ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍ 2
MARDI 2 JUIN 1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.809
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNÉE — No 17.809

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան միշտ զրկուած է կազէ ու առօրեայի գլխաւոր հարցը կը կազմէ այս նոր տագնապը։ Իսկ քաղաքական մարզին մէջ, Գերագոյն Խորհուրդը վերսկսած է իր նիստերուն. այս մասին կ'անդրադառնար շաբաթավերջի Թուրք մամուլը, տեղեկացնելով որ Յունիս 1-ի օրակարգին հատուածական կէտերէն մէկն էր Ղարաբաղի հանրապետութեան ճանաչումը։ Թուրք մամուլը այս մասին աղբիւր կը ներկայացնէր Հայաստանի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին նախագահ Դաւիթ Վարդանեանի մէկ յայտարարութիւնը որ կատարուած էր «Ինթէրֆաքս» գործակալութեան։ Յունիս 1-ի առաւօտուն մեր կատարած ստուգումները կը հերքէին օրակարգի վրայ նման հարց գտնուելու պարագան։

***

Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի պատուիրակութիւնները Մայիս 31-ին հասած էին Հռոմ։ Ազրպէյճանեան պատուիրակութեան ղեկավարը նոյն երեկոյեան իտալական հեռատեսիլէն տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ զինուորական գետնի վրայ հայկական վերջին յաջողութիւններուն պատճառաւ կողմնակից են հաշտարար լուծումի մը։

***

Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պաշտօնական այցելութեամբ Յունիս 7-ին կը մեկնի Հարաւային Ամերիկա - Արժանթին, Ուրուկուէյ եւ Պրազիլիա։ Ան ներկայ պիտի գտնուի նաեւ Ռիոյի բնապահպանական միջազգային հանդիպումին վեհաժողովին։

ԱՐՑԱԽ

Ստեփանակերտ նիւթապէս ու հոգեպէս հետզհետէ կը փորձէ վերադառնալ բնականոն կեանքի. այս ընթացքին մէջ կարեւոր ազդակ կ'ըլլայ գլխաւորաբար Հայաստանէն կատարուած օժանդակութիւնը։ Մայիս 29-ին այս անգամ Գորիս-Ստեփանակերտ ճամբով, Արցախ մեկնած է կրկին Տիկին Գոգս, տանելով 50 թոն դեղօրայք եւ պարէն, ինչպէս նաեւ արեւային ելեկտրարտադրիչներ, տեղւոյն բժիշկներուն աշխատանքը դիւրացնելու համար։

Յաջորդ օրը, Մայիս 30-ին, Ստեփանակերտի կեդրոնական հրապարակին վրայ ելոյթ ունեցած է Հայաստանի ժողովրդական պարի համոյթը։

Խաղաղ, բնականոն կեանքի մը այս սկզբնաշրջանը բոլորովին զերծ չէ սակայն պատերազմական կռիւներէ։ Մայիս 31-ի գիշերը հրասայլերէ ու «գրատ» կայաններէ հրետակոծուած են Մարտակերտը, Հադրութը. կան քանդուած շէնքեր. սպաննուած է Մարտունիի բնակչուհի մը. երեք հոգի ալ - երկուքը երախաներ - վիրաւորուած են։ Նոյն գիշերը Շահումեանի Ղարաչինար գիւղէն պատասխան կրակ բացուած է որմէ ետք դադրած է ազրպէյճանական Շէֆէք գիւղէն կատարուած հրետակոծումը։

***

Շուշիի գրաւումէն ետք տան մը մէջ ուր կը գտնուէր ազրպէյճանական ազգային բանակին մէկ զօրամասին հրամանատարութիւնը, մեծ թիւով ազրպէյճանական անձնագրեր ձեռք անցած են։ Կ'ենթադրուի որ անոնք սահմանուած էին վարձկան զինուորներու եւ սպաներու։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը Մայիս 30-ի նիստին քուէարկեց Սերպիոյ եւ Մոնթէնէկրոյի դէմ ծրագրուած շրջափակումը. ան կը պարփակէ առեւտրական, օդային, դրամական ու այլ մարզեր։ Ապահովութեան Խորհուրդը այս երկիրները պատասխանատու կը նկատէ Պոսնիա-Հերձեկովինի դէմ շղթայազերծուած պատերազմին որ 11 ամիսէ ի վեր հազարաւոր զոհերու պատճառ դարձած էր։ Բացառուած չեն նաեւ, ի հարկին, այլ քայլեր, հասնելու համար խաղաղ կարգադրութեան մը։

ԵՐԿԻՐ ՄՈԼՈՐԱԿԻՆ վիճակը բնապահպանական գետնի վրայ լրջօրէն մտահոգիչ կը նկատուի, ու ճար մը փնտռելու համար կացութեան վատթարացման դէմ, բնապահպանական մեծագոյն համախմբումը տեղի կ'ունենայ Յունիս երեքին Ռիոյի (Պրազիլիա) մէջ. 175 երկիրներէ բնապահներ, դիւանագէտներ՝ որոնց մէջ կը նախատեսուին 75 նախագահներ - ինչպէս՝ Միթերան, Պուշ, - պիտի խորհրդակցին ԻԱ. դարուն աւելի լաւ պայմաններով փոխանցելու համար երկրագունդը։

ՊԷՐՆԱՐ ԹԱՓԻԻ մեղադրանքի տակ առնուելէն ետք, այլ հարց մը բաւական իրարանցում ստեղծած է դատական շրջանակներու մէջ։ Արդարեւ, պարզուեցաւ որ երբ քաղաքի նախարար էր, հանդիպում մը տեղի ունեցած է իր եւ Արդարադատութեան նախարարութեան ոճրային հարցերու տնօրէն Թերիէի հետ, ինչ որ խոտոր կը համեմատի դատական տարրական կանոններուն, եթէ նոյնիսկ Թափի տակաւին մեղադրուած չէր եւ մեղադրանքն ալ յանցապարտութիւն չի նշանակեր։ Նախարար Վօզէլ փորձեց պաշտպանել իր «աջ բազուկը» բայց, դատական շրջանակները չեն համոզուիր եւ յաջորդական զեկոյցներով իրենց վրդովումը կ'արտայայտեն։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՎԱՅՐԵՐՈՒ ՄԷՋ ԾԽԵԼԸ արգիլուած է պաշտօնապէս. երկարատեւ վէճերէ, [illegible], ոչ միշտ համոզիչ քարոզչութենէ մը ետք, վճիռը արձակուեցաւ. ինչպէս յայտնած է Առողջապահութեան նախարար Պէրնար Քուշնէր, «hասարակաց միջոցը կը պատկանի թթուածինին եւ ոչ թէ ծուխին»։ Օրէնքը Նոյեմբեր 1-էն սկսեալ կիրարկութեան կը դրուի. անսաստողները 300-600 Ֆր. տուգանքի կ'ենթարկուին։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ անգամ մը եւս գլուխը առած կ'երթայ, մինչ նոր նախարարը՝ Մարթին Օպրի խոստումներ բրաւ, միջոցներ հրապարակեց եւ ապահովութիւն տուաւ թէ մինչեւ տարեգլուխ 3 միլիոնի պիտի չհասնի գործազուրկներու թիւը։ Ապրիլին, յաւելումը 1,4% էր, 39.600 նոր անգործներով։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ վերջին օրերուն 26 միլիառ տոլար «արտագաղթեր են» դէպի արեւմուտք, գլխաւորաբար՝ Զուիցերիա։ Գորբաչով աչք գոցեր է, Ելցին կ'ուզէ ձեռք անցընել այդ գանձը։

«ԵԼՑԻՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԸ ՉԷ» կ'ըսէ Գորբաչով «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին։ Հոն, իր մտահոգութիւնն ալ կը յայտնէ ռուս ղեկավարութեան նկատմամբ, որ «շատ լաւ գիտէ քանդել, բայց չկրցաւ փաստել թէ գիտէ շինել»։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿ. ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՊԷՏՔ Է ՄՆԱՅ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Յոյս»ի կամուրջին բացումէն ետք Թուրք մամուլը մէկդի դրած ըլլալ կը թուի Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի հարցերը։ Կարելի է միշտ այդ մասին յօդուածներու հանդիպիլ, սակայն լուրերու յատկացուած էջերը ուշագրաւ խորագիրներ, զգայացունց յայտնութիւններ չունին այլեւս։ Շաբաթավերջին թերթերը որոշ զարմանքով կ'անդրադառնան Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան մէկ հրապարակումին որ կատարուած է Թուրքիոյ վարչապետին Մոսկուայի պաշտօնական այցելութենէն ետք։

Այդ հրապարակումին մէջ կ'ըսուի որ կողմերը - Ռուսաստան եւ Թուրքիա - համաձայնութիւն գոյացուցած են այն մասին, թէ 1921-ի Կարսի եւ Մոսկուայի համաձայնագրերը Նախիջեւանի օրինավիճակին առնչութեամբ «երաշխաւոր երկրի» իրաւունք չեն ճանչնար ստորագրող երկիրներուն։ Հրապարակումը կատարուած է ԹԱՍ գործակալութեան կողմէ որ աւելցուցած է թէ յաջողութեամբ աւարտած է Թուրք վարչապետին այցելութիւնը։

***

Թուրքիա յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է Ղարաբաղի համար Հռոմի մէջ Յունիս 1-ին գումարուած ժողովը որ ինչպէս ծանօթ է, նախապատրաստական քայլ մը կը նկատուի Մինսկի ժողովին որ կը նախատեսուի Յունիսի վերջաւորութեան։ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը այս մասին ըսած է թէ անցնող ժամանակը կը նպաստէ հայկական կողմին, այս պատճառաւ իրենք մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Հռոմի միջազգային ժողովին, առիթ չտալու համար որ Հայերը ամրանան իրենց գրաւած ազրպէյճանական հողերուն վրայ։ Ան աւելցուցած է. - «պէտք է անպայման վերջ տալ հայկական այն գրաւումներուն որոնք Ղարաբաղի սահմաններէն անդին անցած են»։

***

Յունիս 1-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ քրոնիկագիր Թահսին Եօզթին ահազանգ կը հնչեցնէ հայկական նոր կարգադրութեան մը առթիւ որուն մասին զինքը տեղեակ պահած է Իգդիրցի ընթերցող մը։

Այս վերջինս կ'անդրադառնայ Իգդիրի մէջ հաստատ Ամերիկահայերու ներկայութեան որոնք կալուած գնելու հետամուտ են։ Այս երեւոյթը կը բացատրուի որպէս հայկ. նոր քայլ մը որ կը միտի ապագային հայկ. կայք մը ունենալ Թուրքիոյ արեւելեան այդ գօտիին մէջ։ Թահսին Եօզթին կ'աւելցնէ թէ նոյն բանը նախապէս փորձուած էր Վանի մէջ, սակայն տեղացիներու բուռն ընդդիմութիւնը հաստատ Ամերիկահայերը ուղղած էր այլ կողմ։

***

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Իրաքեան Քիւրտիստանի ընտրութիւններէն ետք նոր տարածքներ կը ստանայ քրտական հարցը, աւելի ու աւելի վրդովելով Թուրքիոյ ղեկավարութեան հանգիստը։ Ընտրութիւններու յաջորդած տեղական ղեկավար մարմիններու հաստատումէն ետք երկու դիմում Թուրքիոյ հակազդեցութեան դուռ բացած են. առաջինը կը վերաբերի Պելժիոյ Խորհրդարանին ներկայացուած «Քիւրտերու ինքնավարութեան բանաձեւ»ի մը, երկրորդը՝ ՓՔՔ - Քիւրտիստանի Բանուորական Կուսակցութեան կողմէ ՄԱԿ-ի կատարուած դիմումին։

Պելժական Խորհրդարանին յղուած բանաձեւով կը պահանջուի որ Թուրք կառավարութիւնը քիւրտ երեսփոխաններու եւ թաղապետներու հետ ինքնավարութեան բանակցութիւն վարէ։ Նոյն բանաձեւին մէջ նշուած է որ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերը ճնշումի, կեղեքումի ենթակայ են ու ցեղասպանութեան մը վախը կ'ապրին։ Բանաձեւին հեղինակ պելժ երեսփոխանները պահանջած են նաեւ որ պելժ կառավարութիւնը հարցը ներկայացնէ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան յանձնախումբին։

Թուրք մամուլը կը յայտնէ թէ բանաձեւի պատրաստութեան մէջ մեծ դեր կատարած են Թուրք ծագումով քիւրտ երեսփոխաններ։ Պրիւսէլի Թուրք դեսպանը գործի լծուած է ետ առնել տալու համար բանաձեւը։ Իսկ Պելժիոյ Արտաքին Նախարարը շեշտելով որ յիշեալ բանաձեւը կառավարութեան տեսակէտը չի ցոլացներ, աւելցուցած է թէ նման քայլեր կ'առնուին աշխարհի բոլոր խորհրդարաններուն մէջ եւ թէ պէտք չէ լուրջի առնել զայն։

Գալով ՓՔՔ-ի անունով ՄԱԿ-ի կատարուած դիմումին, անով բողոք կը յայտնուի Թուրքիոյ դէմ որ ներքին հարց նկատելով Քիւրտերու դէմ մղուած պայքարը, զայն հեռու կը պահէ վկաներէ. կը դատապարտուին նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններ որոնք քիւրտ ժողովուրդին նկատմամբ չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնները։

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՅԻՍ 29)

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կիեւի մէջ, ուկրանական ժողովրդական Ռուխ Շարժումը եւ Հ.Հ.Շ. միացեալ յայտարարութիւն մը բրած են, ուր մասնաւորապէս պայման կը նկատուի յարգել՝ մարդու եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, սահմաններու անխախտելիութեան առաջնահերթ սկզբունքին առընչութեամբ։ Կը տրուի Ղարաբաղի պարագան, ուր մարդու իրաւունքները եւ ինքնավարութիւնը ոտնահարուեցան եւ ժողովուրդը ստիպուած ստեղծեց անկախ Հանրապետութիւն։ Յայտարարութիւնը ստորագրած են Ռուխի նախագահներէն երեսփոխան Վ. Չերնովոլի եւ ՀՀՇ-ի փոխ-նախագահ երեսփոխան Դաւիթ Նազարեան։

***

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի նախագահի Մայիս 29-ի հրամանագրով Պաշտպանութեան նախարարի Ա. տեղակալ, գլխաւոր շտապի պետ աւագ-հրամանատար Գուրգէն Տալիպալթայեանին շնորհուած է տեղակալ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գ.

Երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր հոս խուժած գաղթականները հարաւ-արեւելեան Ասիայէն ու Միջերկրականի աւազանէն կամ Հոլանտայէն ու Գերմանիայէն ուրիշ դժուարութիւն կը ստեղծեն մեզմէ Աւստրալիացիին համար որ ինքնութեան հարց մը ունի, կամ կը փորձէ իր ու երկրին պատմութեան միջեւ յստակ կապ մը հաստատել: Շատերու համար, արմատներու փնտռտուքը ժամանակին փորձառութեան մը կրնայ վերածուիլ եթէ յանկարծ, չորս-հինգ սերունդ խորասուզուելէ ետք իր ընտանիքի պատմութեան մէջ՝ յանկարծ դէմ-յանդիման կը գտնուի ոճրագործի մը հետ...: Գոնէ անցեալի կապոյտ մշուշներուն մէջէն առասպելական հերոսի մը բացուելին պարագիծը կամ սրտին խուլ տրոփիւնը զգացուէր, կամ գոնէ ամերիկեան պատմութիւնը զարդարող արկածախնդիրներու, քաուպոյներու, ասպատակներու, բախտախնդիրներու եւ Քասթրրի նման արիւնարբու կռուողներու հէքեաթները լեցնէին դրպրոցական ողջ երեւակայութիւնը...: Ոչ մշուշ ոչ ջաղր՝ առանց պատմութեան բացումին ... եւ ինչքա՛ն բախտաւոր նկատելու ենք մենք մեզ, Հայերս որ կրնանք մեր երեւակայութիւնը նետել հազարաւոր տարիներ ետ, ետ դէպի քաղաքակրթութեան երկունքի ցաւերը ու խենդ հրճուանքները, առաջին նախահայերը որ կը խլրտէին Հարաւային-Թուաստանի սարահարթներու բուսականութեան մէջ եւ մարդկային մտքի առաջին տեսիլքները կը յօրինէին, առաջին երազները կը տեսնէին...: Մեզի համար բնական երեւոյթ է զգալ երեք հազար անհաշուելի տարիներու եւ անթիւ սերունդներու հրմշտուքը, աճապարանքը մեր ետին, աճապարանքը, աշխոյժ ժամանակ ժամանակ. ահարկու չարժաթափը (momentum) Հայոց պատմութեան՝ որու ուժով եւ հպարտութեամբ մենք կը դիմանանք այսօրուան խաժամուժին մէջ: Երկու հարիւր տարի ... կատակի նման բան մըն է աւստրալիացի ըլլալը, անոյշ, առողջ ու թափանցիկ մարդիկ՝ որոնք չքեղ ծովափի աւազներուն մէջ նետած են իրենց արմատը եւ ուր կը փութան հազարներով՝ երկնալու արեւուն եւ ջուրին սիրաբանութեան, վայելելով երջանկութիւն մը չափուած ձեւուած իրենց ստամոքսային, սեռային ու զգայարանական վայելքներու վրայ: Հայոց պատմութեան որեւէ քսան տարին պիտի կրնար մարդկային ապրումով, տառապանքով եւ կամ կրօնական զուսպ յուզումով լեցնել այս երկրին երկու հարիւր տարին...:

Ահա այս է պատճառը որ նոր գաղթողները — Յոյներ, Իտալացիներ, Եուկոսլաւներ, Թուրքեր, Չինացիներ եւ այլք — ու նաեւ ափ մը Հայերը՝ անզիտակցաբար Աւստրալիացիներուն նախանձը կը գրգռելու են իրենց ինքնութեան վճիտ, գունազեղ եւ ուշագրաւ պարագիծերով, բարդ ու խռովիչ նոյն ատեն եւ տասնապատիկ աւելի հետաքրքրական, թելադրական՝ քան անկլօ-սաքսոն տիպարներուն: Ուիլեըմ Ֆոքնըր ամերիկացի վիպասանը տեղ մը գրած է թէ ճերմակամորթ Ամերիկացին կը ջանայ յաւերժացնել սեւամորթին ստրուկ կացութիւնն ու չահագործել ու չարչարել զայն որովհետեւ կը նախանձի անոր սեւութեան, անոր ինքնութեան յստակութեան, անոր անվիճելիութեան, վերջնականութեան: Ուրիշ բացատրութիւն մը նոյն ցեղային խտրականութեան՝ կը յաւակնի թէ ան լոկ տնտեսական պատճառներ ունի — ճերմակներու ջոյրի աշխատանքին ու տուած տուրքերուն շնորհիւ է որ սեւերը «ծոյլ» ու «պատրաստակեր» կեանք մը կը վարեն, զուտ բեռ՝ ճերմակներու ուսերուն:

Ցեղային այս խտրականութիւնը անկլօ-սաքսոն ընդդէմ այլ ցեղերու՝ ենթամշակոյթի մը ստեղծումին պատճառ եղած է որու շնորհիւ՝ որքա՛ն գաղթականները կը փորձեն մօտենալ Աւստրալիացիներուն ու նմանիլ անոնց, ընդունուիլ անոնց կողմէ՝ այնքան անջրպետը երկու՛քին միջեւ կը մեծնայ: Չեմ կարծեր սակայն որ Հայերու մասին որեւէ աննպաստ կատակներ ծնունդ առած բլլան ժողովրդային Փոլքլորին մէջ, եւ այս՝ պարզապէս մեր թիւին քիչ ըլլալուն պատճառով: Մեր ներկայութիւնը որ, օրինակ, Սիտնիի մէջ՝ մօտ 15.000-ի կը հասնի վստահ եմ աննկատ կ՚անցնի շուկային մէջ, մէկ հատիկ մեր եկեղեցին հայկական եկեղեցիէ զատ ամէն բանի կը նմանի, մեր ակումբը կամ Մշակութային Կեդրոնը հսկայ շտեմարանի մը կերպարանքը ունի դուրսէն ու միայն «Համազգայինի Ա. եւ Ս. Կոլըքթըն» վարժարանն է որ դրաւիչ ու տպաւորիչ տեսք մը ունի — ու տակաւին ոչինչ կայ հոն, բարձրադիր Եռագոյնէն զատ՝ որ թելադրէ հայ ազգային ոճի մը ներկայութիւնը: Մշակոյթի դետնին վրայ, ոչ մէկ համալսարան կամ երկրորդական վարժարան հայերէն լեզուի կամ պատմութեան դասընթացք ունի: Հայ Դատի հետապնդումի ձեռնարկներն են, ըլլայ օփերայի շէնքին մէջ տրուած տարեկան Ապրիլեան հաւաքները, կամ Թրքական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու այցելութիւնները որոնք ոտքի կը հանեն Հայերը ու տեսանելի կը դարձնեն տեղական իշխանութեանց մեր ներկայութիւնը: Անցեալ ամիս Հայ Դատի Յանձնախումբին տարեկան պարահանդէսին, որ շատ լաւ կազմակերպուած էր՝ քաղաքապետ ու այլ կարեւոր պաշտօնեաներ հրաւիրուած էին սակայն վստահ եմ մեզի չափ անոնք ալ նեղուեցան պարի նուագախումբին հանած խժալուր աղմուկէն: Այս հարցին մէջ, Լոս-Անճըլըսէն մինչեւ Սիտնի մեր հանրային կեանքը նոյն ախտէն կը տառապի — անոպայ եւ անճաշակ նուագածուները՝ որոնց աղմուկ հանելու կատաղութիւնը ոչ ոք կրցած է ցարդ զսպել: Ո՞ւր է այս մարդոց ուժին գաղտնիքը, ինչո՞ւ իրենց կ՚արտօնուի ոչ միայն երաժշտական արուեստը բռնաբարել այլ նաեւ հայ պարային երաժշտութիւնը լռտորնացնել եւ մեր ականջի լսողական նրբութիւնները քայքայել: Մեր ժողովուրդը ասկէ առաջ ճանչցած է ուրիշ բարբարոսներ — Սելճուքները՝ Անիի պարիսպներուն առջեւ 1049-ին, Աֆղանները՝ Նոր Ջուղայի դուռներուն 1728-ին, Թուրքերը արեւմտահայութեան մէջ մտքի բերդերուն՝ 1915-ին, Ազերիները Սումգայիթի հայ թաղերուն մէջ՝ 1988-ին: Մտքի ու ճաշակի կալուածէն ներս, ըսփիւռքի հայութեան ստեղծական մըշակումը եւ նրբացումը դէպի ժամանակակից լաւագոյն ընկերութիւններու մակարդակը ինչքա՛ն կը տուժէ այս ցածոր ապրումներու հետեւանքով: Վերեւի բարակրաֆին մէջ յայտնուած քանի մը բացասական երեւոյթները սակայն պէտք է դրուին իրենց զրածիրին (contexte) մէջ որ հայ ժողովուրդին ստեղծագործական եւ նորոգումի հսկայ կարողականութիւնն է: Եւ այն ատեն կը հասկցուի ինչու այս գաղութին կարգ մը անրաւարարութիւնները պարզապէս ժամանակաւոր երեւոյթներ են: Երիտասարդ, գործունեայ եւ սրտոտ այս գաղութին համար յառաջդիմութեան ամէն յոյսերը արտօնելի են եւ տարիներու վրայով Սփիւռքեան իրայատուկ ինքնութեան մը կազմութիւնն ու յայտնաբերումը թէ՛ բաղձալի եւ թէ ալ կարելի է: Մէկ պայման կայ միայն, հոս ինչպէս այլուր — թէ գաղութը շարունակէ տէր կանգնիլ իր ապագային, գիտակցի լրիվին իր Սփիւռքեան ու ազգային ինքնութեան, մասնակցի աւստրալիական մշակոյթի հոլովոյթին եւ աւելի ազդու կերպով օժանդակէ Հայ Դատի համահայկական պայքարին, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռք:

Մնացածին ապօրիճինները — քնաշըրջիկներու նման կը թափառին երկրի մը երեսին՝ որ իրենց տունը եղած է 400 դարէ ի վեր եւ որ սակայն մէկ օրէն միւսը անճանաչելի բնանկարի մը վերածուած է ուր իրենք ոչ տեղ ունին ոչ ալ հանգիստ գերեզման: Ուր անծանօթ մարդիկ եկեր իրենց լեզուն գողցեր, կտոր-կտոր ըրեր ու մէջէն բառեր առնելով տուեր են քաղաքներու կամ լեռներու: Անոնք է որ այսօր իրենց տեղը կ՚ապրին Woywoy, Marramarra, Koulewoog, Wagga-wagga, Woolloomoolloo, Toogoolawa, Warrumbungle, Woollooware, Turramurra...: Այն թաղը ուր մենք կը բնակինք կը կոչուի Killara որ ապօրիճինի լեզուով կը նշանակէ «Ես մնայուն հոս եմ»: Փաստօրէն, աւստրալիական մշակոյթին համար ապօրիճինեան ինքնութեան հարց մը չի կրնար ծագիլ որովհետեւ այդ լեզուով գիր գրականութիւն գոյութիւն իսկ չունի: Սակայն ահա որ ամիս մը առաջ ապօրիճին բնիկ արուեստի ցուցահանդէս մը բացուեցաւ մեր քաղաքին մէջ որուն անունն է «Ես երբեք պիտի չուզէի ճերմակ մը ըլլալ»: Ճերմակի մը միտքը դժուարութիւն չունի հասկնալու այս նախադասութեան իմաստը, տեսնելով անոր ետին մերժումի, ղառնութեան կեցուածք մը: Կարեւորը սակայն ապօրիճինններուն տուած իմաստն է, որ անկասկած ոչ մէկ կապ ունի ատելութեան, դառնութեան կամ ոխի զգացումին հետ այլ կարտայայտէ խորունկ տխրութիւնը, անհասկացողութիւնը բնութեան զաւակներուն որոնց իմացութեան մէջ ցաւն ու մահը պարզ անցումի վիճակներ են, կեանքի փուլերէն:

Ապօրիճին մշակոյթ անշուշտ գոյութիւն չունի տակաւին այլ պարզապէս նախնական Փոլքլոր մը կազմուած գլխաւորաբար դիցաբանական ու կրօնական առասպելներէ ու հէքեաթներէ՝ որոնց ամէնէն ցայտուն յատկանիշը արտայայտել է բնիկին ու բնութեան միջեւ առհաւական կապ մը, հասկացողութիւն մը, համերաշխութիւն մը ու գրեթէ նոյնացում մը: Տասնեակ հազարաւոր տարիներ ապօրիճինները հաւատացած են որ մարդիկ ու ժայռերը, հովն ու ծովը, կենդանիներն ու բուսականութիւնը բոլորը մէկ ընտանիքի հարազատ անդամներն են, անբաժանելի եւ յաւիտենական...: Այս նոյնացումն է հաւանաբար պատճառը որ ապօրիճինները մշակոյթ կամ պատմութիւն չեն կրցած ունենալ այլ միայն երազապատում մը (dream time), այսինքն միթերու, հէքեաթներու, հաւատալիքներու անվերջանալի եւ անսահման ժամանակ — տարածութիւն գիտակցական վիճակ մը՝ որ սերունդէ — սերունդ փոխանցուած է եւ ոչ մէկ ըմբոստ կամ արկածախնդիր անձ մէջտեղ չէ եկած անջատուելու զանգուածին հաւաքական անգիտակից գիտակցութենէն՝ հաստատելու իր իւրայատուկ ինքնութիւնը: — Ահա նորէն ժամանակակից «բանաստեղծ» Քաքատու ցեղախումբի Պիլ Նէյճիէ: —

While you sleeping
You dream something.
Tree and grass same thing.
They grow with your body,
With your feeling.

....

This ground never move.
I'll be buried here.
I'll be with my brother, my mother.
If I lose this
Where I'll be buried ?
I'm hanging onto this ground.
I'll become earth again
I belong to this earth.
And earth should stay with us.

....

Tree the same as me.
When he get old he'll die.
He'll be dead and burn.
He'll leave his ashes behind.
Tree become earth.

Ասիկա բանաստեղծութիւն չէ անշուշտ այլ պարզապէս լեզուի, երեւակայութեան, զգայնութեան եւ նիւթական աշխարհի ամբողջական միացումին մէկ կերպարանքը: Զարհուրելի է սակայն մտածումը թէ մարդիկ կրնան ապրիլ քառասուն հազար տարի առանց այբուբենի, առանց ինքնութեան գիտակցութեան մը հասնելու: Ինչի՞ վերագրելու է այս երեւոյթը — Աւստրալիոյ կղզիացումի՞ն, բնածին ձիրքերու բացակայութեա՞ն...: Նոյն հարցումը կրնանք հարցնել մեզի, Հայերուս — Ասորեստանցիք, Սումերիացիք, Բաբելոնացիք արդէն նշանագիրներու այբուբեն մը ունէին Քրիստոսէ 22 դար առաջ, Յոյները Քրիստոսէ մօտ հազար տարի առաջ արդէն կատարեալ այբուբեն մը սորված էին փիւնիկեցիներէն: Արդ, ինչո՞ւ պէտք եղաւ որ մեր ժողովուրդը հազար հինգ հարիւր տարի սպասէ, առանց գիր գրականութեան՝ մինչեւ որ Մաշտոցը եկաւ...: Ինչո՞ւ մենք այդքան ուշ արթնցանք՝ երբ մեր դրացիները շատոնց արթնցեր, լուացուեր, նախաճաշեր, ու մէջտեղ ինկեր էին եւ առնուազն վեց — եօթը տեսակ այբուբեն կար հրապարակին վրայ Միջին — Արեւելքի շուկաներուն եւ նաւահանգիստներուն մէջ, ինչո՞ւ...: Ի վերջոյ, պատմութենէն գիտենք որ Արմէններն ու Յոյները նոյն ժամանակ երեւցին պատմութեան բեմին վրայ, մօտ 3500 թուականին Ք. Ա.՝ երբ նախա — արմէններն ու նախա — հելլէնները հնդեւրոպական ցեղերու հսկայ խումբով՝ Հարաւային Ռուսիայէն սկսան գաղթել դէպի հարաւ, արեւմուտք եւ արեւելք...: Ի՞նչ է գաղտնիքը յունական հրաշքին եւ հայկական յապաղումին...:

Սիտնի

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՂԲԻՒՍԸ ՉԷ

Լեհաստանի բնապահական ընդհանուր քննիչը յայտարարած է թէ իր երկիրը այսուհետեւ Եւրոպայի աղբանոցը պիտի չըլլայ: Այդ գործին համար առաւել յարմար երկիրներ են Պուլկարիան, Ռումանիան ու նախկին խորհրդային Հանրապետութիւնները: 1989 Յուլիս 1-էն ի վեր պաշտօնապէս արգիլուած է Լեհաստան աղբ ներածել: Մաքսային պաշտօնեաները յաճախ ստիպուած կ՚ըլլային միջամտելու, արգիլելու համար ապօրինի մուտքը առօրեայ թափօններէ մինչեւ թունաւոր մնացորդներու:

Գերմանական ձեռնարկութիւն մը ծրագրած է հոն առօրեայ թափօնները վերագործածելի դարձնող գործատուն մը հիմնել. ատոր փոխարէն Լեհաստան տարեկան 400 հազար թոն գերմանական թափօն պիտի ստանայ: Նման գաղափար մը ունեցած են նաեւ Հոլանտացիները, Ռոթերտամի նաւահանգիստը կուտակուած 100 հազար թոն փչրուած ածուխ, մետաղի, հացահատիկի եւ պարարտանիւթի խառնուրդէն փրկուելու հեռանկարով:

Թափօններու ներածումը հետզհետէ կը դժուարանայ: Ոստիկանութիւնն ու շըրջապատի պահպանման սպասարկութիւնները ուշ կամ կանուխ կը գտնեն անոնց հետքը: Օգտակար կ՚ըլլայ յատկապէս այլ երկիրներու գործակցութիւնը. գերմանական ոստիկանութեան տեղեկատուութեան շնորհիւ կարելի եղած է որսալ 11 բեռնատարերու շարան մը որ բերնէբերան լեցուած էր ներկով ու միջատասպան դեղով: Առաջին բեռնատարները անցած գացած էին ընթացիկ քննութեամբ մը, սակայն վեցերորդին, ձեռք անցան թունաւոր թափօնները:

Սահմաններու պահպանութեան նոր օրէնքը կը պարտադրէ սահմանային պաշտօնեաներուն արգիլել ներածումը թունաւոր ու չօգտագործօն նիւթերու: Ներկայիս սահմանային գլխաւոր դուռները ունին քիմիագէտներ որոնք ներկայ են 24 ժամ: Կարեւոր դուռներէն մէկը կը գտնուի Լեհաստանի ու Չեխոսլովաքիոյ միջեւ. հոնկէ փորձուած է անցընել անգործածելի չոգեքարշներ որոնք ոչ մէկ բանի կը ծառայէին: Պելժ գործի մարդ մըն ալ ջանացած է հոնկէ Լեհաստան մըտցնել 16 հազար հատ նեխած հաւկիթ: Իբրեւ թէ ինքնաշարժի նոր անիւներ փոխադրող բեռնակառքերու մէջ ձեռք անցան հարիւրաւոր պայթած, հինցած անիւներ: Անոնք ծախու հանուած կ՚ըլլան արեւմտեան ձեռնարկութիւններու կողմէ շատ աժան գինով, միայն այն պայմանով որ գնորդը առնէր ամէնը: Ուրիշ սահմանագլուխի մը վրայ մուտքը արգիլուած է գերմանական տրակտորներու որոնք թոներով կեղտաջուր կը փոխադրէին. մինչ շարժավարները ջանացած են բացատրել թէ միայն վառելանիւթ գնելու համար մտած էին Լեհաստան:

Մարտի սկիզբին գերմանական սահմանագլխուն վրայ մաքսի աշխատողները կեցուցին երկու բեռնատարներ որոնք ներկայացուած փաստաթուղթերու համաձայն պէտք է քուրջի կտորներով լեցուած ըլլային, սակայն քննութեան արդիւնքով պարզուեցաւ որ բեռը բաղկա-

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

Համակարգիչները մեծ քանակութեամբ տեղեկութիւն կ'ամբարեն ու զանոնք կը ցրուեն օրէ օր աւելի մեծ արագութեամբ։ Այսուհանդերձ, տեղեկութիւնն ու անոր ըմբռնառութեան ձեւը միշտ նոյնը կը մնայ. տուեալներու դրամատուները մեծ մասով յղացուած են գրադարաններու նման։

Յունիսէն սկսեալ համակարգիչները պիտի կրնան կապուիլ տեղեկատուութեան ելեկտրոնիկ առաջին շուկային։ Ամէն գործածող պիտի կրնայ գնել իրեն հարկաւոր տուեալները կամ ծախել իր ունեցածները։ Իսկ համակարգիչ կեդրոնը (ԱՄԻՔՍ) այս գործընթացին համար պիտի առնէ 10 -- 40% բաժին մը։

Գաղափարը եկած է Ֆիլ Սէյլինէ որ ներշնչուած է Նոպէլեան մրցանակաւոր տնտեսագէտ Ֆոն Հայէքէ։ Տակաւին ուսանող, 80-ական թուականներուն ան խորհելով որ իր գաղափարները կրնային թէքնիք կիրարկում ունենալ, յաջողեցաւ նիւթական նեցուկ գտնել ու ԱՄԻՔՍ ձեռնարկութիւնն ալ տէր եղաւ գործին ընդհանրացումին։ Սէյլին մահացաւ Դեկտեմբերին, սակայն ընկերութիւնը կը շարունակէ գործը։ Պարզ ձեւին մէջ, գործադրելի դրութիւնը գնողներուն առիթ կու տայ առաջարկուած ապրանքին յատկանիշները ճանչնալու։ Սակայն ոչ միայն ատիկա, ԱՄԻՔՍ-ին միջոցաւ գնորդ մը կրնայ հարցումներ ուղղել ու վաճառողները ըստ անոր պահանջին, պիտի ներկայացնեն իրենց ունեցած ապրանքը։

Սպասարկութիւնը կը բերէ նաեւ նոր ձեւեր. փոխանակ շուկայի ամբողջական ուսումնասիրութեան մը, կը ներկայացնէ օրինակ մասնաւոր տեղեկատուութիւն մը որմէ իր պէտք ունեցած չափով կրնայ օգտուիլ յաճախորդը։ Այդ ձեւը կը նուազեցնէ նաեւ նիւթականի բաժինը։ Ուրիշ նորութիւն մը կը վերաբերի նոյնպէս նիւթական մարզին. ԱՄԻՔՍ-ի համակարգիչները այնպէս ծրագրուած են որ ժամանակի ընթացքին պիտի աժաննայ տեղեկատուութեան գինը։

Գլխաւոր դժուարութիւնը որ կը ցցուի այս ազատ փոխանակումի ելեկտրոնիկ սակարանին առջեւ, փոխանցելի տեղեկութեան ճշգրիտ ու յարմարագոյն քանակութիւնը որոշելու հարցն է. պէտք է գտնուի ճիշդ մակարդակ մը որ բաւարար տեղեկութիւն տայ վաճառելու ապրանքին մասին, սակայն աւելի ու աւելորդ մանրամասնութիւններով գնելու թեկնածուին հետաքրքրութիւնը չցրուէ։

ԱՄԻՔՍ մասամբ լուծած է խնդիրը, ապրանքին հետ անոր հայթայթիչին մասին եւս տեղեկատուութիւն կատարելով։ Գնորդներն ալ կը հրաւիրուին ապրանքին մասին իրենց կարծիքը տալու։ Ատիկա կ'օգնէ ենթակային որ գնելիք ապրանքին մասին ուրիշներու արժեւորումը ունենայ։

Ծայրագոյն պարագաներու համար սպասարկութիւնը նախատեսած է նաեւ անկախ իրաւարարի մը ներկայութիւնը։ Սակարանին դիմողները յանձնառու կ'ըլլան կնճիռներու պարագային այդ իրաւարարին միջամտութեան դիմելու։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐՍԿՍԻՆ ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

Լոս -- Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի եւ Վենետիկի Մխիթարեան Հայկական Ակադեմիայի բարձր հովանաւորութեամբ ու գործակցութեամբ կազմակերպուած Հայագիտական Դասընթացքները՝ տեղի պիտի ունենան 1992-ի Օգոստոս ամսուան ընթացքին։

Չորս տարիներու տեւողութեան վրայ մշակուած այս դասընթացքները՝ ծրագրուած են տասնեւեօթ տարեկանէն վեր անձերու համար, ըլլա՛ն անոնք երկրորդական վարժարաններու ուսանողներ, ըլլա՛ն համալսարանականներ, ուսուցիչ -- ուսուցչուհիներ կամ ազատ ասպարէզի նուիրուած անհատներ։

Լոս -- Անճըլըսի Մխիթարեան Հայագիտութեան քառամեայ շրջանի ուսումնագիտական ծրագրին մաս չեն կազմեր միայն Արեւմտահայ Աշխարհաբար, Գրականութիւն, Պատմութիւն կամ Հայ Արուեստներ, այլ անիկա, հիմնականօրէն, կ'ընդգրկէ Հայ Քաղաքակրթութեան Պատմութեան գրեթէ ամբողջական համապատկերը, ա՛յն իմաստով՝ որ այս ծրագրին մաս կը կազմեն հայ ժողովուրդի նիւթական, իմացական եւ հոգեւոր մշակոյթի պատմութեան գրեթէ բոլոր եւ կարեւորագոյն կալուածները. -- Դասական Հայերէն, Ազգային Սահմանադրութիւն, Հայ Գաղութներու եւ Վաճառականութեան Պատմութիւն, Հայ Թատրոն, Հայ Բժշկագիտութեան Պատմութիւն, Հայ Փիլիսոփայութեան Պատմութիւն, Հայկական Տպագրութեան եւ Մամուլի Պատմութիւն, Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայ Վանականութեան Պատմութիւն, Հայ Ծէսը, Հայ Դաստիարակութեան Պատմութիւն, Հայ Եկեղեցական եւ Քաղաքական Օրէնսդրութիւն, Հայ Կրօնական Գրականութիւն, Հայկական Հոգեկանութիւն եւայլն։

Ահաւասիկ Մխիթարեան Հայագիտական Ուսումներու ծրագրին համապարփակ ցուցակը, միակը իր տեսակին մէջ եւ բաւարարող բնոյթով։

Ընտրուած դասանիւթերու ընդհանուր ցանկին վրայ՝ նշմարելի է, յատկապէս, Հայ Հոգեւոր Գրականութիւնը, որուն շրջագծերին մէջ գտնուող դասանիւթերուն նպատակն է՝ ուսումնասիրել հայ հոգեւոր կամ կրօնական գրականութիւնը՝ իբր դաւանաբանական, մեկնողական, ներբողական -- ճառագրական, վարքագրական կամ սրբախօսական արտադրութիւն ու ժառանգութիւն։ Ա՛յս ենթահողին վրայ է որ կը յայտնուի նաեւ Հայկական Հոգեկանութեան մը աւանդական հարուստ հենքը։ Զմոռնանք, Հայ Եկեղեցին՝ իր բովանդակ կեանքով, իր հոգեւոր ջահակիրներով, դարաւոր աւանդութեամբ, գործունէութեամբ եւ կրօնական ու դրական նուաճումներով, Հայ Ոգին, ինչպէս նաեւ մեր ժողովուրդի ներքին թէ արտաքին պատմութեան վրայ ունեցած է շատ մեծ եւ անգնահատելի անդրադարձ։

Հիմնական նիւթերու կողքին՝ Մխիթարեան Հայագիտութեան ծրագրին մէջ գործադրութեան դրուած այս հարուստ ու կարեւոր նիւթերու դասաւանդումը -- որ կը բացակայի ուրիշ հաստատութիւններու ուսումնագիտական դասաւանդութիւններու ծիրէն ներս -- անհրաժեշտ է ուսանող անհատին մէջ ստեղծելու ընդարձակ ու խորունկ ծանօթութիւն Հայ Ընդհանուր Քաղաքակրթութեան Պատմութեան եւ անոր հարուստ իրագործումները գնահատելու։

Այս տեսակէտով՝ Մխիթարեան Հայագիտական բովանդակալից ու եզակի Դասընթացքները դրաւիչ դարձած են բոլոր դասակարգերու համար։ Ասիկա լաւագոյն առիթը պէտք է նկատեն բոլոր անոնք, որ կ'ուզեն կամ պէտք ունին իրենց ուսումնագիտական հմտութիւնը ընդարձակել ու բաւարարել։

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի գրասենեակին. --
(818) 546 -- 1967

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Մայիս 9-ին, բացումը կատարուած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան տեղւոյն նոր կեդրոնատեղիին, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեանի։ Փառերգներէն ետք, օրուան հանդիսավարը՝ Տիկին Իգա Պասմաճեան հայերէն եւ ֆրանսերէն կատարած է բացումը։ Տեղւոյն քաղաքապետը՝ Տիկին Ճօյս Թրիմըր ժապաւէնը կտրած է, ապա խօսք առած ու մաղթանքներ կատարած։ Յաջորդաբար խօսք առած են Խորհրդարանի նախագահը, երեսփոխաններ, տոքթոր Յ. Արզումանեան (յանուն Թ.Մ.Մ.-ի) եւ Յ. Սահեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

*

ՊՈԼՍՈՅ Գուրուչէշմէի Երեւման Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 17-ին տեղի ունեցած է աւանդական մատաղօրհնութիւնը, ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ։

ցած էր գերմանական աղբանոցներու պարունակութենէն. հնամաշ կօշիկներէ, կերպասի մնացորդներէ, թուղթէ եւայլն։

Մաքսի պաշտօնեաները յաճախ խնդիր կ'ունենան գործածուած թուղթ ներածողներու հետ. Շրջապատի Նախարարութիւնը արտօնած է որ թուղթ արտադրող որոշ հաստատութիւններ արտասահմանէն տարեկան 50 հազար թոն թուղթ ներածեն։ Այդ գործատուներուն տնօրէնները կը խորհէին թէ այդ արտօնութեամբ պիտի կրնան որեւէ բան ներածել, իրենց յարմար դատած քանակութեամբ։ Սակայն յայտնի եղաւ որ իւրաքանչիւր բեռնակառք քննութեան կ'ենթարկուէր։ Եթէ թուղթէն տարբեր ապրանք գտնուի, մուտքի արտօնութիւն չի տրուիր բեռնակառքերուն։ Այդ պատճառով անոնց գրեթէ կէսը ետ դառնալու հարկադրուած է։

Լեհաստան ստորագրած է Թունաւոր թափօններու քննութեան համաձայնագիրը, ինչպէս Ֆրանսա, Նորվեկիա, Շուէտ, Զուիցերիա, Չեխոսլովաքիա։ Այս համաձայնագիրը պայման կը դնէ թափօններու արտածումը խիստ քննութեան ենթարկել եւ սկզբունքով թունաւոր ոչ մէկ նիւթ համաձայնութիւնը ստորագրող երկրէ մը դուրս պէտք է հանուի։

Եւրոպական հասարակապետութեան երկիրներուն մէջ ճարտարարուեստի լոպին կարեւոր ճնշումներ կը բանեցնէ։ Աւելի աժանի ապրանք կ'ըլլայ թունաւոր նիւթերու արտածումը, քան զանոնք կրկին գործածելի դարձնող հաստատութիւններու հիմնումը։ Այսուհանդերձ, ճարտարարուեստի պատասխանատուները առանց երկար ատեն սպասելու պիտի պարտադրուին վնասակար թափօնները գործածելի դարձնելու միջոցները ճարել, քան զանոնք արտածելու համար բազմաթիւ հնարքներ մտածել ու գործադրել։

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Յետոյ մայրը իր գլուխը դրաւ կուրծքին վրայ ու անձեռոցի ուժեղ շփումներով չորցուց գլուխը, սրբեց երեսն ու վիզը։ Վերստին ձեռքերը դրաւ լականին մէջ ու ցուցնելու ստիպման լուաց ու շփեց զանոնք։ Ծունկի եկաւ ու կօշիկները հանեց, լուաց ոտքերը, սրունքները, ծունկերը։ Կիսամերկ՝ կը դողդողջէր լուացարանին մէջտեղը, այլ աննկարագրելի քաղցրութիւն մը ստիպմանաբար կը համակէր մարմինը, կը վազէր սրունքներէն ու կ'ուռեցնէր կուրծքը։ Լալու փափաք մը կար կոկորդին մէջ։ Վազելէն գնաց դրան, հետեւելով մօրը ձայնին ու կեցաւ մօրը հայելիին առջեւ, հանդերձակալին։

Տաք արեւ մը պատուհաններէն կը լենար ներս՝ օծելով իր մարմինը, խաղալով գորգերուն վրայ։ Մէկէն այնքան երջանիկ զգաց ինքզինքը, որ ուզեց փախչիլ գետին ու գորգին վրայ թաւալիլ արեւին ճառագայթներուն հետ։ Տան երկու կատուները, պոչերը տնկած արեւին, պատուհանին միւս կողմէն կը դիտէին զինքը։ Վստահ էր թէ անոնք եւս կ'ուզէին տապլըտկիլ արեւին մէջ ու կը սպասէին իրեն։ Ձեռքերը կը դնէր անոնց ճերմակ, թաւշեայ փորերուն տակ ու կը գլորէր զանոնք տաք մարմանդին վրայ կամ փոշիին մէջ։ Ի՛նչ ազուոր ժամեր կային այդ պարտէզին մէջ ու ի՛նչ հաճելի էր արեւը։ Աչքերուն տակէն կը դիտէր մայրը, որ փոխնորդը կը պատրաստէր, գլխու աւազակի ցնցումներով։ Հագուստ մը չունէր, որ պատռած չըլլար։ Կիրակի օրով՝ նոր հագուստ մը կը հագցնէին ու հակառակ որ ողջ օրը կը հսկէին վրան, միջոցը կը գտնէր ծառ մը մագլցելու կամ դամէ մը կախուելու։ Երբ մայրը վերջապէս մօտեցաւ իրեն՝ ինք յաջողեցաւ ժպտիլ, այլ խեղճ կինը չնշմարեց իր ժըպիտը ու ինք ամօթահար մնաց։ Երբեք այդ զօրութեամբ չէր զգացած մաքուր ճերմակեղէններու պարգեւած հաճոյքը։ Ամէն ինչ զուարթ ու մաքուր էր շուրջը եւ վրան։ Ինքզինքը իրապէս երջանիկ կը զգար Շաբաթ իրիկունով, իր կիրակնօրեայ հագուստներուն եւ նոր կօշիկներուն մէջ։

-- Նորէն ի՛նչ ըրեր ես անցեալ օր մօրաքրոջդ տունը։ Կեսրոջը հետ խնդիր ունեցեր է քու պատճառաւդ։ Քեզ կարելի չէ տեղ մը ղրկել...

Շատ լաւ գիտեր թէ ի՛նչ ըրած էր։ Այնքան չարչարած էր աւազանին սիրուն, կարմիր ձուկերը, որ անոնցմէ երեքը մեռած էին։ Յետոյ կամաց մը ծլկած էր, ներկայ չըլլալու համար պայթելիք փոթորիկին։

-- Հանգիստ կեցիր վայրկեան մը, -- ըսաւ մայրը զինք նստեցնելով բազմոցին վրայ։

Ու առաջին անգամ ըլլալով Քօլոնեաի ջրով վիզը թրջեց, նաեւ երեսն ու վարսերը։ Սանտրեց զանոնք ու մէկէն՝ դէմքը ստացաւ անօրինակ քաղցրութիւն մը։ Գուցէ այդ թափառիկ ճառագայթին պատճառաւ էր, գուցէ իր ժպիտին ու ներքին խորունկ սիրոյն։ Մայրը փղձկեցաւ ու վերսկսաւ խոշոր կաթիլներով արտասուել։ Իր ճերմակ թեւերը նետեց վզին ու ջերմօրէն, երկարօրէն համբուրեց զինքը։ Արտակարգ ճշգրտութեամբ այժմ կը յիշէր այդ պահը։ Մօրը արտասուքին կաթիլները, որ դէմքը կը թրջէին։ Նոյնիսկ իր բերնին անկիւնը զգաց աղի կաթիլ մը ու իր սիրտը եւս եռաւ։ Կը յիշէր անոր բոյրը, անոր կուրծքերուն ծանրութիւնը՝ իր մարմնին վրայ ու այդ անմոռանալի, եզակի համբոյրներուն տարափը՝ վզին, աչքերուն, այտերուն, մազերուն վրայ։ Կռնակի վրայ ինկած էր բազմոցին խորը ու անպարագրելի յուզումով մը կ'ընդունէր մօրը գուրգուրանքները։ Ու յեղակարծօրէն երկուքով սկսան խնդալ՝ ուրախ, կարկաչուն, գլգլան խնդուքով մը։ Մայրը կիսանդրին չակեց, իր գլուխը առաւ ափերուն մէջ ու երկարօրէն նայեցաւ իրեն։ Մատներով կը գգուէր վարսերը ու կը ջանար իր այդ սանձարձակ խնդուքը զսպել։ Վերստին կոպերուն վրայ համբուրեց զինքը ու զուարթութեամբ ըսաւ։

-- Երեքէդ՝ միայն դուն ես, որ կեանքիդ մէջ համբուրել չես գիտեր։ Երբ մեծնաս, աղջիկները պիտի չսիրեն քեզ...

Ու ինք, որ կը դողդողջէր մօրը գգուանքները վերադարձնելու մարմաջէն, ու կը տոչորէր զայն գէթ անգամ մը համբուրել կարենալու ծարաւէն, որ եթէ կարենար՝ պիտի արտասուէր անոր ուսին վրայ, -- այսուհանդերձ անմխիթար պատասխան մը տալու առիթը գտաւ։

-- Հայրիկն ալ բնա՛ւ չի համբուրեր...

-- Արդէն գիս չես ելած որ, հայրիկիդ ելած ես...

Մայրը շատ լաւ գիտէր, ինք եւս, թէ ճիշդ չէր ատիկա։ Աչքերով, յօնքերով, իր բերանով՝ որ կը սիրէր բոլոր քաղցր բաները, իր տենդահար աճապարանքով, իր զգացումներով՝ որ խորունկէն կը բանէին եւ իր բուռն նկարագրով՝ որ կը մերժէր կիսամիջոցները մայրն էր, գրեթէ ամբողջովին մայրը։ Բոլոր ազգականները կը կրկնէին արդէն օրն ի բուն։

-- Երբ մեծնաս, ո՛վ գիտէ ի՛նչ տեսակ մէկը պիտի ըլլաս, ըսաւ մայրը, միշտ ձեռքերուն մէջ պահելով իր գլուխը ու ակնարկը խրելով ակնարկին մէջ, ո՛վ գիտէ ի՛նչ բռնակալ ամուսին մը...

Աւելի ընտանի, աւելի հաճելի բուրում մը չէր կրնար ըլլալ երկրի վրայ՝ քան իր մօրը բուրումը։ Աւելի մանուկ, անգամ մը՝ երբ մուշկխաղողի ողկոյզ մը տըւած էին իրեն, զայն ագահութեամբ ռունգերուն տարած էր ու յայտարարած, -- մայրիկս ալ ասանկ անոյշ կը հոտի։ Հայրն խակ թեթեւ մը ժպտած էր այդ օրը։

-- Երբ պզտիկ էիր, գիս աւելի կը սիրէիր, յարեց մայրը ժպտուն, շատ անոյշ մայրիկ մը կ'ըսէիր։ Հիմա երբ մայրիկ քա՛ կը պոռաս՝ ջղերս ոտք կ'ելլեն...

Դիւրին չէ՞ր միթէ մեղմօրէն ըսել թէ՝ հիմա շատ աւելի զօրութեամբ կը սիրէր զայն, թէ ամէն առաւօտ դղունի համբոյրը՝ որ մայրը կը պարգեւէր իրեն, իր մեծագոյն երջանկութիւնն էր, թէ այն օրը՝ որ մայրը մոռնար զինքը, առաւօտեան առաջին ժամուն, ինքզինքը զրկուած կը զգար ու դժուարութեամբ կը լրացնէր իր աշխատանքը։ Մեծ վարանումով մը՝ յաջողեցաւ ձեռքը մօր ուսին վրայ դնել. ու ան գլուխը ծռեց ու համբուրեց իր մատները։ Յետոյ այտը դրաւ իր ձեռքին վրայ ու երկար վայրկեան մը մնացին այդպէս։

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

հրամանատարի, իսկ Պաշտպանութեան նախարարութեան գլխաւոր շտապի պետի տեղակալ, գնդապետ՝ Արթուշ Թադէոսեանին՝ աւագ – հրամանատարի կոչումներ:

***

ՑՈՐԵՆ ԱՐՑԱԽԻՆ

Արցախցիները Արագածի բնակիչներէն իբր օգնութիւն այս անգամ կը ստանան ցորեն: Արդէն 20 թոն հայահատիկ հաւաքուած է եւ նուիրատուութիւնը կը շարունակուի:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԸ՝ ԴԺՈՒԱՐ ՃԱՄԲՈՒ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ գումարուած է Հայաստանի շարժարուեստագէտներու Զ. համագումարը: Միութեան նախագահ Սերկէյ Իսրայէլեան հաշուետու զեկուցումէն վերջ բացատրած է թէ վերջին չորս – հինգ տարիներու ընթացքին, ինչպէս ամբողջ մտաւորականութիւնը, շարժարուեստի բնագաւառն ալ աւելի զբաղեցաւ ընկերա–քաղաքական հարցերու լուծմամբ քան իր հարազատ աշխատանքներով: Հազարաւոր մեթրերով ժապաւէններ տրամադրուեցան հրապարակախօսութեան: Ինչպէս զեկուցումին մէջ, այնպէս ալ ուրիշներու ելոյթներուն մէջ խիստ մտահոգութիւն յայտնուած է հայկական շարժարուեստի ապագային նկատմամբ: Համագումարը ընդունած է Հայաստանի շարժարուեստագէտներու Միութեան կանոնադրութիւնը եւ ընտրած Միութեան վարչութիւն եւ վերստուգիչ յանձնաժողով: Նախագահ ընտրուած է Սերկէյ Իսրայէլեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան եղած են հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Ֆրանք Աճէմեան Լիսիս Սեդրակեանի մկրտութեան առթիւ 300 Ֆր., Պր. Ժորժ Գոմպաճեան իր կնոջ Վարդուհի Գոմպաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ 1500 Ֆր., Տիկին Անիծա Ալեքսանեան Հմայեակ Ալեքսանեանի եւ Փերուզ Յակոբեանի յիշատակին 10.000 Ֆր.:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան.– Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 250 Ֆր., Տիկին Իվոն Հիւփէ 200 Ֆր., Պր. Ժան Թորոսեան 100 Ֆր.: Օր. Ալիս Գազազեան 350 Ֆր., Պր. Ժերար Փելֆանեան 500, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 300 Ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Փարիզի իր գրասենեակին համար պէտք ունի՝

– Ֆրանսերէն եւ հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը ամբողջ օրուան աշխատանքի համար,

կամ՝

– Հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը կէս օրուան համար:

– Ֆրանսերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը նոյնպէս կէս օրուան աշխատանքի համար:

Կենսագրական նոթերով ու լուսանկարով մը անյապաղ դիմել.

17, rue Bleue — 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :

1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

« ՀԱՅԱՍՏԱՆ »

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « ՀԱՅԱՍՏԱՆ » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :

- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : ....
Prénom : ....
Adresse : ....
....
....
Code postal : ....
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier.

J'envoie un don de :
☐ 300 francs ☐ 600 francs
☐ 900 francs
☐ Autre .... francs
+ 30 F de frais d'envoi recommandé
TOTAL : .... **F**
soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

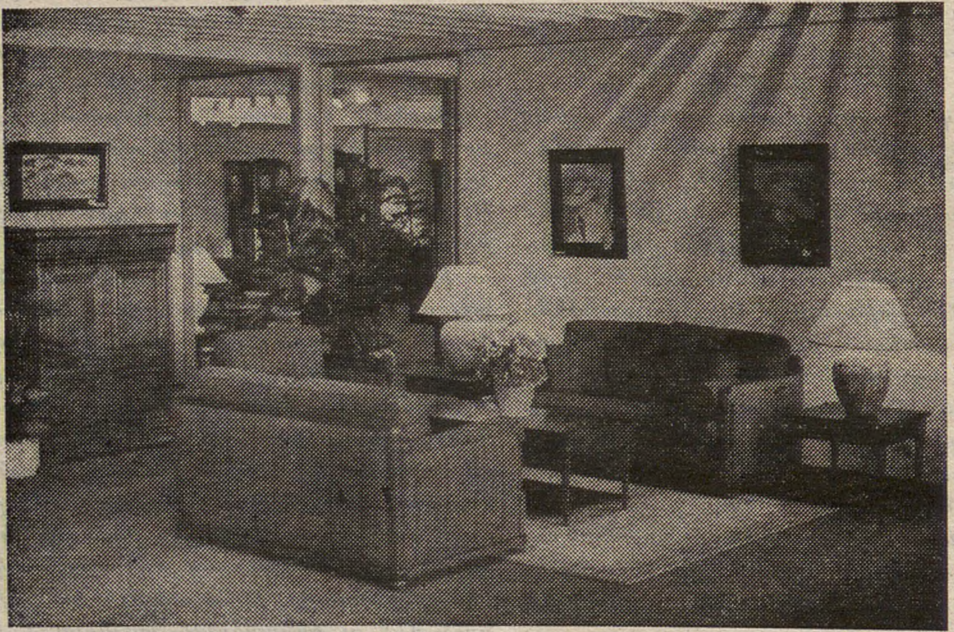

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Է. Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Պր. Օհան Հէպոյեանի մահուան առթիւ 600–ական Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժան Միշէլ Էլսերեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժան Էլսերեանէ, Տէր եւ Տիկին Մելիք Կարապետեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Մարմնի կազմակերպած տօնավաճառը՝

Յունիս 13–ին եւ 14–ին

**

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Միօրեայ դըպրոցին ամավերջի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 21, կէսօրէ վերջ:

Studio à louer
EVIAN-LES-BAINS
Centre Ville Près Centre Thermal
tout confort / Juin, Août, Septembre
Tél. : 48. 54. 47. 56

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի Միութեանս համագումարը տեղի կ'ունենայ Գերմանիա Նոյվիտ Յունիս 6 – 7 – եւ 8–ին, ինչպէս ամէն տարի Հոգեգալուստի տօնին հետեւեալ յայտագրով.–

Յունիս 6, Կիրակի.–

Նոյվիտ ժամանում ժամը 16–էն սկսեալ
Festhalle Heimatshaus Neuwied
Schloss Str. 79
5450 NEUWIED 1 / ALLEMAGNE
Tél. :2631 / 22127

Նոյն օրը համագումարը տեղի կ'ունենայ ժամը 20–ին հետեւեալ օրակարգով.–

1. – Վարչութիւնս որոշած ըլլալով, Թրքահայոց Երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

վախճանման 2–րդ տարելիցին առթիւ բանախօսութեամբ արծարծել իր յիշատակը, Դպրեվանքցի ընկերներէն Խորէն Քէշիշեան եւ Այդ. Գաւըրեան պիտի արտայայտուին անմոռանալի Պատրիարքին մասին:

2. – Ժամը 21.30–ին,

– Միութեան 1991 – 1992 տարեշրջանի աշխատանքներու մասին տեղեկատուութիւն:

– Նոր առաջարկներ եւ խորհրդակցութիւններ:

Յունիս 7, Կիրակի.–

Պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն ժամը 12.30–էն սկսեալ. հոգեհանգստեան պաշտօն վախճանեալ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

եւ

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

աշակերտներու, ուսուցիչներու, բարերարներու, խնամակալներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Պատարագիչն է՝ Թրքահայոց Պատրիարքարանի Կրօնական Ժողովի Ատենապետ՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան:

Պատարագին կը նախագահէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Ծ. ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
(Առաջնորդ Գերմանիոյ Հայոց)

Երգեցողութիւնները կը ղեկավարուին ու երգեհոնը կը նուագէ՝ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան:

Եկեղեցիին հասցէն է.–
St. Bonifatiuskirche
Kurt-Schumacher Str. 3
5450 NEUWIED 13 - ALLEMAGNE

Նոյն օրը եկեղեցիի արարողութենէն յետոյ հացկերոյթ Շարաթ օրուան սրահին մէջ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար – Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունիս 6, ժամը 14.30–ին սովորական վայրը, բոլոր ընկ. ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 3
MERCREDI
3 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.810 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.810

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԱՌՕՐԵԱՅ՝ ԿԱԶԻ ՏԱԳՆԱՊՈՎ ՈՒ ՄՇՏԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

Հայաստանի արդէն դժուարին առօրեային մնայուն ընկերակից դարձած են այնտեղ կազի չգոյութիւնը եւ սահմանամերձ շրջաններու վրայ ազրպէյճանական կողմէ կատարուած կրակոծումները: Առաջինին համար Հայաստան գրեթէ ոչինչ ունի ընելիք, քանի որ հարցին լուծումը նուազագոյն չափով իսկ չառնչուիր իրեն. պէտք է սպասել որ բարեյաջող ելք ունենան վրացի -- օսէթ բանակցութիւնները, որպէսզի վերջ տրուի կազամուղի փակումին: Թէեւ Հայաստան այս պարագային ալ տեւական հանգստութիւն չի կրնար ունենալ, քանի որ Ազրպէյճանի օրինակը ցոյց տուած է թէ անգամ մը որ կողմերէն մէկը կազամուղը փակելու սովորութեան տիրանայ, յաճախակի կերպով կը դիմէ այդ միջոցին:

Գալով հրետակոծումներուն, Մայիսի վերջին օրէն վերսկսած է Գորիսի Խնձորեսկ եւ Կոռնիձոր գիւղերու «գրադ» կայաններէ անընդմէջ կրակոծումը, անմասնակից աւերներ պատճառելով. վնասուած է ելեկտրացանցը, հեռաձայնի գիծն ալ չի գործեր: Գորիս եւս զերծ չէ հրետակոծումներէ, որով վերջին օրերուն ամրացուած է քաղաքին պաշտպանութիւնը:

Ազրպէյճանական կրակին թիրախ են նաեւ Սիսիան -- արեւելեան շրջանի գիւղերը. այսպէս, կրակոցներու տակ մնացած են Տաւուշ շրջանի Բերդ, Տաւուզ, Այգեպար եւ Ներքին Կարմիրաղբիւր գիւղերը: Կան ութ վիրաւորներ: Հայկական ուժերու կողմէ բացուած պատասխան կրակը ոչնչացուցած է հրազէններով լեցուն կառք մը:

Նախիջեւանի սահմանը հանդարտ ըլլալով հանդերձ, Օրտուպատի շրջանէն կրակոցներ արձակուած են Մեղրիի Լեհվազ եւ Վարդավազ գիւղերուն ուղղութեամբ, որոնք ոչ մէկ վնաս պատճառած են: Այնուհետեւ կրակոցները թիրախ առած են հայկական սահմանային դիրքերը որոնց վրայ արձակուած են «ալազան» տիպի հրթիռներ: Հայկական սահմանապահ ուժերու պատասխանը ստիպած է հակառակորդը կրակը դադրեցնելու ու բանակցութեան առաջարկ ներկայացնելու:

Յունիս 1-ին ազրպէյճանական Քուպաթլը շրջանէն Կոռնիձորի վրայ բացուած կրակը պատճառ եղած է բնակիչի մը մահուան: Վիրաւորներ կան Կապանի վրայ գործուած յարձակումներէն որոնք յատկապէս կատարուած են Դաւիթբէկ, Եղվարդ գիւղերուն վրայ: Բազմաթիւ բնակարաններ քանդուած են:

Ազրպէյճանի Քելբաջարի շրջանէն յարձակումի ենթարկուած են Վարդենիսի Սոտք եւ Նորաբակ գիւղերը ուր եւս վիրաւորներ կան:

**

Մայիս 31-ին հեռատեսիլի ելոյթով մը Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Պաւել Գրաչով ըսած է թէ Ազրպէյճանի մէջ գողցուած եւ կողոպտուած է 4-րդ բանակի զինամթերքին 60 -- 70 տոկոսը: Նախարարը աւելցուցած է թէ Ազրպէյճանի մէջ գտնուող ՀԱՊ-ի զինուորները ամենածանր պայմաններու տակ կ՚ապրին, յատկապէս բռնութիւններու ենթարկուելով ու յաճախակի են փախուստի դէպքերը:

**

Կովկասեան ուժերու հրամանատար զօրավար Պատրիկէեւ ալ յայտնած է թէ զինուորական այս շրջանը որ այսուհետեւ Ռուսաստանէ կախում պիտի ունենայ, զինամթերքի բաշխումի համաձայնութեան մը յանգած է Հայաստանի, Վրաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ: Թիֆլիսի մէջ երեք Պաշտպանութեան նախարարներուն մասնակցութեամբ կայացած ժողովի մը, կողմերը համաձայնած են նաեւ Կովկասի ռուսական զօրքին դերին ու օրինավիճակին մասին:

ԱՐՑԱԽ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք նախապէս, Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդին նոր նստաշրջանը կը սկսէր Յունիս 2-ին, օրակարգի վրայ ունենալով յատկապէս ղեկավար տարրին ընտրութեան հարցը: Ամէնէն կարեւորն էր Գերագոյն Խորհուրդի մահացած նախագահին՝ Արթուր Մկրտչեանի յաջորդին ընտրութեան պարագան:

Այս բացումին առթիւ Հայաստանէն խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը մեկնած էր Յունիս 1-ին Ստեփանակերտ. պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, մաս կը կազմէին նախագահութեան անդամ ու առողջապահութեան յանձնախումբէն՝ Բագրատ Սասարեան ու Արցախի յանձնախումբի նախագահը՝ Սէյրան Պաղտասարեան:

Մինչ այդ, Ստեփանակերտ քայլ առ քայլ կը դիմէ դէպի բնականոն կեանք. արդէն, թէեւ մասնակի կերպով, կարգաւորուած է խմելու ջուրի մատակարարումը. սկսած է հիւանդանոցին նորոգումը: Շուտով կը բացուին մանկապարտէզները:

Այս բոլորը զերծ չեն սակայն դէպքերու կամ ականներու պայթումէն: Մայիս 31-ի ուշ ժամերուն Մարտակերտի Կիչան գիւղին մօտ ական մը պայթած է ինքնաշարժ մը որ Տիկին Գոգսի տարած օգնութեան մէկ մասը -- յատկապէս դեղօրայք -- կը փոխադրէր Մարտակերտի շրջանը: Մէկ հոգի սպաննուած է:

Այս խռովքային մէջ, Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը կը սպասէ Հռոմի միջազգային ժողովին արդիւնքին: Ժողովին Հայաստանէն կը մասնակցի եռանդամ պատուիրակութիւն մը, կազմուած՝ Արտաքին Նախարարութեան եւրոպական հարցերու խորհրդական Ք. Տէր -- Ստեփանեանէ, նախագահին խորհրդականներէն Ժիրայր Լիպարիտեանէ եւ Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնախումբէն Սուրէն Զոլեանէ:

Բացումէն առաջ որոշումի նախագիծ մը ներկայացուած է որ կ՚առաջարկէ Լաչինի գօտիէն հայկական ուժերու նահանջը, ատոր փոխարէն երաշխաւորելով մարդասիրական օժանդակութեան Գորիսէն Ստեփանակերտ ցամաքի ճամբով փոխադրութեան անխափան անցք:

Այս տեսակէտը, ի դէպ, բանաձեւուած էր արդէն մասամբ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան կողմէ, Նախիջեւանի սահմանային կամուրջին բացումին առիթով: Արտաքին նախարարը՝ Հ. Չեթին յայտնած էր թէ հայկական ուժերը պէտք է քաշուին Լաչինէն, ատոր փոխարէն Ազրպէյճան կրնայ երաշխաւորել այդ անցքին ապահովութիւնը որպէս մարդասիրական օժանդակութեան ճամբայ:

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Մայիս 26-ի «Մոսկովեան Լուրեր» շաբաթաթերթը էջ մը յատկացուցած է Ազրպէյճանի խառնակ ներկային: Որոշուած է նախապէս ճշդուած թուականին -- Յունիս 7 -- կատարել նախագահական ընտրութիւնը, սակայն ամէն բան այնքան ալ պարզ չէ:

Նախ, գրեթէ ոչ մէկ շրջանակ -- թէ՛ կոմունիստները, թէ հակառակորդները -- յստակ պատասխան մը ունի Մութալիբովի կրկին իշխանութեան գլուխ բերուելուն ու ապա 24 ժամուան մէջ ճամբուելու առնչուածին: Հոն թէ՛ քաղաքական արկածախնդրութեան մը տրամադրութիւնը, եւ թէ Մոսկուայի ձեռքը տեսնողներ կան:

Յստակ չէ նաեւ իշխանութեան յաջորդութեան հարցը. Ազգային անկախութեան կուսակցապետ Ի. Մէմէտով միակ կարելի լուծումը կը նկատէ համախմբումի առժամեայ կառավարութիւն մը որ բաղկանայ կուսակցութիւններու եւ շարժումներու ներկայացուցիչներէն եւ նախագահական ընտրութիւնը տարի մը յետաձգէ:

Այս ճակատին ղեկավարը Է. Էլչիպէյ, որ ամէնէն հաւանական ընտրելին կը նկատուի, վճռական է. «յստակ է թէ, կ՚ըսէ, Յունիս 7-էն ետք աշխարհական պետութիւն մը պիտի ունենանք ուր պիտի յարգուին մարդկային իրաւունքները, մարդիկ կրօնական ազատութիւն պիտի ունենան: Ժողովրդավարութիւն, օրէնքներ եւ մարդկային իրաւունքներ Ազրպէյճանի անփոփոխելի երեք հիմնական սկզբունքները պիտի հանդիսանան»:

Էլչիպէյ գծած է հետեւեալ ուղղութիւնը. անկախ, ազատ պետութիւն մը դառնալու համար անհրաժեշտ է սեփական դրամանիշ ունենալ: Յունիս 7-էն ետք անմիջապէս խորհրդարանական ընտրութեան պիտի ձեռնարկուի եւ Ազրպէյճան իր դրամանիշը պիտի ունենայ, ինչ որ երկու տարուան ժամանակամիջոց մը կ՚ենթադրէ: Իսկ գալով տնտեսական ներկայ դժուարութիւններէ ելքին, ան յոյսը կապած է թամպակի արտածումին եւ նաւթի արտահանումին:

Այսուհանդերձ, տակաւին անհաւանական չէ պետական հարուած մը, քանի որ որոշ կուսակցութիւններ ու շարժումներ զինեալ ուժի տէր են: Իշխանութեան ու իրաւագիտական մեքենայի բացակայութեան դժուար չէ որ քաղաքական ճակատումը զինեալ բախումի վերածուի:

Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ այն պարագան որ ազգային Խորհրդարանը կազմուած է կիսով ընդդիմադիրներէ եւ կիսով նախկին նոմէնքլատուրայէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՈՒԹ ԵՐԿԻՐՆԵՐ ՅԱՒԱԿՆՈՐԴ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆԻ ՏԻՏՂՈՍԻՆ

Գէշ լուր ֆութպոլ սիրողներուն համար. մանաւանդ՝ եթէ մոլի են հեռատեսիլի: Յառաջիկայ երկու շաբաթներու ընթացքին, պէտք պիտի ունենան մեծ համբերութեան: Յունիս 10-ին, Շուէտի մէջ, կը սկսին Եւրոպայի առաջնութեան մրցումները, ազգային խումբերու մակարդակի: Բոլոր խաղերն ալ պիտի սփռուին Ֆրանսայի հեռատեսիլի կայաններէն, մէկէն կամ միւսէն:

Անցեալ երկու տարիներու ընթացքին կատարուած զտողական խաղերէն յետոյ, ութ երկիրներ որակուեցան պայքարելու, ի խնդիր Եւրոպայի ախոյեանի տիտղոսին:

Այդ թիւին մէջն էր Եուկոսլաւիան. վտարուեցաւ քաղաքական պատճառներով: Եուկոսլաւիոյ տեղ, մրցաշարքին մէջ կը մտնէ Դանիա՝ որ դասուած էր անկէ անմիջապէս վերջ, զտողական մրցումներէն յետոյ:

Եուկոսլաւիոյ խումբին բացակայութիւնը ցաւալի է մարզական տեսանկիւնէ: Հակառակ իր վարիչներուն ջանքերուն, համաշխարհային մարզական շարժումը, այս պարագային, ինչպէս ուրիշ քանի մը անգամներ անցեալ ողիմպիականներու ընթացքին, չկրցաւ անվնաս մնալ քաղաքական տագնապներու յարուցած ալիքներէն:

Իրաւ է որ եթէ մասնակցէր ալ, Եուկոսլաւիոյ խումբը պիտի չունենար իր լաւագոյն կազմը. խրուաթ եւ մահմետական խաղացողները մերժած էին մտնել խումբին մէջ: Իր համբաւին անհամապատասխան կազմով մըն էր որ պիտի երթէր վերջին երդը. վերջին՝ քանի անտեղի կ՚ըլլայ, ներկայիս, հաւատալ թէ Եուկոսլաւ անունին տակ խումբ մը պիտի երեւայ յաջորդ միջազգային մրցաշարքերու ընթացքին ալ:

**

Նոյնն է պարագան ՀԱՊ-ի խումբին. այս մակդիրին տակ դաշտ պիտի ելլեն նախկին Խորհրդային Միութեան խաղացողներ, Ռուսեր եւ Ուկրանացիներ որոնց մեծամասնութիւնը դաղթած է արդէն Արեւմուտք, տեղ գտած Եւրոպայի մեծ ակումբներուն մէջ: Կը նախատեսուի որ, Եւրոպայի առաջնութեան մրցումներէն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՊԷՐԷԿՈՎՈՒԱՅԻ կառավարութիւնը երեք քուէներու շնորհիւ գործի գլուխ մնաց, կուրծք տալով դատապարտումի բանաձեւի փորձին: Բանաձեւը ձեւակերպուած էր որպէս բողոք հողամշակումի հասարակաց քաղաքականութեան ու յաջողած էր ընդդիմադիր ճակատ մը կազմել աջին ու ձախին միաբանութեամբ: ԷՕ -- ՓԷ -- ԷՕ, ԻԻ -- ՏԷ -- ԷՖ եւ ԻԻ -- ՏԷ -- ՍԷ-ի կողքին քուէարկեցին համայնավարները, 286 թեր ձայն տալով բանաձեւին, մինչ 289 պէտք էր տապալելու համար կառավարութիւնը: Պակսող երեք քուէներէն մէկը կը պատկանի Ռ. Պարի:

ՖԻՒՐԻԱՆԻԻ մարզադաշտին արկածին (Մայիս 5) հետեւանքով ութերորդ մեռելը եղած է Ֆութպոլի Ֆրանս. Դաշնակցութեան նախագահը Ժան Ֆուռնէ -- Ֆայար որ 1984-էն ի վեր այս պաշտօնին վրայ կը գտնուէր: Ան կ՚ամբաստանուի անկամայ մարդասպանութեան ու վիրաւորներու պատճառ ըլլալու յանցանքով:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 25, 1992

Հայ եւ օտար մի քանի ծանօթներ ունիմ Ուաշինկթընի մէջ, բանիմաց եւ լաւատեղեակ: Ահա թէ ինչ կ'ըսեն անոնք, երբ իրենց կը հարցնեմ թէ ինչո՞ւ ամերիկեան կառավարութիւնը այնքան կատաղած է Հայոց հանդէպ: Մէկտեղելով՝ կ'ամփոփեմ անոնց պատասխանները:

Նախագահ Ճորճ Պուշ մտահոգ է ընտրութիւններով, որոնք տեղի պիտի ունենան 1992 Նոյեմբեր 3-ին: Մտահոգ է եւ չի փափաքիր երկիրը մխրճել նոր «արկածախնդրութիւններու» մէջ, որոնք կրնան իր վերընտրութեան դէմ անդրադարձ ունենալ: Պուշ եւ իր ամէնէն սերտ բարեկամը Ճէյմս Պէյքըր, Արտաքին նախարարը, Թուրքիոյ ըսած են կտրուկ կերպով, որ եթէ կ'ուզէ այս կառավարութեան բարեկամութիւնը պահել, չի միջամտեր կովկասեան ճակատին: Իսկ Նոյեմբեր 3-էն ե՞տք: Պուշ յստակ խոստումներ չէ տուած Թուրքիոյ, կամ անոր կրտսեր եղբօր, Ազրպէյճանի, սակայն կասկած չկայ որ նոյնքան պիտի չկաշկանդէ Թուրքիան, այդ թուականէն ետք: Անշուշտ եթէ ինք Պուշ շահի ընտրութիւնը:

Ամերիկայի մտահոգութիւններէն մէկն է Ելցինեան Ռուսիոյ հետ կնքուող սպառազինման դաշինքներուն արգելքներ չստեղծել: Երկու օր առաջ ստորագրուեցաւ նոր համաձայնութիւն մը՝ որ կրկին կ'երաշխաւորէ Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ եւ մասամբ Ղազախստանի կողմէ հիւլէական զէնքերու փոխանցումը՝ Ռուսիոյ, ապա նաեւ փոխանցուած հիւլէական ռումբերու եւ հրթիռներու մօտ 30 տոկոսին քանդումը: Եթէ Թուրքիա Անդրկովկաս մտնէ, այսօր կամ մօտ ապագային, ապա Ռուսիա կրնայ պատճառաբանել թէ «զինաթափ» եղող նախկին Խորհրդային Միութեան դէմ պայքարի ելած է Ամերիկա, ՕԹԱՆ-ի իր գործակալ Թուրքիոյ միջոցաւ: Ռուսիոյ ընդվզումը կրնայ քաջալերել այդ երկրին Խորհրդարանի ու բանակի ա՛յն ղեկավարները որոնք արդէն նուաստացուցիչ կը գտնեն ներկայի պայմանները ու ապագայի հաւանական զինաթափումը: Անոնք կրնան Թրքական բանակի ներխուժման դէմ անգուշակելի քայլեր առնել:

Չմոռնանք որ Յունիս 1-էն ետք, Խորհրդային նախկին բանակի 7-րդ զօրաբանակը կը սկսի հեռանալ Հայաստանէն: Նաեւ՝ ռուս բանակի ուրիշ միաւորներ պիտի սկսին ձգել Ազրպէյճանը: Հայաստանի մէջ Ռուսերը այժմ ունին 7 օդանաւ եւ 10 – 15 ուղղաթիռ, ամէնէն շատ, եւ կրնայ ըլլալ որ Բալահովիտի եւ Արովեանի զէնքի մթերանոցներուն նման՝ ասոնք ալ օդը հանուին կամ երկրէն դուրս հանուին, փոխանակ Հայաստանի «բանակին» փոխանցուելու: Ազրպէյճանի մէջ կայ 125 օդանաւ եւ 100-է աւելի ուղղաթիռ ըստ Էքոնոմիստ շաբաթաթերթին, որ Թրքամէտ է: Ամերիկայի, ապա նաեւ Թուրքիոյ միւս բարեկամներուն գաղտնի յոյսը կը թուի ըլլալ՝ (ա) որ Ազրպէյճան կը յաջողի միացեալ ճակատ ստեղծել, եւ (բ) որ ան՝ զինուած օդուժով եւ մինչեւ Նոյեմբեր զինավարժ ու կարգապահ դարձած բանակով, կրնայ գրոհել Ղարաբաղի վրայ:

Կարեւորը՝ Ամերիկայի համար, ՕԹԱՆ-ի անդամ Թուրքիոյ դերը սահմանափակ պահելն է: Աւելցնեմ որ ըստ մէկ աղբիւրի Աֆղանիստանի մէջ Նաճիպուլլահի կառավարութեան անկումէն ի վեր մանաւանդ, դէպի Իրան եւ դէպի միջազգային զէնքի շուկաներ փոխանցուած են ամերիկեան Սթինկըրներ, հակա-օդանաւային թեթեւ հրթիռներ, եւ մէկ անձ գոնէ ըսաւ ինծի թէ Հայերը կը փորձեն անոնցմէ ապահովել: Աֆղանիստանի մէջ՝ ամերիկեան Սթինկըրներու յաջողութիւնը չէզոքացուց խորհրդային օդուժի նախկին գերակայութիւնը պատերազմի դաշտին երկինքներուն մէջ: Ճիշդ ա՛յն օդանաւերն ու մանաւանդ ուղղաթիռները որոնց վրայ յոյս կը դնեն Ամերիկացիք ու Թուրքեր, ահա անո՛նք են որ անզօր են, Սթինկըրներու դէմ: Բաւական վստահելի աղբիւրներ անցեալին ըսած են թէ Ղարաբաղի մէջ հայ մարտիկները արդէն ունէին Սթինկըրներ, կամ անոնց նմանող թէեւ ոչ անոնց չափ ազդու այլ հրթիռներ: Մեծագումար ծախքով կարելի է զանոնք ձեռք բերել եւ զանազան կողմնակի, մաքսանենգային միջոցներով հասցնել հայ մարտիկներու:

Կը լսեմ, նաեւ, որ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի «մեծ սուտեր»ը որոշ ազդեցութիւն մը ունենալէ ետք Ուաշինկթընի մէջ, առ այժմ նուազ ազդու են, եւ առաջուան չափ արժանահաւատ չեն նկատուիր: Թուրք աղբարիկները տարածեցին լուր որ հրատարակուեցաւ զանազան թերթերու մէջ, թէ Հայերը իբր նախայարձակ սկսած են Նախիջեւանը գրաւել: (Նոյնիսկ լսեցի որ «Ծումհուրիյէթ», պոլսական թերթը, «Նախիչևան տիւշտի» (ինկած) խորագիրով լուր հրատարակած է...): Երեւանի ամերիկեան դեսպանատունէն խումբ մը դէտեր գացած են Նախիջեւանի սահմանը, ճշդած են որ պատահած կռիւները տեղական բնոյթ ունին եւ գլխաւորաբար կը մղուին հրետանիով, և լուրը ուղարկած են Ուաշինկթըն, որ քիչ մը հանդարտած է:

Երեք օր առաջ, Ամերիկայի հրեայ ընտրանիի խօսնակներէն Լեսլի Կէլպ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ հրատարակեց յօդուած մը՝ որ կ'արտայայտէ, ինչպէս միշտ, Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներու չափաւոր հատուածին կարծիքը: Ան կ'ընդգծէ որ Ուաշինկթըն «կատաղած է» Հայերուն դէմ: Մասամբ, ինչպէս գրած եմ վերջերս «Յառաջ»ի մէջ, Ամերիկան բարկացած է, որովհետեւ մեր պայքարը արգելք է իր նոր երազին, որ է Թուրքիոյ միջոցաւ Ազրպէյճանին, անոր միջոցաւ ալ Միջին Ասիոյ տիրապետել՝ միաժամանակ արգելք հանդիսանալով Իրանի հեղինակութեան ընդարձակումին: Իրանի եւ Հայաստանի միջեւ ընթացող բանակցութիւնները կը յուզեն ամերիկեան որոշ շրջանակներ: Մայիս 6-էն ի վեր (ըստ ոմանց), Իրանի եւ Զանգեզուրի սահմանը կազմող Արաքս գետի վրայ կը բանի «փոնթուն պրիճ» մը՝ որուն համար հանդիպած եմ հայերէն «լաստակամուրջ» եւ «նաւակամուրջ», ապա նաեւ «կամրջանաւ» բառերուն: Այսինքն՝ ժամանակաւոր կամուրջ, յատուկ՝ արագ յառաջացող բանակներուն, որոնք իրարու կապուած ծփացող լաստերու վրայէն կամուրջ-ճամբայ կը ստեղծեն, գոնէ թեթեւ եւ միջակ ծանրութիւն ունեցող բեռնատար կառքերու համար: (Ամէնէն տոկունները՝ 55 թոն հրասայլի ծանրութեան ալ կը դիմանան): Ամերիկեան կառավարութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ այս միջոցաւ կենսական ապրանք (օդանաւի ուժանիւթ, կառքի ուժանիւթ, ուտեստեղէն, եւայլն) կարելի է ստանալ Իրանէն:

Աւելի՛ն: Ամերիկեան կառավարութեան ամէնէն թրքամէտ բաժիններէն Փենթակոնը իր յոյսը դրած է, ինչպէս ըսի, ապագայ ազրպէյճանական օդուժի մը վրայ, թերեւս՝ ղեկավարուած վարձկան ռուս եւ ուկրանացի օդաչուներու կողմէ, ինչ որ հաւանաբար արդէն իսկ իրականութիւն է: Աղբիւր մը, որ ծառայած է ամերիկեան բանակին մէջ, կ'ընդգծէ թէ չի բաւեր օդաչու ունենալ, – արդի օդանաւերը «փափուկ» են, պէտք ունին, «գետնի վրայ» արհեստավարժ մեքենագէտներու եւ ռատար գործածողներու: Առանց անոնց – եւ դժուար է այդ բոլոր անձնակազմը գտնել իբրեւ վարձկան, այդպէս յուսանք – արդի օդուժ մը չի կրնար երկար ատեն կռուիլ: Փենթակոնը շատ լաւ գիտէ այս: Սակայն նորէն յոյս ունի որ ազրպէյճանական օդուժ, ապա նաեւ Խոջալուն Թիրախ առնող ամբակոծում, կը խզեն Հայաստան – Ղարաբաղ օդային կապը (դեղի, վիրաւորներու համար եւայլն, շատ կարեւոր): Սակայն եթէ հայ մարտիկները յաջողին (ա) բաց պահել Գորիս – Լաչին – Շուշի – Ստեփանակերտ ճամբան, եւ (բ) բաց մնայ լաստակամուրջը Իրանի հետ, այն ատեն «Ջուրը կ'իյնայ», կամրջուած Արաքսին մէջ կը խեղդուի Թրքա – ամերիկեան յոյսը, թէ՛ Ղարաբաղը եւ թէ Հայաստանը կղզիացնելու:

Այս բոլորին գիտակից է Կէլպ, եւ կը թելադրէ իր յօդուածով (Նիւ Եորք Թայմզ, 1992, Մայիս 22, էջ՝ 29), թէ «Հայերը սանձելու միակ միջոցն է այս երկար ատենէ ի վեր զոհուող ժողովուրդին երաշխաւորել Հայաստանի ապահովութիւնը եւ Ազրպէյճանի մէջ բնակող Հայերուն իրաւունքները»: Այսինքն՝ եթէ Հայերը կասեցնեն իրենց մղած յաջող հակայարձակումները, որոնք այլեւս յարձակումներ ըլլալու յանդգնութի՛ւնը ունին, ապա Ամերիկա պէտք է երաշխաւորէ ... Ղարաբաղի հայութեան «մարդկային իրաւունքները» եւ պլոքիւսի մշտական վերացումը: Հոկտեմբեր 1991-ին, երբ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Մութալիբով՝ Ելցինի եւ Նուրսուլթան Նազարբայեւի միջնորդութեամբ համաձայնեցան ճիշդ ա՛յս կէտերուն, ամերիկեան նման երաշխաւոր միջամտութիւն կ'երջանկացնէր հայութիւնը եւ կ'ապահովէր խաղաղութիւնը: Սակայն պատմութիւնը, եւ մարդոց միտքը, Էլասթիք չէ, – երբ կը փոխուի իրականութիւններու հետ, Շուշիի գրաւումէն ետք, այդքան ալ դիւրաւ չի վերադառնար անցեալի դիրքին:

Առ այժմ, հայութիւնը, մանաւանդ՝ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի զոյգ կառավարութիւնները, ՀՀՇ-ն եւ ՀՅԴ-ն, մինչեւ Նոյեմբեր 3 ունին, մէկ կողմէն զէնքով եւ միւս կողմէն դիւանագիտութեամբ տեղ մը հասնելու: Պէտք է յիշել որ յաղթականը կրնայ օգտակար դաշնագիր մը ստորագրել, եթէ չարտօնէ ինքզինքին՝ վերածուիլ . բոլորովին ամբարտաւան եւ անիրատես պետութեան մը: Երկու Պետութիւններու համար եկած է աւելի տրամաբանական սահմաններով օժտուելու ատենը, թերեւս նոյնիսկ ի գին բնակչութիւններու եւ հողատարածքի փոխանակումներու:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄՍԽՈՒՄԸ

Ռուս լրագրող Նիկոլայ Անտրէեւ «Իզվեստիա»յի մէջ կը շօշափէ ժողովրդավարութեան նոր երեւոյթի մը պարագան որ յայտնուած է նախկին խորհրդային աշխարհին մէջ: Ան կը վերաբերի անբաղձալի նախագահները ճամբելու եւ զանոնք փոխարինելու դիւրութեան: Հոն այլեւս նախագահները հանդիսաւոր մեկնումներով չեն բաժնուիր քաղաքական բեմէն: Տաճիկստանի նախագահը, օրինակ, կրնայ մէկ օրէն միւսը հեռանալ իր աթոռէն: Այդ հեռացումը կրնայ հրաժարականով մը ըլլալ, կամ պարզապէս պարտադրանքով: Առիթը եղած էր տաճիկ նախագահ Նապիեւի պարագան: Ան կուսակցութեան հին դպրոցին կը պատկանէր ու պաշտօնավարութեան շրջանը հինգ, տասը տարի առաջուանէն շատ տարբերութիւն չունէր: Կարելի է յուսալ որ իր մեկնումէն ետք ժողովրդավար ընդդիմութիւնը երկիրը ազատութեան ու ժողովրդային իսկական գերիշխանութեան մը պիտի առաջնորդէ. սակայն մտահոգիչ կէտը այն է որ Նապիեւ նախկին խորհրդային երկրին առաջին նախագահը չէ որ հրաժարելու կը պարտադրուի: Այս կացութեան մէջ կարելի՞ է ժողովրդավար կոչել անոնք որոնք ուժ գործադրելով կը ճամբեն ժողովրդավար կարգերով ընտրուած նախագահ մը, եթէ նոյնիսկ ան ժողովրդավար մեծ յատկանիշեր չունի:

Նախագահ մը բռնութեամբ գահընկէց ընելու առաջին օրինակը տուին Մոսկուայի պետական հարուածին հեղինակները, փորձելով վերջ տալ Գորպաչովի նախագահութեան: Հարուածը ձախողեցաւ յանուն օրինաւորութեան վերադարձին. սակայն այդ նոյն օրինաւորութիւնը Պրեսթ – Լիթովսկի հանդիպումին մասնակիցները չարգիլեց միջոց մը ետք վերջ տալու Գորպաչովի նախագահութեան:

Յետոյ կարգը եկաւ Գամսախուրդիային որ նոյնպէս ուժի զօրութեամբ վտարուեցաւ. նոյն ճակատագիրը ունեցաւ Ազրպէյճանի նախագահը, ստիպուելով հրաժարիլ ընդդիմութեան ճնշումին տակ: Գամսախուրդիա կատարեալ բռնակալի մը վերածուած էր. կարճ ժամանակի մէջ անհամար սխալներ ու անհեթեթութիւններ գործեց. ջնջեց բոլոր ազատութիւնները. իր դէմ հանեց ոչ միայն Վրաստանէն, այլեւ դուրսէն որքան մարդ որ կրնար: Կացութիւնը հասաւ այնպիսի աստիճանի մը որ Կովկասի համար ամենամեծ բարիքը զայն այդ փորձանքէն ազատելն էր:

Ճիշդ է Լենինի թէզը թէ սպիտակ ձեռնոցներով քաղաքականութիւն չեն վարեր:

Որոշ է նաեւ թէ ամբողջատիրութեան յաջորդած այս շրջանին երկրին մէջ ժողովրդավարութիւնը շատ փափուկ է. միշտ ենթակայ է դէպի բռնակալութիւն գահավիժելու վտանգին: Սակայն այդ բռնատիրութիւնն ալ ինքնին ծաղրանկարային բնոյթ ունի, ինչպէս էր Գամսախուրդիայի պարագային, Խորքին մէջ, ոչ ոք կը վախնար իրմէ. ամէնէն լիրբ ձեւով ասպարէզ կը կարդային իրեն, կը ծաղրէին, սակայն ոչ ոք լուրջ վերաբերում կ'ունենար անոր հանդէպ: Գամսախուրդիա դատապարտուած էր անկումի:

Գրեթէ նոյնն էր պարագան Նապիեւի եւ Մութալիբովի: Կարելի է նախատեսութիւն մը ընել ու ըսել թէ անոնցմով պիտի չվերջանայ այս երեւոյթը: Սակայն բոլորին մէջ կայ նոյն պակասը. ժողովրդավարութիւնը: Ան բռնաբարուած է, քանի որ ինչ ալ ըլլայ ցուցարարներու թիւը որ նախագահ մը հրաժարելու կը մղէ, կարելի չէ ամբողջ ժողովուրդի մը կամքը նկատել: Ու պէտք է յիշել որ վար առնուած այս նախագահները – բացի Գորպաչովէ – ժողովուրդին քուէներով ընտրուած էին:

Անշուշտ ժողովուրդն ալ կը սխալի. սակայն զայն բռնութեամբ սրբագրելով, անոր այն թելադրանքը կը կատարուի թէ հին իշխանութենէն աւելի ձեռնոց ընել պէտք չէ նորին հետ ալ. հաճելի կը թուի, լա՛ւ. եթէ ոչ, թող քաշուի երթայ: Ներկայ ընդդիմութիւնը կը նմանի Տրոցկիի կեցուածքին որ Հիմնադիր ժողովը լուծելու քայլը արդարացուցած էր հետեւեալ ձեւով. «բանուոր դասակարգը կարճ ժամանակէն քաղաքական փորձառութիւն ձեռք ձգեց ու արագօրէն կը բարձրանայ բարեշրջումին աստիճանները: Իսկ ժողովրդավար հաստատութիւնները շատ ծանրաքայլ են, հետեւելու համար այս բարեշրջումին»: Ներկայի ընդդիմութիւնն ալ այնպէս կը թուի թէ կը մտածէ նոյն ձեւով. «ժողովրդավար կարգերը շատ ծանրաքայլ են հետեւելու համար այսօրուան հոլովոյթին»: Միայն այն կայ որ դիւրին գործ է լաւագոյն նպատակներու պատրուակով քաղաքական ալեկոծում ստեղծել. բայց երբ կարգ ու կանոնը տակնուվրայ ըլլայ, անպայման աղէտ մը կը յանգի. այն ատեն մարդիկ կ'ըսեն թէ եթէ Նապիեւ մնացած ըլլար, աւելի հանդարտ պիտի ըլլային: Այս կացութիւնը կը յիշեցնէ նաեւ Ալժերիոյ վիճակը. այդպէս էր Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անցնելու շրջանը. ու ծանօթ է թէ ինչ հետեւանք ունեցաւ:

Ա. Թ. Թ.

ՇԱՆ ԿԵԱ՞ՆՔ...

«Գրասենեակներու շուներ» բացատրութիւնը կը զարմացնէ՞ ձեզ. հաւանաբար: Անկարելի է որ մարդ հարց չտայ թէ ի՞նչ գործ ունին շուները գրասենեակներու մէջ եթէ պահպանութեան պարագայ մը խնդրոյ առարկայ չէ: Սակայն այդ չէ հարցը: Այսօր, նախ գործատէրերու, ապա աշխատողներու միջեւ եւս հետըզհետէ կը տարածուի իրենց շուները, կատուները եւայլն գործատեղի տանելու սովորութիւնը: Ճիշդ է որ մեծ չէ համեմատութիւնը, սակայն ո՞վ կրնար ենթադրել մէկ -- երկու տասնեակ տարի առաջ թէ քաղաքացիներ ամենայն հաւատարմութեամբ օրը մէկ կամ երկու անգամ կանոնաւորաբար «պտոյտի» պիտի տանէին իրենց ընտանի անասունները...:

Գրասենեակներու մէջ անոնց ներկայութիւնը նոր ըլլալով հանդերձ արդէն պատահարներ կը պատմուին. օրինակ, փարիզեան հրատարակչատան մը պաշտօնէութիւնը իր ղեկավարէն դժգոհութիւնը արտայայտելու համար պատրուակ առած է անոր շունը որ բանակցութիւններ վարելու ինքնատիպ միջոց մը ներկայացուցած ու շատ արձակուած է բանակցութիւններու ատեն: Ուրիշ ձեռնարկութեան մը վարչական մարմնի անդամները ժողովներու ընթացքին պէտք է հանդուրժէին նախագահին որսի շունին ապատակութիւններուն: Ատկէ զատ բոլոր ժողովները, ինչ օրակարգ ալ ունենային, ժամը 18-ին անպայման պէտք է ընդմիջուէին, որովհետեւ ատիկա նախագահին շունին պտոյտի անյետաձգելի ժամն էր: Վարչականներէն մէկը ակնարկելով այդ անհաւատալի երեւոյթին, բացատրած է ...«վերջապէս, ատիկա իշխանութիւն ունենալու յայտարար նշան մըն էր. ցոյց տալու կերպ մը թէ գործատէրը ինքն է»:

Օրէնքը ոչ մէկ տրամադրութիւն ունի այս մասին. ամէն ղեկավար իր կամքին համաձայն ինք կը դնէ կանոնը: Վիճակագրութիւններու համաձայն բարձրաստիճան պաշտօնեաներու 51%-ը առնուազն մէկ ընտանի կենդանիի տէր է. տասը ֆրանսացիներէն չորսը շուն մը ունի, երկուքէն մէկը՝ կատու մը, տասնէն մէկը՝ ձուկ մը կամ թռչուն մը: Այսքանը չի՞ բաւեր ձեռնարկութիւն մը Նոյեան տապանի վերածելու:

Կան ընկերութիւններ որոնք կ'արտօնեն մուշտակաւորներու ներկայութիւնը, ուրիշներ ուղղակի կը խթանեն. այս վերջիններէն է օրինակ, Փարիզի 19-րդ թաղամասին մէջ հաստատութիւն մը որուն 70 աշխատողները տասնեակ մը շուներ, քանի մը կատուներ ունին որոնք զարմանքի կը մատնեն այցելուները, գործատեղիին շքեղ բուսականութեամբ զարդարուած գրասենեակներուն մէջ իրենց խաղաղ գոյակցութեամբ: Նոյն հաստատութեան մէջ ուր ծխելը արգիլուած է թէ՛ ներսիններուն եւ թէ եկուորներու համար, անձնակազմը արտօնուած է աշխատանքի ժամերու որոշ պահերուն երթալ շրջան մը ընելու իր կենդանիին հետ:

Անտեղի չէ ամերիկեան բարքերու չեշտուած շունչ մը տեսնել այս նորարարութեան մէջ. ամերիկեան համալսարանի մը հետազօտողներէն մէկը նոյնիսկ անձկութեան ու հոգեկան վրդովումի զոհ իր յաճախորդներուն որպէս բուժումի միջոց կը թելադրէ շուն պահել:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՎԱՌՆԱՅԻ Երեւան կազմակերպութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը գումարուած է Ապրիլ 30-ին, 40 հոգիի ներկայութեան եւ նախագահութեամբ Թադէոս Վարդանեանի: Տեղական վարչութեան նախագահ Մելքոն Փափազեան իր զեկուցումով նշած է թէ հակառակ որոշ յաջողութիւններու, մասնաճիւղին գործունէութիւնը գոհացուցիչ չէ, քանի որ ոչ երգչախումբ, ոչ թատերախումբ, ոչ պարախումբ ունի եւ գրադարանը փակ է: Այսուհանդերձ, ներկաները չեշտած են թէ «Երեւան»ը ազգային եւս պէտք է ունենայ իր դերը Պուլկարահայ գաղութին մէջ: Ընտրուած է նոր վարչութիւն, նախագահութեամբ՝ Մելքոն Փափազեանի ու քննիչ յանձնախումբ՝ նախագահութեամբ՝ Նուպար Եահմուրեանի:

*

ՍՈՖԻԱՅԻ Ազգային Տան մէջ Մայիս 9-ին բարեսիրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի նպաստ դպրոցին: Հոգաբարձութեան ատենապետ է. Սելեանի թացման խօսքէն ետք աշակերտներ արտասանած, երգած ու նուագած են: Տեղի ունեցած է վիճակահանութիւն, աճուրդ ու փոքրիկներու համար արեւմտահայերէն գրքոյկներու վաճառք:

**

ՎԱՌՆԱՅԻ Հայկական ակումբին մէջ Մայիս 7-ին ՀՕՄ-ի նախաձեռնութեամբ սկսած է Հայոց պատմութեան նիւթերով շաբաթական դասախօսութիւններու շարք մը: Առաջին դասախօսութիւնը տուած է Սիոն Վարդապետ Ադամեան «Հայ ազգի ծագումը եւ առաջին հայկական թագաւորութիւնը» նիւթով:

**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ հայ ընտանիքները Ապրիլի վերջին շաբաթէն ի վեր սկսած են տաս-

նալ «Վ. ու Գ. Թիւթիւնճեան» ազգային վարժարանին «Դպրոցական թերթ»ը: Անոր նախաձեռնարկ եղած են հինգերորդ դասարանի խումբ մը աշակերտներ: Թերթը երկլեզու է, ունի դպրոցին մասին տեղեկատուութեան բաժին մը ու զանազան նիւթերով յօդուածներ:

**

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Հ. Մ. Ը. Մ. «Արարատ»ի Ա. Մէօթէմէտեան սրահին մէջ Մայիս 2-ին տեղի ունեցած է եգիպտահայ Կարիքի Խաչին քօքթէյլ -- ընդունելութիւնը, հովանաւորութեամբ առաջնորդ Զաւէն Արքեպիսկոպոս Չինչինեանի եւ նախագահութեամբ Գահիրէի քաղաքապետական ժողովի ատենապետ Նուպար Սիմոնեանի: Կարոյտ Խաչի վարչութեան ատենապետուհի Սօնա Գազանճեան հակիրճ զեկոյցով մը անդրադարձած է ՀՕՄ-ի կատարած աշխատանքին, որ յատկապէս վերջին շրջանին ծաւալեցաւ Հայաստանի մէջ: «Յուսարեր» մշակութային ընկերակցութեան կողմէ ալ խօսք առած է տոքթոր Սուրէն Պայրամեան շնորհաւորելով ՀՕՄ-ի խումբը եւ յաջողութիւն մաղթելով:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ԴԱՐՊԱՍԷ ՄԻՋԻՆ ԱՍԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիա եւ Իրան առանձին չեն որոնք առանձնաշնորհեալ կապեր ունենալու հետամուտ են Միջին Ասիոյ հանրապետութիւններուն հետ: Երուսաղէմ արդէն դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած է Ղազախստանի, Ուզբէկստանի, Ատրպէյճանի, Տաճիկստանի եւ Կիրգզստանի հետ: Իսրայէլ առաջին երկիրներէն մէկն է որուն հետ Ղազախստան հեռաձայնի ուղղակի կապ ունի ու իսրայէլեան երեք ընկերութիւններ գործի մարզ բացած են հոն: Իսրայէլ կ'արտածէ ոռոգումի սարքաւորումներ, որոնց շնորհիւ ուզբէկ ագարակի մը բամպակի արտադրութիւնը մէկ եղանակի մը ընթացքին 40% յաւելում կրած է ջուրի երկու երրորդ զեղչուած սպառումով մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ ԿԸ ԳԵՐԱԶԱՆՑԷ

Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի ֆութպոլի կազմը որ այս տարի մասնակցեցաւ 0 - տը - Սէնի 3-րդ դասակարգի ախոյեանութեան, մարզաշրջանը աւարտեց ջախջախիչ յաղթանակով մը՝ պարտութեան մատնելով Անժըլին - 16 խումբը՝ 6 - 3 արդիւնքով:

Վճռակամօրէն յաղթելու համար դաշտ իջնող հայ մարզիկները, երրորդ վայրկեանին իսկ հաշիւը բացին, շնորհիւ անվրիճելի փենալթիի մը զոր կոլի վերածեց Կարօ Թութարեան (1 - 0): Զորս վայրկեան յետոյ Սուրէն Գարակէօզեան հաշիւը բարձրացուց 2 - 0-ի եւ անմիջապէս վերջ ալ Վահէ Տարաքճեան 3-րդ կոլը նըշանակեց:

Տասը վայրկեանի մէջ երեք կոլ նշանակելէ յետոյ, հայ խումբը քիչ մը նահանջեց, որմէ առաւելագոյնս օգտուեցան հակառակորդները տարբերութիւնը երկուքի իջեցնելու համար (3-1): Կիսախաղը աւարտեցաւ այս արդիւնքով:

Երկրորդ կիսախաղին ճիշդ սկիզբը, Հ.Մ.Ը.Մ.-ականները իրենց միջին յետապահներուն աններելի, իրերայաջորդ սխալներուն պատճառաւ կոլ մը եւս ստացան (3 - 2). բարեբախտաբար չյուսալքուեցան եւ 58-րդ վայրկեանին նշանակեցին նոր կոլ մը շնորհիւ դարձեալ Վահէ Տարաքճեանի (4 - 2):

Նոյնիսկ այս կոլէն վերջ, հայ մարզիկները ուրախանալու առիթը շատ չունեցան, քանի որ այս մրցումին ամենալաւ յետսապահը՝ Ալէքսան Պալըդճեան անբախտութիւնը ունեցաւ գնդակը իր հարազատ բերդը ղրկելու (4 - 3):

Բարեբախտաբար, Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի յառաջապահները, որոնք շատ լաւ գնդակներ կը ստանային «մէջտեղի գիծէն», նորէն առիթը ունեցան, երկու անգամ եւս հակառակորդներուն բերդը գրաւել, շնորհիւ դարձեալ Կարօ Թութարեանի (5-3) եւ Վահէ Տարաքճեանի (6-3):

Այս յաղթանակով հայ խումբը թէ փոխվրէժը առած եղաւ հակառակորդներէն, քանի որ երթի մրցումը կորսնցուցած էր (0-2) եւ թէ ապահոված եղաւ դասակարգ մը բարձրանալու իրաւունքը:

Ահաւասիկ Հ.Մ.Ը.Մ. - Ֆրանսի յաղթական կազմը.-

Ոժապեան -- Պետիկեան, Հարքիզեան, Ասլանեան, Պալըդճեան -- Կոպէլեան, Գարակէօզեան, Օզինեան -- Ճամեան, Տարաքճեան, Թաթարեան:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Երբ վերստին աչքերը բացաւ՝ օրը յառաջացած էր արդէն: Մեծ մօրը անկողինը պարապ էր: Ու արեւը անոյշ էր բարձին վրայ:

– Առաջին անգամն է, որ այդպէս ուշ կ'արթննաս, ըսաւ Արուսեակ՝ ծռելով բարձին վրայ, հիւանդ չե՞ս...

– Ո՛չ հիւանդ չէր: Ճակտին վրայ զգաց Արուսեակին ձեռքը ու դէմքին վրայ անոր ալուր ու տրտում ժպիտին լոյսը: Դուրսը եւս օրը անոյշ էր: Այլ ինչո՞ւ աշխարհը նոյն աշխարհը չէր ու կեանքը նոյն կեանքը չէր: Իր երեւակայածէն տարբեր էր ու սովորական:

Գլուխը պատին դարձուց ու առաջին անգամ ըլլալով, վերադարձէն ի վեր, զգաց որ կրնան աչքերը թրջիլ, եթէ ինքզինքը չզգուշէ: Յիշեց հայրը, որ չէր սիրեր արտասուքը: Արհամարհանքով կը դիտէր խօսակիցը ու ակռաներուն մէջէն, ցուրտ ձայնով մը կը յարէր:

– Լացողը ներսէն կուլայ: Ամէն արցունքի մի՛ հաւատաք...

Ինք եւս չէր հաւատար այժմ ամէն արցունքի, ամէն տրտմութեան, ամէն սիրոյ: Կը կարծէր թէ իրական հաւատարմութիւնները բառերով չեն լսուիր:

– Զգեցէ՛ք որ կնիկները լան, կ'ըսէր նաեւ հայրը՝ նոյն խստութեամբ:

Արուսեակ նստաւ անկողնին եզերքը ու ինք՝ երկարօրէն դիտեց զայն: Մազերուն յարդարանքը փոխելէն ի վեր՝ դէմքը ստացած էր նոր ու գրեթէ աւելի զուարթ քաղցրութիւն մը: Մորթը ճերմակ էր ու նուրբ հատիկներով: Բերանը բարի էր ու սակաւիկ մը մսեղ: Ու չփակը, ինչպէս միշտ, կ'ուռէր իր երիտասարդ կուրծքերուն չէն լիութեամբ: Քանի կը դիտէր զայն, այնքան զօրութեամբ կը յիշէր մայրը: Անոր աչքերուն խորը՝ փոքրիկ ճիգով մը կրնար նշմարել մօրը անմոռանալի ժպիտը: Ու անոր ձեռքերուն վրայ մօրը զուրգուրանքները կային: Անոր ներկայութիւնն իսկ կը բաւէր իր հոգւոյն խաղաղութիւն ու բարութիւն շնորհելու համար:

– Հնազանդ խաղրմը տունը ըլլալու չէ, ըսաւ ինք հեգնութեամբ, չէ նէ մինչեւ հիմա ձայնը կը լսուէր...

Արուսեակ ձեռքը դրաւ գլխուն վրայ ու մեղմօրէն պատասխանեց, առանց սուտ գայթակղութիւն կեղծելու, առանց ձայնը բարձրացնելու:

– Ինչո՞ւ համար ինծի հետ ալ այդպէս կը խօսիս: Մասնաւոր կերպով քաղաքին կոպիտ բառերը կը գործածես՝ շուրջիններդ նեղացնելու համար: Հիմա որ պատերազմը վերջացած է՝ ուշ կամ կանուխ դպրոց պիտի երթաս: Եթէ ուզես՝ բոլորէն աւելի հաճելի հայերէնով մը կրնաս խօսիլ: Իսկ մեծ մայրդ հեգնելը բնաւ խելացութեան նշան չէ: Կը տեսնես՝ օր մը պիտի զղջաս այսօրուան զգացումներուդ համար...

Դուրսը, դրացի պատին մէկ խոռոչին մէջ, բոյսի թել մը կար, տունկի սուսեր մը: Վերադարձէն ի վեր՝ կը կարծէր թէ հովը պիտի աւլէ զայն կամ տեղատարափը պիտի խլէ անոր վտիտ արմատները: Բայց բոյսի թելը միշտ հոն էր, նոյն խոռոչին մէջ ու կը դողդղար: Ու ինք վըստահ էր թէ՝ երբեք պիտի չզղջար այսօրուան իր զգացումներուն պատճառաւ: Ինչ որ չէր ներեր մեծ մօրը եւ միւսներուն՝ անոնց օտարութիւնն էր, անոնց տարբեր ու քաղքենի տան մթնոլորտը: Ասելութիւն չէր, որ կը զգար դէպի իր ազգականները, այլ խորունկ զատուութիւն մը կեանքին դէմ, այս կեանքին դէմ: Զզջալու խնդիր չէր կրնար ծագիլ բնաւ, քանի որ ոչ մէկ զօրով կը զգար հոգւոյն խորը: Բացի Վերգինէ մօրաքրոջմէն, որ դեռ քաղաքէն մաս մը կը կազմէր իր ընտանիքին, միւսները պատահական անձեր կը թուէին որոնց հետ հարկ էր ապրիլ առանց գժտութեան, առանց աւելորդ աղմուկի:

Իր մտքերուն հետ առանց առընչութեան էր, որ մէկէն, այդ յիշատակը եկաւ ծուարեցաւ շրթներուն վրայ: Ու ինք ալ չգիտցաւ թէ ի՞նչպէս կրցաւ այդ ազատութեամբ խօսիլ:

– Այն օրը որ պարտէզէն դուրս եկար ու գլխ կանչեցիր՝ ճերմակ հագած էիր ու գօտիիդ երկու կարմիր վարդ անցուցած...

– Ինծի չնայեցար իսկ, ըսաւ Արուսեակ ժպտուն ու թեթեւօրէն տեղափոխուելով: Տանը ետեւը ուրիշ աւելի ընդարձակ պարտէզ մը կար, որ դուն տեսած ըլլալու չես: Սքանչելի վարդեր կային: Տանը ամէն կողմը լեցուն էր վարդով: Խեղճ հօրս մեծագոյն հաճոյքներէն մէկն էր՝ վարդենիները խնամելը: Առհասարակ ծաղիկները շատ կը սիրէի, բայց վարդերը մասնաւորապէս, քանի որ հօրս նախասիրածներն էին...

Իսկ ինք երբեք չէր նախընտրած վարդերը:

– Մեխակները աւելի նուրբ են, ըսաւ, պահելով աչքերը:

Ու անդրադարձաւ թէ, իրողութեան մէջ, մեխակներն ալ չէր սիրեր: Ոչ մէկ ընտանի ծաղիկ կը սիրէր: Փոխարէնը չկար դաշտային ծաղիկ մը, որուն անունը լաւ չգիտնար: Իր մանկութեան կրքերէն մէկն ալ ատիկա էր՝ բոյսերն ու դաշտային ծաղիկները: Վերջին տարին՝ բուսաբանութեան գիրքը գոց սորված էր գրեթէ: Վերստին բանակալ ծարաւ մը ծնաւ հոգւոյն խորը քաղաք վերադառնալու, վերագտնելու հօրը դաշտերն ու արտերը:

– Քաղաք էթալ կ'ուզեմ, ըսաւ մեղմօրէն:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

վերջ ՀԱՊ-ի ֆութպոլի կազմակերպութիւնը պիտի լուծուի եւ նախկին խորհրդային հանրապետութիւնները պիտի ունենան, զատ - զատ իրենց ազգային խումբերը: Ոչ մէկ Հայ ՀԱՊ-ի ներկայ կազմին մէջ:

Եւրոպական բաժակը կարեւոր, անուանի կազմ մը կը պակսի ուրեմն մրցակիցներու շարքէն: Եւրոպայի լաւագոյններէն մէկը եղած էր ան:

Աչքառու ուրիշ չորս բացականեր եւ՝ Իտալիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Հունգարիա՝ որոնք համբաւ ունին ֆութպոլի աշխարհին մէջ: Այս անգամ չկրցան, սակայն, զտողական հանգրուանէն անդին անցնիլ:

Ինչպէ՞ս տեղի պիտի ունենայ մրցաշարքը:

Ութ խումբերը բաժնուած են երկու քառեակներու. մէկուն մէջ Շուէտ, Ֆրանսա, Դանիա, Անգլիա, միւսին՝ Հոլլանտա, Սկովտիա, Հ.Ա.Պ. եւ Գերմանիա:

Իւրաքանչիւր խումբ, առաջին հանգրուանին պիտի կատարէ երեք մրցում: Յաղթողը կը ստանայ երկու միաւոր, հաւասարութիւն՝ մէկ միաւոր: 3-րդ եւ չորրորդ դասուող խումբերը դուրս կ'ելլեն մրցաշարքէն: Կէս աւարտականին համար, քառեակին մէջի առաջինը կը մրցի միւս քառեակին երկրորդին հետ: Երկու յաղթականները կը խաղան աւարտականը՝ որ նախատեսուած է Ուրբաթ, Յունիս 26, երեկոյեան:

***

Մրցաշարքը պիտի բացուի Չորեքշաբթի, Յունիս 10-ին, ժամը 20.15-ին Շուէտ - Ֆրանսա հանդիպումով, Սթոքհոլմի մէջ:

Ո՞վ պիտի ըլլայ ախոյեան: Ֆութպոլի աստուածը միայն գիտէ այդ: «Մեծեր» քանի մը հատ են՝ Գերմանիա՝ աշխարհի վերջին ախոյեանը (1990), Հոլլանտա՝ ներկայ ախոյեանը (1988), Անգլիա՝ խաղին հիմնադիր երկիրը: Ասոնց հետ, պէտք է նշել նաեւ Շուէտը, որովհետեւ պիտի խաղայ իր հողին վրայ, տասնեակ հազարաւոր համակիրներու ներկայութեան եւ Ֆրանսան որ, վերջին տարիներու ընթացքին Միշէլ Փլաթինիի ղեկավարութեան տակ, յաջողութիւններու երկար շարք մը ունեցաւ, թէեւ խումբին ներկայ կարելիութիւնները անորոշ են:

Այս հինգ խումբերուն մէջ պէտք է փնտռել, կը կարծենք Եւրոպայի նոր ախոյեանը: Այսուհանդերձ, գնդակը կլոր է եւ կը պատահի որ երթայ գլորի, մանէ հոն, ուր անսպասելի էր:

1988-ի աւարտականին՝ Միւնիխի մէջ, Հոլլանտա յաղթած էր Խորհրդային Միութեան՝ 2 - 0:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար - Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունիս 6, ժամը 14.30-ին սովորական վայրը, բոլոր ընկ. ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 14-ին, Կոնէսի Հանգստեան Տան մէջ, առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ:

7, rue de l'Eglantier, 95500 Gonesse

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ

Կիրակի, Յունիս 7-ին, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի Եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու հոգեպարար սոյն արարողութեանց:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11.15-ին:

LA MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
vous invite

Un Week-End à La Campagne... à Paris

Samedi 6 Juin : Fête des Nations à la Cité Universitaire
Animations et spectacles
de 14 heures à 18 heures
et
Dimanche 7 Juin : Fête, animations et buffet à la Maison des Etudiants Arméniens
l'Arménie parmi les Nations
de 12 heures à 19 heures

le COMITE DES RESIDENTS et la CRDA vous proposeront à cette occasion :

- Après Marseille et Lyon, pour la première fois à Paris, du 6 au 11 Juin l'exposition :
  «Le livre arménien à travers les âges»
- L'exposition de peintures et la réalisation d'une toile en public par l'APAF :
  «Les Trois Couleurs»
- *Un grand lâcher de ballons rouges - bleus - oranges avec un message pour l'Arménie.*

- La projection continue de films vidéo
- De la musique
- Vente et bourse de livres, d'affiches et de pin's.
  Tous les livres arméniens et en français sont les bienvenus.
- Concours de Tavlou.
- *BUFFET ARMENIEN.*

Des conférences de MM. Jean-Pierre Mahé, Marc Nichanian et Haroutioun Kevorkian avec Mme Anaïd Donabedian seront annoncées ultérieurement.

57, Bd. Jourdan, 75014 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :
1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e Année validée
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Միօրեայ դըպրոցին ամավերջի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 21, կէսօրէ վերջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարդասիրական օժանդակութեան չըրջանակին մէջ, հաճոյքն ունինք տեղեկացնելու թէ 200 հազար ֆրանք ստացած ենք Ռոն Ալփի մասնաճիւղէն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի համար:

Մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք յիշեալ մասնաճիւղին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ

au Centre Culturel Sts Sahak - Mesrop
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
LES 13 ET 14 JUIN

PROGRAMME

- 13 Juin : 16h Portes ouvertes
  21h Soirée Spectacle
  Concours de costumes folkloriques arméniens
- 14 Juin : 10h Messe solennelle
  11h30 Requiem
  12h30 Restauration sur place.

Pendant toute la durée de la kermesse Exposition de bijoux, livres, objets divers.
Spécialités arméniennes.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խնամքին հետեւեալ նուէրները. -

Պր. Ահարոն Պօյաճեան 250, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աչըգեան 500, Տիկին Ֆլօրիտա Տիմա 500, Տիկին Բարիս Պարտաղ 50, Տիկին Ալիս Զիլինկիրեան 150, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան 500, Տիկին Զապէլ Տէր - Յակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Քէշիշօղլանեան 150, Տիկին Մարկարիթա Սուրէնեան 100, Ա. եւ Պ. Գըլըտըղեան 200, Պր. Արթիւր Գույումճեան 500, Տիկին Ար. Գիրէմիթճեան 100, Պր. Սարգիս Սէլթէքեան 200, Պր. Միշէլ Յակոբեան 1000, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պալեան 500, Պր. Ալեքսանդր Օհանէսօֆ 250, Պր. Հայկ Թորգոմեան 100, Պր. Սեպուհ Գարախանեան 250, Տէր եւ Տիկին Արամ Աբիկեան 500, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժագ Ճէնէթեան 500, Պր. Կրէկուար Էրէնեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան 500, Տիկին Սեդա Պահարեան 200, Տիկին Անժելիք Համբարեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 250, Տէր եւ Տիկին Յարէթ Յարութիւնեան 1000, Օր. Սոնա Բաբէլեան 200, Պր. Մկրտիչ Հեքիմեան 100, Պր. Ա. Գոլանճեան 200, Պր. Արթիւր Ծըրճըրեան 500, Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 500, Տիկին Սիլվա Ժիրարտէ - Րոկ 100, Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆլազ 500, Տէր եւ Տիկին Գալանթարեան 1000, Պր. Ռուբէն Նորտիկեան 100, Տիկին Տրնիզ Ժէգլէն 50, Պր. Քարեան 400, Պր. Միսաք Կիւլպէնկեան 200, Տիկին Վերգինէ Գորգիկեան 250, Տիկին Ր. Գափամաճեան 300, Տիկին Տէմիրճեան 200, Տիկին Գ. Թեւանեան 500, Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 100, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Տէր - Ստեփանեան 100, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 250, Տէր եւ Տիկին Ժերար Զալոյեան 500, Տէր և Տիկին Ս. Գարապօղոսեան 1000, Տիկին Շաւլ Փամանեան 200, Տիկին Լիսի Տալկըճեան 50, Պր. Սիմոն Քէօսէեան 100, Տիկին Ժանէթ Բժշկեան 500, Տիկին Փիէռ Թիպեան 300, Տիկին Արշակ Պօղոսեան 300, Տիկին Քարտաշեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԸ

Մանշի ափերուն վրայ, ամառնային արձակուրդներուն՝ բաց է ամէն տարիքի հայրենակիցներու համար՝
Յուլիս 10-էն սկսեալ:

Մանուկները միմիայն ընկերակցութեամբ իրենց ծնողներուն:

Սենեակները ապահովելու համար հեռաձայնել.-

Նաւասարդեան՝ 39 - 85 - 36 - 53

Յուլիս 10-էն սկսեալ
Մանկանց Բոյն՝
(16) 31 - 21 - 77 - 63

CENTRE CULTUREL SAHAK - MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

EXPOSITION DE PEINTURE

artouch grigorian

d'Arménie (Leninakan)

du 22 mai au 5 juin
de 9h à 17h

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

1992 - 1993 տարեշրջանին

- Կը բացուի 3-րդ դասարանը:
- Կրթական Նախարարութեան ճըշդած ծրագրի կողքին՝
- Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին):
- Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկադիտութեան (էնֆորմաթիք):
- Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ:
- Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ - Լը - Պէլ եւայլն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է: Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. -
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Փարիզի իր դրասենեակին համար պէտք ունի՝
- Ֆրանսերէն եւ հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը ամբողջ օրուան աշխատանքի համար,

կամ՝
- Հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը կէս օրուան համար:
- Ֆրանսերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը նոյնպէս կէս օրուան աշխատանքի համար:

Կենսագրական նոթերով ու լուսանկարով մը անյապաղ դիմել.
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 4

JEUDI
4 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.811 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.811

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՍՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Յունիս 3-ին Պրազիլիոյ Ռիօ քաղաքին մէջ հանդիսաւոր բացումը կը կատարուէր երկշաբաթեայ միջազգային համախմբումի մը որուն գլխաւոր հասարակաց մտահոգութիւնն էր ամէնէն հարուստէն մինչեւ ամէնէն թշուառ երկրագունդին : Հոս սահմանային վէճի, տարածքի մը տիրութեան, կամ հարստութիւն մը, դերիշխանութիւն մը բաժնելու հարց չէ եղածը. ուշադրութեան կեդրոնը կը գտնուի ամբողջ երկրագունդը. ան լրջօրէն «հիւանդացած» կը նկատուի ու անոր ամէնէն պատասխանատու եւ նաեւ ամէնէն աւելի իշխանութիւն ունեցող դէմքերը քով-քովի կուգան դարման մը գտնելու, կացութեան վատթարացումին արգելք ըլլալու մտադրութեամբ :

«Հիւանդութեան» գլխաւոր ախտանիշները կը նկատուին բնական հարստութիւններու վատնումը, թափով մը աղտոտումը եւ կլիմայի փոփոխութիւնը որ կը սպառնայ այլեւս շատ արագօրէն զարգանալ : Աւելորդ է ըսել որ մարդկութիւնը ինք պատրաստեց ներկայ կացութիւնը, անխուսափօրէն մսխելով ամէն հարստութիւն, դառն մը հանգիստ ու յառաջացու նիւթական բարօրութիւն ձեռք ձգելու համար : Ոչ դարաւոր անտառներ խնայուեցան, ոչ ալ ովկիանոսները, մթնոլորտի մաքրութիւնը : Այսօր երկրագունդը կը տառապի ջուրի պակասէն. անապատները կ'ընդարձակեն իրենց սահմանները, եւ քաղցի ու հետեւաբար սովի ճիրաններուն մէջ առնելով ամբողջ ժողովուրդներ : Ուրիշ անկիւն մը աղբերու լեռներ կը սպառնան բնակչութեան, կենսոլորտի ապականութեան մշտական աղբիւր հանդիսանալով :

Այս ընդհանուր պատկերին մէջ կայ կարեւոր անհաւասարութիւն մը. մեր մոլորակին հիւսիսային եւ հարաւային կիսագունդները բաւական տարբեր պայմաններ կը ներկայացնեն. ահազանգ հնչեցնողները առաւելաբար կը պատկանին երկրորդին. Հարաւային Ամերիկան, Ափրիկէն ամէնէն ծանրակշիռ վիճակը կը պարզեն : Անշուշտ, ախտը ուղիղ համեմատական է տնտեսական բարօրութեան ու բնակչութեան խտութեան հետ : Ուրեմն, դարմանը եւս պէտք է մեկնի այս անհաւասարութենէն. առաւել բարգաւաճ հիւսիսի երկիրները պէտք է կարեւոր յատկացումներ կատարեն, որպէսզի կարելի ըլլայ հարաւի վիճակը բարուքել : Պիտի ընդունի՞ն այն չափով որ անհրաժեշտ է : Իսկապէս ծանր պիտի կշռէ՞ 2025 թուականին 8.5 միլիառնոց աշխարհը ապրելի վայր մը պահելու մտահոգութիւնը :

Որպէսզի կարելի ըլլայ մտածել լուրջ դարմաններու մասին, առաջին քայլէն 125 միլիառ տոլար անհրաժեշտ կը նկատուի. այդ գումարը պէտք է, օժանդակելու համար երրորդ աշխարհի երկիրներուն բնապահպանական «տեւական» զարգացումին : Ու հոս է անհամաձայնութեան հաւանական գլխաւոր աղբիւրը : Իսկ որպէսզի կարելի ըլլայ գործնականացնել այն բոլոր միջոցառումները որոնք հարկաւոր են մինչեւ 2000 թուականը, անհրաժեշտ է 625 միլիառ տոլարի գումար մը : Ասոր քով անտեղի չըլլար թերեւս անդրադառնալ թէ աշխարհի զինուորական տարեկան ծախքը 950 միլիառ տոլար է (1989) :

Լրատուիչները նիւթին լայն տեղ յատկացնելով հանդերձ, այս ուղղութեամբ շատ լաւատես չեն. մեծ մասը ունի այն կարծիքը թէ նման ծաւալուն ժողովներ քիչ անգամ իրենց ծաւալին ու յարուցած աղմուկին համեմատական արդիւնք կուտան :

Պէտք է յիշել թէ Ռիոյի համախմբումը այս ուղղութեամբ առաջինը չէ. ՄԱԿ-ը առաջին ժողով մը հրաւիրած էր 1972-ին Սթոքհոլմի մէջ. իսկ 1983-ին ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը Տէ Քուէյար յանձնախումբ մը կազմած էր որ պիտի հետաքրքրուէր երկրագունդին բնապահպանական կացութեամբ : Առաջին ահազանգը հնչած էր արդէն, այս յանձնախումբին տեղեկագիրով :

Ռիոյի ժողովին որ 30 հազար մասնակից պիտի ունենայ եւ որ պիտի տեւէ մինչեւ Յունիս 14, նիւթական հաշուեցոյցը արդէն կը բարձրանայ հարիւրաւոր միլիոն տոլարի : Գործի լծուած են ապահովութեան արտակարգ միջոցառումներ. Պրազիլիոյ նախագահը որոշած է մայրաքաղաքէն Ռիօ տեղափոխել իր կառավարութիւնը, ժողովին ամբողջ տեւողութեան :

Այս ընդհանուր ու հապճեպ անդրադարձէն ետք, որպէս երկրացի, կը մնայ մաղթել որ Ռիոյի լեռը մուկ մը չծնի... :

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ՀԱՑԻ ՏԱԳՆԱՊ

ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎՆ ՈՒ ԱՐՑԱԽԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Հայաստանի ժողովուրդը ամէնէն աւելի կը նեղուի կազի չգոյութենէն որուն հետեւանքով հացի տագնապ ստեղծուած է. փուռերուն եւ հացավաճառներուն առջեւ հերթեր կ'երկարին հաց գնելու համար :

Քաղաքական մարզին մէջ ուշադրութիւնները սեւեռած են Հռոմի ղարաբաղեան ժողովին ու Արցախի Խորհրդարանին բացումին :

Հռոմի մէջ անդրադարձ եղած է Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու բացակայութեան երեւոյթին. ինչպէս ծանօթ է, Ղարաբաղի տրուած էր միայն դէտի հանգամանքով մասնակցելու կարելիութիւն, ինչ որ մերժուած էր ղարաբաղցիներու կողմէ : Այս մասին բացումին առիթով ժողովին նախագահը Մարիօ Ռաֆայէլի ըսած է թէ ղարաբաղցիներու բացակայութիւնը ճնշիչ անդրադարձ կ'ունենայ ժողովին վրայ : Ժողովին նախօրեակին Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեան դիմած էր Ռաֆայէլիի, երախտագիտութիւն յայտնելով իրենց ուղղուած հրաւէրին համար, միաժամանակ չեշտելով որ միայն այլ մասնակիցներու համահաւասար օրինավիճակով մը Ղարաբաղի իշխանութիւնը կ'ընդունի ներկայ ըլլալ միջազգային ժողովներու :

Ժողովին Բ. օրը (Յունիս 2) ներկայացուած է Թրքմէտ նոր առաջարկ մը որ կը նախատեսէ Ղարաբաղէն մեկնած բնակչութեան վերադարձը, չեշտելով յատկապէս Շուշիէն խոյս տուածներու պարագան : Հայկ. կողմը պահանջած է որ ատոր վրայ աւելցուի նաեւ Գետաշէնէն, Մարտունաշէնէն արտաքսուածներու հարցը :

Արցախի Խորհրդարանը բացումի նիստէն ետք, որուն ընթացքին ներկայ գտնուած ու ելոյթ ունեցած են Հայաստանի պատուիրակութեան անդամները եւս, կը շարունակէ աշխատանքը : Յունիս 3-ի օրակարգին վրայ տեղ գրաւած էր Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի եւ այլ պատասխանատուներու ընտրութեան հարցը :

Տեղւոյն վրայ կը շարունակուի կեանքի պայմաններու բնականոնացման աշխատանքը. նորոգութիւններու, ջուրի, ելեկտրականութեան մատակարարումին զուգահեռ, Մայիս 31-ին Ստեփանակերտէն շուրջի բազմաթիւ գաղթականներ վերադարձած են իրենց տուները. անոնց մէջ կան նաեւ քանի մը ռուս ընտանիքներ :

**

Եգիպտական «Ալ Ահրամ» թերթին տրուած հարցազրոյցով մը Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անգամ մը եւս շեշտած է թէ ղարաբաղեան կնճիռը կրօնական բնոյթ չի կրեր եւ թէ Հայերու եւ Ազրպէյճանցիներու կրօնական տարբերութեան գործօնը ոչ մէկ դեր կը կատարէ խնդրին լուծման մէջ :

Հայաստանի նախագահը բացատրած է որ Ղարաբաղի հանրապետութենէն Հայաստան բացուած անցքը նպատակ ունի բացառապէս կանխելու Ղարաբաղցիներու տագնապալի առօրեան, քանի որ առանց այդ անցքին անոնք չեն կրնար զբաղիլ գիւղատնտեսութեամբ ու կը տառապին պարէնի, դեղօրայքի պակասէն : «Ոչ Հայաստանը, ոչ էլ Ղարաբաղի հանրապետութեան բնակչութիւնը մտադիր չեն հող գրաւել աւելի, քան այն որ անհրաժեշտ է հանրապետութիւնների միջեւ հաղորդակցութեան համար» ըսած է ան, աւելցնելով որ եթէ միջազգային կազմակերպութիւնները կարենային այդ անցքին ապահովութիւնը երաշխաւորել, Ղարաբաղցիները որեւէ պահու կրնային զայն Ազրպէյճանի յանձնել :

Իսկ լուծումի համար Լեւոն Տէր-Պետրոսեան երկու փուլ կը նախատեսէ. առաջինը տեղի բնակչութեան պաշտպանութիւնն է, Ազրպէյճանի սահմանին ամբողջ երկայնքին միջազգային խաղաղապահ ուժեր զետեղելով եւ ապահովելով Հայաստանի հետ ցամաքային կապը : Նախագահը երկրորդ փուլը կը նկատէ բանակցութիւնները, որոնց անհրաժեշտ է Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն եւս մասնակցութիւնը :

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»-ՄԱՅԻՍ 27 / ՅՈՒՆԻՍ 1)

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Յունիս 1-ին, կառավարութիւնը նախագահութեամբ Գագիկ Յարութիւնեանի, խորհրդակցական ժողով մը գումարած է, ուր քննարկուած են քարածուխը, այրող թերթաքարերը եւ այլ նախանիւթերը իբր վառելանիւթ օգտագործելու հնարաւորութիւնները :

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԸ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մօտ տեղի ունեցած հայկական առաջին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՆԻԱՑԻՆԵՐԸ քանի մը տասնեակ հազար քուէի տարբերութեամբ «ոչ» պատասխանեցին Մաասթրիխթի դաշնագրին : Համաձայն ըլլալով հանդերձ միասնական Եւրոպայի մը կառուցումին ու համագործակցութեան, տնտեսական ազատ շուկայի մը, Դանիացիները Մաասթրիխթը ոտնձգութիւն կը նկատեն իրենց պետական դերիշխանութեան :

ՍԵՐՊԻՈՅ ԵՒ ՄՈՆԹԷՆԷԿՐՈՅԻ դէմ կիրարկուած ծանր շրջափակումն ալ չէ յաջողած կրակը դադրեցնել. չէ գործադրուած հրադադարը եւ Պոսնիայի մայրաքաղաքը միշտ ռմբակոծումներու ենթակայ է :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔԻ քրտական ընտրութիւններէն ետք «Քիւրտիստանի Խորհրդարան»ը պատրաստ է բացումի : Անգլիական աղբիւրներու համաձայն աւարտած են աթոռի սակարկութիւնները : Խորհրդարանը իրաւասու պիտի ըլլայ մատակարարելու մաքսային, մարդասիրական օժանդակութեան ու հարկերու եկամուտները :

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ հանրապետութեան նախագահը նորաբաց կամուրջէն անցնելով ցամաքի ճամբով Թուրքիա գացած է : Անգարայի մէջ ան յայտնած է թէ Նախիջեւան շատ նեղ կացութեան մատնուած է. երեք-չորս օրուան քարիւղ միայն ունի եւ սննդեղէնի տագնապ կը տիրէ : Ալիեւ Անգարայէն կը յուսայ ստանալ խոստացուած 100 միլիոն տոլարի օժանդակութեան գոնէ 10 միլիոնը :

ԵԱՍԷՐ ԱՐԱՖԱԹԻ առողջապահական վիճակը հակազդելու մղած է Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը : Պաղեստինցի ղեկավարը Ամմանի մէջ վիրաբուժական ուղեղային յաջող գործողութեան մը ենթարկուելէ ետք յայտնած էր թէ Ֆրանսա տրամադիր էր դարմանումի համար ընդունիլ զինքը : Մինչդեռ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը ճշդած է թէ խոստացուած օժանդակութիւնը կը վերաբերէր միա՛յն Արաֆաթի օդանաւային արկածին առթիւ ձեռնարկուած հետախուզական աշխատանքին :

ԵԼՑԻՆԻ ԵՒ ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ միջեւ հակամարտութիւնը կը չեշտուի : Ներկայ ղեկավարութեան ուղղուած նախկին նախագահին բաւական չոր քննադատութիւններուն հակադրելով, Ելցին խիստ ազդարարութեամբ մը ըսած է թէ Գորպաչովի յայտարարութիւնները սկսած են նախկին նախագահի մը ձեռնհասութեան սահմանները անցնիլ. ան սպառնացած է անհրաժեշտ միջոցառումներու դիմել, պաշտպանելու համար բարեչրջումները :

ՇԻԼԻ պիտի չարտաքսէ Արեւելեան Գերմանիոյ նախկին նախագահը որ Դեկտեմբեր 11-էն ի վեր ապաստանած է այս երկրին Մոսկուայի դեսպանատունը : Շիլի կ'ընդունի ապաստանեալի Հոնէքըրի օրինավիճակը երկարաձգել ցմահ :

ՊՈԼԻՍԻ Յունաց Պատրիարքին հրաւէրով պատրիարքարան այցելած է Անգլիոյ Ֆիլիփ իշխանը ուր ըստ Թուրք մամուլին, գաղտնի ժողովի մը մասնակցած է : Ան ներկայ գտնուած է նաեւ Հէյպէլի կղզիին յունական վանքին մէջ կազմակերպուած կրօնական սեմինարի մը : Թուրք մամուլը որոշ վերապահութեամբ մը կ'արձագանգէ այս այցելութեան, լուրը խորագրելով. - «Իշխանը ի՞նչ կը փնտռէ» :

ՏԻԶՆԻԻ եւրոպական թագաւորութիւնը ակնկալուած խանդավառութիւնը չէ ստեղծած. թէեւ պատասխանատուները կը խուսափին թիւերով արտայայտուելէ, սակայն Եօրոտիզնիի բացումէն շուրջ 2 ամիս ետք տիրող կարծիքը այն է թէ այցելուներու թիւը չէ հասած նախատեսուած մակարդակին : Ծանուցումներու անխնայ թափն ալ կը զօրացնէ այս կասկածները :

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ՝ ՊԱՏԱՌ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Քանի մը շաբաթներ առաջ «Արմէնփրէս»ի լրատուական հերթական հաղորդումներուն մէջ լոյս կը տեսնէր հակիրճ ծանուցում մը Արշամ Այվազեանին «Նախիջեւան՝ Գիրք Յուշարձանաց» նոր հատորին մասին: Հեղինակը հայկական ճարտարապետութեան բոլոր սիրահարներուն ծանօթ է Նախիջեւանին նուիրած իր բազմաթիւ գործերուն համար: Արշամ Այվազեան իրո՛ք այն փոքրաթիւ ու համարձակ մտաւորականներէն եղաւ որոնք առանց սպասելու «հրապարակայնութեան եւ վերակառուցման պայծառ արշալոյսին» տարիներ շարունակ հայ մշակոյթը, եւ անոր ընդմէջէն Հայոց Դատը պաշտպանեցին եւ հետապնդեցին: Իր բոլոր աշխատութիւններէն կը բաւէ այստեղ յիշել միայն 1978-էն մինչեւ 1984 թ. հրատարակած քանի մը հատորները՝

-- «Նախիջեւանի պատմա -- ճարտարապետական յուշարձանները» (ա)

-- «Նախիջեւանի Ի.Խ.Ս.Հ. հայկական ճարտարապետութեան յուշարձանները»

-- «Ագուլիս» (բ) եւ «Ջուղա» (գ) գիրքերը:

Այս գործերէն իւրաքանչիւրը կարելի է համարել ամբաստանագիր մը ուղղուած ադրբէջանական «Մշակութային բարբարոսութեան» որ իրօք ոչնչով կը տարբերի իր աւագ եղբօր որդեգրած քաղաքականութենէն:

Արշամ Այվազեան որ բնիկ նախիջեւանցի է (1), այդ դժուար տարիներէն սկսեալ բազմաթիւ անգամներ այցելած է Նախիջեւանի չորս գաւառները՝ Գողթն, Երնջակ, Ջահուկ եւ Նախիջեւան ուր ըստ մեր հին աւանդութեանց Նոյ նահապետը Արարատէն իջնելէն յետոյ առաջին անգամ ըլլալով «կ'իջեւանէր» ջրհեղեղէն փրկուած իր հարազատներուն հետ (ասկէ՝ Նախ -- իջեւան բառը, անունը): Բաւական ծանր պայմաններու մէջ ան յաջողած է հազարաւոր փոքր եւ մեծ կոթողներ նկարահանել, չափագրել, ցանկագրել. մէկ խօսքով կատարել գիտական բոլոր հետազօտութիւնները եւ գործողութիւնները որոնք կը կատարեն սովորաբար կազմակերպուած հաստատութիւններ...:

Այսպէս, Ա. Այվազեանին լուսանկարչական գործիքին թիրախ դարձած հազարաւոր յուշարձաններուն մէջ կան գիւղական խոնարհ եկեղեցիներ, Ապրակունիսի եւ Աստապատի նման վեհաշուք վանքեր, որոնք ԺԴ. դարուն հանդիսացան մեր պապենական հաւատքին պաշտպանները, ընդդէմ՝ կաթողիկէ միսիոնարներու արշաւանքներուն: Հոն կը գտնուին նաեւ Ագուլիս քաղաքի Սուրբ Թովմայ, Սուրբ Քրիստափոր եւ Սուրբ Ստեփանոս Եկեղեցիները: Սուրբ Թովմայի գմբէթին մէջ տակաւին տեսանելի կը մնան -- բայց մինչեւ ե՞րբ -- 1680-ի շուրջ անուանի Նաղաշ Յովնաթանի նկարած որմնանկարները: Գոյութիւն ունին անշուշտ աշխարհիկ ճարտարապետութեան բազմաթիւ նմոյշներ՝ Երնջակի, Շահպոնքի կամ Ջահուկի բերդերը, կամուրջներ, իջեւաններ (caravanserail): Կայ վերջապէս Հին Ջուղայի նշանաւոր գերեզմանը իր հազարաւոր, մէկը միւսէն աւելի չքեղ խաչքարերով կանգնած Արաքս գետի ափին:

Բոլորն ալ վեհ, տխուր եւ լուռ վկաներն են Նախիջեւանի Հայոց ողբերգական ճակատագիրին:

Նախիջեւանին պատմութիւնը միշտ հարուստ եղած է «վերիվայրումներով»: Ահաւասիկ, օրինակի համար, թէ ինչ կը գրէր 1225-ի Փետրուար 25-ին, իր ճանապարհորդական օրատետրին մէջ Ֆրանսայի Թագաւոր Լուտովիգոս Թ.-ի դեսպան Կիյոմ տը Ռիւպրուք. «Երբ Պաշուն (2) ձգեցինք, թիկնապահս Թաւրիզ գնաց Արկունին (3) հետ բանակցելու համար ... Մինչ այդ՝ Պաշուն զիս տանիլ տուաւ Նախուան կոչուած քաղաք մը որ ատենին հզօր թագաւորութեան մը մայրաքաղաքը եղած է: Բայց թաթարները զայն վերածած էին գրեթէ անապատի: Ժամանակին հոն ութսուն հայկական եկեղեցիներ կային, այժմ երկու փոքրիկներ մնացած են միայն, որովհետեւ անօրէնները զանոնք աւերած են» (4): Ահա թէ ինչպէս «պատմութիւնը անհեթեթօրէն անվերջ կը կրկնուի»:

Ֆրանսացի դեսպանին նկարագրած աւերները ցաւօք բազմաթիւ անգամներ կրկնուեցան մինչեւ մեր դարուն սկիզբը. Թաթարական աւերներուն յաջորդեցին Թուրք -- սելճուքեան, պարսկական թալանները, մէկը միւսէն աւելի դաժան, մէկը միւսէն աւելի կործանարար: Սակայն ամէն անգամ փոթորիկէն յետոյ Հայը վերաշինեց իր քաղաքները, վանքերն ու եկեղեցիները ամէն անգամ նախորդէն աւելի չքեղ: Ի՞նչպէս չյիշել որ ԺԶ. դարէն սկսեալ Նախիջեւանը, շնորհիւ իր վաճառականութեան կը դառնայ միջազգային առեւտուրի մեծագոյն կեդրոններէն մին: Շրջանը կը յաջողի նոյնիսկ ձեռք բերել որոշ քաղաքական ինքնավարութիւն ի մասնաւորի 1720 թուականներուն համբաւաւոր Դաւիթ Բեկի ջանքերով: Սակայն Նախիջեւանը կը գտնուի տնտեսական եւ ռազմական կարեւորութիւն ունեցող գօտիի մը մէջ եւ յաճախ կռուախնձորը կը դառնայ Պարսկաստանի, Օսմանեան եւ Ռուսական կայսրութիւններուն միջեւ: Ռուս -- պարսկական պատերազմէն յետոյ, Թիւրքմէնչայի պայմանագիրով, Նախիջեւանը կ'իյնայ Ռուսաստանի սահմաններուն մէջ մաս կազմելով նախ «Հայկական Մարզ»ին (Արմիանսքի օպլասթ) 1828-էն մինչեւ 1840 եւ աւելի ուշ, «Երեւանի գաւառին», յետոյ «Երեւանի նահանգին» մինչեւ 1918:

1918-էն 1920 Նախիջեւանը կը վերադառնայ իր հարազատ տէրերուն մնալով Հայաստանի Նորաստեղծ հանրապետութեան սահմաններուն մէջ: Սակայն 1920 Յուլիս 28-ին կարմիր բանակը Ադրբէջանցիներուն օգնութեամբ կը գրաւէ զայն եւ կը յանձնէ խորհրդայնացած Ադրբէջանին, որպէս «բարի գալուստ»ի նուէր:

1924 Փետրուար 9-ին, Ադրբէջանցիները կը հռչակեն «Նախիջեւանի ինքնավար խորհրդային հանրապետութիւնը»:

Հայաստան աշխարհէն փրցուած այս հինգ հազար հինգ հարիւր քառակուսի քիլոմեթր տարածքին համար կը սկսի գերութեան նոր շրջան մը որուն ականատես ենք մինչեւ այսօր: Հալածանքներու, խտրականութեան եւ կաշկանդումներու մասին տեսածներուն շնորհիւ համայնավար եւ «եղբայրական» Ադրբէջանը կ'իրագործէ Մուսավաթականներուն ծրագիրը՝ հայաթափել գրաւուած բոլոր հայկական գաւառները: Այս քաղաքականութեան արդիւնքը եւ հետեւանքը բոլորիս ծանօթ է. ժողովրդագրական տուեալները իրենց պարզութեամբ խօսուն են՝ 1917-ին, Հայերը Նախիջեւանի բնակչութեան 40 տոկոսը կը կազմէին, 1926-ին, այս թիւը կը «հասնի» 10,7-ի, իսկ 1979-ի մարդահամարին համաձայն 1,4-ի (5):

Բայց այս բոլորը բաւական չէին անշուշտ. Նախիջեւանի մէջ 1924-էն ի վեր կ'իրագործուի նաեւ «Մշակութային» Եղեռն մը որուն օրինակը անշուշտ Թուրքիայէն կու գար: Այս քաղաքականութեան ամենանշանաւոր օրինակներէն մէկն է Ագուլիսի Սուրբ Շմաւոն Եկեղեցին որ մինչեւ 1930 դեռ կանգուն էր իր գմբէթով եւ որուն աւերակներն այսօր հազիւ մեզ կրնան համոզել որ նոյն տեղը գոյութիւն ունեցած է Ագուլիսի գեղեցկագոյն սրբավայրերէն մէկը:

Այս բոլորը տարիներ շարունակ «Թապուներու» առարկայ էին. «Վրաստան, Ադրբէջան եւ Հայաստան եղբայրացած» կոմունիզմ կը կառուցէին ... Սակայն նոյն ժամանակ «Ալիեւները» իրենց ընելիքները կ'ընէին:

Եօթանասունական թուականներուն, յիսնամեակին արդիւնքներէն մէկը եղաւ Հայաստանի երիտասարդ մտաւորականութեան նոր զարթօնքը: Այս զարթօնքը ինքզինք դրսեւորեց տարբեր մարզերու մէջ: Անոնցմէ մէկը եղաւ հայկական ճարտարապետութիւնը: Հայաստանի մէջ պաշտօնական մարմիններուն կողքին ծնունդ առին «սիրողներու» խմբակներ որոնք սկսան ընել այն ինչ որ Մեծ Եղեռնէն յետոյ Արեւմտեան Հայաստանին համար կատարած էին «Հայրենակցական Միութիւնները»: Ջաւախեցին, Արցախցին, Նախիջեւանցին նոյնպէս սկսաւ իր անցեալը որոնել: Անցեալ մը որ արգիլուած պտուղի մը նման էր տասնեակ տարիներ շարունակ: Արշամ Այվազեան այս սերունդին կը պատկանի: Ուրիշներ նոյն գործը կատարեցին Արցախի մէջ ինչպէս Շ. Մկրտիչեան եւ Ս. Կարապետեան (6): Շատ անգամ անոնք չէին գիտեր որ «դուրսը», Սփիւռքի մէջ, ուրիշ Հայեր կը տառապէին նոյն ցաւերէն եւ ամէն ջանք կը թափէին կասեցնելու համար հայ մշակոյթին դահիճներուն աւերները: Բոլորն ալ սակայն նոյն նպատակը ունէին՝ փրկել հայրենի ժառանգին պատկանող իւրաքանչիւր պատառ, ապագայ սերունդներուն փոխանցելու համար «Հայաստան աշխարհի» ամբողջական գաղափարը, ըմբռնումը:

Բնականաբար, Արշամ Այվազեան եւ իր նմանները Անկախ Հայաստանի մէջ այսօր աւելի ու աւելի կը գնահատուին, սակայն մեր նորաստեղծ Պետութեան առջեւ ծառացող դժուարութիւնները անոնց գործին բարգաւաճման չեն նպաստեր: Ընդհակառակն:

Արշամ Այվազեան առանց վարանումի կը շարունակէ «Նախիջեւանցիի» իր առաքելութիւնը. Հրատարակութեան համար պատրաստ են երկու նոր գործեր «Նախիջեւան. պատկերազարդ բնաշխարհիկ հանրագիտակ»ը եւ Ջուղայի խաչքարերուն նուիրուած հատոր մը: Սակայն ինչպէս որ կը գրէր Վանիկ Սանթրեան հանդոյցեալ «Հայրենիքի Ձայն»ի մէջ՝ «վերջին շրջանում թղթի, հրատարակչական եւ տպարանային ծախսերի շեշտակի բարձրացման պատճառով հարցականի տակ է դրւում դրանց լոյս ընծայումը (7)»: Պատգամը յստակ է:

Եթէ կամեցողներ կան, խնդրեմ հրամեցէ՛ք: Այսքանն ալ ընենք չմոռնալու համար որ Նախիջեւանն ալ պատառ մը հայրենիք է:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել՝ Արշամ Այվազեան
Ազատութեան պողոտայ 3/1 շէնք,
բնակարան թիւ 24
375037 ԵՐԵՒԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. --

Ա. -- «Հայաստան» հրատարակչութիւն -- Երեւան 1978. 135 էջ, հայերէն:

Բ. -- «Հայաստան» հրատարակչութիւն -- Երեւան 1984. 224 էջ, հայերէն:

Գ. -- «Սովետական Գրող» -- Երեւան 1984. 152 էջ, հայերէն + ամփոփում ռուսերէն եւ անգլերէն:

(1) -- Շահբուզ շրջանի Արինջ գիւղէն որ մինչեւ 1970 թ. 520 հայ բնակիչ կը հաշուէր:

(2) -- Վրաստանի եւ Հայաստանի մոնղոլական բանակներուն հրամանատարը:

(3) -- Մոնղոլ փոխ -- արքան:

(4) Guillaume de Rubrouck - Envoyé de Saint-Louis. «*Voyage dans l'Empire Mongol* 1253 - 1255»
Գլխ. ԼԸ. -- Փարիզ -- *Payot*, 1985 -- էջ 236 -- 237:

(5) Մոսկուայի մէջ հրատարակուած «Քաղաքական եւ տնտեսական տարեգիրքին» համաձայն Հայերը Նախիջեւանի բնակչութեան 55,7 տոկոսը կը կազմէին:

(6) -- Տես՝ առաջինին «Լեռնային Ղարաբաղի պատմա -- ճարտարապետական յուշարձաններ»: «Հայաստան» հրատարակութիւն -- Երեւան, 1980 212 էջ հայերէն:
Երկրորդին «Բուն Աղուանք» եւ «Հիւսիսային Արցախ» քարտէսները (հարուստ ծանօթագրութիւններով):
Երեւան, 1991. Հայկական ճարտարապետութեան թանգարանի հրատարակութիւն:

(7) -- Հայրենիքի Ձայն» Երեւան, թիւ 48, 1991 Նոյեմբեր 18, էջ 5:

ԾԱԽՈՒ ԱՆԶՐՊԵՏԱԿԱՅԱՆ

Մոսկուայէն 60 քմ. հիւսիս, սքանչելի անտառի մը մէջտեղը 300 հեքթարի վրայ իտէյալ քաղաք մը կը տարածուի. ապրանքի տեսակներու տեւական չգոյութեան պայմաններուն մէջ ան ունէր յատուկ խանութներ որոնք միշտ լեփ -- լեցուն կ'ըլլային: Նախկին Խորհրդային Միութեան աստղանաւորդները իրենց ընտանիքներուն, ծառաներուն, թէքնիքներուն հետ հոն երազային կեանք մը կ'ապրէին Կակարինի արձանին ստուերին մէջ: Անոնց զաւակները կը յաճախէին լաւագոյն վարժարանները, կը վայելէին բժշկական լաւագոյն խնամքները:

Այսօր վերջ գտած է այդ կեանքը, թէեւ կարելի է տեսնել Կակարինի այրին որ կը շրջի ծառազարդ ճամբաներուն վրայ. կամ կարելի է խաչաձեւել տակաւին աստղանաւորդներ որոնք կը կրեն իրենց հին համազգեստը, դրօշմուած աստղերով բանակի մը որ այլեւս գոյութիւն չունի: Այսօր Աստղերու այդ ոստանը հպատակած է հասարակաց պայմաններու. հոնկէ եւս սովը, չգոյութիւնը ներս մտած է:

Աստղանաւորդներու բարձրագոյն ամսականը 2500 ռուբլի է, ինչ որ կը նշանակէ 200 Ֆրանքի շուրջ գումար մը...: Իսկ ոստանին խանութները միւսներուն չափ պարապ են այլեւս: Գոյութիւն ալ չունին այն պահակները որոնք այս գաղտնի պահուած բնակավայրին մուտքը կը փակէին: Դուռները բացուած են այսօր ու Աստղերու ոստանը առանձնաշնորհեալ պահպանում մը չի վայելեր: Իսկ յուշանուէրներու փոքրիկ խանութին մէջ Լենինի նկարներու կամ արձաններու փոխարէն խաչելութեան պատկերներ կը ծախուին:

Հոն որպէս թարգման աշխատող երիտասարդ մը կը բացատրէ թէ Աստղերու ոստանին բնակիչ ըլլալ արտակարգ առանձնաշնորհ մըն էր. խորհրդային քաղաքացիներու մեծ մասը տեղեակ իսկ չէր այդ քաղաքին գոյութեան. ինք կ'անդրադառնար թէ ի՛նչ աստիճանի առանձնաշնորհեալ մըն էր, ամէն անգամ երբ ծնողքը զինքը Մոսկուա կը տանէր ժապաւէն մը դիտելու կամ ցուցահանդէս մը այցելելու: Այդ ոստանին բնակիչ երիտասարդի մը համար բաւարար էր տեղւոյն պաշտօնական թուղթին վրայ աստղանաւորդի մը ստորագրութեամբ յանձնարարեալ նամակ մը ունենալ, լաւագոյն համալսարանէն մուտք կարենալ գործելու համար: Այսօր ոչ ոք արժէք կուտայ նման բաներու. նոյնիսկ կը ծիծաղին մարդուն:

Ֆրանսական Անջրպետական հետազօտութեան ազգային կեդրոնը ձրի կերպով աստղանաւորներ կը ղրկէ խորհրդային հրթիռներուն վրայ. խորհրդային կայսրութիւնը այդ աջակցութեան փոխարէն կը գոհանար ֆրանսական գործիքներու կողմէ հաւաքուած տուեալներու մէկ մասին տէր ըլլալով: Այդպէս էր որ Ժան-Լու Քրէթիէն 1982-ին եւ 1988-ին կրցած էր անջրպետ սլանալ ի հաշիւ խորհրդային հարկատուին: Այսուհետեւ որոշ է թէ անոր յաջորդները պիտի թռչին ֆրանսացի հարկատուներու հաշւոյն: Յաջորդ թռիչքի մը համար Ֆրանսա 73.2 միլիոն Ֆրանք պիտի վճարէ ռուսական նոր անջրպետական կեդրոնին:

Այսօր Նախկին խորհրդային անջրպետային միջոցներուն 87%-ը կը պատկանի միայն Ռուսաստանի: Ու Ռուսերը որոշած են արդիւնաւորել մարզը. ատոր համար գաղտնիքները դադրած են գաղտնիք ըլլալէ, անշուշտ նիւթականի փոխարէն: Ճշդուած են նոյնիսկ սակերը. ամէն լրագրող կրնայ ազատօրէն Պայքոնուրի երէկուան ամենագաղտնի անկիւնները շրջիլ, 3000 տոլարի փոխարէն: Կան տակաւին հետեւեալ կարելիութիւնները. 10 միլիոն տոլար կ'արժէ անջրպետ ղրկել անձ մը. մեծկակ գումարի մը փոխարէն հետաքրքիրներ կրնան ներկայ ըլլալ աստղանաւորդի մը երկիր վերադարձին:

Հրամայականը անառարկելի է. նախկին խորհրդային աստղագնացութիւնը հսկայական գումարներու պէտք ունի անհրաժեշտօրէն: Արդէն վարչութիւնը սկսած է ծախքը նուազեցնելու միջոցառումներու դիմել. աւելի ցանցառօրէն թռիչքներ կը ծրագրուին ու ամէն թռիչք միշտ վճարովի ճամբորդ մըն ալ կը տանի անջրպետ. այդ ճամբորդը կրնայ Գերմանացի, Անգլիացի, Ճափոն, Ֆրանսացի եւ այլն ըլլալ. կը բաւէ որ պատկանի երկրի մը, որուն դրամը փոխանակելի ըլլայ: Այդ բաժնին պատասխանատուն կը բացատրէ թէ ներկայիս բանակցութեան մէջ են Իսրայէլի եւ Հարաւային Քորէայի հետ, այս երկիրներէն աստղանաւորդներ անջրպետ ղրկելու համար: Բանակցութիւն կը տարուի նաեւ Միացեալ -- Նահանգներու հետ, երկու հարցի՝ ամերիկացիի մը անջրպետ ղրկուելուն եւ անջրպետային ամերիկեան կայանի մը կառուցման մասին: Ասկէ զատ, Ռուսերը հարկադրուած են հրաժա-

Հ.Բ.Ը.Մ.–Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԲԱՑՈՒՄ՝ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ՍՐԱՀԻ ՄԸ

Երկար տարիներ, յետ պատերազմեան շրջանին, Հ.Բ.Ը.Մ.ը դրեթէ անծանօթ էր Լիոնի Հայերուն: Վերջին տասը տարիներու ընթացքին է որ շնորհիւ նոր, թէ՛ տեղական եւ թէ շրջանային վարիչներու ձեռներէց աշխատանքին, Լիոնի մասնաճիւղը մտաւ վերջապէս օգտաւէտ գործունէութեան մը ճամբուն մէջ: Այժմ, համայնքին եռանդուն կազմակերպութիւններէն մէկն է ան, աչքառու մանաւանդ իր երիտասարդներու խումբերով՝ որոնք կը մասնակցին մարզական հաւաքոյթներու եւ ինչ որ կարեւոր է, ունին առիթներ միաժամանակ զբօսնելու, մարզուելու: Այս նպատակաւ, տեղւոյն մարզարաններէն մէկը իրենց տրամադրութեան տակ է:

Մասնաճիւղին պատկանող խումբ մը, յառաջիկայ Յուլիսին, Լոս-Անճըլըսի մէջ, պիտի մասնակցի Բարեգործականի համաշխարհային խաղերուն, ինչպէս որ տեղեկացուց մեզի Տիկին Պասմաճեան, մասնաճիւղին մարզական տնօրէնուհին:

Բարեգործականը, Լիոնի կեդրոնական թաղին մէջ, ունի յարմար հաւաքատեղի մը, գնուած՝ Պ. Ալեք Մանուկեանի մասնաւոր նուիրատուութեամբ եւ կահաւորուած մասնաճիւղին այժմու պատուոյ նախագահ Պ. Սեդրակ Սանճեանի եւ իր աշխատակիցներուն յամառ ջանքերով, անձնական զոհողութիւններով:

Կիրակի, Մայիս 24-ին, տօն էր կեդրոնատեղիին մէջ, Էմիլ Զոլա փողոց, թիւ 12: Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ մատենադարան սրահի մը՝ ձօնուած՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան Ֆրանսայի շրջանի երբեմնի նախագահին: Սրահը մկրտուեցաւ՝ «Espace Léa et Napoléon Bullukian»:

Փրոֆ. Փիէր Մարիոն, Պիւլլիւքեան Հիմնարկի Նախագահը, հրաւիրուած էր կտրելու սրահին դրան առջեւ, աւանդական ժապաւէնը: Ինչ որ բրաւ ակներեւ յուզումով, իր շուրջը ունենալով Նափոլէոն Պիւլլիւքեանի բարեկամներէն արուեստագիտուհի Միք Միշէլ, Սեդրակ Սանճեան եւ կինը, Հիմնարկին վարիչներէն Պ. Պաղտասարեան, վիրաբոյժ Ժօէլ Սարգիսեան եւ մասնաճիւղին անդամ, անդամուհիները:

Նորաբաց սրահին մէջ, նախագահուհին, Տիկին Էմմա Տօնիկեան բացատրեց թէ ինչի պիտի ծառայէ ան. ընթերցման համար յարմար անկիւն մը անշուշտ եւ նաեւ՝ կոկիկ տեղ մը՝ ընդունելու համար դասախօսներ, կազմակերպելու՝ մշակութային ձեռնարկներ: Շնորհակալութիւն յայտնեց Հիմնարկին, օժանդակութեան համար:

Փրոֆ. Մարիոն, որուն ծանօթութիւնը Նափոլէոն Պիւլլիւքեանի հետ, սկսած է 1943-ին երբ խնամած է զայն, անոր յիշատակը արծարծեց, պատէն կախուած մէկ հսկայ նկարին տակ: Տուաւ տեղեկութիւններ Հիմնարկին կազմաւորման մասին եւ լսաւ թէ, հաւանաբար, յառաջիկայ տարուան ընթացքին, ան դուրս պիտի ելլէ Fondation de France-ի հակակշիռէն: Այս վերջինն է որ, սկիզբէն ի վեր, կը մատակարարէ հայ գործատիրոջ ձգած հսկայ ժառանգութիւնը: Պ. Մարիոն կարդաց յետոյ քանի մը յուզիչ էջեր, հանգուցեալին հրատարակած ինքնակենսագրական գիրքէն De Napoléon à l'Ararat.

Ցերեկոյթը շարունակուեցաւ ճաշով մը՝ որուն ընթացքին Միք Միշէլ եւ «Արաքս» խումբը իրենց երգերով ու նուագով ստեղծեցին զուարթ, հաճելի մթնոլորտ մը: Խօսք առին յաջորդաբար Պ. Պուտոյեան, Տիկին Տօնիկեան եւ Պ. Էքմէքճեան, մասնաճիւղին վարչական կազմէն: Արտայայտուեցան մօտիկ ապագային նպատակներու մասին: Հիմա որ երիտասարդներու համախմբումը յաջողած է, ջանք պիտի թափուի գրաւելու համար նուազ երիտասարդներու ուշադրութիւնը, ընդլայնելու գործօն անդամներու թիւը: Անկասկած անոնց տալով զբօսնելու, զարգանալու առիթներ:

Ծրագիր կայ ստեղծելու ֆրանսահայ գաղթականութեան թանգարան մը, պահելու համար յիշատակը առաջին սերունդին եւ, հետզհետէ, յաջորդներունը: Ինչպէս կը տեսնուի, եռանդ ու խանդավառութիւն չեն պակսիր Լիոնի մասնաճիւղին վարիչներուն մօտ:

Վ. Ս.

բելու «Արխան»ի հետ մրցակցութենէն:

Ամէն միջոց ողջունելի է երբ կրնայ դրամ հայթայթել. նախկին լռութեան օրէնքը փոխանակուած է դրամին օրէնքով: Նախկին խորհրդային մարդիկը որքա՜ն կը սիրէին գաղտնիքները...: Հետաքրքրական է օրինակ շրջիլ Կալինինկրադի կայանին մէջ. շէնքերը ուր անջրպետանաւերը, մեքենաները կը պահուին, Մաժինոյի անանցանելի գիծով մը շրջապատուած էին. շուրջանակի փուս մը, լուսարձակներ, փշալարեր, կառապի շուներ ... ոչինչ մոռցուած էր: Այսօր ամէն բան վերցուած է, անոնք վերածուած են տոլար հաւաքող միջոցներու:

Նախկին խորհրդային անջրպետակայանը միջոցներ չունի. ան որ մեզի երազներ ներշնչած էր իր Սփութնիքով, Լայքայով (անջրպետ ղրկուած առաջին կենդանի արարածը) եւ Կակարինով: Այսօր Ռուսաստան պատրաստ է ամէն նիւթի մասին բանակցելու: Նոյնիսկ անկարելի չէ խորհրդային անջրպետակայանին վաճառքը միջազգային շուկային վրայ: Ճիշդ է որ քիչ մը հնամենի է, սակայն կ'արժէ որ գործութիւնը պահուի:

Ա. Թ. Թ.

ԻՍԻԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

Լուռ, անաղմուկ կը գործէ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը տեղւոյն վրայ: Երիտասարդուհիներ եւ նուազ երիտասարդուհիներ միացած՝ կ'աշխատին, հաւատքով ու եռանդով, օգտակար ըլլալու ազգին ու մանաւա՛նդ հայ մանուկներուն:

Կ'ունենայ երեք շաբաթը անգամ մը վարչական, իսկ տարին անգամ մը ընդհանուր ժողովներ (40 անդամուհիներով):

Իր գործունէութիւնը..

-- Ունի միօրեայ վարժարան, ուր կ'աւանդուի հայերէն լեզու եւ պատմութիւն (ընտիր ուսուցիչով մը եւ ուսուցչուհիով): Դժբախտաբար ունի միայն 22 երկսեռ աշակերտ, ինչ որ անբաւարար է Իսիի նման հայկական խիտ գաղութի մը համար:

-- Ունի պարախումբ, հայկական պարերու ուսուցչուհիով, շաբաթ կէսօրէ վերջերը: Այս բոլորը անվճար, որոնցմէ օգտուիլ պէտք է գիտնայ գաղութը:

-- Տարին անգամ մը այցելութիւն՝ Մոնմորանսիի հանգստեան տուն:

-- Տարին անգամ մը ճաշ, «Պիէվր» դըղեակին մէջ, որ ձրիօրէն տրամադրուած է քաղաքապետարանին կողմէ: Անվճար նաեւ փոխադրութեան միջոցները: Այդ օրը Տիկինները իրե՛նք կը պատրաստեն ճաշերը, մեծ խնամքով: Հասոյթը, բնական է՝ ի նպաստ միութեան:

--Կարօտեալներու օգնութիւն, հիւանդներու այցելութիւն:

-- Օգնութիւն Հայրենիքին. կը ջանայ ընել իր լաւագոյնը: Նախորդ յատկացումներու կարգին, այս անգամ ա՛լ գովելի գաղափարը ունեցած էր ճայնասփիւռի միջոցաւ հաւաքելու 70.000 Ֆր., որ նոյնութեամբ յանձնուած է Շրջ. Վարչութեան: Այդ գումարներու փոխարէն Հայրենիք կ'ուղարկուին սննդեղէն եւ դեղօրայք, ապահով պայմաններով:

***

Վերջին ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Մայիս 9-ին: Նախագահուհին տեղեկատուութիւնը բրաւ իրենց գործունէութեան, որ գոհացուցիչ նկատուեցաւ: Վարչութիւնը յայտնեց իր որոշումը: Այցելել հանգստեան տուն Մայիս 16-ին բայց այս տարի նոր ծրագրով, որ աւելի հաճելի ու գրաւիչ պիտի դարձնէր այդ առաքելութիւնը, հետեւեալ կերպով. Նախ՝ այցելել Ս. Տրնիի մայր եկեղեցին, ուր կը հանգչի մեր վերջին թագաւորը՝ Լեւոն Լուսինեան:

Անմոռանալի ճամբորդութիւն մը: Այցելութիւնը այդ հոյակապ մայր եկեղեցիին, ինքնին արդէն հմայիչ էր: Մանաւա՛նդ երբ խումբը կանգ առաւ երկար հայ վերջին դժբախտ թագաւորին տապանաքարին առջեւ: Հպարտութեամբ ու տխրութեամբ կարդաց «Léon Lusignan roi d'Arménie»: Վերապրեցաւ անցեալի փառքը, դառն վերջաւորութեամբ: Եւ սակա՛յն, յուսալով միշտ երիտասարդ հայրենիքի վերածնունդը եւ ինչո՞ւ չէ նաեւ փառքը...:

Կէսօրուան մօտ հայկական ճաշարան մը ճաշելէ ու հանգստանալէ վերջ ան հասաւ Մոնմորանսի:

Ընդարձակ սրահին մէջ կը սպասէին անհամբեր երրորդ, չորրորդ տարիքի պատսպարեալներ. շուտով ստեղծուեցաւ ջերմ մթնոլորտ:

Բարեբախտութիւն էր ունենալ խումբին մէջ համակրելի երգչուհիներ, որոնք նուագի ընկերակցութեամբ երգեցին հին եւ նոր ժողովրդական երգեր, ջերմութիւն եւ գորով ներշնչելով ներկաներուն:

Ուշ ատեն վերջացաւ հանդէսը, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ: Խաչուհիները բաժնեցին իրենց նախապէս պատրաստած փոքրիկ նուէրները պատսպարեալներուն, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտան:

Փափաքելի պիտի ըլլար որ նոր եւ երիտասարդ ուժեր միանային այդ ազգանուէր գործին:

Ծափահարելի է Իսիի Կապոյտ Խաչը, որուն կը մաղթենք քաջութիւն եւ յարատեւութիւն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԱԶԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Թուրքիա վերջերս երեսուն տարուան համաձայնագիր մը կնքած է Թիւրքմէնիստանի հետ որպէսզի կեդրոնական Ասիան Եւրոպայի միացնող կազուղին փոխանակ Ուկրանիոյ, Թուրքիայէն անցնի: Իրան կողմնակից էր ուկրանական կարգադրութեան: Միջազգային դրամատունն ալ կը ձայնակցէր Թուրքիոյ, կազուղիին Ուկրանիայէն անցքը վտանգաւոր եւ աւելի ծախսալից նկատելով: Ըստ նախատեսումներու, Եւրոպա մինչեւ տարեվերջ 115 միլիառ խորանարդ մեթր կազի բաց մը պիտի ունենայ որուն գլխաւոր դարմանը պիտի ըլլայ Թիւրքմէնական կազը:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

– Ուշ կամ կանուխ պէտք է որ երթաս անգամ մը՝ հօրդ կալուածներուն տիրանալու համար, բայց յետոյ կենաս ի՛նչ ընես: Պէտք է որ ընդհակառակն հոս մնաս՝ դպրոց կարենալ յաճախելու համար: Եթէ պատերազմ չըլլար, յաջորդ տարին իսկ, հայրդ քեզ հոս պիտի ղրկէր արդէն...

Փորձեց անկողնին մէջ դառնալ, աջ ոտքը տեղափոխելու համար ու գլխուն վրայ զգաց քաղցր ջերմութիւն մը, որ Արուսեակի մարմնէն կուգար: Անգադրահապաս դող մը ցնցեց ողջ իրանը, այլ մնաց անյարիր: Անշուշտ առաջին անգամը չէր, որ նման զգայութիւններ կ'ունենար: Սանձարձակ ազատութեան տարիներուն ի՛նչ չէր տեսած ու ի՛նչ չէր լսած, որպէսզի իր այս յապաղած պատանութիւնը մաքուր մնացած ըլլար: Աղախիններու, դիւղին կիներուն, սատահակ տղոց մնայուն դրացնութեան մէջ՝ անոնցմէ էր, որ ժամանակէն առաջ կ'արթննան ի սէր: Անոնցմէ էր, որ կ'արթննան ի սէր գաղտնային անյագ ախորժակներով: Ու վայրկեաններ կային, որ ոչ միայն ինք, այլ եւ բոլոր շուրջինները կը զարմանային իր անօրինակ զգաստութեան, հանդարտութեան, ցուրտ անտարբերութեան վրայ:

Վերադարձէն ի վեր՝ գրքերէն զատ ոչինչի հանդէպ շահագրգռութիւն ցոյց կուտար, մինչ իր տարիքը տղաք ողջ օրը կը սլքտային պարտէզներուն մէջ ու պողոտաներուն վրայ՝ տարեկից աղջիկներու շուրջ: Երբեմն կը զգար արդէն՝ թէ այդ բոլոր զուր մանկութիւններուն շրջանը անցուցած է ինք: Մութին՝ ծառի մը տակ յապաղումներն ու ցած ձայնով փոխանակուած անօգուտ շաղակրատութիւնները, աղջնակի մը հետ, ժամանակի անօգուտ կորուստ մը կը թուէին իրեն: Քանի մը տարիէ ի վեր գիտէր արդէն թէ՝ կիները ո՛ւրկէ կը սկսին եւ ո՛ւր կը վերջացնեն, թէ ո՛ր կիներուն հետ մինչեւ ո՛ւր կարելի է երթալ: Ու ճիշդ այս պատճառաւ էր որ ինք կը զարմանար այս բոլոր անակնկալ յուզումներուն վրայ, որ Արուսեակի անձէն կուգային: Վայրկեաններ կային, երբ իր գործովն իսկ յանցաւոր կը թուէր: Այլ խուզարկու ակնարկով մը կը շարունակէր դիտել զայն ու հոգւոյն խորը կը ցանկար, որ ան նստած մնայ, օրն ի բուն, իր անկողնին եզերքը:

-- Կարելի եղածին պէս անգամ մը քաղաք կուգաս, շարունակեց Արուսեակ, գործերդ կը յանձնես մօրքեռայրիդ ու կը վերադառնաս հոս, ուսանելու համար: Մի՛ մոռնար, որ չորս տարի կորսնցուցած ես ու պէտք է շատ աշխատիս, եթէ կ'ուզես յաջողիլ...

-- Հոս չեմ կենար, ըսաւ ինք յամառութեամբ, եթէ քաղաքը չկենամ՝ որբանոց կ'երթամ...

-- Կարծես թէ չորս տարիէ ի վեր քաշածներդ չեն բաւեր: Որբերուն հարցուր անգամ մը թէ ի՞նչպէս կ'ապրին: Կամաց կամաց կեանքը պիտի լաւնայ: Հօրդ կալուածները կրնան հաստութարեր ըլլալ: Որբանոցը իրապէս որբ տղոց համար է: Զըլլայ, որ այդ խօսքը անգամ մըն ալ արտասանես: Եթէ նպատակդ շուրջիններդ վշտացնել է՝ աղէ՛կ: Մեղք է մեծ մարիկդ...

Որբ չէ՞ր՝ հապա ի՞նչ էր ինք: Ու միթէ չէ՞ր պատահած, այս տարիներու ընթացքին, որ երջանիկ եղած ըլլար: Ի՜նչ ստահակութիւններ ու ի՜նչ չնութիւններ չէին բրեր: Կեանքը իրենցն էր՝ ինչպէս ողջ երկիրը, ծառերն ու ճամբաները, Աստծոյ երկինքն ու աստղերը դատարկապորտներուն են: Ո՛չ մէկ արգելք ու ոչ մէկ ընկերային խոչընդոտ կար իր չէն պատանութեան առջեւ: Ի՜նչ փոյթ թէ ամէն շաբաթ ճերմակեղէն չէին փոխեր ու յաճախ անօթի էին: Կեանքը զարմանալիօրէն չէն էր ու Աստուծոյ արարածները՝ բարեկամ: Մինչդեռ հոս՝ ամէն վայրկեան ձեռնոց պէտք էր դնել՝ ազգականներու իսկ խօսելու համար: Ամէն ինչ հաշիւ էր հոս ու ամէն ինչ սակարկուած: Իրական գորովին ու պարտաւորութեան միջեւ տարբերութիւնը զուցէ դեռ չէր կրնար բանաձեւել՝ այլ կը զգար մարմնին յետին բջիջներովը: Երբ ինք մէկը կը սիրէր, իր բուռն պատանութեան ամբողջ զօրութեամբը, կարեւորութիւն չէր տար ոչ անոր հագուստին, ոչ խօսուածքին եւ ոչ իսկ գեղեցկութեան:

Արդարեւ, այդպէս էր իր հոգին: Բեբրիոյ պատերուն տակ, ամրան, երբեմն կը նստէին ընկերներով՝ հայ ծերունիի մը շուրջ, որ մօտակայ անկելանոցէն կուգար իր յոգնած անդամները տաքցնելու: Իմաստուն ու շատ բարի մարդ մըն էր ու մարդ չէր յագենար զինքը լսելէ: Վերադարձէն ի վեր առնուազն օրը անգամ մը յիշած էր զայն ու վստահ էր թէ երբեք պիտի չկարենար մոռնալ անոր բարակ գլուխը, որ թեթեւ մը կը տատանէր ուսերուն վրայ ու անոյշ ժպիտը: Փողոցի շուն մըն ալ կար, որ երբ հաւաքուած ըլլային, կուգար փաղաշուք շարժումներով կը պառկէր, իր աղտոտ մարմինը յեցած ծերունիին ազդրին ու իր խոշոր աչքերով մտիկ կ'ընէր զայն: Տղայ մը զայն մկրտած էր Կիրակոս աղբար:

(Շար. 19)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ

Կիրակի, Յունիս 7-ին, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի Եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու հոգեպարար այս արարողութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ

au Centre Culturel Sts Sahak - Mesrop
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
LES 13 ET 14 JUIN

PROGRAMME

- 13 Juin : 16h Portes ouvertes
  21h Soirée Spectacle
  Concours de costumes folkloriques arméniens
- 14 Juin : 10h Messe solennelle
  11h30 Requiem
  12h30 Restauration sur place.

Pendant toute la durée de la kermesse
Exposition de bijoux, livres, objets divers.
Spécialités arméniennes.

(Շար. Ա. էջէն)

դրոշմաթուղթերու ներկայացման ներկայ գտնուած են Հայաստանի Կապի Նախարար Գրիգոր Պողպատեան, Գերագոյն Խորհուրդի եւ կառավարութեան անդամներ, դրոշմաթուղթի հեղինակ՝ Յարութիւն Սամուէլեան: Այնուհետեւ, նախագահը Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին հասցէագրած է հայկական դրոշմաթուղթով առաջին պահարանը, որուն նոյնպէս պատասխանած է Կաթողիկոսը: Նոր դրոշմաթուղթերը որոնք կը պատրաստուին Լոնտոն, չորքը 100 հազար օրինակով, շրջանառութեան մտած են Յունիս 1-էն: Դրոշմաթուղթին արժէքին կողքին չէ նշուած դրամային միաւորը, այն մտահոգութեամբ, որ ան առընչուի օտար երկիրներու արժէքներուն եւս, քանի որ նախատեսուած է անոնցմէ մաս մը տրամադրել նաեւ Սփիւռքին:

**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Լիոնի քաղաքապետ Միշէլ Նուառի գլխաւորած ֆրանսական պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանի հետ:

Պատուիրակութիւնը ընդունուած են նաեւ Նախագահ Տէր — Պետրոսեան եւ վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան:

**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երեւանի Օտար լեզուներու համալսարանին մէջ տեղի ունեցած է Ֆրանսական մշակոյթի եւ լեզուի կեդրոնի հանդիսաւոր բացումը, որուն ներկայ եղած են Լիոնի քաղաքապետ Մ. Նուառ, Ֆրանսայի դեսպան Տիկին Տը Հարթէնկ, Խորհրդարանի եւ կառավարութեան եւ Լիոնի պատուիրակութեան անդամներ: Կեդրոնը օրհնած ու Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ողջոյնը հաղորդած է Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

U.G.A.B.

le Comité de Paris

a le plaisir de vous inviter au vernissage, suivi d'un cocktail de

Stephan Toptchian (STEPHAN)
de Erevan
et
Abraham Torosyan (APO)
de Boston
(peintures)

le mercredi 10 juin à partir de 20 h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118 rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 11 juin au 25 juin

Heures d'ouverture : de 18 h à 22 h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար — Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունիս 6, ժամը 14·30-ին սովորական վայրը, բոլոր ընկ. ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խղագլնի հետեւեալ նուէրները. —

Տիկին Ալիս Մուրատեան 250, Տէր եւ Տիկին Սինանեան 150, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Շահվէքիլեան 250, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300, Պր. Միհրան Տէրտէրեան 200, Պր. Յակոբ Յակոբեան 300, Օրիորդ Իռէն Յակոբեան 200, Պր. Կ. Առաքելեան 100, Օրիորդ Ալիս Իսրայէլեան 1000 Ֆր., Տիկին Թագուհի Պէյլէրեան 200, Տիկին Լուսիա Պալապանեան 200, Տիկին Մելինէ Պասմաճեան 100, Տիկին Պ. Մագըրմեան 250, Տիկին Մարի Իւսթաս 100, Տէր եւ Տիկին Պերճ Սուճուքճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մագըրմեան 200, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ուլիկեան 100 ֆրանք, Տիկին Աննիկ Աֆրիկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Եափուճեան 150, Պր. Վիգէն Տէր — Ղուկասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան 200, Տիկին Անահիտ Օճաքճեան 100, Տէր եւ Տիկին Առաքել Արսլանեան 50, Պր. Արմէն Յովակիմեան 300, Տիկին Ռոզ Սամուէլեան 50 Ֆր., Տիկին Շառլ Վահանեան 500, Օր. Մառլէն Արապեան 100, Տիկին Մառլէն Փափազեան 500, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 500, Տիկին Արաքսի Թերճանեան 300, Տիկին Սէլլա Ալթըփարմաքեան 300, Պր. Արա Մինասեան 100, Տոքթոր եւ Տիկին Միհրան Նորատիկեան 100, Օր. Վիրժինի Ասատուրեան 200, Պր. Յարութիւն Քէչեան 1000, Տիկին Բարիս Պարտազ 50, Տէր եւ Տիկին Դ. Ճիրմէճեան 500, Տիկին Աննիկ Լըհէրիտէ 350, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նազզաշեան 300, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան 500, Տիկին Մարիամ Թորուն 100, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Եափուճեան 200, Բժիշկ Կրէկուար Խրիմեան 500, Պր. Ռուբէն Արոյեանց 100, Տէր եւ Տիկին Գամիյլ Լանտէ 250, Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան 100, Պր. Կարապետ Խաչատուրեան 200, Պր. Յարութիւն Միւթէվէլեան 1000, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 500, Պր. Լիւսիէն Հէքիմեան 100, Տիկին Մառլէն Միքայէլեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժան Սվասլեան 300, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆըրէնկեան 300, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան 500, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հարենց 200, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ֆ. Քոսէմէրէր 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Փէսէնթօղլու 200, Պր. Լեւոն Հանճեան 200, Տիկին Սոնիա Մասէն — Տաղիլաճեան 400, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Փէջիմէնեան 150, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան 100, Տիկին Նըւարդ Ազապէյեան 200, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 125, Օր. Ժաննի Պալեան — Զատիկեան 300, Տիկին Վերոնիկ Աւետիսեան 200, Տիկին Մարի Շահինեան 200, Տիկին Զապէլ Ղարիպեան 200 Ֆր.:

Raymond H. Kévorkian et Paul. B. Paboudjian

LES ARMÉNIENS
DANS L'EMPIRE OTTOMAN
à la veille du Génocide

Les Editions d'Art et d'Histoire
ARHIS

Beau volume relié sous jaquette couleur.
***608** pages, format **24 x 32** cm. **925** documents photographiques anciens. **30** cartes géographiques. Index de **7000** noms.*

Une image arrêtée et un bilan du Monde arménien à la veille de sa disparition
Un ouvrage d'art et de référence comprenant 925 documents photographiques dont les deux tiers sont totalement inconnus ou inédits

OFFRE VALABLE JUSQU'AU 31 JUILLET 1992
389 F, puis 485 F
Parution 4e trimestre 1992

SOUSCRIPTION

BON DE COMMANDE
à adresser, avec votre règlement, à ARHIS
54, avenue d'Iéna, 75 116 Paris - Tél. (1) 47 20 66 76, fax 47 23 68 81
Nom.......................................
Adresse:.......................................
Code postal:....................*ville:*....................*Pays*....................
Désire recevoir: ..... exemplaire(s) du livre *Les Arméniens dans l'Empire ottoman à la veille du Génocide*, au prix unitaire de souscription de 389 F + 39 F de frais de port et d'emballage pour la France, la Belgique et la Suisse, 389F + 67F pour envoi par avion pour le Canada et les Etats-Unis.
Je joins mon règlement de ....F par:
chèque bancaire ou eurochèque à l'ordre d'ARHIS, 54 avenue d'Iéna, 75116

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)

en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie

et avec la participation de nombreuses délégations en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET

CONGRES MEDICAL

Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30

SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES

avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris*, 16, rue de Clichy, 75009 PARIS

Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F.. de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.

PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H

DINER DE GALA

Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :

1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*

Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Փարիզի իր դրասենեակին համար պէտք ունի՝

— Ֆրանսերէն եւ հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը ամբողջ օրուան աշխատանքի համար,

կամ՝

— Հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը կէս օրուան համար:

— Ֆրանսերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը նոյնպէս կէս օրուան աշխատանքի համար:

Կենսագրական նոթերով ու լուսանկարով մը անյապաղ դիմել.

17, rue Bleue — 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

de l'Ecole Hébdomadaire
du Samedi après-midi

Dimanche 21 Juin à 15 heures

à la Mairie du 9ème Salle ROSSINI
rue Drouot

Thème : «*NOS MONTAGNES*»
Poèmes — Danses — Théâtre

par l'ensemble des élèves.
Avec le concours de
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien
« *J. - P. Nergararian* »
ainsi que la Chorale « *Daron* ».

— Buffet —

Entrée libre — *Venez nombreux*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 5
VENDREDI
5 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.812 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.812

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - ՇՎԱՐՆԱՁԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԴԻՒՆՔ ՉԷ ՏՈՒԱԾ

Մինչ կազի չգոյութիւնը կը շարունակուի եւ յատկապէս Երեւանի մէջ հացի համար հերթեր կը գոյանան, Հայաստան եւ Վրաստան պաշտօնական քայլերով կը զարգացնեն բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ: Յունիս 3-ին երկու երկիրներուն միջեւ ստորագրուած էին քանի մը համաձայնագրեր որոնք կը վերաբերէին տնտեսական ու թէքնիք գործակցութեան, գլխաւորաբար կազամուղի, կազի արդիւնաբերութեան մարզերու չինարարութեան եւ կազի փոխադրութեան, ինչպէս նաեւ երկաթուղիի, Վրաստանի ճամբով Ռուսաստանէն դէպի Հայաստան ելեկտրականութիւն փոխանցելու հարցերուն:

Իսկ Յունիս 4-ին, Վրաստանի Պետական խորհ. ի նախագահ Է. Շեվարնաձէ Հայաստան կ'այցելէր հանդիպում ունենալու համար Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի հետ: Հանդիպումը տեղի կ'ունենար Ստեփանաւանի մէջ ու օրակարգին վրայ ունենալով հայեւվրացական փոխ - յարաբերութիւններու ամբողջական շրջանակը:

Միւս կողմէ, չեն խաղաղիր Ազրբէջանական յարձակումներու ենթակայ Հայաստանի սահմանամերձ գօտիները: Յունիս 3-ին վերսկսած է Գորիսի Խնձորեսկ եւ Կոռնիձոր գիւղերուն գնդակոծումը ազրբէջանական Քուպաթլը շրջանէն: Երեկոյեան ժամերուն Կոռնիձորի մէջ մարտիկ մը վիրաւորուած էր, կային աւերուած տուներ: Ազրբէջանցիները Մարգիղուղի իրենց գլխաւոր զինակէտէն կրակած են նաեւ Գորիսի վրայ, սակայն արձակուած հրթիռները քաղաք չեն հասած:

Սահմանային այս յարձակումները պատճառ եղած են որ Յունիս 1-ին Հանրապետական զինուորական հրամանատարութեան ընդլայնած նիստին վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի գլխաւորութեամբ քննարկուի սահմաններու պաշտպանութեան հարցը: Նիստին մասնակցած են նաեւ սահմանամերձ շրջաններու ղեկավարները: Ելոյթ ունեցած է Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան:

***

Նոյն օրը տեղական ժամով 22.59-ին Կապանէն 11 քիլոմեթր հարաւ -- արեւելք վերնակեդրոնով երկրաշարժ մը արձանագրուած է, չորս -- հինգ բալ ուժգնութեամբ (Մերքալի):

***

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդը երկարատեւ ընդմիջումէ մը ետք, Յունիս 2-ին սկսած էր աշխատանքի: Ինչպէս գրած էինք, օրակարգի գլխաւոր հարցը Խորհրդարանի նախագահի ընտրութիւնն էր: Արթուր Մկրտչեանի մահէն ի վեր թափուր կը մնար նախագահական աթոռը:

Որպէս թեկնածու նախ չորս անուն առաջարկուած է. Նախագահութեան ներկայի տեղակալը՝ Գէորգի Պետրոսեան, վարչապետ՝ Օլեգ Եսայեան, երեսփոխաններ՝ Լէոնարդ Պետրոսեան եւ Ռոպէր Քոչարեան: Յունիս 3-ին կատարուած երկու ընտրութիւններուն մասնակցած են առաւելագոյն քուէներու տէր Գէորգի Պետրոսեան եւ Ռոպէր Քոչարեան: Առաջինին Գ. Պետրոսեան, իսկ երկրորդին՝ Ռ. Քոչարեան ստացած են առաւելագոյն քուէն, սակայն երկու պարագաներուն ալ անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը ապահովուած չըլլալով, երկուքէն ոչ մէկը ընտրուած է: Յունիս 4-ին տեղի կ'ունենար Գ. փուլը:

Գերագոյն Խորհուրդը օրակարգի վրայ ունեցած է նաեւ զինանշանի ու դրօշակի ընտրութեան հարցը. զինանշանի ներկայացուած տարբերակներէն ոչ մէկը հաւանութեան արժանացած է, իսկ որպէս Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան պետական դրօշակ, հաստատուած է Հայաստանի Եռագոյնը որուն աջ անկիւնը սպիտակ գիծով եռանկիւն մը անջատուած է հիմնական պաստառէն:

Հայաստան միայն պաշտօնական պատուիրակութեան ներկայութեամբ, նիւթական օժանդակութեամբ չէ որ թիկունք կը կանգնի Ղարաբաղի. Յունիս 3-ին հանրակառքերով Ստեփանակերտ -- Գորիս ճամբէն Հայաստան հասած է Արցախցի երախաներու 170 հոգինոց առաջին խումբը: Անոնք մեծ մասով սահմանամերձ գիւղերու եւ կռիւներու ընթացքին սպաննուած մարտիկներու զաւակներն են որոնք ամառնային արձակուրդը պիտի անցընեն Բիւրականի մանկական առողջավայրին մէջ: Նախատեսուած է որ Արցախէն երախաներու այլ խումբեր եւս հանգստանան Հայաստանի մանկական ճամբարներուն մէջ:

***

Մարզին վրայ յարձակումները չեն դադրիր. Յունիս 2 -- 3-ի գիշերը Շէֆէք զինակայանէն եւ Ֆիզուլի շրջանէն հրետակոծուած են Շահումեանի եւ Մարտունիի գիւղերը. Մարտունիի մէջ սպաննուած է կին մը, կան բազմաթիւ վիրաւորներ: Մայիս 31-ի գնդակոծումներուն ալ Շահումեանի Վերիշէն գիւղին մէջ հրազէններու պայթումէն մահացած է տարեց զոյգ մը՝ Մովսէս եւ Եւա Շահեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ յայտնեց թէ հանրաքուէի (ռեֆերանտոմ) *պիտի դիմէ Մաաստրիխթի համաձայնագրին համար, առանց թուական ճշդելու: Յայտնի է որ Դանիացիներուն «ո՛չ»ը այդ համաձայնագրին, բաւական խառնաշփոթ ստեղծած է եւ ոչ ոք կրնայ նոյնիսկ ճշգրիտ ըսել թէ ի՞նչ է հետեւանքը: Ռոլան Տիւմա ճշդեց Ծերակոյտին առջեւ թէ ոչինչ կը փոխուի եւ «11»երով կ'ըլլայ ինչ որ 12-ով պիտի ըլլար: Բոլորին կարծիքը այդպէս չէ, քանի կ'ըսուի թէ իրաւական գետնի վրայ այլեւս այդ համաձայնագիրը ի զօրու չէ, չեղեալ է, քանի որ 12-երու կողմէ պատրաստուած եւ ստորագրուած էր, ուրեմն չի կրնար 11-երով գործադրուիլ: Յունիս 4-ին, Օսլոյի մէջ վճիռ մը պիտի տրուէր այս մասին: 46 հազար Դանիացիներ ամբողջ Եւրոպան խնդրոյ առարկայ դարձուցին:*

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երկու նոր նախարարով ճոխացաւ: Արդարեւ Պրիւնօ Տիւրիէօ (կեդրոն, Պառիզ) Արտաքին առեւտուրի նախարարին մօտ պատուիրակ նշանակուեցաւ եւ ընկերվարական Ֆրանսուա Լոնքըլ կը դառնայ Քաղաքի ենթանախարար (Թափիի տեղ):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Ազրբէջանի նախընտրական պայքարը մտած է փոխադարձ ամբաստանութիւններու փուլի մը մէջ: Թուրք մամուլին համաձայն գրեթէ ոչ մէկ կասկած կայ թէ հաւանական նախագահը «Ժողովրդական ճակատ»ի ղեկավարը Էլչիպէյն է: Սակայն այլ թեկնածուներու քարոզչական աշխատանքէն այնպէս կ'երեւի թէ դիւրին յաղթանակ մը պէտք չէ յուսալ:

Ազգային Անկախութեան Կուսակցութեան պարագլուխը Իթիպար Մէմէտով հեռատեսիլի ելոյթով մը յայտարարած է թէ ինք ետ կ'առնէ իր թեկնածութիւնը որովհետեւ հաւանական չի նկատեր որ ընտրութիւնը տեղի ունենայ օրինաւոր կերպով ու յարմարագոյն պայմաններու տակ: Ան խստիւ ամբաստանած է Ժողովրդական ճակատը որ իր կարծիքով համայնավարական մարտավարութիւններ կը կիրարկէ ու ամբողջատիրական կեցուածք ունի:

Մէմէտով յայտնած է տակաւին թէ Ժողովրդական ճակատը իշխանութեան ամէն դնով տիրանալու համար արդէն դիմած է զանազան քայլերու: Մեծ փոփոխութիւններ կատարած է վարչական մեքենային չերտաւորումներուն ու ընտրական յանձնախումբերուն մէջ. այս վերջիններուն քարտուղարի եւ նախագահի պաշտօնները մեծ մասով յանձնուած են ճակատի մարդոց:

***

«Իրանը սխալ կ'արժեւորենք» խորագրուած գրութեամբ մը Մ. Ալի Պիրանտ «Սապահ» թերթին մէջ կ'անդրադառնայ նաեւ Ազրբէջանի հանդէպ Թուրքիոյ կեցուածքին: «Թուրքիա պէտք չէ միջամուխ ըլլայ Ազրբէջանի ներքին գործերուն» ենթախորագիրով հատուածը յատկացուած է այս նիւթին: Պիրանտ նախ կը գրէ թէ հարցեր կան Նախիջեւանի եւ Բաքուի միջեւ. Բաքուցիները Նախիջեւանի նախագահին հանդէպ որոշ վերապահութիւն մը ունին: Կը հաւատան թէ Պոլիդբիւրոյի նախկին այս խորամանկ քաղաքական դէմքը նպատակ ունի օր մը Բաքու հաստատուելու եւ իշխանութիւնը ձեռք անցընելու: Իսկ Ալիեւ իր կարգին կ'ըսէ թէ Բաքուի իշխանութիւնը ծախած է Ղարաբաղը, ներքին քաշքշուքներու հետեւանքով հարկաւոր միջոցառումներուն դիմել չկարենալով:

Այս հակամարտութիւնը հետզհետէ կը դառնայ, մինչ այդ Ազրբէջան, ինչպէս ժողովրդավարութեան դիմող ամէն երկիր, քաղաքական առաջին քայլերը կ'առնէ: Այս հոլովոյթին մէջ, կ'ըսէ թուրք լրագրողը, շատ կարեւոր է Թուրքիոյ զօրակցութիւնը վայելող անձ ըլլալ:

Ապա կը շարունակէ.

«Անգարայի համար հարցը այս կէտէն կը սկսի. որովհետեւ անոնք որոնց այնպէս կը ձեւացնենք թէ նեցուկ չենք, Թուրքիոյ դէմ դիրք կը գրաւեն ու քարոզչական գործունէութիւն մը ծայր կ'առնէ: Թուրքիա այլեւս մուտք գործած է Ազրբէջանի առօրեայէն ներս: Մեր վախը՝

Ազերիներու քաղաքական նախնախուտին մխրճուիլն է:

Ինչ որ ալ ընենք, չխառնուինք Ազրբէջանի ներքին քաղաքականութեան. ապագային շատ ծանր հաշուեցոյց մը կը վճարենք: Մանաւանդ երբ ընդհանուր ընտրութիւններու թուականը կը մօտենայ, աւելի ուշադրութիւն պէտք է ընենք այս կէտին»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛Չ ԵՒՍ ՋՈՒՐ

Հանդիպում մը ընթացքին բարեկամ մը, ակնարկելով Արցախի վերջին դէպքերուն, ձայնը յանկարծ կը բարձրացնէ եւ ակնյայտ վրդովմունք կը զգայէ երեսին.
– Վաղը բան մը ըլլայ, յանցաւորը մենք է. սկսաւ չախազգացել:

Իր այս հաստատումը կը շշմեցնէ զիս, այնքան դժուարութիւն ունիմ հաւատալու նման արտայայտութեան զօրութեան: Կը բուէր թէ մեծ – մայրիկս կը լսէի, ա՛ն ալ իր ցաւոտին կը խօսէր սրտանց: Թէ օտար դիւանագէտներ եւ Արցախի ու Հայաստանի ամենաթեր ղեկավարները մեր մարտիկները դատապարտեն, ամէնի'ն դատապարտեան բոլո'ր աջերը, ասիկա մեր կազմէն խօսիլ պահէ: Սակայն գտնուինք մե՛ր մէջ խելօքներ – նաեւ դիւանագէտներ, որ երբէք չմոռնանք պիտի բնեց բաժինները, սիսա ինչ որ զիս կը վըրդովէ: «Մեր յանցանքը, մեր յանցանքը» գոչողները կը կրկնեն դարաւոր բարդոյթ մը: Եթէ կը պաշտպանեմ գոյութիւնս, ուրեմն՝ յանցաւոր ըլլալու եմ, եթէ զիս կը կոխոտեն, ապա՝ արժանի եմ, եթէ կամ, ուստի՝ յանցանք մը գործած եմ: Յանցագործութեան այս ախտը հանգստանալէ է ի վերջոյ: Դարեր շարունակ այնտեղ ապաստաններ եղանք եւ մեր վրայ երնշողները -- Պարսիկ, Յոյն, Թուրք թէ Ռուս -- կատարելապէս գործածած են այս պարագան: Միայն թէ յաւիտենական զոհի աթոռին վրայ նստելուն անպատեհութիւնն ալ ի սպառ անյայտանալն է որպէս մարդկային արժանապատուութիւն ու բարոյական խիզախութիւն:

Արդ՝ բա՛ւ է այլեւս քաղաքական ասպարէզ ուզենք մտնել, դիւանագիտութիւն խաղալ հոգեբանական բարդոյթներով: Բա՛ւ է այլեւս մեր գոյութիւնն ալ զոհենք զոհ մնալու ի գին: Բոլոր աղէտներէն վերջ, կա՛յ հրամայական մը, որպէսզի բնականոն կեցութիւն մը դառնայ մերը -- ո՛չ եւս զոհ, երբե՛ք:

ԳՐԻԳՈՐ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՅԻՍ 28 / ՅՈՒՆԻՍ 2)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւ կը գտնուէր Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան պատուիրակութիւնը՝ նախարարի Ա. տեղակալ Արման Կիրակոսեանի գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Ուկրանիոյ Արտաքին նախարար Ա. Զլենկոյի, փոխ-նախարարներ՝ Ն. Մակարեվիչի եւ Բ. Տարասեւկի հետ: Տեսակցութեանց ընթացքին քննարկուած են երկու երկիրներու միջպետական պայմանագրին, Արտաքին նախարարութիւններու գործակցութեան վերաբերեալ հարցեր: Քաղաքական, տնտեսական եւ այլ հարցերու կից յատուկ տեղ գրաւած է Ղարաբաղի հարցի քննարկումը: Հայկ. պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է

(Շար.ը Դ. էջ)

ԴԱՍԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՈՎ

Վենետիկի Փէկի Կուկընհայմ Թանգարանը կը ներկայացնէ 54 գծանկար Արշիլ Կորքիէն, որոնցմէ տասնըմէկը անտիպ: 1962-էն ի վեր, երբ Վենետիկի երկամեայի ծիրին մէջ Կորքի ներկայացուած էր յետնահայեացքով մը, ասիկա առաջին ձեռնարկն է նոյն քաղաքը տեղի ունեցող (Ապրիլ - Յունիս, 1992): Անով եւ անցեալ ու նախորդող տարիներու շրջուն ցուցահանդէսներուն բերմամբ - Սպանիա, Անգլիա, Զուիցերիա, Ֆրանսա եւ Աւստրիա - Կորքիի համբաւին ծիրը կ'ընդլայնի ու, իր վարքին ծանօթ սակաւաթիւ եւ սեղմ շրջանակներու կողքին, հասարակութիւնն ալ առիթը կ'ունենայ մօտէն ճանչնալու թանալի եւ խորհրդաւոր արուեստի մը կերտիչը:

Ցուցադրավայրը կրնայ պատահական չթուիլ, նկատի առած Նիւ - Եորքի Կուկընհայմ Հիմնարկին որդեգրած նոր քաղաքականութիւնը՝ իր մասնաճիւղերը ունենալու Ամերիկայէն դուրս ալ: Միւս կողմէ, Վենետիկի թանգարանին հիմնադիրը, Փէկի Կուկընհայմ, Ամերիկա բնակելու իր շրջանին, ուր բացած էր առաջատար ցուցասրահ մը, «Այս Դարու Արուեստը» անունով կրող, անձնապէս ճանչցած էր Կորքին եւ իրմէ գնած կարեւոր պաստառ մը, 1944-ի «Նկար»ը, միշտ ցուցադրուած՝ իր թանգարանին մէջ: Անիկա շրջանն է, ուր Կորքի մաս կազմեց Ամերիկա ապաստանած գերիրապաշտ միջավայրին ու ձեռք բերաւ նկարչական այն լեզուն, որուն միջոցաւ ինք մուտք գործեց 20-րդ դարու արուեստին մէջ, որպէս կարեւորագոյն սիւներէն մէկը յետ - պատերազմեան ամերիկեան դպրոցին:

Կորքիի բերած նպաստը կը կայանայ անոր մէջ, որ ինք առաջիններէն եղաւ համադրելու խմորումները, որոնք ձեւ կըստանային Նիւ - Եորքի արուեստապէտներուն մօտ: Գերիրապաշտութեան եւ վերացականութեան ձուլումէն է որ Կորքի ստեղծեց փոխարդական այն մթնոլորտն ու աշխարհը, որոնք իր արուեստը զանազանելով համդերձ իր ժամանակակիցներէն եւ բարեկամներէն, դուռը բացին վիպապաշտ վերացականութեան, որ նախընտրութիւն կուտայ թելադրական լեզուին եւ նկարչական կատարումի անմիջականութեան:

Սակայն, այս կատարումի անմիջականութիւնը Կորքիի համար չէր նշանակեր հրաժարիլ դասական գծելակերպէն, որուն արմատապէս կապուած էր ինք: Իր գծանկարները, իրենց վայելչութեամբ եւ նուրբ խրապործումով, կը յայտնեն թէ Կորքի ինքզինք չէր տեսներ դասական ծիրէն դուրս այլ՝ անոր միջոցաւ ու զայն շարունակելով, ստեղծել նորը, որպէս օղակներու յաջորդականութիւն մը, ինչպէս ինք կը պատկերէր: Իր խաղանկարներուն մեծ մասը, յատկապէս իր վերջին շրջանը նկատի առած, հիմնուած է նախապէս կատարուած գծանկարներու վրայ, երբեմն քանի մը տարբերակներ ընդգրկող, մինչեւ որ ինք համնէր իր փափաքած կատարելագործումին եւ ամբողջական պատկերումին:

Վենետիկի ցուցահանդէսը, նման անցեալ տարեշրջանի շրջուն ձեռնարկին, ընդհանուր պատկեր մը կուտայ, Կորքիի գեղարուեստական այլազան հանդրուաններուն յատկանշող՝ ընդամէնը քսանեւհինգ տարիներու վրայ երկարող: Անոնք կը բաղկանան պատկերային եւ վերացական գործերէ, ուր տեղ գտած են վարպետ մը կարեւոր յօրինումներու վերաբերող գծանկարներ՝ «Գիշեր, Առեղծուած եւ Կարօտ»էն մինչեւ 1947-ի «Հովիւական»ն ու «Ողբերգականներ»ն: Մինչեւ 1943, Կորքիի գծանկարները, աւելի կամ նուազ դրոշմով, կը հետեւին գիտակցաբար Փիքասոյի եւ Միրոյի օրինակներուն, որդեգրելով կառուցական եւ փնտածեւային կաղմածներու պատկերումը, գծային յատկանիշով մը՝ որ 1930-ական թուականներու առաջին կէսին խրապործուած գծանկարներուն մէջ յաճախ կը մնայ կարծր եւ միատեսակ: Սակայն, 1942-ին Կորքիի հանդիպումը Մաթթային եւ անոր վերջին տարիներու գործերուն իր ծանօթանալը, իր գիծին կուտան ճկուն թովչանք մը, իր ամենանուրբ զգայնութիւնները հաղորդող՝ թելադրելով նմանութիւններու անվերջ շարան մը, թաքուն ակնարկութիւններով լի:

Կորքիի համար Մաթթան եղաւ խթանիչ ուժ, իր տեսիլքն ու նկարչական լեզուն յղկող: Ասիկա անսակարկ ներացում մը կամ կապկում մը չէր եւ ոչ ալ պարզ վերպարանափոխում մը՝ դրժելով իր նախկին աշխատանքը: Կը բաւէ նկատի ունենալ 1930-ական թուականներու երկրորդ կէսի Կորքիի գործերը, որոնց մէջ ինք արդէն հասած էր ձեւային, կերպարային, գծային եւ միջոցային ընդհանուր համադրումի մը, նախքան Մաթթային իր հանդիպումը: Կորքի խոր հաւատքով եւ համոզումով է որ հունաւորած էր տարիներու իր փորձարկումները: Անոնք իրեն համար դարձած էին տոկուն հիմեր, որոնց վրայ ինք կառուցեց իր հասուն շրջանի արուեստը:

Ակնարկութիւններու լեզուն զոր Կորքի որդեգրեց եւ, իր հաւատարմութիւնը բնապաշտութեան ու իրականի պատկերման, պատճառ դարձան որ ինք չերթայ մինչեւ ամբողջական վերացականութիւն: Անցեալին իր կապուածութեանը բերմամբ, ինք չլքեց թանձրախիտ նկարչութիւնը (հակառակ իր ստեղծած եզակի գործերուն) ու ամբողջութեամբ չորդեգրեց հեղուկային նկարելակերպը, զոր յառաջբերեց: Իր տարուբերումը այս երկու ուղղութիւններուն միջեւ ձեւով մը պատկերն էր իր անձի երկփեղկումին, որ ըլլալ տարաւ ստեղծագործական ըճացման, իր կեանքի վերջին տարին:

Կորքիի կողմէ գիծին տրուած կարեւորութիւնը կուգար իր այն համոզումէն, թէ գիծին տիրապետելով է որ նկարիչ մը ձեռք կը բերէ անհրաժեշտ վարպետութիւնը: Իրեն համար անոր դերը այնքան առաջնակարգ էր, որ իր խաղանկարներուն մեծ մասը գծա - խաղանկարներ կարելի է համարել: Գիծը որ ձեւը կը սահմանէ, միջոցային յարաբերութիւնները կը ստեղծէ ու կերպարները, իրերն ու էակները կը բնութագրէ: Այս բնութագրումը, սակայն, դիտումնաւոր կերպով բազմիմաստ, անլուծելի հարցեր կը ստեղծէ՝ ինչ կը վերաբերի անոնց մեկնաբանման եւ գործերու բովանդակութեան ընկալումին:

Իր գործին մէջ բովանդակութեան կարեւորութիւն տուող նկարիչը նկատի առած, որ է Կորքին, պարզ հակասութենէ մը աւելի հեռու կ'երթայ քօղարկումի իր այս կիրարկումը: Անիկա ցոյց կը յայտնէ, թէ իրականութիւնը իրեն համար միայն նկարելու մեկնակէտ մը չէր այլ, շաղկան աշխատանքը, իր վայելչութեանը պատկերումով, յուսահատօրէն պատրսպարուելու միջոց, միջավայրի ու շրջապատի մը մէջ որուն, իր ընդյատակեայ դիւրաբեկութեամբ, միշտ խորթ զգաց ինքզինք:

Այնուհետեւ, առեղծուածային տիպար մը ըլլալէ անդին, որ Կորքին կը դարձնէ աւելի հետաքրքրաշարժ, իր գծանկարթեամբ, հմտութեամբ եւ գեղագիտական կատարումով, դիտողի աչքին կը պարզէ գծային բարձր զգացողութեան տէր արուեստագէտ մը, որ տարիներու ընթացքին իր ամբարած պաշարը զտելով եւ համադրելով, ստեղծեց իրեն յատուկ կնիքը, մեծ վարպետներու դասական ուղին շարունակող:

ԱՂԵՔՍԱՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ՝ ԱՅՍՕՐԷՆ - ՆԱՅԻՐԻ

ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ, ԱՒԵՐՈՒԱԾ, ԹԱՑԾ...

Պատմում է՝ ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆԸ

Հին Երեւանն ունէր իր իւրայատուկ երանգը, որն այսօր արդէն չկայ: Հիմա նա կորցրել է իր առաջուայ համն ու հոտը, դարձել կիսաեւրոպական գաւառական քաղաք: Արեւելեան, նաեւ խիստ հայկական քաղաք էր Երեւանը՝ իր տներով, կտուրներով, վարդաշատ բակերով, կանանցով, տղամարդկանցով, նստուկացով: Այս մեծ կորստի պատճառն, ի հարկէ, ազգ ու ազգայինն չճանաչող կոմունիստական կարգերն էին, որ մանկապարտէզից ու դպրոցից սկսած, իրենց գաղափարներով էին լցնում մարդկանց գլուխները: Եւ ոչ միայն Երեւանը, ժողովուրդն էլ դարձաւ ապազգային:

***

Դեռ քսանականներին, աւելին՝ երեսնականների սկզբին, Երեւանը լիակատար հայալեզու քաղաք էր: Բոլոր ազդագրերն ու յայտարարութիւնները գրւում էին հայերէն: Երեւան - Ջուլֆա գնացքն եմ յիշում, որի վագոնների ցուցանակները հայերէն էին: Հայ մտաւորականութիւնը, այդ թւում՝ բժիշկները, հայախօս էին: Հիմնարկներում գրագրութիւնը հայերէն էր: Այսինչ Այսինչովիչ կամ Այսինչ Այսինչովնա դիմելու ձեւ չկար. դիմում էին միայն ընկեր-ով: Իսկ 1937-ից, երբ Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար դարձաւ Արուտինովը, որը հայերէն ոչ մի բառ չգիտէր, մեր մեծամեծները նրան քծնելու համար սկսեցին ցոյց տալ, որ իրենք էլ հայերէն չգիտեն: Իսկ հայերէն չիմանալ այն ժամանակ նշանակում էր լինել քաղաքակիրթ մարդ: Մեր երեխաները հեղեղի պէս լցուեցին ռուսական դպրոցները, որոնք սնկի նման շատանալ սկսեցին: Ես շատ լաւ եմ յիշում, որ Երեւանում 36 թ. ընդամէնը մէկ ռուսական դպրոց կար՝ 150 աշակերտով: Հայաստանում ոչ մի թերթ, պարբերական ռուսերէնով չէր հրատարակւում: Ինչպէս, 20-ական թուականներին թէ՛ մեր կառավարութեան, թէ՛ մեր ժողովրդի կողմից Հայոց լեզուի նկատմամբ աւելի մեծ յարգանք կար, քան այժմ...

Հին Երեւանին համ տուող յատկանիշներից մէկն էլ, շուկայում, փողոցում, տներում հնչող Երեւանեան հրաշալի, գեղեցիկ դարձուածքային խօսուածքն էր՝ Արարատեան բարբառի ամենագեղ խօսուածքներից: Իսկ հիմա արդէն այն չկայ, մեռել է:

Հին Երեւանի մեր բակը գալիս էին աշուղներ: Մեծ ու փոքրով հաւաքւում էինք նրանց շուրջն ու լսում: Մի երգիչ կար այն ժամանակ, Գիժ Կոլիա էինք ասում: Գալիս էր բակ ու յայտարարում, որ հիմա ներկայացում պիտի ցուցադրի: Յետոյ սկսում էր մեզ համար անհասկանալի ինչ-որ բաներ արտասանել: Երգում էլ էր: Պատերազմը դեռ չէր սկսուել, Կոլիային ձերբակալեցին. մեղադրում էին պարսկական լրտես լինելու մէջ: Ծիծաղելի մեղադրանք էր, ի հարկէ:

Իսկ քաղաքի ամենայայտնի դէմքը Գիւլբալան էր (ծաղկի որդի): Նրան Ղարաբալա (սեւ որդի) էլ էին անուանում: Գիւլբալան ծաղիկներ էր վաճառում, հրաշալի ծաղիկներ: Նրա ծաղիկները միշտ թարմ էին, ցօղաթաթախ: Միշտ հարբած էր լինում: Ով փող չունէր, ծաղիկները ձրի էր տալիս: Ոչ ոք չգիտէր, թէ ինչ ազգութիւն ունէր Գիւլբալան, որտեղից էր բերում, ով էր աճեցնում այդ ծաղիկները: Բայց չկար մի երեւանցի, որը նրան չճանաչէր: Աստաֆեան փողոցում «Կառուցողների ակումբ» կոչուող շինութիւն կար, նա այնտեղ էր նստում (այժմեան մանկական հանրախանութի մօտերում): Յիշում եմ, նա պատերազմից յետոյ էլ կար:

Չեմ կարող ասել հին երեւանցիներն զբաղւո՞ւմ էին քաղաքականութեամբ: Մինչեւ 7-8 տարեկանս պաշտամունք ունէի Լենինի նկատմամբ, նրան համարում էի աշխարհի ամենագեղեցիկ, ամենախելացի, ամենաբարի մարդը: Յետոյ արդէն 37 թիւ եղաւ: Պատերազմի ժամանակ, երբ գերութեան մէջ էի, մի թիֆլիսեցի տղայի հանդիպեցի՝ Նուպար անունով: Մի անգամ զրուցում էի նրա հետ, դաժանութեան մէջ մեղադրեցի Ստալինին, պախարակեցի ժողովրդին սարկացնելը, մանաւանդ կոլեկտիվացումը եւ ասացի, որ եթէ Լենինը լինէր, վիճակն այլ կը լինէր: Նուպարը հակաճառեց. «Տօ, ինչ ես խօսում, դիւի էդ մունդռիկի էրեսից էղաւ...»: Ես երկար մտածեցի: Դա ինձ համար լրիւ շրջադարձ էր:

...Երեւանը հայկական էր ոչ միայն իր լեզուով: Նա հայկական էր իր ամէն ինչով, թէ՛ կենցաղով, թէ՛ եկեղեցիներով, թէ՛ Ղանթարի շուկայով ու դուքաններով: Ութ եկեղեցի կար Երեւանում, որոնցից մէկը ռուսական էր: Հինգը քանդեցին: Յիշում եմ, թէ ինչպէս էր ժողովուրդն ուխտ գնում Նորք՝ Աստուածածին (եկեղեցին քանդելուց յետոյ էլ չդադարեցին այնտեղ գնալուց): Գաղտնի տանում էին Ս. Ծնունդը, Զատիկը, Զրօրհնէքը, եկեղեցի էին յաճախում: Դրա համար մարդիկ հետապնդւում էին, աշխատանքից էին հեռացւում, ձերբակալւում, աքսորւում:

Մեր տունը Պօղոս - Պետրոս եկեղեցու մօտ էր: Մի օր դասի գնալիս տեսայ, որ քանդում են: 7-րդ դարի շինութիւն էր: Քանդելը մի քանի տարի տեւեց: Քանդելուց յետոյ ասացին, որ յայտնաբերուել է հին հեթանոսական մեհեան: Մեհեանի մնացորդներն էլ քանդեցին, կառուցեցին այդ կինօ «Մոսկուա» կոչուող, իմ կարծիքով այլանդակ շէնքը: Երեւանի կենտրոնում կար մի հրաշալի եկեղեցի՝ Գրիգոր Լուսաւորիչ: Եկեղեցին դարձրեցին կինօ «Անաստուած», դրանով էլ չբաւարարուեցին եւ քաղաքի կենտրոնի զարդը քանդեցին, տեղում կառուցեցին Զաբէնցի դպրոցը:

Փակեցին Զօրավար եկեղեցին:

...Հին Երեւանում խանութներին դուքան էին ասում: Այդ դուքաններում ամէն ինչ վաճառւում էին: Մեր տան մօտ դուքանչի Մանուկի խանութն էր Աղեքսեկովի, այժմեան Սախարովի հրապարակ կոչուող հատուածում. այն ժամանակ կոչւում էր Փանախեանի պուլվար: Միշտ թարմ ու ամենաբազմազան տեսակի խաղող էր լինում Մանուկի մօտ: Գուցէ ուրիշ բաներ էլ կային նրա խանութում, բայց իմ յիշողութեան մէջ ամենավառը մնացել է նրա խաղողը:

Փոքր էի, չեմ յիշում, թէ որտեղից էին բերում ապրանքները, բայց դուքաններում վաճառւում էին հագուստեղէն, հայելիներ, մանր-մունր առարկաներ, ամեղներ: Երեւանի առեւտրի հիմնական կենտրոնը Ղանթարն էր՝ արեւելեան բոնոյթի ծածկած շուկան: Այնտեղ ամէն ինչ կարելի էր ճարել: Մի ամբողջ շարք էին զբաղեցնում թիթեղագործները՝ իրենց վառարաններով, պղինձներով, կաթսաներով եւ այլն: Ղանթարը գտնւում էր մօտաւորապէս այժմեան մանկական ըրբոսայգու տեղում, հասնում էր մինչեւ «Սեւան» հիւրանոցի տեղը: Մօրս հետ գնում էինք շուկայ Ղանթարի տակ, կոպեկներով երկու քթոց խաղող էինք գնում: Այսինքն՝ մի իշաբեռ: Իւղ, կարագ, մածուն, ամէն ինչ կար: Այժմեան Հանրապետութեան հրապարակի վրայ, դէպի Նալբանդեան փողոց, գտնւում էին հին բաղնիքները, որոնք գետնի տակ էին: Վերեւից սաես փոքր բլուրներ լինէին: Մենք դրանց ասում էինք «Թուրքի բաղնիք»: Դրանից դէպի Աստաֆեան փողոց պլոնէրաունն էր: Նրանք մի փողային նուագախումբ ունէին, ղեկավարին էլ մաէստրո էին ասում:

Թէյմուրազեանն էր՝ շատ հետաքրքրական անձնաւորութիւն, որը յետոյ դարձաւ միլիցիայի փողային նուագախմբի ղեկավար, իսկ մանկական եկաւ մի երիտասարդ, որին Բաքի էին ասում. իսկական անունը չեմ յիշում. Բաքի էին ասում որովհետեւ Բաքուում էր եղել, Բաքուի մասին ինչ-որ բաներ էր պատմել: Մենք՝ փոքրերս, երգում էինք նուագել այդ խմբում: Լենինի հանուած արձանի տեղում գտնւում էր «Պրոլետար» կինօթատրոնը չէնքը: Կինօ «Պրոլետարի» մօտ բարձրանում էր ժամացոյցի աշտարակը: Փոքրիկ աշտարակ էր՝ վրան ժամացոյց, որի մասին գրել է Բակունցն իր «Էն տարին» պատմուածքում:

Գրի առաւ՝

ՌՈՒԶԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԸ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՀԱՄԵՐԳ ՏՈՒԱՒ ՄՈՆԹԷԼԻՄԱՐԻ ՄԷՋ

Այս վերջին տարիներուն, մեր հայաշատ քաղաքները հայ մշակութային կեանքի նոր փորձառութենէ մը կ'անցնին, փոխնիփոխ Հայաստանի երգի կամ գեղարուեստական խումբերու յաճախակի այցելութիւններուն։ Այս փոխ-յարաբերութեան մէջ, սփիւռքեան մշակութային կեանքը կրնար լաւ կերպով օգտուիլ հայաստանեան խումբերու հայաշունչ ներդրումէն, բայց ըստ երեւոյթին հակառակը կը պատահի։ Սփիւռքի մէջ մշակութային կեանքը վառ պահող գործօն պատասխանատու տարրերը այլեւս իրենց ներդրումային դիրքէն կ'անցնին կրաւորական դիրքերու։ Հետզհետէ երգի, պարի, թատերական կամ այլ գեղարուեստական տեղական խումբերը կը կորսնցնեն իրենց ներքին ստեղծագործ ուժը։ Կը նօսրանան, չըսելու համար կը սկսին քայքայուիլ։

Նման թուլցող այսպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ է որ Փարիզի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը, իր վաստակաւոր խմբավար-երաժշտին՝ Պր. Կարպիս Ափրիկեանի ղեկավարութեան տակ, Շաբաթ, Մայիս 23-ին, երեկոյեան ժամը 20.30-ին Մոնթելիմարի Գոլէճիալ Սէնթ-Քրուա Եկեղեցիին մէջ, հին օրերու խանդով համերգ մը տուաւ բացառիկ ոգեւորութիւն ստեղծելով ներկաներու սրտին մէջ։

Մոնթելիմարի քաղաքապետ եւ Տրոմ նահանգի փոխ-նախագահ՝ Պր. Թիերրի Քորնիյէ կը նախագահէր այս համերգին։ Համերգը կազմակերպուած էր Ժէօնէս Միւզիքալ տը Ֆրանսի Մոնթելիմարի մասնաճիւղին կողմէ, համագործակցութեամբ տեղւոյն Մշակութային Կեդրոնին։ Ի դէպ, այստեղ յիշատակութեան արժանի են նաեւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Խօժէնի Նազարեանը, որոնք շաբաթներէ ի վեր ամէն ջանք ի գործ դրած էին համերգին բարեյաջողութեան համար։

Յայտագրին առաջին մասը ամբողջութեամբ բաղկացած էր Հայ Սրբազան Երաժշտութեան հատուածներէ։ Մօտաւորապէս տասը կտորներ, որոնց մէջ մասնաւորաբար «Աստուածածին Երկնային» եւ «Երգ Ռոմնուայի» շարականները ունկնդիրները փոխադրեցին Հայոց հոգեւոր, միսթիք ներաշխարհին ծոցը։ Եղանակը, երաժշտութիւնը, Ափրիկեանի մեկնաբանելու նուրբ ձեւը, Հայոց վանքերու պատկերներ կը յօրինէին մտքերու մէջ, նոյնքան գեղեցիկ Ֆրանսական այդ եկեղեցիէն ներս, եւ համերգը գրեթէ կը վերածուէր Հայու ժամերգութեան։

Յայտագրի երկրորդ բաժնին մէջ մենակատարուհի Սօնիա Նիկողոսեան, որուն դաշնակով կ'ընկերանար Քրիսթոֆ Կրաւէ, բոլորովին տարբեր մթնոլորտ մը ստեղծեց։ Սօնիան անգամ մը եւս յատուկ առոգանութեամբ եւ իրեն յատուկ հայկական հարազատութեամբ մեկնաբանեց Ալեմշահէն, Կոմիտասէն, Կանաչեանէն եւ Ափրիկեանէն։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը յայտագրի երկրորդ բաժինը շարունակեց «Կալի Երգ», «Ախ Վասպուրական», «Գարահիսար», «Իբրեւ Արծիւ» եւ «Նանօր» երգերով։

Դէպի Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ ուխտագնացութիւնը ոգեկոչող «Նանօր»ը մեզի այն տպաւորութիւնը թողուց թէ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի անձնուէր անդամ-անդամուհիները, -- իրենց Մարիօ Հանիօթիս, Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ռընէ Մարթայեան մենակատարներով, -- ինչպէս նաեւ իրենց խմբավար Կարպիս Ափրիկեանը, ո՛չ միայն կը կատարեն երաժշտական գործ մը 40 տարիներէ ի վեր, այլ նաեւ ամէն անգամ երբ քաղաքէ-քաղաք, երկրէ-երկիր կը տեղափոխուին, ուխտաւորնե՛ր կը դառնան հայ երգի եւ երաժշտութեան։

Այս դժուար ժամանակաշրջանին մէջ նորանոր յաջողութիւններ Սիփան-Կոմիտասին։

ՈՒՆԿՆԴԻՐ ՄԸ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 38-րդ պատգամաւորական ժողովէն ետք Նորընտիր Շրջանային Վարչութիւնը, իր առաջին նիստին, կազմեց իր դիւանը հետեւեալ ձեւով.--

Էլէն Մերճանեան	Ատենապետուհի
Ժանէթ Մատոյեան	Փոխ-ատենապետուհի
Մառլէն Մելքոնեան	Քարտուղարուհի (ֆրանս.)
Անիթա Պօղոսեան	Փոխ-քարտուղարուհի
Սիմա Տուզմանեան	Քարտուղարուհի (հայերէն)
Արաքսի Գարանֆիլեան	Հաշուապահ
Լիւսի Զաքունեան	Փոխ-հաշուապահ
Արփիկ Պառաւեան	Կեդր. Ֆրանսա
Արփինէ Մուրատեան	Կեդր. Ֆրանսա
Եփիմէ Գասպարեան	Կեդր. Ֆրանսա
Քլէմանս Թիւթէլեան	Հարաւ. Ֆրանսա

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան ներկայացուցիչները Երեւանի 8-րդ հիւանդանոցը այցելած են վիրաւոր ազատամարտիկները եւ անոնց յանձնած են 5581 ռուբլին որ հանգանակուած էր «Արծիւ Վասպուրականի» յուշակոթողին մօտ, աւանդական դաշտահանդէսին։

**

ԱՐՏԱՇԱՏՑԻՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաշատի Հայերը երեք բեռնակառք սննդամթերք ղրկած են Ստեփանակերտ։ Անոնք արդէն ղրկած էին 100 հազար ռուբլի Արցախի օգնութեան։

**

ԿՐԱՍՆՈՅԱՐՍԿԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կրասնոյարսկի (Հեռաւոր Արեւելք) հայ համայնքի ներկայացուցիչներ՝ Վահրամ Խմէկսուզեան եւ Ալպէր Գալստեան այցելած են Հայաստան եւ բերած Կրասնոյարսկի հայ համայնքի հանգանակած 200 հազար ռուբլի օժանդակութիւնը՝ նախատեսուած Մարտակերտի եւ Շահումեանի բնակչութեան համար։

**

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԱՌԱՔՈՒԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱ

«Սապֆիր» ժամացոյցի գործարան այցելած են Ֆրանսայէն եւ Գանատայէն մասնագէտներ՝ ծանօթանալու համար անոր արտադրած որակաւոր քուարց եւ մեքենական ժամացոյցներուն։ Արդէն այդ երկիրներէն շարք մը ընկերութիւններ եւ կազմակերպութիւններ պայմանագիրներ ստորագրած են ժամացոյց գնելու նպատակով։

**

ՓՈՐՁԱՐԿՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Կովկասի առաջին եւ միակ փորձարկման կեդրոնը ստեղծուած է Երեւան։ Ան կը զբաղի Հանրապետութեան մէջ արտադրուող կենցաղային սարքերու փորձարկմամբ եւ կ'ընծայէ հաւաստագրեր։ Կը ստեղծուի նաեւ միջազգային հաւաստագրերու փորձարկման կեդրոն, որ կ'ընձեռէ միջազգային շուկայ դուրս գալու հնարաւորութեան։

**

ԲՈՒԺՈՒՄ ԱՌԱՆՑ ԴԵՂԻ

Վերականգնողական դարմանումի հիմնարկին մէջ ներդրուած են առանց դեղի բուժման նոր եղանակներ՝ արդիւնաւէտ եւ ապահով։ Այս եղանակներով կը բուժուին կաթուածահարներ, առաջին եւ երկրորդ աստիճանի հիփէրթոնիքներ եւ լեարդի ու լեղապարկի հիւանդներ։

**

ԱՆՎՃԱՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

Շէնգաւիթի մէջ բացուած է բարեսիրական անվճար ճաշարան, ուր կ'ապահովուի օրական 110 -- 120 հաշմանդամի կամ կարօտեալի սնունդը։

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ ՕՐ. ՍԻՆԹԻԱ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կրթական Նախարարութեան (Քրէթէյի Աքատէմի) կողմէ մասնաւոր վարժարաններու աշակերտութեան համար կազմակերպուած քննութեան Օր. Սինթիա Հայրապետեան յաջողած է եւ ձեռք ձգած երկրորդ դասարան (լիսէ) յաճախելու իրաւունքը։ Օր. Հայրապետեան թեկնածուներու մէջ ստացած է երկրորդ բարձրագոյն միջինը։

Ինչ որ սակայն յատկանշական է, Օր. Հայրապետեան դեռ Դպրոցասէրի չորրորդ դասարանի աշակերտուհի է, իսկ վարժարանը յառաջիկայ տարեշրջանին միայն պիտի ունենայ 3-րդ դասարանը։ Այնպէս որ, ան յաջողած է երրորդ դասարանի եւ չորրորդ դասարանի ծրագիրները պահանջուած մակարդակով իւրացնել մէկ տարեշրջանի ընթացքին, շնորհիւ ուսուցչական կազմի հետեւողական աշխատանքին եւ հսկողութեան։

Դպրոցասէրի տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչական կազմը մեկնելով այս յաջողութենէն, յառաջիկայ տարիներուն պիտի փորձէ վերամշակել միջնակարգի ծրագիրը այն նպատակով՝ որպէսզի ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներ միջնակարգի չորս տարուան շրջանը բոլորեն երեք տարիէն եւ յաճախեն լիսէ։

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Օր չէր ըլլար, որ իրենց գրպաններուն մէջ՝ մսագործի մը խանութէն գողցուած ոսկոր մը կամ մսի կտոր մը չըլլար Կիբարկօս աղբօր համար։ Մինչդեռ հօս մարդոց զգացումներն անգամ քաղաքավար էին, ճիշդ չափի վրայ ձեւուած ու արդուկուած։ Ամուսինը ցոյց կուտար թէ կը սիրէ իր կինը, որովհետեւ օրէնքը կ'ըսէ թէ ամուսին մը պէտք է սիրէ իր կինը։ Մեծ մայրը կը սիրէր իր թոռը՝ որովհետեւ այդ է մեծ մօրը պարտաւորութիւնը։ Յաճախ չէի՞ն ըսեր միթէ, չէի՞ն կրկներ միթէ՝ յոգնեցուցիչ կեղծաւորութեամբ մը, որ իրենց իմաստութեան ծայրագոյն աստիճանը կը թուէր ու զաւակ պէտք է սիրէ իր ծնողքը։ Այլ ծնողք կայ, որ արժանի չէ սիրոյ։ Եթէ արարածի մը վրայ չնշմարուի ոչ երկրին գեղեցկութիւնը, ոչ հոգին բարութիւնը, ոչ կեանքին իմաստութիւնը, ոչ իսկ ապրելու բերկրութիւնը, որ անասունները անգամ ունին, արժանի՞ է միթէ սիրոյ։ Կարելի է սիրել, ինքնեկ ու խորին գորովով մը, մանուկներն ու տկարները, անկարներն ու աղքատները եւ բոլոր անոնք, որ պէտք ունին սիրոյ, վերստին ծնելու եւ բողբոջելու համար։ Այլ բոլոր միւսները պէտք է որ արժանի ըլլան սիրոյ, ինչպէս Բերիոյ ծերունին, որ կը խայտար յետ-միջօրէի արեւէն որ համակ գորով էր։

-- Սպասէ՛, ըսաւ Արուսեակ, նախաճաշդ բերեմ։ Տունը ուրիշ մարդ չկայ։ Վերգինէին տունը պիտի երթանք ճաշի ու յետոյ, եթէ աղէկ տղայ ըլլաս, ինձ կ'ընկերանաս։ Պոլսոյ կողմը ազգականուհի մը տեսնելու պիտի երթամ...

- Ես մարդու տուն չեմ էրթար, ըսաւ ինք՝ յեղակարծ խստութեամբ մը։

-- Շատ չենք նստիր, յարեց Արուսեակ՝ հաշտարար ժպտով մը ու նոյն ժպտով կարծես համբուրեց իր աչքերը, այնքան հոսուն ու քաղցր էր իր ակնարկը, յետոյ քիչ մը կը պտըտինք։ Դեռ Պոլիսը չես ճանչնար։ Եթէ կ'ուզես քեզ Այա-Սոֆիայի մզկիթը ցոյց կուտամ...

Իսկ իր ամբողջ փափաքածը այն էր, որ Արուսեակ մնար հոդ, իր անկողնին եզերքը։ Խորին երջանկութիւն մը կար իր անդամներուն մէջ ու իր երեւակայութեան պաստառին վրայ վերստին գարունը ծափ կը զարնէր քաղքին արահետներուն ի վեր։ Հայրենի ծովը մեղմ ծփանքներով կը յառաջանար ու կը լուար եզերական պատերն ու ապարանքները։ Ու ինք կեռասի ծաղկած ճիւղ մը ուսին տուն կը վերադառնար։ Ի՞նչ պիտի ըլլար ինք՝ երբ այս աղջիկը մեկնէր քաղաք։ Որբանոց կ'էրթամ, ըսաւ մտքէն՝ գէշ յամառութեամբ։ Այլ եթէ միայն կարենար քաղաք վերադառնալ, անգամ մը, ծովին հովն ու ազի բուրումը շնչելու։ Մէկէն, անակնկալ սաստկութեամբ մը, կարօտցաւ նաեւ իր մանկութեան ծովը։ Ծովն ու առագաստանաւերը, ոսկեզարդ մակոյկներն ու չարաճճի երեկոները՝ հեռաւոր երկիրներէ հանդարտ վեհափառութեամբ հասնող նաւերը։

Որքա՜ն մեղմածուփ ու կապոյտ էր երբեմն այդ ծովը։ Երբ տափակ խիճ մը կը սահեցնէր՝ իր մակերեսին վրայէն, ան անդադրում կը պատռէր անզուսպ անծիր սաւանի մը նման։ Փողոցներ կային, ուրկէ զայն կարելի չէր տեսնել, այլ կը զգայիր իր ներկայութիւնը՝ հանած զուարթ աղմուկին կամ հովի շունչերուն պատճառաւ, որ երեւան կը պարզէին։ Քաղքին միւս տղոց պէս, դիւրութեամբ կրնար ճշդել, թէ հովը որ խաղալէն կը վազէր վրան, ծովէն կուգար թէ դաշտերէն։ Ու ի՜նչ արձակուրդի յետմիջօրէներ կային ծովափին վրայ կամ քարափին պերաններուն տակ, ուր ուլականջ կ'որսային, լոկ հաճոյքի համար։ Վերջին տարին ուրիշ զուարճութիւններ եւս կային։ Ծովի լոգանքի եկող յոյն աղջիկներուն հետ՝ կարգ մը չարաճճիութիւններ, որ աւելի լաւ է լռել եւ որ իրենց այտերը կը վառէին։ Յայնժամ տուն կը վերադառնային, յոյն փալիքարիներուն պէս, իրենց գլխարկները ծռած ու ձեռքերը գրպանները փոխն ի փոխ քաշելով գլանիկ մը, որ իրենցմէ մէկը գողցած կ'ըլլար հօրը գրպանէն։ Եթէ պատահէր, որ իրենցմէ փոքր լակոտներու հանդիպէին՝ կը յառաջանային արհամարհոտ դանդաղութեամբ մը, գլխարկները քիչ մը աւելի ծռելով ու ձեռքերը քիչ մը աւելի խրելով գրպաններուն մէջ։ Եւ կամ կը թքնէին անոնց կողմը, այպանաքի որպէս ծայրագոյն նշան։

Անշուշտ չքանշանին միւս երեսն ալ կար։ Կը բաւէր, որ յարգելի ու տարեց պարոնի մը ստուերը երեւար, որեւէ փողոցի անկիւնը, որպէսզի արտակարգ արագութեամբ մը վերագտնէին հնազանդ ու բարեկիրթ մանուկներու իրենց դասական դերը։ Իրենցմէ ոմանք այդ դերը կը խաղային անմրցելի ճարտարութեամբ մը, այնպէս որ յաճախ կը պատահէր, որ նոյն տղուն հանդէպ երկու հակոտնեայ կարծիքներ գոյութիւն ունենային, երկուքն ալ ծայրայեղ։ Իրենց է՛ն դաժան թշնամիները ոչ մարդիկն էին, ոչ ալ բնական պատուհասները, այլ մթին ու վերացական ուժերը, որ մերթ կը սառեցնէին իրենց տաք ու փփուն արիւնը երակներուն մէջ ու օրէնք, կարգ, կանոն, կարգապահութիւն եւ ուրիշ նման սարսափելի վիշապներ։ Իրենց երկիւղը այս ուժերէն՝ իրական էր, նախ որովհետեւ չէին յաջողեր անոնց էութիւնը կապել, լիովին ճանչնալ ու հասկանալ զանոնք։ Սարսափ մը, որուն բնոյթն ու էութիւնը ծանօթ է, սարսափ ըլլալէ չի դադրիր, բայց կը կորսնցնէ իր խորհրդաւորութիւնը։ Խոշորակազմ ու դաժան ուսուցիչ մը ունէին, որ յաճախ երկիւղէ գունատ կը ձգէր զիրենք, -- կարգապահութիւն կը գոռար ահարկու ձայնով մը ու մէկէն լռութիւնը իր շարաշուք առագաստները կը ձգէր դասարանին վրայ։ Լռութիւնն ու վախը՝ այդ անծանօթ ուժէն։ Ու արդէն մինչ այդ ոչ մէկ ուսուցիչ տեսած էր ինք, ընդունակ՝ մատչելի ընծայելու վերացական գաղափար մը։

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

նաեւ Կիեւի հայ համայնքի վարիչներուն հետ, մասնակցած է Մայիս 28-ի հանդիսութեանց:

***

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՄԲ

Համաշխարհային Դրամատունը, որու կեդրոնատեղին Ուաշինկթըն կը գտնուի, նախատեսած է 50 միլիոն տոլար յատկացնել Հայաստանի տնտեսութեան զարգացման: Այդ գումարին կէսը կը տրամադրուի վառելանիւթի հարցերու լուծման: Կ'ենթադրուի որ, գալ տարի նոր յատկացումներ կ'ըլլան: Ինչպէս յիշուած է կազմակերպութեան փաստաթուղթերուն մէջ ալ, նախատեսուած միջոցները պէտք է հիմնուած ըլլան գործնական ծրագիրներու վրայ, որոնք ոչ միայն ապահովեն համապատասխան ճիւղերու յաջող գործունէութիւնը, այլեւ՝ պարտքին վերադարձը: Դրամատան ներկայացուցիչները կ'ուսումնասիրէին նաեւ Հանրապետութեան ուժանիւթի վիճակը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՏՄՀ-Ի ԱՆԴԱՄ

Հայաստան անդամ դարձած է Տարադրամի Միջազգային Հիմնադրամին (ՏՄՀ): Ինչպէս կը պարզուի անոր յայտարարութենէն, Հանրապետութեան անունով ՏՄՀ-ի համաձայնագրի յօդուածներուն տակ իր ստորագրութիւնը դրած է ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Ալեքսանդր Արզումանեան: Հիմնադրամի կառավարիչներու Խորհուրդը Հայաստանի նախնական չափանիշը սահմանած է 127 միլոն տոլար: 163 երկիրներ անդամ են ՏՄՀ-ին:

***

ՎԱՐԴԻ, ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ

Թիֆլիսի մէջ, ամէն տարի Մայիսի վերջին Կիրակի օրը կը նշուի Վարդատօնը: Ան ծնունդ առած է 1914-ին, երբ Թիֆլիսի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ բակին մէջ կը բացուէր Սայաթ-Նովայի յուշարձանը: Այս տարի եւս, Մայիս 31-ին, բանաստեղծին շիրիմին շուրջ հաւաքուած են Թիֆլիսէն եւ Հայաստանէն հազարաւոր հոգի: Ներկայ գտնուած են նաեւ Վրաստանի պետ. Խորհուրդի նախագահ Է. Շեւարնածէ եւ Թիֆլիսի քաղաքապետ՝ Օ. Լիտանիշվիլի: Ողերձներով Սայաթ-Նովայի յիշատակը ոգեկոչած են Վրաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Գ. Փանջիկիձէ, նոյն Միութեան հայկ. բաժնի նախագահ Բ. Սեյրանեան, Է. Շեւարնածէ եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի անդամ Մ. Տէր-Գուլանեան: Այնուհետեւ գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը, արտասանուած են Սայաթ-Նովայի նուիրուած բանաստեղծութիւններ, հնչած են իր երգերը: Նոյն օրը, Է. Շեւարնածէ եւ իր փոխանորդը Զ. Եոսելիանի ընդունած են Թիֆլիս գտնուող հայկական պատուիրակութիւնը:

***

ՖԵՏԱՅԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՐՁԱՆ

Տաշիրի (Նախկին Կալինինօ) մէջ, քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ բացուած է հայ ֆետայիներու նուիրուած յուշարձան մը: Բացման հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցած է Մայիս 28-ին: Արձանը գործն է Երեւանի գեղարուեստաթատերական Ուսումնարանի շրջանաւարտ Ռուբէն Աղապապեանի:

***

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ

Սպիտակ Տան պաշտօնական ներկայացուցիչ Մ. Ֆիցուոթըրի գրաւոր յայտարարութեամբ հրապարակուած է Միացեալ-Նահանգներու 4 միլիոն տոլարի օգնութիւնը՝ Կովկասի իրադարձութիւններէն տուժածներուն: Ան կը մտնէ Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէի օգնութեան ծրագրին մէջ: Կ'օգտուին Հայաստան, Ազրբէջան եւ Վրաստան, սակայն նախապատուութիւն կը տրուի Ղարաբաղի ու հարաւային Օսէթիայի բնակչութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. -- Տիկին Սոնա Իպլիճեան 2000 Ֆր.:

***

ԻՍԻ. -- Տիկին Մարիամ Վարդուկեան 200 Ֆր.:

"LES ENFANTS DE MOUSSA DAGH"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Lola Sassouni» (Bd Oddo)

présente

«Les Enfants de Moussa Dagh»

Le Dimanche 14 Juin à 16 heures

à l'Espace Julien — Marseille

— Entrée : 50 F. sur place —

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ ԿՈՅՍԱՆԱՑ

(Վկաներ՝ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի որպէս Պետական Կրօնք հռչակման).

Կիրակի, Յունիս 14, պատարագէն ետք՝ ժամը 12.30-ին, Առաջնորդարանի «ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ» սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Խօսք եւ գեղարուեստական յայտագիր, ապա՝ ժողովրդական ճաշ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 100 Ֆր.:

Կտրօնները ստանալու համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, կամ՝ Եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ նոյն օրը տեղւոյն վրայ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE PARIS

COLONIE DE BELLEFONTAINE

AOUT : inscriptions en cours, uniquement le Samedi de 15h à 18h

Places limitées.

S'adresser à la M. C. A.
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° CADET

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ

Կիրակի, Յունիս 7-ին, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ Եպիսկոպոսական պատարագ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի Եւ Շրջակայից

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը ներկայ գտնուելու հոգեպարար այս արարողութեանց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	8.45-ին:
Պատարագ ժամը	10-ին:
Քարոզ ժամը	11.15-ին:

KERMESSE ANNUELLE

organisée par

La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ - TARKMANTCHATZ

au Centre Culturel Sts Sahak - Mesrop
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
LES 13 ET 14 JUIN

PROGRAMME

- 13 Juin : 16h Portes ouvertes
  - 21h Soirée Spectacle Concours de costumes folkloriques arméniens
- 14 Juin : 10h Messe solennelle
  - 11h30 Requiem
  - 12h30 Restauration sur place.

Pendant toute la durée de la kermesse Exposition de bijoux, livres, objets divers. Spécialités arméniennes.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

U.G.A.B.

le Comité de Paris

a le plaisir de vous inviter au vernissage, suivi d'un cocktail de

Stephan Toptchian (STEPHAN)

de Erevan

et

Abraham Torosyan (APO)

de Boston

(peintures)

le mercredi 10 juin à partir de 20 h

au Centre Culturel Alex Manoogian
118 rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 11 juin au 25 juin

Heures d'ouverture : de 18 h à 22 h.

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր ժողովը Յունիս 20, Շաբաթ օր, Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ժամը 15.30-ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ. -- Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն, վարչութեան անդամներու ընտրութիւն:

Կը խնդրուի բոլոր սաներուն եւ անդամներուն ներկայութիւնը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Յունիս 6, ժամը 14.30-ին սովորական վայրը, բոլոր ընկ. ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :

1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Փարիզի իր գրասենեակին համար պէտք ունի՝

-- Ֆրանսերէն եւ հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը ամբողջ օրուան աշխատանքի համար,

կամ՝

-- Հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը կէս օրուան համար:

-- Ֆրանսերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը նոյնպէս կէս օրուան աշխատանքի համար:

Կենսագրական նօթերով ու լուսանկարով մը անյապաղ դիմել.

17, rue Bleue — 75009 Paris

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

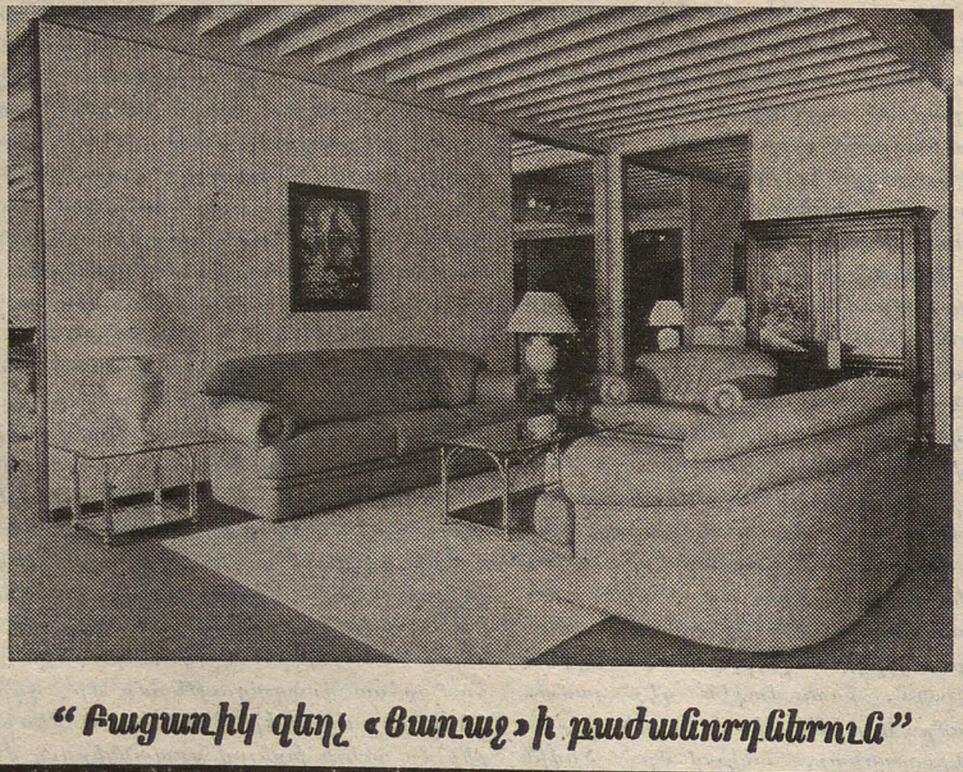

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 6
SAMEDI
6 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67-րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.813 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.813

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻՆԵՐԸ

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ծանօթ է ֆրանսական ասացուածքը՝ «Փէր-Լաշեզը լեցուն է անփոխարինելի մարդոցմով», ինչ որ ենթադրել կու տայ պարզապէս թէ ո՛չ մէկ անձ անփոխարինելի է:

Ոլորտին մէջ, որքան փափաքելի պիտի ըլլար որ այս խօսքը համապատասխանէր իրականութեան, մանաւանդ մեզի՝ Սփիւռքի համար: Բայց, դժբախտաբար պարտինք խոստովանիլ թէ այդպէս չէ եւ տասնամեակներու երկայնքին իրարու ետեւէ մեկնողները մաս կազմեցին սերունդի մը, որ անփոխարինելի կը մնայ:

Նորեր եկան: Իրենց չէր պակսեր որակը, ոչ ալ մանաւանդ՝ զարգացումը, կազմելու համար մտաւորական մեր ընտրանին: Ինչ որ պակսեցաւ սակայն, թերեւս կարելի է ոգի անուանել, թերեւս կոչում, ամէն պարագայի մէջ բան մը, որու հետեւանքն այն եղաւ որ այսօր բացականները կը փնտռուին մոմի լոյսով, վասնզի չկայ եւ չի կատարուիր այն գործը, այն աշխատանքը, որու ձեռնհասութիւնն ունէին, եւ երբ գացին, բացէն անդին պարապ մը թողուցին:

Հրանտ-Սամուէլի մահուան 15-րդ տարելիցը մեզ կը մղէ այս դառն խորհրդածութիւններուն: Արդարեւ Հրանտ-Սամուէլի բացակայութիւնը կարելի չէ չզգալ ամէն օր, մեր այս օրերուն մանաւանդ, երբ Հայոց պատմութիւնը նոր էջ մը բացաւ եւ օր չանցնիր որ անհրաժեշտութիւնն չըլլայ այն «հանրագիտարանին» որ Հրանտ-Սամուէլի միտքն էր:

Ու ինք, ինչպէս ուրիշներ իրմէ առաջ ու յետոյ, գացին առանց իսկ ձգելու այն վկայութիւնները — իր պարագային օրինակ անձնական կարեւոր յուշերէ զատ Հայ Դատի եւ ֆրանսահայ գաղութի պատմութիւն — զորս միա՛յն իրենք կրնային գրել:

Գացին, անոնք որոնք եզակի աշխատանք մը տարին մեր գաղութներուն մէջ, մեր մամուլին մէջ ու այսօր, եթէ նոյնիսկ ու բարեբախտաբար՝ անոնք ունին փոխանորդներ, չունին սակայն, ինչպէս կը սիրէր ըսել Անդրանիկ Ծառուկեան, փոխարինողներ:

Օրինակները չեն պակսիր: «Յուսաբեր»էն՝ «Յառաջ» ու «Բազմավէպ», Բենիամին Թաշեան, Շաւարշ Միսաքեան, Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան սիւնակներ կը տրամադրէին արդիական բառամթերքի համապատասխան հայերէն բառեր գտնելով ու առաջարկելով, որպէսզի ճոխանայ, հարստանայ եւ ժամանակին հետ քալէ մեր լեզուն: Ոչ ոք, այսօր, այդտիպողական աշխատանքը կը տանի ու մեր ամէնօրեայ մամուլի լրատուական սիւնակները անոր տագնապը կ՚ապրին: Եւ դեռ այսքանով չի փակուիր հարցը:

Միայն մեր գաղութին կրած կորուստները, Շաւարշ Միսաքեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Արշամ Խոնդկարեան, Շաւարշ Նարդունի, Բիւզանդ Թօփալեան, Նիկողոս Սարաֆեան, Զարեհ Որբունի, Նշան Պէշիկթաշլեան, Շահան Շահնուր, քանի մը անուններ յիշելու համար եւ դեռ ամբողջ փաղանգ մը «խոնարհ հերոսներու» հիմնովին փոխեցին գաղութին դիմագիծը: Ամէն մէկ մեկնող «բան մը» տարաւ հետը ամէնօրեայ հայ կեանքէն ու մթնոլորտը չմնաց: Ֆրանսայի դերեզմանատուներուն փոսերը լեցուեցան Սփիւռքի Հայոց չգրուած Պատմութիւնով: Ու մենք քիչ մը աւելի որբ մնացինք, այս [illegible] պողոտաներուն վրայ, բոլորին եւ այսօր ի մասնաւորի՝ Հրանտ-Սամուէլի կարօտով:

«ՅԱՌԱՋ»

ԱՐՑԱԽ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ՈՒՇԱՆԱՅ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը Յունիս 4-ի երեկոյեան տակաւին չէր ընտրած իր նախագահը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, առաջին երկու փուլին ներկայացուած երկու թեկնածուներէն ոչ մէկը հարկաւոր մեծամասնութիւնը ապահոված էր: Անոնցմէ նախագահութեան ներկայի տեղակալը Գէորգի Պետրոսեան առաջին շրջանին ստացած էր 26 թեր ու 28 դէմ քուէ. իսկ երեսփոխան Ռոպէր Քոչարեան Բ. շրջանին 27 թեր ու 27 դէմ:

Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը պէտք է բաղկանայ 80 երեսփոխաններէ, որոնց 62-ը միայն ընտրուած են մինչեւ այսօր. Հանրապետութեան տագնապալի իրավիճակը առիթ չէր տուած ամբողջացնելու երեսփոխաններու թիւը: Ընտրութեան համար անհրաժեշտ է 2 / 3 համեմատութեամբ (41) քուէ: Այս պատճառով թեկնածուներէն ոչ մէկը ընտրուած է: Գ. փուլին համար միակ թեկնածու ներկայացուած է Շահէ Մեղրեան որ նոյնպէս չէ կրցած իր վրայ կեդրոնացնել հարկաւոր քուէներու թիւը, ստացած ըլլալով 33 թեր եւ 23 դէմ քուէներ: Այնուհետեւ որոշուած է ընդմիջել ընտրութեան ընթացքը, համաձայնական յանձնախումբ մը կազմել որպէսզի կարելի ըլլայ մեծամասնութիւն գոյացնել տուեալ թեկնածուի մը վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, Ռիոյի բնապահպանական համաժողովի օրերուն, որոշած են իրենց հիւլէական ճարտարապետութեան ու զէնքերու արտադրած թափօնները թաղել սորերկրեայ յատուկ նկուղներու մէջ, 700 մեթր խորութեամբ: Ներկայիս անոնք կը պահուին բացօթեայ գաղտնի պահեստներու մէջ: Մինչեւ 2017 թուականը Գարլսպատի (Նոր Մեքսիքա) հիւլէական «գերեզմանոցը» պիտի լեցուի 700.000 խորանարդ մեթր «աղբիւսով»: Թափօնները վտանգաւոր կը մնան շուրջ 24.400 տարիներ...

ՕՍԼՕՅԻ մէջ Եւրոպայի 12 Արտաքին նախարարները (Դանիա կը մասնակցէր) վճռական մնացին եւ յանդեցան այն եզրակացութեան որ Մաասթրիխթի համաձայնագիրը ոչ կրնայ կրկին բանակցութեան նիւթ դառնալ, ոչ ալ որեւէ արբագրութիւն կրել: Ձեւով մը պայմանաժամ տրուեցաւ Դանիոյ «խելքը գլուխը ժողվելու»: Անկարելի չէ որ Դանիա նոր հանրաքուէ մը դիմէ աշնան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, բժշկական գայթակղութիւնները կը շարունակուին: Եւ անգամ մը եւս, պէտք է փնտռել միակ եւ միայն դրդապատճառը՝ դրամը: Լը Մանի մէջ է, որ արդէն 3 վիրաբոյժներ մեղադրանքի տակ առնուած են կաշառակերութեան համար: Եղածը կը վերաբերի ազդրի փոխարկումներու, աւելի ճիշդ՝ փրոթէզի: Վիրաբոյժները հիւանդները կը ղրկէին նոյն հաստատութեան, որ շատ սուղ էր (շուրջ 45-էն 70 հազար) եւ ընկերային ապահովութիւնն ալ կը հատուցանէր ամբողջութեամբ, բայց, ուշադրութիւնը գրաւած էր անբնական երեւոյթը: Պարզուեցաւ որ բժիշկները 20% կը գանձէին: Հաւանական է, որ խնդրոյ առարկայ բժիշկներու թիւը 30-ի հասնի: Դեռ կայ հեմոֆիլներու պարագան եւ Յունիս 4-ին տեսերիզի մը ցուցադրութիւնը «Անթէն 2»էն, Առողջապահութեան նախարար Պէրնար Քուշնէրի արցունքները խլեց: Երկու մանչուկներու հայրն ու մայրը ֆիլմի առած են տղոց տառապալից կեանքը (սիտա-է վարակուած արեան ներարկումներու ծանօթ պատմութեան առեն): Մէկը արդէն մեռած է: Հարց է նաեւ թէ նման ցուցադրութիւններ որքան վկայութիւն են եւ որքանո՞վ ցուցադրամոլութիւն...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԷԼՉԻՊԷՅ - ԱԼԻԵՒԻ ՀԻՒՍԷՅԻՆՈՎ - ԷՃԷՎԻԹ ԼՈՒՌ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Որքան ալ Ազրպէյճանի ժողովրդական ճակատի պարագլուխը՝ Էլչիպէյ ամէնէն հաւանական յաղթականը նկատուի նախագահական ընտրութեան (Յունիս 7), դատելով Թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած արտայայտութիւններէ, դժուար է ըսել թէ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը զօրավիգ է իրեն:

Էլչիպէյ որպէս քաղաքական ծրագիր կը ներկայացնէ «Ժողովրդավարութիւն, Թրքականութիւն եւ իսլամական արժէքներ» եռատնին: Յատկապէս կը շեշտէ թէ իր ընտրելիքը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ ուղեգիծը:

Իր պատկանած ճակատը մեծ թափով քարոզչական պայքար կը տանի որպէսզի չորս միլիոն ընտրողներու քուէները առաւելագոյն չափով կեդրոնանան Էլչիպէյի անձին վրայ: Սակայն, միշտ թերթելով Թուրք մամուլը, դժուար չէ նկատել թէ այնքան դիւրին պիտի չըլլայ յաղթանակը. օրինակ, Նախիջեւանի Հանրապետութեան նախագահը Հ. Ալիեւ Թուրքիոյ մէջ բաւական քննադատող մօտեցումով մը արտայայտուած է ընտրութիւններուն եւ Էլչիպէյի մասին: Ան բացած է թէ ինք որեւէ կապ չունի ճակատի ղեկավարին հետ, ոչ իսկ անձնապէս կը ճանչնայ զայն. միայն կը յարգէ ժողովրդական ճակատը: Իսկ ընտրութեան բնաւ համամիտ չէ, քանի որ «ներկայիս հոն պատերազմական վիճակ կը տիրէ ու ժամանակը չէ ընտրութիւն կատարելուն»: Ան պատասխանելով Ազրպէյճանի ընտրութիւններուն կողմնակից Թուրքիոյ կեցուածքին մասին հարցումի մը, ըսած է. — «Թուրքիա կը կարծէ թէ ընտրութիւնը կայուն իրավիճակի մը սկի՞զբ պիտի ըլլայ Ազրպէյճանի մէջ. լա՛ւ, միասնաբար սպասենք ու տեսնենք»:

Ճիշդ է որ Նախիջեւան գործնական ոչ մէկ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ ազրպէյճանական ընտրութիւններուն վրայ, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ մինչեւ վերջերս նախագահական թեկնածուներու առաջինը կը նկատուէր նոյնինքն Հ. Ալիեւ որ 65 տարեկանի սահմանը անցած ըլլալով չկրցաւ իր թեկնածութիւնը դնել: Կարելի՞ է յուսալ որ անոր ի նպաստ քուէ տալու տրամադիր այդ մեծ զանգուածը համոզումով յօժարած ըլլայ Էլչիպէյը ընտրել: Հետաքրքրական է այս մասին հարցումի մը Ալիեւի տուած հետեւեալ պատասխանը. «Ատիկա (օր մը Ազրպէյճանի իշխանութիւնը գլխաւորելու պարագան) բոլոր միայն Նախիջեւանցիները չեն. Բաքուի մէջ ալ կ՚ըսեն: Գացէ՛ք Գանձակ, Ղարաբաղ, ամէն տեղ նոյն բանը պիտի ըսեն ձեզի: Իսկ ես ոչինչ մտածել կ՚ուզեմ այս մասին»:

***

Տնտեսական ժողովի մը մասնակցելու համար Թուրքիա գացած է նաեւ Ազրպէյճանի վարչապետ Ռահիմ Հիւսէյինով: Պոլսոյ մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին որպէս իր երկրին կարեւորագոյն հարցը ներկայացուցած է ղարաբաղեան կնճիռը որուն լուծումը ինք կարելի կը նկատէ միմիայն խաղաղ ճամբով: Ան ըսած է. — «Նոյնիսկ եթէ կողմերը պատերազմին, հարցը ի վերջոյ խաղաղութեան կը յանգի: Երկու երկիրներէն մէկը յաղթական դուրս կուգայ, կամ մէկը միւսը կը փճացնէ, սակայն ի վերջոյ խաղաղութիւն կը հաստատուի: Մենք կը շարունակենք պաշտպանել այն տեսակէտը զոր ներկայացուցինք Թեհրանի մէջ»: Թերթը կ՚աւելցնէ թէ Հիւսէյինով ըսած է որ եթէ Հայաստան Լաչինէն ու Շուշիէն քաշուի, իրանեան համաձայնութեան շրջանակին մէջ իրենք տրամադիր են բանակցութեան վերսկսելու:

Ղարաբաղի հարցին մասին արտայայտութիւններ բոլորովին վերջ գտած չեն Թուրք քաղաքական շրջանակներուն մէջ. Հարցազրոյցի մը ընթացքին Ներքին Նախարար Ի. Սէզկին պատասխանելով Պ. Էճէվիթի եւ նախկին վարչապետ Մ. Եըլմազի Նախիջեւան զինեալ միջամտութիւն կատարելու կոչերուն մասին հարցումի մը, ըսած է. — «Էճէվիթ շատ գործօն միջամտութիւն մը կատարեց Կիպրոսի մէջ ու ի՞նչ եղաւ կղզիին վիճակը: Խօսք մը կայ որ կ՚ըսէ թէ ամուրի մարդուն համար դիւրին բան է ապահարզանը»:

«ՔՐՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ Բ. ԻՍՐԱՅԷԼ ՄԸ Կ՚ԸԼԼԱՅ»

Այսպէս յայտարարած է Իրաքի Անգարայի դեսպանը, արտայայտելով իր երկրին զգացած վրդովումը, Իրաքի հիւսիսակողմը կատարուած քրտական ընտրութիւններուն ու պետական կառոյց մը հիմնելու պատրաստութիւններուն նկատմամբ: Ինչպէս ծանօթ է, շրջանի քիւրտ բնակչութեան ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար իրաքեան նոր յարձակումներու դէմ, Միացեալ-Նահանգներ յատուկ զօրաբաժին մը կը պահէ Թուրքիոյ իր զինակայանին մէջ: Այդ զօրաբաժնին ներկայութիւնը Յունիսէն ետք ալ երկարաձգելու կոչ ուղղած է Միացեալ-Նահանգներու ներկայացուցչական ժողովը, դիմելով Թուրքիոյ եւ ՄԱԿ-ին: Իսկ Իրաք յայտնապէս չի փափաքիր այդ երկարաձգումը: Անգարայի դեսպանը Էլ Թըքրիթի ըսած է թէ ամերիկեան վերոյիշեալ յատուկ զօրաբաժինը պէտք է անյապաղ մեկնի ու այս մասին Թուրքիոյ եւ Իրաքի գործակցութիւնը շատ կարեւոր կը նկատեն: Դեսպանին կարծիքով քրտական ընտրութիւնները կը հակասեն իրաքեան Սահմանադրութեան ու ժողովուրդը բռնադատուած էր քուէարկելու: «Օտար ուժերու շնորհիւ հիմնուելիք քրտական պետութիւն մը երկրորդ Իսրայէլ մը կը նշանակէ» կ՚ըսէ ան, աւելցնելով. — «Քիւրտերու վրայ մեր կողմէն ոչ մէկ յարձակում պիտի ըլլայ: Արդէն Քիւրտերը մեր ժողովուրդն են, կրնա՞յ ըլլալ որ յարձակինք մեր ժողովուրդին վրայ»:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ արուեստ»ի նոր (172) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

Քարերը հաւաքելու ժամանակը...
ՅՈՎՀ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Քալէիտոսքոփ
արուեստասէրի մը օրագրէն
ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Յորենն ու որոմը
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Mariné Petrossian
et Violette Krikorian
Trad. V. GODEL

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի, (Երեքշաբթի, Յունիս 9): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունիս 10:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 15-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

— 1977 ՅՈՒՆԻՍ 7 —

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐՈՒ

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

Մայիս 14-ին Երեւանի եւ Մայիս 15-ին Լենինականի մէջ յիշատակի հանդիսաւոր հաւաքոյթներ տեղի ունեցեր են՝ 1920 Մայիսի Հակահամայնավարական շարժումներու յիսնամեակին առթիւ։ Երկու տեղերն ալ բացման երկար ճառեր խօսեր է Հայաստանի Կոմկուսի Ա. քարտուղար Անտոն Ե. Քոչինեան, դէպքերը ներկայացնելով ըստ իր հայեցողութեան։ Ուրիշ ճառախօսներ ձայնակցեր են իրեն։

1920 Մայիսին հազիւ երկու տարեկան էր վերածնած Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, որ կեանքի կոչուելու առաջին օրերէն սկսեալ գերմարդկային ճիգեր կը փորձէր՝ դարմանելու համար պատերազմի զարհուրելի տարիներուն բացած ահաւոր վէրքերը։

Քաոսէն պետութիւն պէտք է ստեղծուէր։ Ամէն բանէ առաջ պէտք է խնամուէին տասնեակ հազարաւոր որբերն ու այրիները։ Պէտք էր վերջ տալ սովին ու համաճարակներուն, որոնք անհամար զոհեր կը խլէին ամէն օր։ Պէտք էր նաեւ «հայացնել» Հայաստանը, ուր կարեւոր թիւ կը կազմէին օտար տարրերը։

Այս բոլոր հայրենասիրական ու համազգային աշխատանքները կը պահանջէին համայն Հայութեան անսակարկ ու անձնազոհ գործակցութիւնը։ Հինգուկէս դար օտարներու անարգ լուծին տակ ապրելէ ետք, վերջապէ՛ս ունեցեր էինք ափ մը հող մեր ոտքերուն տակ՝ «Հայաստան» պանծալի անունով։

Իբրեւ ճշմարիտ ընկերվարական, օրուան կառավարութիւնը լայնօրէն կը գործադրէր ժողովրդավարական սկզբունքները, մարդկային բոլոր ազատութիւնները կը յարգուէին առանց սեղմումներու, — ազատութիւն խօսքի ու գաղափարի, երթեւեկի, հաւաքոյթներու, եւայլն, իր սարօքն։

Այսպէս է, որ մինչ Վրաստանի, Հիւս. Կովկասի եւ Ատրպէջանի մէջ համայնավարները անողոք հալածանքի էին ենթարկուած, Հայաստանի կառավարութիւնը հնարաւորութիւն տուած էր հայ բոլշեւիկներուն ապրելու եւ աշխատելու Հայաստանի մէջ՝ պայման դնելով, որ հակապետական աշխատանք չկատարեն։ Ու բոլորը ազնիւ խօսք էին տուած յարգելու այդ պայմանները։

Հայաստանի կառավարութեան շնորհիւ է, որ բոլշեւիկ գործիչներէն շատերը՝ Ս. Կասեան, Ա. Մռաւեան, Ս. Խանոյեան, Դ. Շահվերդեան, Մ. Սահակեան, Ա. Երզնկեան, Աւիս Նուրիջանեան եւ ուրիշներ իրենց կեանքը փրկեցին (Ս. Վրացեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւն», 1928, էջ 348)։

Այնքան ատեն, որ Խորհրդային Ռուսիոյ պատերազմական գործերը յաջող չէին, հայ բոլշեւիկները ընդհանուր առմամբ կը յարգէին տրուած խօսքը։ Սակայն երբ կարմիր բանակը սկսաւ մօտենալ Կովկասին, Հայաստանի մէջ հիւրընկալուած բոլշեւիկները դրժելով իրենց պատուոյ խօսքը, անցան հակապետական գաղտնի գործունէութեան։ Զօրքի եւ բանուորութեան մէջ քարոզչական աշխատանք տարին։ Խորհրդարանի անկուսակցական պատգամաւոր Արտաշէս Մելքոնեան իրենց կողմը քաշելով, անոր միջոցաւ սկսան հրատարակել Գիւղացիական Ձայն թերթը, որ բացէ ի բաց անհաշտ պայքար կը մղէր կառավարութեան դէմ եւ գովքը կ՚ընէր խորհրդային իշխանութեան։

Բոլշեւիկները մասնաւորաբար ուժեղ էին Աղեքսանդրապոլի մէջ։ Դրամ կը ստանային Թիֆլիսէն եւ Ռուսիայէն. գաղտնի թերթ կը հրատարակէին. քարոզիչներ ու գործակալներ կը ղրկէին երկրին զանազան կողմերը՝ կազմակերպչական նպատակով։ «1920 Թուականի սկիզբներին Հայաստանը արդէն թատերաբեմ էր բոլշեւիկեան գործօն պրոպագանդի եւ կազմակերպութեան»։ (Անդ, էջ 349)։

Կառավարութիւնը տեղեակ էր հայ բոլշեւիկներու գաղտնի գործունէութեան, սակայն կը վարանէր ձերբակալել «մեզ պէս ընկերվարականներին, մեր երէկուայ ընկերներին»։ Սակայն անոնք չափը անցուցած ըլլալով, Յունուար 31-ին Երեւանի եւ Դիլիջանի մէջ ձերբակալուեցան քանի մը համայնավարներ։ Սոցիալ — Դեմոկրատ Արշակ Զոհրաբեանի յուղարկաւորութեան առթիւ բոլշեւիկները աղմըկալի ցոյց մը կազմակերպեցին կառավարութեան դէմ։

Փետրուար 20-ին Էս — Էր երեսփոխան Վահան Մինախորեան ձերբակալութեանց մասին հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան, որուն կողմէ Ներքին նախարար Ա. Գիւլխանդանեան փաստացի մանրամասնութիւններ տուաւ բոլշեւիկներու հակազգային գործունէութեան շուրջ։ Օրինակ՝ 1919-ի Յուլիսին Բէօյիւք Վէդիի կռիւներուն ատեն անոնք կը ցրուէին թռուցիկ մը, որով զինուորները կը հրաւիրէին դասալիք ըլլալ, «չգնալ կռուի»։

Իսկ ամէնէն ծանրակշիռ իրողութիւնն այն էր, որ 1919 Նոյեմբեր 27-ին Բաքուի մէջ ռուս բոլշեւիկներու եւ քէմալական Թուրքերու միջեւ կնքուած էր զինուորական համաձայնութիւն մը, որով «տաճկական զօրքերը պիտի անցնեն Հայաստանի վրայով, Դենիկինի թիկունքին խփելու համար» (Անդ, էջ 351)։

Ատրպէջանի եւ անդրկասպեան երկրի մէջ բոլշեւիկեան շարժման գլուխն էին անցած Նուրի փաշայի եւ Քեազըմ պէյի պէս յայտնի Թուրք ջարդարարներ։

Համայնավար կուսակցութեան Հայաստանի կոմիտէն — Արմկոմ կամ Արմենկոմ — 1920 Յունուարի երկրորդ կէսին Երեւանի մէջ գումարեց «անլեգալ կոնֆերանցիա», ուր որոշուեցաւ նախապատրաստական քայլեր առնել, ձեռնարկելու համար Հայաստանի խորհրդայնացման, երբ հարեւան երկիրներու մէջ յեղաշրջումներ առաջ գան եւ կարմիր բանակը մօտենայ Հայաստանի սահմաններուն։ Ղազախն ու Ղարաբաղը, որպէս սահմանակից շրջաններ, յեղաշրջման յենակէտներ պէտք է դառնային Հայաստանի համար։

Այսպէս էր կացութիւնը, երբ Մայիս 1-ի Աշխատանքի Տօնը առիթ ծառայեց հայ բոլշեւիկներուն ապստամբութեան դրօշ բարձրացնելու կառավարութեան դէմ։

Ըսինք թէ կառավարութեան հետախուզական բաժինը ձեռք անցուցեր էր առատ նիւթ, որ կը հաստատէր թէ բոլշեւիկները Հայաստանի մէջ ընդհանուր ապստամբութիւն պատրաստելու համար արտասահմանէն ստացեր են մեծ գումարներ եւ ձեռնարկներ են մարտական խումբերու կազմակերպութեան։

Հակառակ բոլոր այս փաստերուն, օրուան իշխանութիւնը բարեացակամ ըսուելու չափ վարանոտ վերաբերում ցոյց կուտար հանդէպ Հայաստանի հողին վրայ հիւրընկալուած հայ համայնավարներուն, որոնք կ՚օգտագործէին տեղական մահմետականներու եւ Ռուսերու դժգոհութիւնը եւ պարենաւորման դժուարութիւնները՝ առաջին առթիւ ապստամբութիւն պայթեցնելու եւ խորհրդային վարչաձեւ հաստատելու համար։

Այդ առիթը չուշացաւ։ 1920 Ապրիլ 27-ին կարմիր բանակի զինուորները Ատրպէջանի սահմանագլուխէն ներս մտնելով սկսան յառաջանալ դէպի Բաքու, առանց դիմադրութեան հանդիպելու։ Ատրպէջանեան բանակը գրեթէ իր ամբողջ ուժերը ղրկած էր Ղարաբաղ, կռուելու համար Հայերուն դէմ։ Նոյն օրը Ատրպէջանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն Խորհրդարանի նախագահին ուղղուած վերջնագրով մը կը պահանջէր տասներկու ժամէն իրեն յանձնել իշխանութիւնը։ Պայմանաժամը չլրացած, Խորհրդարանը այդ օրուընէ սկսեալ լուծած հռչակեց կառավարութիւնն ու Խորհրդարանը։ Ատրպէջան խորհրդայնացաւ առանց արիւնահեղութեան։

Համայնավար իշխանութեան առաջին գործերէն մէկն եղաւ վերջնագիր ներկայացնել Հայաստանի կառավարութեան, պահանջելով երեք օրէն Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը մաքրել հայկական ուժերէ։ Կարմիր պատմուճան հագած Ատրպէջան կը շարունակէ Մուսավաթի ազգայնամոլ արիւնոտ քաղաքականութիւնը, շահագործելով գիւղացիներու եւ բանուորներու անունը։

Մայիս 1-ը աննախընթաց շուքով տօնուեցաւ Երեւանի մէջ։ Մայրաքաղաքը զարդարուած էր դրօշներով, դրօշակներով եւ ծաղիկներով։ Թափօրին կը մասնակցէին բոլոր հոսանքները։ Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի պատկերներու կողքին դրուած էին Լենինի եւ Շահումեանի պատկերները։ Բոլշեւիկեան ամբոխավարական նշանախօսքեր կ՚ընկերանային Դաշնակցութեան կարգախօսքերուն եւ մակագրութիւններուն։ Զօրահանդէսէն վերջ Խորհրդարանին առջեւ տեղի ունեցաւ հրապարակային մեծ հաւաքոյթ։ Ճառախօսները բոլորն ալ կ՚այպանէին Ատրպէջանի վերջնագիրը։ Համայնավարները ի զուր փորձեցին տօնին տալ բոլշեւիկեան բնոյթ։ Երեւանի հանդէսները փակուեցան խաղաղ մթնոլորտի մէջ։

Սակայն համայնավարներու միջնաբերդ Աղեքսանդրապոլի մէջ բոլշեւիկները խռովութիւններ յարուցին, գլխաւորաբար «Վարդան Զօրավար» զրահագնացքի գլխապետ Սարգիս Մուսայէլեանի, որ մերժեց հպատակիլ սպարապետ զօրավար Հր. Նազարբէկեանի հրամանին։ Ս. Մուսայէլեան զրահագնացքին վրայ կարմիր դրօշ բարձրացնելով իր նախագահութեամբ հիմնեց «Հայաստանի Ռազմա — Յեղափոխական Կոմիտէ»ն եւ հեռագրով վերջնագիր ղրկեց Երեւան՝ պահանջելով իրեն յանձնել իշխանութիւնը։ Հեռագիրներ ղրկուեցան նաեւ Կարս, Սարըղամըշ, Ղարաքիլիսա եւ այլուր, ծանուցանելով Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ առաջարկելով ճանչնալ նոր իշխանութիւնը։

Աղեքսանդրապոլէն վերջ Կարսի, Կաղզուանի, Սարիղամիշի եւ Նոր — Բայազէտի մէջ եւս զինուորներու եւ բանուորներու մէկ մասը միացաւ խռովարարներուն։ Յայտնի էր, որ շարժման ղեկավարները բանակին եւ աշխատաւորութեան մէջ տենդոտ աշխատանքն էին տարած, խաբելով միամիտները։ Նոյն նշանախօսքերը կը լսուէին ամէն կողմէ. — «Ռուսաստանի կարմիր բանակը գալիս է ժողովրդին ազատելու Դաշնակների լծից»։ «Եղբայրական Ռուսաստանը հաց է ուղարկում սովահար Հայաստանին»։ «Արդէն Բաքուից Հայաստան են շարժուել ալիւրով եւ նաւթով բեռնաւորուած գնացքները», եւայլն (Ս. Վրացեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւն», էջ 359)։

Ստեղծուած տագնապալի կացութեան կտրուկ դարման տանելու համար, Մայիս 5-ին գումարուեցաւ Խորհրդարանի արտակարգ նիստ, որ ընդունեցաւ Ալ. Խատիսեանի դահլիճին հրաժարականը եւ նշանակեց նոր կառավարութիւն։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն իր ամբողջ կազմով ձեռք առաւ իշխանութիւնը։ Մէկ ամիս դադար տրուեցաւ Խորհրդարանին։

Բիւրօ — կառավարութիւնը «Հայաստանի քաղաքացիներուն» ուղղուած կոչով մը կը շեշտէր թէ մէկ կողմէ տաճիկ փաշաները, միւս կողմէ կարմիր պատմուճան հագած ատրպէջանեան խաները դարձեալ կը սպառնան Հայաստանի անկախութեան եւ ազատութեան։ Երբ Ատրպէջանի զօրքերն ու հրոսախումբերը կը շարունակեն արիւնահեղութիւնը Ղարաբաղի եւ Գանձակի մէջ, երբ տաճիկ ասկեարները Շարուրի եւ Նախիջեւանի շրջաններուն մէջ կը կոտորեն Հայութիւնը եւ կը հրդեհեն հայ գիւղերը, երկրի ներսը «մի շարք տարրեր՝ օգտագործելով պարենաւորման ճգնաժամն ու ժողովրդի յոգնածութիւնը, կ՚աշխատին անկարգութիւններ առաջ բերել եւ պառակտել հայ զանգուածները»։

«Զինուած պարլամենտից ստացուած արտակարգ լիազօրութիւններով», կոչը կը հրաւիրէ քաղաքացիները, «հայ ժողովրդի այս ճգնաժամային վայրկեանին, համախմբուիլ կառավարութեան շուրջը, որի նշանաբանն է՝ Հայաստանի անկախութեան եւ ազատութեան պաշտպանութիւնն ու ներքին դեմոկրատիկ կարգերի ամրապնդումը»։

Կուսակցութիւնը յայտարարեց բոլոր Դաշնակցականներու ընդհանուր զօրաշարժ։ Դաշնակցական յայտնի գործիչներ ղրկուեցան ամէն կողմ լայն լիազօրութիւններով։ Կազմուեցան կամաւորական գունդեր։ Խմբապետ Սեպուհ կազմեց առանձին զօրամաս մը՝ վերագրաւելու համար Աղեքսանդրապոլը։ Արագօրէն շարժման մէջ դրուեցան կանոնաւոր զօրամասերը։ Հիմնուեցաւ արտակարգ դատարան։ Քաղաքական կուսակցութիւնները, պետական ու վարչական հիմնարկութիւններն ու անհատ քաղաքացիներ թիկունք հանդիսացան կառավարութեան։

Մայիս 14-ին Հայ Սոցիալ — Դեմոկրատները (ընդդիմադիր) բանուորներուն, գիւղացիներուն եւ քաղաքացիներուն ուղղուած կոչով մը պախարակեցին «հայրենադաւ ոճրագործների ապստամբութիւնը, որոնք փորձում են փորփորել մեր դեմոկրատական իրաւակարգի հիմքերը եւ մտցնել բռնապետական — տեռորիստական արդէն դատապարտուած վարչաձեւեր»։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե. Սուրէնեանց «այս ծանր, օրհասական րոպէներին» սրբազան պարտք համարեցաւ հայրական խրատով դիմել բոլորին եւ զգաստութեան կոչ ընել։

Նման վճռական եւ խիստ կոչերով անվերապահօրէն դատապարտեցին բոլշեւիկներու սկսած ապստամբութիւնը Հայ Ռամկավար Կուսակցութիւնը, Անկուսակցականներու Միութիւնը եւ Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւնը։

Ռամկավարները իրենց կոչին մէջ կը շեշտէին, որ Հայութեան ջարդարար Իթթիհատը՝ Նուրի եւ Խալիլ փաշաներու միջոցաւ փոխադրուած Ատրպէջան եւ բոլշեւիկ դարձած՝ առաջին օրն իսկ վերջնագրով Հայկական Հանրապետութենէն պահանջեց երեք օրէն յանձնել Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը եւ իր զօրախմբերն արդէն շարժման մէջ դրաւ Հայաստանի վրայէն երթալ միանալու համար Մուսթաֆա Քեմալի հետ, որ մինչեւ այժմ կը շարունակէ ջարդել տասնեակ հազարաւոր Հայեր Կիլիկիոյ մէջ, հակառակ մինչեւ իսկ ֆրանսական բանակի ցոյց տուած պաշտպանութեան։

Խուսափելու համար եղբայրասպան կռիւներէն, կառավարութիւնը փորձեց խաղաղ միջոցով կարգադրել խնդիրը։ Վարչապետ Համօ Օհանջանեան հեռագրով առաջարկեց Մուսայէլեանին վերջ տալ ըմբոստութեան, խոստանալով, որ յանցաւորները ներման կ՚արժանանան։ Ռազմա — Յեղափոխական կոմիտէն հայհոյալից պատասխան մը տալով պահանջեց Երեւանի կառավարութենէն, որ «անյապաղ ճանչնայ իր իշխանութիւնը, սպառնալով, հակառակ պարագային, ընդդիմացողները պատժել յեղափոխական ժամանակի օրէնքներով»։

Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ զինուորական ուժով խեղդել ապստամբութիւնը։ Զրահագնացքը յարձակեցաւ կառավարական զօրքերուն վրայ, բայց չդիմանալով փախուստի դիմեց, փորձելով պայթեցնել ճամբուն վրայ կամուրջները։

Երկու շաբթուան մէջ վերջ գտաւ ապստամբական շարժումը ամբողջ երկրին մէջ։ Սակայն Մայիս 21-ին Ղազախի կողմէն բոլշեւիկեան ուժեր կարմիր դրօշակներով յառաջացան եւ առանց կռուի գրաւեցին Իջեւանը։ Կառավարական զօրքերն ու կամաւորները, զինուած ժողովուրդի հետ միասին, խուճապով փախուստի մատնեցին զանոնք։

Ապստամբութիւնը բոլորովին հաշուեյարդարի ենթարկուելէ ետք արտակարգ դատարաններ կազմուեցան Երեւանի, Աղեքսանդրապոլի, Կարսի, Նոր Բայազէտի եւ Դիլիջանի մէջ։ Դատարանները ընդհանուր առմամբ եղան «համբերատար ու գիջող եւ բացառիկ դէպքերում միայն հանեցին մահապատիժներ, որոնց ընդհանուր թիւը տասը չի անցնում»։

1920-ի Մայիսեան շարժումները վերջացան բոլշեւիկներու ջախջախիչ պարտութեամբ։ «Մայիս 28»-ի հանդէսը տօնուեցաւ բացառիկ շուքով մայրաքաղաքին ու գաւառներու, մասնաւորաբար Աղեքսանդրապոլի մէջ։

Այսպէս անփառունակ վախճան ունեցաւ ապստամբութիւնը, շնորհիւ կառավարութեան ձեռք առած կտրուկ միջոցներուն, անվերապահ աջակցութեամբ Հայաստանի ազատատենչ ժողովուրդին։

Մայիս 29, 30, 31, 1970

ԵՐԵՒԱՆ՝ ԱՅՍՕՐ - ՆԱՑԻՐԻ

ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ ԱՒԵՐՈՒԱԾ, ԲԱՅՑ...

Պատմում է՝ ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

...կինօ «Պրոլետարի» մօտ մի թէյարան կար, այդտեղ էին հաւաքւում հին Երեւանի մտաւորականները, անունը չեմ յիշում, յիշում եմ, որ ասում էին «չալչիկու չայու»: Այն ժամանակ շատ էի փոքր, չէի տարբերում մեր մտաւորականներին, այ, երբ սրճարան բացուեց Փանախանի բուլվարում, կարծեմ «Տուրիստ» էր կոչւում, այդ սրճարանում արդէն տարբերում էի երեւանեան յայտնի մտաւորականներին: Լաւ յիշում եմ Շիրվանզադէին, որն այդ ժամանակ արդէն լաւ չէր տեսնում, գալիս էր դստեր ուղեկցութեամբ: Գալիս էին Թոթովենցը, Չարենցը, Յովհաննէս Աբէլեանը:

Քաղաքի ամենայայտնի մտաւորականը Չարենցն էր: Մանաւանդ երիտասարդների շրջանում ամէնից սիրուածն էր: Գնում էինք գրողների տուն, որն այժմեան Շահումեանի հրապարակի վրայ էր: Դրանից առաջ գրողների տունը կուլտուրայի տուն կոչուած տեղում էր, որտեղ էլի ամենահետաքրքիր դէմքը Չարենցն էր: Յիշում եմ, նա այնտեղ շատ էր վիճում, նոյնիսկ հայհոյում էր: Մի անգամ ինչ-որ շիշ նետեց դէպի բեմ: Նրան շատ էին քննադատում: Վանանդեցին մանաւանդ: Լեզուի հարցերի մասին մի անգամ Չարենցը շատ խիստ ելոյթ ունեցաւ համալսարանի դասախօս Գուրգէն Սեւակի դէմ. նրան անուանում էր ընկեր Լեզուակ: Չարենցին մեղադրում էին, որ նա գրում էր, թէ իբր Թումանեանի լեզուն գեղջկական երանգ ունի: Լեզուաբաններն ասում էին, որ Թումանեանի լեզուն խիստ գրական է: Չարենցին քննադատում էին նաեւ միջնադարի հայ լեզուապաշտպանից օգտուելու համար:

...Իմ մանկութեան շրջանում գիւղից շատ մարդիկ չէին գալիս քաղաք: Դէպի Երեւան հոսքն սկսուեց կոլեկտիվացումից յետոյ: 20-ականներին հայ գիւղը չափազանց հարուստ էր թէ՛ անասնապահութեամբ, թէ՛ հողագործութեամբ: Կուլակաթափից յետոյ գիւղն սկսեց խեղճանալ, այն աստիճան որ մարդիկ ուտելու բան չունէին:

Առաջի՞ն, թէ երկրո՞րդ դասարանում էի, տատիս հետ հիւր էինք գնում Աստաֆեան փողոցով: Փողոցի մի ծայրից միւսը սայլեր էին անցնում: Սայլերի մէջ անկողին էր, երեխաներ, կանայք: Նրանք ձգւում էր դէպի Քանաքեռ: Դրանք այսպէս կոչուած «կուլակներն» էին (կուլակաթափի շրջանն էր): Նայում էի՝ խեղճուկրակ մեր գիւղացիներն էին, կանայք՝ ամենաբարեպաշտ կանայք, երեխաներով, ունեցած - չունեցածով... Նրանց աքսորեցին Հայաստանից: Ուր տարան, ուր կորան, անյայտ է:

Շատ խաղալ էին սիրում հին երեւանցիները նարդիների, այլազգիների հետ: Ժողովուրդը չափազանց ջերմ էր հին Երեւանում, մէկը միւսի նկատմամբ հոգատար, մէկը միւսի վիշտը կիսող:

Ադրբեջանցի ընկերներ ունէի, շատ լաւ յարաբերութիւնների մէջ էինք, հրաշալի հայերէն գիտէին: Հայաստանի մալականներն էլ լաւ հայերէն գիտէին:

Ինչ վերաբերում է հայրենադարձներին, նրանց սկսեցին «ախպար» անուանել, երբ 36 թ. ներգաղթ կատարուեց Ֆրանսիայից: Պատճա՞ռը: Երկրում ընկլաուել էին յայտնի հալածանքները, ներգաղթող հայերն այդ անցուդարձից ոչինչ չէին հասկանում. գալիս, ոգեւորուած համբուրում էին Հայաստանի հողը, ասում էին քեզի եկայ, Հայոց աշխարհ: Այդ ժամանակ է ր ժողովուրդը մի թեթեւ երգիծական երանգ տուեց նրանց անուանմանը, ասելով ախպար (եղբայր), որի իբր, չէր կարողանում վերջնականապէս հասկանալ, թէ ինչ երկիր է եկել ինքը: Դրանից առաջ նրանց պարզապէս գաղթական էին ասում: 1915 թուից հեղեղի նման գաղթականները լցուեցին Արեւելեան Հայաստան: Պատմում էին, թէ ինչպէս Երեւանի հարուստները կաթսաներով ճաշ էին եփում ու բաժանում: Ճիշդն ասած, երեւանցիների մէջ նրանց նկատմամբ արհամարհանքի դէպքեր էլ եմ նկատել. օրինակ, երբ մի երեւանցի էր մահանում, ասում էին՝ մի գաղթական չկա՞ր, որ մեռնէր:

...Կռիւներ շատ էին լինում: Մանաւանդ խմբակային: Պատահում էր, որ մի թաղի տղաները յարձակւում էին միւս թաղի տղաների վրայ. ծեծ, ջարդ, մարդասպանութիւն...

Իսկական գողականներ կային Երեւանում: Իրենց օրէնքներով, սովորոյթներով: Մանկութիւնս, ճիշդն ասած, անցել է դրանց մէջ: Գետառի մօտ մի փոքր գետ կար, որ կոչւում էր Մամուռ: Մամուռը գետնի տակով գնում, Գետառի մօտ դուրս էր գալիս: Մենք այն ժամանակ այնտեղ էինք լողանում: Իսկ երբ այսպէս կոչուած գողական խառն էր գալիս լողանալու, մեզ դուրս էին անում ջրից, եւ ոչ ոք իրաւունք չունէր ջուրը մտնելու, մինչեւ նրանք չլողենային: Ընդհանուր առմամբ ջահէլներ էին: Նրանց մէջ մեծը՝ կարգադրիչը, Մխոն էր: Նրանցից էր Անուշաւանը, Յարութը: Նրանց հիմնական զբաղմունքը զառ խաղալն էր, նաեւ գրպանահատութիւն էին անում, տուն էին կողոպտում:

Ի դէպ, ասեմ, որ գողերն անառակ կեանքից հեռու չէին: Պոռնիկներ կային, հա՛յ էլ, ռո՛ւս էլ: Դրանց հետ ժամանակ էին անցկացնում: Նոյնիսկ մի շատ անվայել երգ կար նրանց մասին: Հաշիշ էլ էին ծխում:

...Հին Երեւանի մասին պատմելու շատ-շատ բան կայ, ժամանակ է պէտք, մէկ էլ՝ մոռացութեան մշուշը շատ բան է ջնջել իմ յիշողութիւնից, բայց ես պարզ տեսնում եմ այն արեւելեան, նաեւ խիստ հայկական քաղաքը՝ իր տներով, կտուրներով, վարդաշատ բակերով, կանանցով, տղամարդկանցով, նստուկացով:

Գրի առաւ՝
ՌՈՒԶԱՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԸ

«Գարուն», 11-12 / 1991

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԵՆ

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ. -- «Յառաջ». -- Պատշաճ տեսքով է, որ գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւններուն՝ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութենէն մինչեւ մշակոյթի, մարզական, կրթական եւ այլ, միասնական նախաձեռնութեամբ, Մայիս 28--ին, Տօն Համբարձման Քրիստոսի Օրին, Պարսամեան սրահին մէջ յիշատակուեցաւ 74-րդ տարեդարձը Հայ Պետականութեան՝ Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան (1918 Մայիս 28) հռչակումին:

Նախ Սուրբ Աստուածածին մատուռը: Խունկերամ հաւատացեալներ ժամը 15--էն քիչ անց: Հոգեհանգիստ եւ գոհաբանական մաղթանք, նուիրական Թուականի մը վայել ձեւով: Երգեցիկ խումբ, դպրաց դաս: Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, նախկին հոգեւոր հովիւ շրջանիս, այժմ Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի, իր քարոզի ընթացքին ըսաւ, -- Ազատասէր եւ խաղաղասէր մեր ժողովուրդը, հարկադրաբար ստիպուեցաւ իր սուրը շարժել, որպէսզի ապահովէ Աստուծոյ կողմէ տրուած իր իրաւունքը: Մայիս 28--ը նկատեց մեր պատմութեան օրերուն օրը: Բացառիկին բացառիկը, ճշգրիտ բառերով: Հաստատեց, թէ Մայիս 28--ը համահայկական Թուական է եւ աւելցուց, -- Ներկայիս մենք կ'առաջնորդուինք լրջամիտ եւ խելամիտ ղեկավարներով: Անուած հողերը մերն են, չեչտեց ան, փառաւորելէ ետք Արցախի մեր մարտիկները:

Եռագոյնի լայն պաստառի մը կողքին, Ֆրանսական, հայկական եւ Նիս քաղաքի դրօշներ կը զարդարէին Պարսամեան սրահին լայն բեմը:

Բազմահարիւր ազգայիններ՝ երկու սեռէ, մեծ թէ փոքր, յոտնկայս կ'ունկնդրէին նորակազմ Սայաթ -- Նովա երգչախումբին (խմբավար՝ Զօհրապ Շամլեան) երգած ֆրանսական եւ հայկական («Մեր Հայրենիք», կարգ մը տողերու այժմու իրողութեան պատշաճեցումով) փառերգները:

Ապա՝ հանդիսավարուհի Տիկին Անոյշ Սերովբեան բեմ կը հրաւիրէ բացման խօսքը ըսելու օրուան նախագահը՝ Փրոֆէսօր Աղեքսանդր Բագդեանց, որ ամբողջ քառորդ դար վարած է Թեհրանի բժշկական փաքիւլթէին տեսչութիւնը: Նախագահը հայերէն, այնուհետեւ ֆրանսերէն ընդգծելէ ետք, թէ ամէն ժողովուրդ ունի իր ազգային նշանակալի տօնը, հաստատելէ ետք, թէ թէեւ Մայիս 28-ը, ի տարբերութիւն Ֆրանսայի Յուլիս 14--ին (սոսր ազգեցութեան ոլորտը համամարդկային նկարագիր կը զգենու), այնուամենայնիւ եւ անպայման մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն բախտորոշ եւ, հետեւաբար, նուիրական Թուականը կը դառնայ: Պատմական տուեալներու սեղմ անդրադարձով, ան ցոյց տուաւ թէ ինչո՛ւ Մայիս 28--ը համազգային ղիմագիծ -- նկարագիրով այդ փաստը կ'արձանագրէ: Գոհունակութիւն յայտնեց այն իրողութեան համար, որ նորանկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը՝ իր իշխանութեան ճամբով, Մայիս 28--ը հռչակած է Հայաստանի անդրանիկ Պետականութեան հիմնադրութեան օր, Անկախութեան օր, իսկ Եռագոյնը՝ պետական -- ազգային դրօշ:

Պատանի Սարօ Սերովբեան արտասանեց Յովհաննէս Թումանեանի «Ազատ Հայաստան»ը, -- արձակ գրութիւն:

Հայերէն բանախօսեց Ժիրայր Միրիճեան: Սարդարապատէն Բաշ -- Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ, Հայը Եղիշէի Մահ իմացեալի գիտակից տենդով կռուեցաւ իր բազուկներով, իր եղունգներով, սուրով եւ հրացաններու նոյնիսկ կոթերով: Եւ համընդհանուր խոյանքով ապահովեց Մայիսեան եռեակ յաղթանակները: Ապա, հաստուածաբար ան ներկայացուց Հայոց Ազգային Խորհուրդին պատմական յաջորդութիւնը: Այսպէս, ուրեմն, ԺԴ. դարէն ի վեր իր Պետականութիւնը կորսնցուցած հայ ժողովուրդը այդ օրը ստեղծեց իր ազատ եւ անկախ Հանրապետութիւնը: 12.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւնը, վերի վերոյ տարի մը ետք դարձաւ 70.000 քառ. քիլոմեթր, մէկ ու կէս միլիոն բնակչութեամբ: Շեշտեց, թէ մեր հողը 85 տոկոսի համեմատութեամբ հայացաւ: Հայերէնը հռչակուեցաւ պետական լեզու. բացուեցաւ Համալսարան: Ներկայացուց «Քաղաքացիական իրաւունք»ի եւ «Օրէնք Հայաստանի Խորհրդարանի ընտրութեանց» մասին օրինագիծերը: Ընդգծելէ ետք, թէ նորազատ Հայաստանի փարեցան հոգիով, սիրտով եւ մարմնով բոլոր Հայերը անխտիր, Թուարկելէ ետք 1990 Օգոստոս 23--էն (Հռչակագիր Հայաստանի Անկախութեան) ցայսօր, արձանագրուած քաղաքական -- դիւանագիտական յաջողութիւնները, կոչ ուղղեց ներկաներուն, որպէսզի ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր մէկ ու միացեալ Հայութիւն, մէկ ու միացեալ Հայաստան գաղափարը զգենու համահայկական բնոյթ:

Գաղափարի այսօրինակ յարակցութեամբ արտայայտուեցաւ ֆրանսերէն բանախօսը՝ լրագրող եւ հեղինակ Ժան Քեհեաեան: Ան գլխաւորաբար խօսեցաւ Հայաստանի այժմու ներքին վիճակի մասին՝ տնտեսական, ընկերային եւ այլ: Դժնդակ, անկասկած: Տաժանելի երկիրին եւ անոր ժողովուրդին համար, անպայման. (ի դէպ, իրադարձութեանց ծանօթ ամէն Հայու համար պատճառներու յիշատակումն իսկ կը դառնայ աւելորդ):

Ան հաստատեց, թէ ի տարբերութիւն նախկին Խորհրդային Միութեան մէկէ աւելի նորանկախ Հանրապետութիւններուն, Հայաստան ներկայիս ունի ղեկավարութիւն մը, որուն մասին առանց սխալած ըլլալու կարելի է անվարան ըսել՝ մտաւորական: Իրաւամբ, կրնանք արձանագրել, -- Լա Ռեփիւպլիք տ'էնթելեքթիւէլ: Նոյնպէս, ժողովուրդին մտաւոր մակարդակը, որ բարձր է: Քաղաքացիական կեցուածքը՝ օրինակելի, հիացում պատճառելու աստիճան: Հայաստան նաեւ այն Հանրապետութիւնն է, ուր ժողովրդավար սկզբունքները, մարդու, քաղաքացիի արժէքները (վալէօր) տառացի կերպով կը յարգուին, կը գնահատուին եւ կը ծաղկին:

Յոյժ կարեւոր նկատեց Սփիւռքի Հայուն գործնական եւ չօշափելի օժանդակութիւնը Հայաստանի: Սատարել անոր վերելքին, զօրավիգ կենալ անոր յառաջընթաց քայլերուն, ձգտումներուն եւ բաղձանքներուն: Անձնականի հայող օրինակներու ճամբով աշխատեցաւ ապացուցանել սոյն առաջնահերթ կարեւորութիւնը:

Երիտասարդ Քամի Սերովբեան արտասանեց Փօլ Էլուարի Լիպէրթէ-ն, պարմանուհիներ Սանտրա Թոքաթլեան եւ Անի Պաշար դաշնակի վրայ նուագեցին, առաջինը՝ Ա. Սպենդիարեանի Էնդելին, երկրորդը՝ Քալավեսքիի 7 վարիասիոն: Հայերէն երգեր Յակոբ Գէորգեանէ, ընկերակցութեամբ Իրէն Գէորգեանի: Երգչախումբը՝ խմբավար Զօհրապ Շամլեանի գլխաւորութեամբ երգեց Սարդարապատ, «Զինարի եար» եւ «Երեւան -- Էրեբունի»: Խմբավարը առանձին, դաշնակի վրայ մեկնաբանեց Արամ Խաչատրեանէ յօրինումներ:

Փակման խօսքը վերապահուեցաւ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Դիտելի: Ազգայիններու յղեալ ծանուցում -- հրաւէրները ֆրանսերէնի կողքին պարտ էին ունենալ հայերէնը: Մուտքին՝ յայտագիրի պակաս:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ֆրանսական ընդհանուր հիւպատոսարանի մեծ սրահին մէջ, Ապրիլ 3-ին, առեւտրական խորհրդատու՝ Մաքսիմ Ժաքօպ, յանուն Հանրապետութեան նախագահին «արժանիքի ազգային կարգի ասպետի» շքանշանը յանձնած է Տիկին Լիզպէթ Գարոյեան -- Խուպէսէրեանի, ի գնահատութիւն անոր տարած աշխատանքին: Իր ուղերձին մէջ, Մ. Ժաքօպ յիշած է Տիկին Լ. Խուպէսէրեանի կենսագրական գլխաւոր գիծերը: Ծնած Փարիզ, երկրորդական ուսումը ըրած է հոն, ապա տարի մը կատարելագործած է անգլերէնը՝ Անգլիա: Նախ աշխատած է որպէս երկլեզու քարտուղարուհի զանազան հաստատութեանց մէջ, ապա, ամուսնութեամբ հաստատուած է Գանատա 1968--ին: Երկու տարի ետք, ստանձնած է Թորոնթոյի Տնտեսական Ծառայման պաշտօն մը, ուր տարիներու երկայնքին ցոյց տուած է մեծ ձեռնհասութիւն: Ինք ալ իր ուրախութիւնը յայտնած է, որ կրցած է աշխատիլ ֆրանսական պաշտօնական տպաստարկութեան մը մէջ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան (Վիէննական) վարժարանի լիսէի բաժինը պիտի չփակուի, ինչպէս որոշած էին վարդապետները (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 21, Գ. էջ): Արդարեւ Սանուց Միութեան պատուիրակութեան այցելութիւնը արդիւնաւոր եղած է: Վարդապետները պարզած են իրենց դժուարութիւնները եւ ընդունած ամէն տեսակ օժանդակութիւն: Այս առթիւ, յայտնած են նաեւ թէ չեղեալ է իրենց որոշումը:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Համազգային»ի կեդրոնին մէջ Մայիս 7--ին տեղի ունեցած է հրապարակային ասուլիս մը «Հայերէնը սիրելի դարձնելու ձեւերը» նիւթով: Կարօ Մոմճեանի բացման խօսքէն ետք դեկուցումներ կարդացած են «Ալեք Փիլիպոս» վարժարանի տնօրէն Օննիկ Քէշիշեան, «Շամլեան» վարժարանի արեւելահայերէն բաժնի պատասխանատու Նունիկ Ամիրեան, «Մեսրոպեան» վարժարանի հայերէն բաժնի պատասխանատու Խաթուն Բագրատունի, հայերէն դասագիրքերու պատրաստութեան վերահսկիչ Սրբուհի Հայրապետեան եւ «Արի Կ. Մինասեան» վարժարանի տնօրէնուհի Լիլի Մրրիկեան:

Այրի Տիկին Մոնա Տամլամեան,
Տէր եւ Տիկին Խոսի Տամլամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արիս Տամլամեան եւ զաւակները,
Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Տամլամեան,
ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Մոզեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԺԻՐԱՅՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 4-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Յունիս 10, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Թիամբի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տամլամեան, Խոտիկեան եւ Մոզեան ընտանիքներուն:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ

1992 – 1993
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Վենետիկի պէս գեղարուեստական քաղաքի մը մէջ, ուր մեծ բանաստեղծներ առած են իրենց ներշնչումը, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը մէկուկէս դարէ աւելի շարունակ գործած է յօգուտ Հայ ազգի զաւակներուն, կրթելով անոնց միտքը եւ հոգին, նրբացնելով անոնց ճաշակը եւ պատրաստելով փաղանգ մը Հայ մտաւորականներու, որոնք իրենց անուրանալի դերը խաղացած են ազգային զանազան խաւերուն մէջ՝ հրապարակագրութեամբ, բարձր գրականութեամբ, քաղաքական գործունէութեամբ, արթնցնելով ամէն կողմ անկեղծ ու ճշմարիտ հայրենասիրութեան զգացումը, սէրը ազնիւ, բարիին եւ գեղեցիկին:

Ազգային այս մեծ Վարժարանը, իր շքեղ դահլիճներով, իր լայն ու գեղազարդ սրահներով, իր ունեցած բազմադիմի առաւելութիւններով, իր տուած լուրջ դաստիարակութեամբ եւ ուսումնական բարձր ծրագրով, պէտք է գրաւէ Հայ ծնողներուն ուշադրութիւնը, որ առաջ ղրկելու իրենց զաւակները հոն:

Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի առաւելութիւնները շատ են: Հոս տղան կը մենայ Հայ, կատարելապէս կը հրահանգուի իր մայրենի լեզուին մէջ, կը սորվի բացի դարուս գիտութիւններէն՝ նաեւ անգլերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն օտար լեզուները, կը ստանայ եւրոպական կրթութիւն, եւ տարեշրջանը աւարտելուն՝ կը ստանայ Լիկէոնական վկայական, որ իրեն իրաւունք կու տայ յաճախելու եւրոպական համալսարանները:

Մուրատ-Ռափայէլեանի վկայականը ճանչցուած է ոչ միայն իտալական կառավարութենէն, այլ նաեւ Ֆրանսական, Պելժիոյ եւ Զուիցերիոյ եւ ուրիշ ազգերու համալսարանական կազմակերպութիւններէն. հետեւաբար Մուրատ-Ռափայէլեանէն շրջանաւարտ մը, առանց պետական քննութեան ներկայանալու, կրնայ խկոյն մտնել համալսարան եւ հետեւիլ իր նախասիրած մասնաճիւղին:

Դպրոցական տարեթոշակի եւ այլ մանրամասնութիւններու համար դիմել

Collegio Armeno Moorat-Raphael
Ai Carmini DD. 2596
30123 VENEZIA — ITALIA
Tel. : (41) 526 01 04 / 520 34 34

"LES ENFANTS DE MOUSSA DAGH"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «Lola Sassouni» (Bd Oddo)
présente
«Les Enfants de Moussa Dagh»
Le Dimanche 14 Juin à 16 heures
à l'Espace Julien — Marseille
— Entrée : 50 F. sur place —

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Յունիս 14, Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 1915-Յունիս 15-ին Պոլսոյ Պայազիտ հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած Քսան Հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

իրենց հօր՝

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան 15-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 5000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

pour la 13ème année consécutive

GALA M.C.A. 92

sous la présidence de
Monsieur *René ROUQUET*
Député-Maire d'Alfortville

le Samedi 13 Juin à 20 h 30 précises

Salle des Fêtes, rue Voltaire
Alfortville

Participation aux frais

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արփինէ Տաւուտլարեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

RECHERCHE

MARSEILLE. —
Paul KEVORKIAN
36, rue André Auddi — Bât. D 2
Hauts de Castelroc — 13010 Marseille
recherche
Khatchadour JELLOIAN
17366th Avenue
Los Angeles, Californie (U.S.A.)

SEMAINE CULTURELLE A LA MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Cité Internationale Universitaire de Paris
57, Bd. Jourdan, Paris 14e

Du Samedi 6 Juin au Jeudi 11 Juin
de 13h à 19h et de 20h à 22h

pour la première fois à Paris
Expostion : *«LE LIVRE ARMENIEN A TRAVERS LES SIECLES»*

Le Mardi 9 Juin à 20h30

Conférences de MM. J.-P. MAHE
H. KEVORKIAN, M. NICHANIAN

Précédées à 19h du vernissage de
L'EXPOSITION DE PEINTURE
DE L'APAF
«TROIS COULEURS,
QUATRIEME DIMENSION»

Animations le Samedi et le Dimanche
après-midi dans le cadre
de la Cité Universitaire

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑ

(Վկաներ՝ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի որպէս Պետական կրօնք հռչակման).

Կիրակի, Յունիս 14, պատարագէն ետք՝ ժամը 12·30-ին, Առաջնորդարանի «ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ» սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Խօսք եւ գեղարուեստական յայտագիր, ապա՝ ժողովրդական ճաշ:

Տախտակի մասնակցութիւն 100 Ֆր.:

Կտրոնները ստանալու համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, կամ՝ Եկեղեցւոյ դրասենեակը եւ նոյն օրը տեղւոյն վրայ:

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ

au Centre Culturel Sts Sahak - Mesrop
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
LES 13 ET 14 JUIN

— PROGRAMME —

- 13 Juin : 16h Portes ouvertes
  21h Soirée Spectacle
  Concours de costumes
  folkloriques arméniens
- 14 Juin : 10h Messe solennelle
  11h30 Requiem
  12h30 Restauration
  sur place.

Pendant toute la durée de la kermesse
Exposition de bijoux, livres,
objets divers.
Spécialités arméniennes.

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

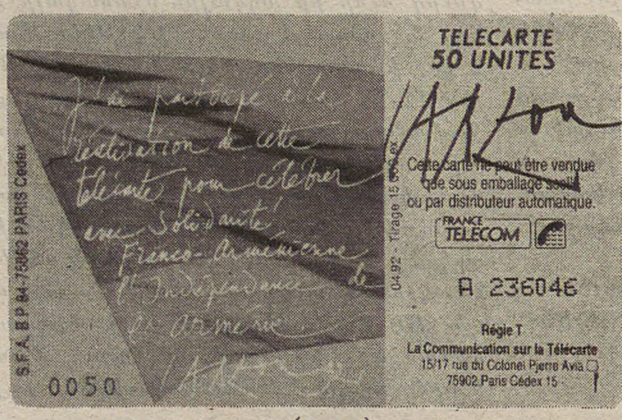

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « ՀԱՅԱՍՏԱՆ » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :

- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : .... J'envoie un don de :
Prénom : .... ☐ 300 francs ☐ 600 francs
Adresse : .... ☐ 900 francs
.... ☐ Autre .... francs
.... + 30 F de frais d'envoi recommandé
Code postal : .... **TOTAL :** .... F
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier. soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :
1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

LE CENTRE DE VACANCES
de la

CROIX ROUGE ARMENIENNE

situé sur les plages de Normandie ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 10 Juillet, pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements :
Téléphoner à Navassartian 39 85 36 53
A partir du 10 Juillet téléphoner au :
Centre de Vacances (16) 31 21 77 63.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7
DIMANCHE
7 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 172

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 17.814 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.814

-ՔԱԼԷՒՏՈՍՔՈՓ

արուեստասէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Վերազարթնում

Մայիս. ամէն ինչ ծաղկելու է հակամէտ:

Լուռ մնացած մտահոգութիւններդ իսկ կ'արթննան միաժամանակ: Բնութեան խաղը:

Բոլորուած տարին անմիջականօրէն փոխած է ամէն ինչ՝ թէ շուրջդ, թէ քու մէջ՝ բայց պիտի չուզես քու առօրեայիդ կշռոյթը փոխել: Զես ուզեր անզօր մընալ ֆիզիքապէս թէ հոգեպէս քեզ մաշեցնող ժամանակին դէմ: Նորոգութեան փափաք մը: Վարանումէ մը ետք ժամանակին հետ յարաբերութեանդ աղերսով, պիտի խորհրդածես, կշռես վարմունքդ՝ վախնաս ու դարձեալ աշխատանքիդ լըծւիս անսասան վերադարձով մը դուն քու հոգւոյդ՝ անապաստան: Ամիսն է Մայիսը ինքնափոփոխման: Վերսկսելով: Նոյն արթնամտութեամբ աշխատելու երկնչոտ կամքով: Նոյնը մնալ ու տարբեր ըլլալ միաժամանակ: Ի՞նչպէս: Կրակէ բոցերուն նման: Անհաւասար սլացքով բայց միշտ տաք: Շարժուն ու կրքոտ: Մայիս: Վերանորոգման երազկոտ պահ: Վերածնունդ զգալի: Անկարելի բայց իրաւ:

Փաւէլ Պէրման - Վարդան Մամիկոնեան

Երկուքն ալ երիտասարդ՝ քսանեւմէկ տարու: Երկուքն ալ առանձնաշնորհեալ՝ բնածին արտակարգ ձիրքերու տէր: Ունին գրեթէ ամէն ինչ: Գեղեցիկ հնչականութիւն, ճշգրիտ ոճ, տրուած գործին պատշաճող շեշտեր ու գործին խորհուրդը ըմբռնելի դարձնող նախադասելու յարմար կերպ:

Ի՞նչ մաղթել: Որպէսզի բոլորովին անձնական պատմութեան հանգամանքն ալ առնէ իրենց մեկնաբանութիւնը: Սէր, տառապանք, զուսպ աշխատութիւն վըստահելի վարպետին ստուգիչ հակակշռին տակ:

Այս ջութակ - դաշնակի զոյգը նոր է կազմուած:

Նուագեցին միասին օրերս Շաթըլէի Օտիթորիոմին մէջ խոր տպաւորութիւն ձգելով իրենց հմայիչ արուեստով: Անտայթաք Պէրմանի ճպոտը՝ կախարդական վճիտ առուակ՝ որուն կ'ընկերանար Մամիկոնեան անվրէպ իր ստեղնաշարային արհեստավարժ ուրոյն նուագով:

Կրցին պահովել Սէզար Ֆրանքի ու Տէպիւսիի սոնաթներուն, զգացական մօտեցումով, առանց չպարի տրուած տիպարները:

Աւելի տպաւորապաշտ ոճով մ'ալ կըրնար տրուիլ Տէպիւսին, մինչ ձայնի ծաւալն ալ բաւարար չէր միշտ Ֆրանքի սոնաթին մէջ, ուր Մամիկոնեան ի յայտ բերաւ, մանաւանդ վերջին մասին ընթացքին, իր վիպապաշտ ոգին առանց չափազանցեալ ուժգնութեան: Հարկ էր հոս նկատի առնել նաեւ, սրահին լողային անկատար սարքաւորումը:

Ցայտագրի կազմութեան մէջ նախընտրելի պիտի ըլլար գուցէ ծանրութիւնը դնել Սէզար Ֆրանքի գլուխ գործոցին վըրայ, քան Փականինիի քափրիսներուն, որոնց մէջ սակայն Պէրման ի յայտ բերաւ անուրանալի ճկուն ու հեզասահ նուագ:

Գեղեցիկ պատկերն էր այս ռէսիթալը երկու լաւ պատրաստուած երիտասարդ մեկնաբաններու:

Վերջին տարուան ընթացքին Վարդան Մամիկոնեանի բոլոր ելոյթները կը մնան բարձր գնահատանքի արժանի: Արուեստի հուրով չաղախուած երիտասարդը ահա', որ Երեւանէն կու գայ՝ եւ որուն կը պարտինք գուրգուրոտ ուշադրութիւն:

Կատաղի մետիաները

Նման իրենց զօրեղ փայլատակումով արուեստի աշխարհէն ներս, անհետացան օրերս երկու լուսաւոր աստղեր: Երկու մեծ արուեստագէտ: Երգահան՝ Օլիվիէ Մէսիան ու նկարիչ՝ Ֆրանսիս Պէքըն: Երկուքն ալ ինքնուրոյն ոճով, նորարար ոգիի տէր արուեստագէտներ: Առաջինը, բնութեան սիրահար, թռչունները երգել տուաւ առաւելապէս իր գործերուն մէջ, մինչ երկրորդը անխնայօրէն հարուածեց իր պաստառներով կերպարանքը մարդուն՝ միշտ անոր վախցնող երեսակը ցոյց տալով:

Տգեղութիւնը նշանակեց իրեն յատուկ կերպընկալ ոճով: Հակառակ հունձքերու՝ համապատասխան իրենց արուեստին՝ գըրեթէ հաւասար կշիռին ու պատմական կարեւորութեան՝ մահուան յաջորդող օրերուն նոյն տարողութեան չքնչուեցան մետիաներուն կ ողմէ: Ու չզարմանալ, եթէ նկարիչը գրաւեց քառապատիկ լրագրի սիւնակներ, խոշոր դիմանկարներով՝ որոնց քովիկը տեղ գրաւած էր Օլիվիէ Մէսիան շատ աւելի փոքր նկարով մը, համապատասխան տեղեկութեամբ: Սովորական էր իր կեանքը: Երգահանը՝ բնութապաշտ հաւատացեալ՝ չէր կրցած հասարակը, անճոռնին, տգեղը երգել տալ, մինչ Ֆրանսիս Պէքըն վարած էր այլանդակութեամբն իր զարմացնող հետաքրքրական կեանք մը: Աստղ էր դարձած: Մեր օրերու լրատեսողական մետիաներուն նախընտրութիւնն է ա'յդ. ըստեղծագործ միտքէն աւելի տեղ տալ անոր յոռի կեանքին ու արտաքին փուճ երեւոյթներուն: Դար մը ետք անկարելի չէ որ երգահանը աւելի յիշուի:

Ունին իրենց աստղերը կատաղի մետիաները:

Ու մենք՝ յաճախ անձնատուր անոնց:

Արամ Ալեքսանի ձգողական նկարչութիւնը

Երաժշտութեան բաղդատմամբ նուազ վերացական բնոյթ ունի նկարչութիւնը:

Առաջինը զգացական ելեւէջներովն իր կու գայ բախիլ ալիք ալիք միտքին ու սրտին, առանց բառերով արտայայտուելու հեւքին տեղի տալու: Մինչ նկարին առջեւ յափշտակիչ բառեր կու գան բխելու ակամայ՝ քեզ հետզհետէ գործին խորհուրդին հասկացողութեանը առաջնորդող: Դանդաղօրէն անցորդը կ'ըլլաս նկարին: Գուցէ ջանաս պատղամ մ'իսկ գտնել քեզի ուղղուած՝ դիտուածին ու տրուածին միջեւ կամուրջ մը գտնելու ամուլ յոյսով: Որքան ալ նկարչութիւնը ձգտի վերացականութեան՝ ու անտարակոյս դիմանկարն իսկ արժէք ու գոյութիւն կ'առնէ իր վերացական դրոշմովն միայն՝ աւելի սերտօրէն կապուած է բնութեան: Շօշափելի իրերուն: Աստիճանի տարբերութիւն մը ըլլար կարծէք այդ ուղիով երաժշտութեան ու նկարչութեան միջեւ՝ ուր արուեստագէտը վերացական անստոյգ բնոյթը կը փնտռէ իր ստեղծագործութեան՝ ըլլայ ա'ն պաստառ թէ համանուագ:

Ինքնուրոյն կառոյց մը յօրինելու կամքով համապատասխան իր տեսիլքին:

Չկա՞ն արուեստագէտներ սակայն, ինչպէս Փօլ Քլէ կամ Շէօմպէրկ որոնց արուեստը ի յայտ բերէր երկկողմանի յատկանիշներ:

Այս խորհուրդով տպաւորուած բաժնըւեցայ Արամ Ալէքսեանի վերջին ցուցահանդէսէն. նոր նկարներ բոլորն ալ:

Հաւանաբար իր լաւագոյն ցուցահանդէսը, որ խորհիլ կու տայ նաեւ վերջին տասը տարիներու ընթացքին կորուած ճամբան:

Հաստատօրէն սալարկուած լուսաւոր նեղ արահետ մը: Իրը: Կշռոյթ մը կայ հեզասահ այդ արուեստին մէջ: Նաեւ մաքուր օդ սրսկող շունչ մը:

Ներշնչումէն անդին, կառուցանելու հեւք մը: Ոգի մը: Ի մասնաւորի լայնածաւալ պաստառներուն մէջ յատկանշական էին լոյսի - միջոցի խաչաձեւուած նուրբ խաղերը: Գոյնի - գծի զուգընթաց բախումները, ողջագուրումները, մակերեսային ուժի մը փոխակերպումով:

Բոլոր այդ ստորոգելիները սակայն մնալով պաստառին ընդհանուր ներդաշնակութեանը սպասարկու: Ուր կային նաեւ երաժշտական հնչիւններ: Հնչեղ գոյներով: Նոր խայտաբղէտ մարդագոյն մը, զանազան դեղիններ ու կապտորակ կանանչ մը ուրախութիւն բերող:

Նիւթը մնալով պատրուակ միայն իր ձեւականութեանը մէջ՝ գիծը առաւելապէս չնչող, խառնուած ներկին:

Հո'ս, իւրաքանչիւր գործ իր կլիման ունի: Բոլորն ալ զտուած, կչռուած, խըննամուած գործեր. չկան աւելորդ պաստառներ:

Տեսնուելու արժանի աղուոր ցուցահանդէս, որ թէ' միտքին, թէ' հոգիին գոհացում կրնայ տալ: Ուր կը գտնէք թելադրական ուժը՝ հայեացք ունեցող արուեստագէտի մը:

Այլայլեցնող իր առօրեայ տեսարաններով մեր օրերու առաւել խռովեալ աշխարհին մէջ, երջանիկ ստեղծագործ միտքի մը նկարչութիւնն է իրը: Շօղարձակ կառուցուածքներ են Ալէքսեանի նկարները որոնցմէ լաւատես կը բաժնուիք:

Փարիզ, 1992, Մայիս 7

ՔԱՐԵՐԸ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ...

Գրեց՝

ՅՈՎՀ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Ինչ խօսք, խիստ չափազանցրած կը լինէինք, եթէ ասէինք, թէ այս վերջին մէկ-երկու տարիներին Հայաստանի գրական կազմակերպութիւնում ծաւալուած անառողջ իրադարձութիւնները գտնւում են ամբողջ Հանրապետութեան գրաճնաչ հասարակայնութեան ուշադրութեան կենտրոնում: Սակայն անառարկելի փաստ է որ հետաքրքրւողների թիւը գնալով մեծանում է: Անառարկելի փաստ է նաեւ, որ այսօր լարուած իրադրութիւն է ամբողջ Հանրապետութիւնում, եւ ոչ մի տարօրինակ բան չկայ, որ գրողների միութիւնում եւս տիրէր նոյն վիճակը: Սոյն տագնապայարոյց վիճակը ծնել է ընդամէնը մի հաճելի անակնկալ՝ վերջին ժամանակներս հազուադէպ կ'իմանաք, որ գրող, նոյնիսկ գրաքննադատ է մեռել՝ գրչարուեստի նուիրեալները պարզապէս ժամանակ չեն գտնում զբաղուելու այդ կարեւոր գործով. ահել ու ջահել խորապէս կլանուած են մեր գրական ընտանիքի աննախադէպ անցուդարձերով:

Պատճառներն, իրօք, խիստ յարգելի են: Այս դրամատիկ, սրընթաց իրադարձութիւնների ֆոնին թեթեւամիտ, անլուրջ, ինչ որ տեղ նոյնիսկ դասալքութեան հաւասար քայլ կը լինէր ցանկացած հեռացում, նոյնիսկ նրանցը, ովքեր տարիներ իրենց հարուստ բեռով լիուլի վաստակել են աշխարհներից լաւագոյնը տեղափոխուելու իրաւունքը՝ իրենց 50-ամեակին արժանացել են «Պատուոյ նշան» շքանշանի, 60-ին՝ «Ժողովուրդների բարեկամութեան», 70-ին՝ «Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան», 80-ին՝ «Նոյեմբերեան Յեղափոխութեան», 90-ին՝ «Դեկտեմբերեան...»: Ում 50-ամեակի առթիւ միհատրեակ հատընտիր է տպուել բարձր տըպաքանակով, 60-ին՝ երկհատորեակ, 70-ին՝ եռհատորեակ եւ այլն: Ում 50-ամեակը Հայաստանի Գրողների Միութեան փոքր դահլիճում է նշուել, 60-ը՝ մեծում, 70-ը՝ աւելի մեծում եւ այլն: Դեռ մէկ-երկու տարի առաջ նրանց կը թաղէին քաղաքային պանթէոնում, Գրողների Միութեան շէնքից, պատուոյ պահակների թըւում կը լինէին ՀԿԿ Կենտկոմի պատասխանատու աշխատողներ, Գրողների Միութեան վարչութեան պատասխանատու բանաստեղծներ եւ արձակագիրներ, քարտուղարներ, քարտուղարուհիներ, քարտուղարացուներ, վարորդներ, ինչպէս նաեւ որոշ կողմնակի անձինք...

«Գրական Թերթ»ում կը տպագըրւէր պաշտօնական մահախօսական՝ մէկ մեքենագիր էջ, լուսանկար... Յետոյ պետութեան հաշուին փորուած գերեզմանափոսի, պետութեան հաշուին գնուած դագաղի մէջ զետեղուած, պետութեան հաշուին ալրած ու մեռած հանգուցեալի աճիւնի առաջ սգոյ միտինգ տեղի կ'ունենար, ՀԿԿ Կենտկոմի պատասխանատու աշխատողները ու Գրողների Միութեան վարչութեան պատասխանատու գրողները՝ դէմքերին վշտի պատասխանատու արտայայտութիւններ, վարժ ու սահուն կը կարդային ռեֆերենտների պատրաստած սգոյ խօսքերը՝ մէկ մեքենագիր էջ, եւ վերջում, կլանուած լսելով պետութեան հաշուին հրաւիրուած փողային նուագախմբի հրաժեշտի մեղեդին, հանդիսավարութեամբ կը նստէին սեւ լիմուզիններն ու կ'ուղեւորուէին հանգուցեալի տուն՝ վերջինիս հաշուին վերջին անգամ խմելու...

Եթէ չարունակենք գրողական նոմենկլատուրայի շերտերի ուսումնասիրութիւնը, կը հանդիպենք այս անգամ արդէն գրականագիտութեան ոլորտին պատկանող հետաքրքիր փաստերի, կը համոզուենք, որ գրողի ոճը, ձեռագիրը, թեման, ժանրը, նոյնիսկ համարձակութեան չափն ու նախասիրութիւնները որոշ-

(Շար.ը Դ. էջ)

mariné petrossian et violette krikorian

l'écriture du désastre

Mariné Pétrossian et Violette Krikorian (*) : deux jeunes poétesses de la toute nouvelle République d'Arménie. En désespoir de cause, la première emplit minutieusement sa chambre de pierres brutes ... la seconde (révélée en 86 par la revue *Karoun*) s'obstine à aiguiser son ironie, à nourrir sa révolte et à cultiver son impertinence avec des soins d'horticultrice... Voilà qui, dans le seul espace du poème (le minimum vital) en dit peut-être plus long que bien des reportages. Oui, «quand tout s'est obscurci, règne l'éclairement sans lumière qu'annoncent certaines paroles» (Maurice Blanchot).

VAHÉ GODEL

(Genève mai 92)

(*) Ses deux poèmes paraîtront dans le prochain numéro (Juillet).

Mariné PETROSSIAN

DANS CE CHAOS HURLANT

I

La mer avait un goût de vin
et le vin celui de la mer.

Là se dressait notre demeure
et nous errions au gré des rues.

Je parle dans le noir, ma voix
s'est obscurcie, nous nous sommes dissous.

Le cœur de notre ville
abrite notre absence.

II

A l'origine fut la pierre,
puis il y eut toutes les autres pierres.
Nous avions un toit, nous
n'en avons plus.
L'aube était lumineuse,
profuse la lumière,
t'en souviens-tu ?
— si oui,
bonjour...

III

J'aimerais du pain et de l'eau,
ne cherche pas à me séduire avec du sucre,
les mots sont vides, chaque mot
recèle la mort.

Paroles de vaincus,
paroles porteuses de mort. J'ai vu
le soleil et je murmure : il fait froid.

Il fait froid, oui, sous le soleil absent.

IV

Partout des pierres,
rien que des pierres —mais
pour moi tout se nomme désert.

Sous le désert,
sous les pierres forniquent
cendre et lumière.

Pour franchir la Mer Rouge,
nul besoin de navire
— mais sans la mer ...

V

La houille est noire comme
la perle, et revoici sans retour le printemps,
les hirondelles fulgurantes
lacèrent le ciel bleu.

Le navire s'est ensablé,
la voilure s'est enflammée,
feu vorace, feu sans retour.

La houille est noire comme
la perle.

VI

Je parle, je me tais.
Il fait lourd, il fait chaud.

Il pleut à verse, il ne pleut plus.
Une lourde chaleur comble les intervalles.

Je parle, je me tais.
Et ce sont encore et toujours les pierres.

VII

Ombre et lumière emplissent l'étendue.
Nul ne sait le nombre des ruches.
Le miel est sombre parce qu'il est dense,
les abeilles sont translucides, toutes bleues.

C'est le silence éternel de midi,
puis les ténèbres, la nuit close,
puis l'aurore, l'ouverture du jour,
et de nouveau le bleu transparent des abeilles.

VIII

J'apporterai des pierres,
j'en emplirai ma chambre.

Rien qu'un peu de réalité
dans ce chaos hurlant.

Poèmes extraits de HAYOUTIOUN (N° 3, Erevan, 17 mars 1992), traduits de l'arménien oriental par *Vahé Godel*.

Յորենն ու Որոմը

Գրեց՝ ԱՐՓԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ
ԵՒ ՆՐԱ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՐՈՒԱԾՔՆԵՐԸ
(Վերահրատարակութիւնների առթիւ)

- ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԵՐԿԵՐԸ
«Նոր Կեանք» Հրատարակչատուն - Լոս Անճըլըս, 1988, Հատոր Ա.
Գեղարուեստական Գրութիւններ (800 էջ)
Հատոր Բ.
Գեղարուեստական Երկեր (818 էջ)
- ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ ԵՐԿԵՐ - (864 էջ)
«Սովետական Գրող» - Երեւան, 1989
- ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ ԵՐԿԵՐ - (296 էջ)
Հրատարակութիւն Դանիէլ Վարուժան Գրական Հիմնադրամի - 9
Տպարան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան - Անթիլիաս, 1990

ԿԷՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՃԱՄԲՈՎ

Բ.

Յարգելով ու գիտակից ենթակայ դառնալով հեղինակի շարադրանքին կամ գրելակերպին, հնչիւնաբանութեանն ու կէտադրութեանը՝ դերակատարը (այս պարագային յատկապէս չեմ յիշում դերասան բառը) մուտք գործելով ու կաղապարուելով առաջադրուած ընթացքի մէջ, հնարաւորութիւն է ունենում յարակցուելու հեղինակի յղանցքի ներքին ակունքների, շարժառիթների ու առաջադրած ենթաբնագրի հետ: Այդ գործօն ենթակայական կեցուածքի բերումով ազատւում է կերտուած տիպարին պատկանող շունչն ու էութիւնը եւ ունկնդիր դիտողը արարման ականատես է դառնում: Դերակատարն այլեւս լոկ մտածին ու անշունչ բառեր, վիճակներ ու պատկերներ չէ, որ ներկայացնում է մեզ այլ, գործ ունի ուղղակի արարման հետ: Ոչ մի կասկած այս երեւոյթի դրսեւորման համար, նախնական պայման է հեղինակի յղանցքի ներքին ապրումի ակունքների գիտակից գոյութիւնը՝ մի բան, որ յաճախ բացակայ է բեմի համար նախատեսուած գրականութեան մէջ: Հէնց այդ ակունքների գիտակից գոյութեան հարցն է, որ որոշում է գրութեան ճշմարտապէս բեմական եւ կամ ոչ բեմական լինելը: Եբմական հեղինակ է Լեւոն Շանթ, որովհետեւ Հայոց լեզուի մէջ կիրառած նրա արտայայտչաձեւերը եւ ներմուծած հնարները, գործօն ու էական են բեմի վրայ դերակատարին գիտակցօրէն հեղինակ ներքին յղանցքին միաւորելու համար:

Թատերական գրականութեան նախնական պահանջը՝ գրութիւնը բանի, եւ բանը ի սկզբանէ արարման մէջ դնելու հետ է առընչւում: Ամէն մի բառ, նշան ու կառոյց այդ արարման հետ գործօն, անքակտելի կապ պիտի ունենայ: Հակառակ դէպքում՝ չենք կարող «ներկայացում» ունենալ:

❈

«Ես-ի Մարդը» աւարտւում է հետեւեալ երկու նախադասութեամբ (էջ 574).

Արաքսի տեսածին պէս՝ թեթեւ ճիչ մը կ'արձակէ եւ ուշաթափ կը փռուի գետին: Այս բոլորը միասին. կարճ ու արագ:

Վերահրատարակութեան « սրբագրիչներն » չըմբռնելով ու չգիտակցելով Շանթի մշակած զուտ բեմական բութի դերը՝ նրա գրութեան մէջ «ուղղել» են նախադասութիւնը եւ «ազատագրել» են նրան «սխալ»-ից: Առանց այդ բութի Արաքսիի ճիչն ու գետին փռուելը հանդիսատեսին պիտի խնդուք պատճառի: Իսկ բանիմաց դերակատարների խումբն ու բեմադիրը հէնց այդ բութն է, որ պիտի ըմբռնեն եւ բեմի վրայ արարեն օգտուելու համար ԱՆՁԵՐ-ի ցանկի մօրն ու աղջկան (ՈՐԲԵՒԱՅՐԻՆ ու ԱՐԱՔՍԻ՝ ...), մատնիչ ՄՈՒՇԵՂ-ի դիակը բեմ բերուելու պահին՝ իրր մէկ կատարեալ պատգամ ու ամբողջութիւն:

ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ

Շանթ այս դրաման եւս չորս տասնամեակ յետոյ բնորոշել է՝ թատերակ. առաջին էջերում, սկսեալ ԱՆՁԵՐ-ի էջից, որոշիչների եւ կէտադրութեան մէջ փոփոխութիւններ են նկատւում: Արդէն նշուել է այդ բաժնի կարեւորութեան մասին. այստեղ միայն կ'ուզեմ աւելցնել, որ կէտադրութիւնները բեմական կատարումների համար համահաւասար կարեւոր դեր ունեն, որքան երաժշտութեան փարթիթուրների մէջ նշուած կէտադրական նշանները: Դրանց փոփոխութեամբ փոխւում է դերակատարին ու բեմադիրին տրուած թոնը՝ երանգը: Եւ այդ երանգը ծաւալւում է ընթերցման ու կատարողական արուեստի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր մակարդակների վրայ. դա միայն պարզ գրական հարց չէ: Շանթ լաւ գիտակից է դրան եւ նրա անձնական վերահսկումները այդ հարցի համար են արուած:

Թատերակի առաջին արարի մէջ կարդում ենք (էջ 587).

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Սթափելով՝ [,] յանկարծ) Հա՛. իսկ դուն դեռ կարո՛ղ ես: Գիտե՞ս ատ ի՞նչ բախտ է: Ցիմար մի ըլլար. ո՛չ հայր, ո՛չ քոյր, ո՛չ աշխատանք, ո՛չ անձնուիրութիւն, ո՛չ այդ քու բարութիւնդ, ո՛չ այդ քու ապուշութիւնդ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ չի օգներ, ոչի՛նչ չի կրնար լեցնել կնոջ էութեան մէջ այն սոսկալի պարապը, այն ... ա՛հ (ձեռքով կը ծածկէ դէմքը: [·] Ու [ու] յանկարծ բանալով) Սիրա՛ն, կեանքդ կը դառնայ քո՛ս, կիսա՛տ, ծո՛ւռ: Մի՛ ըներ, մե՛ղք ես, հոգի՛ս, մի՛ ըներ: Մտի՛կ ըրէ խօսքիս. վաղը երբ Օհաննէսը գայ քու խօսքդ ուզելու՝ [,] ելի՛ր, վառէ՛ տանդ բոլոր ճրագները, հագի՛ր ամէնէն նուրբ ու ամէնէն ազնիւ հագուստներդ, գնա՛ իր դէմը ու ըսէ՝ [·] «Ահա՛ ես»: Վերջը ... վերջը ... (ոգեւորութիւնը ինկած) վերջը ճրագները կը մարէք միասին: Երբ կեանքի ջահը կը վառի, ճրագներու պէտք չկայ: (Քիչ մը ատեն լուռ, կարծես կը մրսի) Դէ՛, ես երթամ վեր ... տետրակներս սրբագրելու: Բոլորովին շալին մէջ փաթթըւած [,] կ'ելլէ դուրս):

Վերի տողերում [ ]-ի մէջ առնուած կէտադրութիւնները 1988-ի՝ հեղինակին չպատկանող փոփոխութիւններն են: Ուրեմն Շանթի բնագրին համաձայն, նոր հրատարակութեան ստորակէտը՝ բութի, միջակէտը՝ վերջակէտի, փոքր ու-ն՝ գլխագիր Ու-ի փոխելուց յետոյ, կրկին ստորակէտը բութի՝ միջակէտը բութի սրբագրելով հասնում ենք վերջին փակագծի ամբողջական գործողութեանը: Պիտի յիշեմ, որ փակագծի մէջ ներմուծուած ստորակէտը Տիրուհու տիպարին փոխանակ օգնելու, հոգեբանական կերպար ու շարժում կերտելու՝ նրան զարդարանքային երեւոյթ է պարգեւել. մի բան, որ իջեցնում է խաղի թէ լիցքը եւ թէ հանդիսատեսին փոխանցուելու անմիջականութիւնը, որովհետեւ Տիրուհուց սպասուածը, Շանթի գրութեամբ մէկ կտրուկ ամբողջական գործողութիւն է:

Երկրորդ արարի բնագրի մէջ կարդում ենք (էջ 591).

ՍԻՐԱՆ - [...]: Է՛, որ Աստուած չի տայ, չի տար: Երեւի իմ ճակտիս ալ ասիկա է գրուած, որ զրկըւած մնամ ամէն մխիթարանքէ, ամէն բախտէ: Ուրիշներն ալ եղբայր ունին:

ՍԱՀԱԿ - Ո՞չ, Սիրա՛ն, մի խօսիր այդպէս: Տե՛ս, ես ալ բախտի մէկ շատ սիրեկանը չեմ ու շատ շատ եմ մտածեր այդ բոլորի վրայ: Ո՛չ. կեանքը այդպէս ամբողջովին չի զրկեր ոչ-մէկը. չէ՛. ամէն մարդու բախտի կտոր մը կայ. կա՛յ Սիրա՛ն: (Յափշտակութեամբ [illegible] դէմքէն կախուած ու Երկիւղած ոգեւորութեամբ): Առանց այդ բախտի կտորին, խի՛ստ ծանր, խի՛ստ անիրաւ կը դառնար կեանքը: Ամէն մարդուն բախտի կտոր մը կայ:

«Սրբագրողները» Սահակի պատասխանի «Ո՞չ»-ի հարցականը փոխարինել են շեշտի եւ այդպիսով ԱՆՁԵՐ-ի ցանկի մէջ բնորոշուած փոքրահասակ, գունատ, մեղմ դիմագծերով. նիստ ու կացը ցրիւ՝ Սահակը, այդ հարցականի վերացումով քանի որ նրա խօսքերի մէջ բոլոր «ոչ»-երը միակերպ շեշտի ենթակայ են դարձել, իր ցրիւ վիճակը խաղալու եւ դրսեւորելու համար նիւթ չունի: Առանց հեղինակի համաձայնութեան, ընդամէնը մէկ հարցականի փոփոխումով տիպարն դարձել է կտրուկ, վստահ ու հաստատակամ:

Միեւնոյն արարի բուն բնագրի մէջ կարդում ենք (էջ 600).

ՀԱՅՐԸ - Վա՜հ. դուք որ բերնի համ չունիք. դուն ի՞նչ գիտես՝ ինչ բան է գինին: [...]

Կրկին «սրբագրուել» է բութը եւ արդիւնքը հասարակ, անենթաբնագիր մի տող է:

Թատերակի երրորդ եւ վերջին արարի

բնագրի մէջ ունենք հետեւեալ ԺԱ. ամբողջական տեսարանը.

Ճակտի դռան մօտ կ'երեւայ Տիրուհին, քիչ մը լուռ կը դիտէ եւ ծանր, յուշիկ քայլերով կը մօտենայ Սիրանին, առանց նկատուելու:

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Յանկարծ) Այո՛ ըսի՛ քեզի՛ ես չնայիս քար կը կտրես:

ՍԻՐԱՆ - (կը ցցնցուի. ու շատ դանդաղ շարժումով մը գլուխը կը դարձնէ անոր):

ՏԻՐՈՒՀԻ - Քեզի ըսի՞. ես չնայիս, քար կը կտրես. ահա՛ այդպէս:

Եւ երկուքն ալ խէթ ու չար նայուածքով մը երկար կը նային իրար. լուռ եւ յամառ:

Այս ամբողջական տեսարանը «սրբագրուել» է մի նոր բայի ներմուծումով: Տիրուհին «Ճակտի դռան մօտ կ'երեւայ»-ի փոխարէն «[...] կ'երթայ»: Հանդիսատեսը հակառակ հեղինակի ցանկացած ու նշած պարզ ցուցմունքին, անշարժութեան մարմնաւորուած տեսիլք, երեւոյթ նկատելու փոխարէն՝ աւելորդ շարժում տեսնելով անկարող է դառնում ապրելու՝ Սիրանի լուռ ներքին ցնցումը եւ նրա գլխի դանդաղ, դէպի Տիրուհին կատարած շարժումը կորցնում է խօսքին փոխարինող իր իմաստն ու շեշտը:

Միեւնոյն տեսարանի մէջ, «սրբագրուած» Տիրուհին ունի հետեւեալ տողը (էջ 618).

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Յանկարծ) Այո՛ ըսի՛ քեզի ես չնայիս, քար կը կտրիս:

Համեմատէք այս տողը վերի բերուած բնագրի հետ. նրբին տարբերութիւններ կը նկատէք: Եթէ նոր տպագրուածը գրեթէ հրամայական թոն ունի, բնագիրն առանց ստորակէտի՝ մէկ բութով եւ չորրորդ ի-ի փոխարէն ե ունենալով, Սիրանի արդէն վերը յիշուած գործողութեան նրբին խթանն է դառնում ու Տիրուհին խաղի վերջի համար իր հարցականով եւ երրեակ ի-երի (չըսի՞ ... չնայիս ... կը կտրիս.) կառոյցով Թատերակի խաղը իր լուռ յամառ եւ անշարժ հանդրրտանին է հասցնում:

Այո՛, հրատարակիչն այստեղ ընդամէնը մէկ բառ (կ'երեւայ), մէկ բութ եւ մէկ տառ (ե) «սրբագրելով» հիմնովին խախտել է Շանթի Թատերակի ներքին, գլխաւոր ջղերի գործողութեան ընթացքն ու դրսեւորումը:

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սկսեալ «Ճամբուն Վրայ»-ից Շանթ ԱՆՁԵՐ-ի ծանօթագրութիւնները ներմուծում է բնագրի մէջ եւ կցում է նրանց բեմական անդրանիկ մուտքին: Այդ մօտեցումը ընթերցողին, դերակատարին եւ բեմադիրին ստիպում է գրութիւնն իբր ծաւալուող գործողութեան ընթացք ընկալել եւ գործող անձանց արարումների ու խօսքի ընթացքի մէջ ճանաչել: Թատերագրութեան այս ձեւը, որ Շանթի համար յատուկ անձնական իմաստային եւ իմացական շեշտ է կրում, Թատերակների շարանի մէջ՝ գնալով ու գնալով էլ աւելի բիւրեղացուած պարզացումի է հասել:

Նշուեց արդէն, որ հատորում «Ճամբուն Վրայ»-ն վերահրատարակուած է ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ ու ԿԱՅՍՐ գրութիւններից յետոյ. դրա բերումով խախտուել է Շանթի կազմած Թատերական առաջին երրեակի կառոյցը: Ինչո՞ւ. ոչինչ չէ նշուած նորընծայ հրատարակութեան մէջ:

Միւս երկու գրութեան պէս՝ «Ճամբուն Վրայ»-ն էլ ոչ հեղինակային «վերահըպումների» է ենթարկուել: Նշում եմ օտար բառերի տարբեր տառատեսակով գրութեան հարցը:

Հինգերորդ արարի Ե տեսարանում կարդում ենք (Հատոր Բ. էջ 471).

ԵՐՈՒԱՆԴ - (Խնդալով) Կը հասկընա՛մ. դեկատա՛նս եւ էմպրէսիոնի՛զմ. դեղարուեստի վերջի՛ն խօսքը: Որ կ'ըսեմ արուեստի հոգի ունիք:

Պէտք է լինի.

ԵՐՈՒԱՆԴ (Խնդալով) Կը հասկընա՛մ. դեկատա՛նս եւ էմպրէսիոնի՛զմ. դեղարուեստի վերջի՛ն խօսքը: Որ կ'ըսեմ՝ արուեստի հոգի ունիք:

Նկատելու համար, որ հրատարակչութեան մօտեցումը ոչ էական է ու ոչ էլ հիմնաւոր, բաւական է միայն միեւնոյն արարի Ը բաժնում կարդանք (էջ 471).

ՀԱՐԵՆՑ- (Անցնելու ատեն) Ի՛նչ ալ շիք նաւ է ըսեր. փարանի՛ն ուրկէ է, չես հասկընար որ:

Այստեղ շիք-ը տարբեր տառատեսակի չէ վերածուած, այնինչ օտար բառ է եւ համաձայն կիրառուած «սրբագրութեան» այն եւս պիտի ընդգծուէր:

Շանթ օտարամուտ նման բառեր ընդգծելու համար այսպէս է վարւում (էջ 457. 458).

ԵՐՈՒԱՆԴ - Հապա ի՞նչ ըսէի. մէյ մը, որ չա՛տ տիպիկ էր, խելօքն աչքս խածաւ. մէյ մըն ալ, որ որբն ու խեղճը moderne ապրանք է հիմա, կը քշուի: (Մոմը սեղանին դնելով) Վա՛յ, սա ի՛նչ սոսկալի փոթորիկ է. վա՞յ թէ չեկաւ, մե՛ր տղայ:

ՎԱՀՐԱՄ - Ո՞վ:

ԵՐՈՒԱՆԴ - Ո՞վ պիտի ըլլայ. Մարի՛ն:

ՎԱՀՐԱՄ - (Պարզ) Կու գայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ - (Կը նայի ու կը խնդայ) Ուրեմն ... ուրեմն արդէն ձուկը ուռկանին մէջն է: Բարի յաջողո՛ւմ: Ոչի՛նչ. գուցէ քիչ մը քափրիզ, քիչ մըն ալ տարօրինակութիւն, բայց en somme, ոչի՛նչ, գէշ աղջիկ չէ՛: Իսկ տնեցի՞ք, բան գիտե՞ն:

ՎԱՀՐԱՄ - (Անտարբեր ուսը կը ցնցէ):

Շանթի մօտ տարբեր տառատեսակները պահուած են միայն գործողութիւնների եւ բացատրութիւնների համար եւ ոչ թէ բուն խօսքի: Իսկ օտար բառը, ինչպէս եւ անունը եթէ օգտագործուած է խօսքի մէջ, ինչպէս՝ «տիպիկ», «Մարի», «դեկատանս», «էմպրեսիոնիզմ» եւ «շիք», դըրանք պարզապէս հայատառ են գրուած ու պէտք եղած դէպքում, համաձայն տեղին կամ ոգուն՝ առոգանութեան նշան են կրում. այսքան միայն եւ ոչ աւելին: Հակառակ պարագային թատերայնօրէն օտար ոգի դրսեւորելու եւ նրա հետ հակադրուելու համար, Շանթ բնագիր խօսքի մէջ պարզապէս գրում է moderne եւ ոչ թէ մոդեռն, en somme եւ ոչ թէ անսոմ, scène de famille եւ ոչ թէ...

Յատուկ անունների համար օգտագործում է ՄԱՐԻ-ն ի դէմ ՄԱՐԻԱՄ-ի:

Նման նրբին գրութեան միջոցներով, Շանթ դերակատարին ու բեմադիրին բեմի վրայ բարդ հարցեր մարմնաւորելու համար, տարբեր երանգներով հագեցուած հարուստ առաջադրանքներով գծուած ու դասաւորուած կառոյց է առաջադրում: Խախտելով Շանթեան ձեւը՝ մինչեւ անգամ տառատեսակների կառոյցն ու գրելակերպը, փոխւում է խաղին հարկաւոր կենտրոնացումը, իմաստն եւ գործողութեան բնոյթը:

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ

Իբրեւ ժամանակագրական տեղեկութիւն այս ՏՐԱՄԱ-յին կցուած է Հազարամեակ մը մեզմէ առաջ տողը: Ապագայում Շանթ ջնջել է գրութեան ՏՐԱՄԱ բնորոշումը:

Երկի երեք նոր հրատարակութիւններից, նախ յիշատակութեան արժանի է 1990 թուի օրինակի՝ Գ. Շահինեանի յառաջաբանը:

ՇԱՆԹԵԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏԱՁԵՒ վերնագրի տակ կարդում ենք (էջ 18).

«Իւրայատուկ այս ստեղծագործութիւնը ունի նաեւ իւրայատուկ իր լեզուն:

Լեւոն Շանթ վերջնականօրէն հրաժարած է գրաբարեան ձեւերէն եւ ձգտած է ստեղծելու կոկ եւ երիտասարդ լեզու մը, որ միաժամանակ համադրական բնոյթ ունի եւ կանխագուշական:

Համադրական՝ որովհետեւ արեւմտահայերէնի մէջ կը մուծէ արեւելահայերէնի կամ բարբառներու արտայայտիչ որոշ կերպերը եւ կանխագուշական՝ որովհետեւ կը փորձէ տեսնել լեզուին հոլովոյթը եւ գործածել ձեւեր, որոնք կը հաւատայ թէ պիտի ընդհանրանան ապագային:

Այսպէս՝ Լեւոն Շանթ արեւելահայերէնէն փոխ կ'առնէ բայական ասոյթներ, ապառնիի դերբայական ձեւեր, կրկնակ ժխտականը, որոշ կրկնակ դիմառոր բայերու գործածութիւնը: Անձնական իր ներդրումը կը յատկանշուի հայցականի եւ սեռականի ջնջումով, ապաթարցի իւրայատուկ գործածութեամբ, ու ձոյլ ձայնաւորի փոխարինումովը ըով, ը բայավերջի նախընտ(ր)ութեամբը ած վերջաւորութենէն՝ բաղադիր բայերու պարագային:

Լեւոն Շանթի լեզուն կը յատկանշուի նաեւ ժխտականի սխալ գործածութեամբ: Ան յաճախ չի կը գործածէ, երբ ներկայ սովորութիւնն է պահել այս ձեւը միայն սահմանական ներկայի եզակի երրորդ դէմքին»:

[...]

Մէջբերուածն իր ընդհանուր սահմանումներով Շանթի թատերական գրութիւնների պարագային ճիշդ է միմիայն մասամբ: Թատերական լեզուի համար տարբեր մօտեցում է պէտք: Օրինակ գըրաբարեան ձեւերի պարագային նրա չ«վերահպուած» բնագրերում այդ ձեւը, ինչպէս նաեւ տարբեր բարբառային կառոյցները նկատում ենք տրուած է տիպարներից ոմանց խօսքին, նրանց հոգեկան եւ մշակութային կառոյցն բնորոշելու համար. դա ոչ տպագրական եւ ոչ էլ հեղինակային վրիպակ է, այլ որոշակի քայլ: «Հին Աստուածներ»-ի մէջ երեւոյթն աւելի յատկանշական է. բերենք մի քանի նմոյշ.

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - [...] (Յանկարծ վճռական) Ա՛, երբե՛ք: Աշխարհքը մուտք չունի այս կղզին: Աշխարհքը մուտք պիտի չունենա՛յ այս կղզին: Ո՛չ:

(Առաջին Արար, Առաջին Տեսարան)

«Աշխարհք» գրելակերպով խօսողը Վանահայրն է, որ հոգեբանօրէն առընչուած է գրելակերպին. միեւնոյնն է միւս վանականների, ինչպէս նաեւ Աբեղայի հետ քանի նրանք Վանահօրն ենթակայ միաբաններ են:

ԱԲԵՂԱՆ - Իմ աշխարհքս վանքն է եղեր մինչ, քանի խելքս կը հասնի:

(Առաջին Արար, Երր. Տես. 3)

Աբեղան՝ Աղջկան իբրեւ Սեղա, տեսիլք տեսնելուց եւ վերարկուն նրան յանձնելուց յետոյ, խօսքի մէջ այլեւս ենթակայ չէ մնում «աշխարհք» գրելակերպին:

ԱԲԵՂԱՆ - Ճի՞շտ է, ճգնաւոր, որ դուն տէր ու թագաւոր ես եղեր ամբողջ ընդարձակ աշխարհներու, [...]

(Երկ. Արար, Երր. Տես. 4)

Այս խօսքերից առաջ մենք ունկնդիր ու ականատես ենք եղել միաբանութեան քայքայմանը.

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ո՛չ, հա՛յր - սուրբ. ով եկեր է հոս ինծի հետ իմ անապատս, պէտք է աւելի վեր ըլլայ, քան մարդը: Իսկ չարէն թող վախնայ ան, որ չէ կըտրեր իր բոլոր շղթաները աշխարհքին հետ, անցեալին հետ, իր յուշերուն հետ, իր վշտերուն, իր ուրախութիւններուն:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Իսկ ան ո՞վ է, վանահա՛յր, որ կըցեր է կտրել այդ բոլոր շղթաները:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Հպարտ) Ա՛ն, ով եկեր է այս անապատը, ծերունի՛:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Մենք մարդ ենք ամէնքս ալ, վանահա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐ - Ով մարդ է ու միայն մարդ՝ անիկա աշխարհինն է ու թող դառնայ աշխարհին. ահա՛ պատրաստ է հայր Անտոնին լաստը: [...]

(Երր. Արար, Առ. Տես. 1)

Վանահօր եւ ծերունի վանականի մտքի ու խօսքի միջեւ երեւան եկած տարբերութիւնը արտացոլուած է նաեւ գրելակերպի մէջ: Յստակ է. այդ պահից գոյութիւն ունեն «աշխարհք» եւ «աշխարհ» ձեւերն իբր երկու տարբեր մտքեր: Սա լեզուի գրելակերպի ունակութիւններն իբրեւ ժամանակի ու հոգեկան կառոյցի արտայայտութիւն՝ սեղմ թատերային լեզուի ոճ ստեղծելու միջոցառում է, ոչ թէ տըպագրական կամ հեղինակային անուշադրութեան սխալ: Միջանկեալ նաեւ յիշենք որ այս բաժնից, 1990 թուի օրինակի մէջ հանուել է «անցեալին հետ» խօսքի մասը եւ գլխագրի է վերածուել Վանահօր խօսքի մէջ բերուած «ծերունի» բառը, որ Շանթեան չէ:

1917 թուին «Հին Աստուածներ»-ի երրորդ հրատարակչին, Բոստոն ուղղուած նամակում, Շանթ գրել է.

Յարգելի Պարոն.

[...]

Ցանկութիւն էք յայտնա՛ծ, որ «Հին Աստուածներու» նոր հրատարակութիւնը յանձնեմ ձեզի Ամերիկայի հայ գաղութին համար: Համաձայն եմ: Այլեւ կը խընդրեմ, որ մասնաւոր ուշ եւ խնամ ընէք գրքիս թղթին, տիպին ու ձեւին վայելչութեանը: Արտատպեցէ՛ք Թիֆլիզի օրինակէն. Պոլսի օրինակին մէջ բաց ինկած տողեր եւ սխալներ կան:

[...]

Բաց ինկած տողեր եւ սխալներ կան նաեւ 1990 թուի օրինակում: Արդէն յիշեցինք մէկը՝ միւսը Առաջին Արարի, Երրորդ Տեսարանի բաժին 1-ի մէջ հետեւեալ տողերի բացակայութիւնն է.

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ դէմքը կը բանայ ու շեշտ կը նայի անոր արձանի նման անշարժ դէմքին):

ԿՈՅՐԸ - Ըսէ՛, ըսէ՛:

Շանթի նշած Թիֆլիզի (1913) հրատարակութեան օրինակից պահուել է հեղինակի մակագրութեամբ՝ Իմ սիրելի Յովհաննէս Խանին (1) ձօնուած հատորը, որի մէջ կան երկու գրչագիր ուղղումներ. դրանք արձագանգուած են Պէյրութի «Ամբողջական Երկեր»-ի մէջ: Առաջինը հետեւեալ բաժնի մէջ է.

ԻՇԽԱՆ - [...] Ափսո՛ս, այդ սեւ վերարկուն կը կաշկանդէ իմ թեւերս: (Մօտենալով Աբեղային) Տղա՛ս, քու իշխանդ քու առջեւդ շատ աղքատ է ու շատ անզօր՝ քեզի փոխարէն մը ընելու. ինչ որ ըսել կրնամ՝ հոս ներելի չէ, ինչ որ տալ կըրնամ՝ քեզի պէտքը չէ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Մեզի պէտք է քու ու զաւկիդ երկար արեւը:

ԻՇԽԱՆԸ - Աղէ՛կ. ես քեզի պարտական մնացի, աղուոր զգացում չէ. ես սովոր չեմ եղեր պարտական մնալու: Ինչ եւ է. տուր ձեռքդ (2). տե՛ս իմ ինս, ասիկա երբեք տկար չէ եղած մեր թշնամիներուն դէմ ու երբեք ալ անարդար գործ չէ տեսած. արժանի է որ սեղմես այդ քու ձեռքովդ, որ այսօր ազատեց աղջիկս ալիքներէն: (Պինդ կը սեղմէ աբեղային ձեռքը) Մտնե՛նք, վանահայր, տաճարին ներսը:

Հակառակ «Ամբողջական Երկեր»-ի մէջ ներմուծուած «ձեռքդ / ձեռքը» փոփոխումին, թէ 1988-ի եւ թէ 1990-ի օրինակը, երկուսն էլ «ձեռքդ» սխալ են համարել: Շատ ընթերցմամբ տրամաբանական է թւում արուածը. Թատերական եւ ներքին հիւսուածքի տեսակէտից սըխալ. թէ ինչո՞ւ բացատրութիւնն պարզ է:

Իշխանը խօսում է Աբեղայի հետ Վանահօր ներկայութեամբ. Աբեղան ենթակայ է միաբանութեան կառոյցի բերումով Վանահօրը. Իշխանի խօսքերի ընթացքին Աբեղան միանգամայն լուռ է. Վանահայրը իր խօսքերով սահմանում է Իշխանի ոգեւորութիւնը. Իշխանը գիտակից է դրութեանը. Աբեղայի ձեռքը սեղմելու համար միջանկեալ դիմում է Վանահօրը: Մէկ բառի թեթեւ փոփոխութեամբ Շանթ յաջողել է հարուստ թատերական՝ գործօն երրեակ կառոյց ըստեղծել:

Մի ուրիշ աչքաթող արուած կարեւոր բեմական փոփոխութիւն է նաեւ Աբեղայի խուցի մէջ տեսիլքի տեսարանին վերաբերող (Առաջին Արար, Երր. Տես. 3) Շանթի վերահպումը.

[...]

ԱՂՋԻԿԸ - Բան մը տուր վրաս, որ հոգիս տաքնայ:

ԱԲԵՂԱՆ - Ես ոչինչ չունիմ:

ԱՂՋԻԿԸ - (Առանց գլուխը դարձնելու, ետեւը պատէն կախուած վերարկուն մատնանիշ ընելով) Ա՛լ:

ԱԲԵՂԱՆ - Վերարկո՞ւս:

ԱՂՋԻԿԸ - Ինչպէ՛ս կը մրսիմ:

ԱԲԵՂԱՆ - Վերարկո՞ւս:

ԱՂՋԻԿԸ - Կը վարանի՛ս: [...]

Աղջիկը տեսիլքի տեսարանում առանց ետ դառնալու մատնանիշ է անում վերարկուն եւ արտասանում է՝ «Ա՛լ»: Աբեղայի տեսիլքը առընչուած է մշուշի մէջ խաչի վերացումին եւ Աղջկայ (Սեղայի) երեւումին: Երբ երկը Միգանուշների տեսարանին է հասնում (Երկ. Արար, Երր. Տես. 1) Սեղային ուղղուած կանչից յետոյ, Աբեղայի աղօթքին Միգանուշներն են արձագանգում.

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՄԻԳԱՆՈՒՇՆԵՐ - [...] Ալ անզօր է քու խաչը:

ԱԲԵՂԱՆ - (Նորէն կոտրուած) Ալ անզօր է աղօթքս, ալ անզօր է իմ խաչս:

«Ալ»-ը այստեղ թէ գործօն «խօսք» է թէ ձայն եւ թէ յստակ արձագանգային կապ, որն բերուած է Աբեղայի անցեալից: Հրատարակիչները խաբուելով ցուցանշական յատկութիւնից, «վերականգնեցրել» են որոշ հրատարակութիւնների «Ա՛յ»-ը այնինչ Շանթ աղջկայ մարմնային շարժումն նշելով, հարկ չէ դտել որ «խօսքն» եւս նոյն մակարդակի վրայ մնայ:

Միեւնոյն հատուածի մէջ 1990-ի օրինակը «Ինչպէ՛ս կը մրսիմ»-ը դարձրել է «Ինչպէ՞ս կը մրսիմ»: Ու այսպէս տեսիլքն թեթեւակի «վերահպումներով» կորցրել է իր կառոյցի նրբին հիւսուածքըն ու բեմական ենթաբնագրային խորքը:

Կրկին նոյն հատորի մէջ մի ուրիշ աններելի փոփոխութիւն է կատարուել.

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ես չեմ հասկընար՝ ինչ ըսել կ'ուզէ՛ իշխանուհին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Չես հասկընա՞ր...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ըսածներէդ չհասկըցայ ես ոչինչ:

(Երկ. Արար, Երր. Տես. 2)

Բերուած բութը ստորակէտ, իսկ հարցականը երկարացման նշան պիտի լինեն, եթէ տեսարանը ճշմարտապէս իր խորքին կառչել ցանկանայ:

1988 եւ 1990 թուերի հրատարակութիւնների մէջ հանդիպում ենք մի ուրիշ կարեւոր փոփոխութեան. դա Շանթի չափածոյ տողերի թէ կէտադրութեան եւ թէ չափի ու ձեւի խախտումն է. օրինակը բոլորին ծանօթ...

Իջէ՛ք, իջէ՛ք,
երազներ,
իջէ՛ք զգո՛ւշ,
երազներ,
շոյող, անո՛ւշ
երազներ,
իջէ՛ք քնքուշ
երազներ:

[...] եւ այլնը առաջին հրատարակութեան մէջ (1988) դարձել է.

Իջէ՛ք, իջէ՛ք, երազներ,
իջէ՛ք զգո՛ւշ, երազներ,
շոյող, անո՛ւշ երազներ,
իջէ՛ք, քնքուշ երազներ:

[...]

Գրաշարներին չէ բացատրուել «երազներ» տողի անջատ գրուելու պատճառը ու ամբողջ բանաստեղծութեան զարկն եւ երաժշտական կէտադրութիւններն խախտուելով, գրութիւնը բառիս բուն իմաստով, կերպարանափոխուել է: Երկրորդ հրատարկութեան մէջ (1990) պահուել է տողերի ձեւը, սակայն փոխուել է կէտադրութիւնը. այդպիսով այստեղ եւս

●►

ՔԱՐԵՐԸ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ...

(Շաբ. Ա. Էջեան)

ւում են ոչ Թէ նրա բնատուր ձիրքով ու նկարագրի առանձնայատկութիւններով, այլ… նոմենկլատուրայի այս կամ այն դասի պատկանելութեամբ: Օրինակ, ստորին դասի գրողներին Թոյլատրւում է բացասական կերպար ընտրել Թաղային կոմիտէի գծից ոչ բարձր պաշտօնեայի, անկական ձեռնարկութեան բրիգադիրի կամ խանութի գործակատարի: Հիմնական Թեմաները կենցաղային կոնֆլիկտներն են՝ սէր, ամուսնական…, Թեւաւորոյ քաղաքացի, կոլեկտիվի հասարակական կերպար, լուսաւորական… Ոչ՝ դասական, ձեռագիր՝ ընտծնունդ: Թոյլատրելի ժանրը՝ պատմուածք, վիպակ: Դրամատուրգիայում, կինոսցենարներում Թոյլատրւում է գրոտեսկ վերին դասին: Իւրաց Թեմաները՝ քաղաքային գիւղին ու ուսանողը, ապագայի մարդն են… Արտասահմանում են հեռանկարի քաւականւոն լայն ընդրութիւն:

Նոյն գրական նոմենկլատուրայի կէտային Թոյլատրւում է գրելու ամէն ինչ, ընդհուպ մինչեւ չբխուող երկերի քաղտուցային ընթացաւաւ…: Սրանց նուխատրուած ժանրերն են՝ վէպը, պատմուէպը, ուղեգրութիւնը, Սիմֆոնիա, Հրապարակախօսութիւն…: Ոչ՝ խաղացկոտ, հոմասարները բարձր, տպաւորութիւնը՝ համապատասխանաբար…

Կան նաեւ, այսպէս կոչուած, ժողովրդական գրողներ, որոնք չծածկուած ոչ մի դասի մէջ, անուղղակիօրէն, օդում են բոլոր բարիքներից, չնայեն մինչհետուստատեսային շրջանում ձեռք բերած ճանաչման, երբ մարդիկ ուրիշ զբաղմունք չունէին, միակ հաճոյքը գիրք կարդալն էր եւ ժողովուրդն սովորաբար հանաչում էր իր գրողներին…

Սակայն ամենակարեւորը, ինչպէս «հալածուած» գրողների դասն է: Սրանք իրենց հեռու են պահում պաշտօննեկից, Թէեւ մանրին յարաբերութիւնների մէջ են ամենաբարձրաստիճան պաշտօնեաների հետ: Նրանց խորհրդատու են գոռայ կերպարվածները ավելի են բոլոր բանկետներում, բոլոր պատգամաւորութիւններում, բոլոր նախագահութիւններում… Անպաշտօնութիւններով ու պաշտօնեաներով չլուած անխափան անկատարութեան ձեռնատու յաւէ դէմքերին, նրանց բոլոր հանդէս չելը ու հասարակ… գրքեր են տպագրում պետութեան հաշուին, արտասահմանում մի ուղեւորութիւնից անմիջապէս անցնում են միւսին, տարին մէկ արտօնեալ տպաքաններով կանչւող ու ապահովելով են փոխում, վէրթապրի պետական բնակարաններ են ստանում քաղաքի ամենակենտրոնում, սակայն ազգային ցաւերից մերթը նրանց հոգու վէրքը էլ ու ու չի լինում է անխաչատելի… Լուր անոր նեբառնեցութեան հաւաքում նրանք ժանրաւորպառ եւ յղիները ու անմիջապէս կը հասկանաս, որ նրանք անվերջ պայքարում են իրենց հալածող եւ որ մահը անէրի դէմ, որոնց մասին նրանք ղեկավարմերջի ձեր՝ հալածողի, բայց եւ չատ յաւախ անձնավորածի պատմեանակէրով: Տեսարաններին ներկայ ու գալիք սերունդների այն ներկայացուցիչները, որ ըեր կը փորձէն ուսումնասիրել այս «հալածեալների» կեանքն ու ստեղծագործութիւնը, չատ կնճռոտ ու անկնճիռ հարցեր կը պարզեն, բացի, հաստատ համոզուած եմ, այն հարցերից, Թէ ովքեր, ինչու եւ երբ են սրանց հալածել…

Կայ նաեւ «նոր սերունդ», որն յաւերժօրէն նախապատրաստւում է փոխարինել հներին, սակայն այս «գործընթացը» անվերջ երկարում է, որովհետեւ հները յամառօրէն ու կտրականապէս հրաժարւում են «հնանալուց» … Նիւթական անապահով կեանքից յուսալքուած տաղանդաւոր երիտասարդներից ոմանք, վերեւինների վստահութիւնը չահելու եւ քիչ Թէ չատ տանելի աշխատանք ստանալու յոյսով, Թոյլ եւ վատ գրելու փորձեր էին անում, քայլեր՝ իւրացնելու քծնանքի ու մատնութեան տեխնիկան: Սակայն կեղծիքն արագ ի դերեւ էր գալիս, որովհետեւ չափազանց կերկերուն, սիրողական ու վհատ էին նրանց փորձերը, եւ այստեղ էլ նրանք անմիջապէս ետին պլան էին մղւում, դիմանալով կաբինետներում ու միջանցքներում վըխտացող բնածին միջակութիւնների եւ վաստակաչատ սողունների մրցակցութեանը: Տաղանդաւոր, օժտուած ստեղծագործողներ միշտ էլ եղել են, բայց ինչի՞ վրայ են նրանք ծախսել իրենց տաղանդն ու եռանդը. անտէրունչները՝ միաբանութեան չարքերն անցնելու, իսկ միաբանութեան անդամները՝ իրենց տեղն ամրապնդելու, աւելի վերեւ մագլցելու վրայ… Ստացուել է այնպէս, որ գրողներից չատերը, քիչ Թէ չատ ապահով կեանք, ազատ ստեղծագործելու հնարաւորութիւն ստացել են 60 եւ նոյնիսկ 70 տարեկանից յետոյ, եԹէ, ի հարկէ, կարողացել են հասնել այդ տարիքին…

Այո, դառնանալու չատ բան կայ, եւ, ցաւով արձանագրելով մեր նիւԹական ու հոգեւոր կեանքի ունայնութեանը, մըտածում ես, գոնէ մեր մեծ Վարպետը չըսխալուէր, գոնէ ճոխ սեղանի չուրջ քաղցէինք, Թէ չէ ինչի է նման՝ քաղցում ենք կատարելապէս դատարկ սեղանի չուրջ…

Եւ ահա, այս պայմաններում Հայաստանի գրական կազմակերպութիւնը սկըսեց… ճիճուի նման կիսուելով բազմանալ, ահա արդէն մայր մարմնից դատուելով, դալարուելով աչխոյժ չարժումներ է անում նորածին «Հայ Գրողների Միութիւնը». վտանգ կայ, որ չուտով կ'առանձնանայ եւս մէկը՝ «Աւելի Հայ Գրողների Միութիւնը», յետոյ՝ «Ամենահայ Գրողների Միութիւնը» … եւ այլն: Իսկ սրանք էլ առանձնանալուն պէս անմիջապէս վարչութիւն են ստեղծում, քարտուղարութիւն, նախագահութիւն: Գրողների Միութիւնը բերնէբերան լըցուած է քարտուղարներով, նախագահներով եւ ամէնուրեք նիստեր են՝ սենեակրում, միջանցքներում, զուգարաննե-րում… Մէկ չնչին ընկնող քարտուղարների Թւով մենք վաղուց արդէն անցել ենք… ում՞ց չենք անցել որ: Կարող ենք նոյնիսկ բարտերային փոխանակման անցնել՝ մենք նրանց քարտուղարներ, նրանք մեզ՝ սննդամԹերք… Մինչդեռ մենք ընդամէնը երկու-երեք տասնեակ՝ իրենց կոչմանը քիչ Թէ չատ արժանի գըրող ունենք, որոնք անտէրուչ էին եւ սոցիալիզմի օրօք, եւ ինչպէս ցաւով պարզեցինք, այդպիսի են մնալու նաեւ կապիտալիզմի լուսաւոր ապագայում եւ ներկայ չուկայական յարաբերութիւնների Թոհ ու բոհի մէջ…

… Եւ ընդհանրապէս, չքաւոր ընտանիքներում վէճեր չատ են լինում: Լաւ կեանքից չէ, որ բոլորս այսպէս պինդ բռնել ենք Գրողների Միութեան փէչից. էլ ուրիշ ո՞վ մեզ բնակարան կը տայ, աշխատանք, Թոշակ, էլ ո՞վ է, ի վերջոյ, մեզ Թաղելու եւ որտեղ… Վստահ եմ, որ գների աճի եւ համընդհանուր դեֆիցիտացման անկասելի Թափից երկնչելով՝ մեր գրողներից չատերը, յատկապէս տաղանդաւորները, անԹաղ մնան կամ էլ պարզապէս փաստի առաջ կանգնեցնեն երիտասարդ գրողներին՝ կտրականապէս հրաժարուելով մեռնել, իւրովի իրականացնելով գրողների անմահութեան գաղափարը…

Եւ ընդհանրապէս, այս ոգով չարունակելու դէպքում, կարճ, չատ կարճ ժամանակ անց մի այնպիսի հոգեւոր աղէտ կը յաջորդի, որի դէմ երկրաչարժը չընչին բան կը Թուայ: Որովհետեւ դժուար չէ ենԹադրել Թէ որ մամուլն ու որ գրականութիւնը կը կարողանան դիմանալ «չուկայական» յարաբերութիւնների այս փորձութեանը՝ միտք ու հոգի սնանկացնող պոռնոգրաֆիան, ոստիկանավէպերն ու հնարովի սենսացիաները, երազահաններն ու եփրեմվերդիները… Եւ դժուար չէ ենԹադրել, Թէ ժողովրդին ինչի կարող է վերածել նմանօրինակ «հոգեւոր» սնունդը: Եւ կը գայ մի ժամանակ, եւ դա այնքան էլ հեռաւոր ժամանակ չէ, երբ մենք այլեւս ոչնչով չենք տարբերուի այն «եղբայրական» ժողովրդից, որի կեանքը մենք կերել ենք, որովհետեւ ոչ մի կերպ չենք ուզում մեր հողերը նրան տալ եւ որի առաջ մեր միակ առաւելութիւնն այն հոգեւոր բարձր արժէքներն են, որոնք մեր ժողովուրդն ըստեղծել է իր կենսագրութեան ամենածանր ու դաժան չրջաններում՝ սարկաւագութիւնից, ճորտատիրութիւնից մինչեւ կոմունիստական փորմացիաներ եւ կորցնելու է դարեր չարունակ երազած դեմոկրատիայի եւ անկախութեան երանելի պայմաններում… Եւ այս պարագայում մեր Մատենադարան ու այնտեղ ի մի բերուած գանձերը կը նմանուեն Ալեքսանդրիայի հռչակաւոր գրադարանին ու այնտեղ հաւաքուած գանձերին, որի ոչ գըրքերն են մնացել եւ ոչ էլ այն ժողովուրդը, որն ստեղծել է ու կարդացել այդ գրքերը… Եւ ընդհանրապէս մենք գիտակցու՞մ ենք, Թէ ինչ ծանր փորձութիւն է սպասում մեր արուեստին ու գրականութեանը, հոգեւոր մշակոյթին ու դպրոցին, ազգային նկարագրին ամբողջութեամբ վերցրած: Եւ այդ փորձութիւնը կը սկսուի այն պահից, երբ մենք անմիջական, իսկական ու զանգուածային չփման մէջ կը մտնենք աշխարհի տարբեր երկրների եւ ժողովուրդների հետ, մշակոյթների ու լեզուների հետ… Եւրոպական ու անդրովկիանոսեան ամէն ինչի, այդ Թւում, Թերեւս առաջին հերԹին բարքերի, արուեստի ու գրականութեան նկատմամբ սոցռէալիստական Թոյնով ու Թշնամանքով երկար տասնամեակներ սնուած մեր հոգիները արդեօք կը դիմանա՞ն, չէ՞ն սմքի ու գալկանայ, նուաղի նոյն այդ բարքերի, արուեստի ու գրականութեան հետ անմիջական, ազատ յարաբերութիւնների բարեկամական մԹնոլորտում: Մարդկութեան լաւագոյն ապագայի եւ աշխարհի ամենաառաջադիմական գաղափարախօսութեամբ եօԹանասուն տարի չարունակ գինուած մեր խրոխտ կեցուածքից ինչ կը մնայ, երբ դէմ առ դէմ հանդիպենք երկրագնդի բոլոր անկիւններում իրենն տէր ու տնօրէն զգացող, ժպտադէմ ու բարեհոգի «քեռի Սէմին» ու նրա «յետադիմական» ապրանքներով լցուած սուպերմարկեԹներին, ուտեստեղէնից պայԹող, լուսաճաճանչ ռեստորաններին ոչ Թէ կարմիր գծից անդին եսիմ որտեղ, այլ հէնց մեր բազմադարեան ու բազմաչարչար հողի վրայ, մեր հայրենի քաղաքների փողոցներում… Հարստութեան այս փայլից չլացած հայ քաղքենիները, որոնք նախկինում դիսերտացիաների պաչտպանութիւններն ու պաչտօններում առաջ գնալը պատճառ բռնելով երեխաներին ռուսական դպրոց էին տանում, արդեօք հիմա էլ խուճապահար չե՞ն խցկի իրենց երեխաներին անգլիական, ֆրանսիական եւ այլ օտարալեզու դպրոցներ՝ այս անգամ էլ այդ երկրների բարեկեցութիւնը պատճառ բերելով: Եւ մեր չքաւորութեան եզրին հասած մշակոյԹի օճախները, փակուելու իրական սպառնալիքից նուաղած գրահրատարակչութիւնները ու մամուլը՝ մեր հոգեւոր «ամրոցները» կը կարողանա՞ն դիմակայել արեւելեան բայաԹիներին, դէյլանին ու հաչիչին, պորտապարին ու հազարումի գիչերային գայԹակղութիւններին, որոնք անպայման կը ներմուծեն Թուրք ու արաբ վաճառականները՝ իրենց խանութների ու գործատների հետ, իսկ մեր կինոն ու հեռուստատեսութիւնը ինչո՞վ եւ ինչպէ՞ս պիտի դիմանան ֆրանս - ամերիկեան դետեկտիվների ու վիտէօհեղեղի իններորդ ալիքին: Հապա դրսեցի հեղինակները, որոնց ելումուտը գնալով սկսել է յաճախանալ… Նուիրում են իրենց չքեղաչուք, բարձր ճաչակով հրատարակած գրքերը, զուարճալի դէպքեր են պատմում դէսուդէն կատարած իրենց ճամբորդութիւններից, լատինամերիկեան գրականութեան նորութիւններից եւ ի պատիւ իրենց, չտեսնելու են տալիս մեր անճաչակ ձեւաւորուած գրքերի գորշ ու կոպիտ ԹղԹերը, մեր կիսամաչ հագուստը, հերոսաբար դիմանում են մեր Պամիր - Պրիմա - Աստրա անորակ ծխախոտներից «բուրող» գարշահոտութեանը…

Այո, երկրագունդն արդէն բաժանուած է առաջին, երկրորդ, երրորդ եւ այլ աշխարհների: Ցաւօք սրտի, մենք առայժմ մտնում ենք «եւ այլ աշխարհների» մէջ: Եւ ես չգիտեմ, գալիք նըւաստացումների այս չարանը ինչ դաղ մէջ, նստուածք է տալու մեր հոգու մէջ, և «այլ աշխարհների» պատկանելիութեան մեր խարանը ինչքան է դաջուած մնալու մեր ճակատին եւ չի՞ ստիպելու մեզ ազգովի դառնապեղու անլիարժէքութեան զգացումով:

ՅՈՎՀ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

խեղաԹիւրուել է բանաստեղծութեան չունչն ու ընԹացքը:

Միեւնոյն կերպի անտեղի կէտադրութիւններով փչրուել է Մեհեանի տեսարանում (Երր. Արար, Երկ. Տես. 3) Փուրմի եռաբաժին օրհնանքի չունչը:

Նոյն Մեհեանի տեսարանում, բուն բնագրի մէջ կայ երկու անգամ կրկնուած այս ծիսական նախադասութիւնը.

(Մէկ երկու կաթիլ կը թափէ կրակին. ուժեղ ու պայծառ բոց):

1990-ի օրինակում յիչուածը մէկ անգամ «սրբագրուել» է միջակէտի փոխարէն վերջակէտ եւ միւս անգամ ստորակէտ օգտագործելով: Վերջին կէտադրական փոփոխութիւնը, ցայտուն կերպով յստակ է դարձնում, որ «սրբագրողներն» ոչ հետեւողական եւ ոչ էլ հիմնաւոր մօտեցում են ունեցել:

ԿԱՅՍՐ

«Կայսր»ը 1916 Թուի Թիֆլիզի հրատարակութեան մէջ առանց Նախընթաց Արարի, Դրամա Բիւզանդական Դարերէն է: Պէյրութի 1947-ի «Ամբողջական Երկեր»-ում, վերանայուած Նախընթաց Արար-ով Թատերակ Բիւզանդական Դարերէն է դարձել:«Սովետական Գրող»-ը «Կազմողի կողմից» բաժնի ցանկում, «Կայսր»-ի գրութեան Թիւը 1918 է նչել: 1916-ի օրինակի Առաջին Արար, Առաջին Տես. 9-ը այսպէս է սկսւում:

Բիչ մը ետքը աջէն կը մտնէ կայսր յարգանքով բռնած ալեւոր հոգեւորականի մը թեւէն: Վերջինս կորաքամակ ու դողդոջուն: Կայսրը կը բերէ, կը նստեցնէ բազկաթոռին, ինքն ալ կը քաշուի ետ դէպի իր գահը:

Հոգեւորականը - (Շունչը կանոնաւորել ջանալով) Նիկեֆոր կա՛յսր, կանչե՛ր էիր ինծի:

Կայսրը - Բայց հանգստացի՛ր, դեռ հանգստացի՛ր:

Հոգեւորականը - Հանգիստը այս աշխարհի համար չէ: Շուտո՛վ, չուտո՛վ, մօ՛տ է կուգայ եւ իմ հանդիստը:

Լաւ ըմբռնելու համար Շանթի անձնական վերափոխումները կարդանք նոյն տեսարանի վերջին ձեւը:

Բիչ մը ետքը աջէն կը մտնէ կայսրը, յարգանքով բռնած ալեւոր հոգեւորականի մը թեւէն, որ իր Սուրբն է. Կրօնաւոր մը կորաքամակ ու դողդոջուն: Կը բերէ, կը նստեցնէ բազկաթոռին, [.] ինքն ալ կը քաշուի ետ [՚] դէպի գահը:

ԻՐ ՍՈՒՐԲԸ - (Շունչը կանոնաւորել ջանալով) Նիկեֆոր կա՛յսր, [՛] կանչե՛ր էիր ինծի:

ԿԱՅՍՐԸ - Բայց հանգստացի՛ր, դեռ հանգստացի՛ր:

ՍՈՒՐԲԸ - Հանգիստը այս աշխարհի համար չէ: Շուտո՛վ, չուտո՛վ, մօ՛տ է, կուգայ եւ իմ հանգիստը:

[…]

Վերահրատարակութիւնները պահել են Շանթի անձնական փոփոխութիւնները սակայն չեն բաւարարուել միայն դրանով եւ փոխել են կէտադրութիւնը:

Լրացնելու համար հեղինակի յղացումը մի ուրիշ փոքրիկ հատուած 1916-ի օրինակից.

ԿԱՅՍՐԸ - (Երբ կը մնայ մինակ, ծանր ու մռայլ կ'երթայ ձեռքը կը դնէ գահի բազուկին ու կը մնայ կորացած, աչքերը յառած գետինը կէտի մը):

ՁԱՅՆԸ - (Գետնին տակէն) Ինչո՞ւ յանձնեցիր անոր ամէնէն ծանր կռիւները, Նիկեֆոր կա՛յսր: [՛]

ԿԱՅՍՐԸ - Ձա՛յնը … իր ձա՛յնը:

ՁԱՅՆԸ - Ինչո՞ւ ղրկեցիր ամէնէն տաք, ամէնէն արիւնոտ կռիւները, Նիկեֆոր կա՛յսր:

ԿԱՅՍՐԸ - Ի՞նչ կ'ուզես: Կռուի տանող ո՞վ կը հարցընէ:

ՁԱՅՆԸ - Հողէ՛ն է, որ կը խօսիմ քեզի, Նիկեցոր կա՛յսր [՛]: Ղրկեցիր, որ մեռնի:

(Երկ. Արար, Երկ. Տես. 3)

[…]

Վերը բերուած [ ]-ի մէջ առնուած կէտադրութիւնները 1988-ի եւ 1989-ի օրինակներին են պատկանում:

Ա. Ե.

---

(1) Յովհաննէս խան Մասեհեան՝ Շէյքըսփիրի երկերի նշանաւոր թարգմանը:

(2) Հատորի մէջ ուղղուած է՝ ձեռքը:

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

ՅՈՐԵՆՆ ՈՒ ՈՐՈՄԸ

(«Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ», Թիւ 171)

3-րդ էջ, 2-րդ սիւնակ, վարից 2-րդ տող - սպրդումը ուղղել՝ սպրդումն

4-րդ սիւնակ, վերից 44-րդ տող - «Եսի մարդը» պէտք է ուղղել «Եսի Մարդը» դրամայից

4-րդ էջ, 2-րդ սիւնակ, վերից 29-րդ տող - կայսրից ուղղել՝ կայսրը:

2-րդ սիւնակ, վարից 32-րդ տող - ինչ ուղղել՝ ինչ

2-րդ սիւնակ, վարից 27-րդ տող - միեւնոյն տիպի պէտք ուղղել՝ միեւնոյն կերպով տարբեր տիպերի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris   Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 10
MERCREDI
10 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.815 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.815

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ԿԱԶԻ ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ – ԻՋԵՒԱՆ 13 ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

ԱՐՑԱԽԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱԳԶՈՒԱԾ

Երեքշաբթի առտու, Յունիս 9-ին, Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին, դժբախտաբար, թէ ոչ մէկ կարգադրութիւն եղած էր կազի գծին վրայ եւ Հայաստան սուր տագնապի մէջ է: Ծանօթ է որ, Հիւսիսային-Օսէթիայի Խորհրդարանը որոշեց դադրեցնել կազի հայթայթումը իր զօրակցութիւնը արտայայտելու համար Հարաւի իր եղբայրներուն, զոհ՝ վրացական զսպումներուն: Այսօր սակայն, Վրաստան իր գլխուն ճարը տեսած է քանի սկսաւ կազ ստանալ Ատրպէյճանէն եւ տուժողը կը մնայ Հայաստան: Երեքշաբթի օր, նախատեսուած էր որ Հիւսիսային Օսէթիայի Խորհրդարանը նիստ գումարէ եւ անդրադառնայ այս կացութեան, բայց, ներքին հարցեր պատճառ եղած են որ նիստը յետաձգուի:

Հոգեգալուստի օրերուն, Յունիս 7-ին եւ 8-ին, Ազերիները կրկին բուռն յարձակումներ գործած են Նոյեմբերեանի եւ Իջեւանի շրջանը: Հայերը ետ մղած են եւ գրաւած կրակակէտերը բլուրներուն վրայ, բայց 13 երիտասարդ մեռած է այդ բախումներու ընթացքին:

Կապանի շրջանի հատուկէնտ յարձակումները կը շարունակուին եւ ամէն օր մէկ-երկու զոհ կայ:

**

Արցախի Խորհրդարանը ընդհատած է իր նստաշրջանը եւ յետաձգած նախագահական ընտրութիւնը: Նստաշրջանը պիտի վերսկսի Յունիս 17-ին, բայց նախագահական ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 12-ին, Խորհրդարանին ամբողջանալէն ետք: Արդարեւ, Խորհրդարանը պէտք է 80 երեսփոխան ունենայ եւ ցարդ 62 է միայն անոնց թիւը:

Ստեփանակերտի բնակչութեան մէկ երրորդը արդէն օժտուած է ելեկտրական հոսանքով:

Կիրակի, Յունիս 7-ին, Շուշիի մատուռին մօտ տեղի ունեցած է Արցախի հին մայրաքաղաքի ազատագրման զոհ մարտիկներու յիշատակի խաչքարի բացումը: Ներկայ եղած են Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեան, Նախարարներու Խորհուրդի նախագահ Օլէգ Եսայեան, երեսփոխաններ, զինուորական հրամանատարներ եւայլն:

**

Հռոմի մէջ, Ուրբաթ Յունիս 5-ին վերջացաւ Սէ-Էս-Սէ-Ը-ի նախապատրաստական մկրտուած ժողովը, նոր ժամադրութիւնով մը Յունիս 15-ին, կրկին Հռոմ եւ որուն պէտք է մասնակցի նաեւ Արցախէն պատուիրակութիւն մը որ միայն դէտի հանգամանք պիտի ունենայ լիակատար նիստին և ներկայացուցչական՝ աշխատանքի յանձնախումբերուն: Ընդհանուր ձեւով բաւական ճնշում եղած է հայկական պատուիրակութեան վրայ, ընդունիլ տալու համար «Նախքան Շուշի» օրինավիճակ մը, ինչ որ անշուշտ անընդունելի էր: Այս առընչութեամբ գլխաւոր ճնշում բանեցնողները եղած են Ամերիկացիք, Գերմանացիք եւ Ռուսերը:

Ի դէպ, ինչ կը վերաբերի Ռուսերուն, Արտաքին Նախարար՝ Կոզիրեւ հարցազրոյց մը տուած է «Մոնտ»ի (Յունիս 7/8) ուր անկարելի չի նկատեր սահմաններու փոփոխութիւններ, երբ հարցը կը վերաբերի Ղրիմի կամ այդ շրջանին, բայց երբ խօսքը Լ. Ղարաբաղի մասին է, Կոզիրեւ նոյն տեսակէտը չունի եւ կ'ըսէ. – «Ինչ որ ուժով կը փոխուի, կրկին ուժով պիտի փոխուի: Բռնի ուժով ձեռք ձգուած հողային փոփոխութիւնները պէտք չէ ճանչցուին Ղարաբաղի, ինչպէս ուրիշ որեւէ պարագայի: Այս չի բացառեր որ ժողովուրդը չկարենայ արտայայտուիլ ժողովրդավար միջոցներով, բայց, այդ պէտք չէ կատարուի զէնքի սպառնալիքի տակ, այլ ազատութեան բնականոն պայմաններու մէջ»:

Նոյն «Մոնտ»ը կը հաղորդէր, որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունած էր միջնորդութեան առաջարկ մը զոր ըրած է Շվարնածէ, Յունիս 5-ին, Ուրբաթ, երբ ան Ստեփանակերտ գացած էր:

Ի դէպ, Հայաստանի Նախագահը Երեւանէն ճամբայ ելաւ, պատուիրակութեան մը գլուխը դէպի Հարաւային-Ամերիկա, Կիրակի, Յունիս 7-ին, Փարիզի ճամբով: Առաջին հանգրուանն է Մոնթէվիտէօ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պիտի մասնակցի նաեւ Ռիոյի բնապահութեան համաժողովին:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝

ԱԲՈՒԼՖԷՅԶ ԷԼՉԻՊԷՅ

Ըստ առաջին եւ առժամեայ արդիւնքներու, ինչպէս կը նախատեսուէր, Ատրպէյճանի նախագահ ընտրուեցաւ Ժողովրդական Ճակատի պարագլուխ՝ Աբուլֆէյզ Էլչիպէյ ձայներու 62-էն 65%-ով: 3 միլիոն քուէարկող կար:

«Մեր գլխաւոր զինակիցները այլեւս Միացեալ-Նահանգներն ու Թուրքիան են» յայտարարած էր Աբուլֆէյզ Էլչիպէյ, Շաբաթ օր (Յունիս 6) մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Նոյն ատեն շեշտած էր ընտրապայքարի իր գլխաւոր լոզունգը՝ «կ'ուզենք ժողովրդավար ընկերութիւն մը ոտքի հանել եւ զարկ տալ երկկողմանի յարաբերութիւններու, հաւասար կերպով խորհ. բոլոր նախկին Հանրապետութիւններուն հետ, բայց, երբեք՝ մաս կազմել ԱՊՀ-ի»: Էլչիպէյ դատապարտած է նաեւ «մեծամոլութիւնը Հայերու, որոնք կ'ուզեն մինչեւ Կասպից ծովու ափերը հասնիլ»:

Նախքան Յունիս 7-ի արդիւնքները, փարիզեան օրաթերթերը բաւական տեղ կու տային Ատրպէյճանի ընտրութիւններուն: Ֆիկառօ-ի Մոսկուայի Թղթակիցը դիտել կու տայ թէ Պաքու կը մերժէ որեւէ մերձեցում Իրանի հետ (24 միլիոն Ազերիներու հայրենիքը): Էլչիպէյ դէմ է ոչ միայն «քաղաքական մոտէլ»ին, բոլոր իր երկրին կրած զինուորական բոլոր պարտութիւնները կը վերագրէ պարսկական միջնորդութեանց: Կը մնայ ուրեմն Թուրքիան, թէեւ Անգարա զինուորական որեւէ օժանդակութիւն չուզեր ընել պայքարելու համար հայ թշնամիին դէմ, որ այլեւս ամբողջական հակակշիռն ունի Լ. Ղարաբաղի: Եւ Ֆիկառօ-ի Թղթակիցը կ'եզրակացնէր՝ ժամանակի ընթացքին «Թուրքեւազերի» առանցքը դէմ առ դէմ կը գտնուի ռուսեւհայկական առանցքի մը»:

**

Էլչիպէյ քուէարկած միջոցին պատասխանելով Ղարաբաղի մասին հարցումի մը ըսած է թէ խնդրոյ առարկան ղարաբաղեան հարց մը չէ, այլ Հայաստանի յարձակումը Ատրպէյճանի վրայ: Ան հարկաւոր նկատած է որ նախ հրադադար հռչակուի, ապա հայեւազերի սահմանագիծին վրայ ՄԱԿ-ի ուժեր զետեղուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ կռիւները ոչ միայն չըդադրեցան, այլեւ աւելի սաստկացան, ինչ որ կը փաստէ որ ՄԱԿ-ի շրջափակման պատժական միջոցները ոչ մէկ ազդեցութիւն գործեցին Սերպերուն վրայ: Պ. Քուշնէր չկրցաւ հասցնել մարդասիրական իր օժանդակութիւնը 300 հազար դժբախտ բնակիչներու: Ամէն օր,

(Շար. ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՏԷՄԻՐԷԼԻՆ, ՔՐՏԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

Հայաստանէն եռանդամ պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ՝ փոխ-վարչապետ Հրանդ Բագրատեանի, կը մասնակցի Իզմիրի Տնտեսական Գ. համագումարին: Պատուիրակութեան միւս անդամներն են Հայաստանի Մոսկուայի մշտական ներկայացուցիչը Ֆէլիքս Մամիկոնեան եւ Արտաքին Գործոց Նախարարութենէն Մուրատ Պօձոլեան: Անոնք Հայաստանի Նախագահին եւ վարչապետին կողմէ նամակ մը յանձնած են Թուրքիոյ վարչապետին: Իրենց հետ կարճատեւ տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք, Ս. Տէմիրէլ գոհունակութեամբ արտայայտուած է յիշեալ նամակին մասին, բացատրելով որ Հայաստանի իշխանութիւնը անով բարի դրացնութեան առաջարկ կը բերէ, ծանրանալով Ղարաբաղի հարցը խաղաղօրէն լուծելու իր նախասիրութեան վրայ: Տէմիրէլ յայտնած է նաեւ թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ու Գագիկ Յարութիւնեանի նամակը կ'ապահովցնէ թէ Հայաստան Նախիջեւանի վրայ յարձակումի մտադրութիւն չունի եւ թէ հայկական կողմը կը փափաքի Թուրքիոյ հետ փոխադարձ յարաբերութիւնն ու սահմանային առեւտուրը զարգացնել: Նամակին կցուած են նաեւ համաձայնագրի քանի մը օրինակներ զորս Թուրքիոյ վարչապետը յանձնած է Արտաքին նախարարութեան: Տէմիրէլ այս առիթով կրկին շեշտած է թէ Թուրքիա կողմնակից է բոլոր հարցերուն առանց արիւնահեղութեան, խաղաղ միջոցներով կարգադրութեան:

Միւս կողմէ, Տէմիրէլի հաշտարար կեցուածքին հակառակ դիրքորոշումով մը, Հայաստանի դրեթէ ազդարարութիւն մը ուղղած է Թուրք Արտաքին նախարարը, երբ ՕԹԱՆ-ի Արտաքին նախարարներու դարնան ժողովին համար Օսլօ կը գտնուէր: Ան ըսած է թէ ինչպէս ամբողջ աշխարհը կը յայտնէ, երկու յարձակող ուժ երեւան եկած է. մէկը Սերպիան է, միւսը՝ Հայաստանը: Չէթին աւելցուցած է թէ բռնի ուժով ու զէնքով հողի գրաւումը անընդունելի է, հետեւաբար այս երկու երկիրները պէտք է այս խրողութիւնը ընդունին ու հրաժարին իրենց ընթացքէն:

Յունիս 6-ի «Միլլիյէթ»ը կ'արձագանգէ տակաւին Անգարայի խիստ հակազդեցութեան որուն պատճառ եղած են Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը գործածելով անկախութիւն հռչակած ըլլալուն մասին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի արտայայտութիւնները, ինչպէս նաեւ Նախիջեւանի մասին ըսածները, թէ ինքնավար Հանրապետութիւնը չի կրնար միակողմանի կերպով իր օրինավիճակը փոխել: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն համաձայն այս արտայայտութիւնը կը նշանակէ թէ «Հայաստան նպատակ ունի յարձակումներով գրաւած հողերը իւրացնելու եւ սեփականացնելու»: Անգարայի համաձայն Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մէկ կողմէ զինուորական կատարուած խրողութիններ կը ստեղծէ, միւս կողմէ արդարութեան կողմնակից ձեւանալով խաղաղութեան կոչեր կ'ուղղէ: Նոյն շրջանակները Հայաստանի ընթացքը կը նմանցնեն Իսրայէլի ծաւալապաշտութեան:

Ակնարկելով Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խօսքերուն, Ատրպէյճանի Ազգ. Կեդրոնին պատասխանատու մըն ալ ըսած է. – «Տէր-Պետրոսեան Լեռնային Ղարաբաղն ու Ղարաբաղը կը շփոթէ: Ղարաբաղը 20 հազար քառ. մեթր է, իսկ Լեռնային Ղարաբաղը անոր մէջ միայն 4.1 հազար քառ. մեթրնոց տարածք մըն է: Տէր-Պետրոսեան ով գիտէ ինչ պատճառով, փոխանակ "Լեռնային Ղարաբաղ" ըսելու միշտ «Ղարաբաղ» անունը կը գործածէ: Իր արտայայտութենէն յայտնի կ'ըլլայ թէ բռնի ուժով, անզէն ու անպաշտպան մարդիկը կոտորելով գրաւուած հողերը նպատակ ունին իրենց սահմաններուն մէջ առնելու: Սակայն մենք ոչ մեր թիզ մը հողը, ոչ ալ անցքը մէկուն նուիրելու մտադիր ենք»:

Թերթին նոյն թիւին մէջ «Կովկասի Քիւրտերուն նպատակը Լաչինն է» խորագրուած սիւնակներու մէջ կ'ըսուի թէ կովկասաբնակ Քիւրտերը պատերազմի կը պատրաստուին Ատրպէյճանի դէմ: Քրտական «Եագուն» կազմակերպութեան ղեկավարը յայտնած է թէ Ատրպէյճանի դէմ կռուելու համար ՀԱՊ-ի երկիրներէն քիւրտ կամաւորներ հաւաքել սկսած են: Անոնք պիտի ջանան գրաւել Քելպաջարի, Զանգելանի եւ Քուպաթլըի շրջանները զորս քրտական կը նկատեն:

Նոյն կազմակերպութենէն այլ ղեկավար մըն ալ Սուրիացի լրագրողի մը յայտնած է թէ Հայաստան զօրավիգ է «Կարմիր Քիւրտիստան»ի մը ստեղծումին ու իրենց արտօնած է որ Միջին Ասիոյ Քիւրտերը տեղափոխեն Լաչին:

**

Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդին ներկայի նախագահ Գէորգի Պետրոսեանի խօսքերն ալ տեղ գտած են Թուրք մամուլին մէջ. արձագանգելով «տագնապակալին վրայ ձեռք ձգուած վերջին յաղթանակներով քաղաքական ու զինուորական ուժի մը վերածուած ըլլալու» մասին անոր արտայայտութեան, «Միլլիյէթ» կը գրէ. – «Հայերը ասպարէզ կը կարդան»: Կ'անդրադառնայ Գէորգի Պետրոսեանի կեցուածքին որ բանակցութիւններու սեղանին վրայ հաւասարազօր ներկայութիւն կը պահանջէ Ղարաբաղի համար, ըսելով՝ «առնուազն Ատրպէյճանի չափ գերիշխան երկիր մըն ենք»:

Իսկ ակնարկելով Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան ընտրութիւններուն, կ'ըսուի թէ «ծայրայեղ ազգայնական ու ծաւալապաշտ Հ. Յ. Դ. կուսակցութիւնը եւ Հայաստանի մէջ իշխանութեան գլուխ գտնուող ՀՀՇ-ը պայքար կը մղեն իրարու հետ ու այդ պատճառով կարելի չէ եղած նախագահը ընտրել»:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՅՈՒՆԻՍ 2, 1992

Կովկասեան դէպքերը արագօրէն կը յաջորդեն իրարու: Անոնց մասին լուրեր եւ մեկնաբանութիւններ՝ նոյնպէս: «Սփիւռքահայու Քրոնիկ» խորագիրը եւ անոր տակ հրատարակուած իմ սիւնակները ունին բաւական «անձնական» բնոյթ: Պէտքը կը զգամ տարբեր բնութագրումի մը՝ երբ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն կը փորձեմ փոխանցել քիչ մը աւելի առարկայական լուրեր, ընդգծելով հանդերձ թէ այդ «առարկայական» լուրերն իսկ «մաղուած» են եւ մեկնաբանուած, այսինքն՝ կը փոխանցուին անձի մը, ոչ թէ մեքենայի մը կողմէ:

Այսքանը, իբր ներածական:

**

Ամերիկացի բարեկամ մը, որ Ուաշինկթըն կը բնակի, կը հեռաձայնէ, ըսելու համար թէ Ամերիկայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Պետութիւններուն միջեւ լարուածութիւնը կը պրկուի աւելի, Պոսնիայի պատճառաւ, եւ որ այդ յաւելեալ պրկումը կրնայ վնասել Հայաստանի: Իր ընդգծած կէտերը սանք են. --

(Ա) -- Ուաշինկթըն կը նախընտրէր որ Եուկոսլաւիա դիմանայ, ինչպէս՝ Կորպաչովեան Խորհրդային Միութիւնը:

(Բ) -- Ուաշինկթըն կը մեղադրէ Գերմանիան, եւ վերջին ամիսներուն՝ Ֆրանսան, իբր պետութիւններ՝ որոնք քաջալերեցին Սլովէններն ու Խրուաթները, եւ այդ ընելով սատարեցին Եուկոսլաւիոյ անդամահատումին:

(Գ) -- Երբ անդամահատումին յաջորդեց արիւնահեղութիւն, Ուաշինկթըն կը հաւատայ որ Արեւմտեան Եւրոպան ստիպուած էր ստանձնել որոշ պատասխանատուութիւններ, զորս կը մերժեն Գերմանիա եւ Ֆրանսա:

(Դ) -- Միաժամանակ, Ուաշինկթըն (նաեւ Լոնտոն) կասկած են Միթերանի հանդէպ մանաւանդ, որովհետեւ զայն կը նկատեն գլխաւոր դրդիչը՝ նոր գերմանեւֆրանսական զօրասինին, որ կրնայ տկարացնել իրենց նախընտրած ՕԹԱՆ-ը:

Ուաշինկթընի ներկայացուցիչները վերջերս մասնակցած են նախապատրաստական վարչական ժողովի մը որ կը մշակէ օրակարգ, CSCE -- Helsinki--ի ապագայ հանդիպումին համար, որուն պատասխանատուութիւններէն մէկը կրնայ ըլլալ Ազրպէջան -- Հայաստան -- Ղարաբաղ հարցին մէջ միջնորդի դեր խաղալը, Բելառուսիոյ մայրաքաղաք Մինսկի մէջ: Հայաստան անդամ է այս խորհուրդին: Ամէն պարագայի, Ուաշինկթընի ներկայացուցիչները ոչ բաց ելոյթներուն՝ այլ վարագոյրին ետեւ, շատ ծանր խօսքերով քննադատած են Արեւմտեան Եւրոպան, ըսելով որ Պոսնիոյ ողբերգութիւնը ցոյց կուտայ թէ իրենք անկարող են նոյնիսկ Եւրոպան կանոնաւոր վարելու, ո՛ւր մնաց Անդրկովկասեան թնճուկը:

«Պէտք է խոստովանիմ» ըսաւ բարեկամս, «որ Ֆրանսացիները, մանաւանդ, արդէն բնաւ փափաք չունին կովկասեան խնդիրներուն մէջ բնորոշիչ դեր խաղալու»: Յայտնի էր այս վերջին օրերուն թէ Հայերուն հանդէպ մասնաւոր ոչ մէկ բարեացակամութիւն կայ Ֆրանսայի պետական պաշտօնեաներուն մօտ, ի՛նչ որ ալ ըլլայ Ընկերվար կուսակցութեան նուազ ազդեցիկ այլ դրական դիրքաւորումը՝ օրինակ, Ստրազպուրկի Խորհրդարանին մէջ: Այլ խօսքով, Անդրկովկասեան Փոլիսի--ի կամ վարչական ուղեղծումի հարցին մէջ Խորհուրդը չա՛տ բան պատրաստ է դիջելու Ամերիկայի: Պոսնիան է որ զիրենք կը զբաղեցնէ: Վրատնգներուն ամէնէն մեծը այն է որ ինչպէս Սերպիան կը ճակուի իբրեւ միակ յանցագործը՝ Պալքաններու մէջ (եւ այդ անարդա՛ր է), նոյնպէս ժամանակաւորապէս «յաղթական» Ղարաբաղը, ապա նաեւ Հայաստանը կը նկատուին իբր երկրորդ Սերպիա մը: Թուրքիոյ ճիգը այս մարզին մէջ՝ ակնյայտ է, -- Պուլկար Թուրքեր, Պոսնիացի մուսլիմներ, Շուշիի Ազրպէջանցիները, բոլո՛րը կը ներկայացուին իբր ոչ -- կաթոլիկ, «օրթոտոքս» քրիստոնեայ ծայրայեղականներու զոհեր:

Ի դէպ, նոյնը ըսաւ Անտրէյ Մարքովից, ծանօթ ակադեմական մը, մասնագէտ քաղաքական գիտութեանց (ծնունդով՝ Թրանսիլվանիացի հրեայ), որ Գերմանիոյ մասին դասախօսութիւն մը տուաւ հոս, Ուէզլէյըն համալսարանին մէջ, անցեալ շաբաթ: Նոյնը գրեց նաեւ Լոնտոնի «Թայմզ»ի մէկ թղթակիցը, Եւրոպայի ոչ--կաթոլիկ քրիստոնեաներուն մասին: Բոլորն ալ կ'ընդգծեն որ «Քրիստոնեայ» Եւրոպան 2 բաժանմունք ունի, եւ Արեւմտեան Եւրոպան նոյնիսկ բողոքական մեծամասնութիւն ունեցող պետութիւններ, կը գերադասեն Արեւելեան Եւրոպայի կաթողիկէ պետութիւնները (Լեհաստան, Չեխոսլավաքիա, Հունգարիա, Սլովենիա, Խրուաթիա): «Օրթոտոքս»ները (Սերպիա, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ նոյնիսկ Յունաստան) կը համարուին նուազ կարեւոր, քան՝ իսլամ Թուրքիան եւ Ալպանիան: Հայաստանը կը գտնուի «Օրթոտոքս»ներու կարգին դասաւորուելու վտանգին տակ:

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎՈՒ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

1828--ին Թիւրքմէնչայի դաշնագրով Իրան Ռուսաստանի կը ձգէր Կասպից ծովուն վրայ զինուորական նաւատորմ ունենալու մենաշնորհեալ յաւիտեան իրաւունքը: Անկէ ի վեր Ռուսաստան այս շրջանին մէջ ապահովութեան, առեւտուրի, որսի եւ քարիւղի ու բնական կազի հարստութեան մենաշնորհը իր ձեռքը կը պահէր:

Այսօր ժամանակը փոխուած է. ազդեցութեան գօտիներու բաժանումի պայքար կը մղուի: Կասպից աւազանը այդ պայքարին քառուղին է ուր իրարու կը բախին Ռուսաստանի, կովկասեան հանրապետութիւններու, կեդրոնական Ասիոյ շահերը: Կովկասի ու կեդրոնական Ասիոյ ետին կան Իրանն ու Թուրքիան որոնք շրջանի մեծագոյն պետութիւններն են ու Ռուսաստանի գաղափարական, քաղաքական եւ տնտեսական հակառակորդները:

Վէճը որ քաղաքա -- զինուորական հանգամանք կը ստանայ, կը վերաբերի Կասպից ծովու նաւատորմը բաժնելու խնդրին. պահանջատէր են Ռուսաստան, Ազրպէջան եւ Թիւրքմէնստան. իսկ ընձիւեայ չորրորդ երկիրը -- Ղազախստան -- առ այժմ դիտողի դիրքին մէջ է:

Իրանի համար հարցը աւելի ռազմավարական է. ան ձեռնարկելով Կասպից աւազանի պետութիւններու միութեան մը, կը յուսայ Ազրպէջանի եւ Թիւրքմէնստանի հաւանական մասնակցութիւնը զոր կը փափաքի տեսնել որպէս իսլամական պետութիւններ: Իրենց կարգին անոնք ալ պէտք ունին այս դրացիին պաշտպանութեան որ իսլամական աշխարհին մէջ մեծ հեղինակութեան տէր է: Թեհրան անկէ զատ հետամուտ է Պարսկական ծոցի իր հակառակորդներուն դէմ ճնշումի միջոց մը ունենալու: Այս պարագաներէն մեկնելով պատմական իրաւունք կը պահանջէ Կասպից ծովուն վրայ. ու այս «խաղ»ին մէջ պիտի չմերժէ Հայաստանի նեցուկը:

Այսուհանդերձ, իրանեան ծրագիրները կրնան Թուրքիոյ հակառակութեան բախիլ, քանի որ ան կը զգուշանայ շրջանին մէջ Իրանի ազդեցութեան մեծ գօտի մը ստեղծելէն. ճիշդ է օրինակ, որ զարգացման Թրքական մոտէլ--ը որ շուկայի տնտեսութեան վրայ հիմնուած է, չի յարմարիր բնաւ ցեղախումբերու աւան -- դական կառոյցով ընթացող Թիւրքմէնստանի: Անկէ զատ Անգարա մասնաւորաբար չահագրգռուած է Ազրպէջանով, թէեւ պէտք է խուսափի անոր հետ պաշտօ -- նական միութիւն մը հիմնելէ, քանի որ առիկա որպէս հակահայ ճակատ մը նկատի պիտի առնուի: Թուրքիա պիտի նախընտրէր պահել շրջանային իր շահերը, քան թէ միջազգային համբաւը: Իսկ Հայաստան վճռապէս կը մերժէ այն կարգադրութիւնը որ խնդրոյ առարկայ նաւատորմին 25%--ը կը յանձնէ Ազրպէջանի: Պէտք չէ մոռնալ Արեւմուտքի մըտահոգութիւնն ալ, ի տես նախկին Խորհրդային Միութեան մահմետական հանրապետութիւններուն մէջ կրօնական յետադիմութեան ծաւալումին: Այս կէտին վրայ է որ իրարու կը միանան Արեւմուտքի, Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ շահերը:

Սակայն Ռուսաստան Կասպից ծովու աւազանին մէջ ազդեցութեան իր գօտին կորսնցնելու վրայ է: Շատ հաւանական է որ խնդրոյ առարկայ նաւատորմէն բաժին ստանալով Ազրպէջան եւ Թիւրմէնստան զինուորական ներկայութիւն մը պիտի ըլլան հոն, առանց նկատի առնելու Ռուսաստանի ռազմավարական շահերը: Ասիական քաղաքականութեան ոչ մէկ ըմբռնում ունենալով, Մոսկուա տակաւին անկողմնակալ աչքով կը դիտէ հզօր ճակատներու ձեւաւորումը: Անկէ զատ, ռուսական զինեալ ուժերու ստեղծումի լուրէն ի վեր Ղազախստան որ Ռուսաստանի դաշնակիցն է ու զինուորական հաւասարակաց միջոցի մը կողմնակիցը, տակաւին Կասպից ծովու խնդրին մասին ռազմավարական տեսակէտ մը յայտնած չէ, չարունակելով հանդերձ Թուրքիոյ հետ բազմապատկուած իր շփումները:

Յստակ է որ շրջանը ապակայունացնող ազդակ մըն է Կասպից ծովու նաւատորմին բաժանումը. յայտնուած հեռանկարով հարցը նոյնքան նուրբ է որքան Սեւ Ծովու նաւատորմին պարագան. սակայն այս մէկուն մէջ Ռուսաստան իր դէմը ունի մահմետական դաշնակիցները:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

Լեցուն էր Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը, Մայիս 24--ին: Լեցուն էր հետաքրքիր եւ խանդավառ բազմութեամբ մը բաղկացած հայկական դպրոցներու, շաբաթօրեայ դասընթացքներու պատասխանատուներէ, ուսուցիչներէ, ծնողքներէ եւ մեծ թիւով հայ դպրոցներու կրթական եւ դաստիարակչական գործին հաւատացողներէ, հետեւելու համար Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած տարեկան արտասանութեան մրցոյթին:

Ցերեկոյթը «Հայր Մեր»ով բացաւ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան՝ փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակին եւ ապա գնահատեց կատարուած աշխատանքը որուն նպատակն է դրական արժէքները, հայ միտքը ծանօթացնել եւ սիրցնել: Խրախուսեց Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը շարունակելու այս շնորհալի ձեռնարկը, մաղթեց ուժ եւ կարողութիւն կազմակերպիչներուն, ուսուցիչներուն որոնք կը պատրաստեն, ըսաւ, վաղուան մեր հայախօս լաւ եւ գիտակից հայ մայրերն ու հայրերը:

Հրաչ Խոէն՝ Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան նախագահը ուրախութիւն եւ գոհունակութիւն յայտնեց միջ -- վարժարանային մրցահանդէսին տարուէ տարի բարձրացուցած առաւել հետաքրքրութեան: Այս տարի, Մարսէյլի եւ շրջակայքի դպրոցներուն վրայ կ'աւելնայ, ըսաւ, Վալանսի Դաւիթեան դպրոցը: Շնորհակալութեան խօսք յայտնեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան որ ամէն առիթով կը տրամադրէ սրահը առանց նիւթական ակնկալութեան, վարժարաններու տնօրէնութիւններուն, ուսուցիչ -- ուսուցչուհիներուն, Միութեան կազմակերպիչ յանձնախումբին՝ Անի Յովսէփեան, Սարգիս Տուրսունեան, Գառնիկ Թուրաչ եւ Տիկնանց յանձնախումբին: Հրաչ Խոէն հաղորդեց Միութեան Մայր դիւանի նախագահ՝ Գարեգին Ծ. Վրդ. Պեքճեանի յաջողութեան սրտագին մաղթանքները եւ իր կարգին յայտնեց Միութեան շնորհակալութիւնները Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդին ծայրագոյն վարդապետի աստիճանի ըստացման համար:

Կարգը եկաւ արտասանութեան մրցումին մասնակցողներուն: Անի Յովսէփեան ձեռնհաս եւ տիրական կերպով վարեց մրցոյթը: Նախ, վերյիշեց կանոնադրութիւնը, դատակազմին իրաւասութիւնները եւ ապա, մակարդակ առ մակարդակ, թիւերով եւ ոչ անուններով, հրաւիրեց բեմ թեկնածուները որոնք յաջորդաբար ելոյթ ունեցան: Դժուար է մէկը միւսէն բաժնելը, նոյնիսկ եթէ շատ լաւ արտասանողներ եղան, մրցանակ ստացողներ եղան, քանի ակներեւ էր բոլորին ջանասիրութիւնը հայ քերթողին խօսքը ապրեցնելու, միտքը արտայայտելու: Եւ ունկնդիրները հաւասարապէս գնահատեցին, ծափահարեցին բոլոր մասնակցողները:

Այս տարի մասնակցեցան 32 աշակերտ եկած ութ դպրոցներէ. երկու ամէնօրեայ վարժարան՝ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու եւ Համազգային, վեց շաբաթօրեայ դասընթացք՝ Դաւիթեան (Վալանս), Էքս -- Ան -- Փրովանս, Սէն -- Ժերոմի Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցի, Արմէնեան, Կարտան եւ Հայ Մշակոյթի Տուն:

Ահաւասիկ արդիւնքները. --

Ա. մակարդակ՝ (5--էն 8 տարեկան) Առաջիններ՝ Մ. Գրիգորեան (Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարան) եւ Շ. Մէնկիշեան (Սէն -- Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցին), բ. Հ. Գարակիլեան (Հայ Մշակոյթի Տուն) եւ գ. Վ. Ալթունեան (Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարան):

Բ. մակարդակ՝ (8--էն 10 տարեկան) Առաջին՝ Տ. Զօլաքեան (Էքս -- Ան -- Փրովանս), բ. Ռ. Տէրտէրեան (Համազգային դպրոց), գ. Մ. Անդրանիկ (Վալանսի Դաւիթեան դպրոց):

Գ. մակարդակ՝ (10--էն 12 տարեկան): Առաջին՝ Ա. Սիմոնեան (Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարան), բ. Ա. Պասմաճեան (Արմէնեան), եւ գ. Ճ. Քիւրաճեան (Համազգային դպրոց) եւ Մ. Զօլաքեան (Էքս -- Ան -- Փրովանս):

Դ. Մակարդակ՝ (12--էն 16 տարեկան): Երկու առաջիններ՝ Վ. Եավէշ (Սէն -- Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցի) եւ Զ. Եավէշ (Արմէնեան):

Առաջին մրցանակները ստացան ոսկէ մետալ, երկրորդները՝ արծաթէ մետալ եւ երրորդները՝ պրոնզէ մետալ: Իսկ, իւրաքանչիւր մասնակցող դպրոց ստացաւ բաժակ մը:

Մրցումէն դուրս, արտասանեցին նախկին մասնակցողներ՝ Հիլտա Թուրաչ, Շ. Նարդունիի «Կարօտ հայ լեզուին» եւ Արթօ Պէքճեան Խ. Աբովեանի «Լեզուն» երկէն հատուած մը: Երկուքն ալ արտասանեցին խոր ապրումով, զգացուած հոգիով: Իսկ, Սեւան Պասմաճեան, ջութակով մեկնաբանեց՝ «Արփա -- Սեւան»ը:

Նարեկ Ա. Քահանայ Վարդանեան՝ հովուեր հովիւը Վալանսի Հայ Առաքելական Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, արտասանեց փակման խօսքը: Այս գեղեցիկ ձեռնարկը կը յիշեցնէ նախակրթարանս, ըսաւ Տէր Հայրը, ձեռնարկ մը որ առիթ տուաւ հաղորդուելու Հայու հոգիով: Շեշտեց հայ մշակոյթը, հայ լեզուն ապրեցնելու անհրաժեշտութիւնը: Շնորհաւորեց Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը եւ բոլոր անոնք որոնք իրենց աշխատանքով, մասնակցութեամբ սատարեցին ցերեկոյթին յաջողութեան: Նարեկ Ա. Քահանայ Վարդանեան խրախուսեց աշակերտները ապրիլ խաղաղ, ապրիլ հայօրէն եւ միշտ ծառայել հայկական արժէքներուն: Քահանայ հօր «Պահպանիչ»ով վերջ գտաւ արտասանութեան այս մրցոյթի պաշտօնական բաժինը:

**

Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ համակրելի եւ ճոխ հիւրասիրութիւն մը պատրաստուած Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Տիկնանց յանձնախումբին կողմէ:

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կը կազմակերպէ այս ձեռնարկը (այս տարի 7--րդ անգամ ըլլալով) նիւթական մեծ զոհողութիւններ ընելով ինչ որ մեծապէս գնահատելի է: Մէկ նպատակ ունի՝ ապրեցնել լեզուն հայկական: Լաւ պիտի ըլլայ որ բոլոր ու բոլոր դպրոցները, հաստատութիւնները մասնակցին: Գովելի -- պընդիչ երեւոյթ էր հանդիպիլ Վալանսի Դաւիթեան դպրոցի աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն, եւ ինչո՞ւ նոյնը չըլլար միւս շրջաններուն համար որոնք հրաւիրուած էին եւ ոմանք նոյնիսկ պատասխան անգամ չտուին:

Ամէն պարագայի, տարուէ -- տարի արձանագրուած յաջողութիւնը առաւել զգալի է եւ կուգայ վարձատրել Պոլսահայ Մշակութային Միութեան ճիգերը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՓԱՅԼԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. Կ. Հաստատութեան վերջին տասնամեակի գեղեցիկ աւանդութիւններէն է Հայ Մշակոյթի Շաբաթը, նախաձեռնութեամբ Հաստատութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մշակութային յանձնախումբին: [illegible]

[illegible]

Սան - սանուհիները հրաշալիօրէն կատարեցին «Կապոյտ Տանուպ», «Նէջարո-[illegible]կան Պար», «Խանդոլիքօ», «Սարդարապատ», «Իմ Մխակս» գործերը, արժանանալով ներկաներու խանդավառ ընդունելութեան եւ բուռն ծափահարութեան:

«Կիպրոսի Սալամինա» ստեղծագործութիւնը յունարէն լեզուով գեղեցկօրէն ներկայացուցին Մելինա Ակելոբուլոն եւ Մարգար Իգմիրլեանը. իսկ անգլերէնով՝ Քիփլինկի, «Եթէ» քերթուածը զգացումով արտասանեց Անի Պալեանը:

«Պարի՛, մինչեւ ողջ Հայերին դու ամբարես, եւ այս պարը Մասիս լերան լանջին պարես...» հայրենի բանաստեղծ Գ. Էմինի այս պատգամով սկսաւ յայտագրի երկրորդ մասը: Սան Լ. Հասըրճեան ապրումով արտասանեց «Սասունցիների Պարը», բեմ հրաւիրելով պարախումբի անդամները, որոնք ընդոստ քայլերով գրաւեցին բեմը, եւ Սասնայ երգը հնչեց Միջերկրականի ափին՝ թնդացնելու համախմբուած հայորդիներու սիրտերը: Պարախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պր. Գ. Մնացականեանի, հանդէս եկաւ «Իլիկ Պար», «Զանգեզուր», «Սարդարապատ», «Բերդ Պար» եւ «Եաման Եար» պարերով, ինչպէս նաեւ կիպրական պարով մը եւ ժամանակակից մարզապարով: Աշակերտութեան եւ հանդիսականներու խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ երբ Մշեցու երգը հնչեց հաստատութեան աշակերտութեան միահամուռ մասնակցութեամբ՝ փողերախումբի, երգչախումբի եւ պարախումբի, անկրկնելի պահ մը պարգեւելով իւրաքանչիւր Մելգոնեանցիի եւ այդ սրահէն մեկնող հայ թէ օտար հանդիսականի:

Հանդէսի աւարտին Կիպրոսի Նախագահին կինը արտայայտեց իր պատուուած զգալը, նման երեկոյթի մը հովանաւորութեամբ իրեն տրուած առիթին համար:

Ազգային ու մշակութային արժէքներով Մելգոնեանցիները կրցան քիչ մը աւելի զօրանալ ու ամրապնդուիլ որպէս հայ, ժողովուրդի գոյապայքարի ճանապարհին:

Վ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Նիկոսիա

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՓԻԶԱՅԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ ԿՐՆԱՅ ՓՈՒԼ ԳԱԼ

Վերջին ամիսներուն արձանագրուած շարժումները մտահոգիչ յասելում մը կը մատնեն խորհրդանշան - յուշարձանին կքելու արագութեան մէջ: Փրկութեան միջնախարարական յանձնախումբին ախտորոշումը ահազանգի մը համազօր է. «եթէ անմիջական միջամտութիւն մը չկատարուի, աշտարակը հազարամէկ կըտորի պիտի վերածուի»: Յուշարձանը պէտք է մետաղէ օղակներու մէջ առնուի ու հիւսիսային կողմը կապարի շուրջ 800 թոննոց ծանրութիւն մը զետեղուի, ինչ որ պիտի վերցուի աշտարակին շրջակայ գետինը ամրապնդուելէ ետք:

ՄԱՀԱՑՈՒ ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐԸ

Թեհրանի գիտական ամսաթերթերէն՝ «Ֆարատ»ի խմբագրական կազմին մէկ մասը եւ յատկապէս գծանկարիչը վերջերս ձերբակալուած են: Շրջակներու համաձայն, խմբագրապետը նոյնիսկ մահապատիժի ենթարկուած է: Պատճառն այն է որ թերթին մէջ հրատարակուած ծաղրանկարներէն մէկը ծիծաղելի դիրքի մատնած էր Խոմէյնին: Այս ձերբակալութիւններէն քանի մը օր ետք ռումբ մը պայթած է մշակութային անկախ թերթի մը խմբագրատան մէջ: Ուրիշ լրագրողներ Թիրախ կ'ըլլան բերանացի սպառնալիքներու: Ընդդիմադիր ճակատին լոնտոնեան օրաթերթը վստահ է որ «մոլորած» մշակութային շրջանակներու դէմ ծայրայեղական տարրերը պայքար շղթայազերծած են: Արտասահմանի իրանեան մտաւորականները որոնք զօրակցութիւն յայտնած էին Սալման Ռըշտիի, բողոքած են վերջին պատահարներուն դէմ, ներում պահանջելով ձերբակալուած լրագրողներուն համար: Որպէս միակ պատասխան խալամական կառավարութիւնը այդ անձերուն Իրանի մէջ հրատարակութիւնը արգիլած է...:

ՀՐԹԻՌՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՎԱՃԱՌՔ

Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի միջեւ լարումի մը պատճառ եղած է հրթիռներու շարժակներու վաճառք մը որ կատարուած է Ռուսաստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ: Միացեալ - Նահանգներ մտահոգ է որ Ռուսաստանէն տացուած այդ ապրանքը Հնդիկները կրնան զինուորական նպատակներով գործածել: Մինչդեռ անոնք պէտք է ծառայեն հնդկական արբանեակները իրենց ծիրին վրայ զետեղելու գործին: Ամերիկա առիթը չէ փախցուցած այս քայլին վրայ պատժամիջոցի դիմելու եւ երկու տարուան համար արգելք դրած է անջրպետային թէքնոլոժիին ռուսական անջրպետային հաստատութեան վաճառքին: «Իզվեստիա»յի համաձայն այս միջոցառումը որ կը զուգադիպի Ելցինի Միացեալ - Նահանգներ այցելութեան նախօրեակին, թերեւս կը բացատրուի անով որ Ամերիկացիները կը վախնան սպառնալիքի դէմ մնացած Փաքիստանի մօտ չինամէտ հակումներ նըշմարելէ: Կայ անշուշտ այլ հաւանականութիւն մըն ալ որ կը վերաբերի ամերիկեան վարչական մեքենային կողմէ ուժի ցուցադրութեան մը. ապացոյց մը տալ Քոնկրէսին թէ երբ պէտք ըլլայ, ամերիկեան վարչարարութիւնը կրնայ խստութեամբ վարուիլ Ռուսերու հետ...:

ԳՈՂՑՈՒԹԻՒ ԳՈՂՑՈՒԹ

ՔԱԼԻԹԼԱՅԻ (Յունաստան) քաղաքապետարանի թատերասրահին մէջ Մայիս 10-ին տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան «Պատենականի Օր»ը, մասնակցութեամբ Ֆիքսէն ու Գոքինիայէն շուրջ 70 պատանիներու: Արտասանութիւններէ, երգերէ, կենդանի պատկերներէ ետք օրուան խօսքը արտասանած է ընկ. Լուսի Օննիկեան:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ Մայիս 3-ին «Շիրակ» պարախումբին ներկայացուցած յայտագրով նշուած է «Պոլսահայ Միութեան» հիմնադրութեան 25-րդ տարեդարձը: Խումբը շնորհիւ պարուսոյց Մաքսիմ Մարտիրոսեանի ջանքերուն, բարձրորակ մակարդակ մը յայտնաբերած է: Ներկայ եղած է խուռներամ բազմութիւն մը:

**

ՈՒՐՄԻՈՅ «Արամ Մանուկեան» սրահին մէջ Մայիս 6-ին տեղի ունեցած է ուսուցիչներու գնահատանքի հանդիսութիւն մը: Հոծ բազմութեան մը ներկայութեան խօսք առած է նախ յանուն ծնողական խորհուրդին Գասպար Տիգրանեան. ապա աշակերտներու արտասանութիւններէն ետք բեմ հրաւիրուած է Ուրմիոյ վաստակաւոր գործիչ եւ հայկական վարժարաններու տնօրէն Ռուբէն Այվազեան, արժանանալով յատուկ մեծարանքի:

**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Յովհ. Պօղոսեան Թատերասրահին մէջ Մայիս 4-ին Սահակեանի օրուան առթիւ հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է: Լիբանանի, Հայաստանի եւ Սահակեան քոլէճի քայլերգներէն ետք բացման խօսք արտասանած է տնօրէն Պէպօ Սիմոնեան: Ապա աշակերտական արտասանութենէ, երգէ, պարէ, թատրոնէ բաղկացած շուրջ երկու ժամուան յայտագիր մը կիրարկուած է խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան:

**

ՊՈԼՍՈՅ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ Սանուց Միութեան բեմին վրայ Ս. Վարդանանց երգչախումբի անդամներուն հետ միասնաբար Մայիս 22-ին ներկայացուած է Ժօ. Լապիշի «Յարդէ գլխարկը» զաւեշտը, թըրքերէն թարգմանութեամբ: Բեմադրութիւնը ըրած է Տարօն քահանայ Սիրականեան:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Օր մը՝ հայրը կը խօսէր ուրիշ քաղքէ եկած երիտասարդ բժիշկի մը հետ, իրենց պարտէզին մէջ: Այդ բժիշկը ցոլցլուն ակնոցներ ունէր, փոքրիկ մօրուք մը եւ ակնարկ մը, ուր կարծես իմաստութեան կայծեր կը շողային: Ծառի մը կռթնած մտիկ կ'ընէր զայն, երբ լսեց աւելի քան զարտուղի խօսք մը, — արտայայտութեան եղանակ մըն է, կ'ըսէր ,պզտիկ ձայնով մը: Յաջորդ օրը՝ առաջին հանդիպած ուսուցչին դիմացը կեցաւ ու կմկմալէն հարցուց.

– Ի՞նչ ըսել է արտայայտութեան եղանակ, պարո՛ն...

Անակնկալի եկած, մարդուկը երկարօրէն դիտեց զինքը:

– Գլխէդ վեր բաներով մի՛ զբաղիր, ըսաւ խստութեամբ, դասերդ սորվէ, ինքնիրենը կուգայ...

Ի՞նչ էր մնացեալը, որ ինքնիրենը պիտի գար՝ չհասկցաւ անշուշտ: Կռունկներուն վրայ դառնալու վրայ էր, համեղ հայհոյութիւն շրթունքներուն վրայ՝ թէ՛ արտայայտութեան եղանակին եւ թէ՛ ուսուցչին դէմ, երբ այս վերջինը զինքը կեցուց ու կարծես նենգամիտ ժպտով մը աւելցուց.

– Կարծիքդ յայտնելու ձեւ մըն է կամ զգացում մը, մտածում մը ցոյց տալու: Բայց բանծս մտիկ մտէ, դասերդ սորվէ ու մնացեալը ինքնիրենը կուգայ...

– Մնացեալիդ ալ, քեզի ալ, ըսաւ մըտովի, միաժամանակ մրթմթալով, շնորհակալ եմ, պարո՛ն, բարի երեկոյ, պարո՛ն...

Առաջին անգամն էր զուցէ, որ կեանքին մէջ այդքան քաղաքավար կ'ըլլար: Ուսուցիչն ալ զարմացած էր, ինքն ալ: Պայուսակը նետեց օդը ու խնդալու զօրեղ փափաք մը զգաց: «Ես քու մնացեալիդ», կ'ըսէր մտովի: Այլ հետաքրքրութիւնը գոհացած չէր: Երբ տան դուռէն մտաւ ներս՝ խոշոր աղաղակ մը արձակեց, — hoo՜ք ու պայուսակը նետեց օդը: Մայրը, որ արեւին մէջ, ճերմակեղէն կը փռէր, աշխատանքը ընդհատեց ու մեղադրանքով լի ակնարկ մը ձգեց վրան: Մինչ այդ՝ պայուսակը ինկաւ սերկեւիլի ծառին վրայ ու մինակը ճիւղէ մը կախուեցաւ: Ի՛նչ աղուոր առիթ էր, վեր մագլցելու: Երկու վայրկեան իսկ չտեւեց՝ վեր ելլելն ու վար իջնելը:

– Ա՜խ, տղա՛ս, հիւծախտ պիտի ընես զիս...

Ըսաւ մայրը, տաբատը զննեց ու բաճկոնակը: Պատռած ոչինչ կար:

– Մայրիկ քա՛, ի՞նչ ըսել է արտայայտութեան եղանակ...

Մայրը վարժուած էր նման հարցումներու: Ձեռքի հապճեպ շարժումով մը իր անկարգ վարսերը շտկեց, նաեւ շապիկին օձիքը ու համբուրեց զինքը: Վայրկեան մը մտածեց ու ժպտեցաւ: Ի՞նչ պիտի չտար, վերստին, գէթ անգամ մը այդ գարնանային ժպտին նշոյլը դէմքին վրայ զգալու համար:

– Ըսելու ձեւին կ'ըսեն, տղաս: Օրինակ, ախոռապանը, ու է՛ն պարզ բանը ըսելու համար կտոր – կտոր կ'ըլլայ որ դուն, ուր ուզածդ պոռալով կ'ուզես ու պոռալով կ'ըսես՝ նոյն արտայայտութեան եղանակները չունիք: Օրինակ, Աննիձա հանըմը, որուն դէմքը, շրթունքները, աչքերը, ձեռքերը կը շարժին, երբ բան մը կ'ըսէ ու հայրիկդ, որ արձանի մը պէս կը կենայ, նոյն արտայայտութեան եղանակները չունին...

– Հասկցայ, պոռաց ինք զուարթութեամբ, երբ դուն խըրսէդ լալով կը խօսիս մեզի հետ՝ պաշխա արտայայտութեան եղանակ ունիս ու պաշխա, երբ առաջնորդ հօրը հետ է խօսակցութիւնդ, – այո՛, Սրբազան, թոյլ կուտայ՞ք աւելցնել, Սրբազան: Իսկ հայրիկը է՛ն քիչը վեց – եօթը հատ արտայայտութեան եղանակներ ունի, – ինձ կը թուէր, կ'ուզէի կարծել թէ եւայլն:

– Սիրուելիք տղայ չես, ըսաւ մայրը յուսահատ ու հապճեպով վերադարձաւ իր գործին, ճանճալր ես...

– Իշտէ ատիկա արտայայտուելու ձեւ մըն է, որ քեզի չի վայլեր...

Այդ միջադէպէն յետոյ, քանի մը օր, մայրը չէր համարձակած զինքը յանդիմանել, այնքան զուարթութեամբ խընդացած էր այդ գիտողութեան պատճառաւ: Ինք եւս քիչ մը հպարտ էր այդ նոր գիւտով: Օրերով զուարճացած էր իր ընկերներուն հետ: Մէկուն, որ առանց լուրջ պատճառի կը հայհոյէր.

– Տէ՛ գառս, արտայայտութեան եղանակդ թուլումպաճիներուն կը վայլէ, կ'ըսէր, մեխանճիներուն: Պապայիդ ըսէ fi քեզ պօշ տեղը դպրոց չղրկէ:

Ուրիշի մը, որ կը ջանար նրբութեամբ ու մաքուր խօսիլ:

– Ո՛հ, որքան հաճելի արտայայտութեան եղանակ մը ունիք...

Ու խեղճ սահմանները, ապշահար կը դիտէին զինքը, չգիտնալով թէ ի՞նչ է այդ արտայայտութեան եղանակը ու ի՞նչ կըրնային ընել անով: Ու քանի անոնց ապշութիւնը կը մեծնար, այնքան հաճելի կը գտնէր այդ խաղը: Այդ շրջանին էր, որ սկսաւ ծայրայեղ սիրով մը գուրգուրալ հօրը առձեռն Հայեազեանը: Ժամերով կը թղթէր վրան՝ տարօրինակ բառ մը գտնելու համար: Ու ամէն օր խաղը նոր կերպարանք մը կը ստանար: Ծայրայեղ ճշգրտութեամբ մը կը յիշէր այժմ այդ բոլոր խեղկատակութիւնները: Հոմանիշներու բառարանը որ կազմած էր, նաեւ արգիլուած բառերու: Եթէ մէկը դիտողութիւն ընէր՝ ուրախ լրբութեամբ մը կը խնդար քթին ու կ'ըսէր.

– Հայկազեան բառարանէն աւելի սօֆու էք կարծեմ...

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

ամէն ժամ, մեռեալներու թիւը կը բարձրանայ: Հաւանական կը նկատուի որ Ապահովութեան Խորհուրդը նոր գործողութեան մը ձեռնարկէ Սարայեւոյի օդակայանը, ապահովելու համար օժանդակութեան առաքումը:

ՋԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ընտրութիւնները (Յունիս 5-6) տուին գրեթէ նախատեսուած արդիւնքները: Սլովաքիոյ ազգայնականները որ ընտրապայքարը կը մղէին անկախութեան լոզունգով, տարին ջախջախիչ յաղթանակ մը, ինչ որ դուռ բացաւ տագնապի մը Չեխոսլովաքիան կազմող երկու Հանրապետութեանց միջեւ: Նախագահ Վացլաւ Հաւէլ կը հաստատէր որ «անմիջական խզում»ի մը վտանգը չըկայ Փրակայի եւ Պրաթիսլավայի միջեւ, սակայն ըստ նոր նշանակուած նախարարապետին «կացութիւնը լաւ չէ»: Եւրոպայի կեդրոնին «նոր Եուկոսլաւիոյ» մը կարելիութիւնը կը մտահոգէ անշուշտ Արեւմուտքը:

ՓԱՐԻԶԻ Մեռիտիէն Մոնփարնաս պանդոկին առջեւ սպաննուեցաւ ՊԱԿ-ի (Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութիւն) Փարիզի ապահովութեան պատասխանատու Աթէֆ Պսէսօ, 44 տարեկան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ խախտեց աւանդութիւնը եւ 1946-էն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, Հոգեգալուստին չկատարեց Սոլիւթրէի ուխտագնացութիւնը, նախընտրութիւն տալով մերձաւոր ուրիշ ժայռի մը՝ Վերժիսոն, խաղի բերելով լրագրողները, որոնք վաղ առաւօտէն իրեն կը սպասէին: Հաւատարիմ մտերիմները (Ճէք Լանկ, Ժորժ Քիէժման, Ռ. Հանէն) կ'ընկերանային նախագահին:

Բ. ԵԼՑԻՆ ընդունեցաւ Մոսկուայի քաղաքապետին՝ Պոպովի հրաժարականը եւ հրովարտակով պաշտօնը յանձնեց անոր կցորդին՝ Եուրի Լուժիկովի:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ բախումները կը շարունակուին եւ շաբաթավերջին օսէթ եւ վրացական պահակախումբերու ճակատումներէն 10 մեռեալ եւ 40 վիրաւոր կար:

ՇԻՐԱՔԻ կուսակցութիւնը (ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ) պարագլուխներու ճաշէ մը ետք (Յունիս 8) վերջնագիր մը տուաւ Ժիսքարի կուսակցութեան, հրաւիրելով այս վերջինը որ հրաժարի մասնակցելէ ընկերվարականներուն կողքին Մաասթրիխթի ի նպաստ ժողովներու: Այլապէս ընդդիմութեան միասնականութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ եւ դահակից իշխանը պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ ժամանեցին Յունիս 9-ին, չորս օրուան համար: Պիտի այցելեն նաեւ Պլուա եւ Պորտօ: Էլիզապէթ Բ. 20 տարի է Ֆրանսա չէր եկած: Պետական երկու ղեկավարներն ալ՝ Էլիզապէթ Բ. եւ Միթերան հողեր ունին: Առաջինը՝ ընտանեկան, քանի դաւակ ու հարս չեն դադրիր արքունիքի մը, ան ալ բրիտանական, անվայել ընթացք ունենալէ, Միթերան ալ իշխանութեան վերջալոյսի մը դառնութիւնը կ'ապրի:

Մ. ԳՈՐԲԱՉՈՎ միջազգային Կանաչ - Խաչի նախագահ ընտրուեցաւ Ռիօ հաւաքուած մոլորակի 270 խորհրդարանականներուն եւ պարագլուխներուն կողմէ: Կանաչ - Խաչը կազմակերպութիւն մըն է, որուն նպատակն է «բնութեան տալ ինչ որ Կարմիր Խաչը կու տայ պատերազմներու զոհերուն»:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
de l'Ecole Hébdomadaire
du Samedi après-midi
Dimanche 21 Juin à 15 heures

à la Mairie du 9ème Salle ROSSINI
rue Drouot

Thème : «NOS MONTAGNES»
Poèmes — Danses — Théâtre
par l'ensemble des élèves.
Avec le concours de
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien
« J. - P. Nergararian »
ainsi que la Chorale « Daron ».

— Buffet —

Entrée libre — *Venez nombreux*

ՄԱՐՍԷՅԼ. --

Տիկին Լօժէնի Յովսէփեան,
Սոնիա Յովսէփեան,
Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Յովսէփեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեան եւ զաւակները,
Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակները,
Նազաշեան եւ Յովսէփեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը գուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՅՈՎՀ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 4--ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունիս 6--ին Սէն -- Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Լէ զ'Օլիվի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Լօժէնի Յովսէփեանի, Սոնիայի, «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Կարօ Յովսէփեանի, կնոջը, զաւակներուն եւ համայն պարագաներուն:

L'ASSOCIATION «NAREG» D'ENGHIEN

Pour cloturer l'année scolaire 1991 / 92, vous convie à une messe arménienne célébrée à Enghien-les-Bains par le Révérend Père KELEKIAN, avec la participation de la Chorale Sainte Croix
le Samedi 20 Juin à 19 heures
en la Chapelle du Cours Notre-Dame
7, Bd. Sadi Carnot — 95880 Enghien

Cette messe sera suivie d'un repas à 20h30
Participation aux frais 100 F.
Réservation au 48 41 49 37.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :
1 ASSISTANT SANITAIRE
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

pour la 13ème année consécutive

GALA M.C.A. 92

sous la présidence de
Monsieur *René ROUQUET*
Député-Maire d'Alfortville

le Samedi 13 Juin à 20 h 30 précises
Salle des Fêtes, rue Voltaire
Alfortville

Participation aux frais

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

"LES ENFANTS DE MOUSSA DAGH"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Lola Sassouni*» (Bd Oddo)
présente
«*Les Enfants de Moussa Dagh*»
Le Dimanche 14 Juin à 16 heures
à l'Espace Julien — Marseille
— Entrée : 50 F. sur place —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆըրանսայի շրջանի վարիչ մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Յունիս 14, Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 1915 -- Յունիս 15--ին Պոլսոյ Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած Քսան Հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին:

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ ԿՈՅՍԱՆԱՑ

(Վկաներ՝ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի որպէս Պետական Կրօնք հռչակման).

Կիրակի, Յունիս 14, պատարագէն ետք՝ ժամը 12·30--ին, Առաջնորդարանի «ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ» սրահին մէջ
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Խօսք եւ գեղարուեստական յայտագիր, ապա՝ ժողովրդական ճաշ:

Ծախսերու մասնակցութիւն 100 Ֆր.:

Կտրօնները ստանալու համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, կամ՝ Եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ նոյն օրը տեղւոյն վրայ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ, բացառապէս Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 15--ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — Paris 9e

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 23--ին Փրատոյի ֆրանսական Սուրբ Քէօր Եկեղեցւոյ մէջ Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին Հայաստանի Զայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի երգչախումբին հետ կազմակերպած համերգէն գոյացած 3000 տոլարի գումարը Վազգէն Ա.ի միջոցաւ յանձնուած է Ղարաբաղի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանին, Ղարաբաղի կարօտեալներուն համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

KERMESSE ANNUELLE

organisée par
La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ

au Centre Culturel Sts Sahak - Mesrop
339, ave. du Prado — 13008 Marseille
Les 13 et 14 Juin

— Programme —

- 13 Juin : 16h Portes ouvertes
  21h Soirée Spectacle
  Concours de costumes folkloriques arméniens
- 14 Juin : 10h Messe solennelle
  11h30 Requiem
  12h30 Restauration sur place.

Pendant toute la durée de la kermesse Exposition de bijoux, livres, objets divers.
Spécialités arméniennes.

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

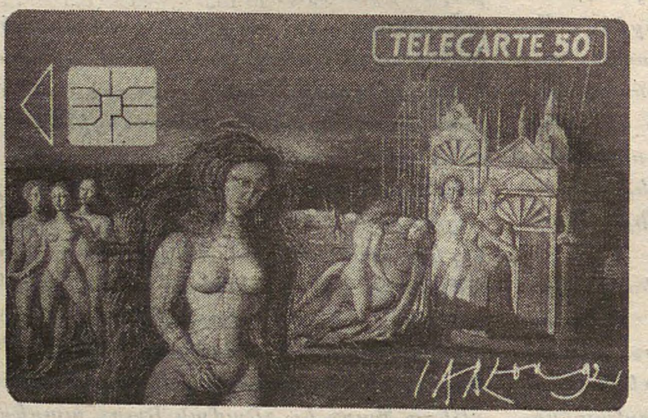

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

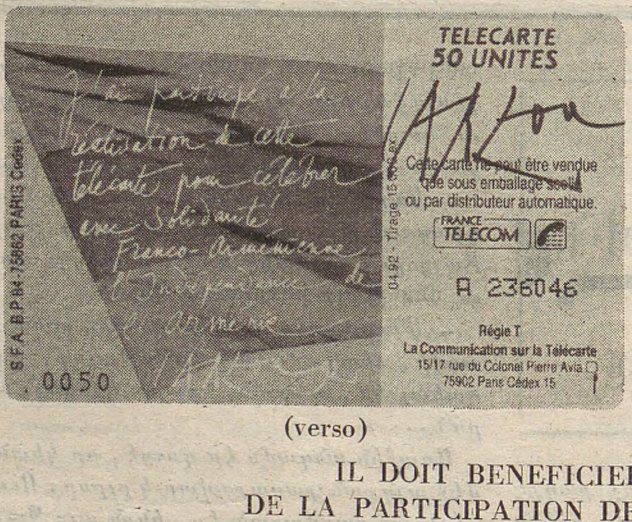

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « ՀԱՅԱՍՏԱՆ » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :
- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : .... J'envoie un don de :
Prénom : .... ☐ 300 francs ☐ 600 francs
Adresse : .... ☐ 900 francs
.... ☐ Autre .... francs
.... + 30 F de frais d'envoi recommandé
Code postal : .... **TOTAL :** .... F
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier. soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 11
JEUDI
11 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.816 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.816

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՈՉ ԿԱԶ, ՈՉ ՄԱԶՈՒԹ

Հայկ. գիւղերու վրայ յարձակումները չեն դադրիր եւ միշտ զոհեր կան: Մարտակերտի շրջանի Մարաղա եւ Մարտունիի շրջանի Մխրիշէն գիւղերու հրթիռակոծման հետեւանքով ութ վիրաւոր կար, Յունիս 8-ին: Նոյն օրը, Հադրութի շրջանի Քոչբէկ գիւղի մօտ հայկ. ջոկատները ետ մղած են ազրպէջանական յարձակումը: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Նոյեմբերեանի շրջանն ալ տեւական ռմբակոծումի ենթակայ է: Յարձակումի գլխաւոր թիրախներն են Բաղանիս, Ոսկեպար, Ոսկեւան եւ Գոտի: Հայկ. կողմը 4 մարտիկներ եւ 7 բնակիչ մեռած են: Յունիս 8-էն 9 լուսնալիք գիշերն ալ զօրաւոր ռմբակոծման հետեւանքով Տաւուշի մէջ 8 հոգի վիրաւորուած է: Յունիս 9-ին ալ կացութիւնը լարուած կը մնար Նոյեմբերեան եւ Տաւուշ:

Ամէնէն տագնապալի հարցը կը մնայ ռուսական կազի եւ մազութի հայթայթումը որ բոլորովին դադրած է: Գրեթէ արդէն թէ հիւսիսային Օսէթիոյ «հաշիւը» Վրաստանի հետ էր (երբ դադրեցուց կազի հայթայթումը) եւ զոհը եղաւ Հայաստան, քանի Վրացիները օրական 7 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը ստանան Ազրպէջանէն: Մինչ կը սպասուէր որ Յունիս 9-ին, հիւսիսային Օսէթիոյ Խորհրդարանը նիստ գումարէ եւ չեղեալ համարի իր որոշումը ու վերսկսի կազի հայթայթումը, բուռն ցոյցեր տեղի կ'ունենային, ժողովուրդը կ'ուզէր գիտնալ եւ երթալ օգնել հարաւային Օսէթիոյ իր եղբայրներուն: Եւ որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք՝ «դժբախտութիւն մը երբեք մինակ չի գար», Վրաստանէն անցնող երկաթուղիի կայաններէն՝ Սամդրեդիայի մէջ, երախայի մը սպանութիւնը պատճառ եղած է որ բնակիչները խուժեն եւ քարուքանդ ընեն երկաթուղիին գիծը, որ միակ ճամբան էր ուրկէ մազութ կը հասնէր Հայաստան: Եւ որովհետեւ Վրաստան տագնապ չունի այդ ուղղութեամբ, պատճառ չկայ որ Վրացիները աճապարեն շինելու: Յունիս 9-ին, Երեւանի ժամով երեկոյեան 8-ին, արդէն 14 ժամ է դադրած էր հայթայթումը:

Հայաստանի տարածքին տեղաբաշխուած 7-րդ բանակի հրամանատար Ֆ. Ռէյտ Խտաբ-Թաս գործակալութեան տըւած հարցազրոյցով յայտարարած է թէ յիշեալ բանակը Հայաստանէն դուրս հանելու գործողութիւնը կ'իրագործուի հանգրուան առ հանգրուան եւ կը սկսի նուազոյն 10-15 օրէն: Արդէն մեկնած են զինուորներու 120 ընտանիքներ, փոխադրուած են զինամթերք, սարքաւորումներ եւլն.: Առաջին անգամ մինչեւ 1994 Յունուար, դուրս կը հանուին 7-րդ բանակի այն զօրամասերը որոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ:

⁂

Խարբին քաղաքի Թէքնիքա - տնտեսական համագործակցութեան ընկերակցութեան հրաւէրով Չինաստան մեկնած է Հայաստանի գիտա - թեքնիքական ընկերութեան պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմէր նաեւ Արմաւիրի քաղաքային Խորհուրդի նախագահ՝ Ռ. Մելքոնեան: Կնքուած են պայմանագիրներ, որոնք կը նախատեսեն Արմաւիրի մէջ չինական ժողովրդական բժշկութեան (ասեղնաբուժութիւն, բոյսերով բուժում եւլն.) կեդ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՂԵՍԹԱՅԻ հանրաժողովին Ժիսքար տ'Էսթէն փորձեց սահմանափակել իր դերը եւ ծուղակը չիյնալ: Ծանօթ է որ «եւրոպական Շարժում»ին այս առաջին միթինկին մխանաբար եղոյթ կ'ունենային Տիկին Կիկու, ընկերվարական նախարարուհի եւ Նախկին նախագահ՝ Ժիսքար տ'Էսթէն, ինչ որ վերջինդրի մը առիթ տուած էր Էռ - Փէ - Էռ-ին, որ կը դատապարտէր Իւ - Տէ - Էֆ-ի պարագլուխին այս ընթացքը: Ժիսքար տ'Էսթէն կ'արդարացնէր ինքզինքը յայտնելով թէ իր կուսակցութեան բանբերը չէ, այլ կը մասնակցի միայն Ֆրանսայի եւրոպական Շարժումին հրաւէրին ընդառաջելով (որուն նախագահն է Ժան - Ֆրանսուա Փոնսէ): Ժաք Շապան - Տէլմաս հրաժարեցաւ իր մասնակցութիւնը բերելէ Պորտոյի նմանօրինակ միթինկի մը: Ֆր. Լէոթար չի հրաժարիր իր մասնակցութենէն Պերէկովուայի կողքին, Շաբաթ օր, Նըվէր: Այս պայմաններուն մէջ, խնդացողը այն խորամանկ Ֆլօրանթէնն է, որուն անունը Միթերան է եւ յաջողեցաւ, անգամ մը եւս, իրար ձըգել ընդդիմութիւնը:

ՑԽԻՆՎԱԼԻԻ (Հարաւային Օսէթիա) վրայ ռումբերը կը շարունակեն տեղալ: Երեքշաբթի օր, Յունիս 9-ին, հաշուեկըշիռը ծանր էր՝ 28 մեռեալ եւ 80 վիրաւոր: Ելցին խաղաղութեան կոչ մը ըրած է եւ առաջարկած որ բազմակողմանի յանձնախումբ մը կազմուի խօսելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան Նախարարը Պաւէլ Գրաչեւ յայտարարեց թէ «արագ միջամտութեան» ռուսական զինեալ ուժ մը պիտի ստեղծուի, բայց, որուն վերջնական կազմը 1993 Մայիսին միայն պիտի որոշուի: Նեզավիսիմայա Կազետա-յի տուած հարցազրոյցի ընթացքին, նախարարը կ'ըսէ նաեւ թէ այս նոր միաւորը վայրաշուներէ, փոխադրական օդանաւերէ եւ թեթեւ փոխադրամիջոցներով ջոկատներէ պիտի բաղկանայ, այս վերջինները կու գան Գերմանիայէն ու Կովկասէն:

ԵԳԻՊՏԱՅԻ ԳՐԱԳԷՏԸ՝ Ֆարակ Ֆոտա սպաննուեցաւ Յունիս 9-ին երկու իսլամապաշտներու կողմէ, Գահիրէի մէջ: 47 տարեկան, իր գիրքերուն մէջ միշտ կը ճալկէր մահմետական կրօնամոլութիւնը եւ կը յայտնաբերէր անոր վտանգները: Այս սպանութիւնը ծանր հարուած մը կը նկատուի ազատական եւ աշխարհական շրջանակին որ կը ջանար իր ձայնը լսելի դարձնել օրէ օր աճող իսլամական ծայրայեղութեան դէմ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Քաթայքները (փաղանգաւոր) երրորդ շրջանի մը համար իրենց գլուխը վերընտրեցին Ժորժ Սաատէն, որ չափաւոր մէկն է եւ լաւ յարաբերութիւններ ունի Սուրիոյ հետ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Յունիս 5-ին Հրազդան մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է Հայաստանի Բաժակի Ա. շրջանի եզրափակիչ մրցումը: Մրցակից խումբերը՝ Երեւանի ՀՄԸՄ-ը եւ Կոտայքի շրջանի «Բանանց»ը լարուած պայքար մը մղած են: Խաղը աւարտած է 2 - 0 արդիւնքով ու Հայաստանի բաժակակիր դարձած է «Բանանց»ը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼՆԵՐԸ

Քանի մը օր առաջ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը Երեւանէն դէպի Հարաւային - Ամերիկա պաշտօնական իր ճամբորդութեան գծին վրայ անցեր է Փարիզէն: Նախագահը հասեր է Ռուասիի օդակայանը եւ ընդունուեր է եղեր խումբ մը " մտերիմ բարեկամներու" կողմէ, խստօրէն ընտրուած: Ռուասիի շքեղ սըրահներուն մէջ անակնկալ ճաշ մըն ալ կազմակերպուեր է եղեր...:

Ներկայ չէի այս երջանիկ հանդիպման եւ "տեղեկութիւններս" փորձեցի քաղել անպաշտօն տեղերէ:

Անկասկած Նախագահին այս կարճ անցքը Ռուասիէն պաշտօնական հանգամանք մը չունէր: Բայց անիկա քանի մը հարցումներ կը դնէ մտքիս, միշտ նոյները տարիներէ ի վեր նման կրկնուող առիթներու: Ո՞վ կազմած է «մտերիմ բարեկամներու» ցանկը. ինչո՞ւ այս այցելութիւնը գաղտնի պահուած է մամուլէն, որը ի հարկէ նկատի իսկ առնուած չէ:

Կան այս մարդիկը հրապարակին վրայ, որոնք Նախագահէն մինչեւ յետին դիւանագէտը կ'իւրացնեն, կը նկատեն իրենց ընկերը, իրենց մենաշնորհը, իրենց chose: Խորքին մէջ մամուլին առանձնացումը այնքան մտահոգիչ չէ, որքան տեղեկութեան խափանումը եւ պաշտօնական մարդուն մեկուսացումը շրջապատէն: Իմս է, իմս է, ըսելու այս ախտագին տենդը չի՞ յիշեցներ երախաները որոնք չեն քնանար առանց իրենց գիրկը սեղմելու իրենց փէթիշ պուպրիկը:

Ֆրանսական առածը կ'ըսէ որ «բարեկամները» աւելի վտանգաւոր են քան թշնամիները: Աւելի պատկերաւոր ձեւով ըսուած՝ սիրահարներ կան որ կը սպաննեն իրենց սիրոյ առարկան, սիրոյ հաշւոյն: Թերեւս ուզուածն ալ ա'յդ է ի վերջոյ: Մեր չար բախտէն՝ copinage-ի այս կերպը պիտի շարունակուի այնքան ատեն որ Հայաստան ապաւինի «անպաշտօն» ներկայացուցիչներու փաղանգին:

ԳՐԻԳՈՐ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶՐԲԷՋԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրք մամուլը չափաւոր արձագանգներով կը հաղորդէ Ա. Էլչիպէյի Ազրպէջանի նախագահ ընտրուելու լուրը: Յունիս 10-ի թերթերէն «Թէրճիւման»ի մէջ Ֆահիր Արմաօղլու ողջունելէ ետք նոր նախագահը, երկու գլխաւոր հարց կը նշմարէ Էլչիպէյի առջեւ. առաջինը՝ պետութեան մը հիմնումն է Ազրպէջանի համար: Այս առումով լրագրողը կը մեղադրէ Մութալիբովը որ իշխանութեան շրջանին մտահոգութիւնը չէր ունեցած պետական խակական կառոյցով մը օժտելու իր երկիրը: Երկրորդ հարցը Թուրք լրագրողին համար, Ազրպէջանի տնտեսութեան կարգաւորումն է: Երկիրը հարստութեան աղբիւրներ ունենալով հանդերձ, մինչեւ այսօր անոնք աւելի ծառայած են Մոսկուային. պէտք է տնտեսական այնպիսի համակարգ մը ստեղծել որ բնական հարստութիւնները գործածուին ժողովուրդին բարօրութեան նպատակով: Գրութեան վերջաւորութեան Ֆահիր Արմաօղլու կ'անդրադառնայ Էլչիպէյի ընտրութեան օրը ունեցած արտայայտութիւններուն. Ղարաբաղի մէջ ան խնդրոյ առարկայ չի նկատեր Հայերուն ի նպաստ զիջումներ, այսուհանդերձ, կ'ըսէ թէ նախընտրելի պիտի ըլլայ դիւանագիտական բանակցութիւններու ճամբան, ժխտական է Իրանի հանդէպ, իր արժեւորումը: Իրան զինամթերքի օժանդակութիւն կատարած է Հայերուն, ուրեմն կարելի չէ այդ երկրին վստահիլ: Այս բոլորը գրել կուտան լրագրողին թէ դիւրին պիտի չըլլայ Ազրպէջանի նոր նախագահին գործը:

⁂

Նոյն Թուականի «Միլլիյէթ»ին մէջ նախկին աւագ դեսպան ու երեսփոխան Ճօշքուն Քըրճա կը մեկնաբանէ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջանակին մէջ գումարելի Մինսկի ժողովին Հռոմի նախապատրաստական հանդիպումը (Յունիս 1 - 5):

Ըսելէ ետք թէ ռազմադաշտին վրայ հող գրաւող կողմ մը միշտ առաւելութիւն կ'ունենայ բանակցութեան սեղանին վըրայ, Ճօշքուն Քըրճա կը շեշտէ թէ Թուրքիա եւ Ազրպէջան պէտք չէ այդ դիրքը ճանչնան Հայաստանի:

Ապա ան կը ծանրանայ Իտալիոյ կողմէ առաջարկուած բանաձեւին վրայ ուր Թուրքիոյ աննպաստ կէտ կը նկատէ հետեւեալ պարագան. բանաձեւը Հայաստանէն կը պահանջէ պարպել Լաչինը որ Ղարաբաղի մաս չի կազմեր, ինչպէս նաեւ Ղարաբաղի տարածքէն Շուշիէն նահանջել. սակայն Լեռնային Ղարաբաղի մընացեալ շրջաններուն մասին կը խուսափի նոյն պահանջքը ներկայացնելէ, եթէ նոյնիսկ անոնք Ազերիներէ բնակուած ըլլային: Այս ամբողջը ըսել կուտայ Ճօշքուն Քըրճայի թէ Հայաստան բացի Լաչինէն ու Շուշիէն կրնայ Լեռնային Ղարաբաղի ամբողջութիւնը իր ձեռքը պահելու յոյսը ամենայն հանգստութեամբ սնուցանել: Այս պարագան Հռոմի ժողովէն թելադրուած գլխաւոր կէտը կը նկատուի:

Թուրք կողմին համար աննպաստ նկատուած այլ պարագայ մըն ալ գաղթողներու վերադարձի հարցն է. սակայն, ստեղծուած վերոյիշեալ պայմաններուն մէջ քանի որ Ազերիներու պիտի վիճակի հայկական գրաւման տակ գտնուած բնակավայրեր վերադառնալ, անիկա աննպաստ կարգադրութիւն մը կը նկատուի Թրքական կողմին համար:

Ճօշքուն Քըրճա որպէս կարելի լուծում կ'առաջարկէ Ազերիներու պատկանող մըշակելի տարածքները ձգել Ազրպէջանի, աւելցնելով հանդերձ թէ Հայաստան իր ձեռքը կեդրոնացուցած առաւելութիւններով պիտի չյօժարի նման կարգադրութեան: Ան Նուկոսլավիոյ օրինակով կ'ըսէ թէ Արեւմուտքը ոչ մէկ քայլի պիտի ձեռնարկէ Հայաստանը որոշ պարտաւորութիւններու մղելու համար, եւ թէ Հայաստան քաջատեղեակ է այս պարագային ու լուծումը ձգձգելով կը ջանայ ամրանալ շրջանին մէջ: Ձգձգումի քաղաքականութեան որպէս փաստ կը յիշուի Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն յիշեալ ժողովին չմասնակցելու պարագան որուն պատճառով ժողովը յետաձգուեցաւ Յունիս 15-ին:

Այս խրախճանկին մէջ նախկին դեսպանը Թուրքիան կը հրաւիրէ անյապաղ ցոյց տալու թէ ոչ թէ Հայաստանը ջախջախելու, այլ յարձակողական ընթացքէն զայն ետ կենալու համոզելու կամքին տէր է: Այս գործընթացին որպէս առաջին քայլ, հարկաւոր կը նկատուի ժողովրդավար Ազրպէջանի հետ պաշտպանական համաձայնութեան մը ստորագրումը:

⁂

Էլչիպէյի ընտրութիւնը արձագանգ գըտած է նաեւ սատիրական թերթի մը մէջ, որուն Բաքուի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ: Էլչիպէյ յայտարարած է որ ուր որ ալ ապրին, բոլոր Ազերիները ազրպէջանական անձնագրի իրաւունք ունին եւ կը դառնան քաղաքացի: Անիկա բաւական պատմութիւն կրնայ ստեղծել Իրանի հետ, ուր աւելի քան 10 միլիոն ազերի կայ եւ որ չընդունիր կրկնակի քաղաքացիութիւնը: Խոստացեր է որ Ազրպէջան պիտի անդամակցի ՕԹԱՆ-ի եւ Հասարակաց Շուկային: Կը թուի որ մտադրած է նաեւ Նախիջեւանէն ճամբու գնել Ալիեւը, ինչ որ բաւական լարուածութիւն ալ հոն պիտի ստեղծէ: Բաւական խիստ է նաեւ Ռուսերուն հասցէին (12 հազար են Ազրպէջան բարձր պաշտօններու գլուխ): Եթէ ռուս աշխարհակալութիւնը մեռած է, չէ մեռած, բաւ իրեն, գաղթատիրութիւնը եւ Ազրպէջան անկախ կ'ըլլայ այն օրը, երբ ռուսական ներկայութիւնը վերջ կը գտնէ: Էլչիպէյ, ի մօտոյ, Անգարա կ'երթայ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՅՈՒՆԻՍ 3, 1992

Օր նոր, լուր նոր, հակասութիւն նոր։ Մի քանի շաբաթ առաջ, «Էքոնոմիսթ»ը, Անգլիոյ ամէնէն փառահեղ (Թէեւ աշխարհագրական հին «Թայմզ»ը) թերթերէն մէկը գրած էր որ Ազրբէջան 125 օդանաւ ունի կամ պիտի ունենայ շուտով, խորհրդային բանակի ապրանքներէն առնելով, իսկ Հայաստան՝ հօթը։ Սակայն անոր «Էքոնոմիսթ»ի վերջին թիւը (Մայիս 30), որ կ'ըսէ թէ նոր համաձայնութիւն մը կայացած է, Տաշքենդի ժողովին մէջ ու անկէ ետք, Հասարակապետութեան [illegible] բաժանումներու անդամ պետութիւններուն միջեւ։ Ըստ այդ համաձայնութեան նոր հրատարակած ցանկին, Անդրկովկասեան հանրապետութիւններէն իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ [illegible]։ Այդ [illegible] Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրբէջան [illegible] պիտի փոխադրուին. –

100 օդանաւ (որոնցմէ [illegible])։

50 ռազմական ուղղաթիռ (հէլիքոփթէր)։

220 հրասայլ։

285 միջակ եւ ծանր թնդանօթ (հրետանի)։

220 զրահապատ կառք։

Թէ որքա՞ն վստահելի են այս թիւերը, չենք գիտեր։ Ըստ ամիսներէ ի վեր Հայաստանէն Սփիւռք հասնող տեղեկութիւններուն, Նախկին խորհրդային բանակը շատո՛նց հանած է իր օգուժին մեծ մասը Հայաստանէն։ Ինծի համար գոնէ՝ դժուար է հաւատալ որ Հասարակապետութեան նոր բանակը խսկապէս պիտի յարգէ այս համաձայնութիւնը եւ տասնեակներով օդանաւ, ուղղաթիռ եւայլն ետ պիտի բերէ Հայաստան։

Քաջալերիչը այն է, սակայն, որ իրենք Անդրկովկասեան պետութիւններուն հաւասար թիւով ռազմակայք բաժնուած է։ Դժբախտաբար, այս համաձայնութիւնը մշակուած է երբ Ազրբէջան ներկայ չէր՝ Տաշքենդի ժողովին։

Պէտք է ընդգծել որ Մայիս 15-ի Տաշքենդի ժողովէն ի վեր՝ որոշ բարելաւում մը սկսած է տեղի ունենալ, այն իմաստով որ Հասարակապետութիւնը, ընդհանրապէս եւ անոր մէջ տիրական ու ժ կազմող Ռուսիան, մասնաւորաբար, մեղմացուցած են Ազրբէջանի նպաստող իրենց հակումն ու ելոյթները։ Անշուշտ միշտ ըղձոյշ եւ թերահաւատ պէտք է ըլլալ։ Նըման թաքթիքային, ժամանակաւոր խաղեր ի վերջոյ մեծ դեր չունին պատմութեան մէջ։ Սակայն կրնան խաղալ, եթէ Հայաստանի քաղաքական ռազմավարութիւնը գիտնայ փանոնք օգտագործել։

Արդ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ զինք շրջապատող պետական անձնակազմը շատ լաւ գիտեն թէ Կորբաչովի օրերէն ի վեր, Հայաստանը «կը պատժուէր», երկու պատճառներով։ Նախ՝ որովհետեւ համայնավար կուսակցութիւնը երբեք չնեբեց Հայաստանին, որ ընտրութիւններով մերժեց համայնավարութիւնը եւ ղեկը յանձնեց ՀՀՇ-ին, մինչ Ազրբէջանի մէջ խորհրդային զօրքը եւ բնակչութեան մէկ հատուածը միասնաբար երկար ատեն վիճակին տէր պահեցին Մոսկուայի բարեկամը՝ Մութալիբովը։

Երկրորդ, ըստ տնտեսագէտներուն, թէեւ յետ-կորբաչովեան Ռուսիան պէտք չունի Բաքուի քարիւղին (որ այժմ Նախկին Խորհրդային Միութեան արտադրած քարիւղին մէկ փոքր տոկոսն է, 2-էն 5 առ հարիւր, ըստ տարբեր աղբիւրներու), հակառակատոր պէտքը ունէր Ազրբէջան հաստատուած քարիւղային ճարտարարուեստի գործիքներ արտադրող համալիրներուն։ Սակայն փոփոխութիւնները աւելի արագընթաց են՝ քան երբեք։

Հիմա, Ամերիկան եւ ուրիշ երկիրներ յայտնօրէն պատրաստ են, շատ արագ, հասցնելու պէտք եղած դրամագլուխն ու թեքնիք սարքերը Սիպերիոյ եւ Ղազախըստանի քարիւղի հոսքը ապահովելու նպատակով։ Ուրեմն, Ազրբէջանի տնտեսական կարեւորութիւնը, թէեւ միշտ ըլլգալի է ու կը գերազանցէ Հայաստանի տնտեսական կարեւորութիւնը, բայց չունի առաջուան բնորոշիչ դերը։ Ռուսիա «ազատ» կը զգայ տնտեսականէն, քարիւղայինէն անդին այլ պարագաներ եւ գործօններ ալ նկատի առնելու, իր քաղաքական գիծը գծած ատեն։ Հոս, շատ մեծ դեր ունի յետ-մութալիբովեան ռեժիմի ագգայնացումը։ Տաշքենդի մէջ կայացած ժողովին ներկայ եղած են Հասարակապետութեան անդամ պետութիւններէն վեց երկիրներու ներկայացուցիչներ (Ռուսիա, Հայաստան, ապա՝ չորս կեդրոնական ասիական պետութիւնները, Թիւրքմէնըստան, Տաճիկստան, Ղազախստան, Կիրգիզստան)։ Ուկրանիա, Ազրբէջան եւ Վրաստան դէտեր ղրկած են, անպաշտօն մասնակցութիւն միայն ունեցած են։

Արդ, ինչպէս գիտենք, Բաքու-ին ներկայիս տիրապետող ժողովրդային ճակատը ազգայնամոլ է, դէպի Թուրքիա կը հակի։ Վերջերս, անոր ղեկավարը իր ելոյթներուն ակսած է ընդգծել Հասարակապետութենէն դուրս գալու կարեւորութիւնը։ Արդ, Լոս-Անճըլըսի «Ասպարէզ» թերթը, օրկան Հ. Յ. Դ.-ի, կ'ենթադրէ թէ Ռուսիոյ եւ Հասարակապետութեան վերջին «հայանպաստ» ելոյթները, (ես պիտի ըսէի, «ոչ-թրքամէտ, այլ՝ չէզոք ելոյթները») արդիւնքն են Էլչիպէյի հագիւ թէ քօղարկուած սպառնալիքներուն։

Իմ կարծիքով, աւելի սակարկութի՛ւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ հոս, գուցէ Անգարայի թելադրութեամբ։ Թուրքիա գիտէ որ գոնէ մինչեւ 1992 Նոյեմբեր 3, այսինքն՝ Ամերիկայի նախագահական ընտրութիւնները, չի կրնար միջամտել ի նպաստ Ազրբէջանի, զինուորական բացայայտ օգնութեամբ։ Գիտէ նաեւ որ այդ թուականէն ետք ալ հաւանաբար պիտի ստիպուի զինուորական միջամտութիւն կատարելէ խուսափիլ, Հասարակապետութեան սահմաններէն ներս։ Պատմական ազուր կատակ մըն է ասիկա, – ըստ Հասարակապետութեան դաշինքին, անոր անդամ որեւէ պետութեան դէմ յարձակում՝ կը նկատուի յարձակում՝ անոր անդամ միւս բոլոր Պետութիւններուն դէմ։ Այդ կը նշանակէ թէ եթէ Թուրքիա Հայաստանի վրայ յարձակի, ապա ոչ միայն Ռուսիա, այլ նաեւ Հասարակապետութեան անդամ ... Թիւրքմէնստանը, օրինակ, ստիպուած է Հայաստանի ի նպաստ դիրք բռնելու։

Եթէ Ազրբէջան դուրս ելլէ Հասարակապետութենէն, ան կրնայ, իբր անկախ պետութիւն, իր սահմաններէն ներս հրաւիրել բարեկամ պետութեան բանակը։ Էլչիպէյ եւ Ժողովրդական ճակատը թերեւս կը մտածեն թէ օր մը թուրք օդուժը եւ անկարգելաւոր ուժեր կրնան Ազրբէջան մտնել (Նախիջեւան, ապա՝ Ազրբէջան, թէեւ բարդ հարց է), եւ հոնկէ ճըզմել Ղարաբաղը, առանց անշուշտ Հայաստանի եւ Հասարակապետութեան վրայ յարձակելու։

Այլապէս, թերեւս Էլչիպէյ կը մտածէ թէ նոյնիսկ Հասարակապետութենէն ելլելու սպառնալիքը պիտի բաւէ՝ Ռուսիոյ ստիպելու որ ան վերստին որդեգրէ բաքուական հակում։

***

Դժուար է գիտնալ թէ ի՞նչ կը մտածեն, ի՞նչ դրդապատճառներէ մղուած կը շարժին Ազրբէջանի նոր ղեկավարները։ Սակայն զարմանալի ոչինչ կայ հոն։ Դժուար է նաեւ գիտնալ թէ ի՞նչ կը մտածեն, ի՞նչ դրդապատճառներէ մղուած կը շարժին Հայաստանի եւ Հայութեան ղեկավարներն ալ։ Օրինակ, Հ.Հ.Շ., կառավարութիւն եւ Հ.Յ.Դ., մէկ կողմէ գործակցութեան որոշ ոգի մը ցոյց կուտան, միւս կողմէ կը պայքարին, հոս-հոն կը հարուածեն իրարու – այդ հարուածներու մըղիչ դրդապատճառներէն ոմանք յայտնի չեն, հանրութեան առջեւ ծեծուած հարցերէ չեն բխիր։

Աւելցնեմ անմիջապէս որ ես կուրօրէն «միութի՛ւն» գոռացող եւ քարոզող չեմ։ Միութիւնը շատ բաղձալի է, եւ երբ կը գոյանայ ճգնաժամային վայրկեաններու, ինչպէս Վանի մէջ, 1915-ին, եւ Ղարաբաղի մէջ, 1992-ի Փետրուարէն՝ Մայիս, կրնայ հոյակապ իրագործումներու յանգիլ։ Սակայն հայութեան յատուկ միամտութիւն է ակնկալել որ ժողովրդավարական պետութիւն մը հիմնելէ ետք, ամէն մարդ միակամ եւ համամիտ կըրնայ գտնուիլ։ Նման միախոհ համագործակցութիւն կայ, հոս-հոն։ Օրինակ՝ «Հայաստան» համահայկական հիմնադըրամին «Հոգաբարձուներու խորհուրդ»ը փաստօրէն ազգային է, – Հ.Հ.Շ.-ական չէ, իրօք համահայկական է։ Անոր անդամ է Հ. Յ. Դ.-ի ներկայացուցիչ Վաչիկ Ղարաբէգեանը, Ռ.Ա.Կ.-ի եւ Ս.Դ.Հ.Կ.-եան ներկայացուցիչներ, երկու կաթողիկոսներ, Բարեգործականէն Լուիզ Սիմոնը (Ալեք Մանուկեանի աղջիկը) եւ Հայկական Համագումարէն Հրայր Յովնանեան։ «Համահայկական» աշխատանք, բառին բուն իմաստով։ Այս մարզին մէջ գործակցելով կարելի կ'ըլլայ ապահովել գումարներ, որոնց գործածութիւնը, յուսալի է, կ'որոշուի համայն հայութիւնը ներկայացնող այդ խմբակին կողմէ։

Սակայն, ինչպէս ըսի, սահմանափակ է այս գործակցութիւնը։ Ուրիշ ճակատներու վրայ, զարմանալի չէ, կայ հակամարտութիւն։ Որոշ չափով հասկնալի է ասիկա։ Օրինակ՝ Հայաստանէն Սփիւռք այցելող դաշնակցական մարտնչող դէմք մը մի քանի շաբաթ առաջ կը գանգատէր։ Կ'ամփոփեմ՝ իր գանգատը։

«1988-1989 թուականներուն», կ'ըսէր ան, «Հ. Յ. Դ.-ն, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի միւս կուսակցութիւնները՝ որոնք նոր կը ճանչնային Խորհրդային Միութիւնը եւ Հայաստանը, վարեցին զգոյշ գործունէութիւն։ Հ. Յ. Դ.-ն երբեմն թելադրեց որ Ղարաբաղի գործադուլերը պէտք է դադրին, որ պէտք չէ դիմել անկախապաշտ, անջատողական ընթացքի, եւայլն։ ՀՀՇ-ն եւ Հայրիկեանը դատապարտեցին ՀՅԴ-ն, իբր երկչոտ կազմակերպութիւն, նոյնիսկ իբր ՔԱ-Կէ-Պէ-ի գործակից։ Զգոյշ էինք, երկչոտ էինք։ Սակայն հիմա՞։ Հիմա ալ ՀՀՇ-ն մեզ կը քննադատէ, մեզ կը ներկայացնէ հանրութեան իբր անզգոյշ, անպատասխանատու, եւայլն, Ղարաբաղի հարցին մէջ։ ՀՀՇ-ն, շնորհիւ Լեւոնի (Տէր-Պետրոսեան) վարած վարկին, կը տիրապետէ Հայաստանի։ Արցախի մէջ Հ. Յ. Դ.-ն չըսենք տիրապետող, սակայն ամէնէն ազդու կազմակերպութիւնն է, եւ մեր այս յաջողութեան դէմ պայքարելու համար՝ մեզ կը պիտակեն անպատասխանատու, 1988-1989-ի ածականներուն միւս երեսը գործածելով»։

Քիչ թէ շատ նոյն իմաստով խօսքեր լսած եմ ու կարդացած, մեր մամուլին մէջ։ Օրինակ, Անդրանիկ Ցարութիւնեան, Բերդաձորի Ինքնապաշտպանութեան Խորհուրդի նախագահն է, Դաշնակցական։ Բերդաձորը Շուշիի գաւառին հայաբնակ շրջանն է. անոր չորս հայկական գիւղերը կէս կամ բոլորովին աւերակուած են։ Հոն, Քարինտակ գիւղի ճակատագրական կռիւի ընթացքին կռուած անձ մըն է Ցարութիւնեան։ «Ասպարէզ»ի դաշնակցական թղթակիցը կը հարցնէ Արցախի դաշնակցական խմբապետին, – «Ազատամարտիկները Դաշնակցութեան կռուողնե՞րն են, թէ կան պանդան խմբակներ»։

Ցարութիւնեանի երկար պատասխանը կարելի չէ մէջբերել ամբողջովին։ Հիմնականը, սա է. կը դատապարտէ ՀՀՇ-ն, որ ղարաբաղեան շարժման ակիզբը կարեւոր դիրքի տիրացաւ, իբր ջատագով Ղարաբաղի միացումին՝ Հայաստանի, սակայն այսօր, «Արցախը դուրս մնաց նրանց օրակարգից», ինչպէս կ'ըսէ Ցարութիւնեան։ Թէ ինչո՞ւ, պարզ է, – Նախ որովհետեւ այդ շարժումին անդամներէն մի քանին երեւանցի չինովնիկներ էին միայն, անտարբեր՝ Զանգեզուրին, Արցախին, Սփիւռքին հանդէպ։ Ես անձնապէս լսած եմ երկու պատասխանատու անձեր, առնըմէ Շարժումի կորիզին անդամ, որոնց աճաւոր անտարբերութիւնը Ղարաբաղի հանդէպ՝ փշաքաղած է մորթս։ «Տասնամեակներ դիմացել են, պէտք է շարունակեն դիմանալ»։ Այս էր իրենց դիրքաւորումը։ Այդ չէ Տէր-Պետրոսեանի կառավարութեան բռնած դիրքը, – ան, մէկ կողմէ օգնութիւն կը փորձէ հասցնել Արցախին, յայտնի եւ անյայտ ձեւերով, միւս կողմէն՝ զարմանալի չէ, կը փորձէ տիրապետել Արցախի քաղաքական եւ զինուորական ուժերուն, որովհետեւ Երեւան միշտ ստիպուած է մտահոգուիլ, քանզի Արցախէն չափազանց անզգոյշ արարք՝ կրնայ վտանգել Հայաստանն ալ։

Հարցը, որ անդադար կը վերլուծուի ու կը վիճարկուի, Ստեփանակերտէն՝ Երեւան ու Փարիզ ու Ուաշինկթըն, սա է, – ո՞ր արարքը արկածախնդրական պատեհապաշտութեան համազօր է, ներկայ պայմաններուն մէջ, եւ ո՞րը պատասխանատու, չափուած – կշռուած յանդգնութիւն է։ Եւ յետոյ՝ երբ կան յաջողութիւններ (զինուորական կամ քաղաքական), ո՞վ, ո՞ր կազմակերպութիւնը իրաւունք ունի հաստատելու՝ թէ ի՛ր գործն է այդ։ Դաշնակցական խմբապետ Ցարութիւնեանի պատասխանը յատկանշական է այս հարցին մէջ։ Մէկ կողմէն, արդար կը գտնէ գովել Հ. Յ. Դ.-ն, իր կատարած կարեւոր դերին համար։ Միւս կողմէ՝ պարկեշտութիւնը կը պարտադրէ իրեն ընդունիլ Տէր-Պետրոսեանի կառավարութեան դերն ու սատարն ալ։ Կը մէջբերեմ։

«Արցախը դուրս մնաց (Հ.Հ.Շ.-ի) օրակարգից։ ... Եկաւ Հ.Յ.Դ.-ն, տէր կանգնեց իր ժողովրդի հենց այն հատուածին, որը ամենաշատն էր զգում Դաշնակցութեան կարիքը ... ակիզբից ... վերցնելով առաջնորդի դերը։ ... բայց պարտաւոր եմ նաեւ ասել, որ (այլ) կազմակերպութիւններ, նոյնպէս պետութիւնը ... որոշակի օգնութիւն յատկացնում են։ Այսօր ... եթէ չլինէր լայնամասշտաբ օգնութիւնը, փաստօրէն Արցախի խնդրի մասին խօսելը շատ աւելի կը դժուարանար։ Եղ գիտակցում են բոլորը եւ չեն կարող չանել այլեւս, որովհետեւ չարածի համար իւրաքանչիւրը պատասխան է տալու յետոյ։ Եղ ուժերը, յամենայնդէպս, ասենք, ուրիշ կուսակցութիւններէ, կազմակերպութիւններէ կողմից, էն չափը չունի ինչ որ ասենք Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը»։

Թէ ո՛վ, որքա՞ն ըրաւ Արցախի համար, բոլորովին յստակ չէ։ Ամէն բանիմաց մարդ, ապա նաեւ իւրաքանչիւր շահախնդիր քաղաքական դէմք, տարբեր բան կ'ըսէ, տարբեր տուրք պահանջելով՝ իր կազմակերպութեան համար։ Զարմանալի չէ, քաղաքական բնականոն պայքարը, ժողովրդավար ազդ. – պետութեան մը մէջ՝ ա՛յս կը պարտադրէ։ Մեզի կը մնայ գըրւատել Ցարութիւնեանի պարկեշտ կողմնակալութիւնը, եւ յիշել, կրկին ու նորէն, թէ սփիւռքահայը իր «չարածի» այսինքն՝ չտուած դրամին համար «պատասխան տալու է յետոյ», իր խղճին եւ պատմութեան։

ՂՐԻՄԵԱՆ ԱԿԱՆԴ ՀԱՊ-Ի ՏԱԿ

Կալինա Ստարովոյտովա Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանուհի մըն է որ բաւական մօտէն առնչուած է Ղարաբաղի հարցին։ Գրած է ու խօսած այդ մասին։ «Մոսկովեան Լուրեր»ու Յունիս 2-ի թիւին մէջ վերի խորագրով էջ մը ստորագրած է այս անգամ Ղրիմի խնդրին մասին։

Կ'ըսէ թէ վերջերս ռուսական Խորհրդարանը ջնջեց այն որոշումը (1954) որով Ղրիմը կը զետեղուէր Ուկրանական իրաւասութեան տակ։ Ճիշդ էր որ ատիկա հակասահմանադրական քայլ մըն էր, բայց ճիշդ է նաեւ որ խորհրդային հանրապետութիւններու սահմանները թէ՛ Ստալինեան շրջանին եւ թէ՛ անկէ ետք, բազմիցս փոփոխութեան ենթարկուած են։

Ներկայիս Ղրիմի Խորհրդարանը պետութեան օրինավիճակ որոշած է թերակղզիին ու կը պատրաստուի հանրաքուէի մը։ Այս միջոցին ամբողջովին մոռացութեան կը տրուի այն պարագան որ Ուկրանիա եւ Ռուսաստան 1990 Նոյեմբեր 19-ին սահմաններու անբռնաբարելի ըլլալուն մասին դաշինք ստորագրած էին։

Երեսփոխանները կը նշեն արդէն թէ 1954-ի վճիռին ջնջումը չի նշանակեր որ Ռուսիա հողային պահանջներ ունի Ուկրանիոյ հանդէպ։ Սակայն հոս կարելի չէ չմտածել որ քիչ մը միամիտ կը նկատեն Ուկրանացիները, քանի որ իրենց նոր որոշումով Ղրիմ կրկին Ռուսաստանի մէկ մասը կը դառնայ։ Ատով ալ նոր ական մը զետեղուած կ'ըլլայ ՀԱՊ-ի արդէն խախուտ կառոյցին տակ։

Ատենին Սախարով կ'առաջարկէր 3-5 տարի առկախել սահմանային սրբագրութեան հարցերը, որովհետեւ տնտեսական տագնապը այնքան ծանր կը կշռէր որ գրեթէ առիթ չէր տար նման կնճռոտ հարցերու լուծումին։ Առաջարկին անսացող չեղաւ։ Պետական հարուածի փորձէն ետք Ռուսիա յայտնեց թէ մտադիր չէր «մեծ եղբօր» դերը շարունակելու, կը նախընտրէր նոր հասարակապետութեան մէջ միւսներուն հաւասար անդամ մը ըլլալ։ Ծանչցաւ Պետութիւններու անկախութիւնները, յայտնելով որ զօրավիգ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հայոց Պատրիարքը Գարեգին Արք. Գազանճեան Պոլիս վերադարձի ճամբուն վրայ Մայիս 22-ին այցելութիւն մը տուած է Կրետէի առաջնորդ Տիմոթէոս Արք.ին: Մայիս 23-ին ան հրաժեշտ է կզզիին այն քաղաքները ուր մեծ մասով յունախօս սակաւաթիւ հայ ընտանիքներ կ՚ապրին: Մայիս 24-ի առաւօտուն Հերակլիոնի Ս. Յովհաննէս Կարապետ եկեղեցիին մէջ Պատրիարքը պատարագած է, ապա նախագահած սարքուած սիրոյ սեղանին:

**

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Նուպարեան վարժարանի սրահին մէջ Մայիս 9-ին հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան «Կոմիտաս» երգչախումբին համերգը: Խումբը ղեկավարած է Հայկ Սարգիսեան: Երգուած են աշուղական, ժողովրդական եւ կոմիտասեան երգեր:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ սրահին մէջ Մայիս 24-ին նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է: Սերուժ Գրաճեան եւ Իվ Էկոյեան նուագած են դասական եւ ժողովրդական կտորներ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Իփէճեան սրահին մէջ Մայիս 24-ին տեղի ունեցած է «Քնար» երրեակին նուագահանդէսը: Երրեակը կազմած են Սոնա Օհանեան – Մէրճիմէկեան (ջութակ), Վարդան Ճերահեան (թաւ ջութակ), Շաքէ Մէյվալըեան – Գազանճեան (դաշնակ): Անոնք նուագած են Պեթհովէն, Մէնտըլսըն եւայլն:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնին մէջ Մայիս 12-ին նշուած է Մայրերու եւ Հայրերու օրը: Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի ներկայացուցիչ Յակոբ Ճանպազեանի բացման խօսքէն ետք Նայիրի Շահինեան դասախօսած է շեշտելով հայ մօր գլխաւոր պարտականութիւնը, որ յատկապէս հայապահպանման առաքելութիւնն է: Երգերէ ու արտասանութիւններէ ետք կատարուած է վիճակահանութիւն:

**

ՊՈԼՍՈՅ Ազգային Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի մատրան մէջ խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան Մայիս 28-ին նշուած է Համբարձման տօնը եւ հիւանդանոցին 160-ամեակը: Կրօնական արարողութենէն ետք կրօնաւորներու եւ այցելուներու թափօրը շրջած է հիւանդանոցին յարկաբաժինները, ապա ճաշատան մէջ ընդունելութիւն մը կատարուած է:

կը կանգնի միջազգային իրաւական չափանիշերու, ինչպէս՝ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին: Ներկայիս յստակ է թէ ոչ ոք կը յարգէ այս վերջինը, ըլլայ Եուկոսլավիայ, ըլլայ Հարաւային Օսէթիայ, Ղարաբաղի կամ Ղրիմի թերակղզիին պարագային:

Ռուսական Խորհրդարանը նոյնիսկ չհամբերեց որ Ղրիմի բնակչութիւնը իր կամքը արտայայտէ: Անոնք գիտակից էին թէ հարցը պէտք էր լրջօրէն ձեռք առնուի ու քննարկուի, մինչդեռ ռուս խորհրդականները կը կարծէին թէ ամէն բան յստակ է: Անոնք շատ հաւանաբար չէին գիտեր թէ Ղրիմ ուրկէ ըմպելի ջուր եւ ելեկտրականութիւն պէտք է ստանայ, քանի որ ներկայիս Ուկրանիան է անոնք մատակարարողը:

Քանի մը օր առաջ վտանգաւոր նախընթաց մը պատահեցաւ. 14-րդ բանակի միաւորներ կային Պրիտնիէս Դրովիէի մէջ որոնք վրիպեցան թէ՛ զինուորական, եւ թէ սիվիլ իշխանութեան հակակշիռէն: Ներկայիս Ռուսաստանի իրաւասութեան պատկանող ռազմակառքեր ՄԱԿ-ի անդամ այլ դերիշխան Պետութեան մը բընակչութեան վրայ յարձակում կը գործեն. իրենց արդարացումն այն է որ ռուսախօս փոքրամասնութիւնը կը պաշտպանեն: Սակայն ոչ ոք նկատի կ՚ունենայ թէ ատով ինչ վտանգի կ՚ենթարկուին նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու բնակիչ 25 միլիոն Ռուսերը, երբ զանոնք պաշտպանելու պատրուակով զօրք կը մտցուի որեւէ նոր Պետութեան սահմաններէն ներս:

Կայսերական կեդրոնի մը դերէն Ռուսաստանի հրաժարումն ու հանրապետութիւններու մէջ սեփական բանակի բացակայութիւնը մինչեւ այսօր երաշխիք ծառայեցին եուկոսլաւական զառն փորձառութեան կրկնութեան մը դէմ: Դժբախտաբար, ռուսական Խորհրդարանը Ղրիմի մասին արձակուած վճիռով այս ուղղութեամբ քայլ մը առաւ. դժուար է չմտածել թէ իշխանութեան սատիճաններուն մէջ կան տակաւին անձեր որոնք ախորժակը ունենան յաղթանակով պսակուելիք փոքր պատերազմի մը: Սակայն հարցը հոն է որ փոքր պատերազմը տեղի պիտի չունենայ. միայն մեծ պատերազմ մը կրնայ տեղի ունենալ, արիւնալի ու երկարատեւ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԿԱՐԻՉ ԱՐՏՈՒՇ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Մայիս 22-էն Յունիս 5, Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնին մէջ, իր գործերը ցուցադրեց հայրենաբնակ նկարիչ՝ Արտուշ Գրիգորեան:

Ծնած է Կումայրի 1951-ին: Յաճախած է նախ Մոսկուայի Արուեստից Համալսարանը, ապա Երեւանի Համալսարանը: 1979-ին, սկսած է իր գործերը ցուցադրել նախկին Խորհ. Միութեան երկիրներուն մէջ եւ ապա արտասահման՝ Ամերիկա, Ճափոն, Ֆինլանտա, Գերմանիա յատկապէս: Աշխատած է որպէս նկարիչ Հայաստանի հեռատեսիլին: Ստացած է մըրցանակներ: Մինչեւ 1990, եղած է գըլխաւոր գծագրիչ եւ նկարիչ հայկական համերգներու:

Արտուշ Գրիգորեան ներկայացուց Մարսէյլ շուրջ յիսուն կտաւներ, առաւելաբար ջրանկար: Նման Հայաստանի այլ նկարիչներուն, իր ներշնչումի ակը կը բխի հայրենի հողէն՝ բնութեան ընդօրինակութիւն, դասական դարձած բնակավայրեր Արարատով, Արագածով, Սեւանով, եկեղեցիներով, վանքերով: Այդ հողէն ունի նախ ներքին անձնական ապրումներ, յիշատակներ մնացած իր մանկութեան տարիներէն որոնք առաւել կը դրսեւորեն արուեստագէտին դիտելու եւ վերլուծելու կարողութիւնները: Արտուշ Գրիգորեանի վրձինը կ՚արտայայտէ նաեւ Հայաստանի վերջին տարիներու իրադարձութիւնները, տագնապները: Գործածած գոյներուն եւ կատարած դաշնաւորումներուն մէջ ցայտուն են բնութեան եւ մարդոց հարուածները: Հոն կան աչքին եւ ոգիին հարազատ արտայայտութիւնները:

Արտուշ Գրիգորեան կը պատկանի Հայաստանի նկարիչներու երիտասարդ սերունդին: Սերունդ մը, որ տակաւին ինքզինքը կը փնտռէ, սակայն ունի մեծ կարելիութիւններով օժտուածներ: Անոնք, ինչպէս Արտուշ Գրիգորեան, կ՚որոնեն նկարելով, կը նկարեն որոնելով հասնելու համար տեսողական նոր ու անտիպ հաստատումներու:

Արտուշ Գրիգորեանի ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ Մայիս 22-ին: Նկարիչին կենսագրականը եւ ստեղծագործական աշխարհը ներկայացուց Խաչիկ Երլմազեան՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին ղեկավարը:

Միշտ հրճուանք մըն է հանդիպիլ գեղեցիկ գոյնի մը որ ինքնին երգ է, լեզու է, զգայնութիւն է, արտայայտչական հարստութիւն մըն է:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԵՐԻԶ

ԱՍՈՒԼԻՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Ազգագրութեան պետական թանգարանին մէջ կազմակերպուած է ասուլիս մը, նուիրուած՝ Սարդարապատի հերոսամարտի 74-րդ տարեդարձին: Բանախօսած են փրոֆէսէօր Գէորգ Ղարիբջանեան, պատմական գիտութիւններու տոքթոր Վլադիմիր Պետրոսեան, Հենրիկ Իգիթեան: Վ. Պետրոսեան, իր ելոյթի վերջաւորութեան կարդացած է հայ մարտիկներու յղուած դիմումը:

**

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՆՑՔՈՎ

Մարդասիրական անցքէն Կամոյի շըրջանի օգնութիւնը Արցախ ուղարկուած է տասը կառքերով: Անոնք տարած են հացուստ եւ հիւսուածեղէն, 28,5 թոն ալիւր, 10 թոն սերմ, մեծ քանակութեամբ գործիքներ, վառելանիւթ եւ այլ ապրանքներ: Միայն «Ակրօսպասարկում» միաւորման բանուորները արդէն տրամադրած են 10 հազար լիթր վառելանիւթ, 60 հազար ռուբլիի գումար մը եւ այլ ապրանքներ: Անոնք որոշած են նաեւ ամէն ամիս 10 հազար ռուբլի ղրկել Արցախ:

**

ԹԱՆԳԱՐԱՆ – ՍՐԱՀ

Հայաստանի ձայն – հեռատեսիլի վարչութեան մօտ ստեղծուած է թանգարան – սրահ մը, որու նպատակն է անդրադառնալ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի պատմութեան, հաւաքել անցեալի աշխատակիցներու կեանքին ու գործին առընչուող նիւթեր, փաստաթուղթեր, լուսանկարներ:

**

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅԿ. ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մոսկուայի Հայ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ համերգով մը իր երրորդ տարեդարձը նշած է Մոսկուայի հայկական երգչախումբը: Ան մեկնաբանած է Եկմալեանի պատարագէն հատուածներ, Կոմիտասէն, Կարա – Մուրզայէն, Ալթունեանէն եւ ժամանակակից հայ երգահաններէն ստեղծագործութիւններ: Երգչախումբը, որուն ղեկավարն է Նէլլի Անդրիասեան, արդէն երկու անգամ ձայնագրուած է Ռուսաստանի ռատիոյին կողմէ եւ տուած շուրջ 200 համերգներ:

**

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ հայ համայնքը 11 բեռնակառք ղրկած է Հայաստան, որոնք կը պարունակէին դեղօրայք, բժշկական սարքաւորումներ եւայլն: Անոնցմէ մաս մը տրամադրուած է Երեւանի եւ Գորիսի հիւանդանոցներուն, իսկ մեծ մասը ուղարկուած է Արցախ:

**

ՊԵՌԼԻՏՆԵՐԸ ԿԸ ՄՇԱԿՈՒԻՆ

«Պեռլիտ» միաւորման մէջ կը մշակուի ջերմամեկուսիչ սալիկներու արտադրութեան նոր եղանակ: Հոն կ՚ուսումնասիրուի նաեւ պեռլիտներու վերամշակումը՝ անոնցմէ ձեռք ձգելով «թաւշեայ փոշի»: Միաւորումը, ընդհանուր առմամբ ունի քառասուն արտադրատեսակ:

**

ԿԱՐԻՆԻ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ բացուած է պատմական Հայաստանի Բարձր Հայքի կարեւորագոյն քաղաքներէն մէկուն՝ Կարինի 17 – 20-րդ դարերու կիրառական արուեստի ցուցահանդէսը: Ան կ՚ընդգրկէ ոսկերչութեան, արծաթագործութեան, գորգագործութեան, ասեղնագործութեան նըմոյշներ, ինչպէս նաեւ ազանդական տարազներ, տարազներ, լուսանկարներ եւայլն:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Այս բոլորը, սակայն, վերջ գտան փառաւոր ծեծով մը: Իրիկուն մը՝ Պոլիս բարձրագոյն վարժարան յաճախող դրացուհի մը եկած էր մօրը այցելութեան ու խոշորաձայն, աղմկարար զուարթութեամբ մը ըրածը կը հիւսէր Պոլսոյ: Դրացի կիներ լուռ՝ մտիկ կ՚ընէին զայն, բայց բացայայտօրէն ոչ ոք համակարծիք կը թըւէր զուռղ օրիորդին: Ինք կռթնած էր ծառի մը, ձեռքերը գրպանները ու արհամարհանքով կը դիտէր այդ աղջիկը, որ այնքան դիւրութեամբ իր հայրենի քաղաքը կ՚ուրանար: Տարաբախտաբար սիրուն ալ էր անիրաւը: Առանց տեղէն շարժելու, պէշ ակնարկով մը զայն չափչփեց ու ընդհանուրին մեղսակցութեան մէջ ըսաւ.

– Այդքան շատ բան գիտես նէ, բան մը հարցնեմ, պատասխանէ: Հայերէն ի՞նչ կ՚ըսեն միտիային…

Հէք աղջիկը շփոթեցաւ մինչեւ ականջներուն ծայրը:

– Ուլականջ, յարեց յաղթական ու շահունակեց անգթութեամբ՝ փրցնելով չահպրակի կոթուն մը մօտիկ ածուէն, ի՞նչ է հայերէն անունը այս ծաղիկին ու ո՞ր ընտանիքէն է, տեսա՞ր քի չես գիտեր … Շահպրակ, ըսաւ ծաղրածութեամբ, կը պատկանի խաչաձեւերու ընտանիքին: Տաճկերէն շէպպօյ կ՚ըսին…

Մայրը, կը զգար որ կը կռուէր իր հըպարտութեան դէմ: Մեղադրանքով լի ակնարկ մը ձգեց վրան, այլ ինք շարունակեց:

– Ո՞ւր կը գտնուի հին հայկական Եդեսիա քաղաքը ու աճիւնները ինտո՞ր կը կանչին հիմա: Աս ալ չես գիտէր, իշտէ… Ո՞վ յաջորդեց Մեծն Տիգրանին, չէ՛ս գիտէր: Ո՞վ էր Նամըք Քեմալ փաշան, չես գիտէր: Քէֆլիկին հայերէնը ի՞նչ է, չես գիտէր: Պէյքի երեքի կանոնը պիլէ չես գիտէր: Պոլիս ի՞նչ կը սորվեցնեն ձեզի, – թանթելա հիւսել ու պիտիով խօսիլ: Մեղքը չէ՞ պապայիդ փարան…

Աղջիկը անագմուկ սկսաւ արտասուել ու հակառակ մօրը վշտահար ակնարկին՝ միւս ներկաները սկսան բարձրաձայն խընդալ: Քաջալերուած ու աւելի քան անգութ, չգիտնալով անշուշտ թէ ո՛ւր պէտք է կանգ առնել, չտեսնելով նաեւ հայրը, որ քանի մը վայրկեանէ ի վեր եւեր կանգնած էր՝ չխտակ, ցուրտ, բարկութենէ դողահար, ըսաւ.

– Ուրիշին հետ պառկելուն հոմանիշը ի՞նչ է…

Հարուածը չգիտցաւ իսկ թէ ուրտեղէն կուգար: Իր սովորական սրախօսութիւնը «Հայկազեանին մէջ գրուած է»ն արտասանելու վրայ էր, երբ ապտակները սկսան տեղալ, անօրինակ սաստկութեամբ:

– Աս տղան ո՞վ էլած է, կը պոռար հայրը՝ աՀարկու զայրոյթով մը, ո՞վ էլած է, ո՞վ: Յանցաւորը դուք ալ էք, խօշխօճամաճ կնիկներ, մատ մը փիճի մը ականջ կը կախէք…

Արիւնը կաթիլ – կաթիլ կը հոսէր կզակէն, ականջին մէջ կարծես թէ թմբուկ կը զարնէին ու ոչ ոք կը համարձակէր ոտքի ելլել՝ իր անսանձ մանկութիւնը ազատելու համար այդ տարերային բարկութենէն: Ակռաները սեղմեց ու որոշեց չլալ, մինչ իր պղտոր ակնարկին մէջէն կը սահէին այդ անմիտ դրացի կիներուն ստուերները:

Հագուեցաւ այս յիշատակներուն հետ ու այս յիշատակներուն հետ սանդուխէն իջաւ ու առանց սպասելու, գլուխը առաւ գնաց Վերգինէ մօրաքրոջը տունը, որ ընտանիքէն միակը ըլլալով կը յիշեցնէր իր քաղցր մանկութիւնը:

Արեւի ոսկի փոշին կ՚օծէր դէմքը ու ազնիւ համ մը ունէր շրթունքներուն վրայ: Միջօրէն հեռու չէր: Թրքուհի մը փոքր, այլ հապճեպ քայլերով տանէցաւ գնաց, եղբեւանիի բուրում մը ձգելով հետքերուն վրայ ու շրջիկ յոյն ձկնավաճառ մը ընդհատեց իր երգը՝ զայն դիտելու համար: Կրնա՞ր ըլլալ միթէ որ վարժուէր այս քաղաքին: Փողոցները ոչ մէկ մտերմութիւն ունէին ու ոչ մէկ իրական չէնութիւն կարելի կը թուէր այս բոլոր տուներուն մէջ:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

րոնի. չինական ճաչարանի հաստատում: Զինական կողմը յանձնառու եղած է նաեւ, պարբերաբար, Արմաւիր հասցընելու արդիւնաբերական եւ պարէնային ապրանքներ:

***

Յունիս 1-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Հայաստանի ճատրակի Դաշնակցութեան, ինչպէս նաեւ տղոց եւ աղջիկներու խումբերու անդամները, անոնց մարզիչները: Հայաստանի ճատրակի հաւաքականը առաջին անգամ ըլլալով իր սեփական դրօշին տակ հանդէս կու գայ Փիլիպպեաններու մայրաքաղաք Մանիլայի մէջ ճատրակի համաշխարհային ողիմպիականներուն:

***

Յունիս 5-ին Օսլոյի մէջ գումարուած Հիւսիսային Ատլանտեան համագործակցութեան Խորհուրդին Արտաքին նախարարներու ժողովին Հայաստանի կողմէ մասնակցած են Արտաքին նախարար Ր. Յովհաննիսեան, Ազգային ապահովութեան հարցերու մէջ նախագահի խորհրդականի Ա. տեղակալ Եդուարդ Սիմոնեան եւ Արտաքին նախարարութեան Հիւսիսային Ամերիկայի բաժնին վարիչը՝ Մաթէոս Տէր-Մանուէլեան: Ժողովին եզրափակիչ հաղորդագրութեան մէկ պարբերութիւնը կը վերաբերի Ղարաբաղի: Ադրբեջանի ներկայացուցիչները ուզած են որ ան նշուի «...որպէս Ադրբեջանի մաս...» սակայն Հայաստանի պատուիրակութիւնը յաջողած է փոխել այդ ձեւակերպումը, ու որեւէ պատկանելիութիւն չէ նշուած Ղարաբաղի համար: Նոյն օրը Ր. Յովհաննէսեան հանդիպում ունեցած է Նորվեկիոյ իր պաշտօնակիցին հետ, պայմանագիր ստորագրելով դիւանագիտական փոխադարձ յարաբերութիւն հաստատելու մասին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ժօզէնի Յովսէփեանի, Սոնիա Յովսէփեանի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Միլտոնեան եւ Գույումճեան ընտանիքներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, զարմիկին եւ խնամիին՝

Յովհ. Յովսէփեանի

մահուան առթիւ:

Raymond H. Kévorkian et Paul. B. Paboudjian

LES ARMÉNIENS
DANS L'EMPIRE OTTOMAN
à la veille du Génocide

Les Editions d'Art et d'Histoire
ARHIS

Beau volume relié sous jaquette couleur: 608 pages, format 24 x 32 cm. 925 documents photographiques anciens. 30 cartes géographiques. Index de 7000 noms.

Une image arrêtée et un bilan du Monde arménien à la veille de sa disparition
Un ouvrage d'art et de référence comprenant 925 documents photographiques dont les deux tiers sont totalement inconnus ou inédits

OFFRE VALABLE JUSQU'AU 31 JUILLET 1992
389 F, puis 485 F
Parution 4e trimestre 1992

SOUSCRIPTION

BON DE COMMANDE
à adresser, avec votre règlement, à ARHIS
54, avenue d'Iéna, 75 116 Paris - Tél. (1) 47 20 66 76, fax 47 23 68 81

Nom..
Adresse:..
Code postal:....................*ville:*....................*Pays*....................

Désire recevoir: ..... exemplaire(s) du livre *Les Arméniens dans l'Empire ottoman à la veille du Génocide*, au prix unitaire de souscription de 389 F + 39 F de frais de port et d'emballage pour la France, la Belgique et la Suisse, 389F + 67F pour envoi par avion pour le Canada et les Etats-Unis.
Je joins mon règlement de ....F par:
chèque bancaire ou eurochèque à l'ordre d'ARHIS, 54 avenue d'Iéna, 75116

COOPERATION ARMENIE
au YAN'S CLUB
le Jeudi 18 Juin à 20 heures

CONFÉRENCE - PROJECTION DE FILMS

MAI 92
A LENINAKAN, NALBAND, SPITAK, VARTENIS
—— *Les orphelins du tremblement de terre*
—— *Les unités de production,*
—— *Les fedaïs de la prise de Chouchi.*

suivie d'un dîner avec l'équipe de Coopération Arménie et les parrains sur réservation : 180 F.
Adresse : YAN'S CLUB : 5, ave. Reille, 75014 Paris, M° Glacière
Réservations pour le restaurant auprès de Christine Papazian :
Tél. : 47 36 40 78

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ, բացառապէս Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 15-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — Paris 9e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑ

(Վկաներ՝ Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի որպէս Պետական Կրօնք հռչակման).

Կիրակի, Յունիս 14, պատարագէն ետք՝ ժամը 12.30-ին, Առաջնորդարանի «ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ» սրահին մէջ
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Խօսք եւ գեղարուեստական յայտագիր, ապա՝ ժողովրդական ճաշ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 100 Ֆր.:

Կտրօնները ստանալու համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, կամ՝ Եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ նոյն օրը տեղւոյն վրայ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Յովհ. Յովսէփեանի մահուան առթիւ, Զուլալ Գալանճեան 200 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն):

CONFERENCES

«ETUDES ARMENIENNES EN FRANCE»
le 12 Juin de 9h à 17h
dans les Salons de l'INALCO
2, rue de Lille, Paris 7e

Le programme de la journée :
— 9h30: Gérard Dedeyan, *Le rôle politique de la diaspora arménienne au Proche-Orient, milieu XIe - milieu XIIe siècle.*
— 10h15: Martine Hovanissian, *Le lien communautaire: trois générations d'Arméniens en Région Parisienne.*
— 11h00: Kegham Kevonian, *Pour un répertoire d'épigraphie de l'Arménie.*
— 12h00: PAUSE
— 13h30: Agnès Ouzounian, *Quelques problèmes posés par la forme վարել en grabar.*
— 14h15: Marc Nichanian, *Le mythe des Rescapés.*
— 15h00: Bernard Outtier, *Etudes arméniennes. Comment? Pourquoi? Reflexions à partir d'une expérience.*
— 15h45: Aperçu des thèses de doctorat récemment achevées ou en cours.
— 16h30: Conclusion.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

pour la 13ème année consécutive

GALA M.C.A. 92

sous la présidence de
Monsieur *René ROUQUET*
Député-Maire d'Alfortville

le Samedi 13 Juin à 20 h 30 précises
Salle des Fêtes, rue Voltaire
Alfortville
Participation aux frais

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

"LES ENFANTS DE MOUSSA DAGH"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Lola Sassouni*» (Bd Oddo)
présente
«Les Enfants de Moussa Dagh»
Le Dimanche 14 Juin à 16 heures
à l'Espace Julien — Marseille
— Entrée : 50 F. sur place —

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)
en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie
et avec la participation de nombreuses délégations en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET

CONGRES MEDICAL

Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30

SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES

avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris*, 16, rue de Clichy, 75009 PARIS

Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F., de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.
PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

●

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H

DINER DE GALA

Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

LE COLLEGE

TEBROTZASSERE

est heureux de vous inviter le Dimanche 21 Juin à 20 heures
à une CROISIERE SUR LA SEINE
à bord du *«Château Gaillard»*

avec

DINER - DANSANT

animé par un *ORCHESTRE GREC*

Départ Quai de Grenelle — Paris 15e, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 heures précises

Réservation : au Collège Tebrotzassère - Tél. : (1) 43 81 01 72
ou 48 60 66 18, 46 06 96 49, après 19h : 48 94 01 14

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 12
VENDREDI
12 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.817 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.817

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

11 ՁՈՀ ԵՒՍ

ՀԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊ

Ազրպէյճանցիներու յարձակումները չեն դադրիր եւ մասնաւորաբար Նոյեմբերեանի, Իջեւանի եւ Տաւուշի շրջանները կացութիւնը խիստ լարուած կը մնայ: Յարձակում եղած է նաեւ Յունիս 10-ին Երասխաւանի վրայ եւ բախումներու ընթացքին Հայերը 11 մեռեալ ունեցած են:

Ազերիներու մշտական յարձակումները Նախիջեւանի շրջանը պատճառ կ'ըլլային նաեւ Հինդշարթի, Յունիս 11-ին, որ տեղի ունենար հայ եւ ազերի պատուիրակութիւններու նախատեսուած հանդիպումը:

Ազրպէյճանցիներու յարձակումները կը կատարուին Ղազախի, Տաուզի, Քելբաջարի, Քուպաթլըի, Զանգելանի շրջաններէն:

**

Մազութի չգոյութեան պատճառաւ հացի սուր տագնապ կայ Հայաստան եւ անշուշտ երկար հերթի կը սպասէ ժողովուրդը:

Յունիս 11-ին մէկ դրական լուր կար, բարեբախտաբար, այն էր որ վերաշինուած էր Սամդրեւուայի երկաթուղիի գիծը, ինչ որ թոյլ պիտի տար որ մազութ հասնի այդ միակ ճամբով: Նոյն օրը նախատեսուած էր հանդիպում պիտի ունենար Հիւսիսային — Օսէթիոյ ղեկավարներուն հետ, որպէսզի ելք մը գտնուի կազի հայթայթման հարցին:

**

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Երկուշաբթի օր, Յունիս 8-ին, հանդիպում ունեցած է Մոնթէվիտէօ, նախագահ Լուիս Լաքալիէյի հետ: Արտաքին նախարարին ընկերակցութեամբ, Նախագահը տեսակցութիւն ունեցած է նաեւ Խորհրդարանի նախագահ Կոնսալօ Ռամիրէսի եւ այլ պաշտօնեաներու հետ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է ՄԱԿ-ի քարտուղար՝ Պուտրոս Պուտրոս Ղալիի հետ, որ Ուրուկուէյի մայրաքաղաքը կը գտնուէր այդ օրերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ թագուհին եւ ամուսինը Յունիս 10-ին ալ շարունակեցին փարիզեան իրենց շրջապտոյտը, այցելելով յաջորդաբար Քաղաքապետարան, ուր կրկին Ֆրանսերէն ելոյթ մը ունեցաւ թագուհին, ապա ճաշի հիւրերը եղան Պէրէկովուայի, բացումը կատարելէ առաջ Հէնրի Մուրի հրակայ արձանագրութիւններուն Պակաթէլ եւ անցնելէ Տէֆանս (Առչ): Իրիկունը Մեծն-Բրիտանիոյ դեսպանն էր որ ճաշ մը կուտար: Յունիս 11-ին, արքայական ամոլը (իշխան Ֆիլիփի ալ 71-րդ տարեդարձն էր) կ'այցելէր Օռսէի թանգարանը: Կը մեկնէր Պլուա, ապա՝ Պորտօ, ուր խարիսխ նետած էր «Բրիտանիա» արքայական զբօսանաւը:

ՄԱՇԱՏԻ (Իրան) բանտը չորս դատապարտեալներ կախաղան հանուած են: Ասոնք մասնակցած էին Մայիս 30 եւ 31-ի ցոյցին օրուան փարչակարգին դէմ եւ գլխաւոր պատասխանատուները կը նկատուէին:

ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակիցը՝ Սինան Կէօքճէն Երեւան գացած է վերջերս ու տեսակցութիւն մը ունեցած Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ: Հարցազրոյցը լոյս տեսած է թերթին Յունիս 4-ի թիւին մէջ եւ թարգմանաբար՝ «Մարմարա»ի: Մասնաւոր նորութիւններ չկան այս հարցազրոյցին մէջ, որ կը շօշափէ նոյն, ընթացիկ հարցերը: Կուտանք որոշ մասեր:

**

— Ի՞նչպէս կը տեսնէք Ղարաբաղի հարցին ապագան:

— Բոլոր ազգերը ինքնորոշման իրաւունք ունին: Լեռնային Ղարաբաղը իր այս իրաւունքը գործածած եւ իր անկախութիւնը հռչակած է: Ղարաբաղի հարցի մերձեցման մեր տեսակէտին մէջ գլխաւոր ազդակն է մարդկային իրաւունքներու նկատմամբ յարգանքը: Միայն թէ այսօրուան պայմաններուն մէջ ո՛չ Ազրպէյճան ապահովութիւն մը կուտայ Ղարաբաղցիներու մարդկային իրաւունքներուն մասին, ո՛չ ՀԱՊ-ն: Ասիկա ղարաբաղցի Հայերուն ֆիզիքական գոյութեան հարցն է, հիմնական իրաւունք մը: Քանի որ ո՛չ ոք ապահովութիւն կուտայ, Ղարաբաղցիներն ալ դիմեցին ինքնապաշտպանութեան, որ անվտանգութեան միակ միջոցն է: Բայց գիտենք նաեւ որ ինքնապաշտպանութիւնը պատերազմ կը նշանակէ եւ պատերազմը ո՛չ մէկուն կողմէ ցանկալի է: Այս պատճառաւ ինքնապաշտպանութեամբ ձեռք բերուածը պէտք է շարունակուի այլատեսակ ապահովութիւններով: Այսինքն միջազգային ապահովութիւններով: Ազրպէյճան այսպիսի ապահովութիւն մը տալ չուզեց ցարդ:

Մենք Ղարաբաղի լուծումը երկու հանգրուաններով կարելի կը նկատենք: Առաջին հանգրուանին, Ղարաբաղի Հայ բնակչութեան անվտանգութիւնը պէտք է ապահովուի: Այս ալ կարելի կը դառնայ միայն Միջազգային Հաշտարար Ուժերու ներկայութեամբ: Երկրորդ հանգրուանի վրայ ալ իրաւական կարգադրութիւններ կը կատարուին: Այս մէկը կը կատարուի ԱԷ-ԱԷ-ԱԷ-Ը-ի շրջանակին մէջ եւ այս մակարդակին վրայ կ'ընդունուին նաեւ Ղարաբաղի լիազօրները, որոնք գործի գլուխ եկած են ընտրութեամբ: Այսպիսի մակարդակի մը վրայ պէտք է ծեծուի Ղարաբաղի իրաւակարգը: Նոյն մակարդակի վրայ օրակարգի պէտք է բերուին հարցեր՝ ինչպիսին են գաղթականներու հացերու, ցամաքային ու երկաթուղային շրջափակումներու հարցերը: Մենք, որպէս Հայաստան, պատրաստ ենք ընդունելու այսպիսի մակարդակի մը վրայ առնուելիք բոլոր որոշումները:

Դիտել տամ սա կէտն ալ, թէ մինչեւ հիմա կատարուած հաշտարարութեան աշխատութիւններուն մէջ միշտ հիմնական սխալ մը գործուեցաւ: Բոլոր այս ձեռնարկներուն մէջ առաջին գծի վրայ բերուեցաւ Ղարաբաղի իրաւակարգի հարցը: Կը կարծեմ թէ պէտք է փոխել Ղարաբաղի հարցին մէջ գոյութիւն ունեցող ազդակները ընկալելու կարգը: Այնպէս որ, ամենէն առաջ պէտք է ապահովուի անվտանգութիւնը, պէտք է հրադադար յայտարարուի եւ ճամբաները բացուին: Անկէ վերջ է որ դիւանագիտական միջոցներով կը լուծուին իրաւական հարցերը: Ասիկա մեր հիմնական սկզբունքն է:

— Դուք որ ինքնորոշման իրաւունքի մասին կը խօսիք, ի՞նչպիսի հակազդեցութիւն ցոյց կուտայիք եթէ Նախիջեւանի խորհրդարանը որոշէր Թուրքիոյ հետ միանալ:

— Մենք կը յարգենք բոլոր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը: Նոյնպէս, յարգանքով կը դիմաւորենք Նախիջեւանի ժողովուրդին այդպիսի մէկ որոշումը: Միայն թէ Նախիջեւանի իրաւակարգը յատուկ պայմաններ ունի: Այդ իրաւակարգը ճշդուած է չորս երկիրներու ստորագրութեամբ: Կարսի ու Մոսկուայի համաձայնութիւններուն մէջ Ռուսաստան, Հայաստան, Ազրպէյճան եւ Թուրքիա ձայն ունին եւ կողմ կը նշանակեն: Ուստի Նախիջեւանի իրաւակարգը միայն այս չորս Պետութիւններու համաձայնութեամբ կը փոխուի: Ո՛չ մէկ երկիր միակողմանի կերպով կրնայ փոխել Նախիջեւանի իրաւակարգը:

— Միայն թէ հոս հակասութիւն մը չկա՞յ: Ըսիք որ Ղարաբաղի ժողովուրդը ինքնորոշման իրաւունք ունի: Իսկ Նախիջեւանի իրաւակարգը կը փոխուի միայն չորս Պետութիւններու ստորագրութեամբ: Ղարաբաղի իրաւակարգն ալ բազմաթիւ երկիրներու մասնակցութեամբ ճշդուած է: Ղարաբաղի իրաւակարգին փոփոխութիւնն ալ նոյնպէս չի՞ կարօտիր բազմաթիւ երկիրներու հաւանութեան:

— Ես ըսի որ կը յարգենք Նախիջեւանի ինքնորոշման իրաւունքը: Բայց եթէ Նախիջեւան մինչեւ իսկ Թուրքիոյ հետ միանալու ուղղութեամբ համաձայնի, միւս երկու պետութիւններն ալ պէտք է հաւանութիւն յայտնեն:

— Ուրեմն Ղարաբաղի մասին կարելի՞ է գտնել լուծում մը զոր Ազրպէյճան պիտի չընդունի:

— Ո՛չ, Ազրպէյճանի կողմէ չընդունուած լուծում մը մնայուն չի կրնար ըլլալ:

— Ի՞նչպիսի տեսակէտներ ունիք Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութիւնները բնականոն վիճակի բերելու ուղղութեամբ:

— Մենք այս հարցումին պատասխանը շատ կանուխէն տուինք: Պէտք է նկատի առնէք Հայ ժողովուրդին 70 տարուան հոգեբանութիւնն ու մտայնութիւնը: Թէ՛ Սփիւռքը եւ թէ Հայաստանի սերունդները հասած են հակաթուրք զգացումներով: Այս կացութիւնը հրահրուեցաւ նաեւ նախկին խորհրդային կառավարութեան կողմէ: Որովհետեւ նախկին իրաւակարգը կը փափաքէր որ Հայաստան անջատուի դրացի Թուրքիայէ եւ այս կերպով աւելի ամուր կապուի խորհրդային վարչակարգին: Խորհրդային իրաւակարգը Հայերու միջեւ հրահրած ու խորացուցած է Թուրքի դէմ թշնամութիւնը:

Հայաստանի մէջ ժողովրդական ուժերը, իշխանութեան գլուխ գալու առաջին օրերուն իսկ կրցան յաղթահարել հոգեբանական այս արգելքը: Ասիկա վտանգաւոր հարց մըն էր, եւ սակայն այդ վտանգը աչք առնուեցաւ: Երջանկօրէն դիտել տալ կ'ուզեմ, թէ Սփիւռքը եւ Հայաստանի ժողովուրդը հասկացողութեամբ դիմաւորած է մեր այս քաղաքականութիւնը:

Մեր քաղաքականութիւնը, մեր մեկնակէտը այն է, թէ Հայաստանի անվտանգութիւնը կարելի է ապահովել դրացիներու հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելով:

Անկեղծօրէն սա ալ ըսել կ'ուզեմ, որ Հայաստան Թուրքիան կ'ուզէ տեսնել որպէս բարեկամ, ընկեր, գործընկեր: Որովհետեւ մենք դրացի ենք, եւ մեր գործակցութիւնը արդիւնաւոր պիտի ըլլայ թէ՛ տնտեսական եւ թէ քաղաքական տեսանկիւնէն:

Սա ալ կրնամ ըսել, որ եթէ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ դիւանագիտական կապ մը հաստատուած ըլլար, եւ յարաբերութիւնները բնականոն դարձած ըլլային, Ղարաբաղի հարցը հիմա պիտի գտնուէր տարբեր փուլի մը մէջ, եւ հա-

(Շաբ.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ժողովրդական Ճակատի պարագլուխ Էլչիպէյի քուէներու 62%-ով նախագահ ընտրուելէն ետք առաջին ժխտական հակազդեցութիւնները հասած են Իրանէն ու Նախիջեւանէն: Ինչպէս ծանօթ է, ան նախընտրական շրջանին յստակօրէն յայտնած էր թէ Թուրքիան օրինակ պիտի առնէ Ազրպէյճանի քաղաքական յետագայ գիծին համար: Այս պարագան է առաւելաբար որ Թեհրանի մոլլաներու բանբեր մամուլը մղած է քննադատելու նոր նախագահը, ըսելով թէ ան երկրին խնդիրները լուծելու կարողութենէն զուրկ է: Թերթը նաեւ ծանրանալով Թուրքիոյ Արեւմուտքի հետ մօտէն առընչուելու տրամադրութենէն ծագած հարցերուն վրայ, եզրակացուցած է թէ Ազրպէյճանի ժողովուրդը չի կրնար հրաչք յուսալ Անգարայէն: Իրանի վրդովումին գլխաւոր պատճառներէն մէկը այն է որ Էլչիպէյ հակաժողովրդավարական կը նկատէ Իրանի վարչաձեւը. իսկ երկրորդը՝ յաճախակի յիշեցումը թէ օր մը Ազրպատական ու Ազրպէյճան պիտի միանան իրարու:

Էլչիպէյի արդէն դժուարին գործը խոչընդոտելու գլխաւոր թեկնածու կը նկատուի Նախիջեւանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Հայտար Ալիեւ. այս վերջինը աչքը յառած էր Բաքուի իշխանութեան բարձրագոյն դիրքին, սակայն նախագահական թեկնածութեան տարիքի սահմանը (65) անցած ըլլալով, չէր կրցած մասնակցիլ ընտրութեան. ասիկա սակայն չի նշանակեր թէ Ալիեւ հրաժարած է իր երազէն: Ան ջանացած էր փակել Ժողովրդական Ճակատի Նախիջեւանի մասնաճիւղը, սակայն չէր յաջողած: Փորձած էր նաեւ արգելք ըլլալ ընտրութիւններուն:

Թուրք մամուլին համաձայն, Էլչիպէյ առաջին առիթով պիտի ուզէ քաղաքական հրապարակէն չէզոքացնել Ալիեւը որ ներկայիս Անգարա կը գտնուի, հաւանաբար սպասելով Ազրպէյճանի մէջ դէպքերու զարգացումին, ըստ այնմ որոշելու համար իր վարքագիծը: Նախիջեւանի նախագահը կ'ուզէ Ազրպէյճանի ենթակայութենէն փրկել իր Հանրապետութիւնը. նոյնիսկ վերջերս հայկ. յարձակումներ պատրուակելով փորձեց օրակարգի բերել Թուրքիոյ կցումի հարցը որ ակնկալուած արձագանգը չգտաւ. անկէ ի վեր կը մտածէ շրջանը ազատ գօտիի վերածել, ինչ որ նոյնպէս դիւրին չէ:

Իսկ Անգարա այնպէս կը թուի որ -գոնէ առ այժմ- չի փափաքիր վերջնական նախընտրութիւն մը կատարել Ալիեւի ու Էլչիպէյի միջեւ:

ԵՐԲ Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆ ԿԸ ԳՐԷ — ՄԵՐ — «ՍՓԻՒՌՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

Մեղք մե՛զի: Այսինքն Սփիւռքին, անգըլուխ, անկազմակերպ, զրկուած այն հեղինակաւոր անձերէն, որոնք դիմագիծ տուած էին ամէն մէկ գաղութի եւ որ — պէտք չէ զարմանալ — Հայաստանի աչքին կը մնայ այն խոպան հողը, ինչպէս կ'ըսէր այս թերթին հիմնադիրը, որուն հետ կարելի է վարուիլ որեւէ ձեւով:

Այս զաւեշտ հաստատումները կարելի է ընել, դժբախտաբար, շատ յաճախ եւ բազմաթիւ առիթներով, բայց, այս անգամ պատեհութիւնը կը տրուի մեզի գիրքի մը առթիւ, զոր ստորագրած է հեղինակաւոր դէմք մը յանձին Կարլէն Դալլաքեանի, այսինքն՝ «Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէ»ի նախկին բազմամեայ նախագահին, որ մինչեւ այսօր, այսինքն այս հատորին մեր ձեռքն անցնիլը, մեր վրայ լուրջ եւ պատասխանատու անձնաւորութեան մը տպաւորութիւնը գործած էր, եթէ նոյնիսկ նոյն խորաններուն առջեւ չէինք աղօթեր:

Օրերս, Պ. Դալլաքեան գրքոյկ մը հրապարակ հանած է, ռուսէօֆիլէ եւ որ խորագրուած է. — (excusez du peu!) «Հայ Սփիւռքի պատմութիւն», թեկուզ, փակագծի մէջ աւելցուած ըլլայ՝ «Համառօտ ակնարկ»:

Երբ նման հատոր մը ձեռք կ'առնուի ի յառաջագունէ այն համոզումը կը ծագի որ հեղինակը, տարիներու ընթացքին աշխատանք տարած է, ամէն մէկ գաղութին մէջ պրպտումներ կատարած, այդ գաղութներուն ամէնօրեայ մամուլի էջերը քրքրած (ԵՒ ԱՌԱՆՑ ԱՅՍ ՎԵՐՋԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ԳԱՂՈՒԹԻ — ՈՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՍՓԻՒՌՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՐԵԼ) եւ այդ ամբողջէն ետք հրապարակ հանած է լուրջ գործ մը, որ կրնայ, նոյնիսկ սկզբունքով պէտք է référence ծառայէ ապագայ պատմաբաններու: Վա՜յ մեզի, եթէ օրին մէկը, երանելի մը ելլէ եւ այս գրքին հիման վրայ, ուրիշ մը գրէ Սփիւռքի մասին:

Վերոյիշեալ յաւակնութիւնը անմիջապէս կը փարատի պարզ ընթերցումով մը եւ կը պարզուի որ աջէն ձախէն (անշուշտ աւելի «ձախէն» բայց, հոս բառախաղերու ընաւսիրտ չունինք) հաւաքուած եւ չստուգուած տեղեկութիւններով է որ «գրականագէտ, լրագրող, թարգմանիչ, բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու եւ շրջանաւարտ նոյն փաքիւլթէէն» Կ. Դալլաքեան կը համարձակի նման արհամարհանքով վարուիլ Սփիւռքի հետ:

Հոս, նպատակ չունինք ոչ գրախօսական գրելու, ոչ ալ վերլուծելու ամբողջ հատորը, այլ պարզ ակնարկով մը յայտնելու մեր — Սփիւռքցիի — խոր վրդովումը վերաբերումի մը հանդէպ, որ անընդունելի է:

Խօսինք մեր մասին, օրինակ, այսինքն՝ Ֆրանսահայութեան եւ շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար ծանօթանալ Պր. Դալլաքեանի աղբիւրներուն, քանի ինչպէս նշեցինք արդէն, կը թուի որ Պր. Դալլաքեանի ժողված տեղեկութիւնները սալէկօնէներու սահմանը չեն անցնիր եւ կը խորհինք որ սալէկօնէներով չի գրուիր գաղութներու պատմութիւնը:

Կ'ընդունինք, որ պարզուած այս տխուր պատկերին առաջին եւ բուն պատասխանատուն Սփիւռքն ինքն է: Նախ, որովհետեւ ի՛նք միայն կրնայ գրել ի՛ր պատմութիւնը եւ ինք պէտք է գրէ: Բայց, մեր այս խեղճուկրակ վիճակը պէտք չէ թոյլ տայ Հայաստանի համբաւ վայելած մտաւորականի մը (որու մէկ գիրքուկ երբեմն 1915 ապրիլեան ցեղասպանութեան մասին, արտասանուած Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը հրատարակեցինք այս սիւնակներուն մէջ), որ այսքան թեթեւութեամբ վարուի Սփիւռքի հետ:

Հատորին նախաբանին մէջ, Կ. Դալլաքեան կը հրաւիրէ «մասնագէտները որ իր ուշադրութեան յանձնեն սխալներն ու թերիները: Խորքին մէջ, մասնագէտ (ի՞նչի բանի մասնագէտ) ըլլալու պէտք չկայ, ըսելու համար որ այս հատորը չի սրբագրուիր, այլ՝ հրապարակէն պէտք է քաշուի:

Մենք, անշուշտ, պիտի անդրադառնանք գլխաւորաբար մեր գաղութին մասին գրըուածներուն, առանց նոյնիսկ մանրամասնելու եւ ծանրանալու ծիծաղելի վրէպներու վրայ: Նախ չհասկցանք թէ ի՞նչ սկզբունք ընտրած է հեղինակը ամէն մէկ գաղութի պատկերը ներկայացնելու համար: Ըստ մեզի, մասնաւոր մեթոտ մը չկայ եւ à la fortune du pot եւ խառնիխուռն քով քովի շարուած են նախադասութիւնները տարբեր նիւթերու շուրջ: Կրկնե՞նք թէ Պ. Դալլաքեան, որ բազմիցս, ի պաշտօնէ Ֆրանսա եղած է — ինչպէս միւս բոլոր գաղութները — առիթներն ունէր ամէն մէկ կազմակերպութեան վերաբերող հարցերը քաղել հարազատ աղբիւրէն կամ ձեռնհաս անձերէ, որպէսզի այսքան անլուրջ գործ մը հրապարակ չհանէր:

Գաղափար մը կազմելու համար միայն, պիտի գոհանանք քանի մը օրինակներով: Այս գրքոյկէն կ'իմանանք ուրեմն, որ՝ «Լիոնի համայնքը «ԹԵՄ» է, ղեկավարութեամբ՝ Նորվան Եպիսկ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ» (ընթերցողը, բնականաբար, գիտութեամբ կը ճշդէ սխալները, զորս աւելորդ կը համարինք մատնանշել):

«Հայ Պայքար» թերթը. — «ժամանակակից Սփիւռքի ամենաարմատական թերթերից մէկը, որը կոչուած է հայութիւնը լուսաբանելու արդի ժամանակաշրջանում Հայոց ազատագրական պայքարի խնդիրները՝ նորովի ընկալմամբ, միժամանակ, անես, ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑ է շարժման մասնակից երիտասարդութեան համար»: (Հարկ է՞ ճշդել որ 1988 Յուլիսէն ի վեր «Հայ Պայքար» դադրած է, թէ ֆրանսերէն պարբերաթերթ էր, որ շատ հազուադէպօրէն հայերէն յօդուած լոյս ընծայած է):

Եւ այսպիսի օրինակները կը վխտան: Ռամկավար — Ազատական Կուսակցութիւնը՝ երեսունական թուականների կէսերին դարեցուցեր է՝ «իր պաշտօնաթերթ «Ապագայի» հրատարակութիւնը Փարիզում...»: Փարիզի մէջ, մէկ հատ ռամկավարի չէ՞ հանդիպած Պր. Դալլաքեան, որ ըսեր իրեն թէ «Ապագան» այդ թուականներէն ետք ալ, ընդհատումներով, բայց եւ այնպէս հրատարակուած է, 50-ական թուականներուն «Այսօր — Ապագայ» անուան տակ եւ մինչեւ վերջերս կը հրատարակուէր «La Lettre d'ADL» պարբերաթերթ մը:

«Յիսնական թուականների վերջերին իր կեդրոնատեղին Փարիզից Ամերիկա փոխադրեց նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ը», կը գրէ Պր. Դալլաքեան, ինչ որ բացարձակապէս սխալ է: Բարեգործականի անդամ մը կարելի չէ՞ր գտնել Փարիզ, որ իրեն յայտնէր թէ ե՞րբ, ինչո՞ւ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ը իր կեդրոնատեղին Ամերիկա փոխադրած է ոչ թէ Փարիզէն, այլ՝ Զուիցերիայէն:

Հայ Ազգատախնամ ընկերութիւնը «Ֆրանսիայի Առողջապահութեան նախարարութեան ճանաչումը ստացաւ 1937-ին...» կը գրէ Կ. Դալլաքեան: Ո՞վ ըսած է այսքան անհեթեթ բան մը, երբուընէ՞ «Առողջապահութեան Նախարարութիւնը կը ճանչնայ» բարեսիրական կազմակերպութիւն մը: Կը խորհինք որ այս հարիւրամեայ կազմակերպութեան (հիմնուած ճիշդ ու ճիշդ 1892, Յունիս 1-ին) «Հանրօգուտ» կանոնագրի (utilité publique) շնորհումն է Պետութեան կողմէ, 1956 Յունիս 8-ին, որ վերածուած է վերոյիշեալ «ճանաչման»: Եւ դեռ Պր. Դալլաքեանէ կարելի է իմանալ որ Ազգատախնամը «հիմնել է ծերանոցներ Փարիզում, Մոնպառնասում...» (աշտարակին մէջ, արդեօ՞ք): Այլեւս չենք իսկ ծանրանար «հիմնել» տարազին վրայ, որ չի համապատասխաներ բուն իրականութեան, բայց այդ ուրիշ հարց է:

Հայ. Կապոյտ խաչի Միութիւնը, հիմնուեր է 1934-ին: Ոչ անունը ճիշդ է, ոչ թուականը (Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ, 1928):

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը, ըստ Պր. Դալլաքեանի «երեսունական թուականների կէսերից» բացակայ է գաղութիս մէջ եւ նախապատերազմեան «Նոր Երկիր»էն ետք ոչինչ կը յիշուի, մինչդեռ 1970-էն 91 հրատարակեց «Ցաղթանակ» ամսաթերթը:

Չենք ուզեր շատ երկարել, առնել իւրաքանչիւր պարագայ, որովհետեւ այնքան անընդունելի է Պր. Դալլաքեանի այս վերաբերումը, որ իսկապէս խոր ցաւ կը պատճառէ մեզի: Յիշենք քանի մը օրինակներ ալ ու փակենք: Մէկը՝ Հ.Մ.Ը.Մ. որու մասին ինչ որ գրուած է հիմնովին սխալ է: Հոս ալ, ինչպէս բոլոր պարագաներուն, դեռ կան անձեր անոր պատմութիւնը գիտցող, նաեւ լոյս տեսած են գրքոյկներ:

Օրինակ մը եւս որ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդն է, հիմնուած 1945-ին, Հ. Յ. Դ. հովանաւորութեան տակ (մինչեւ հոս, վերջապէս՝ ճիշդ բան մը), բայց, անցնինք անոր նպատակին եւ գործունէութեան. — «Նոր Սերունդ Երիտասարդական Միութիւնը, որը մշակութայինից զատ ունէր շեշտուած ՄԱՐԶԱԿԱՆ թեքում: կազմակերպում է ամառնային ճամբարներ, ՖՈՒԹՊՈԼԻ մրցումներ: Այս Միութեան հիմնադրումը իւրայատուկ հակադարձութիւն էր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անկախութեան ձգտումներին»:

Հոս, արդէն, no comment, որովհետեւ ծիծաղելին ալ սահման մը պէտք է ունենայ:

Եւ քանի որ ծիծաղելի բառը գործածեցինք, փակենք «Յառաջ»ի մասին տրուած որակումով մը որ սա է. — «Իսկ, «Յառաջ» օրաթերթը, որը ի դէպ, Եւրոպայի հայութեան միակ օրաթերթն է, ԻՆՆԻՍՈՒՆԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ՍԿԶԲՆԵՐԻՆ ԸՆՏՐԵՑ ՄԻ ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՐՈՎ ՋԱՏԱԳՈՎՈՒՄ Է, ՀԻՆ — ՔՍԱՆԱԿԱՆ, ԵՐԵՍՆԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ եւ որոշակի ընդդիմադիր դիրք է գրաւում ժամանակակից Հ.Յ.Դ.-ի նկատմամբ»: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ իննիսնական թուականներէն ի վեր, երբ այլեւս նախագահ չէր սփիւռքահայութեան հետ մշակութային Կապի Կոմիտէի, Պր. Կ. Դալլաքեան հետեւա՞ծ է «Յառաջ»ի եւ ի՞նչ հիման վրայ նման վճիռ մը կուտայ: Մնաց որ, ով ի՞նչ կրնայ հասկնալ նման զառանցէ մը, երբ չըսուիր թէ ո՞վ հիմնած է «Յառաջ»ը, ե՞րբ հիմնուած է (հո՛ս, գոնէ, սխալելու վախ չկար, քանի երկուքն ալ արձանագրուած են թերթին ճակատը), բայց, անցնինք:

Միւս գաղութներուն կը պատկանի արտայայտուիլ իրենց վերաբերող էջերուն մասին, բայց, պոլսաբնակ չըլլալով հանդերձ չենք կրնար չանդրադառնալ Թուրքիոյ Հայութեան մասին տրըւած «տեղեկութիւններուն»: Արդարեւ, ի՞նչպէս Պր. Դալլաքեան կը գրէ թէ՝ «Հայկական բոլոր վարժարանները ազգայնացուած են ... եւ հէնց կառավարութիւնն էլ վճարում է ուսուցիչների ամսականները» կամ՝ «կարեւոր հաստատութիւններից է Ս. Փրկիչ ազգային հիւանդանոցը 1000 մահճակալով, որի նիւթական մաս — մաս հոգում են ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, Հ. Բ. Ը. Մ., Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը»:

Ի՞նչ երանելի գաղութ է եղեր Պոլսոյ գաղութը եւ ինչո՞ւ արդեօք սիրոյ սեղաններ, հանգանակութիւնները կը բազմապատկէ գոցելու համար բացը իր դպրոցներուն եւ Ս. Փրկիչին: Ի դէպ, ոչ միայն կառավարութիւնը սանթիմ չի տար, այլ՝ ծանր տուրք դրած է, որ ալ աւելի կը ճնշէ պիւտճէին վրայ: Անցնինք դպրոցներու հիմնադրութեան թուականներու վրայէն, որոնց եթէ 1 — 2-ը կրնանք վերիպակի վերագրել (Կեդրոնական՝ 1986), միւսները ի՞նչ բանի պէտք է վերագրել:

Ճիշդ չէ նաեւ այն տուեալը որ կը միտի Պոլսոյ հայկական վարժարաններու աշակերտութիւն ունենալու դժուարութիւնը բացատրելու: Պր. Դալլաքեան կը գրէ թէ «երկրի օրէնքների համաձայն, թրքական վերջաւորութիւն կրող ազգանուններով երեխաները, ինչպէս եւ նրանք որ նախկինում սովորել են ուրիշ դպրոցներում, հայկական վարժարաններում արձանագրուելու իրաւունք չունեն»: Մինչդեռ այս վկայութեան միայն Բ. կէսն է ճիշդ: Իսկ հայկական վարժարանի մը աշակերտելու իրաւունք չի տրուիր այն երախաներուն որոնք ոչ թէ թրքական վերջաւորութեամբ ազգանուններ ունին, — ինչ որ արդէն բաւական առեղծուածային յայտնութիւն մըն է —, այլ անոնք որոնց ծնողքին անձնագրին մէջ յստակօրէն նշուած չէ «Հայ» ըլլալու պարագան: Ու այս կէտը դժուարութիւն կը յարուցանէ յատկապէս զաւառաբնակ հայ ծնողքներու որոնց անձնագրերուն մէջ յաճախ սա կամ նա պատճառով նշուած չըլլար հայութիւնը, կամ երբեմն նոյնիսկ «իսլամ» արձանագրուած կ'ըլլայ:

Այլ պարագայ մը եւս. կը կարդանք՝ «մի ժամանակ հայկական բարձրագոյն տիպի վարժարանների (լիսէ) շրջանաւարտները իրաւունք ունէին հայկական միւս վարժարաններում ուսուցչական պաշտօններ վարելու: Ներկայումս թեկնածուն պէտք է կրթութիւն ստանայ նաեւ պետական վարժարանում»: Նախ արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ մնաց յատկապէս հայկական վարժարանները կրելով հանդերձ, այս կարգադրութիւնը ուղղակի հակահայ բնոյթով կարելի չէ ներկայացնել, քանի որ կը վերաբերի Թուրքիոյ ԲՈԼՈՐ լիսէաւարտներուն: Ճիշդ է որ «մի ժամանակ» լիսէ աւարտողը իրաւունք ունէր ուսուցչութիւն ընելու, բայց ոչ «հայկական միւս վարժարաններում», այլ միայն հայկական նախակրթարաններու մէջ. իսկ միջնակարգի եւ լիսէի մէջ պաշտօնավարելու համար անհրաժեշտ էր ունենալ բարձրագոյն ուսուցչանոցի կամ համալսարանի վկայական: Օրէնքի փոփոխութիւնը տեղի ունեցաւ 60-ական թուականներու կէսերուն ու կիրարկութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Ինչ կը վերաբերի միշտ Պոլսոյ, բաւական գոհ պիտի մնար Ուսուցչաց միութեան վարչութիւնը եթէ իրականութիւն եղած ըլլար «Պօլսոյ ոգուն բարձունքում զբաղեցնում է 2500 քառ. մեթր տարածութիւն» բացատրութիւնը: Այդ տարածութեամբ հողամասի մը տէրն է Միութիւնը որուն վարչութիւնը տարիներէ ի վեր կը ջանայ անհրաժեշտ գումարը գոյացնել որպէսզի կարենայ հանգստեան կոչուած ուսուցիչներու համար հանգիստի տուն մը կառուցանել հոն: Իսկ միութեան կեդրոնատեղին կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը, Փանկալթի կոչուած թաղին մէջ որ ոչ մէկ նմանութիւն ունի Պօլսոյ գիւղի վոսփորեան արուարձանին հետ...:

***

Ըսինք, աւելի պիտի չծանրանանք այս գիրքին վրայ (ամէն մէկ գաղութ թող «իր պատմութիւնը» կարդայ եւ արտայայտուի) եւ ինչպէս ըսինք այսքան ալ չէինք խօսեր այս մասին, եթէ գրքին հեղինակը ռեւէ մէկը եղած ըլլար: Բայց, մեր խոր յուսախաբութիւնը եւ վրդովումը մեծ են հեղինակին անձին պատճառաւ եւ ցարդ մեր ունեցած համարումին իրեն հանդէպ:

Հատորէն անդին սակայն կ'ուզենք, նոյնիսկ եթէ «ջուր ծեծել է», խորհրդածել երեւոյթներու վրայ, որոնք չեն փոխուիր: Հայաստանի համար այսօ՛ր ալ — երէկ՝ կ'արդարանար — Սփիւռքը կը մնայ խոպան հող մը, որ խորքին մէջ գինք չի հետաքրքրեր այն ձեւով որ պէտք է:

Օրինակ, Հայաստան իր անկախութեան 2-րդ տարեդարձին նախօրեակին է: Լոյս կը տեսնեն շուրջ 70 թերթեր: Եւ այս առատութեան մէջ, ոչ մէկ արտադրում կարելի է գտնել սփիւռքահայ մամուլէն, ոչ Սփիւռքի վերաբերող, ոչ իսկ Հայաստանի կամ Արցախի: Այդքան արհամարհելի՞ է Սփիւռքի խմբագրի մը կամ յօդուածագրի մը կարծիքը մեր այժմէական հարցերուն մասին: Եւ որովհետեւ արժանաւորութիւնը Սփիւռքն ալ իր բարձի թողի ըրած, չանդրադառնար իսկ թէ ի՞նչ կը պատահի իրեն, ոչ մէկ բարելաւում կարելի է ակնկալել: Երբ այսօր, «աւանդական» կուսակցութիւնները գացին նստան Երեւան եւ լոյս կ'ընծայեն բահայաստանեան ուղղագրութեամբ (բարեւ ցառութիւն է՝ «Ազատամարտ»ը) արեւելահայերէն մամուլ, մոռնալով տասնամեակներու իրենց պայքարը այդ ուղղագրութեան դէմ, նուազագոյն ջանք մ'իսկ չթափելով որ այս առթիւ արեւմտահայերէնն ալ «ներգաղթէ», շատ բնական է որ այլեւս Սփիւռքը տարրական յարգանքի արժանի չըլլայ եւ իրեն հետ վարուին ինչպէս կը վարուին Դալլաքեանները:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏԸ՝ ԱՆՏՈՆ ՎՐԴ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 31-ին, Մարսէյլի Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր ընկերակցութեան համար եղաւ հանդիսաւոր օր մը:

Փարիզէն յատկապէս ժամանեց Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ առաջնորդը՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան մատուցանելու Համբարձման պատարագը եւ մանաւանդ իր պաշտօնին մէջ հաստատելու Մարսէյլի եւ շրջակայքի հայ կաթողիկէ համայնքին նոր ժողովրդապետը՝ Անտոն Վարդապետ Սարոյեան:

Տօնական օրերու բազմութիւն մը լեցուցած էր Եկեղեցին: Պատարագիչ Եպիսկոպոսին շուրջ սպասարկեցին՝ Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան եւ Անտոն Վրդ. Սարոյեան: Դասին մէջ ներկայ էր Մխիթարեան միաբանութենէն՝ Իգնատիոս Վրդ. Ադամեան: Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան կը ներկայացնէր Հարաւային Ֆրանսայի համար Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդը՝ Տաճօն Վրդ. Ճէրճէեան:

Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան իր քարոզին մէջ, հայերէնով եւ ֆրանսերէնով, նախ բացատրեց Համբարձման տօնին իմաստը (Թէպէտ նախորդող Հինգշաբթին էր, սակայն Առաջնորդը այդ օրը չէր կրցած Մարսէյլ գտնուիլ), եւ անկէ բխող դասերը ամէն քրիստոնեայի համար, գործադրելի առօրեայ կեանքին մէջ: Ապա, բնորոշեց քահանային դերը որպէս Քրիստոսի պատգամաւորը, որ իր կեանքի օրինակովը եւ ուսուցումովը պէտք է վկայէ աստուածային ներկայութիւնը: Իսկ, հայ քահանան առաւել համայնքը պէտք է կապէ իր արմատներուն, վերյիշեցնելով անոր պատմութիւնը, մշակոյթը, նուիրական արժէքները: Յետոյ, Եպիսկոպոսը ներկայացուց Նոր հովուոր հովիւը՝ Անտոն Վարդապետ Սարոյեան, երիտասարդ, աշխոյժ, կեանքով լեցուն քահանայ մը, ըսաւ: Հրաւիրեց համայնքը լաւագոյն ընդունելութիւնը վերապահելու, գործակցելու եւ օգնելու վարդապետին իր առաքելութեան կատարման մէջ եւ աւելցուց՝ «բոլոր կարեւորութիւնները ունին՝ սրահ, կեդրոն, նիւթական ... սակայն ուշադրութիւն ամենամեծ վտանգին՝ անտարբերութեան»:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ անմիջապէս մեկնողներուն համար հիւրասիրութիւն մը, իսկ միւսներուն համար ընտանեկան ճաշ մը:

**

Տարիներու ընթացքին Մարսէյլի Հայ կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետները եղած են՝ Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Զուհաճեան, Սարգիս Վրդ. Դաւիթեան, Նշան Ծ. Վրդ. Գարաքէհեան: Ապա, ժամանակաւոր կերպով, մի քանի ամիս, հոգեւոր հովիւի պաշտօն վարեց Մխիթարեան միաբան՝ Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան որ իր պարզութեամբ եւ ազնուութեամբ շուտով շահուեցաւ գաղութին մէջ, շահեցաւ համակրութիւն, եղաւ ներկայ հոն ուր եկեղեցական, ազգային պարտականութիւնն ու արժանապատուութիւնը կը պահանջէին: Պիտի մեկնի ձգելով լաւագոյն տպաւորութիւնը: Մխիթարեան միաբանութենէն ներս կը սպասեն իրեն առաքելութիւններ՝ կրթական, դաստիարակչական, վանական, ի հարկին հովուական եւ նաեւ մտաւորական աշխատանք:

Նոր ժողովրդապետը՝ Անտոն Սարոյեան, ծնած է Դամասկոս (Սուրիա) 1947-ին: Նախնական ուսումները ըրած է Դամասկոսի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու դպրոցը եւ ապա երեք տարի յաճախած է յոյն կաթողիկէներու հաստատութիւնը: Մեկնած է 1959-ին, Զմմառի վանքը եւ աշակերտած մինչեւ 1967-ին, ստանալով Պաքալօրէայի վկայականը: Ապա, երկու տարի Հռոմի Գրիգորեան համալսարանը եւ Լեւոնեան Վարժարանը հետեւած է աստուածաբանական եւ իմաստասիրական դասընթացքներու: Վերադարձած է Պէյրութ եւ ուսումները շարունակած է Յիսուսեան Սէն-Ժոզէֆ համալսարանը ուր աւարտած է 1972-ին, աստուածաբանութեան «Լիսանս»ով: 1974-ին, անցած է Գերմանիա մասնագիտանալու համար աստուածաբանութեան մէջ: Հոն ալ աշակերտ եղած է ծանօթ կարտինալ՝ Ժոզէֆ Ռածինժէրի եւ պատրաստած աստուածաբանութեան «Տոքթորա»ն: 1985-ին, ձեռնադրուած է քահանայ, Դամասկոս, ձեռամբ Յովհաննէս-Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան Կաթողիկոս Պատրիարքին: Առաջին առաքելավայրը եղած է Դամասկոսի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին, մէկ տարի, ապա Պուրճ Համուտի (Պէյրութ) Հայ Կաթողիկէ Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, երկու տարի, ուր նաեւ եկեղեցական ատեանի քարտուղարի պաշտօն ստանձնած է: Կանչուած է, յետոյ, որպէս Այնճարի եւ Զահլէի ժողովրդապետ, երկու տարի, եւ ապա ընտրուած Զմմառեան Կաթողիկոսական միաբանութեան վարչութեան անդամ, իբրեւ խորհրդատու: 1991-1992 ուսումնական տարեշրջանին դասաւանդած է Սէնթ-Խաչի համալսարանը (Պէյրութ): Հուսկ, կը նշանակուի Մարսէյլի հայ կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ:

**

Անտոն Վրդ. Սարոյեան պատրաստուած եւ պատրաստակամ եկեղեցական մըն է: Այս նոր առաքելավայրը իրեն կրնայ թուիլ արեւոտ եւ ջերմ, սակայն ճանապարհը անպայման փշոտ է: Իր համայնքին եւ շրջապատին ծանօթանալէ, յետոյ է որ պիտի կարողանայ տալ իր չափը, սպառել իր կորովը, ծրագրել, մանաւանդ կեանք տալ Ս. Գրիգոր Մշակութային կեդրոնին որ աքանչելի զէնք մըն է հայապահպանութեան եւ ազգային գոյապայքարի: Կը մաղթենք իրեն բարի գալուստ եւ մանաւանդ արդիւնաշատ առաքելութիւն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՏԱՐՕՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կիրակի, Մայիս 10-ին, Քլամարի Սուրբ Պօղոս-Պետրոս Ֆրանսական եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ «Տարօն» երգչախումբի համերգը իր ղեկավարին Պր. Ստեփան Եօրկանճեանի մականին տակ: Պր. Ս. Եօրկանճեան պոլսահայ երիտասարդ երաժիշտ մըն է, որ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր հաստատուած է փարիզեան շրջանը եւ իր երաժշտական ծառայութիւնը ի սպաս դրած է մեր գաղութին, ղեկավարելով Իսի-Լէ-Մուլինոյի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ երգչախումբը: Պր. Եօրկանճեան հիմնած է նաեւ իր «Տարօն» երգի եւ պարի համոյթը, որ փարիզահայ շրջանակներու մէջ ելոյթներ ունեցած է, մասնաւորաբար օժանդակելով Դպրոցասէրի եւ միօրեայ վարժարաններու ձեռնարկներուն: Համոյթին պարի բաժինը ներկայիս վերակազմութեան շրջան մը բոլորել պարտադրուած է, որոշ պարողներու ամուսնութեան եւ խումբէն ժամանակաւորապէս հեռացման պատճառով:

Որակաւոր երգչախումբ մըն է «Տարօն»ը, սիրողականէն բարձր, արհեստավարժի մօտեցող մակարդակով, ինչ որ շատ ուրախալի եւ գնահատելի է: Ձայներու հաւասարակշռութիւնը գլխաւոր արժանիքը կը կազմէ այս երգչախումբին, որուն մէջ մեծ դեր ունին, անշուշտ, թէ ձայներու որակը եւ քանակը: Յաճախ, երգչախումբերու մօտ զգալի կը դառնայ կնոջական ձայներու տիրապետութիւնը, ինչ որ չարդարացներ բազմաձայնութեան հասկացողութիւնը: Մինչդեռ «Տարօն» երգչախումբը ունի լաւ պաս-պարիթոններ, որոնց շնորհիւ երգչախումբի չորս ձայներն ալ հաւասարակշռուած են եւ երգեցողութիւնը ներդաշնակ է: Երգչախումբի ուրիշ մէկ արժանիքն ալ այն է, որ երգիչները մեզի կ'երգեն, չեն պոռար, նոյնիսկ երբ որոշ բաժիններ ուժեղ (ֆորթէ) երգուածք կը պահանջեն, այդ ֆորթէներն իսկ երգիչները կ'երգեն հանդիստ կերպով, առանց իրենց կոկորդը պատռելու եւ իրենց ուժերը կորսնցնելու, ինչ որ կարելիութիւն կուտայ երգեցողութեան մէջ զանազան երանգներ մտցնելու եւ կը նպաստէ երգեցողութեան որակին:

«Տարօն» երգչախումբի Մայիս 10-ի յայտագիրը բաղկացած էր երկու մասէ: Առաջին մասին մէջ կային կրօնական երգեր, շարականներ, որոնք երգուեցան խիստ ներդաշնակ եւ խորհրդաւոր կերպով: Իսկական վայելք մըն է լսել մեր պատարագը (Եկմալեան թէ Կոմիտասեան), երբ լա՛ւ կ'երգուի: Եւ «Տարօն» երգչախումբը այս վայելքը պարգեւեց հանդիսականներուն: Այս բաժնին մէջ, ելեկտրական երգէհոնով խումբին կ'ընկերանար Օր. Ա. Սվաճեան: Թերեւս նախընտրելի պիտի ըլլար որ կրօնական երգերը փոքր ընդմիջումով մը բաժնուած ըլլային ժողովրդական երգերէն, զգացնելու համար կրօնականին եւ աշխարհիկին տարբերութիւնը: Ասոնցմէ առաջինը երկիւղածութիւն եւ պատկառանք կը յառաջացնէ, խակ երկրորդը՝ ժողովրդական խանդավառութիւն եւ հեթանոսական զգացումներ: Ըստ իս, կարելի չէ որ «Ո՜ւր ես, մայր իմ»ի հոգեզմայլ երգեցողութեան անմիջապէս յաջորդէ «Եար ջան, արի», եւ «Լեփո-լէ-լէ»...:

Յայտագրին երկրորդ մասը ամբողջութեամբ կը բաղկանար ժողովրդական երգերէ, Կոմիտասի, Կարա Մուրզայի, Խաչատուր Աւետիսեանի, Գուսան Շահէնի նման հեղինակութիւններու գործեր, նաեւ Արմէն Տիգրանեանի «Դաւիթ Բէկ» եւ Չուխաճեանի «Կարինէ» (Լէպլէպիճի) օփերաներէն կտորներ: Յայտագրին այս բաժինը մեծ խանդավառութիւն յառաջացուց ունկնդիրներուն մօտ: Այս բաժնին մէջ երգչախումբին յաջող կերպով կ'ընկերանար ժողովրդական գործիքներու քառեակ մը, բաղկացած՝ քանոնահարուհի Էլիա Փէհլիվանեանէ, տաւուտակահար Վահէ Տէր-Գալուստեանէ, տհոլահար Զատիկ Փանոսեանէ եւ դաշնակահար Յակոբ Սէյէթեանէ:

«Տարօն» երգչախումբը ունի լաւ մեներգիչներ, յանձինս Մարի Եօրկանճեանի, Ռոզին Թաշճեանի եւ հիանալի պարիթոն՝ Արմէն Տէր-Բարսեղեանի: Կան նաեւ այլ մեներգողներ, որոնք սակայն կը կարօտին համարձակութեան՝ իրենց ձայները ազատօրէն միջոցին մէջ արձակելու համար:

«Տարօն» երգչախումբը կը ներկայանայ գեղեցիկ հայկական տարազներու մէջ, ինչ որ աչքի վայելք մըն է: Թելադրելի պիտի ըլլար սակայն, որ այդ գեղեցիկ տարազներուն մէջ ներկայացող երգիչներն ու երգչուհիները ունենային նաեւ թեթեւ ժպիտ մը՝ իրենց դէմքերուն, որ մաս կը կազմէ բեմական կեցուածքի եւ ունկնդիրը հմայելու, հաղորդականութիւն ստեղծելու յարմար միջոց մըն է:

Իսկապէս գնահատելի են ջանքերը ղեկավար Պր. Ստեփան Եօրկանճեանի, որ իր երաժշտական պատրաստուածութեամբ, իր հաղորդական բնաւորութեամբ, մեր մշակոյթին եւ ազգային ժառանգութեանց հանդէպ իր ցուցաբերած սիրով, ինչպէս նաեւ աշխատանքի մէջ տոկունութեամբ յաջողած է լաւ գործ մը մէջտեղ բերել: Արդարեւ, ինչքան գնահատելի է այդ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները Փարիզի նման տեղ մը այսպիսի ազնիւ աշխատանքի մը մղել եւ անոնցմէ ձեռք ձգել այս լաւ արդիւնքը: Հարկ է բոլորուիլ «Տարօն երգչախումբին շուրջ, զայն առաջ մղել եւ օգնել որ ան դառնայ հանրածանօթ երգչախումբ մը, քանի որ իր նպատակն է հայ երգն ու պարը սիրցնել բոլորին: Եւ այս վսեմ նպատակին իրագործման բոլորս կրնանք բերել մեր բաժինը մեր հոգածութեամբ եւ զօրակցութեամբ:

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Կրնա՞ր միթէ գիտնալ, այդ տարիքին, թէ քաղաքները մարդկային ճակատներու պէս են: Ու հոգեկան երկար ընտանութիւն մը անհրաժեշտ է, զանոնք կարենալ սիրելու համար: Հասարակ երդ մը անգամ մարդ մէկ անգամէն չի կրնար սիրել: Կրնա՞ր գիտնալ միթէ, բեռնաւոր այդ յիշատակներով, թէ առաջին ճանճրոյթներն ու առաջին օտարութիւնները անհրաժեշտ են՝ որպէսզի առաջին հրճուանքները ծաղկին անյուսալի անկիւններէ, առաջին սիրոյ երգերը բարձրանան, ծովախաղացքներու պէս, խորին դառնութեամբ մը: Իր կանխահաս երիտասարդութեան բեռը ուսերուն՝ կը քալէր, ողջ էութեամբ ձգտելով կեանքի ջինջ ու բանաստեղծական յայտնութեան մը, առանց զգալու թէ կը տառապէր զգայարանքներու սաստիկ բռնկումէ մը: Իր յապաղած պատանութեան ակօսներուն մէջ՝ հեշտութեան արքայական լոյսն էր, որ կարելի կ'ընծայէր զաղանի բողբոջումը բոլոր արգիլուած սաղմերուն:

Ու եթէ դուները բախել գիտնար, տեղ մը մտնելէ առաջ, գէթ այդ յաւելուածական միջադէպը տեղի չէր ունենար: Ոչ նրբանցքը, ոչ ալ առաջին յարկը մարդ կար: Ստիպուած ելաւ վեր: Ու դէպքէն յետոյ մտածեց միայն, թէ գործերուն պատճառաւ, իր ոտնաձայնը կրնար չլսուիլ: Պարզութեամբ ննջասենեակին դուռը բացաւ ու քիչ մնաց աղաղակէր, այնքան անակնկալ էր տեսարանը: Մօրաքոյրը բոլորովին մերկ հայելիին առջեւ կուրծքերը կը հոտուէտէր: Զգալով անմիջապէս թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ՝ գլուխը դարձուց ու մէկէն ճչաց: Իսկ ինք գամուած կեցած էր հոդ, խորապէս ապշած հոգւոյն խորը՝ թէ կին մը այդքան գեղեցիկ կրնայ ըլլալ: Ակնարկը կառչած մնաց անոր ճոխ թիկունքներուն, մինչ ան կը ճգնէր ծածկել իր մերկութիւնը, միաժամանակ պոռալով որ դուրս ելլէ: Յեղակարծօրէն զգաց թէ՝ յանցաւոր արարք մը գործելու վրայ էր ու առանց գլուխը դարձնելու փախաւ, իջնալու համար քաղաքին միջօրէին մէջ:

Հալածական կը վազէր, առանց տէրը ըլլալու իր մտածումներուն եւ արտասուելու ուժեղ ծարաւ մը կը սեղմէր կոկորդը: Երբ ուշ երեկոյեան տուն վերադարձաւ՝ զարմացաւ դիտելով որ ամէն ոք իր գործին հետ էր, կարծես թէ ոչինչ պատահած ըլլար: Միայն Արուսեակն էր, որ մօտեցաւ իրեն ու մեղմ կշտամբանքով մը ըսաւ.

- Չեմ գիտեր թէ ի՛նչպէս առանց ճաշելու կրնաս կենալ: Ու ինչո՞ւ այդպէս գլուխդ կ'առնես կ'երթաս...

Վստահ էր այժմ թէ ոչ ոք լուր ունէր պատահածէն: Ողջ գիշերը անկողնին մէջ թաւալեցաւ, ձախէն աջ ու աջէն ձախ, դիտելով լուսնկան որ կը լողար երկնից ալիքներուն մէջ: Իրեն կը թուէր թէ այլեւս երբեք պիտի չկարենայ մոռնալ երիտասարդ կնոջ այդ ճոխ մերկութիւնը ու խորունկ ամօթ մը կը ցնցէր մարմինը: Կ'ուզէր ոտքի ելլել ու պաղատագին ներողութիւն հայցել, բայց ո՞րմէ, չէր գիտեր: Կը կարծէր թէ այլեւս երբեք պիտի չկարենայ դիտել իր մօրաքոյրը՝ առանց ամօթապարտ մնալու:

Ամօթը իր մարմնին մէջ էր ու հոգւոյն խորը: Ու երբ սկսաւ արտասուել ու զգալ բերնին անկիւնները աղի կայլակներուն դառն համը՝ իրեն կը թուէր թէ, անջնջելիօրէն, ամօթը դէմքին վրայ էր, աչքերուն մէջ ու առաւօտը ծագածին պէս՝ յետին կոյրն իսկ պիտի նշմարէր զայն:

**

Լռութեամբ կը սահէր դուրս՝ օրը ծագածին պէս, առանձին՝ իր ներքին աշխարհին ճամբաներուն վրայ ու ժամերով կը քալէր, առանց գլուխը՝ աջ կամ ձախ դարձնելու, առանց նաեւ նայելու: Այսպէս է, որ աստիճանաբար այդ մեծ քաղաքին ծանօթացաւ: Լռութեամբ կը սահէր դուրս՝ առտուն, օրը ծագածին պէս ու ոչ ոք կը համարձակէր կեցնել զայն: Երբ անօթութիւնը խարազանէր թիկունքները՝ նոյն անըմբռնելի լռութեամբ կը վերադառնար: Ու եթէ առջեւը ճաշը չդնէին՝ ընդունակ էր այդպէս անկողին երթալու:

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

ւանաբար ապահովուած պիտի ըլլար շըր–ջանի խաղաղութիւնը :

Բայց կը կարծեմ որ այսօր խակ ուշ չէ : Կը հաւատամ, որ մասնաւորաբար Ղարա–բաղի հարցին լուծում մը գտնելու եւ ընդհանրապէս շրջանին մէջ խաղաղու–թիւն հաստատելու միակ ճամբան կ'անց–նի Թուրքիա – Հայաստան յարաբերու–թիւններու բնականոն վիճակի բերուելէն :

**

– Կը պնդուի, թէ մասնաւորաբար Ա–մերիկայի եւ Ֆրանսայի Հայերը դէմ են Թուրքիա – Հայաստան մերձեցումին, ու–րովհետեւ կը մտածեն, թէ ատիկա պիտի պակսեցնէ ցեղասպանութեան նկատմամբ ուշադրութիւնն ու շահագրգռութիւնը :

– Հայաստանի քաղաքականութիւնը հո՛ս, Երեւանի մէջ կը ճշդուի ու կը գոր–ծադրուի օրինական միջոցներով ընտըր–ւած ղեկավարներու եւ հայ ժողովուրդին կողմէ : Նախ եւ առաջ կ'ուզեմ ճշդել այս կէտը :

Միայն, թէ ճշմարտութեան բաժին մը կայ ձեր ըսածին մէջ : Քաղաքական հա–կամարտութիւններ ու տարակարծութիւն–ներ գոյութիւն ունին Թուրքիոյ եւ Հա–յաստանի միջեւ : Այս տարակարծութիւն–ները հիմնականին մէջ ծնունդ կ'առնեն 1915–ի դէպքերը մեկնաբանելու ձեւէն : Միայն թէ ես չեմ կարծեր որ այս կացու–թիւնը կրնայ արգելք ըլլալ Թուրքիոյ հետ մեր լաւ յարաբերութիւններ մշակելուն : Կրնանք հաստատել տնտեսական, առեւ–տրական եւ մշակութային յարաբերու–թիւններ : Այս գործակցութիւնը կը հա–ւատամ, որ մեզի կ'օգնէ որպէսզի յաղ–թահարենք նաեւ քաղաքական տարա–կարծութիւնները : Քանի մէջտեղ ելլէ մեր յարաբերութիւններուն արդիւնաւէ–տութիւնը, այնքան կը պակսին հաւանա–բար Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատելու դէմ կատարուած ընդդիմու–թիւնները :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը անդամական ժողով կը գումարէ, բացա–ռապէս Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — Paris 9e

KERMESSE ANNUELLE

organisée par

La Commission des Dames de la Cathédrale Apostolique Arménienne

SERPOTZ - TARKMANTCHATZ

au Centre Culturel Sts Sahak - Mesrop

339, ave. du Prado — 13008 Marseille

LES 13 ET 14 JUIN

PROGRAMME

- 13 Juin : 16h Portes ouvertes
  - 21h Soirée Spectacle Concours de costumes folkloriques arméniens
- 14 Juin : 10h Messe solennelle
  - 11h30 Requiem
  - 12h30 Restauration sur place.

Pendant toute la durée de la kermesse Exposition de bijoux, livres, objets divers. Spécialités arméniennes.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Հրանտ – Սամուէլի մահուան 15–րդ տարելիցին ի յիշատակ :

L'ASSOCIATION «NAREG» D'ENGHIEN

Pour cloturer l'année scolaire 1991 / 92, vous convie à une messe arménienne célébrée à Enghien-les-Bains par le Révérend Père KELEKIAN, avec la participation de la Chorale Sainte Croix

le Samedi 20 Juin à 19 heures

en la Chapelle du Cours Notre-Dame

7, Bd. Sadi Carnot — 95880 Enghien

Cette messe sera suivie d'un repas à 20h30

Participation aux frais 100 F.

Réservation au 48 41 49 37.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 14–ին, Կոնէսի Հանգստեան Տան մէջ, առաւօտեան ժամը 11–էն սկսեալ :

7, rue de l'Eglantier, 95500 Gonesse

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Փարիզի իր գրասենեակին համար պէտք ունի՝

– Ֆրանսերէն եւ Հայերէնի քաջատեղ–եակ քարտուղարի մը ամբողջ օրուան աշխատանքի համար,

կամ՝

– Հայերէնի քաջատեղեակ քարտու–ղարի մը կէս օրուան համար :

– Ֆրանսերէնի քաջատեղեակ քարտու–ղարի մը նոյնպէս կէս օրուան աշխատան–քի համար :

Կենսագրական նոթերով ու լուսանկա–րով մը անյապաղ դիմել.

17, rue Bleue — 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :

1 *ASSISTANT SANITAIRE*

ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*

3e Année validée

(1ère année 2ème cycle)

ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*

ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*

Envoyer votre candidature au:

17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ Մարզա–կան Համաձայնութիւնը ստացած է հե–տեւեալ նուէրները. –

Ամալիա Յակոբեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Մաթիէօ Տամլամեան 100 Ֆր. :

Ռոժէ Դարբինեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Մաթիէօ Տամլամեան եւ Քէն–տիրեան ընտանիք 200–ական Ֆր. : Վարու–ժան Անտոնեանի յիշատակին Այրի Տիկին Արշալոյս Անտոնեան 200 Ֆր. :

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ ԵՒ ԳԱՅԻԱՆԵԱՆՑ ԿՈՒՍԱՆԱՑ

(Վկաներ՝ Քրիստոնէութիւնը Հա–յաստանի որպէս Պետական Կրօնք հռչակման).

Կիրակի, Յունիս 14, պատարագէն ետք՝ ժամը 12.30–ին, Առաջնորդա–րանի «ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ» սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Խօսք եւ գեղարուեստական յայտա–գիր, ապա՝ ժողովրդական ճաշ :

Ծախքերու մասնակցութիւն 100 Ֆր. :

Կտրօնները ստանալու համար դիմել Տիկնանց Յանձնախումբի անդամնե–րուն, կամ՝ Եկեղեցւոյ գրասենեակը եւ նոյն օրը տեղւոյն վրայ :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե–ղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութիւնը եւ Տիկնանց յանձնախումբը կազմակերպած են դաշտահանդէս մը, Կիրակի, Յունիս 14–ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ ծառաստան պարտէզին մէջ (ռիւ տը Սէսիլ) :

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը : Ջերմ մթնոլորտ, մասնակցութեամբ հայ–կական ժողովրդական Նայիրի նուագա–խումբի :

Տեղւոյն վրայ՝ աւանդական շամփուրով խորոված եւ հայկական ուտելիքներ. նարտիի եւ պուլի մրցում :

"LES ENFANTS DE MOUSSA DAGH"

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Lola Sassouni*» (Bd Oddo)

présente

«Les Enfants de Moussa Dagh»

Le Dimanche 14 Juin à 16 heures

à l'Espace Julien — Marseille

— Entrée : 50 F. sur place —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ժաքլին Պապիկեանի մահուան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնոր–հակալութեամբ ստացած է. –

Քուարց Ելեկտրոնիկ անձնակազմ 1100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Թարտիէօ 1000–ական Ֆր., Ժէ–Ի–Է Քազաթէլ 910, Պր. Սերժ Հիսայ–եան, Տէր եւ Տիկին Ժան Հիսայեան, Պր. Ֆրանք Հիսայեան եւ Միւրիէլ Վէշէր, Փօլ Մօրա, Տիկին Անտրէ Կուժ, Օրիորդ Թարտիէօ – Տասիվա, Սերժ Թօփալեան 500–ական Ֆր. Տիկին Էլիզա Պապիկեան – Վահրատեան, Տէր եւ Տիկին Կոտիյօ, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տիկին Տաղտեվիրէն–եան 400–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մա–տոյեան, Պր. Ժ. Թարտիէօ (Քաֆէ տը պուա), Տէր եւ Տիկին Սերժ Խլոյեան, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 300–ական Ֆր. :

(Շար.)

**

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Թ'Անթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուու–թիւնները. –

Եսթեր Կարապետեանի (ծնեալ՝ Շամիր–եան) մահուան առթիւ՝ Տիկին Մանոյշ – Քոյրիկ – Շամիրեան Հայ Արենոյշներու 200 Ֆր., Ալիս Տուրեան Հայաստանին 200 Ֆր., Եկեղեցիին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մասիս Շամիրեան Հայաստանին 200 Ֆր., Եկեղեցիին 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Պէրպէրեան Հայաստանի 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Յաս–միկ Վարդանեան 50 Ֆր. Եկեղեցիին :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆԻՍ 15. – Տօն Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի :

FETE CHAMPETRE

LA CROIX BLEUE DE GRENOBLE / ST MARTIN D'HERES

Section « *Ani* »

organise sa Fête Champêtre annuelle

le Dimanche 21 Juin à partir de 10h

dans le Parc de «l'Union des Pêcheurs» à ST EGREVE.

Buffet — Buvette

Ambiance assurée

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

pour la 13ème année consécutive

GALA M.C.A. 92

sous la présidence de

Monsieur *René ROUQUET*

Député-Maire d'Alfortville

le Samedi 13 Juin à 20 h 30 précises

Salle des Fêtes, rue Voltaire Alfortville

Participation aux frais

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Tél. : 43. 76. 55. 89

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

de l'Ecole Hébdomadaire du Samedi après-midi

Dimanche 21 Juin à 15 heures

à la Mairie du 9ème Salle ROSSINI rue Drouot

Thème : «*NOS MONTAGNES*»

Poèmes — Danses — Théâtre

par l'ensemble des élèves.

Avec le concours de l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien

« *J. - P. Nergararian* »

ainsi que la Chorale « *Daron* ».

— Buffet —

Entrée libre — *Venez nombreux*

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԸ

Մանշի ափերուն վրայ, ամառնային արձակուրդներուն՝ բաց է ամէն տա–րիքի հայրենակիցներու համար՝

Յուլիս 10–էն սկսեալ :

Մանուկները միմիայն ընկերակցու–թեամբ իրենց ծնողներուն :

Սենեակները ապահովելու համար հեռաձայնել. –

Նաւասարդեան՝ 39 – 85 – 36 – 53

Յուլիս 10–էն սկսեալ
Մանկանց Բոյն՝
(16) 31 – 21 – 77 – 63

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.818 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17 818

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

3 ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԱԾ ՏԵՂ ԳԻՒՂԷՆ

Յունիս 12-ին մեր առած լուրերուն համաձայն, թէեւ մթնոլորտը աւելի հանդարտ կը թուէր, բայց, նախորդ օրը Տեղէն (Գորիս) երեք մանուկներ առեւանգուած էին:

Ազրպէյճանական շրջաններէ զէնքի տարբեր տեսակներով կը շարունակուի Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն ռմբակոծումը: Թիրախ են մանաւանդ Իջեւանի, Տաւուշի 13 գիւղերը որոնք Յունիս 9-ին եւ 10-ին ծանրօրէն հրետակոծուած են: Ինը հոգի վիրաւորուած է, 6 հոգի ալ պատանդ տարուած: Շրջանը ամբողջովին զրկուած է ելեկտրականութենէ:

Իջեւանի Սարիգիւղ, Կայանաւան, Աղաւնաւոր, Այգեհովիտ, Բերքաբեր գիւղերն ալ ռմբակոծուած են: 6 հոգի սպաննուած է: Զոհեր ունին նաեւ Նոյեմբերեանի Ոսկեպար, Ոսկեվան եւ Կոթի գիւղերը:

Ղարաբաղի վրայ եւս աշխուժացած են հրակոծումները. ատիկա կը բացատրուի նոր նախագահին իշխանութեան գլուխ անցնելով: Յունիս 10 եւ 11-ին հրետակոծուած են Մարտակերտի Մարաղա, Թալիշ, Կարմիրաւան, Ջայլու, Մարտունիի Մխրիշէն, Աւդուր, Մաճկալաշէն, եւ Շահումեանի Ղարաչինար գիւղերը: Կան երկու սպաննուածներ եւ վեց վիրաւորներ:

Յունիս 11-ի գիշերը զինեալ յարձակում գործուած է Մարտակերտի Գետաւան, Վաղուհաս, Ծապար գիւղերուն վրայ: Յարձակողները ետ մղուած են, ծանր կորուստներ տալով: Թշնամիին կրակակէտերը ոչնչացնելու կռիւներուն երեք հայ երիտասարդ սպաննուած, 8 հոգի վիրաւորուած է:

Երեւանէն Ղարաբաղ հասած թղթակիցներու համաձայն, Ազրպէյճան սկսած է թունաւոր նիւթեր ալ գործածել. վիրաւորեալներու մօտ նկատուած ցողը եւ չբուժուող վէրքերը ապացոյց կը նկատուին այս պնդումին: Խնդրոյ առարկայ նիւթէն նմոյշ տարուած է Երեւան, փորձաքննութեան ենթարկելու համար:

Միւս կողմէ, Ղարաբաղէն կը հասնին նաեւ յուսադրող լուրեր. Մարտունիի հացի գործատունը սկսած է գործել. [illegible] հասած է Հայաստան ապրող Մարտունեցիներու «Վարանդա» կազմակերպութեան օգնութիւնը. 30 թոն ալիւր, 5 թոն փոշի կաթ, 4 թոն բանջարեղէն ու այլ պարէնամթերքներ: Իսկ Ստեփանակերտի մէջ կը շարունակուի խաղաղ կեանքի վերադարձի աշխատանքը: Սկսած է քանդուած դպրոցական շէնքերու նորոգութիւնը, Հայաստանէն ստացուած շինանիւթով: Վերսկսած է աշխատիլ նաեւ մամուլի տարածման պետական գործակալութիւնը որ վերանուանուած է «Արցախ»:

**

Յունիս 9-ին Երեւանի Լրագրողի տան մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի Արտաքին յարաբերութիւններու Յանձնաժողովի նախագահը Լեւոն Մելիք-Շահնազարեան յայտարարած է որ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը պէտք է որպէս բանակցութեան ինքնուրոյն կողմ մասնակցի այն խորհրդակցութիւններուն որոնց նպատակն է լուծում մը գտնել Ղարաբաղի հարցին:

Ան նշած է նաեւ թէ իր Հանրապետութիւնը կապեր հաստատած է Ռուսաստանի, Իրանի ու կարգ մը ուրիշ պետութիւններու հետ եւ թերեւս մօտ ապագային Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը ճանչնան «իրենց տարածքին մէջ ազդեցութիւն ունեցող որոշ երկիրներ», ինչպէս ըսած է Լեւոն Մելիք-Շահնազարեան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Էլչիպէյի ընտրութենէն ետք, կացութիւնը այնքան ալ բարելաւուած չէ եւ գլխաւորաբար յարաբերութիւնները շատ լարուած են Ռուսաստանի հետ: Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ որեւէ օդանաւ չի կրնար Ազրպէյճանի օդային տարածքը գործածել, այլապէս վար կ'առնուի: Ռուսերն ալ կը պատասխանեն որ առանց այլեւայլի պիտի շարունակեն իրենց ռազմափորձերը: Սահմանային հարցեր ալ ծագած են եւ Ելցին յստակ կ'ըսէ թէ պիտի ճզմուին անոնք: Ելցին ամբաստանած է նաեւ Բաքուի իշխանութիւնները որոնք թոյլ կու տան «Ռուսերու դէմ գործող օտար սպասարկութեանց ծառայող գործակալներու ներկայութեանը»: Այս լուրը կը հաղորդէր Յունիս 12-ին սաուտական «Աշարք ալ Աուսաթ» թերթը, որու Լոնտոնի թղթակիցը այլ շահեկան լուր մըն ալ կու տայ, այս անգամ Թուրքիոյ վերաբերեալ: Ըստ, ուրեմն, թերթին թղթակիցին, Թուրքիա կը պատրաստուի չորս կէտերէ բաղկացած առաջարկ մը ներկայացնել իսլամական Արտաքին Նախարարներու ժողովին, (որ կը բացուի Յունիս 17-ին) Պոսնիա-Հերձեկովինի վերաբերեալ: Ա) կապ հաստատել ՄԱԿ-ի եւ մահմետականներուն միջեւ, ի պաշտպանութիւն անոնց իրաւունքներուն: Բ) շօշափելի օգնութիւն ապահովել մահմետականներուն: Գ) Ամէն տեսակ օժանդակութիւն բերել, ներառեալ զինեալ ուժերու առաքում: Դ) Ֆոնտ մը ստեղծել:

Թերթին աշխատակիցին խորհրդածութիւնն է ամէնէն հետաքրքրականը, քանի ան կ'ըսէ թէ բացայայտ է որ Թուրքիա վճռած է կարեւոր դեր ստանձնել Պալքաններու եւ Կովկասի մէջ եւ այս՝ Միացեալ-Նահանգներու դրդումով:

**

Լիպերասիոնի թղթակիցը՝ Պեռնար Քոհէն Բաքուէն գրութիւն մը ղրկած է, նուիրուած գլխաւորաբար Էլչիպէյի ընտրութեան եւ անոր վաղորդայնին տիրող մթնոլորտին: Կ'արձագանգէ ռազմագիտական հետազօտութեան անկախ կեդրոնի տնօրէն Նամազովի խօսքերուն: Ըստ անոր, Էլչիպէյ իրաւունք ունի հեռանալու Իրանէն, մանաւանդ որովհետեւ ան զօրավիգ կեցաւ «հայկ. յարձակման Ղարաբաղի վրայ եւ շատ յստակ նպատակ մը կը հետապնդէ՝ ամէն կերպ արգելք հանդիսանալ որ հիւսիսի ութ միլիոն Ազերիները եւ Իրանի 20 միլիոն Ազերիները միանան...»: Թղթակիցը, ապա կ'ակնարկէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի նամակին վարչապետ Տէմիրէլի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԻՈՅԻ մէջ, Յունիս 12-ին տեղի կ'ունենար բնապահպանութեան համաշխարհային համախմբման վեհաժողովը, որուն կը մասնակցի նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Մեր մամուլը յաճախ կը տպէ բաց նամակներ ուղղուած Հայաստանի Նախագահին: Մտաւորականներ, մշակոյթի մարդիկ, գրողներ կը գծեն մէկ անփառունակ պատկերը ներկային, ուր մշակոյթ ու գրականութիւն անտեսուած են բոլորովին: Այսինքն՝ չեն վայելեր նոր իշխանութիւններուն նեցուկը կամ հովանին: Կը խնդրուի որ գերագոյն իշխանաւորը եւ նախկին բանասէրը միջամտէ:

Այս բաց նամակները անկասկած շահեկան են, երբ ճշմարիտ հարցեր կը դնեն: Գիրքի, մշակոյթի ճակատագիրը զիս անտարբեր չի ձգեր, սակայն ապաքարոյ եւ պզտոր բան կը գտնեմ, ամէն անգամ որ իշխանութիւնը կը կանչուի օգնութեան:

Երբ գրողներ կը գանգատին որ քաղաքական մարդիկ չեն հետաքրքրուիր իրենց ... վէպերով, անտիպ քերթուածներով, կեցութեամբ, կը յիշեցնեն ինծի բանտէն ազատագրուած մարդ մը որ իր բանտարկութեան օրերը կ'երազէ: Ինչպէ՞ս չափսոսալ: Կային որ հազիւ 50-ի դռներուն ամբողջական երկեր ունէին, բազմահազար տպաքանակով: Ֆիլմերը կը նկարահանուէին, արուեստագէտները տարին մէկ-երկու ամիս բեմ կ'ելլէին, կը վարձատրուէին վերին որոշումներով: Ի՞նչ հարկ շահոյթի: Խորհրդային դրախտը ա՛յս էր:

Հիմա բարբարոսներու նոր խառն մը եկեր է եւ կ'արհամարհէ գիրն ու մշակոյթի սըրբազան գործը: Ամէն կողմ ազա՛տ տնտեսութիւն: Բայց միթէ հնարաւո՞ր է ազատութիւն մշակոյթի կալուածին մէջ: Միթէ կարելի՞ է ազատ հրատարակչութիւն որ ընտրէ ու տպէ ի՛ր ուզածը: Ի հարկէ ո՛չ:

Այս տրամաբանութիւնը ախտաւոր է եւ կը թարգմանէ միշտ շոյուելու, երպաստաւորուելու, ձրիակերուելու երախայական ցանկութիւն մը, զոր ամբողջատիրական վարչակարգը կը քաջալերէր: Ժողովուրդներու հայրը ատեն մը գրաւեց Աստուծոյ տեղը, յետոյ եկաւ ամենակարող կուսակցութեան Ա. քարտուղարը: Հիմա, յարգելի նախագա՛հ, կարգը ձերն է:

Խնդրեմ, օգնութի՛ւն: Ոտանաւորներս կը մնան դարակներուս մէջ, գրական գործունէութեանս 25-ամեակը արդէն անցաւ: Միջամտեցէք, եւ այն ատեն միայն մեր գրողները որ չէզոք մնացած են ձեր շարժման դիմաց կը դառնան նեցուկը մեր նորաստեղծ պետականութեան:

ԳՐԻԳՈՐ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԸ. — «Անկարելի է ներկայիս զէնքի ուժով վտարել Հայերը»

«Ճումհուրիյէթ»ի շաբաթական թիւը (Յունիս 5-11) հարցազրոյց մը հրատարակած է Թուրքիոյ մէջ հիմնուած «Ազրպէյճանը ծանօթացնելու Միութեան» նախագահին հետ: Քէրիմ Ինանալ թոռն է անկախ Ազրպէյճանի (1918-1920) ղեկավար Մէհմէտ Էմին Ռէսուլզատէի որ երկրին խորհրդայնացումէն ետք Թուրքիա հաստատուած էր: Ք. Ինանալ աւարտած է Քաղաքական գիտութիւններու ֆաքիւլթէն ու ներկայիս կը պաշտօնավարէ Անգարայի մէջ որպէս կուսակալի խորհրդական:

Ան ըսելէ ետք թէ Մոսկուա միշտ ճնշումի տակ պահել ջանացած է Ազրպէյճանը, հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ Հայաստանի կողմէ Ղարաբաղի տրուած կարեւորութիւնը. «Ղարաբաղն ու յատկապէս Շուշին ռազմավարական մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Անկէ զատ, Ղարաբաղը Զուիցերիոյ հաւասար աշխարհագրական յատկանիշներ ունի: Հայերը կը փափաքին առաջին քայլին շրջանը զբօսաշրջական կեդրոնի մը վերածել ու հոն ուղղել միջազգային դրամագլուխներ: Այս ձեւով երկրորդ Պէյրութ մը հիմնած պիտի ըլլան, ստեղծելով կեդրոն մը ուր պիտի փոխանցուի արեւմտեան դրամագլուխը»:

Ազերի դիւանագէտը հայկական զինուորական վերջին գերակայութիւնը կը բացատրէ ըսելով որ խորհրդային կարգերը Ազերիներու տեղ չէին տար Կարմիր բանակին մէջ, մինչ Հայերը ունէին Աֆղանիստանի փորձառութեան տէր բազմաթիւ զինուորներ: Յետոյ, կար Իրանի դրամական ու զինամթերքի օժանդակութիւնը, մինչ Թեհրանէն Բաքու կը ղրկուի միայն մեծ քանակութեամբ աղօթագիրք:

Քէրիմ Ինանալ եւս կ'ըսէ թէ նորընտիր նախագահին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ պետական կառոյցն ու խորհրդարանական համակարգը հիմնել: Ան այս մարզին համար օժանդակութեան կոչ ուղղած է Թուրքիոյ Ազերիներուն ու արդէն քանի մը հոգի մեկնած են Բաքու. մօտ օրէն կուսակալի երկու օգնականներ եւս հանգըստեան կոչուելով հոն պիտի մեկնին:

Թուրքիա պաշտօնապէս օգնական պիտի ըլլայ նաեւ Ազրպէյճանի բանակին կազմաւորումին. Էլչիպէյ արդէն զատ ծրագրած է Ներքին Նախարարութեան շրջանակին մէջ ոստիկանական նոր կազմակերպութիւն մը հիմնել: Ազրպէյճան սեփական դրամ պիտի ունենայ ու պետական դրամատուն:

Պատասխանելով այնուհետեւ «Հայերու գրաւած հողերը Ազերիները ի՞նչպէս պիտի ազատագրեն» հարցումին, Ք. Ինանալ կ'ըսէ. -- «Ներկայիս անկարելի է որ Ազերիները զէնքի ուժով արտաքսեն Հայերը: Որոշ դիմադրութիւն մը կը կատարուի շնորհիւ Կարսէն, Իգդիրէն մեկնած կամաւորներու: Սակայն Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Ազրպէյճանցիները պիտի փրկեն ու ատիկա է կարեւորը: Արդէն իրենք ալ «Թուրքիայէն թող զինուոր գայ ու մեզ փրկէ» չեն ըսեր»:

Հարցազրոյցին վերջին մասը կը վերաբերի նախկին վարչակարգին ղեկավարներուն. անոնք բոլորովին անզօրացա՛ծ են այսօր: Ինանալ կը բացատրէ թէ անոնք տեղեակ են թէ նոր վարչակարգ մը զերոյի պիտի հաւասարեցնէ իրենց բոլոր կարելիութիւնները: Այդ պատճառով լուրջ մտահոգութեան մատնուած են. Մութալիբով որ ներկայիս Մոսկուա կը գտնուի դարմանումի պատրուակով, ձեռքի տակ պատրաստ կը պահուի: Իսկ Ազրպէյճանի մէջ Մութալիբովի կապուած խակական մաֆիա մը գոյութիւն ունի:

ԺԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Է.

Եթէ ապորիճինները կը մերժեն ակլիտակամորթներուն նմանիլ, ինչպէս կը մատնանշէինք անցեալ թիւին երբ կը գրէինք ցուցահանդէսին մասին (անոնք նոյնիսկ յատուկ բառ մը ունին այդ բարդ մասվիճակը արտայայտող, Աստուած միայն գիտէ ինչ կերպ -- Tyerabarrbowaryaou), Յոյները սակայն, ճիշդ հակառակ մտայնութիւնը ունին: Քանի մը տարի առաջ լոյս տեսած հատորի մը մէջ (George Kanarakis, Greek Voices in Australia, Sydney, 1987) հեղինակը ամենայն պարկեշտութեամբ ու վարժապետական տախակութեամբ, կուտայ յոյն գրականութեան զարգացումը Աւստրալիոյ մէջ երկու -- երեք սերունդի վրայով, 48 հին ու նոր հեղինակներու գործերուն խղճամիտ թարգմանութեամբ: Բռնուելիք բանաստեղծ, թատերագիր եւ արձակագիր՝ իրենց գլխաւոր թէմաներով կը լեցնեն կուշտ ու փիրուկ հատորը: Ծոխ բերք մը արդարեւ, ուր կարելի է մատնանշել գաղթական ժողովուրդի մը հոգեբանական բոլոր պահերը, անոր խենթ ուրախութիւններէն մինչեւ դառն տրխրութեան նոպաները: Նախ կայ գաղթականներու առաջին սերունդը, ճզմուած իր բարդոյթներուն տակ -- եթէ զուգահեռական մը քաշենք հայ գրականութեան հետ, կ'ունենանք Սփիւռքի գրականութեան առաջին սերունդին, Ծովից աշխարհի ամերիկահայ գրողները Արամ Հայկազ, Բենիամին Նուրիկեան, Վահէ Հայկ, Համաստեղ: Ահա յատկանշական ոտանաւոր մը

ԱՄԷՆ ՅՈՅՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾԸ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Երբ Աւստրալիա գաս եւ ուզես
յաջողիլ կեանքի մէջ
պէտք է գործի նետուիս էն սկիզբէն,
խոհանոցէն:
Բժիշկ ըլլաս թէ մասնագէտ, առանց
համար իմաստ չունի
ոչ ալ խենթ ես թէ խելօք, անգործ
ես թէ վաճառական:
Հոս Դրախտն է, բոլոր մարդիկ
հաւասար են իրարու
մեծ մէկն ըլլաս թէ աննշան, գետինն
աւլելով կը սկսիս:
Ինչքան բան որ գիտես պիտի առնես
ու անկիւն մը ձգես
Եւ նոր ասպարէզ մ'սկսիս աւլին հետ:

. . . .

Ուրիշ բանաստեղծ մը՝ նոյն թէմայով

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱՆ ՉԵՄ ՍԻՐԵՐ

Աւստրալիան չեմ սիրեր
տարիներով իր չարչարանքը քաշեցի
ձուկը ոստրէն խոհանոցներ
խոհանոցներ
ցերեկ գիշեր աշխատանք:
Ես իմ Աթէնքս կ'ուզեմ
նոյնիսկ եթէ անօթութեան զոհ երթամ
սագի մը պէս բերանս բաց
անվերջ խօսքի վէճի բռնուած
սրճարաններու աղմուկին մէջ:

Չեմ ուզեր այստեղերը մահը գրկել
օտարութեան այս ափերուն
ուր իմ կանանչ տարիներս
կորսնցուցի,
չեմ ուզեր ծերանալ առանց ապրած
ըլլալու:
Կ'ուզեմ ետ իմ գիւղս ըլլալ
ուր արեւը ես տեսայ, առաջին
անգամ,
շնորհ ըրէ ինծ Աստուած,
այդ բախտը
հոն գոցելու աչքերս,
հոն շնչելու վերջին շունչս:

Երկրորդ կարեւոր թէման գաղթականներու այս գրականութեան՝ կարօտի շատ զօրաւոր, տառապագին զգացումն է - ըստ երեւոյթին, Յոյներն ալ, մեզ նման, յատուկ բառ մը ունին xenitia զոր կը նըկատեն անթարգմանելի եւրոպական որեւէ լեզուի: Այս երկու թէմաները կը գրաւեն Առաջին Աշխարհամարտի յաջորդող տարիներուն եկած գաղթականութեան գրական երեւակայութիւնը: Սփիւռքահայ գրականութեան մէջ, այս կարօտի սերունդին ներկայացուցիչներն են Մ. Իշխան, Ա. Ծառուկեան, Ա. Երկաթ, Արմէն Անոյշ ու տասնեակ մը նուազ ծանօթ անուններ:

Ինչ որ սակայն շեշտօրէն կը զանազանէ գաղթական հայ եւ յոյն ժողովուրդներու գրական զգայնութիւնը՝ ետ հայրենի գիւղ կամ քաղաք վերադարձի թէման է: Ըստ երեւոյթի, Յոյներու մօտ, ինչպէս նաեւ Հրեաներու -- այս վերջիններու պարագային շատ աւելի խոր կերպով ապրուած վիճակ մըն է, հաւանաբար որովհետեւ աւելի երկար ու սրտաճմլիկ պատմութեան մը արիւնով շինուած -- վերադարձի միթիք մը կը գունաւորէ գրական զգայարանքը, Ոդիսեւսեան առասպելին մէկ նոր նմանակը...: Ահա օրինակ մը, բազմաթիւներուն մէջէն. --

ԿԱՐՕՏ

Հնամենի ձիթենիի մը ոտքին
յոգնած դադրած պառաւ կին մը
կը հանգչի
երախաներ կը վազվզեն իր շուրջը
բայց ինք սուզուած իր յուշերու
ալքերուն

կը վերյիշէ խոնարհ համեստ իր տունը
լքուած անտէր դռները գոց,
հոն հեռուն
իր գիւղին մէջ, Քիրինիայի մօտերը,
գազաններու վոհմակները դեռ չեկած:

Ու վայրկեան մը մտածումը հոն
կ'երթայ
իր պարտէզին ծաղիկներուն
թուփերուն
որթատունկին անուշաքոյր յասմիկին
որոնք աւա՜ղ կը փճանան անսուաղ:

Եւ պառաւը մեղմ անշշուկ կ'աղօթէ
ջերմ հաւատքով խաչ կը հանէ
խնդրելով
Աստուածածնէն օգնէ իրեն ետ երթայ
ետ ծաղկասուն շէն ու փուարթ
իր գիւղը:

Եւ սակայն փնտռեցէք հայկական երեւակայութեան մօտ ոդեպաշտական այդ խմացումը՝ ու դուք պիտի չգտնէք զայն: «Վերադարձի միթիքը» չկայ մեր մէջ, մենք կը մեռնինք մեր հողերէն անվերադարձ շարժաթափով բայց առաձգական պորտակապերու նման երկար թելեր մեզ կապուած կը պահեն մեր մեկնակէտին: Ի՞նչ է այս երեւոյթին բացատրութիւնը -- հողի վաւերական զգայնութեան պակա՞ս մը, օտարութեան համերուն շատ շուտ յարմարելու տաղա՞նդ մը, առանձնութեան տառապանքը յոլեայն քաշելու մազոխական վայելքի կարողութի՞ւն մը՝ թէ պատիժ մը, յանցանք մը քաւելու մեր զգացումը -- շատ յստակ չէ: Սակայն իրողութիւնը կը թուի կասկածէ դուրս ըլլալ -- ոչ մէկ մատեանի մէջ կը հանդիպինք վերադարձի այդ բնազդին: Հաւանաբար մեծագոյն պատճառը այդ բացակայութեան՝ Թուրքին չարագուշակ ներկայութիւնն մեր պապենական հողերուն վրայ եւ անոր հետ դեռ դարերով դրացնութիւն ընելու հեռապատկերին ահաւորութիւնը: Կը թուի թէ յոյն բանաստեղծներէն ոմանք բարեկամութեան ձեռք երկարած են Թուրքերուն, կամ ալ համակերպած են Թուրքին թրքութեան եւ կամ ալ, յոյն եւ թուրք նոր սերունդներ արդիական սենթէզի մը կարելիութիւնը տեսած են: Ինչ որ ըլլայ պարագան, վերջերս լոյս կը տեսնէր Greek & Turkish Poets of Today (Hamilton, N. Z., 1980) հատորը, թուրք բանական ծանօթ բանաստեղծ -- գրող ու դիւանագէտ Թալաթ Սայիթ Հալման, կը յայտնէր, յառաջաբանին մէջ. -- «Յոյն -- թուրք այս հրատարակութիւնը ցանկութիւն մը կը խորհրդանշէ: Ցանկութիւն թէ՝ բանաստեղծութեան հանդէպ Թուրքերու եւ Յոյներու այս հասարակաց հետաքրքրութիւնը իբրեւ կամուրջ ծառայէ նոր ոգիով աուլցուն բարեկամութիւն մը մշակելու երկու ազգերուն միջեւ: Աւելին՝ որ այս նախաձեռնութիւնը վերակենդանացնէ հասարակաց ճակատագիր մը ունենալու զգացումը, երկու ժողովուրդներու միջեւ»: Ու Թալաթ Հալման իր նախաբանը կ'աւարտէ հետեւեալ խօսքերով.

Փիւլէնթ Էճէվիթ, թուրք պետական մարդն ու բանաստեղծը «Թուրք -- Յոյն» քերթուած մը գրած է 1947-ին ուր ան կ'ըսէր. --

Մոգական կապոյտ մը կը տարածուի
մեր միջեւ
ծով մը մտերմութեան
որու ափերուն մեր երկու ազգերը
հաւասար գեղեցկութեամբ
կեցած են:

Թէ Թուրքերը կը համարձակին խօսիլ իրենց «գեղեցիկ հոգիին» մասին իբրեւ հաւասարը յունական շքեղ քաղաքակըրթութեան՝ կը դլէ կ'անցնի ամէն չափանիշ ամօթի եւ ողջմտութեան: Ճիշդ է անշուշտ որ թուրք գրականութիւնը երեք հանրածանօթ գրագէտ տուած է վերջին երեսուն տարիներուն -- Նազըմ Հիքմէթ բանաստեղծը, Եաշար Քէմալ եւ Օրհան Փամուք վիպասանները -- (եւ ամէն մշակուած անհատ ուրախ է իրենց հաշւոյն՝ թէ Քարա Քորումի տափաստաններէն խուժող բարբարոսները, քաղաքակրթութեան պատահաները եւ արհեստավարժ ցեղասպանները կամաց -- կամաց եւ ի վերջոյ սկսած են մշակուիլ) բայց դեռ շատ կանուխ է խօսելու համար «քաղաքակրթըուած» ազգի մը մասին: Երանի թէ այդպէս ըլլար...: Մենք Հայերս որ այնքան տառապած ենք իրենց առհաւական բնազդներէն, առաջինները պիտի ըլլայինք ողջունելու թուրք ցեղին հոգեփոխութիւնը, տրուած ըլլալով որ թուրք ազգին հետ առ յաւիտեան դրացնութիւն ընելու, ող ու ջուր բաժնելու դատապարտուած ենք: Ու շատեր հաւանաբար փորձուէին Թալաթ Հալմանի լաւատես կարծիքին հաւատալ՝ եթէ Սումգայիթի 1988 Փետրուարի, Կիրովապատի Նոյեմբերի եւ Բաքուի 1990 Յունուարի սպանդները չգային մեզ արթնցնելու թուրք ցեղին անփոփոխելի խառնուածքին ու անոր արիւնարբու բնազդներու մասին: Իրապէս դըժբախտ ցեղ, յաւէտ խարանուած իբրեւ վայրագութեան մարմնացում, ու դատապարտուած դարեր անընդհատ ոճրագործի իր համաւը անէծքի մը նման կրելու աշխարհի բոլոր հորիզոններուն, անկարող ոչ համակրանք ոչ ալ բարեկամութիւն վայելելու մարդկութեան ընտանիքին մէջ: Աշխարհի մէջ վստահօրէն չկայ մէկ հոգի խել որ պիտի ուզէր թուրք ծնիլ: Ահաւոր ըլլալու է Թուրքին առանձնութիւնը...:

Ետ գալով Աւստրալիոյ փոքրամասնութեանց գրականութեան, եւ յատկապէս յունականին ու Քանարաքիսի յիշուած հատորին, հետաքրքրական պիտի ըլլայ մօտէն քննել անոր 40 էջնոց ընդարձակ Յառաջաբանը: Առաջին նկատողութիւնը այն է որ բանասէրը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ աւստրալիաբնակ Յոյներու մշակած անգլերէն եւ յունարէն լեզուներով գրականութեան պատկանելիութեան մասին: Ո՞ր գրականութեան մաս կը կազմէ ան -- աւստրալիակա՞ն թէ յունական: Եթէ մենք Հայերս ըլլայինք, անմիջապէս հարցը պիտի տայինք ու սկսէինք տաք վիճաբանութեան, պատասխանին մասին: Ներկայ պայմաններուն տակ, ճակատագիրը մեզ խնայած է նորէն նոր կռիւներ այդ կնճռոտ հարցին շուրջ մեզ զրկելով հոս գրող--գրագէտ--բանաստեղծ ունենալէ: Գիտենք անշուշտ որ գաղութը շատ երիտասարդ է տակաւին եւ իր տարիքի այդ բերումով նետուած է կեանքը վայելելու եւ պայքարելու հեւքին մէջ: Ժամանակ տալու է անոր որ աճի, հասուննայ, մտաւորականութիւն ստեղծէ:

Երկրորդ նկատողութիւն Յառաջաբանին կապակցութեամբ, ուշագրաւ է որ ի տարբերութիւն ապորիճիններուն, յունական գրականութեան այդ նախաբանին հեղինակը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ անկլեւ-սաքսոն մեծամասնութեան գործադրած ցեղապաշտութեան՝ որմէ կը կը տառապին Յոյները եւս: Վերէն դէպի վար կտցահարելու կարգ մը գոյութիւն ունի երկրին մէջ եւ խորհելու է թէ Յոյները իրենց դիրքէն գոհ ըլլալու են, ունենալով իրենց կարգէն վար ստորադաս ցեղեր՝ որոնք աւելի կը տառապին երկրին հոգեբանութենէն քան իրենք:

(Վ Ե Ր Ջ)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Ազգին Տան մէջ կատարուած են Ազգային Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին 160-րդ տարեդարձը եւ Համբարձման տօնը Մայիս 31-ին, աշխարհական եւ եկեղեցական հանդիսութիւններով: Օրուան պատարագիչն էր՝ Գարեգին Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, որու բացումը կատարած է հիւանդանոցին քարտուղարը՝ Յարութիւն Տէր -- Ստեփանեան, որ խօսքը տուած է օրուան խօսնակ՝ Արման Մաքաշլեանի: Հոգաբարձուներէն՝ Պր. Յ. Մուրատօղլու կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը, որ նաեւ բացատրութիւններ տուած է հիւանդանոցին տնտեսական կացութեան մասին եւ յայտնած թէ գանազան միջոցառումներու շնորհիւ կարելի եղած է մասամբ թեթեւցնել երկու տարի առաջ ստորագրուած հաւաքական համաձայնութեան կողմէ ստեղծուած նիւթական ահաւոր դժուարութիւնները: Պիւտճէն բարձրացած է 14 միլիառ թրքական ոսկիի եւ մօտաւորապէս 1.5 միլիառ բաց կայ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Հաւաքոյթին փակումը կատարած է Պատրիարքը:

**

ՊՈԼՍՈՅ հայ երիտասարդ արժէքներէն՝ Գամէր Ալեանաք «Ճումհուրիյէթ» թերթի կողմէ ընտրուած է Թուրքիոյ ամէնէն խելացի չորս երիտասարդներէն մէկը եւ շուտով պիտի մասնակցի Միացեալ -- Նահանգներու Նիւ -- Եորքի մէջ կազմակերպուելիք «Ուղեղի ողիմպիականներ»ուն: Հայ երիտասարդը ծնած է 1965-ին, Պոլիս, աւարտած է Պողազիչի համալսարանի ճարտարապետութեան ճիւղը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահը, Յունիս 1-ի իրիկունը կեդրոնականի երգչախումբին համերգը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համազգայինի Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան «Գուսան» երգչախումբի տարեկան համերգը տեղի ունեցած է Մայիս 2-ին, Սթիֆըն Լիքօք Վարժարանի հանդիսասրահը: Երգչախումբին 12-րդ տարուան այս համերգը շատ յաջող եղած է: Բացման խօսքը արտասանած է «Համազգային»ի վարչութեան փոխ -- ատենապետ՝ Սիմոն Հասրճեան:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Մայիս 29-ին եւ 30-ին տօնուած է Մայիսեան անկախութեան 74-րդ տարեդարձը, 600 հոգիի ներկայութեան: Մայիս 28-ի խորհուրդին եւ Հայաստանի վերածնած անկախութեան իմաստին մասին խօսած է Հ. Յ. Դ. Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ Մանուկ Գալայճեան:

ԼԱՉԻՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Լաչինի շրջանը համապատասխանում է պատմական Սիւնիք նահանգի Աղահեճք գաւառին։ Տարբեր ժամանակաշրջաններում նրա տարածքը կոչուել է նաեւ Քաշաթաղ, իսկ արեւելեան մասը՝ Զառխտ։ Մինչեւ 18-րդ դարի սկիզբը շրջանը զուտ հայաբնակ էր, բայց նոյն դարի 20-ական թուականներից մինչեւ 50-ականները գաւառի վրայ պարբերաբար կատարուած աւերումների հետեւանքով այն մեծապոյն մասով հայաթափ դարձաւ։ Դրանում իր լուման յատկապէս ունեցաւ Շուշին տիրացած Ջուանշիրցի Թուրք Փանահ խանը։ Վերջինիս յաջողուեց գաւառի հայութեան մեծ մասին ստիպել լքելու հարազատ բնակավայրերը։ Ամայացած գիւղերը միաժամանակ անց բնակեցուեցին Թրքական ու քրդական ծագումով Թախտական ցեղերով։ Պատմագիր Զաքարիա Քանաքեռցու վկայութեամբ վերջիններս բնակուում էին սեւ գոյնի վրաններում մէջ։

Բուսաց տիրապետութեան հաստատումը տարածքը մտաւ Ելիզաւետպոլի նահանգի Զանգեզուր գաւառի կազմի մէջ։ 19-րդ դարի կէսերի վիճակով հատուկենտ հայաբնակ մնացած հայաբնակ գիւղերից զատ (Ալիղուլի, Հարար, Մինքենդ, Զէյվա) գաւառի տարածքում նստակեաց այլ բնակչութիւն չկար։ Լայնածաւալ տարածքները ողողուած էին իրենց բնակատեղերը յաճախակի փոփոխող վաչկատուն Թուրք եւ քիւրտ ցեղերով։ Միայն 1850-ական Թուականներից յետոյ կամաց-կամաց յայտնուեցին նաեւ այլազգիների գիւղերը։

20-րդ դարի սկզբներին շրջանի ներկայիս տարածքում արդէն մշտական բնակչութեամբ գիւղի կարգավիճակ ունէին շուրջ 80 բնակավայրեր։ Դրանց մօտ կէսը (լեռնային մասում) քրտաբնակ էին, միւս կէսը՝ (նախալեռներում եւ ցածրադիր վայրերում) Թրքաբնակ էին, մի քանիսը՝ հայաբնակ։

1905 Թ. հայ-Թրքական (Թաթարական) ընդհարման ժամանակ վնասի իրենց բաժինն ունեցան նաեւ գաւառի նշուած հայաբնակ գիւղերը։ Օգոստոսի 20-25-ին զինակայ Թուրքերի յարձակումներից միայն Մինքենդ գիւղում Հայերն ունեցան 240 զոհ։ 38 մարդու էլ գերի էին տարել մօլլանցի Թախտական Թուրքերը։ Ուշագրաւ է, որ 1906 Թ. նոյն գիւղերի մի անգամ եւս Թալանուեցին, բայց այս անգամ կառավարութեան կողմից։ 1905-1906 Թուականներին միւս գիւղերը աւելի շատ ունեցել են նիւթական կորուստներ։ Այնուամենայնիւ գաւառի սակաւաթիւ հայ գիւղերը մինչեւ 1918-1919 Թուականները շարունակեցին մնալ հայաբնակ եւ ամայացան միայն մուսաւաթականների իշխանութեան օրօք։ Ադրբեջանում խորհրդային կարգերի հաստատումից յետոյ հայաթափ գիւղերը բնակեցուեցին Ադրբեջանցիներով։

Ինչպէս պատմական Հայաստանի ցանկացած անկիւն, այնպէս էլ Աղահեճք Քաշաթաղ գաւառը կամ ներկայիս Լաչինի շրջանը նոյնպէս հարուստ է հայկական պատմական յուշարձաններով։ Դրանք խիստ բազմազան են եւ վերաբերում են պատմութեան ամենատարբեր ժամանակաշրջանների։ Նշենք, որ Լաչինի շրջանի հայկական յուշարձանները, ցաւօք, առ այսօր շատ քիչ են ուսումնասիրուել, բայց այդ պայմաններում էլ միայն դրանց անուանական Թուարկումը բաւականին ընդարձակ ցուցակ է կազմում։

ՄԻՆՔԵՆԴ

Գիւղը գտնւում է Աղաւնոյ գետի վերին հոսանքի շրջանում։ Ջորի այդ ուղղութեամբ վերջին գիւղն է։ Ստեփանոս Օրբելեանի յիշատակ Սննի գիւղն է։ Կանգուն է անմշակ քարերով կառուցուած եկեղեցին։ Շինութեան ստոյգ ժամանակը յայտնի չէ։ Նորոգուել է 1675 Թ.։ Գիւղի տարածքում պահպանուել են ջարդոտուած ու տեղահան արուած բազմաթիւ տապանաքարեր ու խաչքարեր։ Կան արձանագրութիւններ՝ 1662, 1685, 1698, 1891, 1904 Թուականներից։ Գիւղի վերի Թաղում կանգուն է երկթռիչք միջնադարեան կամուրջը, ձորում գործում է 19-րդ դարում կառուցուած ջրաղացը։ Ոչ հեռու շատ ժայռաբեկորների վրայ պատկերուած են մարդ, այծ, որսորդ, Թռչուն եւ այլն։ Ժայռապատկերները վերաբերում են մ.Թ.ա 4-3 հազարամեակներին։

ԿԱԼՈՒԽՁԻ

Գտնւում է Զաբուխ գետի ափին։ Աւերակ եկեղեցու արձանագրութիւնից իմացւում է գիւղի պատմական հայկական անուանումը, այն է՝ Կոտահորինք։

ՇԱԼՈՒԱ

Գիւղը գտնւում է համանուն գետի ձորի ձախ ափին։ Կանգուն է Թաղակապ եկեղեցին։ Պատերի մէջ ագուցուած են բազմաթիւ խաչքարեր ու տապանաքարեր։ Վերջիններից երկուսը Թուագրուած են՝ 1629 եւ 1651։ Եկեղեցու մուտքին կայ 1411 Թ. նուիրատուական յիշատակութիւն։

ՓԻՐՋԱՀԱՆ

Գիւղի մօտ, Շալուա գետի վրայ կանգուն է 17-րդ դարի կառոյց՝ միաթռիչք կամուրջը։

ՈՒՆԱՆՆԱՒ

Գտնւում է Ֆաթալիփիա գիւղի մօտ։ Նրանից 1 քմ. հեռու գտնուող Եկեղեցին 1983 Թուականին քանդել են։

ԼԵՆԻՆՔԵՆԴ (ՂԱՐԱՔԷՇԻՇ)

Գիւղամիջում կանգուն Թաղակապ եկեղեցու ներսում Թուրքեր են բնակւում։

Պահպանւում են Հայոց գերեզմանատան մնացորդները։

ՔԷՕՍԱԼԱՐ

Գիւղի եզրին, ձորապռնկին կանգուն է փոքրիկ մի եկեղեցի։

ԱՀՄԵԴԼՈՒ

Գտնւում է Աղաւնոյ գետի աջ ափին։ Գիւղամիջում կանգուն է եկեղեցին։ Պատերի մէջ ագուցուած խաչքարերից մի քանիսը արձանագիր են (մէկը՝ 1517 Թուականից)։ Գիւղամիջում ընկած մէկ այլ խաչքար ունի 1289 Թ. կարեւոր արձանագրութիւն։ Գիւղի տարածքում է միջնադարեան ամրոցը։

ՁԱԲՈՒԽ

Հայոց Պախախոնիք գիւղն է։ Հայաբնակ է եղել մինչեւ 1775 Թ.։ Գիւղի «Քէշիշ վերան» (Քահանայի աւերակ) հանդի խաչքարն ունի 1655 Թ. արձանագրութիւն։

ՄԱԼԻԲԷՅ

Քրտաբնակ փոքրիկ գիւղ է Զաբուխ գետի ափին։ Պատմական Մախուլն գիւղն է։ Գիւղամիջում մի խաչքար ունի 1328 Թուականի արձանագրութիւն։

ՄԻՐԻԿ

Գիւղամիջում կանգուն է Թաղակապ եկեղեցին։ Բակում կան տապանաքարեր։ Վերջիններից երկուսը Թուակիր են՝ 1654 եւ 1655։ Եկեղեցին 1682 Թ. մի նուիրատուական արձանագրութեան մէջ յիշատակւում է Սուրբ Աստուածածին անուամբ։

ՇԱՄՔԵՆԴ

Գիւղից հարաւ-արեւմուտք պահպանւում են մի աւերակ վանքի մնացորդներ։

ԿԱՏՈՍ ԳԻՒՂ

Կատոս եւ Շէյլանլի գիւղերի միջեւ, Հոչաս գետի ափին պահպանւում են 6-7-րդ դարերի միանաւ բազիլիկ եկեղեցու մնացորդները։ Շուրջը խաչքարերով գերեզմանոցն է։ Գիւղի մօտ կան երկու միջնադարեան կամուրջներ (կանգուն է միայն մէկը)։

ՇԷՅԼԱՆԼԻ

Պահպանւում է Հայոց գերեզմանատան մնացորդները։

ՍՈՒԼԹԱՆԼԱՐ

Գտնւում է Աղաւնօ (Զաբուխ) գետի ափին։ Գիւղամիջում կանգուն է Քաշաթաղի մելիքների իշխանական ապարանքը։ Հնում գաւառի մելիքանիստ կենտրոնն էր։

ՎԱՐԱԶԳԱՆ (ՎԱՐԱԶԳՈՄ)

Լքուած գիւղ է։ Մօտ է Բոզլու գիւղին։ Այստեղ դեռեւս կանգուն է 9-10րդ դարի մի գմբեթաւոր խաչաձեւ յատակագծով եկեղեցի, կառուցուած սրբատաշ քարերով։ Շուրջը խաչքարերով գերեզմանոց է։ Ոչ հեռու ժայռափոր կացարաններ են։

ՀՈՉԱՍ (ՔՈՉԻՉ)

Գաւառի պատմական հարուստ անցեալով յայտնի գիւղերից է։ Գտնւում է Հոչաս գետի աջ կողմի ձորալանջին։ Գիւղամիջում կանգուն է անմշակ քարերով կառուցուած եկեղեցին։ Գիւղի տարածքում կան ջարդոտուած խաչքարեր ու տապանաքարեր։

ՔԻՒՐԴ ՀԱՃԻ

Այս ու Արոխլու գիւղերու միջեւ տարածւում է մի ընդարձակ միջնադարեան գիւղատեղի։ Դրա կենտրոնում 1980-ական Թթ. սկզբներին պայթեցուած եկեղեցու մնացորդներն են։ Շուրջը խիստ ընդարձակ գերեզմանոցն է՝ հարուստ խաչքարերով ու տապանաքարերով։ Արձանագրուածներից մէկը 1298 Թուականից է։

ԲՂԱՆԻՍ

Գիւղում կանգուն է անմշակ քարերով կառուցուած հողածածկ հարթ տանիքով մի եկեղեցի։ Մուտքի բարաւորին ու պատերի մէջ այլ տեղերում ագուցուած են գեղաքանդակ մի քանի խաչքարեր։ Գիւղի խանութի եւ պահեստների պատերի մէջ ագուցուած են արձանագիր սրբատաշ քարեր։

ՂՈՒՇՉԻ

Գիւղից դէպի Միրիկ տանող ճանապարհին մի ժայռի գագաթին կանգուն է 12-13-րդ դդ. շինութիւն «Մկնատամի Խաչ» Եկեղեցին եւ կից շինութիւնները։ Մատուռը կառուցուած է միայն սրբատաշ քարերով։ Այստեղից 2 քմ. հարաւ-արեւմուտք կանգուն է մէկ այլ միանաւ Թաղածածկ եկեղեցի, կառուցուած անմշակ քարերով։

ՀԱՐԱՐ (ԱՅԺՄ՝ ՎԵՐԻՆ ՓԱՐԱՋԱՆ)

Գաւառի նշանաւոր գիւղերից էր։ Գրչութեան կենտրոն։ Մինչեւ 1910-ական Թթ. վերջերը հայաբնակ էր։ Պահպանւում են աւերակ եկեղեցու մնացորդները եւ գերեզմանոցը՝ մեծաթիւ տապանաքարերով։

ԱԼԻՂՈՒԼԻ

Մինչեւ 1910-ական Թթ. հայաբնակ այս գիւղում պահպանուել է միայն գերեզմանոցը՝ շուրջ 3 տասնեակ սրբատաշ ու արձանագիր տապանաքարերով։

ՁԻՁԻՄԼԻ

Պատմական Վանոցա գիւղն է։ Գիւղամիջում սրբատաշ քարերով մի եկեղեցի ըստ արձանագրութեան կառուցուել է 1156 Թուականին։

ԼԱՉԻՆ

Ներկայիս համանուն շրջանի շրջկենտրոնն է։ Հնում կոչուել է Խոժորաբերդ։ Շուկայի մօտ նստարան դարձրած մի խաչքարն ունի 1412 Թ. արձանագրութիւն։ Մի Թուրքի տան պատի մէջ ագուցուած է 1562 Թ. արձանագրութեամբ քար։

ԾԻԾԵՌՆԱՎԱՆՔ

Սիւնեաց ամենանշանաւոր վանքերից մէկն էր։ Եպիսկոպոսանիստ, գրչութեան կենտրոն։ Գտնւում է Թրքաբնակ Զէյվա գիւղի մօտ։ Եռանաւ բազիլիկ է։ Կառուցուած սրբատաշ քարերով 6-7 դարերում։ Շուրջը պարսպապատ է, ունեցել է միաբանական սենեակներ։ Պահպանուել են բազմաթիւ խաչքարեր ու արձանագրութիւններ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

«Ազատամարտ» (Մայիս)

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ո՜վ գիտէ, ինչ գէշ լոյս կար դէմքին վրայ, որպէսզի կարելի ըլլար այդ կենցաղը։ Ու այդ տագնապը գուցէ դեռ երկար շարունակուէր, եթէ այդ նախախնամական հանդիպումը տեղի չունենար։

Նաւահանգիստի փողոցներէն մէկուն մէջ մոլորած էր, երբ ծանօթ ձայն մը անունը տուաւ։ Գլուխը դարձուց ու քիչ մնաց պիտի պոռար ուրախութենէն։ Կարշնեղ տղայ մը եկաւ վրան ու գրեթէ գրկեց զինքը։ Հանրակառքի տոմսակավաճառի համազգեստին մէջ՝ հազիւ Թէ կարելի էր ճանչնալ զայն, եթէ խոշոր ծիծաղն ու տաք ձայնը չցնցէին զինքը։

- Լեռը լերան չի հանդիպիր՝ մարդը մարդուս կը հանդիպի, ըսաւ սուտ փորձառութեամբ մը, Թացնելով ձայնը։

- Շանորդի, մըլտաց ինք անկեղծ խանդաղատանքով մը։

Ու անմիջապէս միւսը սկսաւ պատմել իր արկածները՝ Բերլոյ մէջ, վերջին հանդիպումէն ի վեր։ Ու յետոյ հոս, Պոլիս, ուր հօրը հին բարեկամներէն մէկը այս գործը ճարած էր։ Ապշեցուցիչ արագութեամբ մը հասունցած կը Թուէր եւ իր երիտասարդութիւնը կը խայտար ողջ անձին վրայ։ Ձայնը հաճելիօրէն Թաւ էր ու վերի շրթունքին վրայ՝ աղուամազերը արդէն նշմարելի էին։ Խօսքերուն մէջը եւս բացայայտ էր այդ կանխահաս երիտասարդութիւնը։ Տարէցներու նման՝ ոչ բոլոր խնդիրներու շուրջ կը յայտնէր վճռական կարծիքներ ու զօրութեամբ կը խընդար։ Ծխավաճառի մը առջեւ կեցաւ ու նոյն փորձառու շարժումներով, որ կեանքի հաճոյքները սիրող ու զանոնք գործածել գիտցող մարդոց մօտ կարելի է հանդիպիլ, տուփ մը գլանիկ գնեց։ Եռանդով բացաւ զայն ու երկարեց իրեն։ Այնքան բնական էին անոր շարժումները, այնքան վայելուչ իր յաղթական երիտասարդութեան՝ որ ինք զաղտնօրէն ամչցաւ իր յամեցող պատանութեան պատճառաւ։ Տարեկիցներ էին Թէեւ, այլ ինք կը շարունակէր յապաղիլ կեանքի շեմին վրայ, երազելով ինչ որ գալիքին մէջ կրնար գտնել, մինչդեռ իր ընկերը ոողուած էր կեանքով, կ'որոշ կեանքով։ Անոր զօրեղ կզակը կը յայտնէր կանխահաս վճռականութիւն մը ու ինք կը զարմանար Թէ ինչպէս, ամբողջ երեք տարի, այդ տղան, այս մարդը, քալած էր իր շուքին մէջ, անադմուկ հաճութեամբ մը։

Երեք քաղցր ու արկածալի տարիներ, երբ պզտիկ բաժանումներէ յետոյ, վերստին իրար կը գտնէին, նոյն հրճուանքով ու նոյն եղբայրութեամբ։

Երեկոն կը վառէր հեռուն իր խարոյկները, Վոսփորի բլուրներուն վրայ։ Ու ողջ երկիրը, կը Թուէր Թէ, կը դողդոջէր սիրով։ Նաւ մը սահեցաւ ճեղքելով Ոսկեղջիւրը, սուլելով։ Ինք որ անապատներու կրակը ունէր դեռ աչքերուն մէջ ու անհուն աւազադաշտերու տօթը դէմքին վրայ՝ խորին երջանկութեամբ կը դիտէր ծովը ու իր մանկութիւնը քառասմբակ կը վերադառնար իրեն։ Ինչ որ կը սիրէր այդ վարկաչուն աղմուկն էր՝ եզերքներուն վրայ, ձկնորսներու ձայները, որ կը բախէին իրարու ու կը լուծուէին մօտակայ նեղ փողոցներուն մէջ։ Այդ աղի ծովու բոյրը, ծովային սէզերու, ձուկի, ոսկաններու եւ մակոյկներու արձակած հոտը, որ կ'ելլէր հովին Թեւերուն վրայէն ու կը հասնէր դէմքին։ Ու կիները, որ կը սահէին, իրենց յարուցած պզտիկ շրջիններով, հեշտութեան բոլոր կարելիութիւններով՝ որ կը կրէին մօտալուտ գայթակղութեանց պէս իրենց մարմիններուն վրայ, պարտէզներու պէս էին՝ որ ցանկապատէն կը դիտես, նախանձելով տիրոջ։ Ու կ'անցնէին արդարեւ պարտէզներու պէս ծաղկած, ձգելով իրենց ակօսներուն մէջ, վաչկատուն բոյրերու ալիքներ։ Կը զարմանար հոգւոյն խորը, ցաւագին ապշութեամբ մը, կեանքին այս խռովիչ գեղեցկութեան վըրայ։ Զորս տարիներու անապատ գիշերներէն յետոյ՝ ի՞նչպէս դեռ երկրին վրայ այսքան գարուն ու այսքան ծաղիկ կար։ Երեկոն կը Թրթռար անոնց մարմիններուն վրայ՝ Թափանցիկ շղարշի մը պէս ու կը լուսաւորէր զանոնք։ Հրճըւանքի Թափօրի մը պէս՝ կ'երթային ապատանիկ գիշերուան Թաւշեայ լուութեան, սկսելու համար սիրոյ յաւիտենական երգը։ Հրճուանքը, խուլ ալեկոծութեամբ մը կ'ելլէր քաղաքին ընդերքներէն ու կը Թաւալէր փողոցէ փողոց ու տունէ տուն։

-- Պէյի մը պէս կ'ապրիմ, ըսաւ Արշամ ու գործս զուարճալի է։ Բայց պէտք է վերջ ի վերջոյ դպրոց երթալ։ Մեծ եղբայրս վերջին նամակով կը պնդէ, որ Կեդրոնական արձանագրուիմ։ Դիւրութեամբ որբանոց կարելի է մտնել ու ցերեկները դպրոց երթալ։ Բայց տասնեւութ տարեկան կ'ըլլանք շուտով։ Նորէն որբանոց, առանց դրամի կտորի մը, նորէն նոյն կերակուրները, որ զզուանքով բերնիդ կը տանիս։ Դուն նորէն ազգականներ ունիս հոս...

-- Ազգականնե՛ր, կրկնեց ինք սպիտակ ձայնով մը։

(Շար. 24)

(Շար. Ա. էջէն)

Հաւանաբար այս ժողովին ամէնէն դիպուկ վերնագիրը գտած է Ժորժ Սիւֆէր, որ «Ֆիկառօ»ի իր քրոնիկը կը խորագրէ «Լը Քարնավալ տը Ռիօ»:

ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ Խորհրդարանը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ լայն ինքնավարութիւն կը շնորհէ արեւելեան — Մոլդովայի ռուսախօս անջատողականներուն: Պիտի կարենան իրենց լեզուն պահել որպէս պաշտօնական լեզու:

ՓԱՆԱՄԱՅԻ մէջ, Նախագահ Պուշ չատ բուռն ցոյցերու ենթակայ եղաւ, երբ կը պատրաստուէր ճառ մը խօսելու ժողովրդավարութեան վերահաստատման մասին: Ստիպուեցաւ կարճ կապել, մինչ ոստիկանութիւնը ցուցարարները կը ցրուէր արտասուաբեր ձեռնառումբերով, եւ ինք ալ «բարձր պաշտպանութեան» տակ կը հեռանար: Նախապէս ալ ամերիկացի զինուոր մը սպաննուած էր:

ՌՈՒՍ ՄԻԼԻԱՌԱՏԷՐ՝ Կոնստանդէն Բորովօյ յայտարարեց թէ նոր կուսակցութիւն մը կը հիմնէ՝ «Ազատ Տնտեսութեան Կուսակցութիւնը», որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ «քաղաքական մարդոց եւ ձեռնհաս անձնաւորութեանց նոր սերունդ մը յայտնաբերել եւ ոչ թէ առանց ուղեղի լծակներ, համայնավար կուսակցութեան կաղապարին մէջ ձուլուած»: Ինք, Ռուսաստանի ապրանքներու սակարանի Նախագահն է, նաեւ քանի մը տասնեակ այլ ելմտական եւ սակարանային հաստատութեանց. «Իր կայսրութիւնը» 5 միլիառ ռուբլի (270 միլիոն ֆրանք) կը գնահատուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ մինչ մեծածաւալ մաքրագործումներու ձեռնարկած է հիւսիս — արեւելեան գօտիին մէջ, իրենց բնավայրերէն վտարելու համար քիւրտ զինեալ խմբակները, Տիգրանակերտի մէջ սպաննուած է քրտամէտ թերթի լրագրող մը եւս: Տարեսկիզբէն ի վեր սպաննուած 5-րդ լրագրողն է ան, նոյն շրջանին մէջ:

ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆըրանսայի շրջանի վարիչ մարմինը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 14, Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 1915 — Յունիս 15-ին Պոլսոյ Պայազիտի հրապարակին վրայ կախաղանով նահատակուած Քսան Հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին:

Offre d'emploi

RECHERCHONS

dame arménienne pour s'occuper dans la journée d'une personne âgée résidant à Paris dans le 19e.

TEL : 42 43 71 36

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԵՒ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կ'արտասանէ
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
Երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ
եւ իր աշակերտներուն

Մայր Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրրահին մէջ
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
Ուրբաթ, Յունիս 19, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30-ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Նիւթ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԱՅՍՕՐ

Կը խօսին՝
ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
(Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի խորհրդական, ՀՀՇ-ի վարչութեան անդամ)
եւ
ԴԱՒԻԹ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդի երեսփոխան եւ ՀՀՇ-ի փոխ-նախագահ)

Հարցազրոյցը կը վարէ՝
ԿԱՐԳԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ
(Դասախօս Մոնրէալի Համալսարանի փիլիսոփայութեան Ամպիոնի)

Կը նախագահէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ
(Տնօրէն Դպրոցասէր վարժարանի)

Երեքշաբթի, Յունիս 16, ժամը 20-ին
ԵԱՆ'Ս Ակումբին մէջ
5, avenue Reille — Paris 14e

COOPERATION ARMENIE

au YAN'S CLUB
le Jeudi 18 Juin à 20 heures

CONFÉRENCE - PROJECTION DE FILMS

MAI 92
A LENINAKAN, NALBAND, SPITAK, VARTENIS
—— *Les orphelins du tremblement de terre*
—— *Les unités de production,*
—— *Les fedaïs de la prise de Chouchi.*
suivie d'un dîner avec l'équipe de Coopération Arménie et les parrains sur réservation : 180 F.
Adresse : YAN'S CLUB : 5, ave. Reille, 75014 Paris, M° Glacière
Réservations pour le restaurant auprès de Christine Papazian : Tél. : 47 36 40 78

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

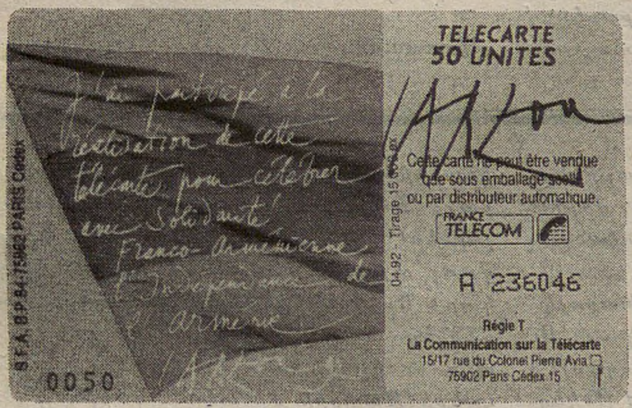

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « ՀԱՅԱՍՏԱՆ » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :
- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : .... J'envoie un don de :
Prénom : .... ☐ 300 francs ☐ 600 francs
Adresse : .... ☐ 900 francs
.... ☐ Autre .... francs
.... + 30 F de frais d'envoi recommandé
Code postal : .... TOTAL : .... F
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier. soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE

est heureux de vous inviter le Dimanche 21 Juin à 20 heures
à une CROISIERE SUR LA SEINE
à bord du «*Château Gaillard*»

avec

DINER - DANSANT

animé par un *ORCHESTRE GREC*

Départ Quai de Grenelle — Paris 15e, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 heures précises

Réservation : au Collège Tebrotzassère - Tél. : (1) 43 81 01 72
ou 48 60 66 18, 46 06 96 49, après 19h : 48 94 01 14

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ — Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ժաքլին Պապիկեանի ընտանիքին եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այդ տխուր առթիւ իրեն եղած նուէրներուն համար. — Տէր եւ Տիկին Բ. Աբրահամեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Աբրահամեան 500 Ֆր.:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շաւէ Նահապետեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ծառայեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 16

MARDI
16 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.819 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.819

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇՈՒՇԻՒՆ ԵՏՔ

Շուշիի ազատագրումին հանդէպ չափաւոր (չըսելու համար երկչոտ), հասուն, փիլիսոփայ մարդու կեցուածք մը ունեցանք. ատիկա երեւոյթ մըն է որ զարմանալի ըլլալուն հետ, ծնունդ կուտայ բազմաթիւ հարցումներու :

Հայկական ուժեր հող եւ առին : Ու ատիկա այնպիսի պայմաններու մէջ, երբ ոչ «հայկական» ըսելով կարելի է ամէն բանը քիչ -- շատ տեղը, բնականոն երկրի մը պատկանելութիւն հասկնալ, ոչ ալ «ուժ» բացատրութիւնը հոմանիշ նկատել կանոնաւոր զօրքի ու զինամթերքի : Երկիրը՝ Ջարդուփշուր Ղարաբաղն էր, Հայաստանի զօրակցութեամբ. երկիր որ երկարատեւ շրջափակման մը ճիրաններուն մէջ, չէր գիտեր գլուխը ո՛ր պատին զարնել. իսկ «ուժ»ը այն մեծն ու պզտիկն էին, երիտասարդն ու տարեցը որոնք գընուած, գտնուած, գրաւուած զէնքերով եկան հող պաշտպանելու ու նոր, նոփնոր էջ մը գրեցին մեր պատմութեան գիրքին մէջ որ դարեր, դարերով միայն «տրուած» բաներու ցուցակ էր դարձած :

Յաղթանակի մեր ամենամօտիկ յղումը Վարդանանցին չէ՞ր որ կ'երթար մինչեւ երէկ, երբ ազգային հպարտութեան կաթիլ մը կ'ուզէինք խառնել մեր ճառերուն կամ քարոզներուն. կամ շատ շատ կը սեւեռէինք երկչոտ քայլերով անոր քով տեղաւորուած Սարդարապատին ուր թէեւ յաղթանակ թարգմանուած էր «չտրուած»ը : Իսկ ո՞վ անմիջապէս կրնայ յիշել թէ որքա՛ն ետ պէտք է երթալ «առնուած»ի հետք մը գտնելու համար :

Այսօր կայ Շուշին : Ճակատագրին տընօրինութեամբ, Հայու գնդակներէն, հըրազաններէն աւերուած, սակայն այսօր կրկին հայապատկան դարձած Շուշին : Այս վերադարձը, անկախ՝ մեծ կամ փոքր, շատ կամ քիչ կարեւոր ըլլալու, ռազմագիտական դիրքի, արժէքի նկատառումներէն, դարերէ ի վեր փակ մնացած դըռան մը բացումին խորհրդանիշն է այսօր : Վերջակէ՛տ կորուստին, մեղմէ խըլուածին. հող ըլլայ ան, թէ կեանք :

Այս պարզ, դարերէ ի վեր սպասուած իրողութիւնը չե՞նք տեսներ, թէ չենք կըրնար տեսնել ; Չե՞նք կրնար, թէ չենք ուզեր ըմբռնել այս պարզագոյն եզակի յատկանիշը : Դարերով պարտութեան բացակայութիւնը «յաղթանակ» նկատելու պարտաւորութիւնը այնքա՞ն խոր արմատացած է մեր մէջ. յաղթանակներու կարօտէն սպառած մեր հոգիները ա՞յս աստիճան գերի դարձած են ողբերուն ու արցունքին : Կը վախնա՞նք արդեօք մեր ուրախութիւնը բարձրաձայն արտայայտելու. այնքան մե՞ծ է կորուստներու բացած փոսը.. : Ուրախալի պատահարներն իսկ չարաշուք վաղորդայնի մը ստուերը կը բերեն իրենց հետ : Կը բերե՞ն իսկապէս, թէ մե՛նք ենք որ ստուերներ կը տեսնենք ամէն տեղ ; Թէ արդեօ՞ք մեզի համար «ազգային» պիտակին արժանի մնացած են միայն ողբասացութիւնն ու սիրոյ սեղանները, իսկ անոնցմէ դատ ամէն բան կը նետենք անտարբերութեան անյատակ մեր տոպրակին մէջ... :

Յաղթանակներու չափ անհրաժեշտ է մեզի համար այս երեւոյթին արձագրութիւնը : Լաւագոյն դարմանը պիտի ըլլան, անկասկած, նոր Շուշիներ, մինչեւ որ հայ մարդկին բազուկին ուժը վարակէ նաեւ մեր հոգիները ու չվախնանք այլեւս ուրախանալու յաղթանակներու դիմաց ;

Ա. Թ.

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԼԱՅՆԱԾԱՒԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

ԱՍԿԵՐԱՆ, ՄԱՐՏԱԿԵՐՏ, ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԻՒՂԵՐ ԳՐԱՒՈՒԱԾ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Ուրբաթ, Յունիս 12, իրիկուան ժամը 19--ի շուրջ է (ֆրանսական ժամով) որ կը տեղեկանայինք հեռաձայնով Երեւանէն, թէ նոյն իրիկունը տեղական ժամով 19--ին լայնածաւալ յարձակումի մը ձեռնարկած էին ադրբեջանական ուժերը, դէպի Ասկերան, Սրխաւէնդ, Մարտակերտ, ծանր հրետանիով (30 հրասայլ) եւ ռմբաձիգ Սու -- 25 օդանաւերով : Յաջորդող 48 ժամերուն, կացութիւնը ալ աւելի վատթարացած էր, հայաբնակ գիւղեր ինկած էին Ազերիներու ձեռքը (հիւսիս -- արեւելեան Ղարաբաղ, ինչպէս Նախիջեւանիկ) : Յունիս 15, Երկուշաբթի առտու, թէեւ վերջնապէս չէր ստուգուած երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (Երեւանի ժամով 9·30--ին) բայց, հաստատ կը թըւէր որ Շահումեանը ինկած էր : Արդէն փարիզեան օրաթերթերէն ոմանք ալ կը հաստատէին : Յարձակման սկսելէն քանի մը ժամ ետք Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը հրապարակէր (տես՝ քիչ անդին) :

Յարձակման սկիզբէն իսկ գրադ ռումբերը կը տեղային Ասկերանի վրայ եւ անմիջապէս շուրջ տասը վիրաւորներ կային, որոնք հիւանդանոց կը փոխադրուէին : Ժամը 21--ի շուրջ, կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենային Մարտակերտի Կիչան գիւղի շուրջ :

Շաբաթ, Յունիս 13--ին, Շահումեանի շուրջ էր մանաւանդ որ կռիւները կը սաստկանային, Բուզլուխ, Էրքէջ, Մանաշիթ կ'իյնային Ազերիներու ձեռքը ; Կարելիութեան սահմաններուն մէջ, Շահումեանի բնակիչները կը փոխադըրուէին Գիւլիստան : Շաբաթ օրուան տըւեալներով 30 վիրաւոր կար եւ 10 մեռեալ, թէեւ կարելի չէր որեւէ ճշգրիտ թիւ ունենալ : Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը վար առած էին ՍՈՒ -- 25 ադրբեջանական օդանաւը (Շաբաթ, ժամը 21--ին) որ ինկած էր Աղդամի շրջանը եւ մեռած էր օդաչուն՝ Վագիֆ Կուրբանովը, որ Ադրբեջանի «ազգային հերոսը» կը նկատուի :

Նոյն իրիկուն կացութիւնը շատ ծանր էր Շահումեան, թէեւ հայկական ուժերը կրցած էին Սրխաւէնդի մօտ կամուրջը ետ առնել ինչ որ թոյլ պէտք էր տար օգնութիւն հասցնել, քանի ճամբան գոց էր մինչ այդ : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, Կիրակի օր, հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ետ կը մղէին Ազերիները եւ նոյնիսկ կը յառաջանային դէպի Աղդամ, որ Ադրբեջանցիներու գըլխաւոր բերդն է յարձակումներու համար Ղարաբաղի վրայ : Կիրակի օր, հայկական թեւան մըն ալ վար առնուած էր, չորս զոհեր տալով ;

Կիրակի օր նաեւ 21 վիրաւորներ Շահումեանէն Երեւան փոխադրուած էին, կան մանուկներ :

Ինչպէս ըսինք, Յունիս 15--ին, Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն կարելի չէր զոհերու ստոյգ թիւ մը ունենալ ; Փարիզեան մամուլը սակայն տարբեր եւ երբեմն ալ ահաւոր («Իւմանիթէ») թիւեր կուտար, պարզ է, ըստ աղբիւրներու :

ՄԱՄՈՒԼ

(ՅՈՒՆԻՍ 15)

«LIBERATION»

50--էն 200 մեռեալի մասին կը խօսի, վերջին երեք օրերու ընթացքին, Կիրակի օր Երեւան եւ Բաքու հրատարակուած հաշուեկշիռներու համաձայն : Շահումեանի շրջանը, եօթը հայկական գիւղեր ամբակոծուած են եւ պարպուած իրենց հայ բնակիչներէն : Կիրակի իրիկուն, հայկական հրամանատարութիւնը կը պնդէր որ բոլոր ճակատներու վրայ յարձակումը ետ մղուած է եւ թէ հայկական քաղաքազօրքերը կը մօտենան Աղդամի եւ կ'ամբաստանէր «Թուրք զինուորական փորձագէտներ» որ կը մասնակցին ազերի յարձակումներուն :

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

Կը հաստատէ որ կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան եւ երկու կողմերն ալ զիրար կ'ամբաստանեն քիմիական զէնքեր գործածելու յանցանքով : Նաեւ ամէն մէկ կողմ կը յայտարարէ թէ ծանր կորուստներու ենթարկուած է հակառակորդ կողմը :

«LE FIGARO»

Կը հաստատէ որ Ազերիները գրաւած են Շահումեանը, ուր 15 հազար Հայեր պաշարուած են (Ֆրանս -- Էնֆօ) ;

«L'HUMANITE»

Ազերիները 50 մեռեալ եւ 130 վիրաւոր ունին, Հայերն ալ 500 մեռեալ կը գրէ համայնավար պաշտօնաթերթը, բայց, այս թիւերը տրուած են Բաքուի մամուլի Թուրան գործակալութեան կողմէ : Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, յայտարարած է Հռոմ բացուելիք ժողովին նախօրեակին (Սէ -- էՍ -- Սէ -- Ըի ժողովը կը բացուէր Երկուշաբթի օր) որ միջազգային հաւաքականութիւնը պէտք է ճնշում բանեցնէ Բաքուի իշխանութիւններուն վրայ :

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

Կ'արձագանգէ Էլչիպէյի յայտարարութեան «Հայերու ծաւալապաշտութեան» ազերի հողերէն ներս :

«FINANCIAL TIMES»

Ղարաբաղի հրամանատարութիւնը կը յայտարարէ թէ նախկին խորհրդային պետութիւններէն վարձկաններ կը կռուին ազերի ջոկատներուն մէջ : Ազերիները չեն ծածկեր արդէն որ «միջազգային զօրագունդ» մը կազմած են ռուսական հրամանատարութեան տակ :

«ԱՇԱՐՔ ԱԼ ԱՈՒՍԱԹ»

Կ'արձագանգէ պարսկական Ալ Ապրարի

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մի քանի ժամ առաջ Ադրբեջանի ազգային բանակի զինուած ուժերը Աղդամի յենակէտից լայնածաւալ յարձակում ըսկսեցին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Մարտակերտի եւ Ասկերանի շրջանների ուղղութեամբ :

Վերջին շաբաթներին Ադրբեջանի ղանգուածային լրատուութեան միջոցների կողմից ՀԱՊ-ի անդամ Պետութիւնների եւ միջազգային հանրութեան քաղաքական շրջանակներին ու հասարակական կարծիքին պարտադրուող հակահայկական սանձարձակ քարոզչութեան ոչ անարդիւնաւէտ փորձերը, որով Հայաստանը ներկայացւում է որպէս ագրեսոր, Լեռնային Ղարաբաղում ու նրանից դուրս լարուածութեան սրման նախաձեռնող,

(Շար·ը Դ· էջ)

(Ռաֆսանճանիի մօտ) առաջին էջը հրատարակած կոչին ուղղուած կառավարութեան, որպէսզի ձախողեցնէ Թուրքիոյ ուժի ցուցադրութիւնը շրջանին մէջ : Անպայման բան մը պէտք է ընել, կը գրէ թերթը, քանի Թուրքիա սպառնալիքի տակ ալ կը պահէ Սուրիան ; Ինչ կը վերաբերի Թուրքերու մասնակցութեան ազերի գունդերուն մէջ, Էլչիպէյ կը հերքէ, ընդունելով սակայն թէ հազարաւոր կամաւորներ կան :

***

Դիւանագիտական գետնի վրայ, ինչպէս ըսինք, Երկուշաբթի օր Հռոմի մէջ կը բացուէր Սէ -- էՍ -- Սէ -- Ըի ժողովը (որ ընդհատուած էր 10 օր առաջ) : Հայաստանէն մեկնած էին Քրիսթիան Տէր -- Ստեփանեան եւ Սուրէն Զոլեան (նախագահ Արցախի յանձնախումբի) : Ղարաբաղէն պատուիրակութիւնը պիտի երթայ միայն այն պարագային, երբ ճշդուի այդ պատուիրակութեան օրինավիճակը : Ուրբաթ օր (Յունիս 12) Մոսկուայի մէջ, Ղարաբաղի Խորհրդարանի նախագահի տեղակալ՝ Գէորգի Պետրոսեան տեսնուած էր ժողովի նախագահ Ռաֆայէլի հետ, բայց գոհացում չէր ստացած եւ Ռաֆայէլի յետագային պիտի յայտնէր եւ ըստ այնմ որոշում պիտի տրուէր : Ժողովը չորս օր պէտք է տեւէ :

***

Ռիօ, ուր կը գտնուէր, Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան զանազան տեսակցութիւններ ունեցած էր Տէմիրէլի, Պութրոս Պութրոս Ղալիի, արաբական լիկայի նախագահ զօրավար Մաճիդի, Քուէյթի իշխանապետ՝ Ճապար ալ Սապահի, նախագահներ՝ Պուշի, Վասիլիուի եւ այլ պետական ներկայացուցիչներու հետ (Եթովպիա, Գուպա, Վատիկան եւայլն) :

Նախապէս ալ (Յունիս 12) Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ շեշտած թէ Ղարաբաղի կացութիւնը աւելի վտանգաւոր կը դառնայ եւ կոչ ըրած է որ ՄԱԿ--ի ուժեր ղրկուին, միջազգային հաւաքականութիւնը իրաւունք չունի որեւէ ուշացումի ինչպէս եղաւ Եուկոսլաւիա ;

Արժանթին պաշտօնական յայտարարութիւն մը կատարած է, ուր կը դատապարտէ ազերի յարձակումը եւ կը շեշտէ Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը :

***

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, Երեւանի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ.--ի, միթինկներ տեղի ունեցած են : Քննադատուած է կառավարութեան արցախեան քաղաքականութիւնը :

ՇՈՒՇԻՈՎ ԵԿԱԾ «Ի՞ՆՉՊԷՍ»ՆԵՐ ԿԱՄ ՉՃԱՆՉՆԱԼԷ ՄԻՆՉԵՒ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

Շուշիի ազատագրումը հեռաւոր բանի մը պէս մնաց Սփիւռքին համար: Հոն հասածը կարծէք միայն արձագանգն էր -- ան ալ ուժաթափ -- պատահարի մը որ սանկ նանկ միայն առնչուած էր տարբեր մտահոգութիւններով ծանրացած հայկական տարբեր առօրեայի մը: Ճիշդ է որ փայլուն խորագիրներ չզլացան անոր մամուլի թիւեր, մեծաշուք յայտարարեցին այս կամ այն զոհին, կամ ղեկավարի մը կուսակցական պատկանելիութիւնը. ու ամէնէն պարագայականին եւ աւելորդին միջեւ, եւ առնուած հողի մը պատմութիւնն ալ զեղչուեցաւ աժան շահարկումի:

Մինչդեռ կա՛յ վստահաբար զանգուած մը որ կուլ չէ գացած անտարբերութեան յորձանքին ու սիրտ եւ ականջ երկարած ճակատէն արձագանգներու, կը սպասէ առիթին, պատառ մը աւելի բան գիտնալու համար Շուշիի մասին:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Մայիս 27, 28 եւ Յունիս 1-ի թիւերէն քաղուածքներ մասամբ թերեւս գոհացում տան այս սպասումին: Մամուլի այս թիւերը լայն տեղ յատկացուցած են պատմական այս դէպքին ամէնէն մօտիկ անձերուն արտայայտութիւններուն: Հետաքրքրութեան գլխաւոր առանցքը անշուշտ նախ կը հիմնուի «ի՞նչպէս»ներու վրայ. չգոյութիւններով, թիւով գերազանց թշնամիի մը ներկայութեամբ, ներքին քաշքշուքներով, չահարկումի ախորժակներով ա՛լ աւելի ծանրացած իրավիճակին մէջ ի՞նչպէս կարելի եղաւ ցանկալի այդ ազատագրումը: Նման հարցումներու պատասխաններու յարմարագոյն անձ մըն է անկասկած մէկը անոնցմէ որոնք «չնահանջեցին խորհրդա-ադրբեջանական վայրագութեան սարսափի դէմ - յանդիման եւ ամէն օր կեանք վտանգելով անում էին իրենց դժուարին գործը»: Այդ «գործ»ին անուններէն մէկն է Սերժ Սարգսեան. Արցախի ինքնապաշտպանութեան Ա. Կոմիտէին Ա. նախագահը, 1988-էն մաս կազմած «Միացում» շարժումին վարչութեան: Իր մասին ծանօթագրութեան էջէն կը բաւէ մէջբերել հետեւեալ խօսքը. «Արցախի ինքնապաշտպանութեան ղեկավարի հաւատամքն է՝ նախ գործը»: Իրեն հետ զրոյցը կատարուած է լրագրողի մը կողմէ որ իր կարգին, ի՛ր ձեւով պայքարին մասնակցեցաւ, կրելով անոր բոլոր դաժան հետեւանքները. Արկադի Ղուկասեանի՝ Արցախի «Կռունկ» միութեան այս անդամին յաջորդական ձերբակալութիւնները ատենին բաւական գրգռեցուցին հանրային կարծիքը որ բազմիցս զօրակցութիւն յայտնեց անոր, ազատ արձակումը պահանջելով:

Պատասխանելով անոր հարցումներուն, Ս. Սարգսեան կ'երթայ եւ, խորհրդային -- ադրբեջանական զինակցութեան օրերուն ու կը բացատրէ. -- «...այն ժամանակ շատերին թւում էր թէ Սաֆոնովի վարչակարգից հիւծուած Արցախը այլեւս իրենից լուրջ սպառնալիք չի ներկայացնում եւ մէկ հուժկու հարուածը բաւական է նրա հարցը լուծելու համար: Նրանք մեզ լաւ չէին ճանաչում»: Ապա մանրամասնելով յարձակումներու բնոյթը, կը պատասխանէ անհաւատալիութիւններու ուղղուած «ի՞նչպէս»ին. «Մեր առաջին ֆետայիները, որոնք անցել էին ընդյատակի հրի ու սրի միջով, մի քանի օրում իրենց շուրջը միաւորեցին հազարաւոր կամաւորների, անգամ անզէն -- անմօրուս պատանեակները պահանջում էին, խնդրում, աղաչում որ գոնէ որսորդական հրացան տան իրենց: Ծայրայեղ կացութեան մէջ մենք մեզ վերագտանք իբրեւ ազգ եւ ազատուեցինք պատրանքներից»:

Ապա, բնականաբար, «ի՞նչպէս»ները կը կեդրոնանան Շուշիի ազատագրումին վրայ ու Ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահը կը շարունակէ. -- «մեր տղաները, յիրաւի, հերոսաբար էին մարտնչում: Բայց բնաւ էլ ոչ այն պատճառով որ փառք էին տենչում: Գրոհելով Շուշին, վտանգելով իրենց կեանքը, նրանք փրկում էին իրենց մայրերի, երեխաների ու քոյրերի կեանքը, որոնք քշուել էին նկուղներ, ահաբեկուած էին, հալածուած»: Հապա՞ զէնքերը...: Ս. Սարգսեան կը հաստատէ Ա. Ղուկասեանի հարցականը, անոնց ձեռքբերումի աղբիւրներուն մասին. Ճի՞շդ է որ ինքնապաշտպանութեան ուժերու սպառազինման հիմնական աղբիւրը ռազմական աւարն է: «Ես կ'ասէի՝ հիմնական աղբիւրներից մէկը» կ'ըլլայ պատասխանը. իսկ Շուշիի մէջ ձեռք անցածը՝ «երկար պատմութիւն է: Ասեմ միայն որ մենք գրաւեցինք տասնեակ միաւորներով զրահատեխնիկա, ականանետեր, թնդանօթեր, մի քանի "գրադ" կայանք, ստորաբաշխական բըռով արկեր ու զինամթերք: Ինձ, անկեղծ ասած, ապշեցնում է այն թեթեւութիւնը որով ադրբեջանական կազմաւորումները կորցնում են իրենց զինանոցները: Պէտք է ենթադրել որ այդ «բարիքից» նրանք լիուլի ունեն»:

Պայքարողներու թիւին, ուժին անհաւասարութեան ու ձեռք ձգուած յաջողութեան խորը համեմատութիւնը ուշագրաւ կէտերէն մէկն է հարցազրոյցին. ի՞նչպէս ստեղծուեցաւ «ղարաբաղեան երեւոյթ» կոչուածը որուն մասին կը գրենք ու կը խօսինք ոչ միայն մենք: Սերժ Սարգսեանի կարծիքով «այս հողի վրայ ծնուած ու մեծացած մեր տղաները գիտեն թէ ինչի համար են մարտնչում, նրանց մայրերն ու հայրերը գիտեն թէ յանուն ինչի են մահուան գնում իրենց որդիները: Միւս կողմից, չկայ ոչինչ աւելի բընական ու մարդկային, քան հայրենիքի զգացումը, նրա ճակատագրի բախտակիցը լինելու զգացումը»:

Ղարաբաղեան վերջին զարգացումներուն մէջ կայ ռազմադաշտէն դուրս մնացած մարդն ալ ուր պայքարը ոչ ցանկալի բան է, ոչ ալ հպարտութիւն առթող կողմ ունի: Ղարաբաղի մարտիկը կ'արտայայտուի նաեւ քաղաքական կեանքին մասին. քաղաքագէտներու հետ իր յարաբերութիւնները կը դասաւորուին «ոչ այնքան դիւրին»: Կը նշէ որ «միջկուսակցական պայքարը, ցաւօք, ներթափանցեց նաեւ Ղարաբաղի հանրապետութիւն: Իր անկախութեան համար մարտնչող փոքրաթիւ ժողովրդի համար դա անչափ մեծ շռայլութիւն է: Քանի դեռ պատերազմ է մղւում, Արցախցին պէտք է մոռանայ իր պատկանելիութիւնը այս կամ այն կուսակցութեանը»: Այս մէկը հաւանաբար պատերազմէն ալ սուղ արժէ Արցախցիին, նկատի առած՝ պատերազմին զոհ երիտասարդներու շատ անգամ «յետ մահու» պատկանելիութիւնն իսկ շահարկող մըտայնութիւնը...: Իր տագնապով չարչըրկուած տեղայի՞ն է յանցաւորը ճգնաժամուն մէջ ուժերը ջլատող միջկուսակցական պայքարին, թէ մարդոց տկարութիւնն ու միամտութիւնն ալ պատերազմի աւար նկատող մտայնութիւնը:

Հատուածական ու միայն եսասիրական այս դիրքերն են կրկին, որոնք բանաձեւել կուտան հետեւեալ հարցումը. «եթէ հաւատանք որոշ լրագրերի, ապա ըստացւում է թէ Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւն հասնող օգնութեան զգալի մասը առանձին կուսակցութիւնների վաստակն է»: Պատասխանը տրամաբանական է եւ ունի բարեմտութեան երանգ մը. տրամաբանական է երբ «առանձին կուսակցութիւններ»ու դէմ կը գետեղուի Հայաստանի «պետութիւն»ը: Սերժ Սարգսեան կը բացատրէ. -- «նրանք չեն անում անգամ հազարերորդ մասն այն բանի, ինչ անում է Հայաստանի Պետութիւնը»: Իսկ «բարեմտութիւն»ը անկարելի է չնկատել անոր արտայայտութեան շարունակութեան մէջ. «կարծում ենք, որոշակի օգնութիւն մեզ ցոյց են տալիս նաեւ կուսակցութիւնները, ընդ որում, նկատէք, ոչ կուսակցական միջոցներից, այլ ժողովրդի նուիրատուութիւններից»: Այսուհանդերձ, երկար չի յամենար Սերժ Սարգսեան այս պարագաներուն վրայ. յստակ է իր դատումը ու այս բոլորէն վեր. «բայց դա պատրուակ չէ Արցախը քաղաքական շահարկումների ասպարէզի վերածելու համար: Առանց այդ էլ մեր խնդիրները շատ են»:

Շուշին ու միջկուսակցական պայքարը նիւթեր են որոնց մասին կարդալով կարելի չէ չանդրադառնալ թէ Ղարաբաղի պատասխանատուներուն գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմեն: Այսպէս, «Հայաստանի Հանրապետութեան» Մայիս 28-ի թիւին մէջ Ղարաբաղի վարչապետ Օլեգ Եսայեանի հարցազրոյցին ալ անոնք տեղ գտած են որպէս հիմնահարց: Շուշիի ճակատագրին մասին հարցումի մը ան կը պատասխանէ. «այսօր քաղաքի քաղաքագլուխ է նշանակուած Սեմյոն Բաբայեանը: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան կառավարութեան որոշմամբ ստեղծուել է մի յանձնախումբ՝ կազմըւած եօթ հոգուց, որոնք իրականացնելու են քաղաքի գործկոմի պաշտօնները: Իմ կարծիքով, անհրաժեշտ է, որ ծնունդով բոլոր Շուշիցիները վերադառնան իրենց հայրենի բնօրրանը»:

Շուշիի ապագային մասին յոյսերէ, ակնկալութիւններէ ետք Ղարաբաղի վարչապետը կը կեդրոնանայ նոյն ցաւին. միջկուսակցական պայքարին: Ան կ'ըսէ -- «Այսօր Հայաստանը աւելի շատ կուսակցութիւններ ունի, քան ինքնաթիռներ...: Մեզ համար քաղաքական պայքարը, եթէ սրման եւ զարգացման միտում ունենայ, կը խանգարի մեր ազգի առջեւ դրուած լուրջ խնդիրներին: Ցաւալի կը լինէր որ Արցախ առաքուող օգնութեան ապրանքների հետ այստեղ տեղափոխուէր նաեւ քաղաքական պայքարը: Պարզապէս, մենք չունենք աւելորդ ուժ ու եռանդ՝ ներքին ուժերի դէմ պայքարելու համար»:

Նոյն թերթին նախորդ օրուան թիւին մէջ Յովհաննէս Այվազեան քաղած է ծանօթ Արցախցիներու արտայայտութիւնները, Շուշիի ազատագրումէն ու Լաչինի անցքին բացումէն ետք. գլխաւոր նիւթը, հոգածութեան առարկան միշտ Շուշին է: Արցախի թեմին առաջնորդը Պարգեւ Եպիսկոպոս կ'ըսէ -- «Արդէն երեք անգամ մկրտութիւն ենք արել Շուշիի Ղազանչեցոց Եկեղեցում: ... Շուշին ուզում ենք դարձնել երկրորդ հոգեւոր կեդրոն: ... Գործն ահռելի է: Մի 100 տարուայ աշխատանք կայ»:

Վլադիմիր Յովսէփեան Ղարաբաղի ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան վարչութեան պետն է. կ'ամբողջացնէ ըսուածները. -- «Շուշիում արդէն զբաղուած են բոլոր տները: Հիմա մի 3000 մարդ արդէն ապրում են: Մօտ 300 դիմում էլ կայ հանրապետութեան իշխանութիւնների սեղաններին: Մեր առաջին եւ ամենադժուարին խնդիրը մարդկանց բնակարանով ապահովելն է: Չէ՞ որ միայն Ստեփանակերտում աւերուել է բնակարանների 40 -- 50 տոկոսը եւ հասարակական շէնքերի 80 -- 90 տոկոսը: Չունենք շինանիւթ, վառելիք, չկայ ելեկտրական ուժանիւթ: Միակ յոյսը Ստեփանակերտ -- Գորիս ճանապարհով գալիք բեռների վրայ է:

... «Արցախն ապրում է, կռւում, ազատագրում իր բնակավայրերը, դուրս գալիս շրջափակումից: ... ժողովրդի տրամադրութիւնը բարձր է: Այսօր աւելի քան երբեւէ, հաւատում է որ հանգուցալուծումը մօտենում է: Այսօր աւելի քան երբեւէ յոյս ունի որ աշխարհը իրաւաբանօրէն կը ճանաչի հանրապետութիւնը: Աւելին, կարծես թէ չի էլ պահանջում: Մնացածը իր գործն է»:

Այս հատուկենտ անդրադարձներով չամփոփուիր անշուշտ գրկանքի, զոհերու, անհաւասար մաքառումի քառամեայ պատմութիւն մը որ Արցախցիինը եղաւ: Կը բաւէ սակայն նշելու հանդրուանի մը արժէքն ու կարեւորութիւնը մեր պատմութեան հոլովոյթին մէջ. Շուշին անկիւնաքար մըն է հոն, ուրկէ ճամբայ կ'ելլէ ժողովուրդ մը որ վերջապէս ուժն ու իմաստութիւնը ունեցաւ պարտութեան, կորանքի, կոտորածի երկար յաջորդականութեան մը պատուար կանգնելու: Երէկուընէ, Շուշին թիկունքին ունենալով Հայաստանի զօրակցութիւնը, կը ջանայ մասնակցիլ Ղարաբաղի երթին դէպի ցանկալի ապագան որ Սերժ Սարգսեանի կտրուկ բնորոշումով այն է թէ «Արցախը եղել է եւ պէտք է լինի Հայաստանի մասը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԸ ՄԻԱՅՆ ՆԻՒԹԻՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Ծոցի պատերազմէն երկու օր առաջ «Նիւզուիք» շաբաթաթերթը տեղեկութիւն մը կը հաղորդէր այն մասին թէ զօրավար Շվարցքոփ արտօնութիւն ուզած էր հիւլէական պայթում մը յառաջ բերելու Իրաքի վերեւ: Այդ պայթումը ծնունդ պիտի տար ելեկտրամագնիսական ուժի մը որ կարող պիտի ըլլար անդամալուծելու իրաքեան հաղորդակցութեան ելեկտրոնիկ ամբողջ համակարգը:

Նախագահ Պուշի մերժողական պատասխանը կուգար այն մտահոգութենէն որ կորիզային նոյնիսկ ամենապարզ զէնքի մը օգտագործումը միջազգային հանրութեան կողմէ պիտի նկատուէր կորիզային դեւին կապանքներուն խորտակումը: Ասկէ զատ, հարցը դուռ բացած էր նաեւ թեր ու դէմ կարծիքներու բախումի մը. գիտնականներու մեծ մասը կորիզային ոչ մէկ վըտանգ կը նշմարէր նման պայթումի մը մէջ. ուրիշներ, ընդհակառակն, կը պընդէին թէ ան կրնար շօշափելի հետեւանք ունենալ կամ պայթումի սխալ հաշիւներ կրնային վնասել նոյնինքն ամերիկեան ուժերուն:

Թերեւս Նախագահ Պուշ մտածեց նաեւ թէ դաշնակիցներու փափուկ զինակցութիւնը զոր հազիւ յաջողեցաւ իրականացնել, պիտի քայքայուէր անմիջապէս որ Միացեալ -- Նահանգներ դիմէին հիւլէական զէնք գործածելու միջոցին:

Ելեկտրամագնիսական մղումը կորիզային պայթումի մը մէկ հետեւանքն է: Արդի պատերազմներու մղձաւանջը կըրնայ նկատուիլ: Երեւակայեցէք պահ մը որ Իրանցիները յաջողէին տիրանալ նըման զէնքի մը ու արձակէին զայն Եգիպտոսի եւ Նեղոսի հովիտին վերեւ, միջոցին մէկ տուեալ կէտի մը վրայ: Ենթադրենք որ պայթումը տեղի ունենար գետնէն 30 քիլոմեթր բարձրութեան վրայ, ի՞նչ հետեւանք պիտի ունենար Իսրայէլի եւ Եգիպտոսի համար: Մարդկային կեանքի ոչ մէկ կորուստ, ոչ մէկ քանդուած շէնք, բայց վայրկեանապէս ամբողջովին պիտի անդամալուծուէին երկու պետութիւններն ալ: Ելեկտրոնիկ բոլոր համակարգերը որոնք պաշտպանուած չեն նման մղումի մը դէմ, պիտի դադրէին գործելէ: Այս պայթումով երկինքէն իջած ելեկտրական ալիքը զանազանութիւն պիտի չդնէր զինուորական կէտերու եւ սիվիլ հաստատութիւններու -- հրասայլի մը եւ հիւանդանոցի մը -- միջեւ: Կանգ պիտի առնէին հաղորդակցութեան ու բոլոր միւս կատարելագործուած դրութիւնները առանց որոնց իսրայէլեան բանակը պիտի անդամալուծուէր: Պիտի չգործէին նաեւ հեռատեսիլ ու ձայնասփիւռ, կամ բժըշկական ելեկտրոնիկ սարքաւորումները:

Ամբողջ երկիրը անպաշտպան պիտի մընար անտեսանելի յարձակողի մը դէմ: Անկարելի՝ պիտի ըլլար ժողովուրդը զգուշացնել ահազանգ հնչեցնելով, ձայնասփիւռով կամ հեռատեսիլով:

Միացեալ -- Նահանգներու մէջ շատ լաւ գիտեն նման զէնքի մը տարողութիւնը, 60-ական թուականներէն ի վեր: Խաղաղականի 400 քիլոմեթր վերեւ կատարուած կորիզային փորձով մը գիտցուած էր որ Հաւայեան կղզիներուն վրայ որոնք 1200 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունէին փորձարկման գօտիէն, ելեկտրոնիկ դրութիւնները ազդուած էին ու ելեկտրականութիւնը խզուած էր:

Խաղաղականի այդ փորձառութենէն ի վեր, պաշտպանութեան միջոցառումներ կ'ուսումնասիրուին. օրինակ, ամերիկեան բանակին վերջին հրասայլերը պաշտպանուած են այդ սպառնալիքին դէմ: Պաշտպանութեան դրութեան մը վրայ կ'աշխատի նաեւ հրէական «Ռաֆայել» զինական ձեռնարկութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄ

1992, Մայիս 22, 23, 24-ին Երեւան տեղի ունեցաւ «Հայ Գործարարներու Ֆորում»ի առաջին ընդհանուր ժողովը, որ գումարուեցաւ համաձայն 1992 Փետրուար 1-ին եւ 2-ին Փարիզի մէջ ատժամեայ խորհրդատու յանձնախումբին կողմէ ընդունուած որոշումին:

Ֆորումի երեւանեան առաջին ընդհանուր ժողովը լսեց ատժամեայ վարչութեան նախագահ Պ. Վահէ Ճարմատարեանի տեղեկատուութիւնը 1991 Մայիսէն մինչեւ 1992 Մայիս կատարուած աշխատանքներու մասին եւ գանձապետ Պ. Սուրէն Սարգսեանի հաշուետուութիւնը միութեան ֆինանսական դրութեան, անդամակցութեան վիճակի եւ ապագայ պիւտճէի մասին:

Ընդհանուր ժողովը քննարկեց եւ առաջարկուած փոփոխութիւններով վաւերացուց ատժամեայ խորհրդատու յանձնախումբի ներկայացուցած «Հայ Գործարարներու Ֆորում»ի կանոնադրութիւնը:

Ընդհանուր ժողովը ընդունեց հետեւեալ կարեւոր որոշումները.

1. Հաստատել «Հայ Գործարարներու Ֆորում»ի կանոնադրութիւնը եւ մինչեւ մէկ ամիս զայն ուղարկել միութեան անդամներուն ի գիտութիւն:

2. Ընդհանուր ժողովը ընտրեց «Հայ Գործարարներու Ֆորում»ի 17 հոգինոց վարչութիւնը հետեւեալ կազմով.

1. Լեւոն Ահարոնեան, Իրան
2. Մասիս Ալեքսանդրեան, Լիբանան
3. Ռուբէն Գրիգորեան, Ֆրանսա
4. Կարլոս Թիթիզեան, ԱՄՆ
5. Յակոբ Կէտիկեան, Գանատա
6. Վահրամ Հայրապետեան, Հայաստան
7. Հերմինէ Նաղդալեան, Հայաստան
8. Ալպէռ Պօղոսեան, Ֆրանսա
9. Վահէ Ճարմատարեան, Ֆրանսա
10. Միկէլ - Եդուարդ Սարեան, Արժանթին
11. Հրաչ Սարգիս, ԱՄՆ
12. Աշոտ Սարգսեան, Հայաստան
13. Սուրէն Սարգիսեան, Սաուտի Արաբիա
14. Պերճ Սեդրակեան, ԱՄՆ
15. Յովսէփ Սէֆէրեան, Հնդկաստան
16. Ռազմիկ Ստեփանեան, Աւստրիա
17. Թելման Տէր-Պետրոսեան, Հայաստան

3. Միութեան վարչութիւնը 1992 Մայիս 23-ին կայացած փակ նիստին ընտրեց վարչութեան գործադիր մարմին հետեւեալ կազմով.

1. Վահէ Ճարմատարեան - նախագահ (Ֆրանսա)
2. Լեւոն Ահարոնեան - առաջին փոխ-նախագահ (Իրան)
3. Հերմինէ Նաղդալեան - փոխ-նախագահ (Հայաստան)
4. Պերճ Սեդրակեան - փոխ-նախագահ (ԱՄՆ)
5. Ռուբէն Գրիգորեան - քարտուղար (Ֆրանսա)
6. Սուրէն Սարգիսեան - գանձապետ (Սաուտի Արաբիա)

4. Ընդհանուր ժողովը որոշեց Երեւանի մէջ պաշտօնապէս արձանագրել «Հայ Գործարարներու Ֆորում»ը եւ Փարիզի գրասենեակին զուգահեռ բանալ նաեւ Երեւանի գրասենեակ, նկատի ունենալով նման գրասենեակներ բանալ աշխարհի տարբեր հայաշատ կեդրոններուն մէջ:

5. Ընդհանուր ժողովը, քննարկելով միութեան անդամակցութեան հարցը, որոշեց, որ միութեան արտասահմանեան անդամներու տարեկան անդամավճարը ըստ 1991 Մայիսի ընդհանուր ժողովի որոշումին, մնայ 1000 ամերիկեան տոլար: Հայաստանէն անդամակցութիւնը որոշուեցաւ հետեւեալ ձեւով. անհատ անձեր կը վճարեն տարեկան 10.000 ռուբլի, իսկ ձեռնարկութիւնները՝ 50.000 ռուբլի: Այդ վճարումները պէտք է կատարուին Երեւան բացուելիք Ֆորումի ընթացիկ դրամատնային հաշուին, որու մասին յետագային կը տրուի լրացուցիչ տեղեկութիւն:

6. Ընդհանուր ժողովը ընդունեց Ֆորումի յառաջիկայ ժամանակաշրջանի աշխատանքներու ծրագրերը: Նորընտիր վարչութիւնը իր անդրանիկ նիստին որոշեց յաջորդ ընդհանուր ժողովը գումարել 1993 Մայիսի վերջին շաբթուան ընթացքին:

Ընդհանուր ժողովին իրենց ողջոյնը եւ քաջալերանքի խօսքերը բերին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, փոխ-նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան: Մայիս 24-ին, առաւօտեան Ս. Էջմիածնի մէջ ընդհանուր ժողովին մասնակիցները ընդունեցաւ եւ իր հայրապետական օրհնութիւնը տուաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.: Նոյն իրիկունը Ֆորումի վարչութեան անդամները ընդունեցաւ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Ֆորումը եզրափակուեցաւ Հայաստանի փոխ-նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ տրուած պաշտօնական ընթրիքով:

Վարչութիւն
ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Հոգաբարձութիւնը ներկայիս կը տեղեկացնէ, թէ հաստատութեան 1992 -- 1993 կրթաշրջանի նոր սան -- սանուհիներու դիմումնագրերու ընդունումը սկսած է արդէն:

Այն ծնողները (խնամակալները) որոնք կը փափաքին որ իրենց զաւակները խընամեալները եւրոպական ժամանակակից բարձր մակարդակի կրթութիւն ստանան եւ հայեցի բարքերով դաստիարակուին, պարտին իրենց դիմումնագիրը (*) ղրկել հաստատութեան, ուր քննութեան անցնելէ ետք իւրաքանչիւր դիմում, համապատասխան որոշումը գրաւոր պիտի տեղեկացուի դիմողին:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը երկսեռ, գիշերօթիկ, երկրորդական, հայկական վարժարան է: Հաստատութիւնը ունի 7 դասարան՝ Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, եւ Է: Ա. դասարան կ'ընդունուին 11 -- 12 տարիքը ունեցող ծագումով հայ սան -- սանուհիներ: Նորեկներ կրնան ընդունուիլ նաեւ իրենց տարիքին եւ գիտելիքներուն մակարդակին համապատասխան դասարաններ: Բացի հայագիտական նիւթերէն, դասաւանդութիւնները կը կատարուին անգլերէն լեզուով, Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու կողքին կը դասաւանդուին նաեւ յունարէն եւ արաբերէն՝ համապատասխան երկիրներէ եկողներու համար: Կը կազմակերպուին յատուկ դասընթացքներ ֆրանսերէն լեզուի համար:

Զ. եւ Է. դասարաններուն մէջ, ուսումնական ճիւղերու պարտադիր բաժինէն բացի միւս նիւթերը կ'ընտրուին աշակերտներուն կողմէ՝ «Գիտական» եւ «Առեւտրական» ճիւղերու պահանջներուն համապատասխան:

Աշակերտներ կարելիութիւնը ունին հաստատութեան մէջ պատրաստուելու եւ մասնակցելու շարք մը արտաքին քննութեանց՝ G.C.E., L.C.C., T.O.E.F.L., S.A.T., PITMAN'S.

Յառաջիկայ տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին 1992 Սեպտեմբերի առաջին կէսին եւ կ'աւարտին 1993 Յունիսի սկիզբները: Ուսումնական տարին կը բաղկանայ երեք եռամսեակներէ, որոնց իւրաքանչիւրի աւարտին վկայագիր կը ղրկուի աշակերտի ծնողքին / խնամակալին:

Դասաւանդական ժամանակը կ'երկարի Երկուշաբթիէն մինչեւ Շաբաթ ներառեալ, առաւօտեան ժամը 8-էն մինչեւ 13.30: Իւրաքանչիւրը 45 վայրկեան տեւողութեամբ եօթը պահերով ու զոյգ դրօսանքներով կը կազմուի ուսումնական օրը:

Հաստատութեան գիշերօթիկի կեանքը հարուստ է բազմազան եւ բեղուն արտադասարանային գործունէութիւններով:

ՄԿՀ-ի մէջ ուսումը վճարովի է:

Որեւէ այլ մանրամասնութեանց համար դիմել. --

PRINCIPAL
MELKONIAN EDUCATIONAL INSTITUTE
P.O.Box 1907 — Nicosia — CYPRUS

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

(*) Պատճէնը կարելի է ստանալ վարժարանի տնօրէնութենէն:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՍՄԲԱՏ ԼՊՈՒՏԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հայաստանի ճատրակի կեդրոնական Տան մէջ տեղի ունեցած են արագ ճատրակի մրցաշարքի երկրորդ հանգրուանի խաղերը, որոնց յաղթական հանդիսացած է, եօթը յաղթանակով եւ երկու հաւասարութեամբ՝ Սմբատ Լպուտեան: Երկրորդ դասուած է Մ. Խաչիկեան: Այս մրցաշարքերու եզրափակիչ խաղերը տեղի կ'ունենան Սեպտեմբերին, ուր կ'որոշուին գլխաւոր մրցանակակիրները:

⁂

ԴԷՊԻ ԱՐՑԱԽ

Գորիսի Տեղ գիւղէն երեք բեռնակառքերով Արցախ ղրկուած է հայկական Կարմիր Խաչի օգնութիւնը՝ առաջին անհրաժեշտութեան ապրանքներ, դեղօրայք, փոշի կաթ, պահածոյ եւայլն: Կազմակերպութիւնը ասկէ զատ որոշած է նաեւ տարուան մը ընթացքին հոգալ Արցախի հիւանդապահուհիներու աշխատավարձը՝ ամսական շուրջ 1000 ռուբլի: Ան Գորիսի շրջանի հիւանդանոցին ալ նուիրած է դեղօրայք եւ պահածոյ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Դեռ մինչեւ երբ երեկոն պիտի վառէր հեռուն, այդ աղուոր բլուրներուն վրայ, իր թեթեւ կրակները: Կարծես թէ տօն էր շուրջը ու տօն էր հոգւոյն խորը: Արշամին հետ՝ որբանոցը գիշերել ու Արշամին հետ՝ ցերեկը Կեդրոնական երթալ, -- աւելի ի՞նչ մեծ շռայլութիւն կրնար ըսպասել կեանքէն: Լուսնկայ գիշերները՝ գիրքը կրնար բանալ անկողնին վրայ ու մտիկ ընելով հանդերձ Արշամի շաղակրատութիւնները, կրնար ընթերցումը շարունակել:

Իր անվախճան պտոյտներու ընթացքին էր, որ հանդիպած էր այդ ծովեզերեայ որբանոցին, ուշ գիշերը: Պատուհանները բաց էին ու ննջարանէն անոյշ պղտուկ մը կ'իջնար սալայատակին վրայ: Տղու մը զանգուր գլուխը երեւցաւ լուսնկային շողերուն միջեւ: Գիշերը այնքան պայծառ էր, որ ինք քիչ մնաց պիտի արտասուէր հրճուանքէն: Ու ծովուն բացէն՝ մակոյկի մը յորուցած ճօճիւնը կը լուէր: Յետոյ սրտակեղեք երգ մը եկաւ գիշերուան խորքէն ու ինք, դողդողուն հեռացաւ, վերադառնալու համար տանը անշնչելի մթնոլորտին: Ահա այս յիշատակներուն հետ էր, երբ Արշամ քանի մը անմեղ բառերով խորտակեց այս խարխուլ երազը:

-- Սուրէն անունով որբ տղայ մը կը ճանչնամ, որ Կեդրոնական կ'երթայ: Ըստ թէ քանիէն աւելի են, Խասեան Վարժարանը կ'ապրին ու ամէն առտու քալելով վար կ'իջնեն: Տասնեւհինգ -- տասնեւվեց տարեկան են, ընդհանրապէս:

Մեր յանցանքը չէ՝ եթէ չորս տարի կորսնցուցած ենք...

Ինք կը զգար թէ կորսուած ոչինչ կար դեռ իրենց համար: Ուսման խորունկ ու անյագ ծարաւը որ ունէր, աշխատելու կիրքը՝ որ երբեմն կը զոռար երիկամունքներուն մէջ՝ կը բաւէին այդ երկու - երեք տարիներու ճրամատը ցատքելու համար:

-- Դուն անշուշտ կրնաս ազգականներուդ քովը մնալ...

-- Ազգականներո՞ւս, կրկնեց ինք վերրատին, նոյն սպիտակ ձայնով:

Ու այդ կիները, որ կը սահէին նոյն խելացնոր դեղեցկութեամբ: Մէկուն ալեկոծ թիկունքներուն վրայ՝ իր ակնարկը կառչած մնաց ու ուրիշի մը խոլ կուրծքերուն հետ մանուկ ուլի մը պէս ոստոստեց: Ու ինչո՞ւ այս երեկոյ մասնաւորապէս այդքան խոռվք ու բանաստեղծութիւն կար շուրջը: Հանրակառք մը փողոցը ճեղքելով տուրաց ու ներսէն՝ տամսակավաճառը ձեռքով բարեւեց Արշամը: Իսկ այս վերջինը ուրախ շարժումներով ընդունեց ընկերոջ բարեւը ու մէկէն վերադարձաւ իր հասուն մարդու արտայայտութիւնը: Երիտասարդ աղջիկ մը քիչ մնաց պիտի բախէր իրեն: Տաք ու անմեղ աչքեր ունէր ու սիրուն փոսիկով կզակ մը: Երբ նկատեց թէ Հայեր էին, նուրբ ձայնով մը ներողութիւն ըսաւ ու ժպտեցաւ:

-- Ի՞նչ անճարարանք, ըսաւ Արշամ՝ խեղկատակ լրջութեամբ մը, շուտ ըրէ, շուտ: Եթէ ուշ տուն հասնիս՝ մայրիկդ կրնայ բարկանալ...

Աղջիկը վերստին ժպտեցաւ ու ինք սիրեց այդ տաք ու անմեղ աչքերը, որ կը ժպտէին: Ու յանկարծ միայն նկատեց թէ՝ թեւին տակ պայուսակ մը ունէր, գրքերով ու տետրակներով լեցուն: Ու այդ պատճառաւ իսկ աւելի սիրեց զայն: Այլ երկչոտութիւնը մեծ էր.

-- Գրաւի կուզամ, որ Խասեան կը յաճախես, շարունակեց Արշամ, բնականութեամբ մը, որ իր նախանձը գրգռեց:

-- Ես ալ գրաւի կուզամ, որ հանրակառքի տոմսակավաճառ էք, պատասխանեց աղջիկը, անճարելով հեռանալ:

Այլ հազիւ քանի մը քայլ ըրած՝ սիրուն գլուխը դարձուց ու ժպտեցաւ:

-- Բարի իրիկուն, պոռաց Արշամ, ձեռքը շարժելով օդին մէջ:

Աղջիկը չնորհալի շարժումով մը, գլխով ընդունեց բարեւը ու կորսուեցաւ բազմութեան մէջ: Ի՞նչ քաղցր էր երեկոն վրան ու երիտասարդութիւնը կը յայտնուէր անոր բոլոր շարժումներուն մէջ: Կը քալէր կարծես փոքրիկ ոստումներով՝ կաքաւի մը պէս ու իր արդէն հասուն կնոջ մարմինը տենչալի ու գրաւիչ կ'ընծայէր ամէն քայլափոխի: Այլ ինչ որ իր վրան մնաց անկէ՝ այդ տաք աչքերուն լոյսն էր:

Յետոյ բազմութիւնը աւելի մեծցաւ շուրջը: Ու կիները սկսան աւելի քան խառնիչ թուիլ: Յոյն աղջիկ մը գրգռիչ ակնարկ մը ձգեց վրան ու աղուոր կուրծքերը ցցած հեռացաւ: Ու իր երեւակայութիւնը հետեւեցաւ այս բոլոր կիներուն՝ ճամբաներուն վրայ ու իրենց բնակարաններուն մէջ, Հետեւեցաւ անոնց ձգած բոյրերուն ու անոնց մարմիններուն, որ կարծես կը բորբոքէին սիրով: Կային, որ զարմանալիօրէն ճերմակ էին, սեւ խալերով ու կային որ խարտեաշ էին, ցանի հատիկներով իրենց դէմքերուն վրայ: Իրեն կը թուէր թէ այս վերջինները միշտ յատմիկ կը բուրէին ու աւելի անմատչելի էին քան միւսները: Անոնց կապոյտ աչքերուն խորը ծաղիկներ կը բուսնէին ու անոնց բիբերը ատաղի բեկորներու պէս շողշողուն էին: Ու դրեթէ միշտ անոնց ձայները աւելի յստակ էին ու բիւրեղային, անպարագրելիօրէն կարկաչուն ձայներ, որ կրնային արձագանգել միայն ճերմակ մարմիններէ:

-- Քալէ՛, ըսաւ Արշամ, փառաւոր ճաշ մը ընենք:

Խորին հաճոյք մըն ալ այդ էր՝ այդ հասուն մարդու հմայքը այս տղուն մօտ: Առանց գլխարկը ձգելու կը խօսէր, բերնին անկիւններովը, -- վերստին կը պատմէր իր արկածները: Ու յեղակարծօրէն սկսաւ դողդոջել, կարծես թէ տենդ ունենար, այնքան խորունկ էր յուզումը: Աւելի ճշգրտութիւնը լոկ անմիտներուն համար է: Արշամի դէմքին վրայ՝ այդ խուսափուկ նշոյլը բացեց, որպէսզի ինք համոզուէր թէ ան իրապէս կեանքին միւս ափն էր, թէ ան իրապէս մարդ էր այլեւս:

(Շար. 25)

(Շար. Ա. էջէն)

ոչ այլ ինչ էին, քան Լեռնային Ղարաբաղի ինքնորոշուած բնակչութեան դէմ նախապատրաստուող ռազմական գործողութիւնների քարոզչական ծխածածկոյթ: Հէնց այդ շղարշն էլ Ադրբեջանն օգտագործեց ՀԱՊ-ի անդամ երկրների ընդհանուր սեփականութիւն հանդիսացող ռազմական գոյքի անարգել եւ անվերահսկելի խլացման համար: Արդիւնքում ներկայումս Ադրբեջանի զինուած ուժերի տրամադրութեան տակ է գտնւում մեծ քանակութեամբ ժամանակակից զրահատեխնիկա, աւիացիա, հրետանի, այդ թւում՝ հրթիռային համակարգեր, այլ զինատեսակներ, զինամթերքի անսահմանափակ պաշարներ:

Գրոհային - հարուածային զէնքի առկայութիւնը, ադրբեջանական բանակի ռազմական գործողութիւնների ուղղուածութիւնն ու մասշտաբները կասկած չեն թողնում, որ ձեռնարկուած գրոհը նպատակ է հետապնդում իրագործել ուժային մեթոդներով Ղարաբաղի հիմնահարցը «վերջնականապէս» լուծելու Ադրբեջանի ղեկավարութեան եւ ժողովրդական ճակատի առաջնորդների վաղուց յայտարարած անթաքոյց մտադրութիւնը՝ ԼՂՀ հայ բնակչութեան ոչնչացման ճանապարհով:

Ստեղծուած պայմաններում, հաշուի առնելով զանգուածային ոչնչացման զէնքի գործադրման դէպքում խաղաղ բնակչութեան շրջանում հսկայական կորուստների իրական վտանգը, ցանկացած գնով նախանշած նպատակներին հասնելու Ադրբեջանի ղեկավարների չկոծկոուած «վճռականութիւնը», Հայաստանի Արտաքին գործերի նախարարութիւնը յայտարարում է.

Ադրբեջանի գործողութիւնները հանդիսանում են Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարցի վերաբերեալ Հիւսիսատլանտեան ընկերակցութեան Խորհրդի վերջերս Օսլոյում ընդունած որոշումների կոպիտ խախտում եւ, ըստ էութեան, ուղղուած են ԵԱԳԺ-ի մինսկեան խորհրդաժողովի շրջանակներում հարցի խաղաղ կարգաւորման գործընթացի վիժեցմանը:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան դէմ Ադրբեջանի սանձազերծած ռազմական գործողութիւնները անխուսափելիօրէն յանգեցնում են տարածքաշրջանում լարուածութեան նոր սրման՝ դրանից բխող բոլոր հետեւանքներով, որի ամբողջ պատասխանատուութիւնը լիովին ընկնում է Ադրբեջանական Հանրապետութեան ղեկավարութեան վրայ:

Դիմելով ՀԱՊ-ի անդամ երկրների ժողովուրդներին եւ կառավարութիւններին, համաշխարհային հանրութեանը՝ Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան դէմ ուղղակի ագրեսիան դադարեցնելու ուղղութեամբ անյապաղ միջոցներ ձեռնարկելու, նորանոր զոհերն ու աւերուածութիւնները կանխելու կոչով, Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին գործերի նախարարութիւնը վճռական բողոք է յայտնում Ադրբեջանական Հանրապետութեան բարբարոսական գործողութիւնների առիթով եւ յայտարարում է, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնն իրեն իրաւունք է վերապահում, դրանք չդադարեցնելու դէպքում, դիմել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան բնակչութեան իրաւունքները, ազատութիւններն ու անվտանգութիւնն ապահովելուն ուղղուած համարժէք քայլերի:

12 Յունիսի, 1992 թ.

14-ին բազմամարդ ցոյցով մը փողոց իջած է Պելկրատ, պատրիարք Պաւէլի գլխաւորութեամբ: Միւս կողմէ, կը շեշտուի նախագահ Միլոսեւիչի հրաժարումին պահանջքը: Այս խռովքնակին մէջ Ֆրանսական մարդասիրական օժանդակութեան շարասիւնը յաջողած է Սարայեւօ հասնիլ: Նոյն օրը ստորագրուած է նոր հրադադարի մը համաձայնութիւնը:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ կաթողիկէ ուսուցումը (ազատ դպրոց) համաձայնութեան եկան Յունիս 13-ին, որ «պատմական» թուական պիտի նկատուի այլեւս Պետութեան եւ ոչ-հանրային դըպրոցին միջեւ կնքուած դաշինքին պատճառաւ: Հինգ էջնոց համաձայնագիրը կոչուած է վերջակէտ մը դնելու երեսուն տարիներու վէճի մը, Պետութեան բերելիք նպաստին վերաբերեալ: Կաթողիկէ ուսուցման պատասխանատուները հրաժարեցան ամբողջական գումարին գանձումէն (4,3 միլիառ) եւ կը գոհանան 1,8 միլիառով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ եւ Հարաւային Օսէթիայէն զատ, Թիֆլիսի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է: Առջի օր, Պետութեան Խորհուրդի փոխ-նախագահ՝ Ճապա Իոսելիանիի դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուեցաւ որու հետեւանքով հինգ մեռեալ եւ 6 վիրաւոր կայ: Ինթական ազատած է: Վրացական ազգ. պահակազօրքն ալ Գորիի մէջ յարձակում մը գործած է նախկին խորհ. բանակի կայանի մը դէմ: 3 ռուս զինուոր եւ 10 Վրացի մեռած են: Կը թուի որ Շեւարնածէի պարտադրած հրադադարը խանդավառութեամբ չէ ընդունուած: Արդէն Հարաւային Օսէթիոյ նախարարապետն ալ ձերբակալուած է Վլադիկաւկաս, մասնակցած ըլլալով զինարանի մը վրայ յարձակման:

ԼԱՉԻՆԻ մէջ շուրջ 60 քիւրտ պատուիրակներու մասնակցութեամբ Յունիս 9-10-ին ժողով մը գումարուած է ուր անոնք որոշած են քրտական Պետութիւն մը հիմնել ադրբեջանական այն հողամասին վրայ որ իրարմէ կը բաժնէ Հայաստանն ու Ադրբեջանը: Ժողովը նախագահ ընտրած է Քրտական ազատագրական շարժումին պարագլուխ Վաքիմ Մուսթաֆայեւը: Ժողովը կոչ ուղղած է ՀԱՊ-ի երկիրներու մօտ 150 հազար Քիւրտերուն որ երթան բնակութիւն հաստատեն նախկին «Կարմիր Քիւրտիստան»ի տարածքը. այդ անուանումով շրջան մը ստեղծուած էր 1917-ի Յեղափոխութենէն ետք, Լաչին մայրաքաղաքով: Թուրք մամուլը Ադրբեջանը պառակտելու Հայաստանի նոր մէկ քայլը կը նկատէ քրտական շարժումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԻՈՅ ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ժողովը Յունիս 14-ին հանդիսաւոր կերպով փակուեցաւ, 27 կէտերէ բաղկացած յայտարարութիւն մը 178 պատուիրակութեան կողմէ ստորագրուելէ ետք: Ընդունուեցաւ նաեւ գործունէութեան ծրագիր մը որ ուղղուած է երկրագունտը բնապահական աղէտներէ պահպանելու: Այսուհանդերձ, ծրագրուած միջոցառումներուն համապատասխան նիւթական միջոցներու չգոյութիւնը յուսախաբութիւն պատճառած է բազմաթիւ մասնակիցներու, թերահաւատութիւն ներշնչելով բարւոքումի քայլերու հանդէպ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ հարցին խաղաղ լուծում մը գտնելու կոչերուն միացած է նաեւ օրթոտոքս եկեղեցին որ Յունիս

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԼՈՆՏՈՆ. -- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ժամկոչեան Ժիրայր Տամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Սէն -- Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միոջցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները «Յառաջ»ի բարգաւաճման Շաւէ Նահապետեանի մահուան առթիւ՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն 250 Ֆր., Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 100 Ֆր.:

Offre d'emploi

RECHERCHONS

dame arménienne pour s'occuper dans la journée d'une personne âgée résidant à Paris dans le 19e.

TEL : 42 43 71 36

FONDATION
LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

COLLOQUE

Samedi 27 Juin de 9h à 18h
HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'ARMENIE
GERARD DEDEYAN
CLAUDE MUTAFIAN
MARTINE HOVANESSIAN
Journée animée par Janine PALOULIAN, *Journaliste*
Renseignements à la Maison de la Culture Arménienne
Tél. : 78 49 42 97 du mardi au samedi
Inscriptions Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN
18, rue Louis Tourte
69140 Champagne au Mont d'Or
Tél. : 78 35 04 14.
AVANT LE SAMEDI 20 JUIN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE

est heureux de vous inviter le Dimanche 21 Juin à 20 heures
à une CROISIERE SUR LA SEINE
à bord du «*Château Gaillard*»

avec

DINER - DANSANT

animé par un *ORCHESTRE GREC*

Départ Quai de Grenelle — Paris 15e, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 heures précises

Réservation : au Collège Tebrotzassère - Tél. : (1) 43 81 01 72
ou 48 60 66 18, 46 06 96 49, après 19h : 48 94 01 14

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Նիւթ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԱՅՍՕՐ

Կը խօսին՝
ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
(Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի խորհրդական, ՀՀՇ-ի վարչութեան անդամ)
եւ
ԴԱՒԻԹ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ
(Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդի Երեսփոխան եւ ՀՀՇ-ի փոխ-նախագահ)

Հարցազրոյցը կը վարէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ
(Դասախօս Մոնրէալի Համալսարանի փիլիսոփայութեան Ամպիոնի)

Կը նախագահէ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ
(Տնօրէն Դպրոցասէր վարժարանի)

Երեքշաբթի, Յունիս 16, ժամը 20-ին
ԵԱՆ'Ց Ակումբին մէջ
5, avenue Reille — Paris 14e

Մուտքը ազատ է:

Հարցազրոյցին կը յաջորդէ ճաշ մը ժամը 22-ին:
Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ հեռաձայնելով՝
ԵԱՆ'Ց 45 89 20 48 Ճաշագին՝ 150 Ֆր.:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՐՎԻԼԷՕ -- ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ

Շարվիլէօ -- Փոն տը Շէրիի (Իզէռ) եւ շրջանի հայ գաղութը, Շաբաթ, Ապրիլ 11-ին, կազմակերպած էր երեկոյթ մը ի նպաստ Ղարաբաղի զօրավիգ յանձնախումբին: 40 հազար Ֆր.ի չէք մը, որ կը ներկայացնէր երեկոյթին շահը, Յունիս 7-ին յանձնուեցաւ Ռոն -- Ալփ շրջանի Ղարաբաղի զօրավիգ յանձնախումբին:

Նախագահ՝
ԼԷՈՆ ԹԷՐԶԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ժաքլին Պապիկեանի մահուան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Անիէռ -- Պուա -- Գոլոմպ -- Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. --

Թութճեան ընտանիք 250 Ֆր., Տիկին Շ. Հիսայեան, Տիկին Վէրա Քէպաճեան, Տէր եւ Տիկին Էտ. Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Ռէմոն Սքիաթի, Օր. Ա. Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Հիմինեան, Տէր եւ Տիկին Գարթալեան, Տէր եւ Տիկին Կուրտիկեան, Տէր եւ Տիկին Քայիշեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փլիւշ, Տիկին Քոլէթ Լէնիէլ, Տէր եւ Տիկին Հաբալամպիտիս, Տէր եւ Տիկին Մամելեան, Տիկին Պուրմայեան, Տիկին Շէրոյեան, Տիկին Գըլըճեան, Օր. Իսաթառ 100-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տաղտէվիրանեան 150 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 300 Ֆր., Ակնունի մասնաճիւղ 3000 Ֆր.:

Ընդհ. գումարը՝ 17.000 Ֆր. յանձնուած է Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան Հայաստանի եւ Ղարաբաղի օգնութեան համար, ըստ ողբացեալին փափաքին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17

MERCREDI
17 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.820 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — № 17.820

ԲԱՑԻ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԷՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԵՏ ԿԸ ՄՂՈՒԻՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԿՐԱՄ ԿԱԶ ԵՒ ՄԻՇՏ ՀԱՑԻ ՀԵՐԹԵՐ

Յունիս 16, Երեքշաբթի առաւօտ, Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին, գծբախտաբար, Շահումեանի եւ մերձակայ հայաբնակ տասնեակ մը գիւղերու անկումը, բայց, ինչ կը վերաբերի գոհերու թիւին, մեռելներու թիւերը չափազանցուած կը թուին: Արդարեւ, նախ Շահումեանի 12 հազար բնակիչները նախապէս կարելի եղած է Ղարաբաղ փոխադրել: Յունիս 15-ին, Երեւան կը փոխադրուէին գլխաւորաբար մանուկները:

Ռազմական գետնի վրայ, կացութիւնը բարելաւուած է եւ ադրբեջանական յառաջխաղացումները կասեցուած եւ նոյնիսկ ետ մղուած են: Սրխաւէնդ հայկական ուժերու ձեռքն անցած է եւ Շահումեանի ճամբան բացուած: Տարբեր ճակատի վրայ, երկու տարիէն աւելի փակ մնալէ ետք, վտանգաւոր նկատուած ըլլալով, բացուած է Նոյեմբերեան - Իջեւան ճամբան, վտանգաւոր բոլոր կէտերը մաքրուած ըլլալով:

Յունիս 15-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը բաւական փոթորկալից եղած է, պաշտպանական երեսփոխանները խիստ կերպով քննադատած են կառավարութիւնը: Բուռն ելոյթներով պատասխանած եւ ծղումներ ըրած են Աշոտ Մանուչարեան եւ Վազգէն Սարգսեան: Այս վերջինը յայտարարած է որ ոչ յարձակումը ոչ ալ յարձակման ուղղութիւնը անակնկալ եղած են, անակնկալ էր միայն յարձակող ուժերու տարողութիւնը:

**

Ասկերանի եւ Մարտակերտի հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ետ մղած են Ազերիները: Կռիւներ կային միշտ Նախիջեւանիկ, Վարդաձոր, Արանզամին, Սանասարիւր, Դահրազ: Հոս, զոհերու թիւն է՝ 16 մեռեալ եւ 53 վիրաւոր: Ազերիներու կորուստներն են, ինչպէս հաստատեց Բաքուի բանբերը՝ Լէյլա Եունէս՝ 100 մեռեալ եւ 350 վիրաւոր:

Առջի գիշեր ռմբակոծուած են Խնձորուտ եւ Ջինարերդ գիւղերը, ուր երեք մեռեալ եւ չորս վիրաւոր կայ:

**

Մէկ կրամ կազ չի հասնիր Հայաստան, ուր հացի հերթերը կ'երկարին, քանի մազութը չի կրնար կազի տաղնապին հարցը լուծել:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆԻՍ 10 / 15)

Լ. ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ամերիկեան «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր» թերթին տուած հարցազրոյցին, Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ մասնաւորապէս շեշտած է միջազգային միջնորդ ջանքերու արդիւնաւէտութեան կարեւորութիւնը: Աւելցուցած է թէ Հայաստան հողային ոչ մէկ յաւակնութիւն ունի եւ եթէ Հայաստանը Ղարաբաղի կապող անցքը երաշխաւորուի միջազգային ուժերու կողմէ, Ղարաբաղ կը հրաժարի անոր հակակշռէն: Նախագահը ըսած է նաեւ թէ հաշտութեան սկզբնական հանգրուանի բանակցութեանց Բաքու եւ Երեւան պէտք է ձեռնպահ մնան, եւ ռազմական գործողութիւնները դադրին: Լեւոն Տէր — Պետրոսեան նշած է նաեւ որ Ղարաբաղի հիմնահարցին մէջ Անգարա կորսնցուցած է իր չէզոքութիւնը եւ Թուրքիա կը միտի «լեցնել Միջին Ասիայէն եւ Ադրբեջանէն Ռուսաստանի հեռանալով յառաջ եկած քաղաքական պարապութիւնը»:

**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՄՕՏ

Ամերիկայէն խումբ մը իրաւաբաններ այցելած են Հայաստան, գլխաւորութեամբ՝ Ամերիկայի Ծերակոյտի խորհրդական Մայքըլ Տէյվիտսընի: Յունիս 9-ին պատուիրակութիւնը ընդունուած է Խորհրդարանի նախագահի Ա. տեղակալ Արա Սահակեանի կողմէ: Կէսօրէն յետոյ ալ պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Հայաստանի Սահմանադրական Յանձնաժողովի անդամներուն եւ Յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ, Արդարադատութեան նախարար՝ Վահէ Ստեփանեանի հետ: Նոյն օրը հիւր պատուիրակութիւնը տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի մշտական յանձնաժողովներու նախագահներ Եդուարդ Եգորեանի, Ռաֆայէլ Պապայեանի, Գիմ Բալայեանի, Ռուբէն Թորոսեանի եւ Մերուժան Տէր — Գուլանեանի հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — ՏԷՄԻՐԷԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Յունիս 16-ի թուրք մամուլը կ'արձագանգէ Լեւոն Տէր Պետրոսեան — Տէմիրէլ հանդիպումին որ տեղի ունեցած է Ռիոյի բնապահպանական վեհաժողովին ընթացքին: Թէեւ հանդիպումը կը ներկայացուի որպէս Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին կողմէ ձեռնարկուած քայլ մը, սակայն կ'ըսուի նաեւ թէ թուրք վարչապետին կողմէ Լ. Տէր - Պետրոսեանի գրուած նամակէ մը ետք տեղի ունեցած է:

Տէմիրէլ ծանրացած է երեք կէտի վրայ, շեշտելով որ Թուրքիա Հայերու հանդէպ չար մտադրութիւններու տէր չէ, սակայն Ղարաբաղի դէպքերը շատ լարուած կացութիւն մը ստեղծած են Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն մէջ: Տէմիրէլ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանին ազդարարած է թէ՝

— Լաչինն ու Շուշին պէտք պարպուին,

— Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները կախում ունին Հայաստանի եւ Ադրբեջանի յարաբերութիւններէն,

— Այնքան ատեն որ Հայաստան Ադրբեջանի հետ արիւնալի պայքար կը մղէ, Թուրքիոյ հանրային կարծիքին հակազդեցութիւններու ճնշումը պիտի չարունակուի:

Մամուլի ասուլիսի մը խօսելով այս հանդիպումին մասին, Տէմիրէլ յայտնած է թէ Հայաստանի նախագահին թելադրած է խաղաղ ճամբաներէ չշեղիլ ու չատ չվստահիլ աշխարհին: Ան ըսած է. — «Մի՛ սպասէք որ աշխարհը ձեզ ղեկավարէ, դուք ձեզ ղեկավարեցէք: Ձեզի համար նպաստաւոր կ'ըլլայ Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակել: Եթէ ձեր մէկ կողմէն Թուրքիան, միւսէն՝ Ադրբեջանը ձեզի բարեկամ չըլլան, ձեր կացութիւնը շատ կը դժուարանայ»:

Թուրք մամուլը կ'անդրադառնայ նաեւ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի մամուլի ասուլիսին ուր ան շեշտած է թէ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար պէտք է Ադրբեջան եւ Ղարաբաղ սեղան նստին ու անոնց միջեւ գտնուած որեւէ լուծում ընդունելի պիտի ըլլայ նաեւ Հայաստանի կողմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆ»Ը

Թուրք մամուլը «Մոսկուայի մէջ գայթակղութիւն» կը կոչէ այն յայտարարութիւնը որ կ'ըսուի թէ կատարուած է Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութենէն բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը կողմէ: Խնդրոյ առարկայ անձը Թուրքիոյ վարչապետին Մոսկուա այցելութենէն քանի մը ժամ առաջ, խօսելով Ադրբեջանի վարած քաղաքականութեան մասին, ըսած է. — «Եթէ Թուրքիա միջամտէ Ղարաբաղի զինեալ բախումներուն, դէմ յանդիման կը մնայ իր հողերը բաժան — բաժան տեսնելու սպառնալիքին: Ռուսաստան եւ թերեւս նաեւ Միացեալ — Նահանգներ կրնան իրենց Պետութիւնը հիմնելու պայքարին մէջ զօրավիգ ըլլալ Քիւրտերուն»:

Նոյն պաշտօնատարը խօսելով նման միջամտութեան մը պարագային Անգարայի դէմ ձեռնարկուելիք միջոցառումներուն մասին, աւելցուցած է թէ կրնայ օրակարգի նիւթ դառնալ 1921-ի Կարսի դաշնագրին վերաքննութիւնը ու ատով արեւելեան Անատոլուի մէկ մասը տրուիլ Հայաստանի: Նոյն իրիկունը հեռատեսիլի Ա. կայանէն ալ տրուած է Կարսի դաշնագրին ստորագրութեան արարողութիւնը: Թուրք մամուլը նկատի առած՝ յայտարարութեան կատարուած ժամանակը, կը գրէ թէ քայլը ուղղուած էր խափանելու ռուսեւթուրք վեհաժողովը:

Ֆրանսի լիկին քարտուղարութիւնը: Հոնեէօր Ռէժիոնալը մէկ աստիճան միայն վար է լիկի բարձրագոյն դասակարգէն:

Յիշենք որ, անցեալ տարի եւս, Իսի դասակարգ փոխած էր, նահանգայինէն անցած էր լիկի ախոյեանութեան:

Ակումբին վարիչները ու համակիրները լաւ պատճառներ ունին ուրեմն խանդավառուելու եւ աւելի քան երբեք մօտէն հետաքրքրուելու յառաջիկայ մրցումներով:

Իսի Հ.Մ.-ը մեկնարկ առած էր 1975-ին հանգուցեալ Արման Զարմանէլեանի եւ իր ընկերներուն նախաձեռնութեամբ: Առաջին տարին խումբը կը խաղար նահանգային 6-րդ դասակարգին մէջ: Պէտք եղած են ուրեմն երկար տարիներ եւ յաջող մրցաշրջաններու շարք մը հասնելու համար մինչեւ լիկի ախոյեանութիւններուն:

Փարիզի շրջանին մէջ, Ալֆորվիլի Հ.Մ.-ը միայն խաղացած է լիկի բարձրագոյն դասակարգին մէջ, բայց այդ քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ էր...

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՍԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳ ԿԸ ՓՈԽԷ

Իսիի Հայ Մարզական Միութիւնը շահած է առաջնութիւնը լիկի փրոմոսիոն տ'օնէօր դասակարգի իր խմբակին մէջ:

Գնահատելի յաջողութիւն մը մանաւանդ որ՝ մրցակցութիւնը սուր եղած է 12 խումբերու միջեւ: Նախավերջին մրցման, հաւասարութիւն մը միայն, Մէզոն Լա Ֆիթի հետ (1 — 1), վտանգած է խումբին առաջատարի դիրքը, բայց, ախոյենութեան փակման օրը, նոր յաղթանակ մը Քոլոմպիէնի վրայ (1 — 3) ապահոված է հայանուն ակումբին վերելքը:

Այսպէսով, յառաջիկայ Սեպտեմբերին Իսիի Հ.Մ.-ը կը մտնէ Հոնեէօր Ռէժիոնալի մէջ, ինչ որ հաստատեց մեզի, պատասխանելով մեր հարցումին, Իլ — տը —

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԸ վճարումները կրնայ դադրեցնել Հոկտեմբեր 1-ին, եթէ ելք մը չգտնուի ամսէ — ամիս արձանագրուող բացին (ամիսը՝ մէկ միլիառ): Գործատիրութիւն եւ սենտիքա կը բանակցին «անկարելի» լուծում մը գտնելու համար, քանի որ այդ լուծումը չի կրնար ուրիշ բան ըլլալ քան սակերու յաւելում եւ հատուցումներու զեղչ:

ԵԼՑԻՆ 48 ժամուան համար Ուաշինկթըն գնաց, պաշտօնական այցելութեամբ: Մեկնելէն առաջ, նախարարապետ նշանակեց Եգոր Կայտար, նախկին Տնտեսական նախարար, որ մեծ ջատագով մըն է դէպի դրամատիրական դրութեան անցքին: Ելցին 24 միլիառ տոլար պէտք է գտնէ Արեւմուտքէն իր բարենորոգումներու ծրագրին համար: Ռուսաստանի նախագահը Ալէքսէյ Բ. Պատրիարքին օրհնութիւնն ալ առած է, յայտարարելով միայն Աստուած կրնայ զիս պաշտօնազրկել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, գիներու յաւելումը միայն 0,3% եղած է Մայիսին, ինչ որ լաւ ցուցանիշ մըն է:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը երկու օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ: Լէոնիտ Կրաւչուկ պիտի տեսնուի Ֆ. Միթերանի հետ:

ԼԻՏՈՒԱՆԱՑԻՆԵՐԸ հանրաքուէով (90,76%) արտայայտուեցան ռուսական բանակի անմիջական պարպումին համար, իրենց երկրէն:

ՄԻԽԱՅԷԼ ԿՈՐԲԱՉՈՎ արտաքսուեցաւ նախկին Համայնավար կուսակցութենէն, Շաբաթ օր, Յունիս 13-ին «քանդած ըլլալով կուսակցութիւնն ու Պետութիւնը եւ դաւաճանած աշխատաւոր ժողովուրդին շահերուն»: Որոշումը տրուած է լիակատար նիստի ընթացքին Կեդրոնական Կոմիտէի նախկին անդամներուն կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԲԺ. Ս. ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը կը պատրաստուի իր հերթական համագումարին որ Յուլիս 16–էն 19 տեղի կ'ունենայ Փարիզի մէջ: Հակառակ որ նոր կազմակերպութիւն մը չէ ան, իր անունը առաւելաբար լսելի եղաւ 1988–ի երկրաշարժին յաջորդած ժամանակաշրջանին երբ գլխաւոր մտահոգութիւն դարձուց աղէտեալ գօտիին մասնագիտական օժանդակութիւն տանելու հարցը:

Համագումարին պատասխանատուն է բժիշկ Ս. Սիմոնեան որուն հետ կատարուած հետեւեալ զրոյցը նիւթ ունի մօտալուտ համագումարը:

Հ. – Կրնա՞ք համառօտ ակնարկ մը ձգել անցեալ համագումարներու վրայ:

Պ. – Առաջինը տեղի ունեցաւ 1974 Հոկտեմբերին, Պէյրութ: Լիբանանի Հայ Բժիշկներու Միութիւնը որոշած էր համախմբել Սփիւռքի բժիշկները, դեղագործները, ատամնաբոյժները: Հոն էին Լիբանանէն 400, դուրսէն շուրջ 100 բժիշկ: Ֆրանսայէն ութ հոգի էինք: Շատ լաւ անցաւ: Անկէ ետք գաղափար ունեցանք միութիւն մը կազմելու. ճիշդ է որ 1924–էն արդէն հատ մը գոյութիւն ունեցած էր սակայն գրեթէ ամբողջովին դադրած էր գործունէութենէ. զայն վերակենդանացուցինք ու ստեղծուեցաւ ներկայի միութիւնը: Պէյրութի համագումարին որոշուած էր չորս տարին անգամ մը կրկնել այս սովորութիւնը: Դժբախտաբար, Պէյրութի պատերազմը արգելք եղաւ 1978–ի համախմբումին: Այն ատեն մեր միութիւնը որոշեց 1980–ին Վենետիկի մէջ գումարել Բ. ժողովը, ուր միայն գրեթէ Ֆրանսայէն ու Իտալիայէն էին մասնակցողները. կային նաեւ քանի մը Սուրիացիներ:

Անկէ ետք որոշեցինք երկիր մը հաւաքուիլ, ուր հայութեան կարեւոր թիւ մը կար. ուրեմն, 1984–ին Մոնրէալ հաւաքուեցանք. գրեթէ բոլոր երկիրները ներկայ էին: Յաջորդեց 1988–ի Լոս – Անճըլըսի համագումարը որուն մասնակցեցան 400 հոգի. հոն ալ որոշուեցաւ յաջորդը Փարիզ գումարել:

Հ. – Քանի՞ հոգի կը յուսաք ունենալ այս անգամ:

Պ. – Արդէն 400 հոգի արձանագրուած են. 170–ը Միացեալ – Նահանգներէն ու Գանատայէն են, 25–ը Հայաստանէն որոնք մեր հրաւիրեալներն են. մնացեալը կուգան 16 երկիրներէ, ինչպէս՝ Եգիպտոսէն, Թուրքիայէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Հունգարիայէն եւ մինչեւ իսկ Ջամայիայէն...: Հոս աւելցնեմ որ հրաւէր ուղղած ենք նաեւ Ֆրանսայի բժշկութեան ծանօթ անուններէն փրոֆէսէօրներ Ժիւտէի, Նըվէօի, Շվարցէնպէրկի: Իսկ Նախագահութեան համար դիմեցինք Առողջապահութեան Նախարար Պէռնար Քուշնէրի ու կը սպասենք իր պատասխանին:

Հ. – Համագումարը քով քովի կը բերէ միայն բժիշկնե՞ր, թէ դեղագործներ, հոգեբոյժեր եւայլն:

Պ. – Երկու երրորդ մեծամասնութեամբ բժիշկներ են. կան նաեւ ատամնաբոյժեր, դեղագործներ, հոգեբոյժեր, հիւանդապահուհիներ, ֆիզիօթէրափիսթներ: Բժիշկներուն մէջ կան շուրջ քսան հոգի որոնք միջազգային համբաւի տիրացած անուններ են: Անոնց զեկուցումները առիթ մը պիտի ըլլան տեսնելու եւ ցոյց տալու թէ ինչ մակարդակի հասած բժիշկներ ունինք:

Հ. – Իսկ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէին այս համագումարները:

Պ. – Սփիւռքի մէջ առողջական ասպարէզը ընտրած ծագումով Հայ մարդոց մօտ որոնք մտահոգութիւնը ունին թէ՛ իրենց ասպարէզին եւ թէ հայկականութեան, զօրացնել այս երկուքին համադրութիւնը: Երկրաշարժով եւ անկախութեամբ ստեղծուած այժմէականութիւնը շարժման մղեց այս տարրը որ աւելի զգաց իր հայկականութիւնը: Ու այս չորս տարուան ընթացքին այս մարզի թէ՛ միութիւնները, թէ անհատ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ փորձեցին իրենց մասնակցութիւնը բերել Հայաստանի կեանքին:

Ուրեմն, այս համագումարը երկու երեսակ ունի. ա. – գիտական բաժինը որ կը նմանի Entretiens de Bichat–ի. բազմանիւթ բնոյթ ունի: 140 զեկուցողներ պիտի ունենանք համագումարին բ. եւ գ. օրերը. առաջին անգամն է որ աշխատանքի նիստերու տեղ պիտի տանք ա. եւ դ. օրերը: 25–ական հոգինոց չորս յանձնախումբ պիտի հակին Հայաստանի առընչութեամբ հետեւեալ հարցերուն –

ա. – Բժշկական ուսումը,

բ. – Առողջապահութեան քաղաքականութիւնը,

գ. – Ընկերային ապահովութիւնը,

դ. – Ընդհանուր բժշկութիւնը:

Իւրաքանչիւր յանձնախումբի մէջ Հայաստանէն 1 – 2 բժիշկ պիտի գտնուի: Իսկ վերջին օրուան նիստին անոնց տեղեկագիրներուն հետ խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլայ այն հարցումը թէ ի՞նչ է Սփիւռքի հայ բժիշկին դերը:

Նոյն նիստին խօսք պիտի առնեն բժիշկներ՝ Տէրվիշեան (Ֆրանսա), Նալճայեան (Գանատա), Բաբլոյեան (Հայաստանի Առողջապահութեան Նախարարը): Իրենց զեկուցումէն ետք տեղի պիտի ունենայ վիճարկումի բաժին մը, ներկաներուն ալ մասնակցութեամբ: Այս նիստը բաց պիտի ըլլայ բոլոր փափաքողներուն:

Հ. – Ի՞նչ լեզուով պիտի ըլլան այս բոլորը:

Պ. – Պաշտօնապէս երեք լեզու ընդունած ենք. հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն:

Հ. – Զեկուցումներու համար որոշ նիւթեր առաջարկուա՞ծ են ձեր կողմէ:

Պ. – Ոչ. ամէն մասնակից ինք կ'որոշէ իր նիւթը. մենք միայն ներկայացուած նիւթերը խմբաւորեցինք: Նիւթերը գլխաւորաբար կը վերաբերին վիրաբուժութեան, ջղային – հոգեկան անհանգստութիւններու, սրտաբանութեան. Ջղային – հոգեկան անհանգստութիւններու մասին հետաքրքրութիւնը աւելցաւ երկրաշարժէն ետք:

Հ. – Ի՞նչ կապեր կան – եթէ կան – Սփիւռքի բժիշկներու զանազան միութիւններուն միջեւ:

Պ. – Ինչպէս մերը, միութիւններ կան նաեւ Գանատա, Գալիֆորնիա, Անգլիա, Գերմանիա, Լիբանան, Պարսկաստան, Արժանթին եւայլն: Անոնց հետ կապեր ունինք, բայց ոչ պաշտօնական: Երկու տարի առաջ ուզեցինք այս կապերը ամրացնել եւ այս խումբերէն անդամներով Մոնրէալի մէջ ստեղծուեցաւ «Հայկական բժշկական միջազգային դիւան»ը ուր կը կեդրոնանան լուրերը, տեղեկութիւնները ու անկէ կը ցրուին: Կ'ուզենք այս դիւանը զօրացնել որպէսզի համակարգումի գործը կատարէ: Այդպէսով աւելի կազմակերպուած կ'ըլլայ Հայաստանի օժանդակութիւնը. աւելորդ կրկնութիւններ չեն ըլլար եւ հոն պէտք եղածը կը գիտնանք: Մեր ուժերը անսահման չեն, ուստի պէտք է յստակ նպատակներու ուղղուին:

Հ. – Ի՞նչ դրական արդիւնք կը յուսաք այս համագումարէն:

Պ. – Առաջինը մեր բժիշկներուն մօտ հայկականութեան գիծին աւելի շեշտումն է. երկրորդը՝ նիւթական օժանդակութեան կարելիութիւններ ունենալն է բժշկութեան ուսանողներու, հիւանդներու եւայլն, երրորդը՝ առժամեայ հարց մըն է, Հայաստանի կատարուելիք օժանդակութիւնը, բժշկական, առողջական մակարդակի վրայ: Ասով հանդերձ, պէտք չէ մոռնալ որ Սփիւռքի բժիշկները սփիւռքցի են, ուրեմն միայն օժանդակութիւն բերելու համար հոն կը գտնուին:

Նման համագումարներ նպատակ ունին նաեւ այլ երկիրներու բժիշկներուն խըթան ըլլալու, որոնք կազմակերպուած չեն:

Հ. – Ի՞նչ կ'ըսէք ծախքի ու հասոյթի երեսակին մասին:

Պ. – Կը յուսանք որ մեր հրաւիրեալներուն ծախքը վճարելէ ետք գումար մը կը մնայ միութեանս որով ծրագրած ենք բժշկական գործիք մը գնել ու ղրկել Հայաստան:

– Յաջողութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԾԱԽՍԵՆ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՄԸ

Միացեալ Եւրոպայի նախօրեակին, անոր ապագայ մասնակից երկիրներէն իւրաքանչիւրը ունի իր իւրայատուկ կենցաղը եւ տարբեր բնագաւառներու մէջ, ծախքերու զանազանութիւնները:

Սննդամթերքի գետնի վրայ ամէնէն աղքատները՝ Յունաստան, Իռլանտա եւ Փորթուկալ, ամէնէն աւելի ծախսողներն են: Միջին հաշուով, անձ գլուխ կը տրամադրէ իր ամսական եկամուտին 40%–ը սննդեղէնի, որուն գլխաւորաբար մաս կը կազմէ գետնախնձորը, շուրջ 100 քկ. տարեկան: Աւելի հարուստ երկիրներու մէջ, Գերմանիա, Անգլիա, Հոլանտա, սննդամթերքի ծախքերու համեմատութիւնը կը պարզէ միայն 18%, որու գերակշռող տարրն է ձկնեղէնն ու մսեղէնը: Այս համեմատութիւնը Ֆրանսայի համար 20% է, անձ գլուխ տարեկան 20 քիլոկրամ պանիրով:

Ոգելից ըմպելիներու բնագաւառին ախոյեաններն են Գերմանացիները, որոնք երկու անգամ աւելի կը սպառեն քան Անգլիացիները: Պէտք է ըսել որ Էլիզապէթ Բ. Թագուհիին երկիրը շատ սուղի կը նստի հաբեկնալը: Մինչդեռ Դանիոյ մէջ, պարագաները նոյնն ըլլալով հանդերձ, կը գրաւէ ոգելից ըմպելիներու ըսպառման Բ. դիրքը: Հոն շիշ մը ոգելից ըմպելի 50% աւելի սուղ կ'արժէ, քան՝ Ֆրանսա: Զարմանալիօրէն, հոն ուր ոգելից ըմպելիները ամէնէն ցած գիները կը կրեն, մարդիկ ամէնէն քիչը կը խմեն՝ Իտալիա: Անոնք կը նախընտրեն իրենց դրամը յատկացնել հագուստեղէնի:

Ընդհանուր միջինով, Եւրոպացիք հագուստեղէնի կը յատկացնեն իրենց եկամուտին 8%–ը, փոխարէն 11%–ի, ինչպէս էր քսան տարի առաջ: Հոս, ամէնէն քիչ ծախսողներն են Դանիացիք, Յոյները, Իռլանտացիները, բայց նաեւ Ֆրանսացիք, որոնք միայն 6% կը յատկացնեն: Քսան տարի առաջ 10% էր այս տոկոսը: Հագուստեղէնի ծախքերու ախոյեաններն են Փորթուկալցիք եւ Իտալացիք (10%):

Գալով բնակարանի բնագաւառին, կարելի է ըսել թէ գլխութիւն մը դարձած է: Եւրոպացիներու մեծամասնութիւնը միջին տոկոսով 25% կը յատկացնէ բնակարանի ծախքերուն, (վարձք, նորոգութիւններ, մասնավճարներ, ջեռուցում եւայլն): Դանիոյ մէջ (26%) եւ Լիւքսանպուրկի մէջ է որ ձեռք կը ձգուին ամէնէն բարձր տոկոսները, հակառակ անոր որ քառակուսի մեթրի չափանիշով ամէնէն սուղ երկիրները չեն, ինչպէս պարագան է Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ: Փորթուկալի մէջ է որ մարդիկ բնակարանի համար կը ծախսեն նուազագոյն տոկոսը՝ 4% միայն, շնորհիւ յարատեւ ջանքերու, քանի որ 1970–ին այդ թիւն էր՝ 7%: Մրցանիշը կը պատկանի Ֆրանսայի, ուր մարդիկ իրենց եկամուտին 20%–ը կը տրամադրեն երդիքի մը: Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ, ամարանոցներու մրցանիշն ալ կը պատկանի նոյն երկրին:

Հակառակ անոր որ, հանրային փոխադրական միջոցները կը ծաւալին, Եւրոպացին աւելի քան երբեք նիւթական զոհողութիւններ կ'ընէ, ինքնաշարժ մը, մօթօ մը գնելու: Յարակից ծախքերով (ապահովագրութիւն, վառելանիւթ, նորոգութիւն եւայլն), Ֆրանսացիի մը անձնական փոխադրակառքին համար ծախսածը կը հասնի տարեկան 17%–ի, գրեթէ նոյնքան, որքան կը ծախսէ սննդեղէնի: Հոլանտա եւ Պելժիա 11% է այս տոկոսը:

Իսկ տնային սարքաւորումներու պարագած պատկերը բաւական հետաքրքրական է: Յունաստանի մէջ, օրինակ, մարդիկ կը նախընտրեն հեռատեսիլի գործիք մը ունենալ, քան թէ լոգարան, արտաքնոց: Փորթուկալցիք նախընտրաբար կը գնեն կարի մեքենայ, փոխանակ լուացքի մեքենայի կամ հեռաձայնի: Ամէնէն լաւ սարքաւորուածներն են յաջորդաբար Լիւքսանպուրկցիները, Դանիացիք, Գերմանացիք, Ֆրանսացիք եւ Անգլիացիք:

Դարուս սկիզբը, միջին հաշուով, անհատ մը կեանքին 12 տարին աշխատանքով իսկ 6 տարին հանգիստով եւ զուարճութեամբ կ'անցնի: Մեր օրերուն այս համեմատութիւնը շրջուած է: Ատոր իբր հետեւանք, ընդհանուր առմամբ Եւրոպացիք իրենց եկամուտին 8%–ը կը տրամադրեն զուարճութեան: Անոնց գլուխը կուգան Իռլանտացիք 10%–ով, ապա Դանիացիք, Հոլանտացիք, Բրիտանացիք, Գերմանացիք եւ միայն անոնցմէ վերջ Ֆրանսացիք, հակառակ իրենց լաւ ապրողի համբաւին: Ի՞նչ կ'ընեն անոնք զուարճութեան եւ զբօսանքի պահերուն: Առաջին կարգին կուգայ հեռատեսիլը (մանաւանդ Սպանացիք եւ Փորթուկալցիք), նուագներ կը գնեն (մանաւանդ Բրիտանացիք), Պելժիացիները եւ Գերմանացիները թանգարաններ կ'այցելեն, գլխաւորաբար Ֆրանսացիները՝ կը կարդան: Իրենց դրամը դրամախաղերու կը յատկացնեն մանաւանդ Բրիտանացիք, Ֆրանսացիք եւ Իտալացիք: Եւ ... կը զբօսաշրջին, մանաւանդ Հոլանտացիք, Դանիացիք, Բրիտանացիք, Գերմանացիք եւ Ֆրանսացիք:

ՔԱՂՀԱՆ

Անգլիահայ Նամականի

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը, Շր. Մայիս 23–ի երեկոյեան Քէնզինկթընի Կեդրոնական Գրադարանի սրահին մէջ իր կազմակերպած գրական – երաժշտական երեկոյթով որ կը վայելէր Բրիտանահայոց Առաջնորդ Եղիշէ Եպիսկոպոս Կիզիրեանի նախագահութիւնը, պատշաճօրէն ոգեկոչեց անթառամ յիշատակը մեր Ապրիլեան նահատակ մտաւորականութեան:

Կարպիս Եսայեան իր կուռ խօսքով ոգեկոչեց անմահ յիշատակը մեր նահատակ եկեղեցականներուն, ազգային եւ հանրային գործիչներուն, կրթական մշակներուն, արուեստագէտներուն եւ գրագէտներուն եւ անդրադարձաւ անոնց գերագոյն նուիրումին արժէքին, նկարագրեց Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով Պոլսոյ եւ գաւառներու մէջ հայ ժողովուրդի զգացած ոգեւորութեան եւ այդ շրջանին մշակութային սխրալի իրագործումներուն եւ ապա այդ ցնծութեան յաջորդող մարդակերպ հրէշներու յղացած ոճրային ծրագրին եւ ատոր իբր հետեւանք մեր կրած ահաւոր կորուստներուն եւ յատկապէս արեւմտահայ գրականութեան եւ արուեստներուն տրուած հարուածին եւ մի առ մի յիշեց տասնեակ նահատակ գրագէտները եւ բնորոշեց անոնց տաղանդին եւ վաստակին յատկանշական գիծերը: Անդրադարձաւ Սփիւռքի մէջ անցնող ութ տասնեակ տարիներու մշակութային բեղուն գործունէութեան, Սփիւռքահայ գրականութեան որակաւոր ներդրումներուն եւ արեւմտահայերէնի յարաճուն զարգացման եւ յղկումին եւ խնդրեց ներկաներէն: – «Ամբողջանուէր սիրով մը գուրգուրանք պերճ եւ առոյգ,

գեղեցիկ եւ ճկուն այս լեզուին վրայ որով Ապրիլեան սերունդի գրագէտները խօսեցան եւ գրեցին։ Մանաւանդ ճիգ մը թափենք եւ առիթներ ստեղծենք մօտէն ճանչնալու, վերլուծելու անոնց երկնած գրական գոհարները եւ մեր զգացած սէրն ու պաշտանքը փոխանցենք մեր զաւակներուն։ Սիրելի հարազատներ, խօսինք հայերէն, կարդանք հայերէն, երգենք հայերէն որպէսզի միշտ զգանք եւ ապրինք հայօրէն եւ արժանի ըլլանք մեզի համար թափուած անմեղ եւ սուրբ արիւնին»։

Այս գործադրուեցաւ ճաշակով եւ խնամքով պատրաստուած որակաւոր յայտագիր մը, որ ամբողջութեամբ նուիրուած էր Արեւմտահայ Արուեստագէտ Սերունդի Գրագէտներու ստեղծումներուն եւ Կոմիտասեան ժողովրդային երգերու, փոխանցելու համար Լոնտոնի հայութեան եւ յատկապէս մեր երիտասարդ սերունդին մեր նահատակներուն խօսքն ու շունչը։ Այդ նպատակով յայտագրին մէջ տեղ տրուած էր քերթուածներու անգլերէն թարգմանութիւններուն։ Այս առիթով տպուած էր յուշա-յայտագիր մը որ կը պարունակէր տասնեւմէկ աւագ գրագէտներու նկարները եւ Յակոբ Օշականի դատումները Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Գրիգոր Զօհրապի, Ռուբէն Զարդարեանի եւ Վահան Թէքէեանի մասին։

Բոլոր մասնակցողներն ալ ազդուած երեկոյթի խորհուրդէն եւ մթնոլորտէն լրջութեամբ եւ խանդաղատանքով մօտեցան իրենց պարտականութիւններուն եւ տուին իրենց լաւագոյնը։

Սահունօրէն գործադրուած գեղարուեստական յայտագիրը սկսաւ Տիգրան Որբերեանի «Հով Արէք» եւ «Գարուն Ա» երգերուն մեներգումով՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ Նարինէ Քիւչիւքեանի։ Կարպիս Եսայեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Ցանը», որուն անգլերէն թարգմանութիւնը — Տ. Տէր — Յովհաննէսեան — կարդաց Նանար Որբերեանը։ Արփի Նատիրեան դաշնակի ընկերակցութեամբ Ժաքլին Յովսէփեանի մեներգեց «Ձայն Տուր Ով Ծովակ» եւ «Կանչէ Կռունկ» երգերը։ Կարպիս Եսայեան կարդաց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր» քերթուածը որուն անգլերէն թարգմանութիւնը — Ա. Թօփալեան — կարդաց Նանար Որբերեան։

Շնորհիկ Որբերեան կարդաց Սիամանթոյի «Պարը» որուն անգլերէն թարգմանութիւնը — Կ. Եսայեան եւ Ք. Պօզլի — կարդաց Կ. Եսայեան։ Դաշնակահարուհի Ժաքլին Յովսէփեան նուագեց Կոմիտասեան երկու ժողովրդային պարի եղանակներ։ Շնորհիկ Որբերեան կարդաց Գրիգոր Զօհրապի «Ռեհանը»։ Տիգրան Որբերեան դաշնակի ընկերակցութեամբ Նարինէ Քիւչիւքեանի մեներգեց «Ախ Մարալ Ջան» — «Էրւում եմ» եւ «Անտունի» երգերը։

Շնորհիկ Որբերեան կարդաց Վահան Թէքէեանի «Աղօթք վաղուան սեմին առջեւ» քերթուածը որուն անգլերէն թարգմանութիւնը — Կարպիս Եսայեան — կարդաց թարգմանողը։ Կ. Եսայեան ապա կարդաց Վահան Թէքէեանի «Պիտի Ըսենք Աստուծոյ» քերթուածը եւ իր կողմէ ատոր թարգմանութիւնը։ Յայտագրի աւարտին Արարատեան երգիչները ղեկավարութեամբ Տիգրան Որբերեանի եւ մեներգումով Յարութիւն Քիրէմիթճեանի յաջորդաբար երգեցին «Սարերի Վրով» — «Էրի Էրի», «Քաղհան», «Շողեր Ջան», «Անձրեւն Եկաւ», «Կալի երգ» եւ «Գութան երգ» երգերը եւ հաւաքոյթը փակուեցաւ Սրբազան Հօր քաջալերանքի եւ գնահատանքի խօսքերով եւ օրհնութիւններով եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նամակատան եւ Հաղորդակցութեան Միջոցներու Նախարարին եւ Մեծն Բրիտանիոյ մէջ հաւատարմատարին սրտաշունչ տեղեկութիւններով։

Հաւաքոյթի աւարտին ներկաները հիւրասիրուեցան Թէքէեանի Տիկնանցի կողմէ եւ ստեղծուած ջերմիկ հայաբոյր մթնոլորտին իրենց կարօտը առին։ Շատերը իրենց սրտագին շնորհաւորութիւնները եւ շնորհակալութիւնները յայտնեցին համեստ կազմակերպողներուն եւ մաղթեցին որ նմանօրինակ ձեռնարկներ յաճախ կրկնուէին լոնտոնահայ մշակութային կեանքին մէջ տարիներու անարդարանալի ընդհատումէն ետք։ Յուզիչ էր անգլախօս երիտասարդներու գնահատանքը թարգմանութիւններուն համար, որոնց շնորհիւ առաջին անգամ առիթը կ'ունենային ծանօթանալու իրենց ազգին գրական ժառանգութեան։

Լոնտոն — Մ. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ՝ ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — ՇՎԱՐՆԱՁԷ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բ. Արարքցեան, պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հարցումներուն, իր տեսակէտը յայտնած է Լեւոն Տէր — Պետրոսեան — Շեվարնաձէ տեսակցութեան արդիւնքներուն նկատմամբ։ Ան ընդգծած է երկու երկիրներու դիւանագիտական եւ բարի դրացնութեան պայմանագրերու զուգահեռ օրէնսդիր եւ գործադիր պետական մարմիններու հետեւողական գործունէութեան, ինչպէս նաեւ խառն յանձնաժողովներու կարեւորութիւնը։ Անդրադառնալով Օսէթիոյ իրավիճակին, բնակչութեան ապահովութեան եւ բնականոն կեանքի վերադարձին նախապայման նկատած է հրադադարը, որու պէտք է հետեւին քաղաքական բանակցութիւններ։

**

ՄԱԿ-Ի ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի ՄԱԿ-ի մօտ մշտական ներկայացուցիչները Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահին ուղղած են նամակներ, որոնք կը վերաբերին Ղարաբաղ ստեղծուած իրավիճակին։ Ազրպէյճան մասնաւորապէս շեշտը կը դնէ Հայաստանի «յարձակող»ի հանգամանքին վրայ զայն դատապարտելով ինքնիշխան պետութեան մը տարածքային ամբողջականութիւնը խախտելով։ Իսկ հայկական կողմի նամակը կը դատապարտէ այն բոլոր ջանքերը որոնք կը միտին ապահովել երրորդ կողմի մը միջամտութիւնը, խեղաթիւրելով Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի սահմանի իրադարձութիւնները։ Հայաստան կը մերժէ կրել «յարձակող»ի պիտակը եւ այդ մտահոգութեամբ ալ անոր նախագահը մտադրեց ստեղծել չէզոք գօտի մը Նախիջեւանի սահմանին երկայնքին, եւ կոչ կ'ընէ չըրջան դէտեր եւ ՄԱԿ-ի ուժեր ղրկելու։

**

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Յունիս 6-ին Արտաքին նախարարութեան մօտ կազմակերպուած է մամուլի ասուլիս մը, ուր նախարարի տեղակալ Գէորգի Ղազինեան լրագրողներուն յայտնած է, որ նախորդ օրը Հայաստանի պատուիրակութիւն մը գացած է Նախիջեւանի սահմանը յանձնելու համար երկու կարեւոր փաստաթղթեր, որոնց հիմը կը կազմէր Նախիջեւանի հետ յարաբերութեանց բնականոնացման համար նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի պայմանագիր կնքելու պատրաստակամութիւնը։ Ապա հանդէս եկած է Գերագոյն Խորհուրդի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի անդամ Սիմէոն Պաղտասարեան, որ պարզաբանութիւններ կատարած է։

**

«ՍՕՍ — ՂԱՐԱԲԱՂ»

Ջեխոսլովաքիոյ ամէնէն ծանօթ թերթերէն «Լիտովէ Նովինի», Մոսկուայի իր թղթակից Եարոմիր Շտետինայի նախաձեռնութեամբ Ղարաբաղի ի նպաստ հանգանակութեան կոչ մը ըրած է, որու շնորհիւ հաւաքուած է 2 միլիոն կրոն (շուրջ 70 հազար տոլար), որ պիտի ծառայէ Ստեփանակերտի հիւանդանոցներու եւ ծննդաբերութեան տուներու համար դեղորայք, բժշկական սարքաւորումներ գնելու։

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ ԱՐՑԱԽՑԻ ԻՐԵՆՑ ՍԵՐՆԴԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի մանկական Ֆոնտի նախաձեռնութեամբ, Երեւանի մէջ կազմակերպուած է բարեսիրական համերգ մը, որու նպատակն էր օգնել Հայաստան բուժուող արցախցի երախաներուն։ Իրենց մասնակցութիւնը բերած են երաժշտական դպրոցի եւ ստեղծագործական կեդրոնի սաները՝ նուագախումբով, երգչախումբով, պարախումբով։ Տոմսերու վաճառքէն եւ հանգանակութենէն գոյացած 3800 ռուբլին տրամադրուած է Երեւանի հիւանդանոցները գտնուող արցախցի երախաներուն։

**

ԱՅՑ ԿՐԱՍՆՈՍԵԼՍԿԻ ՇՐՋԱՆ

Յունիս 6-ին Պետական նախարար Հրաչ Յակոբեան մէկ օրուան այցելութիւն մը տուած է Կրասնոսելսկի շրջանը։ Ճամբարակ կեդրոնը կազմակերպուած է խորհրդակցական ժողով մը, որու մասնակցած են նաեւ Սեւանի աւազանի միւս շրջաններու՝ Վարդենիսի, Կամոյի, Մարտունիի, Սեւանի քաղաքային եւ շրջանային խորհուրդներու նախագահներ։ Քննարկուած են ընկերատնտեսական, հաղորդակցութեան, գիւղատնտեսութեան, առողջապահութեան, պաշտպանութեան առնչուող հարցեր։ Նախարարին կ'ընկերանային Առողջապահութեան Ա. փոխ — նախարար՝ Դերենիկ Դումանեան, Գիւղատնտեսութեան փոխ — նախարար՝ Արմէն Խաչատրեան, պաշտօնական այլ անձեր։

**

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՏ

Իտալական «Եուրօ ՍՄՊ» ընկերութեան տնօրէն Փ. Ճաքոմէնի պայմանագրեր կնքած է Հայաստանէն կարգ մը արտադրութիւններ Եւրոպա արտածելու համար։ Անոր ուշադրութեան արժանացած են «Հայէլեկտրաշարժիչ» միաւորման ջրհանները, «Արմէնթօյի» խաղալիքները «Թըրանզիսթոր» միաւորման ելեկտրաջեռուցիչները եւ այլ արտադրութիւններ։

**

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏՐԻՏԷՆ

Մատրիտ գտնուող Ընկերաբանական միջազգային Միութիւնը հաղորդագրութեամբ մը տեղեկացուցած է, թէ Հայաստանի ընկերաբանական Միութիւնը ընդունուած է իբր անդամ։ Հայաստանի ընկերաբանական միութիւնը կը միկտեղէ 100-է աւելի գիտնականներ։

**

ՀԱՅԿ. ՓՈՂԱՅԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄՈՍԿՈՒԱ

Վերջերս Մոսկուա ստեղծուած հայկական փողային նուագախումբը տիրացած է որոշ համբաւի եւ կը սատարէ հայ դասական եւ ժամանակակից երաժշտութեան ծանօթացման։ Նուագախումբին ղեկավարը Խ. Աւետիսեան անցեալին գլխաւորած է խորհրդային զօրամասերու համոյթներ։ Ան իր շուրջ 40 արհեստավարժ երաժիշտներով կը պատրաստուի Հայաստան կատարուելիք շրջապտոյտին, ամրան։

**

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Ազգային գրադարանին մէջ բացուած է «Մարտաշարքում են նաեւ գիրքերը» ցուցահանդէսը։ Բացումը կատարած է գրադարանի փոխ — տնօրէն Ներսէս Հայրապետեան։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է արձակագիր Գէորգ Դեւրիկեան։ Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ հայ գրականութեան հին ու նոր դարաշրջաններն ընդգրկող ընտրանի մը։ Հոն տեղ գտած են հայ անուանի արձակագիրներու, թատերագիրներու, բանաստեղծներու, պատմիչներու ստեղծագործութիւններ։ Ներկայացուած են նաեւ հայ ժողովուրդին բարեկամ օտար գրողներէ գործեր, թարգմանութիւններ։ Հայ ֆեդայիններուն նուիրուած աշխատանքներուն յատկացուած է առանձին ցուցափեղկ մը։

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՈՔԻՆԻՈՅ (Յունաստան) առժամեայ ակումբին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Կ. Խաչի Սօսէ մասնաճիւղին տօնուած է Մայրերու օրը, Մայիս 17-ին։ Նախապէս ալ, Մայիս 13-ին, Աթէնքի Ծովինար մասնաճիւղը նոյն տօնակատարութիւնը ըրած է Հայ Տան մէջ։

**

ՓԻՐԷԱՅԻ քաղաքապետական թատրոնին մէջ, Մայիս 31-ին, Համազգայինի թատերախումբը ներկայացուցած է «Զարշըլը Արթին Աղա»ն, որ լաւ յաջողութիւն գտած է։

**

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Մայիս 30 եւ 31-ին գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 51-րդ ներկայացուցչական ժողովը՝ շրջանաւարտ Շրջ. վարչութեան եւ Ֆիքսի, Գոքինիոյ եւ Սելանիկի շրջաններէն ժողովին մասնակցող պատգամաւորներէ, սկաուտական պատասխանատուներէ եւ խորհրդակցական ձայնով ներկաներէ բաղկացած։ Ժողովի աւարտին ընտրուած է նոր վարչութիւն մը։

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ ՄՐՑԱԿԻ՞Ց ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը նախնական համաձայնագիր ստորագրած է Ղազախստանի հետ, Կասպից ծովու մօտակայ նաւթահորերու օգտագործումին համար։ Համաձայնութիւնը արդիւնք է չորս տարուան բանակցութիւններու եւ ամէնէն կարեւորը որ մինչեւ այսօր ստորագրուած է քարիւղի արեւմտեան ընկերութեան մը եւ նախկին խորհրդային պետութեան մը միջեւ։ Խնդրոյ առարկայ շրջանին նաւթապահեստները Սաուտի Արաբիոյ ունեցածին չափ կարեւոր կը նկատուին։ Ռուսական մամուլին համաձայն, այս համաձայնագրով ապահովուած շահուն 80%-ը պիտի պատկանի Ղազախստանի։

**

ՈՍԿԻԻ ԵՒ ՎՈՏԿԱՅԻ ԳԻՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ՁԳՈՒԱԾ

Ռուսական կառավարութիւնը նոյն օրը ազատ ձգած է վոտկայի եւ ոսկիի գիները։ Առաջինն է որ մամուլին լայն ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ։ Այդ ապրանքը քաղաքներու մէջ ընդհանրապէս անգտանելի ըլլալով, սեւ շուկայի մէջ մինչեւ 120 ռուբլիի կը ծախուէր։ Նոյնիսկ Ս. Պետերբուրգի մէջ վոտկա գտնել կարելի չէր, հակառակ բաժնեչափի կտրոններու որոնցմով, սկզբունքով ամէն չափահաս ամսական մէկ շիշի իրաւունք պիտի ունենար...։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հատոր ԺԱ., Պէյրութ, 1991

Հրատարակութիւն՝
Հայկազեան Գոլէճի
Հայագիտական ամբիոնի

Սիլվա եւ Մարտին Մարեան,
Էմիլ եւ Ալիս Ասլանեան,
Միշէլ Մարեան եւ Սիւզան Սրոտկորա եւ զաւակները,
Ֆիլիփ եւ Ան -- Քրիսթին Մարեան եւ զաւակները,
Սոֆի եւ Ժաք Քարպոնէլ -- Ասլանեան,
Ալեքսանդր Ասլանեան,
եւ Սամուէլեան ընտանիքը
խոր ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծ--մօր, հանիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՌՆԻԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Արտաշամ Պարօնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 13--ին Փարիզ, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունիս 19, ժամը 10.30--ին Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
եւ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Մարեան եւ Ասլանեան ընտանիքներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
de l'Ecole Hébdomadaire
du Samedi après-midi
Dimanche 21 Juin à 15 heures
à la Mairie du 9ème Salle ROSSINI
rue Drouot
Thème : «*NOS MONTAGNES*»
Poèmes — Danses — Théâtre
par l'ensemble des élèves.
Avec le concours de
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien
« *J. - P. Nergararian* »
ainsi que la Chorale « *Daron* ».
— Buffet —
Entrée libre ——— *Venez nombreux*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 20. -- Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ ելանելոյն ի Վիրապէն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 21. -- Բ. Կիրակի զկնի Հոգեգալստեան:

Տօն Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի

Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին, կը կատարուի ՄԱՂԹԱՆՔ ՎԱՍՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԵՒ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը
կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կ՚արտասանէ
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
Երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ
եւ իր աշակերտներուն
Մայր Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
Ուրբաթ, Յունիս 19, երեկոյեան ժամը ճիշդ 20.30--ին:

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունիս 21, ժամը 9.30, Հայկական յայտագիր՝
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
Յաւիտենական Հայաստանի բանաստեղծը

ԾՆՈՒՆԴ

Արփի եւ Արման Օհանեան
եւ փոքրիկն Սեւան
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց երկրորդ զաւկին եւ քոյրիկին՝

Թ ա ղ ի ն-ի

ծնունդը Փարիզ, Յունիս 10, 1992

L'ASSOCIATION «NAREG» D'ENGHIEN

Pour cloturer l'année scolaire 1991 / 92, vous convie à une messe arménienne célébrée à Enghien-les-Bains par le Révérend Père KELEKIAN, avec la participation de la Chorale Sainte Croix
le Samedi 20 Juin à 19 heures
en la Chapelle du Cours Notre-Dame
7, Bd. Sadi Carnot — 95880 Enghien
Cette messe sera suivie d'un repas à 20h30
Participation aux frais 100 F.
Réservation au 48 41 49 37.

FETE CHAMPETRE

LA CROIX BLEUE DE GRENOBLE / ST MARTIN D'HERES
Section « A n i »
organise sa Fête Champêtre annuelle le Dimanche 21 Juin à partir de 10h dans le Parc de «l'Union des Pêcheurs» à ST EGREVE.

B u f f e t — B u v e t t e

——— *Ambiance assurée* ———

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր ժողովը Յունիս 20, Շաբաթ օր, Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
ժամը 15.30--ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ. -- Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն, վարչութեան անդամներու ընտրութիւն:

Կը խնդրուի բոլոր սաներուն եւ անդամներուն ներկայութիւնը:

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)
en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie
et avec la participation de nombreuses délégations
en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora
avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET
CONGRES MEDICAL
Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30
SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES
avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris*, 16, rue de Clichy, 75009 PARIS

Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F., de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.
PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H
DINER DE GALA
Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

COOPERATION ARMENIE
au YAN'S CLUB
le Jeudi 18 Juin à 20 heures
CONFÉRENCE - PROJECTION DE FILMS
MAI 92
A LENINAKAN, NALBAND, SPITAK, VARTENIS
—— *Les orphelins du tremblement de terre*
—— *Les unités de production,*
—— *Les fedaïs de la prise de Chouchi.*
suivie d'un dîner avec l'équipe de Coopération Arménie et les parrains
sur réservation : 180 F.
Adresse : YAN'S CLUB : 5, ave. Reille, 75014 Paris, M° Glacière
Réservations pour le restaurant auprès de Christine Papazian :
Tél. : 47 36 40 78

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport — 4600 Frs
Aller Retour
Aller ou retour simple — 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double — 5875 Frs
En chambre individuelle — 6120 Frs
Semaine supplémentaire en double — 1050 Frs
Semaine supplémentaire en ind. — 2100 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne
En chambre double — 8250 Frs
Supplément chambre individuelle — 1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents — 4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans) — 825 Frs
Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍ 18
JEUDI 18 JUIN 1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.821

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17.821

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԻՄՈՒՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

Ազրպէյճանական յարձակումները չեն դադրիր եւ Յունիս 16-ին բաւական յառաջխաղացում արձանագրած էին Ղարաբաղի հիւսիսը, Մարտակերտի շրջանը, ուր մինչեւ իսկ կ՚ըսուէր թէ հայաբնակ գիւղեր ինչպէս՝ Թալիշ, Ջայլու, Տօնաշէն, Մատաղիս ինկած են Ազերիներու ձեռքը: Ազրպէյճանական ուժերը շատ զօրաւոր են եւ ինչպէս ըսուեցաւ արդէն ռուսական բանակի մասնակցութիւն կը վայելեն:

Չորեքշաբթի, Յունիս 17-ի առաւօտ Երեւանէն մեր առած լուրերուն համաձայն, վերոյիշեալ գիւղերու պարագան այդքան ալ ստոյգ չէր եւ հասած լուրերը շատ հակասական էին: Ինչ որ ստոյգ կը թուէր միայն Թալիշի անկումն էր, քանի ազրպէյճանական հեռատեսիլն ալ միայն Թալիշի գրաւման արձագանգած է: Ստոյգ տեղեկութիւն կար նաեւ Ջայլուի մասին ուրկէ ազրպէյճանական ուժերը ետ մղուած էին եւ հոն այլեւս ոչ Հայ կայ, ոչ ալ Ազերի եւ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը երեք հրասայլ փճացուցած են:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը դիմումնագիր մը ուղղած է Ռուսաստանի, մատնանշելով ռուսական զօրքի մասնակցութիւնը ազերի յարձակման:

Կռիւներ կան նաեւ Մեղրիի շրջանը, որ կը շարունակէ դիմադրել:

Քաղաքական ճակատի վրայ Հ.Յ.Դ., Ա.Ի.Մ., Խորհրդարանէն ներս թէ դուրս բուռն ընդդիմութիւն կ՚արտայայտեն կառավարութեան վարած քաղաքականութեան դէմ: Հ.Յ.Դ. յաջորդական միթինկներ ըրած էր Շաբաթ եւ Կիրակի (Յունիս 13, 14), իսկ Յունիս 15 թուակիր յայտարարութեամբ մը Հ.Յ.Դ.-ի Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէն երկարօրէն քննադատելէ եւ դատապարտելէ ետք Հայաստանի իշխանութեանց «անխոհեմ քաղաքականութիւնը» որու հետեւանք կը նկատէ Ղարաբաղի վերջին դէպքերն ու Շահումեանի անկումը, կը պահանջէ՝ «...իր անզօրութիւնը բոլոր բնագաւառներում ապացուցած կառավարութեան հրաժարականը»:

***

Հռոմի մէջ, ուր կը շարունակուի ԱԷ-ԽՄ-ԱԷ-Ը-ի ժողովը, 11 պետութիւններու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ, կ՚առաջարկուէր.- Ա) Լաչինի բացուած մարդասիրական գօտին առնել միջազգային հակակշիռի տակ: Բ) Շուշի բերել հեռացուած Ազերիները եւ Շահումեան՝ հեռացուած Հայերը: Ժողովը մերժած է դատապարտել ազրպէյճանական յարձակումը, զայն հակակշիռ նկատելով Շուշիի:

Յիշենք որ այս ժողովին չի մասնակցիր Ղարաբաղի պատուիրակութիւնը, որ մերժեց Հռոմ երթալ:

Այս ժողովին առընչութեամբ, նշենք թէ Իլենա Պոնէր «Ի՞նչ լուծում Ղարաբաղի համար» խորագրուած գրութիւն մը ստորագրած է լոյս տեսած Փարիզի (Փանսէ Ռիւսի մէջ), ուր կ՚առաջարկէ «Հողատարութեան մը հաստատումը, երաշխաւոր երկիրներով, որոնք կրնան ըլլալ՝ մէկ մահմետական, մէկ ՀԱՊ-ի անդամ եւ մէկ եւրոպական»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՐՆԱՅ ՆՈՐ ՎԻԷԹՆԱՄ ՄԸ ԸԼԼԱԼ»

ԿԸՍԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

«Ճումհուրիյէթ»ի շաբաթական վերջին թիւին մէջ (Յունիս 12-18) Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի հետ հանդիպում մը տեղ գրաւած է: Թերթին թղթակիցը անոր հանդիպած է Գորիսի զինուորական կեդրոնին մէջ. Վ. Սարգսեան ըսած է թէ Ղարաբաղի մէջ կռուող Հայերը մեծ մասով Ղարաբաղցիներ են. կան նաեւ նախկին տեղացիներ որոնք Հայաստանէն վերադարձած են բախումներուն մասնակցելու համար: Իսկ Հայաստանէն մասնակիցներ շատ փոքր թիւ մը կը ներկայացնեն:

Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարը Թուրք լրագրողին կ՚ըսէ թէ Ազերիներու հետ Թրքական զօրամիաւորներու եւս հայկական ուժերու դէմ պայքար մղելուն մասին լուրեր հասած են իրեն: Կը կարծէ թէ Թուրք կամաւորներ են անոնք: Հայկական ուժերը ձեռք անցուցած են նաեւ Թրքական բանակին պատկանող հակահրասայլ կառք մը եւ ինքնաշարժ զէնք մը: Ան կ՚աւելցնէ. - «Նախիջեւանի մէջ բոլորովին տարբեր է կացութիւնը: Եթէ Սադարակ երթաք ականատես կ՚ըլլաք թրքական զօրամասերու գոյութեան»:

Վազգէն Սարգսեան դատելով Էլչիպէյի արտայայտութիւններէն, հետեւցուցած է թէ բախումները սաստկանալու հակամէտ են (ինչ որ հաստատուեցաւ վերջին օրերու նոր յարձակումներով) ու ըսած. «Եթէ պատերազմը սաստկանայ, աշխարհ վկան կ՚ըլլայ Վիէթնամի նոր օրինակի մը»: Ապա կ՚անդրադառնայ Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակելու Հայաստանի տրամադրութեան որ դժբախտաբար ընթացք չէ գտած:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԱՇՏՕՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ

Ազրպէյճանի Յունիս 7-ի նախագահական ընտրութիւնները յաղթական՝ Աբուլֆէյզ Էլչիպէյ Յունիս 16-ին պաշտօնական երդումը արտասանելով ստանձնած է երկրին նախագահութիւնը:

Արաբական լեզուաբանութեան ու արեւելագիտութեան մասնագէտ Նախագահը հակախորհրդային ամբաստանութեամբ բանտարկուած է 1975-77, ապա աշխատած Ազրպէյճանի Գիտութիւններու ակադեմիային ձեռագիրներու բաժնին մէջ: 1989-ին ընտրուած է Ժողովրդական Ճակատի ղեկավար:

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Յունիս 9-ի թիւին իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցին մէջ ան կը կրկնէ թէ երկրին յառաջընթացին համար երեք հիմնական սկզբունքի վրայ պիտի հիմնուի. ժողովրդավարութիւն, Թրքականութիւն եւ իսլամութիւն: Կ՚աւելցնէ թէ իրեն համար ընդունելի չէ բռնապետութիւնը թէ՛ գաղափարական, թէ՛ քաղաքական: Որպէս ժողովրդավար եւ լայնախոհ ղեկավարի տիպար, Էլչիպէյ կը յայտնէ թէ մտադիր են ազգային մշակութային կեդրոններու եւ ընկերութիւններու հետ գործակցելու. ան կ՚ըսէ. - «Մեր ծրագիրը կը մեկնի բոլոր ազգերու հաւասարութենէն ու իրենց ազգային պահանջքները իրագործելու իրաւունքէն: Ամէն բան ըրած ենք եւ պիտի ընենք պահպանելու եւ զարգացնելու համար ազրպէյճանաբնակ Ռուսերու, Հայերու, Լեզգիներու, Թալիշներու, Քիւրտերու, Հրեաներու եւ այլ ազգերու լեզուն, մշակոյթն ու ազգային աւանդութիւնները. «Ժողովրդական Ճակատը» կողմնակից է խղճի ազատութեան ու մտադիր չէ իսլամական պետութիւն մը հիմնելու: Մեր նպատակն է ունենալ իրաւունքի վրայ հիմնուած պետութիւն մը ու պահպանել բարեշրջուած աշխարհական ընկերութիւն մը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ քանի մը սրբագրութիւններ բերելէ ետք, լայն մեծամասնութեամբ քուէարկեց սահմանադրական վերաքննութեան օրինագիծը՝ 192 ձայն թեր եւ 117 դէմ: Դէմ քուէարկեցին միայն Շիրաքի կուսակցութիւնը եւ Համայնավարները: Ժիսքարտէն, կեդրոն, անկախ ընկերվարականներու հետ էին, ինչ որ կը հաստատէ, որ Միթերան յաջողեցաւ աջի պառակտումը: Օրինագիծը պէտք է կրկին Ազգ. Ժողով երթայ նոր քուէարկութեան մը համար:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՈՒԿՐԱՆԻԱ «Համաձայնութեան եւ գործակցութեան» առաջին դաշինք մը ստորագրեցին, Փարիզ, Նախագահ Կրաւչուկի այցելութեան առթիւ: Արդարեւ, «առաջին» միջպետական դաշինքն է, զոր Ուկրանիա կը ստորագրէ օտար երկրի մը հետ: Սիրալիր ընդունելութիւններ եւ ողջագուրումներ տեղի ունեցած են, մանաւանդ որ ՀԱՊ-ի լրագրողներ շատ կը սիրեն ոգեկոչել Ֆրանսայի Նախարարապետ՝ Փ. Պերէկովուայի ուկրանական ծագումը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը մինչ արդէն կը հանդիսանայ Մակեդոնիոյ (Նախկին Եուկոսլաւ Հանրապետութիւն) միջազգային ճանաչման, այն մտավախութեամբ, մանաւանդ, որ «պատմական թշնամիները»՝ Թուրքիա, Պուլկարիա եւ Ալպանիա դաւեր կրնան պատրաստել: «Մակեդոնիա» կոչումն իսկ ամբարտաւանութիւն կը համարի Աթէնք Սկոպիի այս շրջանին համար, որ 1946-էն 1949 համայնավար Յոյներու խարիսխ ծառայեց քաղաքացիական պատերազմի մը մէջ, որ հարիւր հազար զոհ տուաւ: Սկոպիի յաւակնութեանց դէմ, Աթէնք կեանք կուտայ «մակեդոնական ինքնութեան» եւ հիւսիսային Յունաստանի շրջանային նահանգապետութիւնը՝ Սելանիկ «Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ» մայրաքաղաք հռչակուեցաւ: Իրաւագէտ մը կ՚ըսէ՝ «Այս հարցը քիչ մը մեր Ալզասլորէնն է: Շնորհակալութիւն պէտք է յայտնել Սկոպիի բնակիչներուն, որոնց շնորհիւ է որ Յոյները իրենք զիրենք Մակեդոնացի յայտնաբերեցին...»:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՅՈՒՆԻՍ 10 / 14)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Արժանթինի նախագահը Գարլոս Մէնէմ Պուէնոս-Այրէսի մէջ գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են: Երկու երկիրներու Արտաքին նախարարներն ալ ստորագրած են մշակութային ու արտաքին գործերու մէջ գործակցութեան համաձայնագիր:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ջերմ ընդունելութեան արժանացած է Արժանթինի Ազգային Ժողովին մէջ. իսկ հայ համայնքին հետ հանդիպումին մասնակցած է վեց հազար հոգի: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան այցելած է հայկական Եկեղեցին եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի կեդրոնը:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը մասնակցած է «Արարատ» հրապարակին անուանակոչութեան արարողութեան ու այցելած «Արժանթին-Հայաստան» դըպրոցը:

Ծերակոյտին մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեանի տեղեկացուած է որ Ղարաբաղի մասին բանաձեւ ընդունուած է. բանաձեւը կ՚ըսէ թէ Ղարաբաղը հայկական տարածք է եւ կամայական կարգադրութեամբ 1923-ին կցուած է Ազրպէյճանին:

Պաշտօնական այցը աւարտելէ ետք հայկական պատուիրակութիւնը Նախագահ Մէնէմի օդանաւով մեկնած էր Ռիօ, մասնակցելու բնապահպանական միջազգային խորհրդաժողովին:

***

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻՆ ՀԵՏ

Յունիս 11-ին, Երեւանի մէջ Պետական նախարար Գրիգոր Արէշեան եւ ՄԱԿ-ի բանագնաց խումբի ղեկավար՝ Ֆիլիփ Մարուխչ Հայաստանի մէջ ՄԱԿ-ի գրասենեակ մը բանալու մասին համաձայնագիր մը ստորագրած են:

***

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Յունիս 11-ին, Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ տեղի ունեցած է «Հայութիւնը 21-րդ դարուն շեմին» համահայկական գիտաժողովը, որու նպատակն էր քննարկել համագործակցութեան եւ համախմբման հարցեր: Գիտաժողովին կը մասնակցէին Հայաստանէն, Արցախէն, ներքին եւ արտաքին Սփիւռքներէն քաղաքագէտներ, պատմաբաններ, փիլիսոփաներ, ներկայացուցիչներ:

***

ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Հայաստանի Լեռնագնացներու «Արագած» ակումբին հիմնադիր Ռուբէն Յարութիւնեանի յիշատակին, ակումբը կազմակերպած էր Կոտայքի շրջանի Հատիս լերան (2529 մեթր) վերելքի մրցումներ, որոնց մասնակցած են 150 մրցակիցներ: Առաջին խումբը կը կազմէին մինչեւ 16 տարեկան մարզիկները, իսկ երկրորդը՝ 16-էն վեր: Երկու խումբերուն ալ յաղթական հանդիսացած են «Աժդահակ» ակումբի ներկայացուցիչները:

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Գ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Որքան խոհեմ նոյնքան ալ կրթուած [illegible] Պատրիարքի [illegible] (ալ [illegible]) [illegible]

Բայց երբեք Ֆրանսային ժամանող եւ «Ֆրանսացին» [illegible] Ֆրանսախօս վարժարաններուն, ինչպէս Սէն – Պընուա, Սէն – Միշէլ, Սէն – Փիլիփ, Սէն – Ժոզէֆ, Նոտր տը Սիոն: Եւ առաջին հերթին, 1958 Ապրիլ 3, [illegible] ուղղուեցայ [illegible] լիսէն, ուր անոնք այնքան յարգ ու պատիւ կը վայելէին տարիներէ ի վեր, իրենց դաստիարակի պաշտօնին բերումով:

Բնական երեւոյթ է որ Արեւելքի մէջ դարերէ ի վեր ծաղկող Ֆրանսերէն լեզուի դարգացումին չափը, անոր հնչումը այնքան ալ հարազատ չէ եղած համաձայն Քոմէտի Ֆրանսէզի միջոցով սերունդէ – սերունդ փոխանցուած հրահանգներուն: Եւ շատ արդարացի կերպով, ուսանողներն ալ միշտ խոր ցանկութիւնն են սնուցած իմանալու իրենց փայփայած լեզուին խսկական հնչումները, քանի որ Արեւելեան Միջերկրականի երկայնքին, դոնէ Յունաստանէն Եգիպտոս, գործածուած լեզուներու ազդեցութեան ենթարկուելով, Ֆրանսական հնչումներն ալ բնքնաբերաբար աղաւաղուած են, օրինակ r ձայնը ռ-ի փոխարինելով, ձայնաւորներուն բաց գոցի տարբերութիւնները եւ ռնգային երկբարբառներուն երանգները, մանաւանդ անխծեալ e muet-ն. ասոնց արտաբերութեան մէջ, շատ մը Ֆրանսացիներ իսկ անդադար եւ անզգալաբար կը մեղանչեն, մանաւանդ հարաւային Ֆրանսայի բնակիչները, Նիսէն Պօռտօ: Բայց ինչո՞ւ անտեսել որ մեր Հայերէնին մէջ ալ գոյութիւն ունին այս մասնայատուկ կանոնները, իրենց երանգներուն տարբերակներով:

Այս առընչութեամբ, յատկանշական վերյիշում մը Ֆրանսահայ համայնքէն առնուած: Երբ 1950-ական տարիներուն, քանի մը անդամներ Սեւրի Մխիթարեան վարժարանը, երկու ճաշէն ետք, պարտէզին յաջորդող՝ մինի – ռեսիթալ մը կը հրամցնէին հրաշալի տղոց, երբ խոհարարներն ալ, ամանները թողած՝ կուգային դրան մէջէն մտիկ ընել, Հայր Սերովբէ Վրդ. Ագըլեան կը փափաքէր որ Ֆրանսերէն կտորներ զանց չընէի, որպէսզի աշակերտներուն մտքին մէջ, Հայու մը կողմէ դժուարահունչ նկատուած Վիքթոր Հիւկոյի լեզուն կորսնցնէր այլեւս իր թափոն:

Եւ ահա, տեղին է ճշդել որ Ֆրանսական երաժշտանոցի վարպետները, իբրեւ անողոքելի վարժութիւն – դաշնակահարներուն Ֆրանց Լիսթի կնճռալի էջերու համբոյն – իրենց աշակերտներուն բերնի կապանները քակելու համար կը պարտադրեն Հիւկոյի տաղերը: Առասպելական էր Մունէ Սիւլլիի հանճարեղ բանաստեղծին ամբողջ ստեղծագործութիւնը գոց գիտնալը:

Իրիկուն մըն ալ Սեւրի Մխիթարեանի կոչումներէն մէկուն ընթացքին, Վիքթոր Հիւկոյի ճակտին քաշուած հակակըռնի սովորական մակդիրը մասամբ մը ջնջուելու արժանացաւ: Կարապետ Եպիսկոպոս Արմատունի, մեծ վարպետին Նոթր Տամ տը Փարիի համանուագային էջը նուիրուած Զատիկի օրով մայրաքաղաքի զանգակներու ղօղանջը լսելով՝ զարմանքով անդրադարձաւ անոր գործին դասուն մը բանադրանքի չարքին:

Վերադառնալով Կալաթա – Սարայի լիսէին, անոր հարիւրաւոր ուսանողներուն վերապահուած ժամուան մը ռեսիթալի աւարտին, Ռընէ Լարումէ, Նախալէոնէն մնացած ուսումնապետ տիտղոսով, գիս հրաւիրեց իր գրասենեակը, ձօնելու համար վարժարանի պատմութեան ընդարձակ առաջին հատորը լոյս տեսած 1952-ին, (արդեօք Բ. հատորը երեւցա՞ծ է), անձնական խոստովանանք մը կատարելով ինծի՝ իբրեւ «Ֆրանսացի»ի.

– Երեսուն տարի է այստեղ եմ եւ դեռ չեմ կրցած հասկնալ թէ՝ ինչո՞ւ այս երկրի բնակիչները պատրաստ են յիսուն քիլոմեթր ճամբայ կտրել ... ջո՛ւր խմելու համար:

Զօրութեամբ իմանալ՝ ... «ո՛չ թէ գինի խմելու»:

Ան կը կարծէր որ դիմացինը՝ Ֆրանսացիս՝ գինեմոլի կիրքէն բնականօրէն վարակուած, զայս լսելով, գայթակղութեան նշաններ պիտի ցոյց տար, ջուրի պաշտամունքին զարմանահրաշ յայտնութեան մը առթիւ: Ի՞նչպէս բացատրէի հինդ վայրկեանէն երեսուն տարուան ընթացքին չըմբռնուած միճակ մը: Մաքէս՝ ըռութիւնը ոսկի է ըսելով, ժպիտ մը միայն գոյացուցի դէմքիս վրայ:

Կալաթա – Սարայէն ետք, պճճի ամուս Խաչիկը, որ անտարբեր դառնուած էր, հակառակ անոր որ պատանութեան, ժամանակ մը հօրեղբայրս զինք այդ լիսէն ղրկած էր, «մարդ դառնալու համար», լսելով այս անգամ որ Տամ տը Սիոն պիտի երթամ, փափաք յայտնեց ընկերանալ ինծի, իբրեւ պահեստի նեցուկի պաշտօնով, բայց յարմար չդատեցի, ինքզինքս բաւական վահանեալ զգալով, արեւելեան ամազոններէն գալիք յարձակումներուն դիմադարձելու...:

Եւ ահա, 1958 Ապրիլ 16-ին, կէսօրէ ետք, որոշեալ ժամէն առաջ կը գտնեմ Ֆրանսացի քոյրերու վանքանման վարժարանին դուռը: Պըլլուն աչքերով միաւորուհին, Քոյր Մարի Սոլանժիս գիս դիմաւորեց եւ առաջնորդեց հիւրասրահ, բայց խկոյն մեկնեցաւ, տասը վայրկեանէն վերադառնալու խոստումով: Եւ այդպէս ալ եղաւ եւ ինքզինքս գտայ հինդ հարիւրի մօտ՝ մեր խաժանցիներուն մօտեցող համազգեստ կրող աղջիկներու, բազմաթիւ խումբերէ կազմուած, ամէն մէկ խումբ իր դաստիարակով գլխաւորուած, իսկ ես ալ ամէնքին դիմաց, պատուանդանի մը վրայ:

Առաջին կտոր Լամարթինի «Լիճ»ին սրտակեղէք բառերու ունկնդրութենէն ազդուած, քանի մը դիւրազգածներ արցունքնին սրբեցին, երբ Ֆրանսայի մէջ նման ռոմանթիկ տաղերով լացողները անհետացած են շատոնց: Իսկ այդ տարիներուն երբ հռչակաւոր Ժաք Փրէվերի այլեւս ժողովրդականացած Պարպարային գգայացունց նախադասութիւնները լայնօրէն արձագանգելէ ետք խստաբարոյ երդիքին տակ յանկարծակի դադրեցան, պիտի սկսան արձակուիլ: Քոյր Սօլանժիան խկոյն գայն կրկնելու հաւանութիւնը յայտնեց ինծի նայելով:

Հաւաքոյթի աւարտին, փափաք յայտնուեցաւ ամէն մէկ խումբի հետ լուսանըկարուելու եւ մեր Բարունակ Ֆօթօ – Շէնէլլի գործիքը առատօրէն բանեցաւ, նման չաՀարեր փրանք-էն (տոխմ) օգտուելով: Եւ վերջապէս տեսչատան մէջ, քոյր Սօլանժիան Թրք. արուեստին նուիրուած գեղատիպ հատորը ձօնելէ ետք ժամ մը առաջուան իր ջղային միճակին բացատրութիւնը հետեւեալ կերպով մեկնաբանեց.

– Ձեր ռեսիթալի պահուն, բնական էր որ փոքրիկ դասարաններուն աշակերտները հսկելու համար քանի մը ուսուցչուհիներ որոշէի, որոնցմէ հայուհի մը՝ Օր. Պերճուհի, միշտ հրու-հպատակ նուիրեալ մը: Բայց ան լուրը իմանալով, իր ընկերուհիներուն առջեւ անհնազանդութեան փորձեր սկսեր է կատարել, նոյնիսկ ագմուկ բարձրացուցեր, անխմանալի դէպք մը մեր վարժարանին համար: Վերջապէս գիս կանչեցին եւ պարզեցին եղելութիւնը:

Երեւակայեցէք, սիրելի պարոն, քանի՛ քանի հարցեր կան նկատի առնուելիք: Զորս յարանուանական բաժանումներ իրենց տարբեր Զատիկներով եւ տօնական օրերով. ատոնց մէջէն ի՞նչպէս դուրս գալ: Վերջապէս Պերճուհին գրասենեակս կանչեցի եւ ահա՛ ան իր դառնութիւնը ինչպէս ներկայացուց. «Ես Հայ եմ, Սարգիս Պօղոսեանն ալ Հա՛յ է. ան կուգայ իմ պաշտօնավարած վարժարանիս մէջ արտասանելու: Ես՝ անոր ազգակիցը, ստիպուած եմ զինք լսել: Բոլորովին անբնական է բացակայութիւնս այդ հաւաքոյթէն: Ուրիշ կարգադրութիւն մը ըրէ՛ք»:

Փորձեցի զինք համոզել, բայց ան մնաց անդրդուելի: Նման փաստարկութեան մը առջեւ, ի՞նչ պատասխան կրնայի տալ: Այլեւս անոր թծթուած երեսը անուշցնելու համար քալի.

– Allez passe, չինկէնէ:

Եւ Ֆրանսացի մայրապետի բերնին մէջ քահքահի մը հետ չինկէնէ բառը այնպէս մը պայթեցաւ որ ես ալ պահ մը ուր ըլլալուս վրայ կասկածիլ սկսայ:

Անտարակոյս մինչեւ հիմա այդ Պերճուհին այս գլխուն անցածը պատմած ըլլալու է իր թոռներուն...

Կալաթա – Սարայէն եւ Տամ տը Սիոնէն ետք կարգը եկաւ Գատըգիւղի Սէն – Ժօզէֆին, 1958 Ապրիլ 29, եւ նախկին չըրջանաւարտ՝ Կարպիս Մուրատեանի առաջնորդութեամբ Ղալաթիոյ քարափէն շոգենաւ նստանք: Ֆրանսացի տեսուչը, Հայր Ատրիէն նախ մեզ այցելութեան տարաւ վարժարանի համբաւաւոր կենդանաբանական թանգարանը, իսկ ժամը 4-ին, երեքով մուտք գործեցինք սրահ, ուր չորս հարիւրէ աւելի խոշոր տարիքի թիադէմ տղաներ այնպիսի ուժգնութեամբ մեզ ծափահարեցին որ կարծես թէ կրկէսին մէջ յառաջացող մարզիչներ ըլլայինք: Անմիջապէս զգացի որ այդ ցոյցը կը համապատասխանէր դասարաններէ արձակուած բայց կատարեալ գրոհանքէ զրկուած աշակերտներու ինքնաբուխ պոռթկումի մը: Այս տղոց մէջ գոնէ հարիւրէն աւելը Հայեր էին, որոնցմէ մէկն ալ, ներկայիս, Փարիզի Եկեղեցւոյ դպրաց դասին մաս կը կազմէ իսկ ապագայ բանաստեղծ՝ Իգնա Սարըասլանն ալ իր պզտիկ տարիքին պատճառով՝ կ՚ափսոսար առանձնաշնորհեալներուն խումբին մաս չկազմելուն համար:

Երբ բեմ բարձրացայ, վարէն, Ֆրանսացի տեսուչը հազիւ առջեւի կարգերուն լսելի ձայնով մը յայտնեց իր հարրուխ ըլլալը, եւ անմիջապէս խօսքը տուաւ ինծի ու նստաւ իր տեղը: Ա՜խ, նման հարբուխներ ժամանակին ի՜նչ – ինչ անպատեհութիւններու առաջքը առած էին...

Հազիւ երկու – երեք տողով ընդհանուր նախաբանէ մը ետք, սկսայ երազական եւ հոգեցունց Լամարթինի համբաւաւոր Լիճի մարգարտահիւս քառեակները՝ թեթեւ, բայց հաստատ յուզականութեամբ մը, Ձէնէրպահչէի կամ Պէշիկթաշի ֆութպոլի պայքարներով առջեւս խմբուած կրակոտ պարմանիներուն հրամցնել: Բայց ո՞ւր էին անցեալ չըրթուան Տամ տը Սիոնի հեզահամբոյր կոյսերուն աչքերը՝ արտօսր հեղող: Թէեւ լուսանկարիչ Բարունակը խոստովանած էր որ այդ օրուան բացունք թափողները ընդհանրապէս հայ աղջիկներն էին:

Բայց այսօր, իմ անբախտ Լճակին դիմաց կատաղի ծով մը կար եւ իմ փոխանուակին թիերը ի՞նչպէս պիտի կարողանային ճեղքել փոթորկայոյզ ալիքները մարդկային ովկիանոսին: Մէկ – երկու անգամ, առջեւը նստող Ֆրանսացի վարդապետը, վիզը դարձուցած, սաստելու փորձեր կատարեց, բայց անօգուտ: Երբեմն ալ, մանաւորաբար մեղմութեամբ կ՚արտայայտուէի, ունկնդիր ականջները աւելի սրելու համար: Վերջապէս նշմարեցի որ տեղ – տեղ, անջատ խմբակներ յանկարծ կը ծիծաղէին: Ես՝ իմ արտասանելու ընթացքս բնաւ չփոխեցի, այլ ընդհակառակը ուղեցի վիճել եւ ճշդել այդ մեղուակից բառերը: Այս ութ վայրկեան տեւող անմահ քերթուածի կէսին, ընդոստ սկսայ, երկպառակութիւն յարուցանող բառերը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՇՈՒՇԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՆՔ)

Ներկայիս գոյութիւն ունեցող պատմագրութիւնը Շուշի քաղաքին հիմնադրութեան պատմութիւնը կը ներկայացնէ 18-րդ դարու սկիզբէն: Ծանօթ է, որ 18-րդ դարու սկիզբները, Ղարաբաղի Հայերու ինքնապաշտպանութիւնը վերածուած է ազգային ազատագրական լայն շարժումի, որուն վերջնական նպատակն էր թօթափել պարսկական եւ թրքական լուծերը: 1710 – 1724, Արցախի մէջ սկըսան տեղծուիլ ճամբարներ: Նոյն միջոցին հայ հարիւրապետ Աւանը, այժմու Շուշի քաղաքին տեղը կառուցեց բերդ մը: 1724 – 1726 թուականներուն, հոն գըրուած եւ Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան արխիւին մէջ պահուող փաստաթուղթերը կ՚ըսեն, որ այդ ամրոցը կը կոչուէր Շոշ կամ Շուշուայ Ղալա:

Շուշիի բերդին մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան վրացական աղբիւրներու մէջ: «Խամսայի այդ իշխանութեան մէջ հնամեայ ամրոց մը գոյութիւն ունի, զոր հետագային, ինքնակալ Փանահ – խանը նուաճեց»:

Շուշիի բերդին հիմնադրութեան եւ կառուցման մասին նշուած է նաեւ ռուս զօրավար Մատեուշկինի ռուսական արքունիքին յղած 1725 Դեկտեմբեր 19-ի նամակին մէջ: Ան կը գրէ, որ «հարիւրապետ Իվանը անսալով Ղարաբաղի բնակչութեան խնդրանքներուն, տասը հազարի հասնող իր մարդոցմով Գիլան չերթար: Ան կը մնայ բերդին մէջ եւ կը կառուցէ ամրոցը»:

Ռուս մեծ զօրավար Ա. Վ. Սուվորովի արխիւին՝ «Կովկասեան Յուշեր»ուն մէջ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան 18-րդ դարու 20-ական թուականներուն Ղարաբաղի մէջ ծաւալած ազգային – ազատագրական շարժումին մասին. «Մելիք Շահնազարը կարողութիւնը ունի 1000 հոգինոց զօրք հաւաքելու: Իր հայրենիքին այս դաւաճանը Փանահ խանը կանչեց ... անոր տուաւ Շուշի Ղալա անառիկ ամրոցը եւ անոր հպատակեցաւ իր բերդով»:

Այս բոլորը կը հերքեն Ազրբէջանի հետազօտողներու շրջանակին մէջ տարածուած այն առասպելը, թէ իբր թէ Շուշի քաղաքին հիմնադիրը Փանահ Խանն է:

Շուշիի ամրոցը կը գտնուէր Ղարաբաղի հին հայ մելիքներէն մէկուն մելիք Շահնազարի հողերուն վրայ: 1752-ին, Ղարաբաղի միւս մելիքներուն հետ երկպառակութեանատեն, մելիք Շահնազարը դաշինք կնքած է քոչուոր Թուրք ցեղերէն մէկուն առաջնորդ՝ Փանահ – Ալիին հետ: Անոր կը յանձնուի Շուշի բերդը: 1750-ական թուականներուն, Փանահը սկսաւ ամրոցներու վերակառուցումը:

1795 – 1797, Շուշի քաղաքին եւ մերձակայ հայկական գիւղերուն բնակչութիւնը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուաւ իրանցի նուաճող Աղա Մուհամէտ Խան Ղաճարին:

Շուշիի խաները՝ Փանահ եւ Ապրահիմ քայքայեցին ամբողջ Ղարաբաղը: Անոնց իշխանութիւնը վերջ գտաւ 1805-ին, երբ ռուս զօրքերը Շուշիի բերդը գրաւեցին: Այդ ժամանակէն սկսեալ Շուշին դարձաւ ռուս զօրքերու կեդրոնական ամրոցը եւ հոն, նախկին աւերակներուն վրայ կառուցուեցաւ դրեթէ նոր բերդ մը:

Շուտով, Շուշիի բերդը ստիպուած էր դիմակալել պարսից գահի ժառանգորդ՝ Աբբաս Միրզայի հրոսակները: 1826 Յուլիս – Օգոստոսին, ռուս – պարսկական վերջին պատերազմի շրջանին, Շուշիի փոքրաթիւ կայազօրը Ղարաբաղի 22 գիւղերու 1500 զինուած Հայերուն հետ, 48 օր շարունակ կատաղի դիմադրութիւն ցոյց տուաւ թշնամիին եւ ետ մղեց զայն:

Ղարաբաղի խանութեան Ռուսաստանին միացումէն ետք, Շուշին հնարաւորութիւն ունեցաւ աշխուժօրէն զարգանալու բոլոր ուղղութիւններով: Արհեստները զարգացան: Շուշիի հայ վաճառականները սերտ կապեր ունէին Մոսկուայի, Փեթերսպուրկի եւ Եւրոպայի քաղաքներուն հետ:

1846-ին, Շուշին ստացաւ նահանգային քաղաքի իրավիճակ: Քաղաքին բնակեցումը կ՚իրագործուէր ազգային եւ տարածային պատկանելիութեան սկզբունքով: 1855-ին, քաղաքին մէջ կը բնակէր 15,194 մարդ, որոնցմէ 7761-ը Հայեր էին, (1715 բնակարանով), 7391-ը Թաթար էր (1319 բնակարանով), 42-ը Ռուս (6 բնակարանով): Քաղաքին մէջ կային 713 հայ առեւտրականներ եւ 1318 արհեստաւորներ:

19-րդ դարու կէսերուն, Շուշին դարձաւ հայ ժողովուրդի մշակութային – կրթական գլխաւոր կեդրոններէն մէկը: Շուշիի հայկական առաջին դպրոցը բացուեցաւ 1827-ին: Անկէ ետք բացուեցան

Հայոց թեմական դպրոցը (1838), քաղաքային դպրոցը (1875), ռէալական ուսումնարանը (1881), Մարիամեան Թաղաւորական օրիորդաց ուսումնարանը (1894), ազրպէջանական դպրոցը (1896)։ Անոնց կողքին, քաղաքին մէջ կը գործէին հայ հինգ դպրոցներ՝ մանչերու համար։

Քաղաքին հայկական թաղին մէջ կը գործէին ձմեռնային եւ ամառնային ակումբներ։

19-րդ դարու 50-60ական թուականներէն սկսեալ, Շուշիի մէջ կը գործէր հայկական ինքնագործ թատերախումբ, իսկ 1891-ին տեղի ունեցաւ Ն. Խանդամիրեանցի մասնագիտական թատրոնի բացումը։ Անոր թատերախաղերուն մէջ դեր ստանձնած են հայ թատրոնի յայտնի դերասաններ, ինչպէս՝ Ադամեանը, Սիրանոյշը, Աբելեանը, Աւետեանը, Զարիֆեանը եւ ուրիշներ։ Թատրոն կու գային ո՛չ միայն Հայեր, այլեւ Ռուսեր, Թաթարներ, Վրացիներ, Լեհեր, Գերմանացիներ։ Թատերախումբին խաղացանկին մէջ հայ գրականութեան դասական ստեղծագործութիւններու կողքին կային Շիլլերի, Սերվանթէսի, Մոլիէրի, Հիւկոյի եւ ուրիշներու թատերախաղերը։

Շուշին նշանակալից դեր խաղացած է հայ եւ ազրպէջանցի ժողովուրդներու երաժշտական արուեստի զարգացման գործին մէջ։ Ամբողջ Անդրկովկասի եւ անոր սահմաններէն դուրս յայտնի էին շուշեցի երաժիշտներու անունները, ինչպէս՝ Ա. Մելիք փաշան, Գ. եւ Բ. Մելիքեաններ, Ս. Օգանեզաշվիլի, Բ. Թումանեան, Ա. Դիմուրեան, Կարա-Մուրզա, Ա. Ալեքսանդրեան, Ռ. եւ Ս. Հաճիբեկովներ, Ս. Ալեկպերով, Պուլ-Պուլ, Խան Շուշինսկի եւ ուրիշներ։

1880-ին, Շուշին դարձաւ Գանձասարէն փոխադրուած Ղարաբաղի հայկական հոգեւոր աշխատանքներու կեդրոնը։ 19-րդ դարու վերջաւորութեան, Շուշիի մէջ կը գործէին հինգ եկեղեցի եւ երկու մզկիթ։ 1886-ին կառուցուեցաւ Ղազանչոց եկեղեցին, որ Հայաստանի մշակութային ամէնէն պատկառազդու կառոյցներէն է եւ հայ ժողովուրդի կառուցողական տաղանդին սքանչելի մարմնաւորումը։

Շուշիի գլխաւոր թերութիւնը՝ խմելու ջուրի պակասն էր։ 1896-ին, անուանի քաղաքաբնակներէն մէկը՝ Թադէոս Թամիրեանցը, 18 քմ. հեռաւորութենէ ջուր կը բերէ։ Քաղաքին զոյգ մասերու փողոցներուն մէջ կը շինուին ջուր բաժնող աւելի քան 20 քարաշէն կառոյցներ։ 1852-ին, Շուշիի մէջ Հայերը կը հիմնեն շինարարական յատուկ յանձնախումբ, որ կը վերահսկէր քաղաքին կառուցումին։ Սկզբնական շրջանին՝ քաղաքին ճարտարապետի պաշտօնը կը տրուէր զինուորականներուն։ Աւելի ուշ, այդ պաշտօնը կը ստանձնէին հայ ճարտարապետները։

Շուշիի մէջ, առաջին գիրքը հրատարակուած է 1828-ին, հայերէնով։ Մինչեւ 1920, լոյս կը տեսնեն հայերէն 150 անուն գիրք եւ պրակ։ Կը տպագրուին 22 անուն թերթ եւ ամսագիր, որոնցմէ 20-ը հայերէն եւ երկուքը ռուսերէն։ «Հայոց Աշխարհ» առաջին պարբերականը լոյս կը տեսնէ 1874-ին։ Շուշիի մէջ է որ առաջին անգամ հայերէնի կը թարգմանուի Ն. Վ. Կոկոլի «Տարաս Պուլպա»ն։

Համաշխարհային Առաջին պատերազմէն առաջ, քաղաքը ունէր 42·130 բնակիչ, որոնց 22 հազարը (52,2 համեմատութիւնը) Հայեր, 18·8 հազարը (44,7 համեմատութիւնը) Թաթարներ, 1·2 հազարը (2,8 համեմատութիւնը) Ռուսեր էին։

Ղարաբաղի մէջ խորհրդային իշխանութեան նախօրեակին, Շուշին նորէն դարձաւ արիւնահեղ կոտորածի թատերաբեմ։ 1920 Մարտ 22-23 լուսցող գիշերը, մուսաւաթական աւազակախումբերը զօրավար Խոսրովպէկ Սուլթանովի գլխաւորութեամբ սկսան զանգուածաբար Հայերը կոտորել։ Հայոց թաղը (7 հազար բնակարան) ամբողջութեամբ մոխիրի վերածուեցաւ։ Շուրջ 20 հազար մարդ սպաննուեցաւ եւ կենդանի այրուեցաւ։

Մինչեւ 20-ական թուականներու վերջերը, Շուշիի բնակչութիւնը նուազեցաւ եւ հասաւ երեք հազար հոգիի։ Քաղաքը իր ծնունդով եւ կործանումով (1920) պարտական էր իր ռազմագիտական առանձնայատուկ դիրքին։ Շուշին այդ վիճակին մէջ մնաց մինչեւ 20-րդ դարու 50-ական թուականները։ Հայ բնակչութեան ներհոսքը աստիճանաբար սկսաւ։ Նախկին աւերակներուն տեղ կառուցուեցան բնակարաններ։ Բայց քաղաքին մէջ ամուր կերպով հաստատուեցան Ազրպէջանցիները, որոնք Հայութեան վերաբերեալ որեւէ նշում՝ պատիժով կը պատասխանէին։ Մնացեալ բնակարանները վերականգնուեցան իսլամական ոճով։

**

ՇՈՒՇԻԻ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

● Համբարձում Առաքելեան (1855 – 1918) – *հրապարակախօս։*

● Միքայէլ Արուտչեան (1897 – 1961) – *նկարիչ։*

● Յովնան Դաւթեան (1865 – 1917) – *Հ. Յ. Դ. առաջին սերունդի ականաւոր դէմք։*

● Թորգոմ (Թուման Թումանեան) (1879 – 1904) *Դաշնակցական։ Կարսի շրջանի գործիչ։*

● Վաչէ Իսագուլեան (1893 – 1973) – *քիմիագէտ։*

● Իվան Լազարեւ (1820 – 1878) – *զօրավար։*

● Լէօ (Առաքել Բաբախանեան) (1860 – 1923) *պատմաբան։*

● Կարապետ Նատինեան (1878 – 1918) – *Դաշնակցական։*

● Կոստի Համբարձումեան (ուխտաւոր) (1882 – 1918) *Դաշնակցական։*

● Արշակ Կոստանեան (1865 – 1920) – *օփերայի մեներգիչ։*

● Կուռօ Թարխանեան (1896 – 1944) – *Դրոյի օգնականներէն։*

● Արամ Մանուկեան (1879 – 1919) – *Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր։*

● Եղիշէ Մատադեան (1865 – 1918) – *գրականագէտ։*

● Մարգար Ժամհարեան (Մռաւ) (? – 1906) – *Դաշնակցական գործիչ։*

● Կոստանդին Մելիք Շահնազարեան (1857 – 1940) – *գիւղատնտես։*

● Մուշեղ Թամրազեան (1897 – 1944) – *Դաշնակցական մտաւորական գործիչ։*

● Մուրացան (1854 – 1908) – *գրագէտ։*

● Յովհաննէս Հասան-Ջալալեան (? – 1787) – *ազատագրական շարժումի գործիչ - Գանձասարի Կաթողիկոս։*

● Սամուէլ Սաֆարեան (1902 – 1969) – *ճարտարապետ։*

● Սպանդար Սպանդարեան (1849 – 1922) – *հասարակական գործիչ։*

● Տիգրան Նազարեան (1858 – 1926) – *խմբագիր, հրատարակիչ։*

● Վահան Նաւասարդեան (1886-1956) – *Դաշնակցական մտաւորական գործիչ։*

● Վանայ Իշխան (1883 – 1915) – *Դաշնակցական գործիչ։*

● Բժ. Քրիստափոր Օհանեան (Շուշի) *Դաշնակցական գործիչ։*

PUBLICATIONS REÇUES

L'INTRANQUILLE

Revue, N° 1, Paris 1992.

Au sommaire :
L'EMPIRE DU SACRIFICE
(Marc Nichanian)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇՈԳԵՊԻՆԴ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆՆԵՐ

Մայիսի վերջաւորութենէն մինչեւ Օգոստոսի ընթացքին, մարզական կեանքը աննախընթաց շրջան մը կը բոլորէ, այլազան մակարդակներով։ Առաջինը, որ դեռ նոր վերջացաւ, Ֆրանսայի թէնիսի միջազգայիններու հանդիպումն էր Փարիզի Ռոլան Կառոս դաշտին մէջ, տասնեւհինգ օրերու զգայացունց թախումներէ վերջ, վերջնական յաղթանակով պսակեց, այրերու բաժնին մէջ ամերիկացի Ճիմ Գուրիէր, երկրորդ անգամ ըլլալով ու կանանց մէջ, երրորդ անգամ ըլլալով եուկոսլաւ մանկամարդուհին՝ Մօնիքա Սէլէս։ Քառորդ վերջնականի մրցման մէջ, Ֆրանսացի Հանրի Լըքոնթ, յաջող խաղարկութիւն մը ցուցաբերեց, բայց դժբախտաբար, հանդիսականներուն ընդհանուր հիացման առարկայ իր յաղթանակը պիտի չառաջնորդէր զինք դէպի վերջին փառապսակին, քանի որ յաջորդ վերջնականին, բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելլելով, պիտի զգետնուէր չեխ գրեթէ անծանօթ ոսոխին՝ Գորտայի կողմէ։ Պատահական են այսպիսի ցնորային անակնկալներ, մարզական կեանքի մէջ։ Երկրորդ փարագոյրը կը բացուէր Ռոնադնդակի Եւրոպայի 1992-ի բաժակի մրցումներով, ուր հանդէս կուգան 8 երկիրներու ախոյեան խումբեր։ Ֆրանսական խումբի կազմակերպիչ-Փլաթինի, մեծ յոյսեր կը տածէ իր ղեկավարած կազմին վրայ, սակայն ուշադրութիւն, ճամբան փշոտ է, ու Հոլլանտա, Գերմանիա կամ Անգլիա, – թերեւս ուրիշներ – կրնան զօրաւոր խոչընդոտներ յարուցանել մինչեւ տասնեւհինգ օրերու ճանապարհին վրայ։ Ինչպէս առջի օրուան մրցումը։ Շուէտի դէմ, 1-ի դէմ 1, քաջալերիչ ըլլալէ շատ հեռու էր։ Յուլիսին կը սկսի, ամէն տարուան Ֆրանսայի շրջանը հեծանիւով, եւ այս անգամ ալ, նախապատուութիւն տրուած է լեռներու բարձրաբերձ գագաթներուն, եւ ընդհանրապէս յաղթահարողը պիտի ըլլայ ան՝ որ բարձրագոյն ուժերու տէր է, որպէս առաջնակարգ մագլցող, ու նաեւ մասնագէտ ընդդէմ ժամացոյցի արշաւներուն, եւ հուսկ արագընթաց սուրացող։ Մարզականութեան այս տարուան փառապսակը պիտի կազմեն Պարսելոնայի ողիմպիական խաղերը, բազմաթիւ մակարդակներով, Օգոստոս ամսու մէջ, ու հոն Միացեալ-Նահանգներու, Ռուսիոյ եւ նաեւ Գերմանիոյ – որ այս անգամ միացեալ ուժերով հանդէս պիտի գայ նախկին Արեւելեան ու Արեւմտեան հատուածներով միկտեղուած. կարող է մեծ անակնկալ ստեղծել։

Ամէն պարագայի մէջ, մարզական փառահեղ հանդիսաբեմ մըն է որ այս տարի ցնծութեան եւ սքանչացումի մէջ պիտի հմայէ համաշխարհային մարզասէրները եւ ինչու չէ, ժողովուրդները։

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Անոր դէմքը կը ցոլար այդ առաջին մեղքին ճառագայթումէն։ Ինչպէս կրնար պատահիլ ատիկա։ Ինք չէր կրնար իսկ կնոջ մը ձեռքին հպիլ, առանց տերեւի մը պէս սարսռալու։ Իր բերանը դեռ ոչ մէկ համբոյրի համը գիտէր։ Ու տեսակ մը սրբապղծութիւն էր կարծես մտածել, թէ մարդը կրնայ իր բազուկներուն մէջ սեղմել աղջկան մը մարմինը։ Դող մը կը վազէր ոսկորներէն, ողնասիւնէն, ծոծրակէն։ Արցունքի կաթիլներ գաղտնօրէն թրջեցին բիբերն ու արտեւանունքը։ Կ'ապաւինէր մութին ծածկելու համար խռովքը։ Բայց այդ խռովքը մեծ որոտումներով կ'ելլէր մարմնին խորունկներէն ու կը սարսէր զինքը։

Վերադարձէն ի վեր, որքան յաճախ, ուշ գիշերներուն անկողնին մէջ՝ այս խռովքը կ'ելլէր նոյն սաստկութեամբ ու երկիւղահար կը ձգէր զինքը։ Ցեխին մանրամասնութիւններով գիտէր՝ թէ ինչպէս կը պատահէր այդ արարքը, այլ իր հոգին չէր ուզեր ընդունիլ զայն։ Երբեք իր զգայնութիւնը չէր ուզած հաշտուիլ իրողութեան հետ։ Իր բոլոր լսածները՝ կը սահէին վրայէն, ինչպէս հովը կը սահի ծովուն մակերեսէն, առանց կարենալ խռովելու անոր էութիւնը։ Կինը գարուն էր իրեն համար ու երգ էր։ Կնոջ մարմնին վրայ գարնան բոլոր ծաղիկները կը վառէին՝ ինչպէս վենետիկեան լապտերները, տօնական գիշերներուն, պարտէզներուն մէջ։ Կը բաւէր, որ աղջիկ մը խօսէր մութին մէջ, որպէսզի կեանքը շողար, իր բոլոր աստղազարդ գիշերներով։ Երբ ժանեակներու փրփուրները հագին կը ծածկէին կնոջ մը կուրծքին սպիտակութիւնը՝ իրեն կը թուէր թէ ճերմակ մեխակներու խուրձեր կը քակուէին յանկարծ։ Ամէն գեղեցկութեան հանդէպ՝ մարմինը կը դողդոջէր քաղցր սարսուռներով ու իր ակնարկը միշտ մաքուր կը մնար։ Որքան ալ մեծ ու հմայութեամբ ըլլար իր փորձառութիւնը կեանքէն՝ կը զգար սակայն, թէ հոգին մանուկ էր դեռ։ Բայց մանկութի՞ւն էր իրապէս ատիկա։

Կրնա՞ր միթէ գիտնալ, այդ տարիքին, թէ որոշ մարդիկ, դեռ կանուխէն, հաճոյքներու վրայ կը խուժեն, ինչպէս անօթի մանուկները բոլոր սնունդներուն եւ ուրիշներ, որ մինչեւ իրենց խոր ծերութիւնը, տենդահար տենչական արծարծումներու եւ բանաստեղծական պարումներու մէջ կը սպառեն զանոնք, մնալով միշտ բոլոր արարքներէն աւելին, բոլոր արարքներուն լուսանցքին վրայ։ Կրնա՞ր միթէ գիտնալ, թէ իրողութեան մէջ, ոչ ոք կրնար ճշգրտիւ բսել թէ ո՞վ ունէր իրաւունք։ Անո՞նք, պարզութեամբ իրենց ձեռքերը կ'երկարէին տենչանքի բոլոր առարկաներուն տիրանալու համար, պատռելով մէկէն իրենց մակընթաց ցանկութիւնը, թէ անո՞նք, որ այդ ցանկութեան ընթացքին մէջ իսկ կ'որոնէին իրենց լիութիւնը։ Ինչ որ կը զգար իրական պժգանք մըն էր, գրեթէ երկիւղ մը առաջին արարքէն։ Ոչ բոլորովին պժգանք էր ատիկա, ոչ ալ երկիւղ հիասթափութեան, ոչ ալ հասարակ երկչոտութիւն, – այլ խառնուրդը այս բոլոր զգացումներուն։ Կրնա՞ր միթէ գիտնալ այդ տարիքին՝ թէ կեանքն իսկ ունի իր մակընթացութիւնն ու տեղատուութիւնը եւ թէ իր ցանկութեանց չքեղ բանաստեղծութեան ու մարդկային իրականութեան միջեւ եղած խրամատն էր, որ կը վախցնէր զինքը։ Իր աչքերուն լոյսն էր, որ իրերուն ու էակներուն կը պարգեւէր անէական շնորհ մը։

Կոթունէն փրցուած ծաղիկի մը պէս, որ ոչ միայն կը խամրի, այլ եւ կը կորսնցնէ իր հմայքը, ինք արդէն կը զգար թէ երազներ կան, որ կը վերածուին մոխիրի, իրականացման ճիշդ վայրկեանին։ Երկիւղը կեանքին՝ արդէն իր արեան մէջ էր։ Երկիւղը կեանքէն, որ զոյգ չընթանար մեր ներքին լուսաւորումին հետ։ Երկիւղը՝ կեանքին վէրքերէն, որ մարդ կը ստանայ էն անսպասելի ժամուն։ Կրնա՞ր միթէ գիտնալ, այդ տարիքին, թէ կեանքը վէրք է յաճախ ու իմաստութիւնը այդ վէրքերուն հետ հաշտուիլն է։ Վերադարձի այս անփառունակ կատակերգութիւնը դեռ չվերջացած, կը զգար թէ մարմնին խորունկներէն նոր վէրքեր կ'ելլէին, գրեթէ մեղմ ու հաճելի ցաւերով սկիզբը, – սպասումներ, գիշերային անձկութիւններ, տենչանքներ եւ որ կրնային ներսէն, յամառ ուտիճներու պէս, կրծել իր երիտասարդութեան լուսացայտ պտուղները, կրնային արմատ նետել իր էութեան էն մթերիմ անկիւններուն մէջ։

Կը քալէ ընկերոջ քովէն, քովնտի ակնարկով մը դիտելով անոր ուսերուն զուարթ ցնցումները, – այլ արդէն իր մտքերը հեռուն էին։ Ո՞ր տարին էր ատիկա, ո՞ր գիւղին մէջ։

Յստակօրէն կը յիշէր այժմ ամրան այդ հրաշալի օրը։ Ողջ օրը գերանդիով հնձած էին, այդ երիտասարդ քիւրտ գիւղացին ու իրենք, երեք հայ տղաք, մէկ շարքի վրայ։ Արեգակը մերթ իրենց կռնակին վրայ հսկայ ոսկեայ սկաւառակի մը պէս կը շողար ու մերթ կը համբուրէր իրենց ճակատները։ Պատանեկան խօլ կիրք մը կը քշէր զիրենք այդ վարժ ու յաջողակ գիւղացիին ետեւէն, որ սլաքի մը պէս կը յառաջանար։ Ցորենի ծղօտները զուարթ ու սուր աղմուկով մը կը թաւալէին, փոքր խուրձերով, գերանդիներուն շեղբերուն տակ։ Ոչ մէկ գնով կ'ուզէին ընդունիլ ետ մնալ։ Երկուքի ծալուած կ'երթային դէպի գիշերը՝ այդ ոսկեղէն ծովուն մէջէն ու իրենց մերկ ոտքերը կ'այրէին հողին տապէն։ Երբեմն ցորենի հատիկներ կը թափէին իրենց ձեռքերուն վրայ ու կարծես կը փայլէին։ Երբ խոնջ գլուխը ետեւ կը դարձնէր, ժիր քրտունքները, կը ժպտէին իր պատանութեան։

(Շար. 26)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 20· – *Տօն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ ելանելոյն ի Վիրապէն ։*

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–*ին պատարագ կը մատուցուի ։*

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 21· – *Բ· Կիրակի զկնի Հոգեգալստեան ։*

Տօն Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին, կը կատարուի ՄԱՂԹԱՆՔ ՎԱՍՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ANTENNE 2

Կիրակի, Յունիս 21, *ժամը* 9·30, *հայկական յայտագիր՝*

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Յաւիտենական Հայաստանի բանաստեղծը

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր միօրեայ դպրոցին 1992 – 1993 *տարեշրջանին համար կը փնտռէ հայերէն դասաւանդող մը, ֆրանսերէն լեզուին ալ ծանօթ ։*

Հեռաձայնել· –

45 – 84 – 57 – 18

ժամը 19–*էն* 21 ։

Offre d'emploi

RECHERCHONS

dame arménienne pour s'occuper dans la journée d'une personne âgée résidant à Paris dans le 19e.

TEL : 42 43 71 36

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

de **C***aucase...*

...à **A***khtamar*

30 ans de danses arméniennes à Alfortville

GRAND DINER DANSANT

sous la présidence d'honneur de *Monsieur* RENE ROUQUET *Député - Maire d'Alfortville*

le Samedi 20 Juin à 19 h 30 au Palais des Sports Rue de Rome - Alfortville

Soirée animée par l'Orchestre « *GAIDZAG* »

Places limitées — — Réservation nécessaire

❄ Par téléphone au 46 44 04 44
❄ Et points de vente suivants :
Café Philippe — *Janyflor*

APPEL
pour Chypre

Le mur de Berlin est tombé en 1989.

Aujourd'hui en 1992, il existe encore un mur de la honte à Chypre ! Cela est inacceptable.

Nicosie reste la seule capitale divisée au monde sous le regard impassible des grandes puissances. 18 ans sont passées, depuis l'agression de la Turquie contre Chypre. L'armée turque occupe toujours militairement plus de 37% de l'île, en violation flagrante du Droit International et en dépit de toutes les résolutions des instances internationales.

Les conséquences de ce désastre : Des milliers de morts et des blessés; exécutions sommaires, viols et tortures; 1619 personnes sont toujours portées disparues et les autorités turques nient l'existence de ce grave problème humanitaire, malgré les efforts et appels répétés des Organisations Internationales (Organisation des Nations Unies, Comité International de la Croix Rouge, Amnesty International et autres...) les dirigeants turcs refusent obstinément toute coopération et clarification, réagissant ainsi de la même manière que pour le génocide arménien. 200.000 personnes, plus de 1/3 de la population totale ont été chassées de leurs foyers et sont devenues des réfugiés dans leur propre pays. 70% de l'économie du pays accaparée par l'armée turque. Violation systématique des droits fondamentaux de l'homme et des libertés fondamentales comme en témoignent les rapports de la Commission Européenne des Droits de l'Homme et toute une série d'autres documents et Résolutions Internationales.

Pourquoi aujourd'hui l'opinion internationale reste indifférente au sort du peuple chypriote ?

Pourquoi ce qui était valable pour le Koweit n'est-il pas appliqué à Chypre ?

IL EST TEMPS DE REAGIR
ET D'AGIR !

Grand Rassemblement

Le 20 Juin, Place du Trocadéro de 16 à 19 heures organisé par la Communauté Chypriote de France avec le concours des Communautés Helléniques et des Organisations et Associations Grecques.

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE

est heureux de vous inviter le Dimanche 21 Juin à 20 heures

à une CROISIERE SUR LA SEINE
à bord du «*Château Gaillard*»

avec

DINER - DANSANT

animé par un *ORCHESTRE GREC*

Départ Quai de Grenelle — Paris 15e, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 heures précises

Réservation : au Collège Tebrotzassère - Tél. : (1) 43 81 01 72
———— ou 48 60 66 18, 46 06 96 49, après 19h : 48 94 01 14

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէի Զ· Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ս· Մանուկեանի իրենց քեռայրին՝ Նուպար Պօյաճեանի *եւ մօրաքրոջ որդւոյ* Պետրոս Էմէքսըզեանի (*Հայաստան*) *մահուան առթիւ ։*

ՃՇԴՈՒՄ

Ժաքլին Պապիկեանի *մահուան առթիւ եղած նուէրներու ցանկին մէջ (Յունիս* 12, *Կապոյտ Խաչի Ակնունի մասնաճիւղին) Տէր եւ Տիկին Թարտիքօյի նուէրը պէտք է ըլլայ* 1000 *Ֆր·* ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ

ԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կ'արտասանէ
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
Երգի ընկերակցութեամբ՝
ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆԻ
եւ իր աշակերտներուն
Մայր Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
Ուրբաթ, Յունիս 19, *երեկոյեան ժամը ճիշդ* 20·30–*ին ։*

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

«Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն»

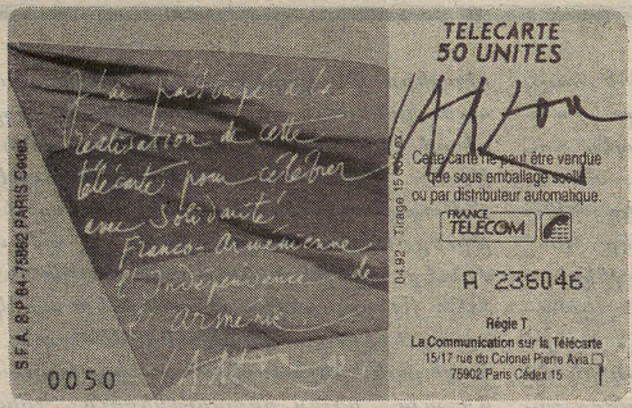

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « *ՀԱՅԱՍՏԱՆ* » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :

- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : .... J'envoie un don de :
Prénom : .... ☐ 300 francs ☐ 600 francs
Adresse : .... ☐ 900 francs
.... ☐ Autre .... francs
.... + 30 F de frais d'envoi recommandé
Code postal : .... TOTAL : .... F
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier. soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

L'ASSOCIATION «NAREG» D'ENGHIEN

Pour cloturer l'année scolaire 1991/92, vous convie à une messe arménienne célébrée à Enghien-les-Bains par le Révérend Père KELEKIAN, avec la participation de la Chorale Sainte Croix le Samedi 20 Juin à 19 heures en la Chapelle du Cours Notre-Dame 7, Bd. Sadi Carnot — 95880 Enghien

Cette messe sera suivie d'un repas à 20h30
Participation aux frais 100 F.
Réservation au 48 41 49 37.

FONDATION
LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

COLLOQUE

Samedi 27 Juin de 9h à 18h
HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'ARMENIE
GERARD DEDEYAN
CLAUDE MUTAFIAN
MARTINE HOVANESSIAN

Journée animée par Janine PALOULIAN, *Journaliste*

Renseignements à la Maison de la Culture Arménienne

Tél. : 78 49 42 97 du mardi au samedi
Inscriptions Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN
18, rue Louis Tourte
69140 Champagne au Mont d'Or
Tél. : 78 35 04 14.

AVANT LE SAMEDI 20 JUIN

FETE CHAMPETRE

LA CROIX BLEUE DE GRENOBLE / ST MARTIN D'HERES

Section « Ani »

organise sa Fête Champêtre annuelle le Dimanche 21 Juin à partir de 10h dans le Parc de «l'Union des Pêcheurs» à ST EGREVE.

Buffet — Buvette

Ambiance assurée

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 19

VENDREDI
19 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.822 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.822

ՌԻՈՅԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՀԵՏ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԷՆ ԵՏՔ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ռիոյէն Երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ, Յունիս 17-ին, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կարճատեւ կայք մը ունեցաւ Փարիզ ուր գլխաւորաբար առիթ տուաւ կէս ժամուան հանդիպումի մը Նախագահ Ֆրանսուա Միթերանի հետ: Իսկ անկէ անմիջապէս ետք Քրիյոն պանդոկին մէկ սրահին մէջ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մամուլի ասուլիսով մը խօսեցաւ վերոյիշեալ հանդիպումին ու մանաւանդ, Ղարաբաղի կացութեան մասին:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ Ֆրանսայի Նախագահին հետ հանդիպում մը ծրագրուած էր Ռիոյի համար սակայն օրակարգի փոփոխութիւն մը առիթ չէր տուած որ 18 ղեկավարներու կարգին տեսակցի նաեւ Ֆ. Միթերանի հետ:

Եղած տեսակցութիւնը կեդրոնացած էր Ղարաբաղի հարցին վրայ, թելադրուելով վերջին օրերու ծանրակշիռ կացութենէն: Խօսելով այդ մասին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ Յունիսի սկիզբը տեղեկացած էին թէ Ազերիները 100 հրասայլ ստացած էին Ռուսերէն, մինչդեռ նախապէս գոյացած համաձայնութեամբ Հայաստան եւ Ազրբէջան Ռուսաստանէն զինամթերք պէտք է ստանային հաւասար չափով եւ միաժամանակ: Եւ այն պահէն երբ խախտած էր այս հաւասարակշռութիւնը, գաղտնիք չէր որ այդ զինամթերքը պիտի գործածուէր Ղարաբաղի դէմ:

Ապա նախագահը պարզեց Ազերիներու յարձակման պատկերը, ուղղութիւնները ու անցաւ մեկնաբանութեան: Զինամթերքի անհաւասար յանձնումին համար երկու կարելիութիւն ներկայացուց. — առաջինը այն էր որ Մոսկուա ծրագրուած քաղաքականութիւն մը կը կիրարկէր, երկրորդը՝ մտածել կուտար բանակին մէջ տիրող անիշխանականութեան մասին:

Իսկ գալով յարձակման նպատակին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան բացատրեց թէ Մինսկի ժողովին տրամաբանական արդիւնքը Ղարաբաղի ապահովութեան համար միջազգային երաշխիքներու ստեղծումը պէտք է ըլլայ, ինչ որ նպաստաւոր չէ Ազրբէջանի: Հետեւաբար, յիշեալ ժողովէն առաջ ձեռնարկուեցաւ այս մեծածաւալ յարձակումներուն որպէսզի կատարուած իրողութեան առջեւ դրուի միջազգային հանրութիւնը եւ փորձուի ուժ կիրարկելով հարցը լուծել:

Այս բոլորին մէջ Հայաստանի Նախագահը չանտեսեց նաեւ երրորդ ուժերու կեցուածքին ազդեցութիւնը: Երրորդ ուժերու գլխաւորը անշուշտ Թուրքիան էր որ պիտի ըլլար նաեւ Մինսկի ժողովին 11 մասնակիցներէն մէկը: Այս երկիրը վերջին 2 ամսուան ընթացքին կորսնցուցած էր Ղարաբաղի նկատմամբ իր չէզոք դիրքը եւ միջազգային ատեաններու մէջ անվերապահօրէն կ'աջակցէր Ազրբէջանի, ինչ որ աւելի եւս լարում կը ստեղծէր: Թուրքիոյ նեցուկով քաջալերուած Ազրբէջան ալ աւելի անզիջող կը դառնար: Ըսելէ ետք թէ այս պարագաները ներկայացուցած է Ռիոյի իր խօսակից ղեկավարներուն ու Փարիզի մէջ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան խօսեցաւ նաեւ հայկական կողմին մօտեցումին մասին: Ըսաւ թէ անհրաժեշտ էր նախ բանակցութիւններուն Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն որպէս լիարժէք կողմ մասնակցութիւնը, աւելցնելով որ այս կէտին վրայ կը համաձայնէին Հայաստանի ու Ֆրանսայի տեսակէտները: Կար նաեւ այն պարագան որ Մինսկի ժողովին նախապատրաստութիւնը սկսած էր ոչ ճիշդ կողմէն, քանի որ Ազրբէջան եւ Թուրքիա կ'ուզէին նախ պարզել Ղարաբաղի իրավիճակին հարցը եւ յետոյ միայն դիմել հրադադարի: Ինք աւելի իրապաշտ մօտեցում կը նկատէր առաջին քայլին հրադադարի հռչակումը եւ Ղարաբաղի բնակչութեան ապահովութեան երաշխաւորումը: Առաջինին համար անհրաժեշտ կը գտնէր անմիջական կերպով ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդէն 100 — 200 դիտորդներու ներկայութիւնը տեղւոյն վրայ, որմէ ետք միայն խաղաղ պայմաններու մէջ ու Ղարաբաղի եւս ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ կարելի կ'ըլլար քննարկել իրաւական հարցերը, որոնց կարգին նաեւ Ղարաբաղի իրաւական օրինավիճակի պարագան:

Դիտորդներու ներկայութիւնը ան կարեւոր կը նկատէր անով որ ատիկա մեծապէս կը թեթեւցնէր լարումը եւ կողմերու համաձայնութեան պարագային կրնար հակակշռել հրադադարը: Անոնք անշուշտ չէին կրնար լուծել կայուն ապահովութեան հարցը, ինչ որ կարելի էր միայն խաղաղարար ուժերու ներկայութեամբ: Արդէն Հայաստան այս հարցով պաշտօնապէս դիմած էր ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին: Իսկ նախագահը Ռիոյի մէջ անձամբ խօսած էր ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Ղալիի եւս, խնդրելով նկատի ունենալ այս հարցը ու ան խոստացած էր: Լ. Տէր-Պետրոսեան նոյն խնդրանքը ներկայացուցած էր նաեւ նախագահ Միթերանի որ նոյնպէս խոստացած էր Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ պաշտպանել այն տեսակէտը որ կարելի եղածին չափ շուտով դիտորդներ պէտք է ղրկուին Ղարաբաղ:

Հայ եւ ֆրանսացի լրագրողներ, ձայնասփիւռի, հեռատեսիլի թղթակիցներ որոնք ներկայ էին ասուլիսին, ուղղեցին զանազան հարցումներ որոնք կը միտէին Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ու, Նախագահ Պուշի, Ֆրանսայի դիրքը, զինամթերքի յանձնումի պարագաները, Ղարաբաղի հարցին Հայաստանի ներքին քաղաքականութեան վրայ ազդեցութիւնները լուսաբանելու:

Լ. Տէր-Պետրոսեան բացատրեց թէ Ռուսաստանի կեցուածքի անակնկալ փոփոխութիւնը կրնայ հետեւանք նկատուիլ նաեւ կովկասեան յստակ քաղաքականութեան մը պակասին. ապա պէտք էր նկատի առնել նաեւ այդ շրջանին մէջ ներկայութիւնը կարելի չափով երկարաձգելու փափաքը, ի նպաստ Ռուսաստանի աւանդական եւ ռազմավարական շահերու: Սակայն ամբողջ հարցը այն էր որ այդ ներկայութեան համար յստակ միջոցներ մշակուած չէին:

Գալով ԱՄՆ-ու եւ Նախագահ Պուշի դիրքորոշումին, Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ վերջին շրջանին թէ՛ ԱՄՆ-ու եւ թէ Ֆրանսայի մօտ զգալի է Մինսկի ժողովը կարելի չափով շուտ գումարելու մղում մը, քանի որ անոր կապուած են բոլոր յոյսերը: ԱՄՆ նոյնպէս համաձայն էին որ Ղարաբաղի ներկայացուցիչները մասնակից ըլլան որպէս լիարժէք կողմ: Միակ տարբերութիւնը այն էր որ ԱՄՆ մեծագոյն դերը կ'ուզէ տալ Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի, իսկ Ֆրանսա խորհելով որ այս կազմակերպութիւնը այս կարգի հարցեր լուծելու համար անհրաժեշտ միջոցները չունի, կը ծանրանայ ՄԱԿ-ի վրայ:

«Մոնտ»ի թղթակցուհիին հարցումին պատասխանելով, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը խօսեցաւ նաեւ Ղարաբաղեան հարցին ներքին քաղաքականութեան համար շահագործումի երեւոյթին մասին. ըսաւ թէ ինչպէս Ազրբէջանի, Հայաստանի ընդդիմութիւնն ալ ներքին պայքարի համար կը շահարկէ Ղարաբաղի հարցը: Աւելցուց թէ ինչպէս թղթակցուհին նշած էր, ընդդիմութեան գլխաւոր լծակը կը հանդիսանար ՀՅԴ-ը որ Ղարաբաղեան ամէն յաջողութեան տէր կը կանգնէր, իսկ բոլոր ձախողութիւնները կը վերագրէր Հայաստանի իշխանութեան: «Դա ներքին քաղաքականութիւն է եւ ամէն ընդդիմութիւն իրաւունք ունի ցանկացած հարցում քննադատելու իշխանութիւնը» եզրափակեց Լ. Տէր-Պետրոսեան:

Մամուլի ասուլիսէն ետք, Նախագահը եւ իրեն ընկերացողները՝ Արտաքին Նախարար Ր. Յովհաննէսեան եւ Նախագահին քարտուղարը Ռ. Շուգարեան Փարիզ - Երեւան ուղղակի թռիչքով վերադարձան Հայաստան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՑՈՐԴՆԵՐ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Դէպքերու վերջին զարգացումներուն յաճախ նիւթ կ'ըլլայ ազրբէջանական ուժերու Թուրքիոյ կողմէ տրուած նեցուկը: Զինուորի, զէնքի, զինամթերքի օժանդակութեան զուգահեռ, սկսած է խօսուիլ նաեւ ռազմագէտներու, զինուորական խորհրդականներու Բաքու ներկայութեան մասին:

Այս առնչութեամբ հարցում ուղղուեցաւ նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Փարիզի մամուլի ասուլիսին. ան պատասխանեց թէ ազրբէջանական բանակին մէջ Թուրք խորհրդատուներու ներկայութեան մասին իրենց տեղեկութիւնները հետախուզական արդիւնքներ են որոնք պէտք է ապացուցուին:

«Միլլիէթ»ի Յունիս 18-ի թիւին մէջ «Բաքուին զինուորական կցորդ» խորագրով տրուած հետեւեալ լուրը, սակայն, որեւէ ապացոյցի անհրաժեշտութիւն չի ձգեր այս մասին. հոն կ'ըսուի. «Մինչ վարչապետ Տէմիրէլ Միջին Ասիոյ թրքական հանրապետութիւնները կ'այցելէր, խնդրանք ներկայացուեցաւ որ ազգ. բանակներու ստեղծումին համար Թուրքիա օժանդակութիւն ցոյց տայ. այս առնչութեամբ առաջին նախապատուութիւնը տրուեցաւ Ազրբէջանի որ Հայերու հետ ուժգին բախումներու ձեռնարկած է:

Քաղուած տեղեկութիւններու համաձայն, Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահութիւնը Մայիսին Բաքուի զինուորական կցորդ նշանակեց ցամաքային ուժերու վաստակաւոր զօրավար Հալիլ Քալայճըն որ թրքական բանակին ամէնէն փայլուն զինուորականներէն մէկն է: Անկէ զատ Բաքու ղրկուած են ցամաքային եւ վարչական զինուորական երկու կցորդներ:

Զօր. Քալայճը ՕԹԱՆ-ի մէջ պաշտօնավարած ու զօրավարութեան աստիճան ունենալէ առաջ երկար տարիներ ղեկավարած է Սպայակոյտի նախագահութեան մամուլի բաժինը: Մարզուած է ՕԹԱՆ-ի զինակայաններուն մէջ ու ծանօթ է որպէս վարպետ դիւանագէտ մը»:

*

Թուրքիոյ Պաշտպանութեան Նախարարը ԱՄՆ-ու Սպայակոյտը այցելելէ ետք ըսած է թէ ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը Ղարաբաղի հարցին մէջ կը բաժնէ թրքական տեսակէտները: Այս տեսակէտները ան ամփոփած է հետեւեալ ձեւով. «Ղարաբաղի հողային ամբողջականութեան ուղղուած Հայաստանի քայլերը անընդունելի են. պէտք է դիմել ամէն տեսակի միջամտութեան ու նախաձեռնութեան»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

ԼԵՆԻՆԱՒԱՆԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՉԻ ՂՐԿԵՐ ԻՐ ԽՈՍՏԱՑԱԾ ՏԻԷԶԵԼԻ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԸ

Եթէ նոյնիսկ մեծածաւալ յարձակումներ չկային այս վերջին 48 ժամերուն, հոս — հոն յարձակումները չեն դադրիր, ոչ ալ անշուշտ՝ զոհերը:

Յունիս 16 — 17 լուսնալիք գիշերը եւ առաւօտը Տաուզէն գրադներ տեղացած են խաղաղ բնակչութեան վրայ եւ Տաուշի շրջանի բերդ կեդրոնի ռմբակոծութեան հետեւանքով մէկ կին եւ երկու մանուկներ սպաննուած են, չորս հոգի ալ վիրաւորուած: Կացութիւնը ծանր է, կը հաղորդէ «Արմէնփրէս» Կրասնոսելսկի շրջանի Արծուաշէն գիւղը (ազերի հողի վրայ, Սեւանի հիւսիս — արեւելքը):

Միշտ ռումբերու տակ են նաեւ Մարտունիի Սոս, Մաճկալաշէն, Նորաշէն գիւղերը (Ղարաբաղի հարաւ — արեւելեան շրջան): Ոլորտագործակալութիւնը, հաշուառոր գաղթականները, որոնցմէ շատեր կ'ապաստանին լեռները:

Ծանր ռմբակոծութեան կ'ենթարկուի նաեւ Գորիսի շրջանի Կոռնիձոր գիւղը: Ռումբեր կը տեղան նաեւ Խնձորեսկ եւ Ներքին Խնձորեսկ: Այս շրջանին մտահոգիչ վիճակով կը բացատրուի այն զօրակոչը, զոր Երեւան բրած է պահեստի զինուորներ դրօշի տակ կանչելով (մինչեւ 35 տարեկան): Այս լուրը կը հաղորդէ Իթար — Թաս գործակալութիւնը, արձագանգելով Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարի յայտարարութեան, ըստ որու 3 ամսուան ռազմափորձերու համար է:

Յունիս 18-ի «Քոթիտիէն տը Փարի»ն լուր մը հրատարակած էր, ուր կ'ըսուի թէ Ազրբէջանի եւ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարները Յունիս 17-ին բանակցութիւններու ձեռնարկած են սահմանին վրայ: Ընդհանրապէս նման հանդիպումներու լուրերը գաղտնի կը պահուին, բայց փարիզեան օրաթերթին այս հրապարակումը կը ստիպէ որ հետեւեալ ճշդումները ընենք.: Ազրբէջանի Պաշտպանութեան նախարարն է որ հեռաձայնած է Վազգէն Սարգսեանի եւ առաջարկած հանդիպում մը: Ժամադրութիւն տրուած է Իջեւան — Ղազախ սահմանին վրայ, Չորեքշաբթի ժամը 17-ին: Վազգէն Սարգսեան սպասած է մէկուկէս ժամ ու մեկնած, տեսնելով որ իր պաշտօնակիցը չի գար: Այս վերջինը հասած է կէս ժամ յետոյ (կուգար Բաքուէն, որ 600 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ է) ներողութիւն խնդրած յապաղումին համար, հետեւանք դէշ օդին, բայց, անկարելի եղած է այլեւս Վազգէն Սարգսեանը գտնելը ու տեսակցութիւնը տեղի չէ ունեցած:

Հինգշաբթի առտու Երեւանէն մեր առած լուրերը կը վերաբերէին գլխաւորաբար Լենինաւանի (Ղարաբաղի հիւսիս — արեւելքը) որու բնակիչները խուճապահար հեռացած են:

**

Մտահոգիչ այլ տեղեկութիւն մը, այս անգամ, ամերիկեան աղբիւրէ: Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին Նախարարու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Գ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընդհանրապէս եղելութիւն մըն է, որ օտար լեզուներ սորվող ամէն տղայ աշակերտներ ծծած ըլլալ դարձնէն այն նոր բառերը, (որքան ալ անոնց արտասանութիւնը դժուար ըլլայ) որոնք իրենց մայրենի լեզուին մէջ խորշելի կը համարուին, մանաւանդ երբ ուսանողներն ալ աղջիկներ են: Ուստի, ես ալ, այլեւս այս եղելութեանց անդրադ, երբ կը հասնէի այդ նշանակ բառերուն, առանց չեւերու, անոնց փոխարէն կը սահէի եւ ծիծաղէն ալ պահուըտած կարծէի: Եւ երկրորդ կարգէ Արփիկեանի «Միսաւորի կամրակիչն» վերջաւորութեան, արդէն մեծագոյն հաղորդած էր, եւ նոյնիսկ քննադատ աշակերտներ, ալ ու ձայն դառնալով, կը փորձէին խաղաղարարները ներդաշնակելու, զրական գանձերու ձայնեցն անծանօթ չմնալու համար: Բանի մը անգամ ալ, գալիք կատար նախարարներին մէջ թեթեւ խնդուք մը, եւ իսկ ակաղ յարուցանել, խռովանքները զինաթափելու մասերութեամբ: Եւ երբ Սիսադուի քրէ միամտ սկզբնաւորութիւն, իմ ալ արկեղեան քրիս թեթեւ ակնարկ մը ընծայեց, կացուկներու արդէն փոխուած էր, եւ այդ խաղաղ փիճակին ամէնէն չատ Երմոնդը ամենեայ պատասխան փորձուացի վարդապետն կը գերբերէմնիկ: Այդ օր, ազդեցութիւնը խանդաղակրուն դէմ ահեղօրէն արշաւող ալյեղականի ամենայնեան մեծոյ սկայ բառ մը սառած ըլլալու եւ այ էր եղծանիլ:

Այս անմոռանալի հաւաքոյթէն ետք, ղարձեալ Կարապետ Մուրատեան առաջնորդութեամբ Գաբրիէլեան կարելոր ուղեւորի ըրինք, հաւանելով Արամեան Վարժարանին հանմէնոյ պատերուն վրայ, ապա գացինք մինչեւ Մօտայի ծայրը նկարուելու, եւ վերջապէս կանգ առինք Ս. Թագաւոր Եկեղեցւոյ դրան առջեւ, այն մայթին վրայ ուր հարիւր տարի առաջ մեր առեղծուածարարոյ Եղիան, Կիրակի առաւօտ մը, իր լայնածաւալ նափորտը ուսին, ամբողջական մուրացկաններու չարքին նստած, ինքն ալ իր ափը անցորդներուն երկարելու տարփանքը սնուցած էր, մեծապատիւ Ափիկ Ունճեանի դայրոյթը գրգռելու աստիճան եւ թաղականներու թախանձանքին վրայ՝ հրաժարած իր փորձէն: Այդ մարդը մե՛ր պատիւը ոտնակոխ կ'ընէ: Զարուհի Քալէմքէրեանն է իր մօրարին այս միջադէպը մեզի պատմողը: Բայց ի՞նչպէս Ափիկ Ունճեան հասկնար որ փիլիսոփայ Եղիային միտքը քանի մը փարա հաւաքել չէր, այլ մուրացիկի մորթին մէջ մտնելով, անոր հոգեկան վիճակէն ծորած տպաւորութիւնը վայելել:

Պարզունակ ժամկոչի հրաւէրով՝ այդ ծանրադին մատուռին մէջ մտանք պահ մը եւ առանց երկարելու Petit Paris-ի փողոցներու երկայնքին, հասանք քարափ, չուտով չոգենաւ մտնելու, որովհետեւ իրիկուան ալ, Կեդրոնական Սանուցի մէջ գրոյց մը պիտի ունենայինք արտասանութեան արուեստին չուրջ:

Այժմ ալ, քանի մը տող յատկացնենք այդ երեկոյթի դրդապատճառին եւ զայն կազմակերպելու գաղափարին: Մօտաւորապէս մէկ ամսուան ընթացքին պոլսահայ դրագէտ եւ դրասէր մեծամասնութեան մը կողմէ լսելէ ետք -- գոնէ ութ հազար հոգի -- ոմանք սկսան խորհրդածել արտասանական արուեստի մը գոյութեան վրայ եւ մտածել անոր սկզբունքներուն եւ սահմաններուն մասին, ինչպէս եւ անոր հասնելու միջոցներուն: Նման արտաբուխ բաղձանքին ընդառաջելով, մտածեցի ընդհանուր տեսութիւն մը ներկայացնել: Եւ կազմակերպիչներն ալ, նկատի ունենալով իրենց սրահին միայն հարիւրյիսուն աթոռները, որոչեցին հրաւիրատոմսեր տալ միայն մշակոյթի վաստակեալներուն եւ սիրողներուն: Այս պատճառով ալ, առիթը պիտի ստեղծուէր ներկայանալու պոլսահայ միտքի եւ արուեստի մշակներուն եւ ենթարկուիլ անոնց չնորհապարտ բարեխրութեան:

Տեղին է որ փորձենք տալ համառօտ ցանկ մը այդ օրերու ընտրանի դէմքերուն, Գուրգէն Թրենց, Յովսէփ Շահէն, Վ. Ս. Ծովակ, Եդուարդ Սիմքէչեան, Հրանդ Տէր-Անդրէասեան, Զոհական, Վարդուհի Ճելալեան, Ատրինէ Տատրեան, Բագարատ Թեւեան, Հերմինէ Սինանեան, Սիրվարդ Կիւլպէնկեան, Երուանդ Կոպէլեան, Հերմինէ Գալուստեան, Վարդան Կոմիկեան, Հայկազուն Գալուստեան, Գէորգ Գապաուաճեան, Ասլանեան եղբայրներ, Տիգրան Պալեան, Քրիստին Սալէրի, Պերճ Էմիրզեան, Մարի Սարաֆեան, Վարդ եւ Պերճ Շիկահեր, Շահնուր Շահէն, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Աչոտ Մատաղեան, Խաչիկ Ամիրեան, Արա Կիւլէր, Գրիգոր Խուտավէրտեան ... Իսկ Զահրատ, Խրախունի, Հատտէճեան, Ցըչըճեան, Անդան Լօզէր եւ ընկերութիւն ... կասկածելի նորահաւատներու մականուանեալ ինքնակոչեր: Անդին, Իրմա Աճէմեան, Վարդերես Գարակէօզեան, Հիլտա Գալֆայեան, Պալեան եղբայրներ ... հազիւ երկրորդականէն չրջանաւարտ՝ տխպ ու տառի ոստոստուն թիթեռներ. իսկ աւելի անդին, Իգնա Սարըասըլան, Արտաւազդ Պէզիրճեան, Խորէն Մանաւեան, Արփի Թոթոյեան, Արսէն Ճանեան, Շահնուր Գարաարթինեան ... Մխիթարեան Սանուցի տարեկան կազմակերպած գրական մրցանակներուն ջանասէր թեկնածուներ, որոնց քրտնաթոր մենամարտին ինծի ալ առիթը տրուեցաւ անգամ մը, 1960 Մարտ 12-ին, քաջալերական այցելութիւն մը տալու:

Երբ զեկուցումը սկսելու պահը հասաւ, խնդրած էի որ սրահին լոյսերը նոյնութեամբ մնային, որպէսզի սրահ եւ բեմ ուղղակի եւ մշտական հաղորդակցութեան մէջ գտնուելով, երկուստեք որոշ մտերմութիւն մը ստեղծուէր:

Նախաբանիս մէջ յարգելի ունկնդիրներուս յայտնեցի որ ստիպուած ըլլալով այսօրուան նիւթին թէքնիք բացատրութիւններու ֆրանսական բառերը օգտագործելու, անոնց ներողամտութիւնը խնդրեցի եւ հրաւիրեցի զիրենք այդ բառերուն հայերէն նշանակութեան մասին խորհրդածել: Այսպէս, Déclamation, Diction, Articulation, Elocution, Phonétique, Rythme, Timbre, Dénasalisation . . . բառերուն զարմանազան հայերէնները սկսան բարձրաձայն խաչաձեւուիլ, որոշ կենդանութիւն մը պարգեւելով ժողովին: Բայց գրեթէ ամէն բառի համար, Եդուարդ Սիմքէչեան, («Ես Փօլ Վալերի եմ թարգմանած, անկէ նամակ ունիմ»), ըսինք, գրեթէ ամէ՛ն մէկ բառի վրայ կ'աւելցնէր իր grain de sel-ը (աստր հայերէնը ի՞նչ է) խստապահանջ թոնով մը արձակուած:

Եւ այսպէս տողանցեցին նախ արտասանական արուեստին ֆիզիքական պարտադրանքները, նուն, մարզանք (վզի, իրանի եւ անդամներուն պատշաճող չարժումներ), առողջապահութիւն բերանին եւ ձայնական լարերուն, կանոնաւորուած շնչառութիւն, ամէնօրեայ աստիճանաւոր վարժութիւններ դէմքին յատուկ մկաններուն չարժականութիւնը դիւրացնող, հնչումներուն ճշգրիտ արտայայտութիւնը բարեկարգող, եւայն:

Ֆիզիքականէն ետք, մտային բաժինին պարտաւորութիւնները. յիշողութեան մշակում, երկչոտութեան յաղթահարում, գրական արժէքներու ճանաչում, տաղաչափութեան տարրերու ծանօթութիւն, երեւակայութեան հզօր կարողութիւն, ձայնով բառերը երանգաւորելու դիտակցութիւն, լռութեան արժեւորում...

Բազմաթիւ տարիներու ընթացքին, այս անհրաժեշտ տուեալները վարպետի մը ղեկավարութեամբ իրագործուելէ ետք միայն -- ինչ որ պարազան է երգի արուեստին ալ որ հիմնուած է արտասանութեան վրայ -- անհատ մը կրնայ ինքզինքը լսելի ընել տալ հաւաքականութեան մը առջեւ: Իսկ ինչ կը վերաբերի տաղանդին, առաւել եւս հանճարին, անոնք թէքնիք վարժութիւններէն անկախ՝ վերացական ձիրքեր ըլլալուն, կամ կ'ունենանք կամ չենք ունենար:

Բնականաբար, մեր այս մէկուկէս ժամուան ցուցադրութիւնը փաստերով եւ օրինակներով մէջ ընդ մէջ համեմուեցան թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ ֆրանսերէն էջերով:

Եւ այս վարէն վեր փոխ -- յարաբերութիւններու մէկ պահուն, ձեռքէ -- ձեռք անցնելով թղթիկ մը հասաւ բեմ, երկու կողմերուն վրայ գողտրիկ տաղեր գրի առնուած մատիտով եւ մելանով: Այս պատառ մը թուղթը այնքան խնայողութեամբ գործածուած տեսնելով, խակոյն յիշեցի Արշակ Զօպանեանի «Թուղթի փառքը», ուր ան գիտել կուտայ, դեռ կեդրոնականի աշակերտ, թէ ի՛նչպէս նուաղութեան պատճառաւ, կտրօններ իսկ կ'օգտագործէին իրենց նախափորձերը գրելու համար: Մատիտով գրուածին հեղինակն է՝ Վարդան Կոմիկեան.

«Բարձր սարերու պորտին լին ըլլամ,
պատկերդ գողնամ,
Հեռու լեռներու արձագանգն ըլլամ,
քու երգդ գողնամ.
Սրտիդ մէջ հոսող արիւնն ըլլամ,
գաղտնիքդ գողնամ.
Ընտրած կտրիճիդ աչքերը ըլլամ,
սրտիկդ գողնամ»:

Թերեւս Վարդան Կոմիկեան, այդ գիշեր, տեսնելով գրատախտակին վրայ կաւիճով գրուած Յովհաննէս Շիրազի նոյնանման բառերով տարբեր մեկնաբանութիւն պարունակող օրինակը՝

«Մենք խաղաղ էինք մեր լեռների պէս...»

անոր կաղապարէն ներշնչուած՝ մտածեց յօրինել այս համակրալից քառեակը:

Իսկ եռեւի կողմը, Զարեհ Խրախունիի ինքնահոս բարակ ծայրով չարուած ութեակ մը կար.

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Այքը արիւնն է թափուած
Զան զոհուածներն անանուն
Այքը անունդ արփավառ
Տիւնը տենչանքն է բոսոր
Ուն ուրացումը ուժին
Թոն թուականն է ահեղ
Իւն իւրացումը շահիդ
Նուն նահատակդ վերջին:

Ապագային, երկրորդը, գիտեմ, տպագրուեցաւ, բայց առաջինը, անտարակոյս այսօր է որ լոյս աշխարհ կը տեսնէ: Հիանին եւ նորին այդ գիշերուան յանկարծական երկունքի պտուղը այսպէս կռնակ կռնակի պառկիլը՝ գրական համերաշխութեան ապացոյց մը ըլլալէ աւելի, համանուիրագործութիւն մը կարելի է համարել: Եւ քանի որ այդ երկուքին միեւնոյն պճլիկ թուղթին երկու կողմերուն վրայ իրարկեցութեան (Սիմքէչեան պիտի թարգմանէր՝ coexistence) դաշինք կնքելու եկան, Սփիւռք -- գաւառէն ժամանող խնամխօսի մը միջնորդութեամբ, այլեւս մեր կռնակը, գոնէ այդ մարզին մէջ, գետին չի կրնար դպչիլ:

Դեռ յառաջիկային նմանատիպ անակնկալներ վայելելու առիթը պիտի չպակսի մեր համբերատար ընթերցողներուն:

Փարիզ
Յունիս 2, 1992

ՌԻՈՅԻ ՄԷՋ ԱՆՏԵՍՈՒԱԾԸ

Աշխարհի մեծերը հաւաքուեցան Ռիոյի մէջ աւելի լաւ ընթացքի մը մէջ դնելու համար երկրագունդը որուն առողջութիւնը բաւական լուրջ ախտանշաններ ցոյց կուտայ: Ամէնէն ծանրագոյնը կը նկատուի կլիմայի ջերմացման հարցը: Հինգ տարի առաջ քանի մը օդերեւութաբաններու միայն ծանօթ էր այս խնդիրը որ այսօր կը շահագրգռէ ամբողջ աշխարհի գիտական ոլորտը: Հասարակաց այս մտահոգութենէն անդին, հարուստ ու բարգաւաճ երկիրները յաջողած են բնապահական աւելի մաքուր ու անվնաս պայմաններ ստեղծել իրենց համար մինչ թերաճ երկիրներուն կը վիճակի կրել հարցին մեծագոյն ծանրութիւնը: Ներկայի կացութեան հետեւանքները հեռաւոր բաներ են ու բաւական անորոշ, այսուհանդերձ, միջոցառումներու պէտք է դիմել այսօրուընէ իսկ: Անապատներու սահմանը կ'ընդարձակուի, անտառները կ'անյայտանան, հունձքը բաւարար չէ եւ անհետանալու եզրին հասած սեռեր կան: Այս սպառնալիքներուն դէմ միջոցառումները մեծ յատկացումներ ու մեծ միջոցներ կը պահանջեն:

Ռիոյի համագումարը այս բոլորը ունէր օրակարգին վրայ. չունէր սակայն այլ հարց մը որ երկրագունդին սպառնացող մեծագոյն վտանգն է ու ամէնէն դժուար տիրապետելին: Բնակչութեան աճի խնդիրն է ատիկա որ կը ներկայանայ մէկէ աւելի տեսակէտներով: Կան երկիրներ որոնք երեւոյթը պատուհաս մը կը նկատեն, իսկ ուրիշներ բարիք մը:

Իրականութիւնը այն է որ ԻԱ. դարուն աշխարհի բնակչութիւնը գրեթէ կրկնապատկուած պիտի ըլլայ. յաւելուածական մարդոց մեծ մասը պիտի գտնուի երրորդ աշխարհի երկիրներուն մէջ. այսինքն հոն ուր արդէն սնունդի, ջուրի, գործի, առողջապահութեան սուր հարցեր գոյութիւն ունին: Այս շրջաններուն մէջ բնակչութեան խտութիւնն ալ պիտի հասնի աննախընթաց թիւերու: Պիտի ստեղծուին քաղաքներ որոնց մէջ աղբոտները անցած գացած դրախտներ պիտի նկատեն այսօրուան աղմկոտ, խճողուած մեր քաղաքները: Ու վաղուան այդ հսկայական քաղաքներուն մէջ գլխաւոր հարցը պիտի ըլլայ կարգ -- կանոնի ապահովումը:

Բնակչութեան աճի արագընթաց այդ թափը պիտի վնասէ նաեւ շրջապատին: Օրինակ, հողամշակումի մարզին մէջ որքան մարդիկ բազմանան, անկարելի պիտի ըլլայ հողը հանգչեցնել. պիտի գործածուին նաեւ բլուրներու կողերուն վրայ փռուած արտերը: Աղքատ երկիրներու մեծ մասը դժուարին երկընտրանքի մը դէմ պիտի գտնուի. կամ մշակելի հողերը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու ճամբայ պիտի փնտռուի, ատոր համար աւելի մեծ քանակութեամբ պարարտացուցիչ գործածելով ու գրեթէ քամելով հողը, եւ կամ աւելի մեծ տարածութեամբ հող պիտի գործածուի, ինչ որ պիտի նշանակէ անտառներու առաւել փճացում:

Դարմանի ամէնէն խելքի մօտիկ միջոցը ծնունդներու հակակշիռն է երրորդ աշխարհի երկիրներուն մէջ եւս: Այս վերջիններու ղեկավարութիւնը պարտաւոր է իր քաղաքացիին տալու նոյն իրաւունքները զորս կը վայելեն բարգաւաճ երկիրներու մարդիկը: Ներկայիս աշխարհի մէջ 300 միլիոն զոյգեր յայտնած են թէ կը փափաքին իրենց տրամադրութեան տակ ունենալ ծնունդը հակակշռող միջոցներ: Թէեւ ատիկա միակ ճարը չէ ընտանիքները փափաքելի թիւ անդամներով պահելու համար: Ճափոնի մէջ օրինակ, ծնունդները հակակշռող միջոցներու գործածութիւնը հաւասար է Քոսթա -- Ռիքայի համեմատութեան: Սակայն ծնունդներու թիւը գրեթէ կէսն է Քոսթա -- Ռիքատեղի ունեցածներուն:

Այս բոլորին զուգահեռ, կիները պէտք է ուսանին ու գործի ասպարէզ իջնեն: Համաշխարհային դրամատան տուեալներով երբ կին մը երկրորդական ուսում ստացած չէ, միջին հաշուով 7 զաւակ կ'ունենայ. նոյնիսկ եթէ կիներու միայն 40%-ը երկրորդական ուսում ունենայ, զաւակներու միջին թիւը պիտի իջնէ երեքի: Ամէնէն զարգացած մայրերուն զաւակները ամէնէն առողջները կ'ըլլան: Եթէ անոնք հողամշակ են, իրենց շրջանին հանդէպ աւելի ուշադիր կ'ըլլան: Այս ըսելով, չի նշանակեր թէ կիները զարգացնելու ճամբով կարելի է արգիլել ըլլալ մեր արբանեակին ջերմացումին, սակայն քիչ յատկացումներ կրնան աւելի օգտակար ըլլալ, քան՝ այս մէկը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այէն տարուան նման, Կիրակի, Մայիս 31-ին ալ բացառիկ էր Կեսարիոյ Հանդիսութիւնը Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան սրահը լեցուն էր համակիրներով:

Հանդիսութիւնը կը զուգադիպէր Մայրերու օրուան: Հետեւաբար Տիկին Հոփիսիմէ Վէզիրեանի արտասանութիւններով՝ ձօնուած Մայրերու Օրուան, հանդէսը բացուած էր:

Պր. Տիգրան Տատրեան ներկայացուց օրուան պատուոյ նախագահը՝ Պր. Վահէ Ճարմատարեան եւ տուաւ իր համառօտ կենսագրութիւնը:

Արդարեւ Պր. Ճարմատարեան նոր վերադարձած էր Հայաստանէն ու կէս ժամէ աւելի լայն և համոզիչ տեղեկութիւններ տուաւ ինչ որ տեսած էր և ներկայ գտնուած պաշտօնական հանդիսութիւններուն: Ու ամէնէն ուշագրաւը, որ ըսաւ, ժողովուրդին վստահութիւնը Հայաստանի ներկայ կառավարութեան անդամներուն հանդէպ, որոնք արտանց իրենց ժամանակը կը տրամադրեն հայութեան ծառայելու:

«Սպիտակ» նուագախումբը իր հայկական երգերով արժանացաւ ներկաներու գնահատանքին, Թէյի եւ քեթէյի հիւրասիրութեան ընթացքին, հաճելի վայրկեաններ անցնելով, նոյն ատեն ալ, տեղի ունեցաւ վիճակահանութեան տոմսերու վաճառում:

Պր. Պչտիկեան, Պր. Յովհաննէս Տէմիրճեան իրենց արտասանութիւններով, Պր. Բիւզանդ Ֆընտըգեան իր երգերով, Պր. Տիգրան Տատրեան եւ Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւը՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. իրենց խօսքով եւ ներկաներէն ոմանք՝ յիշեցին Պր. Յակոբ Վէզիրեանի 90-ամեակը ընտանեկան, ընկերային եւ ժողովրդային ձեւով:

Հանդիսութիւնը ուշ ժամանակ վերջ գտաւ հոգեւոր հովիւին «Հայր Մեր»ով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԱԾ Է ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆԸ

Արեւմտեան աշխարհը հետզհետէ աննախընթաց հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերէ Հայ Քաղաքակրթութեան եւ Հայ Մշակոյթի պատմութեան հանդէպ: Յատկապէս վերջին տասը - քսան տարիներուն, Հայաստանի եւ Հայ Սփիւռքի մէջ, ինչպէս նաեւ եւրոպացի եւ ամերիկացի հայագէտներու մօտ, հայերէն լեզուի, գրականութեան եւ պատմական հարուստ նիւթերու ուսումնասիրութիւնները մեծ թափ առացան՝ գիտահետազօտական լուրջ ու բազմաթիւ աշխատանքներով: Հայագիտութիւնը, միջազգային պարունակին մէջ, հայ թէ օտար մասնագէտներով, ընդարձակած է իր շրջածիրը եւ կատարած նշանակալից նուաճումներ՝ ի նըպաստ հայ ժողովուրդի դարաւոր մշակոյթի ծանօթացումին եւ գիտական գնահատումին:

Հայագիտութիւնը, սակայն, մասնագիտական ասպարէզ մըն է եւ շատեր կը շփոթեն ածան «հայերէնագիտութեան» մը հետ. ընդհանրացած ու դժբախտ երեւոյթ մը՝ որ պախարակելի կը մնայ գիտական աշխարհի աչքին: Ընթացիկ մամուլը՝ մեծագոյն մեղսակիցը կը նկատուի այս յոռի ու վնասակար հոգեբանութեան ստեղծումին, Մամուլի մէջ՝ ազգային, ընկերային կամ յուզումնաթաթաւ մէկ - երկու գրութիւն ու տառնաւոր մըրոտելով եւ առանց մասնագիտական տաղանդ ունենալու՝ ամէն բանի ձեռք զարնելով՝ մարդ ո՛չ իսկական մտաւորական կրնայ դառնալ ու կոչուիլ, ո՛չ բանաստեղծ, ո՛չ պատմագէտ, ո՛չ գրականագէտ եւ ո՛չ ալ հայագէտ: Հայագիտութիւնը տարիներու գիտահետազօտական տքնաջան աշխատանքներով ամբարուած պահեստանոց մըն է՝ գիտական չափանիշներով ու սկզբունքներով եւ երկար տարիներու անձնական լուրջ փնտռտուքներով կառուցուած:

Ճիշդ է որ հայագիտութիւնը մեծաքայլ կը յառաջանայ, շնորհիւ նուիրեալ ու լուրջ հայագէտներու, սակայն՝ Հայ Մըշակոյթի իմացական գանձարանին խորութիւնը եւ անոր պատմական կենսունակութիւնը ճանչնալու եւ գնահատելու համար՝ կը պահանջուին տարիներ: Միւս կողմէ, սակայն, հայ գիտական աշխարհը անհրաժեշտ պէտք ունի նիւթական օգնութեան ու բարոյական քաջալերանքի, որպէսզի կարենայ լաւագոյն կերպերով կազմակերպուիլ եւ իր աշխատանքները լարել՝ Պատմական Հայաստանի Քաղաքակրթութիւնը ուսումնասիրելու եւ անոր համաձայն ալ՝ պատմութեան եւ ընդհանուր մշակոյթի հարցերով հետաքրքրուողներուն եւ ուսանող սերունդին ծանօթացնել:

Այս տեսակէտով, Վենետիկի Մխիթարեաններուն իմացական եւ ուսումնագիտական եզակի ու բեղուն աշխատանքը - ընդհանրապէս Միաբանութեան հիմնարկումի թուականէն՝ 1700-էն ի վեր, բայց յատկապէս՝ Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի պաշտօնական ճանաչումի թուականէն (1810) աստին - մեծ ու նշանակալից դեր ունեցած է Հայագիտական Ուսումներու բնագաւառի ստեղծումին եւ անոր գիտական ուժեղ բարգաւաճումին մէջ:

Ֆրանսացի հայագէտ՝ Վիկտոր Լանգլուա կը հաստատէ որ Վենետիկի Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիային հեղինակաւոր օգնութիւնը եւ ներգործութիւնը Եւրոպայի մէջ՝ պատճառ դարձաւ ու նպաստեց օտար ուսումնասէրներու բազմաթիւ գիտական գործերու յաջողութեան, վստահութիւն ներշնչելով անոնց աշխատանքին: Իսկ գերմանացի հայագէտ՝ Հիւբշմանն համոզուած է թէ միայն Մխիթարեաններով հըրնարաւոր դարձաւ հայագիտութիւնը Եւրոպայի մէջ:

«Մխիթարեանների Ակադեմիայի երեւան գալը՝ Հայոց մտաւոր կեանքի ամենանշանաւոր դէպքն է, կը գրէ արեւելագէտ Ստեփան Նազարեանց ... Մխիթարեան Ակադեմիան ո՛չ մի ժամանակ այնքան եռանդով չէ մշակել գիտութեան հողը, ինչպէս մեր ժամանակներում: Ակադեմիան կարողութիւն ունի ցոյց տալ նոյնիսկ այնպիսի մարդիկ, որոնք իրանց խելքով, գիտնականութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ կարող էին պատիւ բերել ամէն մի գիտնական ընկերութեան Եւրոպայում» (տե՛ս ԼէՕ, Ստեփանոս Նազարեանց, հտ. Ա., Թիֆլիս, 1902, էջ՝ 133 - 134):

Լոս - Անճըլըսի մէջ տեղի ունեցող Մըխիթարեան Հայագիտական Դասընթացք - ները հովանաւորուած ու երաշխաւորուած են, ահա՛, Վենետիկի Մխիթարեան Հաստատութեան եւ անոր Հայկական Ակադեմիային կողմէ, որու անունին, գործին, վարկին ու վաւերականութեան մասին կը վկայեն անոր երեքհարիւր տարիներու հայագիտական անհամեմատելի վաստակը, գործունէութիւնը եւ հեղինակութիւնը:

Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Հայագիտական գործունէութիւնը, սկսած 1991-ին, կը միտի հայկական ուսումներու հարթակին վրայ պատրաստել ո՛չ միայն հայ վարժարաններու համար արդարօրէն ակնկալելի, մշակուած եւ հմուտ դաստիարակներ կամ մեր իմացական, մշակութային, կրթական ու հանրային կեանքը ղեկավարելու ճակատագրուած մտաւորական գործիչներ, այլեւ բաւարարել նաեւ Հայաստանի եւ հայ ընդհանուր քաղաքակրթութեան գիտական պատմութեան հետաքրքրուողներ ու հարցասէր անհատներ:

Վստահաբար, պիտի գտնուին ազգայիններ ու համակիրներ, որոնց յատուկ ուշադրութեան արժանանալով Մխիթարեան այս եզակի աշխատանքը, նիւթապէս զօրավիգ պիտի կանգնին՝ գործնականապէս քաջալերելով Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի եւ Վենետիկի Մխիթարեան Հայկական Ակադեմիայի Վարչութիւնները, որոնք միասնաբար լարուած են Սփիւռքի մեծագոյն կեդրոն՝ Լոս - Անճըլըսի մէջ իրականացնելու ուսումնագիտական որակաւոր աշխատանքներ:

1992-ի Մխիթարեան Հայագիտական Դասընթացքներու մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ ու մանրամասնութիւններ ստանալու համար՝ դիմեցէ՛ք Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Կլենտէյլի դրասենեակին:

Մի՛ մոռնաք ձեր դրամական վեհանձն օժանդակութիւններով օգնել ու զօրացնել Մխիթարեաններու գիտական ու ազգանպաստ այս գործունէութիւնը: Նիւթական ձեր նուէրը եւ թղթակցութիւնը հաճեցէ՛ք ղրկել Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի հետեւեալ անունին ու հասցէին. -

MEKHITARIAN
EDUCATIONAL FOUNDATION
702 East Glenoaks Bl.
GLENDALE CA. 91207
Tel. (818) 546-1967

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ

Լուրեր արուեստի

ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
Ցուցահանդէս

90 Պուլվար Ռասփայլ, Փարիզ 6-րդ
Յունիս 19-էն Յուլիս 31
կը ներկայացնէ Ուիլիըմ Սարոյեանի
(1908 - 1981)

Ջրաներկերն ու գծագրութիւնները: Սարոյեանի այս գործերուն համաշխարհային առաջին ցուցադրութիւնն է:

Բաց է Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 10.30-էն 19:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Զարմանալի արագութեամբ մը սայլը կը լենար ու կը մեկնէր կալ: Բայց խոնջէնքը կը կոտտար մէջքին վրայ ու ծունկերուն մէջ: Երբեմն խաբելու համար իր յոգնութիւնը, կ'երթար տեկին քով՝ պապակած քիմքը զովացնելու, այլ վերադարձին հարկ էր միւսներուն եռեւէն հասնիլ: Երբ առաջին մութը հեռաւոր հորիզոնէն սկսաւ հոսիլ, հպելով նախ հողի ցցունքներուն եւ ծառերու կատարներուն՝ հասակը շտկեց, թեզանիքովը սրբեց գեղանդին ու երկարօրէն շնչեց: Արեւը կը խայտար երակներուն մէջ ու կարծես կը լսէր անոր խոխոջիւնը, այնքան զուարթ էր երկիրը, այնքան քաղցր էր գիշերամուտը: Կովեր սկսան բառաչել ու երբ գիւղին մօտեցան, մսի եւ կերակուրի տաք հոտերը կարծես թափեցան իրենց ռնգունքներուն: Ընթրիքէն յետոյ միւս տղաքը քարի կոյտերու պէս ինկան թեղի մը տակ, աստուածային քունին հզօր բազուկներուն մէջ: Բայց իր հոգին արթուն էր ու լուսնկան շատ ճոխ էր ու անոր լողքը, ամպերու ճերմակ ծուէններուն մէջէն, յոյժ դաշն, որպէսզի կարենար քընանալ: Ոտքի՝ կը դիտէր դաշն ու իր հոգին կը լենար, հսկայ սկահակի մը պէս, երկրին բանաստեղծութեամբ: Ծղրիդներ կ'երգէին ու մօտակայ առուակին եզերքէն գորտեր կը կեղերջէին: Աստղերը կարծես կը թափէին վարսերուն մէջ, դէմքին ու ձեռքերուն վրայ, ինչպէս կալին մէջ յարդի ոսկեայ փոշին: Ողջ գիւղը ընկղմած կը թուէր. խորունկ նինջի մէջ: Գուցէ ուրիշ ոչ ոք արթուն էր՝ իրմէ զատ: Բայց իր զգայարանքները ծնծղաներու պէս կը հնչէին ու կարծես կը լսէր սրտին հզօր տրոփիւնը: Քարի մը վրայ նստաւ, լուսնակին շողերը դէմքին վրայ ու հայրենի երգեր մեղմօրէն ծլեցան հոգւոյն անկիւններէն: Կիսաձայն սկսաւ երգել, մինչեւ որ հոգին խաղաղեցաւ, հանդարտած ջըրերու պէս: Յանկարծ ելաւ ոտքի, իր ծարաւը յագեցնելու համար: Լուսնկան կ'օծէր նաեւ տան շուաքը, այլ կուժը չգըտաւ: Անաղմուկ սահեցաւ ներս: Կարելի չէր, որ մէկը լսէր զինքը: Այդ ծայրայեղ զգուշութեան պատճառաւ էր անշուշտ, որ ակամայ ականատես եղաւ այդ տեսարանին: Կրնա՞ր միթէ երբեւիցէ մոռնալ այդ գիշերը: Քիւրտ գիւղացի տանտէրին վայրագ կերպարանքը ու երիտասարդ մերկ հարսը, որ սրունքները կը բանար: Գլուխը դարձուց եւ առուերի մը պէս ելաւ դուրս: Ու քանի մը օր յետոյ հեռացաւ այդ գիւղէն, - այնքա՜ն քաղցր էին այդ երիտասարդ կնոջ աչքերը:

Ու որքա՜ն ուրիշ յիշատակներ: Որբանոցին քարէ դարաւոր պատերուն տակ, ուրիշ լուսնկայ գիշեր մը: Հօրը ու հօրին շուրջ ծաղիկները: Տանիքէն իջած էր բակ, վերստին իր անքուն հոգին պատրելու համար, երբ անկիւն մը նշմարեց այդ զոյգը. իր երեք ընկերներէն մէկն էր ու որբանոցի լուացարարուհին: Ինչ որ տեսաւ՝ կնոջ վեր սօթթուած շրջազգեստն էր ու մերկ ազդրերը: Պժգանքով փախաւ վեր՝ չըմբռնելով մարդոց այդ խուճապահար կիրքը:

Այդ տարիքին կրնա՞ր միթէ գիտնալ, թէ ամէն իրական հեշտութիւն արժանի է ներողամտութեան, թէ սէրը կը ստեղծէ ու կը լուսաւորէ իր շրջանակը՝ օրուան որեւէ ժամուն ու որեւէ երկինքի տակ, թէ չկայ յաղթական երիտասարդութիւն մը, որ երթայ իր լրիւ բողբոջման, առանց սայթաքումի, առանց կարգ մը ցուցական արարքներու: Հարկ է, որ ջրվէժները շառաչուն աղմուկներով գլորին, հարկ է, որ աղաւնիները կտուց - կտուցի մնջեն, ձուարանները բոլոր ծաղիկներուն արդասաւորութեամբ ուռին, գառնուկներն ու ուլերը ծնեբեկներու պէս պատռեն ձիւնածածկ երկիրը: Հարկ է, որ հեղեղները մեծ աղմուկներով խուժեն արտերն ի վար, ծիծառնիկները վերադառնան իրենց երդիքներուն ու յաւիտենական Սուլամիթը տիրոջը այգիին մէջ սպասէ իր սիրականին: Կրնա՞ր միթէ գիտնալ, թէ այս է կեանքին ու գարնան օրէնքը, - արդասաւորութիւնը երկրին ու իր վրայ ապրող էակներուն:

Արդ այս երկիւղը առաջին արարքէն՝ տարիներէ ի վեր կ'ընկերանար իր քայլերուն: Հանդիսութիւնը, որ բնադրաբար կը զգար հեշտութեան ու սիրոյ միջեւ, շղթայակապ կ'ընէր զինքը՝ ամէն փորձութեան առջեւ: Ինչ որ չէր ըմբռներ՝ այդ արարքին բրտութիւնն էր, անասնական կերպարանքը: Ու քանի կը մխըրճէր, չորս տարիներու մահաթմբիրէն վերջ, բանաստեղծութեան ակօսներուն մէջ՝ այդ բնական երկիւղը կը մեծնար, կը զօրանար: Երկիրը իրեն կը թուէր շըղարշներու եւ մանիշակ մշուշներու մէջ կորուսեալ պարտէզ մը ու մարդկային բոլոր արարքներուն կ'ընծայէր ծայրայեղ կարեւորութիւն մը, որ չունէին միշտ:

**

Երբ ուշ գիշերին Արշամէն բաժնուեցաւ, մարմինը արտակարգ խռովքի մը մէջ էր: Սալայատակներուն վրայ լուսնկան կը դեգերէր գինով դատարկապորտի մը պէս: Ու չկար անկիւն մը, իր ողջ անձին վրայ, ուր մեղապարտ յիշատակ մը չծուարէր: Կը քալէր խոշոր գլուխը կախած, ջանալով հրել անդին, այդ բոլոր զգայնութիւնները, որ կը խուժէին վրան, ինչպէս մարդ լոյս կը ջանայ վանել, զարթօնքի ժամուն: Տատանելով ու մութին մէջ՝ ելաւ սանդուխներէն վեր ու յարկաբաժնին դրան առջեւ իսկ բախեցաւ Արուսեակին:

- Մեծ մայրիկդ շատ բարկացած է դէմդ ու տունը հիւր կայ: Եթէ ներս մըտնես, կը վախնամ որ չկրնայ զսպել ինքզինքը: Վերգինէին տան բանալին ուզեցի, ա՛ռ, գնա՛ այնտեղ պառկէ այս գիշեր: Վաղը կը նայիս կը հանդարտի...

Կռթնեցաւ բազրիքին ու երկարօրէն դիտեց զայն: Հաւանաբար արտասուած էր վերստին, քանի որ կոպերը թեթեւօրէն ուռած էին ու աչքերուն տակ մութ ստուերներ կային: Կը խօսէր շունչը բռնած ու զսպելով ձայնը, իսկ ինք յեղակարծ հրճուանքով մը բացառիկ կերպով գեղեցիկ կը գտնէր զայն:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը ցնոր տնօրինութիւն յետաձգած է Հայաստանի 60 հազար թոն ուէզէլի վառելանիւթի վարկեր տրամադրելու որոշումը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Հայաստանի ամբողջ հունձքը կրնայ փճանալ: Ճէյմս Պէյքըր ալ ըսեր որ որեւէ օժանդակութեան եւ այլ ուժանիւթի յանձնումին համար, Հայաստան նախ պէտք է վերջ տայ իր կռիւին Ատրպէյճանի հետ...: Այս լուրը կուտար Նիւ - Եորք հրատարակուող քարիւղի առաջին օրաթերթը «Փլա'ց Օյլկրամ Նիուզ», Յունիս 12-ի իր թիւին մէջ: Որեւէ խորհրդածութիւն աւելորդ է, Միացեալ - Նահանգներու դիրքաւորման վերաբերեալ, նոյնիսկ թերեւս աւելցնել թէ վերջին շրջանի ազերի յարձակումները, այլ մանաւանդ Թուրք զինուորական մասնագէտներու մասնակցութիւնը անկասկած իր հաւանութիւնը կը կրեն, աւելին չըսելու համար...:

«Ալ - Հայաք» օրաթերթն ալ, Յունիս 18-ին շահեկան տեղեկութիւններ կուտար: Այսպէս, Ռուսաստանի Խորհրդարանի Նախագահը՝ Խասբուլատով, երբ վերջերս Անգարա է եղեր, յայտներ է թէ ի մօտոյ Ղարաբաղի վիճակը փոփոխութիւն պիտի կրէ, ինչ որ հող պիտի պատրաստէ Ռուսաստան - Թուրքիա համաձայնագրի ստորագրութեան, երբ Յունիս 25-ին Ելցին Թուրքիա այցելէ: Ռուս սպայ մը՝ Զօտիակով, որ վերջերս Ղարաբաղ գտնուած է, յայտարարած է որ այնպիսի համակարգում մը տեսած է Ազերիներու թռաններու եւ հրասայլերու գործակցութեան մէջ, որ միայն զինուորական մեծ մասնագէտներու շնորհիւ կըրնայ ըլլալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ Սահմանադրութեան 46-րդ յօդուածին անհամապատասխան նկատեց Ծերակոյտին բերած սրբագրութիւններէն մէկը սահմանադրական բարեփոխման օրինագիծին: Այդ սրբագրութիւնը կը վերաբերէր Եւրոպացիներու քուէարկութեան իրաւունքին: Ծերակոյտի Նախագահը նամակով մը յայտնեց թէ համաձայն չէ եւ Ծերակոյտը իր իրաւասութեան սահմաններուն մէջ մնացած է, բայց եւ այնպէս Օրէնքներու յանձնախումբը ջնջեց այդ սրբագրութիւնը, նախքան օրինագիծին Ազգ. Ժողովին կրկին ներկայանալը:

ՖՐԱՆՍԱ դուրս մնաց Ֆութպոլի Ազգերու Եւրոպայի ախոյեանութենէն պարտուելէ ետք Դանիայէն 1-ի դէմ (անշուշտ՝ փափէնի անխուսափելի կէտը) 2-ով, տըկար խաղ մը ցուցաբերելով ըստ մասնագէտներու: Նոյն օրը - Յունիս 17 - Շուէտ ալ յաղթելով Անգլիոյ, գայն վտարեց մրցաշարքէն: Շուէտ եւ Դանիա կէս - աւարտականին կը մասնակցին, այս ձեւով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԷՕՏՈՆ -- Տիկին Դարբինեան 200 Ֆր.:

de Caucase... ...à Akhtamar

30 ans de danses arméniennes à Alfortville

GRAND DINER DANSANT

sous la présidence d'honneur de
Monsieur René Rouquet
Député - Maire d'Alfortville

le Samedi 20 Juin à 19 h 30
au Palais des Sports
Rue de Rome - Alfortville

Soirée animée par l'Orchestre
« G A I D Z A G »

Places limitées —
— Réservation nécessaire

❉ Par téléphone au 46 44 04 44
❉ Et points de vente suivants :
Café Philippe — *Janyflor*

FETE CHAMPETRE

LA CROIX BLEUE DE GRENOBLE / ST MARTIN D'HERES
Section « A n i »
organise sa Fête Champêtre annuelle le Dimanche 21 Juin à partir de 10h dans le Parc de «l'Union des Pêcheurs» à St Egreve.

B u f f e t — B u v e t t e

Ambiance assurée

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին ստացած է հետեւեալ նուէրները. --

Էլմաստ Մելիքեանի թաղման առթիւ՝ Տիկին Սիրանոյշ Գալուստեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գալուստեան 400, Տէր եւ Տիկին Մարթոն 200 Ֆր., Փօղոս Զինինկիրեան, Ժագլին Հօլօփիկեան, Պր. Մարթոն 100-ական Ֆր., Սիրանոյշ Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Պրէլ, Յարութիւն Զաքլասեան, Անդրէ Գողոյեան, Ժաք Ալթունեան, Քլէման Գալուստեան, Ժան Պաքէրճեան, Վարսենիկ Պապուչեան 50-ական Ֆր., Անժէլ Գարայի, Աղաւնի Մալխասեան 30-ական Ֆր.:

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE

est heureux de vous inviter le Dimanche 21 Juin à 20 heures
à une CROISIERE SUR LA SEINE
à bord du «*Château Gaillard*»

avec

DINER - DANSANT

animé par un *ORCHESTRE GREC*

Départ Quai de Grenelle — Paris 15e, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 heures précises

Réservation : au Collège Tebrotzassère - Tél. : (1) 43 81 01 72
ou 48 60 66 18, 46 06 96 49, après 19h : 48 94 01 14

Raymond H. Kévorkian et Paul. B. Paboudjian

LES ARMÉNIENS
DANS L'EMPIRE OTTOMAN
à la veille du Génocide

Les Editions d'Art et d'Histoire
ARHIS

Beau volume relié sous jaquette couleur. 608 pages, format 24 x 32 cm. 925 documents photographiques anciens. 30 cartes géographiques. Index de 7000 noms.

Une image arrêtée et un bilan du Monde arménien à la veille de sa disparition
Un ouvrage d'art et de référence comprenant 925 documents photographiques dont les deux tiers sont totalement inconnus ou inédits

OFFRE VALABLE JUSQU'AU 31 JUILLET 1992
389 F, puis 485 F
Parution 4e trimestre 1992

SOUSCRIPTION

BON DE COMMANDE
à adresser, avec votre règlement, à ARHIS
54, avenue d'Iéna, 75 116 Paris - Tél. (1) 47 20 66 76, fax 47 23 68 81

Nom..........
Adresse:..........
Code postal:..........*ville:*..........*Pays*..........

Désire recevoir: ..... exemplaire(s) du livre *Les Arméniens dans l'Empire ottoman à la veille du Génocide*, au prix unitaire de souscription de 389 F + 39 F de frais de port et d'emballage pour la France, la Belgique et la Suisse, 389F + 67F pour envoi par avion pour le Canada et les Etats-Unis.
Je joins mon règlement de ....F par:
chèque bancaire ou eurochèque à l'ordre d'ARHIS, 54 avenue d'Iéna, 75116

Offre d'emploi

RECHERCHONS

dame arménienne pour s'occuper dans la journée d'une personne âgée résidant à Paris dans le 19e.

TEL : 42 43 71 36

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր միօրեայ դպրոցին 1992 - 1993 տարեշրջանին համար կը փնտռէ հայերէն դասաւանդող մը, ֆրանսերէն լեզուին ալ ծանօթ:

Հեռաձայնել. --
45 - 84 - 57 - 18
ժամը 19-էն 21:

LE CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE
ARMENIENNE

situé sur les plages de Normandie ouvre ses portes durant la saison estivale, à partir du 10 Juillet, pour y accueillir nos compatriotes de tous âges.

Les enfants sont admis seulement accompagnés de leurs parents.

Pour retenir les chambres ou pour tous renseignements :
Téléphoner à Navassartian 39 85 36 53
A partir du 10 Juillet téléphoner au :
Centre de Vacances (16) 31 21 77 63.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :
1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Փարիզի իր գրասենեակին համար պէտք ունի՝

-- Ֆրանսերէն եւ հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը ամբողջ օրուան աշխատանքի համար,

կամ՝

-- Հայերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը կէս օրուան համար:

-- Ֆրանսերէնի քաջատեղեակ քարտուղարի մը նոյնպէս կէս օրուան աշխատանքի համար:

Կենսագրական նոթերով ու լուսանկարով մը անյապաղ դիմել.
17, rue Bleue — 75009 Paris

U.G.A.B.
le Comité de Paris

Stephan Toptchian
(STEPHAN)
de Erevan
et
Abraham Torosyan
(APO)
de Boston
(p e i n t u r e s)

au Centre Culturel Alex Manoogian
118 rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 11 juin au 25 juin
Heures d'ouverture : de 18 h à 22 h.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION DE PARIS

FETE DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
de l'Ecole Hebdomadaire
du Samedi après-midi
Dimanche 21 Juin à 15 heures
à la Mairie du 9ème Salle Rossini
rue Drouot

Thème : «*NOS MONTAGNES*»
Poèmes — Danses — Théâtre
par l'ensemble des élèves.
Avec le concours de
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien
« J. - P. Nergararian »
ainsi que la Chorale « *Daron* ».
— B u f f e t —
Entrée libre — *Venez nombreux*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Յովհաննէս Յովսէփեանի թաղման առթիւ. --

Տիկին Լօժէնի Յովսէփեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Պաղտասարեան, Տիկին Մարի Պապայեան, Հարաւային - Ֆրանսայի Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդ, Պր. Ժաք Կարապետեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Յովսէփեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էմըրիք, Տէր եւ Տիկին Ժէրար Բիու, Փալանք, Տէր եւ Տիկին Հ.Մ.Ը.Մ. -- Արծիւ մարզական համայնութիւն, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւագեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թադոյեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոսեան, Ռոմանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Գեղամ Պաղտասարեան Ռոմանց կեդրոն 300-ական Ֆր., Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը, Հ.Բ.Ը.Մ. 250-ական Ֆր.:

(Շար.)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 20-21

SAMEDI-DIMANCHE
20-21 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.823 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.823

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ԴԷՏԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԴԻՄԷ ՄԱԿ-Ի

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՈՒՐՋ

Յունիս 18-ին, Ֆրանսայի Արտաքին նախարար՝ Ռոլան Տիւմա կը յայտարարէր թէ նախագահներ Միթերանի եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի տեսակցութեան իբրեւ հետեւանք, ընդառաջելով Հայաստանի նախագահին խնդրանքին, Ֆրանսա պիտի դիմէ Ապահովութեան Խորհուրդին, որպէսզի քննուի ՄԱԿ-ի դէտեր ղրկելու հարցը Ղարաբաղ: Նոյն ուղղութեամբ արդէն, նոյն օրը, Եւրոպայի 12-երն ալ իրենց խոր մտահոգութիւնը կ'արտայայտէին ի տես Ղարաբաղ մղուող կռիւներուն եւ կոչ կ'ընէին չահակից կողմերուն որ առաջքն առնեն նոր տառապանքներ պատճառելու բնակչութիւններուն: «12-երը կը դիմեն չահակից կառավարութեանց որ իրենց ունեցած ամբողջ ազդեցութիւնը ի գործ դնեն որպէսզի վերջ դրուի թշնամութիւն եւ իրական հրադադար մը հաստատուի»:

Արդարեւ սաստիկ կռիւներ կը մղուին, գլխաւորաբար Մարտակերտի շրջանը: Քաղաքէն միայն 5 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ էին ազրպէյճանական ուժերը եւ Յունիս 19-ի առաւօտեան մեր առած լուրերու համաձայն կացութիւնը չէր փոխուած, այսինքն Մարտակերտ քաղաքը ինկած չէր:

Յունիս 18-ին, «Արմէնփրէս» մեզի կը հաղորդէր հետեւեալ լուրերը, որոնք չատ մտահոգիչ են, անչուշտ:

– Ազրպէյճանական զօրադունդերը Շահումեանի շրջանը գրաւելէ ետք ՀԱՊ-ի նախկին չորրորդ բանակի եւ 23-րդ զօրաբաժնի 20 հրասայլերով եւ շուրջ 50 զրահակառքերով կը շարունակեն գրոհը Շահումեանի հիւսիս-արեւելքը գտնուող հայկական գիւղերու վրայ: Կացութիւնը կը ծանրանայ նաեւ այն պատճառով, որ այդ գիւղերու 11 հազար տեղացիներէն զատ, հոն ապաստանած են շուրջ 10 հազար գաղթականներ: Շահումեանի շրջանի հարիւրաւոր բնակիչներ են սպաննուած հրասայլերու եւ զրահակառքերու մէջն ալ, մնացեալը ապաստանած է անտառները (ի դէպ, այս զոհերու թիւը անկարելի է ճշդել, Երեւան մեզի այսքան մեծ թիւեր չէր տար, բայց, կարելի չէ որեւէ առողջ բան գիտնալ, քանի յայտարարուած գիւղերէն զատ, հաւանական է որ բազմաթիւ մեռեալներ ալ կրնան ըլլալ անտառներու եւ դաշտերուն մէջ):

Անհատաար կռիւներ կը մղուին Ջայլու, Լենինաւան, Մարաղա, Լեւոնարխ, Հասանղայա: Ազերի ուժերը դէպի Մարտակերտ կը յառաջանան նաեւ Տարտարի եւ Կարմիրաւան գիւղերէն: Սրխաւենդի եւ Ղազանչիի մարտերու ընթացքին 20 հայ մարտիկներ զոհ գացած են, Ազերիները աւելի քան 200 զոհ ունեցած են:

Յունիս 18-ին, Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը մէկ ամսուան արտակարգ վիճակ հռչակած է Ղարաբաղի ամբողջ տարածքին վրայ եւ զօրակոչ ըրած:

**

Ուրբաթ առտու, Լենինաւանի անկումէն ետք, կռուակիզմ կար Կարմիրաւան եւ ինչպէս ըսինք, վտանգուած էր Մարտակերտը:

Ռմբակոծութիւններ կան միշտ այլ շրջաններ ինչպէս՝ Տաւուշ, Կապան, Սիսիան, Արծուաշէն (Ազրպէյճանի հողամասի մէջ հայկական գիւղ է, այս վերջինը) եւ ընդհանրապէս բոլոր սահմանամերձ շրջանները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Թուրք մամուլը վերջին օրերուն աւելի խորագիրներով կ'արձագանգէ ազրպէյճանական զօրաբաժիններու յաջողութիւններուն, թուելով ետ առնուած գիւղերուն անունները եւն.: Որպէս պայքարի թիրախ կը ներկայացուին Մաթիանակերտի եւ Լաչինի գրաւումը:

Յունիս 19-ի Թերթերը տեղ կու տան Ազրպէյճանի Ներքին նախարար Իսկենտեր Համիտովի արտայայտութիւններուն. ան ըսած է թէ արժանահաւատ չեն գտած նախորդ օրը Հայերու կողմէ ներկայացուած հրադադարի առաջարկը, քանի որ ցարդ ամէն անգամ որ ընդունած են Հայերու կողմէ նման առաջարկներ, նոր ոտքերգութեան մը դէմ յանդիման գտնուած են Ղարաբաղի մէջ: Ան յիշեցուցած է թէ Շուշիի գրաւումն ալ պատահեցաւ հրադադարի մը ընթացքին: Համիտով կոչ ուղղած է որ հայկ. յարձակումներու պատճառաւ իրենց բնակավայրերը լքած գաղթականները վերադառնան Շահումեանի եւ Լաչինի շրջանի գիւղերը:

Ղարաբաղի վերաբերող լուրերէ զատ, Թուրք մամուլը յայտնի գոհունակութեամբ մը կը խորագրէ. «Հայուն մօտ ներքին կռիւ»: Կ'ըսուի թէ Ազրպէյճանի զինուորական վերջին յաջողութիւններուն զուգահեռ, Հայաստանի ընդդիմադիր ճակատը չարժման անցնելով սկսած է պահանջել Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականը: Յատկապէս կանդ կ'առնուի ընդդիմադիր կուսակցութիւն ՀՅԴ-ի ընթացքին վրայ որ հայկ. վերջին պարտութիւններու մթնոլորտին մէջ «նեցմիտ» քաղաքականութիւն վարելու յանցանքով կ'ամբաստանէ իշխանութիւնը:

Հանրապէս բոլոր սահմանամերձ շրջանները:

**

«LIBERATION»

LE NAKHITCHEVAN, OTAGE DE GUERRE

Յունիս 19-ի, «Լիպերասիոն»ը թղթակցութիւն մը հրատարակած է Նախիջեւանէն եւ կը ներկայացնէ հոն տիրող կացութիւնը իբրեւ հետեւանք «Հայերու շրջափակման»: Հոս է, կ'ըսէ լրագրողը, որ առաւելաբար սուր են Թուրք-իրանեան, նոյնիսկ Թուրք-ռուսական մրցակցութիւնները: Կ'ոգեկոչէ Կարսի դաշնագիրը (որով Թուրքիա երաշխաւոր է Նախիջեւանի): Ալիեւի համար կնճիռը հետեւանք է միայն «յարձակողական քաղաքականութեան Երեւանի, որ կը ձգտի վերահաստատել Մեծն Հայաստանը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յետ քայլ ըրաւ եւ հրաժարեցաւ իր առարկութենէն Ծերակոյտի բերած սրբագրութեան (Սահմանադրական բարեփոխման օրինագիծին): Փոթորկալից գիշերուան մը ընթացքին է (Յունիս 18-էն 19) որ ամէն ինչ տակնուվրայ եղած է: Նախ ժամը 22.30-ին, Պէրէկովուա հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր կառավարութեան նահանջը, ապա յանուն ԷՌ-Փէ-ԷՌ-ի Պերնար Փոնս ելոյթ կ'ունենար յայտնելու համար թէ ծագած խառնաշփոթ վիճակին մէջ եւ կառավարութեան անկապակից գործընթացին ի տես, ԷՌ-Փէ-ԷՌ-ի երեսփոխանները կը ձգեն կ'երթան եւ այլեւս չեն մասնակցիր Մաասթրիխթի վերաբերող քուէարկութեանց: Ազգ. Ժողովը, ուրեմն, 43-ի դէմ 388 ձայնով ըրաւ քուէարկեց օրինագիծը:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» ՅՈՒՆԻՍ 16 / 18)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ

Արցախի կացութեան նոր սրման կապակցութեամբ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութիւնը կոչ մը ուղղած է հակամարտ կողմերուն, ուր նշուած է թէ կնճիռը ռազմական լուծում չի կրնար ունենալ եւ թէ հարցը պէտք է կարգադրել բանակցութիւններու ուղիով, յանգելու համար քաղաքական արդար արդիւնքի:

**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՍԱՆ-ՓԱՈւԼՕՅԻ ՄԷՋ

Յունիս 15-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Րաֆֆի Յովհաննէսեան Բրիւքսէլ անցած են Սան-Փաւլօ, ուր ներկայ գտնուած են տեղւոյն հայ գաղութին կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթին: Երեկոյեան ալ, անոնք մասնակցած են քաղաքապետին կողմէ տրուած ճաշին: Նոյն օրը Հայաստանի Արտաքին նախարարը հանդիպում ունեցած է իր պաշտօնակիցին հետ: Ր. Յովհաննէսեան հեռաձայնային խօսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ճէյմս Պէյքըրի հետ, Արցախի վերջին իրադարձութեանց մասին:

**

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Հայաստանի Մոսկուայի մշտական ներկայացուցչութեան կեդրոնը, Յունիս 15-ին Հայաստանի ներկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեան մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ան ըսած է թէ վերջին դէպքերու լոյսին տակ Հայաստան սկսած է կասկածիլ ՀԱՊ-ի գործընթացէն, քանի որ փոխանակ օգնելու ՀԱՊ-ի անդամ Հայաստանին, ան կը սպառազինէ Ազրպէյճանը, որու անդամակցութիւնը ՀԱՊ-ի՝ չէ վաւերացուած իսկ: Մամիկոնեան նշած է նաեւ այն կէտը, որ ՀԱՊ-ի անդամ ոչ մէկ Պետութիւն ձայն բարձրացուց Ղարաբաղի Հանրապետութեան Ազրպէյճանի կողմէ յարձակումի ենթարկուելուն:

**

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Կառավարութեան որոշմամբ, կառավարութեան առընթեր մամուլի վարչութեան պետ նշանակուած է Եդուարդ Սաֆարեան:

**

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Յունիս 17-ին, Պ. Սեւակի յիշատակի օրը, Արարատի Զանգակատուն գիւղին մէջ Երեւանէն ու այլ վայրերէ մասնակիցներու ներկայութեան նշուած է աւանդական «Բանաստեղծութեան օր»ը: Ներկայ գտնուած են Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահ՝ Արա Սահակեան, Մշակոյթի նախարար Յակոբ Մովսէս եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ:

ԴԻՄՈՒՄ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Այս օրերուն, Հայաստանի եւ Արցախի վրայ կատարուող Ազրպէյճանի կողմէ տաժանելի գրոհները, բազմաթիւ զոհերու խլման պատճառ ըլլալէ զատ, կը սպառնան մանաւանդ Հայրենիքին ալ անվտանգութեան եւ անոր աշխարհագրական սահմաններուն ապահովութեան:

Տիրող այս կացութեան անմիջականութեամբ, Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սրբազանը դիմեց Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան՝ սախպողական հանդիպման մը համար:

Այսօր, Չորեքշաբթի, Յունիս 17-ին, յետ միջօրէի ժամը 4-ին, Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Բարձրաշնորհ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, ընկերակցութեամբ Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Արտաքին Յարաբերութիւններու Յանձնախումբի անդամ Մէթր Սարգիս Պալեանի, հանդիպում ունեցաւ Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Եւրոպայի բաժնի պատասխանատուներէն Պր. Թուրէնի հետ, որուն Սրբազան Հայրը ներկայացուց ամբողջ հայութեան եւ յատկապէս Ֆրանսայի գաղութին վրդովումն ու մտահոգութիւնը այս անընդունելի կացութեան վերաբերմամբ, պահանջելով որ Ֆրանսան աւելի ազդու եւ անյապաղ իր կարելիութիւնները ի գործ դնէ դադրեցնելու համար եղեռնական այս վիճակը՝ դատապարտելու Ազրպէյճանի վերաբերումը եւ ազդարարելու՝ նոր յառաջացումներ կանխելու մտահոգութեամբ:

Սրբազանը մանրամասն ներկայացուց նաեւ զինուորական վիճակը որ կը պատկերէ այսօր անմիջական դրոհի մը սպառնալիքով՝ յատկապէս Մեղրիի, Մարտակերտի եւ Ղարաբաղի այլազան սահմաններուն:

Պր. Թուրէնը յայտնեց, թէ Ֆրանսան մօտէն կը հետեւի կացութեան ու արդէն իսկ Եւրոպական Խորհուրդի միւս անդամներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է որպէսզի անոնք եւս իրենց դատապարտութեան ձայնը բարձրացնեն՝ կասեցնելու համար այս անհանդուրժելի վերաբերումը: Ան աւելցուց նոյնպէս, թէ մտահոգ թելադրութիւններով կը միջամտէ Հռոմի մէջ ներկայիս գումարուող ՍԻ-ԷՍ-ՍԻ-Ը-ի նախապատրաստական ժողովներուն որոնք պիտի յանգին Մինսքի մէջ գումարուելիք ապահովութեան համաժողովին եւ որուն կը սպասէ որ շրջանը չահագրգռող բոլոր կողմերը իրենց ներկայութիւնը զգացնեն իրենց մասնակցութեամբ:

Երբ հարց տրուեցաւ Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդի գումարման մը կարելիութեան մասին եւ դէտեր ուղարկելու սախպողութեան շուրջ, Պր. Թուրէն յայտնեց, թէ իրենք կը նախընտրեն որ նախ հրադադար ըլլայ եւ ՍԻ-ԷՍ-ՍԻ-Ը-ն գումարուի որուն արդիւնքին հետ կապուած են այդ հարցերը:

Պր. Թուրէն տեղեկացուց նոյնպէս թէ իբրեւ հաստատութիւն, թէ Ֆրանսան մօտէն կը հետեւէր դէպքերուն ու մտահոգ էր անով՝ այսօր իսկ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, իր յայտագրին մէջ փոփոխութիւն մտցնելով, պիտի ընդունէր Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը՝ անոր Բրիւքսէլ դէպի Հայրենիք վերադարձի ճամբուն վրայ:

ԴԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Փարիզ
Յունիս 17, 1992

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՊԱՒՂԻԿԵԱՆՆԵՐԸ

Դանուբ գետի եւ Հեմուսի (Պալքան) միջեւ տարածուող ընդարձակ հողամասին վրայ պուլկար պետութեան հաստատման թուականէն (679) (1) շատ առաջ հայ գաղթականներու հետքեր կը նշմարուին Պալքանեան թերակղզին մէջ:

Տակաւին հնագիտութեան դարուն, Բիւզանդիոյ Լեւոն Ա. կայսեր թագաւորութեան շրջանին, Պարսիկ բանակներէն հալածուած երկու հայ ազնուական տոհմեր [illegible] Փիլիպէի մէջ (2):

Յուստինիանոս կայսրը իր ընդարձակածաւալ պետութեան հիւսիսային սահմանները պաշտպանութեան յանձնուած բերդերու մէջ, բնակեցուց հոն հայ զօրագունդեր եւ գաղթականներ: Պուլկար պատմագէտ փրոֆէսէօր Իրեչէկ (ազգաւ չեխ) կը յիշատակէ Ֆիլիպէի բերդին մէջ տասնեակ հայ զինուորներու բաղկացած պահականոցի մը գոյութեան պարագան:

Կոստանդին 5-րդ Կոպրոնիմի եւ անոր յաջորդ Լեւոն 4-րդ կայսեր օրով Երզրումի (3) եւ Մալաթիոյ շրջաններէն տեղահանուած առաւելաբար հայ պաւղիկեաններ, կայսերական կարգադրութեամբ, բնակութիւն հաստատած են նորակառոյց պուլկար պետութեան սահմանամերձ շրջաններուն վրայ:

Վերոյիշեալ բռնագաղթին շարժառիթը պէտք է որոնել բիւզանդական կայսրութեան եւրոպական բաժնին պաշտպանութեան մտահոգութեան մէջ:

Իններորդ դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ 10-րդ դարու վերջերը, բիւզանդական Միքայէլ հայազգի Թէոդորա կայսրուհիէն մինչեւ հայազգի Յովհաննէս Չմշկիկ կայսրը, պետութեան արեւելեան մասերուն մէջ տարածուող պաւղիկեան [illegible] ուած հողամասերու վրայ:

Ըստ Քաթրինոսի վկայութեան, Անտիոքի յոյն պատրիարքը յաջողեր է համոզել Յովհաննէս Չմշկիկը, որ «ամբողջ արեւելքի մէջ տարածուող եւ իրենց պիղծ կրօնքով բնակչութիւնը վարակող պաւղիկեանները արեւմուտքի ամայի հողամասին վրայ բնակեցնէ: Կայսրը պատրիարքին դիմումը կատարեր է, զանոնք դէպի Ֆիլիպէ բռնադաղթելով»:

Յետագային, հայ պաւղիկեաններու կողմէ պուլկար հողին վրայ ցանուած տասլիգմի (4) սերմերը անպտուղ չմնացին: Մեծն Սիմէոնի մղած երկարատեւ ու անողորմ պատերազմները եւ անոնց տրամաբանական հետեւանք հանդիսացող թշուառութիւնը, սովը եւ համաճարակը նպաստաւոր պայմաններ ստեղծեցին այդ սերմերու ընձիւղման, ծիլարձակման եւ ծաւալման: Ցար Սիմէոնի յաջորդ, անձիղ ու կամազուրկ ցար Փեթրի թագաւորութեան շրջանին Պոկոմիլ անունով պուլկար քահանայ մը, պաւղիկեան աղանդը բարեփոխելով, այն տեղնուան պուլկար խոնարհ, բազմամարդ եւ իրաւազուրկ դասակարգին կրօնական եւ ընկերային ըմբռնումներուն. դայն յարմարցնելով՝ ծնունդ տուաւ Պոկոմիլեան աղանդին, որ այնքան ճակատագրական նշանակութիւն ունեցաւ պուլկար պատմութեան համար:

Ինչպէս ծանօթ է, պոկոմիլեան շարժումը Պուլկարիոյ սեղմ սահմանները անցնելով, փանազան անուններու տակ տարածուեցաւ մինչեւ Հիւսիսային Իտալիա եւ Հարաւային -- Ֆրանսա:

Պուլկար ազգին կրօնական ու հասարակական կեանքը պառակտելու սահմանուած, պաշտօնական քրիստոնէութեան, կրօնական ու աշխարհական իշխանութեան բարձրագոյն ներկայացուցիչներու դէմ ուղղուած այդ ուժգին բողոքն պոկոմիլեան վարդապետութեան՝ ուսումնասիրութեան ընթացքին, պուլկար երիտասարդ գիտնականներ վերջերս մասնաւոր հետաքրքրութեամբ եւ գուրգուրանքով կանգ կ'առնեն հայ պաւղիկեաններու դէպի Թրակիա գաղթելու եւ յետագային պուլկար հողամասերու մէջ անոնց արագ ծաւալման պարագաներուն վրայ, այս ձեւով լոյս կը սփռեն թէ՛ հայ թէ՛ պուլկար հինաւուրց կապերու եւ յարաբերութիւններու վրայ:

Պոկոմիլեան գրականութեան եւ լեկենտներու (5) ուսումնասիրութեան նուիրուած եւ 1925-ին պուլկար գիտական ակադեմիին կողմէ լոյս ընծայուած է յոյժ շահեկան երկասիրութիւն մը:

Նախաբանին մէջ յարգելի փրոֆէսէօր Եորտան Իվանով en passant (6) կը յիշատակէ նաեւ քանի մը պատմական դէպքեր եւ փաստեր, որոնք մեզի՝ Հայերուս համար մասնաւոր արժէք կը ներկայացնեն:

Յիշեալ երկասիրութեան 17-րդ էջին մէջ կը հանդիպինք հետեւեալ տողերուն. -- «...Այսպէս, Պոլիս իշխանին քրիստոնէութեան յարելու դեռ առաջին տարիները հայկական Թէֆրիկա կամ Թէպրիկա քաղաքին պաւղիկեաններ մտալիր են կրօնական առաքելութիւն մը Պուլկարիա ղրկել: Այս կը պատմէ Պետրոս Սիկիլիացին, որ 868-ին Բիւզանդիոնի Վասիլ Ա.-ի կողմէ Թէֆրիկա ղրկուած էր, գերեալներու յանձնման մասին բանակցութիւններ վարելու համար: Թէֆրիկա քաղաքը, Եփրատի վերին գետակից Զալթա-Զայի վրայ, այն ժամանակները իբրեւ քաղաքական կեդրոն կը ծառայէր պաւղիկեաններուն: Չենք գիտեր թէ՝ արդեօ՞ք այդ առաքելութիւնը Պոլիս իշխանին մօտ գացած է, սակայն Պետրոս Սիկիլիացին զայն վիժեցնելու համար պուլկար եպիսկոպոսին նամակ մը գրած է, որուն կցած է պաւղիկեան վարդապետութեան մասին ուսումնասիրութիւն մը: Կուցէ նման հայ -- պաւղիկեան առաքելութեան մը առիթով է որ, Նիքոլա պապը Պոլիս իշխանին կը գրէ 866-ին. -- «Զանազան տեղերէ ձեր հայրենիքը եկած են քրիստոնեաներ, այսինքն՝ Յոյներ, Հայեր եւ ուրիշներ այլ տեղերէ. անոնք իրենց ուզածին պէս կը պատմեն շատ եւ զանազան բաներ»: Շատ հաւանական է, որ հոս խօսք եղած ըլլայ ո՛չ թէ հայ պաւղիկեաններու, այլ հայ միարանականներու (մոնոֆիզիթներու) մասին: Սակայն աւելի արժանահաւատ ցուցմունք մը կայ Պուլկարներու միջեւ պաւղիկեան վարդապետութեան քարոզութեան մասին, այն է 870-ին Սթիլիանի կողմէ Ստեփան Պապին ուղղուած նամակը:

Յարգելի գիտնականը աներկրայօրէն յիշատակելէ վերջ, թէ Թրակիա եւ Ֆիլիպէի շրջանը հաստատուած «հայ եւ սարի գաղթականներ մասնաւորաբար դիւրացուցած են պոկոմիլեան աղանդին ծագումը» կը շարունակէ այսպէս. -- «11-րդ, 12-րդ եւ 13-րդ դարերու ընթացքին, Ֆիլիպէի շրջանին մէջ տեղի ունեցած շատ մը խռովարձութեանց մէջ, ինչպէս Փէչէնեկներու յարձակումները, Ֆրէտէրիկոս Ա.ի խաչակիրներու բանակումը Ֆիլիպէի մէջ 1189-ին, ցար Քալօեանի գործողութիւնները եւայլն, պաւղիկեանները գործօն մասնակցութիւն կը ստանձնեն եւ շատ յաճախ Պուլկարներու հետ համերաշխ: Հայկական մոնոֆիզիթ գաղութներ կան եղեր նաեւ ուրիշ պուլկար նահանգներու մէջ: Անոնք ունին եղեր եկեղեցիներ եւ քահանաներ Սոֆիայի եւ Տեւոլթօ գաւառներուն մէջ տակաւին 11-րդ, 12-րդ, ինչպէս կը վկայեն Թէոֆիլաքտ Օխրոտաքիին նամակները: «12-րդ դարուն, Ֆիլիպէի մէջ ունեցեր են իրենց վանքը: Մըկլէնի (Մակեդոնիա) գաւառին մէջ կ'ապրին եղեր հայ մոնոֆիզիթներ եւ պաւղիկեաններ եւայլն:

Միջնադարեան յիշատակարաններու եւ հրովարտակներու մէջ յաճախ կը յիշուին հայկական գիւղերու եւ բնակիչներու անուններ. Արմէնոֆոր՝ Պիթոլիայի գաւառին մէջ, Արմէնիյա վայրը՝ Րիլա լերան մէջ եւ այլն: Այժմ ալ ծանօթ են. -- Էրմէնովօ, Էրմէնոքօ, (Լերին գաւառի մէջ), Էրմէնլըւյ (Նիքոփոլի գաւառի մէջ), Արմէնիթէ (Կապրովոյի գաւառին մէջ), Արմէնքովցի (Տրեանովոյի գաւառին մէջ), Էրմէնլիի (Տոպրիչի գաւառին մէջ):

Պր. փրոֆէսէօրը հաւանաբար մոռացութեան հետեւանքով չէ յիշատակած Պապովցի գիւղը, որ Պօղոսաշէն կը թարգմանուի կամ Թորոս, Գալինիկ գիւղերը, որոնց անունները անկասկած պաւղիկեաններու շրջանէն մնացած են: Հիմա իսկ Սոֆիայի գիւղերու մէջ կը հանդիպիմ էրմէնքա եւ էրմէնքօ անուններու, որոնք իբրեւ անձի անուն գործածութեան մէջ են: Լոմ գաւառի Մետքովեց գիւղին մէջ կ'ապրի էրմէնքովցի անունով ծանօթ բազմանդամ ու հարուստ ընտանիք մը:

Վերջին պատերազմի աւարտման տարին (1918), պուլկար սպայի հանգամանքով եղած եմ պատմական Պելասիցա լերան շրջանին մէջ: Իմ ուշադրութիւնս գրաւեց այս լերան հարաւային փէշերուն վրայ գտնուած Տոլնի եւ Կորնի Պրոտի գիւղերուն երկսեռ բնակչութիւնը իր ֆիզիքական կազմով, մաքուր բարքերով, սովորութիւններով, կենցաղով, որոնք ո-րոշ չափով հայկականին կը մօտենան: Մանաւանդ աղջիկներուն սեւ ու բոցավառ աչքերը, կամարաձեւ յօնքերը, փայլուն հարուստ վարսերը, առինքնող մաքրասիրութիւնը եւ նուրբ կենցաղագիտութիւնը՝ հայկական դրոշմ կը կրեն: Տարեց բնիկի մը հետ ունեցած խօսակցութեանս ընթացքին, հաճոյախառն զարմանքով տեղեկացայ թէ՝ այդ գիւղերու բնակիչները կը գործածեն հայրիկ բառը, փոխանակ թաթէ կամ թաթքօ նոյնիմաստ բառը գործածելու...

Յանդուգն եւ բռնազբօսիկ վարկածի մը ծնունդ տուած պիտի չըլլամ, եթէ եզրակացնեմ թէ՝ Կորնի ու Տոլնի Պրոտի գիւղերու բնակիչները, որոնք այժմ ալ գաղթականի ու փախստականի դժխեմ կեանքը կ'ապրին, դարեր առաջ դեղատեսիլ Պելասիցայի լանջերուն վրայ բնակութիւն հաստատած հայ գաղթական գաղութներու օտարացած մնացորդներն են...

Հեռաւոր անցեալին մէջ պուլկար հողին վրայ արմատ ձգած հայ գաղութները, հողափոխ տունկերու նման, տակաւ առ տակաւ խամրած, գունաթափ եղած են: Իւրաքանչիւր գիտակից ու սրտցաւ հայ մտաւորականի վրայ սրբազան պարտականութիւն մը ծանրացաւ, լաւ կերպուած նկարագիրներու, բարձր մշակոյթի եւ գիտութեան հայթայթած արժէքներու, հանդուրժող ու զգաստ ազգասիրութեան եւ հայրենասիրութեան կրանիթներով պատուարներ կանգնեցնել արտասահմանի նոր ու նորագոյն գաղութները դէպի վատասերումի եւ օտարացումի անդունդը քշող հոսանքին առջեւ...:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Սոֆիա
Սեպտեմբեր 23, 1929

Ձեռագիրը երեւան հանեցի «Գրանիբաց»ի մէջ պրպտումներուս ժամանակ, որպէս մաս Տիգրան Մարտիրոսեանի ձեռագիր արխիւին, ուր Նոյեմբերեան Հայաստանի գրքի նիւթերը ամփոփուած էին՝ (Մայիս 2-ին, 1990 թ.):

***

(1). -- Պուլկարական պետութեան հաստատման թուական այժմ ցոյց կը տրուի 68 թ.:

(2). -- Քաղաքի այն ժամանակուան անունը եղած է Ֆիլիպպուպոլիս, այնպէս որ Ֆիլիպէ թրքաձեւ անունը անպաշտօնօրէն կը գործածուի հեղինակի կողմէ:

(3). -- Այս քաղաքի հայկական անունը Կարին է:

(4). -- Կրօնական աշխարհահայեացք՝ երկնակութիւն:

(5). -- Լեկենտա՝ առասպել:

(6). -- Ի մէջ այլոց:

Ծանօթագրութիւն՝
ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Սոֆիա, 1992

ՌԻՈՅԻ ՄԱՆԿԱՍՊԱՆՆԵՐԸ

Ռիոյի բնապահական միջազգային ժողովին մասնակցող ղեկավարներուն չքեղ ինքնաշարժները ու անոնց ընկերացող պաշտօնական թափօրները, շնորհիւ՝ նորաբաց կառուղիի մը, չանցան թշուառ մարդոց բնակավայր այն թաղէն ուր ՄԱԿ-ի տեղեկագիրներուն համաձայն ոճիրներու համեմատութիւնը աշխարհի բարձրագոյններէն մէկը կը ներկայացնէ:

Ժողովին ամբողջ ընթացքին ամէն ջանք թափուեցաւ մետալին մութ երեսը ցոյց չտալու համար: Թերթերը խուսափեցան անապահովութեան հարցին, կամ աւելի եւս, մանուկներու սպանութեան մասին գրելէ: Այո՛, այդ քաղաքը անտէր, թափառական ու հետեւաբար յանցագործ մանուկներու սպանութեան բաց գոտի մըն է. տարեսկիզբէն ի վեր աւելի քան 200 երախայ սպաննուած է: Վերջին օրերու հանդարտութիւնն ալ զինադադարի մը արդիւնք չէ, այլ կը ծագի այն պարագայէն որ մանկասպանները զբաղած են հիւր ղեկավարներու պահպանութեան գործով:

Անոնց մեծ մասը ոստիկանութեան ապահովութեան անձնական ձեռնարկներու պաշտօնեաներ են: Այդ բոլորին դէմ պայքար կը մղէ քառասունամեայ գեղեցիկ կին մը որ Պրազիլիոյ ամէնէն աւելի սպառնալիքի ենթակայ անձնակալն է: Գիշեր - ցերեկ թիկնապահներու պաշտպանութիւնը կը վայելէ: Ան չի վարանիր հրապարակաւ անունները տալու բոլոր ոճրագործներուն ու անոնց մեղսակիցներուն:

Վերջնապէս անյայտանալ, աղբանոցի մը կամ գերեզմաննոցի մէջ սպաննուիլ չարչարուելէ, անճանաչելի դառնալէ ետք, ահա թէ ինչ որ կը սպասէ պրազիլիացի եօթը միլիոն մանկահասակներու որոնք կ'ապրին բաց երկինքին տակ:

Այդ երախաները չորս տարեկանէն կը մղուին աշխատանքի իրենց ծնողքին կողմէ, որոնք յաճախ գործազուրկներ են: Պրազիլիոյ մէջ մանուկներու 50%-ը նախակրթարան մը կ'աւարտեն, իսկ միայն 13%-ը երկրորդական ուսման վկայական կ'ունենայ, ինչ որ տեսականօրէն պարտաւորիչ է:

1990 Յուլիսի Աքարիի ջարդը պատճառեղաւ որ պրազիլիացի ժողովուրդը աչքը բանայ. այդ օրը 13 - 17 տարեկան ինը անչափահասներ ու երկու այրեր իրենց բնակավայրէն մէկուկէս ժամ հեռաւորութեամբ իրենցմէ մէկուն մեծ մօրը տունը պահուելու դացին ու ճամբան բացանունեցան. միայն գտնուեցաւ իրենց փոխադրակառքը որ արիւններու մէջ էր ու մասամբ ածխացած: Նոյն օրն իսկ անոնց շրջանակը գիտէր թէ ոճրագործները զինուորական ոստիկանութեան 9-րդ գումարտակէն ու գողութեան ոստիկանապետութենէն ոստիկաններ էին: Այս մասին հետաքննութիւնը սկսաւ տարի մը ետք... երբ վերոյիշեալ գումարտակին պետը երեսփոխան ընտրուած էր. անոր կարծիքով Աքարիի երախաները սրիկաներ էին եւ արժանի էին այդ ճակատագրին: Հարցը մէջտեղ հանեց «Լուսանցքային բնակչութեան պաշտպանութեան կեդրոն»ի հիմնադիրը որ ինք եւս մանկատունը մեծցած մէկն է, զաւակը ըլլալով պոռնիկի մը ու մաքսանենգի մը: Իր միջամտութեամբ հետաքննութիւնը զարկ ստացաւ ու ամբողջ աշխարհ տեղեկացաւ մանուկներու ողբերգական վիճակին: Աքարիի պատահարը տեղ գտաւ «Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ»ի 1991-ի տեղեկագրին մէջ:

Անկէ ետք հետաքննութիւնը որոշ արդիւնքներ տուաւ. երեք ոստիկաններ մեղադրանքի տակ առնուեցան. երկու ուրիշներու գործունէութիւնը հսկողութի տակ կը պահուի: Սակայն որպէսզի կատարելապէս կարելի ըլլայ մաքրագործումը, պէտք է այդ լուսանցքային բնակչութիւնը չվախնայ գիտցածը յայտնելէ: Թղթածրարին ղեկավար դատապետը կը քաջալերէ ժողովուրդը որ մատնեն կասկածելիներ, որպէսզի կարելի ըլլայ յանցաւորները ճշդել ու պատժել:

«Աքարիի մայրերը» ինչպէս զիրենք կը կոչէ պրազիլական մամուլը, ամէն օր կը հաւաքուէին իրենցմէ մէկուն տունը: Սակայն շատերը յուսահատած են. «լալու համար արցունք չունինք այլեւս...

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՑՈՒՔ ՇԻՆԵԼՈՒ ՏԵՂ ԱՉՔ ՉՀԱՆԵՆՔ

Քանի մը օր առաջ անակնկալ հեռաձայն մը ստացանք Հայաստանէն: Երեւանցի պատասխանատուներու անունով բարեկամ մըն էր խօսողը: Մեծ ոգեւորութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը յայտնէր թէ՝ այս ինչ ամսուան մէջ Ֆրանսա պիտի ըլլան եւ կը փափաքին անպայման համերգներ տալ: Զմռսեցաւ յիշեցնելու թէ՛ որպէս մշակոյթի գործիչ մեզի կը դիմէ եւ մենք բնականօրէն պարտականութիւն պիտի համարենք այս մէկը եւ անմիջապէս գործի լծուելով ոչ միայն Մարսէյլ, այլ նաեւ շրջակայ քաղաքներու մէջ ալ համերգներ պիտի կազմակերպենք «Վասն հայրենեաց եւ վասն հայ մշակոյթի»...: Երկինքէն իջած կայծակի նման այս փափաքին առջեւ առանց պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու խանդավառ ոճով մը հասկցնել թէ՝ իրենց նախատեսած թուականներուն անհնարին է կազմակերպել համերգները, պատճառ ըլլալով որ մենք արդէն ծրագրած ենք սփիւռքեան զանազան պատասխանատուներով, ճիշդ այդ օրերուն, տարբեր -- տարբեր նախաձեռնութիւններ, քաջալերելու համար երիտասարդ ուժերը, որոնք եւս կը սնանին այդ նոյն հայ մշակոյթի ակերէն՝ հող չէ թէ օտար հողի վրայ: Փորձեցինք բացատրել թէ՝ չկայ պատասխանատու մեծ հասարակութիւն Ֆրանսայի մէջ, որ գոնակներու (guichet) առջեւ պոչ բռնելով՝ ներս խուժեն եւ լեցնեն համերգասրահները:

Խօսակիցիս անոյշ ձայնը եւ խօսելու ոճը յանկարծ փոխուեցաւ, դառնացած շեշտով մը հայրական «մնաք բարով» մը արտասանեց եւ կտրեց խօսակցութիւնը:

Ցաւ պատճառեց մեզի: Մեծ ցաւ որ ստիպուեցանք մերժելու, բացառաբար: Սակայն, նոյնքան եւ աւելի ցաւ կը պատճառէ մեզի յատկապէս վերջին քանի մը տարիներու սփիւռքեան պարախումբերու, նուագախումբերու, երգչախումբերու, գրողներու եւ արտասանողներու, նկարիչներու վիճակը: Անոնք օրըստօրէ աւելի ուժգնօրէն կ'ապրին մեկուսացումը իրենց շրջապատէն: Օրըստօրէ աւելի պարապ սրահներուն մէջ քրտինք կը թափեն վառ պահելու համար հայ մշակոյթի ջահը, երբեմն թիավարելով ոչ թէ ծովու՝ այլ ովկէանոսի մը դաժան եւ հայակուլ ալիքներուն դէմ: Ջանա՛նք մեր անկարելին կարելի դարձնել, մայր հայրենիքի պատասխանատուներուն ձեռք երկարելու համար, նիւթապէս թէ բարոյապէս: Բայց բանանք մեր միտքը, սիրտն ու հոգին նաեւ սփիւռքեան ամէն կարգի արժէքներուն առջեւ: Զմխրճենք զանոնք մեկուսացման խաւար եւ խոնաւ խուցերուն մէջ: Եթէ իսկապէս կը սիրենք մեր Հայրենիքը՝ զօրացնենք Սփիւռքը ամէն գինով եւ ամէն բնագաւառէն ներս: Առանց Սփիւռքի Հայրենիք ապրեցնելը, Հայրենիքը առանց Սփիւռքի զօրակցութեան ձգելը կը նշանակէ՝ իրականացնել պատմական թըշնամիներու տասնեակ տարիներու երազը:

Ցուք շինելու տեղ աչք չհանենք:

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍ

ՆԻՍ («Յառաջ»).-

Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան միօրեայ վարժարանի 1991 - 92 դպրոցական տարեշրջանի փակման հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս 14-ին, Պարսամեան սրահը: Առաւելաբար ծնողներով լեցուած սրահին բեմը զարդարուած էր ազգային դրօշի գոյներով՝ Կեցցէ՛ Հայ Դպրոցը նշանակով:

Հանդիսավարուհի Տիկին Անոյշ Սեբովբեանի բացման խօսքին յաջորդեց Մեր Հայրենիք ազգային փառերգը, յատընկայս ունկնդրութիւն, ապա՝ «Ո՛վ Մեծասքանչ» եւ «Ես Հայ տղայ մըն եմ» խմբերգները: Բեմին վրայ երկու սեռէ 22 պատանիներ եւ պարմանուհիներ իր տաղմին մէջ գտնուող երգչախումբի պատկերը պարզեցին՝ երգուսոյց Դիւցազն Օհանեանի շեշտ ցուցմունքներով:

Յայտագիրը կազմուած էր դասարաններու կարգով, որով հանդիսականները բեմին վրայ տեսան եւ ծափահարեցին հինգէն մինչեւ 13-14 տարեկան դպրոցականներ:

Ա. եւ Բ. կարգերու (ուսուցչուհիներ՝ Տիկիններ Հիլտա Պատեմ ու Հռիփսիմէ Պօչնաքեան) փոքրիկներ, առաւել բարձր դասարանի Գ. (ուսուցչուհի՝ Տիկին Անի Օհանեան) դպրոցականներ. իրենց տարիքին համապատասխան ներկայացում - թատերախաղերով ձիրքեր ի յայտ բերին: Խաղերու անունները՝ «Զօրս եղանակները», «Ծերունիին գիւղը», «Ինչ որ ցանես այն կը հնձես», «Համին արժէքը»:

Արտասանութիւններ: Օր. Թալին Պալեօզեան՝ «Խելօք աղջիկը», Սեւակ Սըմբուլեան՝ «Մենք կը սիրենք», Ալեք Տիլան՝ Յ. Շիրազի «Կչիոքը», Լոռի Պալեօզեան՝ Վ. Թէքէեանի «Տաղ հայերէն լեզուի»: Առաջին եւ չորրորդ կարգերէն (այս վերջինին ուսուցչուհի՝ Տիկին Շաքէ Յակոբեան-Գլաուսն) երկսեռ աշակերտներ հաւաքաբար արտասանեցին «Մեր նոր լեզուն» եւ Պ. Սեւակի «Քիչ ենք, բայց Հայ ենք»ը, - այս պարագային մէջ ընդ մէջ եւ հաւաքական: Չորրորդ դասարանի հինգ պարմանի- պարմանուհի երգեցին «Իմ փոքրիկ նաւակը», խորհըրդանշական երգ մը, - տենչ եւ իրականացում Հայաստանի անկախութեան: Ի դէպ խմբակը ունէր երեք նուագածու:

Տպաւորիչ էին նոյնպէս պարերգները «Արցախի պար» եւ «Քամանչա»: Ազգային - ժողովրդական տարազներ: Առաջինին ինը աղջնակներ, երկրորդին չորս օրիորդներ: Հեղասահ սահանք: Պարուսոյց Արթօ Պեքճեան, Մարսէյլէն:

Բոլորին մօտ նկատեցինք լուրջ մօտեցում եւ, յատկապէս, հայերէնի մաքուր, յստակ առոգանութիւն: Կը մտածենք, թէ ապարդիւն չեն անցած ուսուցչուհիներուն տարուան մը համբերատար ուսուցումի աշխատանքները Մայրենիին ուղղութեամբ:

Ներկաները ձեռքի տակ ունեցան երկլեզու յայտագիր:

Եզրակացութիւն: Յերեկոյթը՝ գնահատելի աշխատանքի արդիւնք:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴՈՂԴՈՒԹԻ ԴՈՂԴՈՒՔ

ԸՐՎԱՅՆ (Ա.Մ.Ն.) համալսարանի «Քրիսթըլ քով» սրահին մէջ, Մայիս 3-ին ցուցադրուած է «Ուիլիըմ Սարոյեան մարդը եւ գործը» փաստանկարը, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի Սեւան մասնաճիւղի եւ Եու - Սի - Ըրվայնի Հայ Ուսանողական Միութեան: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Հ.Ու.Մ.-ի խորհրդատու փրոֆէսէօր Արա Արզալեան: Ֆիլմին հեղինակն է Փօլ Քալինեան:

***

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Փլազա պանդոկին մէջ, Մայիս 6-ին, 250 հոգիներու ներկայութեան, Ազգային Առաջնորդարանի Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցած է Մայրերու Օրը եւ այդ առթիւ «Տարուան մայր» հռչակուած է Դրոյի այրին՝ Տիկին Գայեանէ Կանայեան, որ հակառակ իր 92 տարիներուն կը պահէ իր կայտառութիւնը: Խօսք առնելով շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն եղած այս պատիւին առթիւ:

***

ՈՒՐՄԻԱ քաղաքը (Իրան) հովուական այցելութիւն մը կատարած է Մայիս 14-էն 16, Ատրպատականի Հայոց Թեմի առաջնորդական փոխանորդ՝ Նշան Վարդապետ Թոփուզեան:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) Նուպարեան վարժարանի «Պըլըքտանեան» սրահին մէջ, Մայիս 23-ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի պատիւ վաստակաւոր ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու, նախաձեռնութեամբ Գահիրէի ազգային իշխանութեան:

կ'ըսեն թէ հետաքննութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջանայ, սակայն տակաւին չգըտան մեր զաւակներուն դիակները» կ'ըսեն անոնք: Գնդապետը կը բացատրէ թէ պէտք է տոկան ու իրենց քաջութեամբ օրինակ հանդիսանան կաշառակերութեան, բռնութեան, սպառնալիքներու դէմ պայքարողներուն:

Ու նախաձեռնութիւնները կը բազմապատկուին. օր մը խումբ մը փաստաբան կամաւոր կը ներկայանան ազատ ընտանիքներու դատը պաշտպանելու, ուրիշ օր մը պարի մեծ դպրոց մը կը սկսի տէր կանգնիլ փողոցի տղոց: Կան տակաւին դպրոցներ որոնք կը յայտարարեն թէ կ'ընդունին առանց անձնաթուղթի, առանց տետրակի, առանց կօշիկի աշակերտները: Օրաթերթ մը անցեալ Փետրուար 1-ին ծանօթ անձնաւորութիւններու հարիւրաւոր անուններով ցանկ մը հրատարակած էր որոնք կապ ունեցած էին մաքրագործումի խմբակներուն հետ. անոնց մէջ կային երեսփոխան մը եւ թաղային խորհրդականներ:

Հարցով զբաղող պատասխանատու մը կ'ընդունի թէ պէտք է անհրաժեշտ միջոցառումներու ձեռնարկուի փողոցային պատանիներու կատարած ահաբեկչութեան վերջ տալու համար ու պէտք է պատժուին մոլորեալ ոչխարները. սակայն ատոր համար պայման է որ լուծում մը գտնուի թշուառութեան հարցին, ինչ որ մանկական յանցագործութեան մեծագոյն դրդապատճառն է: Նոյն պատասխանատուն համոզուած է թէ միակ ճարը այն է որ բնակչութեան 1%-ը որ ձեռքը կեդրոնացուցած է երկրին 53%-ը, պէտք է գիտնայ բաշխել ունեցածին մէկ մասը: Պրազիլիոյ հարուստ դասակարգը պէտք է ընդունի քանի մը մատանիէ զրկուիլ, եթէ չի փափաքիր օր մը մատները կորսնցնել...:

Ա. Թ. Թ.

ՄԹԻՆ ՊԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

-- Ա՛ռ, պնդեց երկարելով թանալին ու աղաչանքով նայեցաւ աչքերուն. եթէ հիմա չերթաս՝ ստիպուած պիտի երթաս քիչ յետոյ: Հիւրերը հոս պիտի անցընեն գիշերը: Գոնէ աւելորդ բարկութենէ մը կ'ազատիս...

-- Մօրաքրոջ կամ ուրիշի տուն չեմ երթար, ըսաւ ինք, եթէ հոս տեղ չկայ, կ'ելլեմ կ'երթամ դուրս: Արդէն որբանոց պիտի երթամ, աւելցուց անհարկի աճապարանքով մը ու կեդրոնական պիտի արձանագրուիմ: Եթէ շատ քունս գայ՝ ընկերոջս քով կ'երթամ...

-- Ի՞նչ ընկեր, հարցուց Արուսեակ անձկութեամբ:

-- Ընկերոջ քանի՞ տեսակը կ'ըլլայ: Պէէքի կը կարծես թէ աշխարհի մէջ այս տունէն զատ ուրիշ տեղ մարդ չի կրնար պատսպարուիլ...

-- Հայլա՛պ, գոռաց մեծ մայրը՝ վրայ հասնելով ու առաջին անգամ՝ վերադարձէն ի վեր վիրաւորական բացատրութիւն մը գործածելով, ով գիտէ օրու հետ սոխախները կը չափչփես, հօրդ պատիւը երկու փարայի պէտք ընես...

-- Հօրս պատիւին մի՛ խառնուիր, ըսաւ ինք՝ թեւը ազատելով Արուսեակի սեղմումէն ու ողջ հասակովը ցցուելով մեծ մօրը դէմ, դէշհայեացքով մը դիտելով զայն, հօրս պատիւին մի՛ խառնուիր՝ կրկնեց ահարկու ձայնով մը: Ու գիտցած ըլլաս գիս քու տղոցդ պէս մինտէրին ճէօշէն չես կրնար նստեցնել: Ազգականնե՛ր, գոռաց հեգնութեամբ, ազգականներ...

-- Բարգէն՛ն, աղուորս, մրմնջեց Վերգինէ մօրաքոյրը քաշելով թեւէն, կ'աղաչեմ լռէ՛, ամօթ է, տղա՛ս, մեծ մայրդ է...

-- Մեծ մայր ըլլայ՝ ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, գոռաց վերստին, բայց հօրս պատիւին տէրը ես եմ: Մինակ ես եմ հօրս պատիւին տէրը, կրկնեց զայրոյթէ դողդոջելով, կուլ տալով արտասուքի կաթիլները:

Բայց արդէն փողոցի դրան առջեւն էր: Կ'ուզէր առանց այլեւայլի հեռանալ, այդ գիշեր իսկ ու երթալ Արշամին սենեակը, բայց Վերգինէ մօրաքոյրը չէր ձգեր թեւը: Քաղցր բառերով կը ջանար խաղաղեցնել զինքը ու միաժամանակ Արուսեակը կը կանչէր, իր վերարկուն ու տանը բանալին ուզելու համար: Դժուար չէր մօրաքրոջը թեւը թօթվելէ փախիլ, բայց այդ սեղմումը մարմնին կը պարգեւէր հաճելի խաւվք մը: Ու քանի հաճոյքը կը մեծնար՝ այնքան արցունքները աւելի առատութեամբ կը հոսէին այտերէն ի վար:

Միջադէպէն ի վեր առաջին անգամն էր, որ կը տեսնէր զայն ու շփոթութիւնն ու անձկութիւնը այնքան մեծ էին, որ չէր համարձակեր իսկ ակնարկը բարձրացնել: Երբ ջանաց բազուկը ազատել՝ խուսափելու համար անոր մարմնին հպումէն, մօրաքոյրը կարծեց թէ պիտի փախի ու զայն քաշեց իրեն: Չէր կրնար ըմբռնել թէ ի՛նչպէս մօրաքոյրը մոռցած էր այդ դէպքը ու շատ բնականօրէն կը շարունակէր խօսիլ իրեն: Փողոց ելածին պէս՝ յեղակարծօրէն հանդարտեցաւ ու հեզութեամբ հետեւեցաւ անոր: Զայրոյթը չէր փարատած, այլ անոր կից ուրիշ զգացում մը կը ցնցէր զինքը: Ակնարկը խոնարհեց՝ չնշմարելու համար մօրաքրոջը թիկունքները, հեռու վանելու համար իր էութենէն այդ տեսիլը, որմէ կ'ամչնար լալու աստիճան:

Հապճեպով մօրաքոյրը անկողինը փռեց ու ինք հապճեպով մտաւ անկողին, օգտուելով անոր բացակայութենէն: Երբ ան վերադարձաւ թէյի սկահակը ձեռքը՝ ինք վերստին իր զայրոյթին հետ էր ու իր ծրագիրներուն: Մօրաքոյրը անկողնին եզերքը նստաւ ու սկսաւ թէյը խմել՝ հետըզհետէ ամրանալով իր տուած որոշման մէջ:

-- Քաղաքը, երբ պզտիկ էիր, զիս շատ կը սիրէիր, ըսաւ մօրաքոյրը ու իր ազատ ձեռքը սեղմեց իր ձեռքերուն մէջ, երբեք խօսքս չէիր մերժեր: Այնքա՞ն փոխուած ես, որ եթէ մայրդ ողջ ըլլար, պիտի չճանչնար քեզ...

Քիչ մնաց պիտի խաղաղէր հոգին: Ձեռքը՝ մօրաքրոջը ձեռքերուն մէջ կը վառէր կարծես: Ու մէկէն յիշեց իրենց պարտէզի նշենին ու անոր ծլարձակ, ծաղկաբեռ ճիւղերը, գարնան, նոյնաստենեակին ապակիներուն դէմ:

Երբ թէյը վերջացուց՝ երկնցաւ անկողնին մէջ ու աչքերը փակեց, մոռնալու համար օրուան բոլոր դէպքերն ու անձկութիւնները: Մօրաքրոջ ձեռքը, սակայն, կը թափառէր ձեռքերուն, վարսերուն ու դէմքին վրայ: Այդ վիճակին մէջ էր որ՝ քունը դանդաղօրէն նուաճեց զինքը: Նախ անտեսանելի մատներով խաղաղեցուց իր զայրոյթը, յետոյ փակեց կոպերն ու ակնարկը, թոյլ տալով որ սիրտը արթնի ու արիւնը խայտայ երակներուն մէջ: Ու երբ քունի ու արթնութեան սահմաններուն վրայ՝ մօրաքոյրը ծռեցաւ վրան ու աչքերը համբուրեց, իրեն թուեցաւ թէ իրենց պարտէզին նշենին էր, որ կը հպէր դէմքին, իր բուրաւէտ ու ձիւնադեղ ծաղիկներովը:

***

Ծագող լոյսին հետ, իրեն թուեցաւ, թէ վերագտած էր իր ազատութիւնը: Ընդոստ ելաւ տեղէն, շապիկը նետեց ու գնաց ծոցակին տակ՝ վիզը, ուսերն ու կուրծքը լուալու:

Առաւօտը արքայական էր ու զուարթ: Ներսէն դեռ՝ մարդ կը զգար թէ դուրսը առողջ ցուրտ մը կար ու թէ քիչ յետոյ արեգակը պիտի տաքցնէր երկիրը: Վերստին իրեն կը թուէր թէ ոչ անցեալի բեռը կար ուսերուն վրայ, ոչ ալ ապագային վախը հոգւոյն խորը: Վերադարձէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, առանց կանխորոշումի, առանց կանխամըտածման՝ սկսաւ սուլել ու այդ սոյլը անոյշ էր շրթունքներուն վրայ, փանդիռ մօրը սիրած երգերէն մէկն էր:

(Շար. 28)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Սեդա Զարկարեան եւ ընտանիքը իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Մարեան եւ Ասլանեան ընտանիքներուն Տիկին Արտաշամ Ասլանեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 600 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Յովհաննէս Յովսէփեանի թաղման առթիւ. —

Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլոնեան, Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները, Էլիզապէթ եւ Մարտիրոս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելքովանեան, Շամիրեան ընտանիք, Ռոժէ Եարուզեան եւ Թորլըգեան ընտանիքները, Պր. Արսէն Տէր — Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Սարգիսեան, Աւտոյեան ընտանիք, Անտրէ Դուիթեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Վաչէ Տուրսունեան, թժ. Լուի Տըլյանեան եւ ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Գույումճեան 200—ական Ֆր., Մուրատ Թիրէքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Զուքուրեան, Տիկին Ազատուհի Տէր — Վարդանեան, Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցի, Սրբոց Թարգմանչաց Տիկնանց Յանձնախումբ, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գինոսեան, Պր. Հայկազ Մառալեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Քէհայեան, Տիկին Ռոզէթ Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Բամպուքեան, Անրի Աչճեան եւ Փարէեան ընտանիքներ, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Ութուդեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պապուչեան 100—ական ֆրանք, Աւետիս Նահապետեան եւ ընտանիք, Կէտիկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան — Ժաք Ադամեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Գողայեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Քէօսէեան, Տիկին Երանուհի Կէօնճեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փիլիկեան, Հայ Արենոյշներու Միութիւն, Պր. Արիկ Մինասեան, Տիկին Աննա Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ճանիկ Ենէպեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 100—ական Ֆր., Տիկին Պայծառ Տիրանեան, Տիկին Վարսենիկ Պապուչեան, Նազարէթ Մարկոսեան եւ ընտանիք, Պր. Հայկազ Զալկըճեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ջիլինկիրեան, Տիկին Երանուհի Տէտէեան, Տիկին Թագուհի Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սարգիսեան 50—ական Ֆր.:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ — ԳՈԼՈՄՊԻ ԵՒ ԳՈԼՈՄՊԻ ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Միօրեայ Վարժարանի

Կիրակի, Յունիս 28, ժամը ճիշդ 16—ին
Salle Municipale de Bois-Colombes
« Jean Renoir »
Villa des Aubépines,
35, rue du Général Leclerc

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժին՝ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ ուսուցչուհիներ՝
Տիկին Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
եւ
Տիկին Պ. ԵՏԷՔՃԵԱՆԻ

**

ՊԱՆԵԷՕ — ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ — Քաշանի Միօրեայ Վարժարանի ամավերջի հանդէսը՝
Յունիս 28, ժամը ճիշդ 14.30—ին
Մասնակցութեամբ՝
ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
Théâtre Victor Hugo
14, ave. V. Hugo, 92220 Bagneux

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր միօրեայ դպրոցին 1992 — 1993 տարեշրջանին համար կը փնտռէ հայերէն դասաւանդող մը, ֆրանսերէն լեզուին ալ ծանօթ:

Հեռաձայնել. —
45 — 84 — 57 — 18
ժամը 19—էն 21:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած տօնավաճառը մեծ յաջողութեամբ վերջ գտած է Կիրակի, Յունիս 14—ին, վիճակահանութեամբ մը:

Ստորեւ շահած թիւերը. —

1. — 1261, 2. — 53, 3. — 1450, 4. — 1412, 5. — 1180, 6. — 1941, 7. — 266, 8. — 1252, 9. — 1162, 10. — 121:

Այս առթիւ Տիկնանց Յանձնախումբը պարտք կը համարէ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակեցին տօնավաճառի յաջողութեանը համար:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	1050 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	2100 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

« ՀԱՅԱՍՏԱՆ »

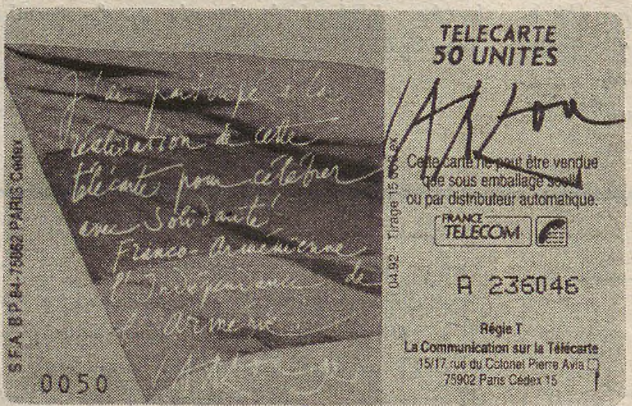

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « ՀԱՅԱՍՏԱՆ » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :

- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : ....
Prénom : ....
Adresse : ....
....
....
Code postal : ....
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier.

J'envoie un don de :
☐ 300 francs ☐ 600 francs
☐ 900 francs
☐ Autre .... francs
+ 30 F de frais d'envoi recommandé
TOTAL : .... F
soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 23

MARDI
23 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.824 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.824

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՈՒՐՋ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

Երկուշաբթի հասած լուրերու համաձայն, Մարտակերտի (Ղարաբաղ) շուրջ կռիւները կը շարունակուին, բայց կը թուի որ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը կրցած են յաջողութիւններ արձանագրել։ Կ'ըսուէր թէ Լենինաւան, Մատաղիս եւ Ջայլու ետ առնուած են։ Ծանօթ է որ շատ խնդրոյ առարկայ է ռուսական բանակի մասնակցութիւնը եւ այս առընչութեամբ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան մամուլի կեդրոնի մէկ յայտարարութիւնը անորոշ ձեւով կ'արտայայտուի, ոչ հերքելով, ոչ ալ հաստատելով 23-րդ զօրաբաժնի մասնակցութիւնը, ազերի ուժերու կողքին։

Մոսկուայի մէջ, Հայաստանի լիազօր ներկայացուցիչը Ֆելիքս Մամիկոնեան յայտարարած է թէ Ազրպէյճանի համար, Ղարաբաղի հարցը մէկ ձեւով միայն կը լուծուի՝ տեղահանել հայ բնակչութիւնը։

Բաւական մտահոգիչ լուրեր կային շաբաթավերջին Մեղրիի եւ Կապանի վերաբերեալ, որոնց շուրջ նկատուած էին ազրպէյճանական զինուորական ուժերու կուտակում։ Մինչ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մէկ ամսուան արտակարգ վիճակ կը հռչակէր այդ շրջանը (պէտք է վաւերացումի ենթարկուէր Յունիս 22-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստին), տեղւոյն վրայ կը փութար եւ 48 ժամ կը մնար Խորհրդարանի նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան։

Երկուշաբթի առտու մեր առած լուրերու համաձայն սակայն, կացութիւնը չէր վատթարացած եւ հանդարտութիւն կը տիրէր։ Բնակչութիւնն ալ խուճապի չէր ենթարկուած։ Նոյն օրը, Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ նիստ կը գումարուէր նուիրուած Ղարաբաղի, վերջին դէպքերու լոյսին տակ։ Առաջին խօսքը պիտի ըլլար Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, ապա՝ Գէորգի Պետրոսեան (որ փոխանորդաբար կ'ապահովէ Ղարաբաղի Խորհրդարանի նախագահի պաշտօնը Ա. Մկրտչեանի ողբերգական մահէն ետք, քանի կարելի չեղաւ նոր նախագահ մը ընտրել)։

Հ.Յ.Դ. կը շարունակէ ցոյցերը Երեւանի մէջ, հիմնական պահանջ ներկայացնելով՝ կառավարութեան հրաժարումը։

**

Խորհրդարանի շէնքին մօտ ցոյցեր ըրած են նաեւ նախկին Շահումեանցիներ։ Յունիս 18-ին, Գերագոյն Խորհուրդի տեղակալ Արա Սահակեան ընդունած է զիրենք եւ պատասխանած իրենց պահանջներուն։ Անոնք կ'ուզեն որ իրենց հարազատները եւ բարեկամները ապահով վայրեր փոխադրուին, կիներն ու մանուկներն ալ՝ Հայաստան։ Արա Սահակեան ըսած է որ հարկ եղածը կը կատարուի գործադիր իշխանութիւններու եւ Խորհրդարանի հսկողութեան տակ։

**

Իրան յայտարարած է որ միջնորդի դեր չի խաղար Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի միջեւ, ցորչափ երկուքն ալ իրենց զինեալ ուժերը չեն քաշեր գրաւուած տարածքներէն։

Սոֆի Շիհապ, «Մոնտ»ի Յունիս 20-ի թիւին մէջ, կ'արձագանգէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մամուլի ասուլիսին։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀՌՈՄԷՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Շաբաթավերջի թուրք մամուլը յատկապէս կ'արձագանգէ Ղարաբաղի հարցով Հռոմի մէջ գումարուած Սէ-Էս-Սէ-Ըի ժողովին, որուն օրակարգին հարցերէն թրքական կողմը ամէնէն աւելի հետաքրքրողը հողայինն է։ Ազրպէյճանական հողերէ ետ քաշուելու պահանջքին Հայաստանի ներկայացուցիչներու տուած պատասխանը չէ գոհացուցած թրքական կողմը։ Հայկական պատուիրակութիւնը երբ կը յայտնէ թէ Մինսկի ժողովին կրնան բանակցութեան նիւթ դարձնել Լաչինէն քաշուելու պարագան, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ տարբեր բան չէ, Հայերը պէտք է պարպեն նաեւ Շուշին։ Այս երկրորդին հայկական կողմը կը պատասխանէ թէ քաղաքը Ղարաբաղի Հայերուն ձեռքն է, իսկ անոնք ժողովին չեն մասնակցած, ուրեմն Հայաստանի ներկայացուցիչները իրաւասու չեն այդ մասին խօսելու։

Թուրք մամուլը կը նշէ թէ Միացեալ-Նահանգներ ժողովին ընթացքին թրքամէտ կեցուածք ունեցած է։

Խօսելով Հռոմի ժողովին ու Ազերիներու վերջին յարձակումներուն մասին, թուրք պաշտօնատար մը ըսած է թէ անոնք կարգ մը շրջաններ ձեռք անցընելով հանդերձ, կարգապահ բանակի մը տէր չըլլալով ու զինամթերքի տեսակէտէ տկար դառնալով Հայերու դէմ, կացութիւնը կրնայ մօտ ապագային լուրջ հարցերու ծնունդ տալ։ Թիւով ու զինամթերքով կրկնակի զօրութեան տէր Հայերու կողմէ փոխադարձ յարձակում մը այնպէս կը թուի թէ անխուսափելի կերպով կ'աւարտի մեծ կորուստով, ըստ նոյն անձին։

**

Ազրպէյճանի նախագահը պաշտօնապէս պարտականութիւնը ստանձնելէ անմիջապէս ետք ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին, Սէ-Էս-Սէ-Ըին եւ ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարին մէկմէկ նամակ ղրկելով ուզած է որ դատապարտուի Հայաստանի յարձակողական ու ծաւալապաշտ քաղաքականութիւնը։

Նոյն օրերուն Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցով մը հայ եւ ազերի կողմերուն ազդարարած է որ բանակցութիւններով լուծեն հարցը. հակառակ պարագային, Ուաշինկթըն յայտնած է թէ պիտի վերաքննէ այս երկու երկիրներուն հետ իր յարաբերութիւնները։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Յունիս 20-ի թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթը կը գրէ թէ Պոլսոյ Պատրիարքը Գարեգին Արք. Գազանճեան Ներքին նախարար Իսմէթ Սէզկինի ուղղուած նամակով մը խնդրած է որ պաշտպանութեան տակ առնուին Պոլսոյ հայ բնակչութեան կեանքն ու ինչքը, նաեւ հայկական տաճարները։ Պատրիարքը այս դիմումը կը բացատրէ այն բազմաթիւ սպառնալիքներով որոնք կը հասնին Ղարաբաղի վերջին զարգացումներուն զուգահեռ։ Թերթը կը տեղեկացնէ որ Ներքին նախարարը Պոլսոյ Ապահովութեան ընդհանուր տնօրէնին հրահանգած է պաշտպանութեան տակ առնել սպառնալիքի թիրախ անձերն ու հայկական տաճարները։

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՅՈՒՆԻՍ 19)

ՓՐԱԿԱՅԷՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 18-ին «Զուարթնոց» օդակայանը վայրէջք կատարած է Փրակայէն հասած օդանաւ մը 10 թոն դեղօրայք եւ բժշկական պիտոյքներով որոնց ընդհանուր արժէքը 15 միլիոն ռուբլիի շուրջ է։ Առկա չեխ ժողովուրդին օգնութիւնն է Արցախին, ուր կը տարուի բացուած մարդասիրական անցքէն։ Նոյն օդանաւով Երեւան ժամանած են նաեւ չեխ Կարմիր Խաչի, բարեսիրական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ։

**

ՀԱՄԵՐԳ – ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի մէջ, վիրաւոր մարտիկներուն համար կազմակերպուած է համերգ-ցերեկոյթ մը, որուն մասնակցած են արտասանող-երգիծաբաններ՝ Գէորգ Գեղամեան, Ալլէն Սարգսեան, աճպարար Վարդան Ամիրեան եւ արտասանող Ժասմէն Գէորգեան։

**

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Երեւանի մէջ, Վարդան Աճէմեանի յիշատակին կազմակերպուած է փառատօն մը որուն նպատակն է յայտնաբերել լաւագոյն թատերական խումբերը, որոնք հանդէս կու գան փառատօնի ընթացքին։

**

ՀԱՅ ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏՈՒՀԻՆԵՐԸ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի սուսերամարտուհիներու խումբը Իսրայէլի մէջ մրցաշարքի մը մասնակցած է, զոր կազմակերպած էր տեղւոյն սուսերամարտի դաշնակցութիւնը։ Բարեկամական այս խաղերուն մասնակցած են նաեւ Ռուսաստանի եւ Անգլիոյ խումբերը։ Խմբային մրցումներուն Հայաստան պարտուած է Ռուսաստանէն, բայց յաղթած՝ Անգլիոյ։ Անհատական մրցումներուն, հայ մարզուհիներէն լաւագոյնը հանդիսացած է Անահիտ Ստեփանեան, հասնելով կէս-աւարտականներուն։

Հայ մարզուհիները ընդունած է Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան։

**

ՆՈՒԷՐ՝ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հայաստանի «Նուիսերվիս» ընկերութեան տնօրէն Գ. Աւետիսեան Մաշտոց Մատենադարանին յանձնած է հին քարտէս մը, զոր ստացած է Մարսէյլ բնակող Վահրամ Ճառայեանէն։ Քարտէսը որ 1849-ին Վենետիկ տպուած է կը կրէ «Հայաստան աշխարհ ըստ Նախնի աշխարհագրաց» անունը։

**

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

Երեւանի կամերային նուագախումբը մէկամեայ համերգներու շարքով մը կը նշէ Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 90-ամեակը։ Համերգներու շարքը բացուած է Երեւանի երաժշտութեան Տան մէջ, Երգահանի ծննդեան օրը։ Անդրանիկ այս համերգին հնչած են Ա. Խաչատուրեանի նուիրուած Եդուարդ Միրզոյեանի «Պոէմ-էպիտաֆիա»ն եւ յոբելեար երգահանին գործերէն նմոյշներ։

MONTE-CARLO MASTERS

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

22-ամեայ Վարդան Մամիկոնեան, Հայաստանցի ծանօթ դաշնակահարը որ շուրջ տարի մըն է կը հմայէ մասնագէտներն ու ունկնդիրները իր բոլոր ելոյթներու ընթացքին Փարիզ եւ այլուր, յաջողած է Մոնթէ-Գարլոյի մասթերսի մրցումին առաջին հանդիսանալ։

Մեր ստացած լուրերու համաձայն, աւարտականին հասած էր հունգարուհի դաշնակահարուհիի մը հետ եւ «Ֆիկառօ» կը հաղորդէր Յունիս 22-ին հայ երիտասարդին յաղթանակը։ Մրցանակը 30 հազար տոլար ալ կը շնորհէ պսակաւորին։

Վարդան Մամիկոնեանի բացառիկ շնորհներուն մասին քանիցս գրած ենք այս թերթին մէջ, վերջին անգամ ալ Գր. Համբարձումեան կ'արտայայտուէր «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի մէջ (Յունիս 7)։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Յունիս 23-ին Երեքշաբթի օր, Վերսայլի մէջ համագումար որոշեց գումարելու համար Սահմանադրութեան վերաքննութիւնը, որ նախապայման է Մաասթրիխթի դաշնագրի վաւերացման։ Համագումարը երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու միացեալ նիստն է։ Նման վերջին նիստ մը տեղի ունեցած էր 1976 Յունիս 14-ին, Սահմանադրութեան 7-րդ յօդուածին վերաքննութեան առթիւ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ երկու հանրապետութիւններու պիտի վերածուի, քանի որ եւէ ձեւով նորընտիր պարագլուխները չհամաձայնեցան շարունակելու համար դաշնակցութեան դրութիւնը։ Պրաթիսլաւայի մէջ, Մեսիար եւ Քլաուս ստորագրեցին համաձայնագիր մը եւ չեխ ու սլովաք հանրապետութեան խորհրդարանները մինչեւ Սեպտեմբեր 30, պէտք է կրկին բանակցին կազմակերպչական ձեւակերպութիւնները ճշդելու համար որոնք շատ դիւրին ալ չեն թուիր։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը սպառնայ միջամտել Կովկաս եւ Մոլդովա «վերջ տալու համար կռիւներուն»։ Մթնոլորտը առաւելաբար լարուած է Մոսկուայի եւ Տիֆլիսի միջեւ, իբրեւ հետեւանք մոլդաւ ոստիկանութեան ուժերու գործողութեան Բենդերիի մէջ, որ ռուսախօսներու քաղաք մըն է։ Ծանօթ է որ այս ռուս փոքրամասնութիւնը (4,3 միլիոն բնակիչներուն 12,8%-ը) իր կցումը կը պահանջէ մայր հայրենիքին։ Ելցին, Ուաշինկթընէ վերադարձին իսկ ձայնը բարձրացուց. – «Հարկ եղած ուժերը ունինք» ըսելով, մինչ Մոլդովայի նախագահը կը թելադրէ Ելցինի. – «Աւելի խորապէս քննել կացու-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՐՔ»Ը ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

Ռազմական, թէեւ սպասուած, այլ ծանրակշիռ կացութիւնը եւ անընդունելի չափազանցումներով անհարկի կերպով բեռնաւորուած քաղաքական մթնոլորտը գրեթէ տեղ չեն ձգեր այլ հարցերու անդրադառնալու: Մինչդեռ կան անոնք: Ո՞վ կրնայ մոռնալ, օրինակ, ուժանիւթի տագնապին ամէնօրեայ սպառնալիքը, աղէտի գօտիին անմխիթար վիճակը, գաղթականներու անլոյծ մնացած հարցը ու տակաւին քանի՛ նման «ներկայութիւն»ներ որոնք մէյմէկ ծանր շղթայ են անկախութեան ճամբով դէպի բարօր ապագայ դիմող երկրին համար:

Դուրսէն պարտադրուած ու մեր իսկ ձեռքով պարզուած օղակներով ամէն օր երկարող այս շղթան պատճառ եղաւ որ առաջին օրերու հետաքրքրութենէ մը ետք, գրեթէ մէկդի դրուի նաեւ «Հայաստան» հիմնադրամին խնդիրը: Անիկա՝ հակառակ անոր որ շատ շատերու կողմէ սպասուած ու յապաղած քայլ մըն էր ան եւ հակառակ անոր որ ամէն մարդ գիտակից է Հայաստանի համար նիւթական միջոցներու ներկայացուցած իմաստին: Գիտակից ու կրկին տալու, տակաւի՛ն տալու տրամադիր, հակառակ Հայաստանի կամ Արցախի անունով մինչեւ հիմա տրուածներուն մեծ մասին կասկածելի ճակատագրին...:

Հիմնադրամին պաշտպանը, ի յառաջագունէ կը չքանայ տարակոյսի ամէն նշոյլ, քանի որ ան դինուած է պետական ըլլալու հանգամանքով· անոր մասնակցելու կոչ ուղղեցին Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահն ու զոյգ կաթողիկոսները: Հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդը որ ղեկավարութեան բարձրագոյն ատեանն է, կը մէկտեղէ Հայաստանէն ու Սփիւռքէն ամէնէն ծանօթ անուններ· այլ հարց է թէեւ թէ անոնց ցանկը որքանով գործնական արդէն յապաղած քայլերու երաշխիքն ալ կը բերէ օղներու, տալու պատրաստ դանդաղներուն:

Հանդիսաւոր կոչերու, ժողովներու ազմուկէն ետք հիմնադրամը մինչ -- Սփիւռքի մէջ -- կը սպասէ գործնականացումի քայլերու, մօտեցումներու եւ արտայայտութիւններու շրջանակները օրէ օր անորոշութիւններով ու հարցականներով կը լեցուին:

Ջանանք գոնէ մասամբ լուսաբանելու լոյս մը բերել հիմնադրամին գործադիր վարչութեան Նախագահ Մանուշակ Պետրոսեանի հետ Կարինէ Յարութիւնեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյցը որ հրապարակուած է «Ազգ· տուրք վճարելու րակերպունքով» եւ լոյս տեսած՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան» Մայիս 16-ի թիւին մէջ:

Նախագահուհիին ուղղուած առաջին հարցումը կը մեկնի հիմնադրամին ստեղծումին եւ հեռանկարին մասին հետաքրքրութիւններէ· սակայն պատասխանը հաղորդագրութիւններու, պաշտօնական տեղեկատուութեան շրջանակը չի գանցեր· կը կրկնուի թէ «այն նպատակ ունի համայն հայութեան ուժերի համախմբումբ գործադրութեամբ նպաստել մեր պետականութեան կայացմանը»: Ընթացիկ տարազուորումի հով մը չի՞ փչեր սա «պետականութեան կայացմանը նպաստել»ու կլոր խօսքին որ քանիցս կրկնուեցաւ պաշտօնական կամ կիսապաշտօն դրութիւններու, արտայայտութիւններու մէջ: Կարելի՞ է տակաւին «պետականութեան կայացման» մասին խօսիլ երկրի մը առընչութեամբ որ 1991 Սեպտեմբեր 23-էն ի վեր անկախութիւն հռչակած է, ունի Խորհրդարան, Նախագահ, կառավարութիւն եւ որ ճանչցուած է աշխարհի աւելի քան վեց տասնեակ երկրի կողմէ: Աւելի արտայայտիչ ու մանաւանդ իմաստալից ձեւ մը պիտի չըլլա՞ր «պետականութեան կայունացման» տարազը: Հայաստան պէտք ունի ոչ թէ պետականութիւն կայացնելու, այլ՝ կայունացնելու:

Անորոշութեան մէջ կը լողայ նաեւ պատասխանին այն մասը որ կ'առընչուի նպատակներու: Ըսուածը այն է որ երկիրը ունի տնտեսական, մշակութային, գիտական կարեւոր խնդիրներ եւ հիմնադրամը կոչուած է սատար կանգնելու անոնց: Այս մասին տրուած յետադայ բացատրութիւնն ալ հետաքրքրութիւն գոհացնելու հանգամանքէն զուրկ է: Ան կը վերաբերի միայն ծրագիր ներկայացնելու պարագաներուն. «ծրագրեր կարող են ներկայացուել կառավարութեան, հիմնադրամի հիմնադիրների, ձեռնարկութիւնների եւ կազմակերպութիւնների կողմից»· յստակ կերպով ըսուածը այն է թէ տեսականօրէն մեծ պահանջքներու պատկեր մը տրուելով հանդերձ, շօշափելի ոչ մէկ ծրագիր կայ պատրաստուած: Հայաստանի առօրեային մէջ իրարու հետ չե՞ն մրցիր անյետաձգելի անհրաժեշտութիւններ· Ի՞նչպէս կարելի է թեւածել սպասել որ գումարներ գոյանան ու յետոյ միայն պատրաստուին ծրագիրները: Լրջութեան պակաս մը կամ աղայամեծարութեան ժամանակավրէպ տրամադրութիւն մը չի՞ մատներ յատկապէս սա նշումը. -- «եթէ որեւէ անհատի կողմից կատարւում է խոշոր միանուագ նուիրատուութիւն, դրա հետ մէկտեղ կարող է ներկայացուել նաեւ անհատական ծրագիր»: Այնպէս կը թուի որ «Հայաստան» հիմնադրամին պատասխանատուները առիթ չեն ունեցած կարդալու կամ գոնէ լսելու Սփիւռքի Արխոզոմ ադաներու մշտանորոգ փաղանգին մասին: Ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ անոնք անդրադառնան թէ փառասիրութեան կոյս հող մը կայ տրամադրելի եւ թէ ան պետական հովանաւորութիւն ալ կը վայելէ...: Ի՞նչ պիտի ըլլայ, օրինակ, եթէ մեր այդ ջոջերէն մէկը տրամադիր թուի մէկ միլիոն ֆրանք կամ տոլար նուիրելու հիմնադրամին, իր, մօրը, հօրը, մեծմօրը, մեծ-հօրը, թոռներուն, հարսերուն, փեսաներուն գունաւոր, մեծադիր նկարները կամ դիմաքանդակները Մատենադարանին ճակատը զետեղելու ծրագրի մը փոխարէն...: Ի վերջոյ քիչ մը չափազանցութենէ անդին անիրական ոչինչ կայ սա ենթադրութեան մէջ որուն գործնական օրինակներուն կարելի է հանդիպիլ Սփիւռքի շատ մը անկիւններուն մէջ: Անշուշտ, «կարող է ներկայացուել»ը չի նշանակեր «կը կիրարկուի»: Սակայն մեղք չէ՞ նոյնիսկ օրակարգերու նման անհեթեթութիւններուն տրամադրուելիք ժամանակը, երբ այնքան պարտաւորութիւններ չարքի մտած են արդէն:

Սփիւռքի Հայը Հայաստանի պետականութեան կայունացման լրջօրէն մասնակից ըլլալու ապրումը պիտի ունենար, եթէ դրամահաւաքի կոչերուն ընկերանար շօշափելի ծրագիրներու շարք մը, սկսած՝ ամէնէն անյետաձգելիէն: Կարելի էր, օրինակ, Սփիւռքի ուշադրութեան յանձնել Մեծամօրի հիւլէակայանը անվնաս կերպով վերաբանալու կամ աղէտի գօտին այսինչ բարիքով օժտելու մշակուած ծրագիրներ, մասնակցութեան կոչերը դնելով հաստատ հիմերու վրայ:

Հարցազրոյցին մէջ կը տրուին նաեւ դրամատան հաշիւի թիւերը· անոնք միայն Հայաստանի համար են: Հակառակ որ շաբաթներ անցան հիմնադրամին հաստատումէն, պաշտօնական կոչերէ ետք, Սփիւռքի Հայը տակաւին չի գիտեր թէ հայաստանեան դրամատան այդ հաշիւներուն տանելէ կամ ղրկելէ զատ, ի՞նչ միջոց ունի մասնակցութիւն բերելու: Այս մասին բոլոր հարցումները կը բախին «պիտի»ներու վհատեցնող փշալարերուն:

Կարելիութիւններու առաւելագոյնս օգտագործելու անփութութիւն կը մատնէ նաեւ տեղական կազմակերպութեան ձեւը· ինչպէս արդէն գրուեցաւ ու Մ· Պետրոսեան ալ կը կրկնէ, «Սփիւռքում ստեղծուելու են հիմնադրամի տեղական յանձնախմբեր»: Նախ, առընչուելով Սփիւռքի մէջ եւս դրամատան հաշիւներ ունենալու հարցին, կը թելադրուի հետեւեալ հարցումը· անհրաժե՞շտ էր այս ձեւի կարգադրութիւնը: Երկրաշարժին յաջորդած նուիրահաւաքին պատճառած մեծ դժգոհութիւնները հասկցուցած պէտք է ըլլային թէ դրամատան հաշիւ մը աւելի վստահութիւն կը ներշնչէր Սփիւռքի Հային, քան՝ յանձնախումբի մը բաղկացուցիչ անունները: Մանաւանդ որ Մ· Պետրոսեանի ըսածին համաձայն, Նախատեսուած է որ «հիմնադրամի հաշիւն արտասահմանեան բանկերում կ'ունենայ իր թղթակցային հաշուեհամարը»: Ուրեմն, ինչո՞ւ յանձնախումբի մը ստուերով խաչընդոտել կարելի ուղղակի կապը: Մնաց որ այլ հարց մըն է տակաւին, հոգաբարձուներու խորհուրդին համար ընտրուած անուններու եւ իրենց գտնուած համայնքներուն յարաբերութեան պարագան: Ֆրանսայի պարագան, օրինակ, այն ենթադրութեան կը մղէ որ հոս եւս փորձ չէ եղած հարկաւոր լրջութիւնը ցուցաբերելու եւ յարմարագոյն անձերը ճշդելու: Հայկականէն բոլորովին դուրս մարդերու մէջ ձեռք ձգուած համբաւ մը բաւարա՞ր երաշխիք կրնա՞յ ըլլալ «Հայաստան» հիմնադրամին առաւելագոյն մասնակցութիւն ապահովելու: Հոս եւս, երկրաշարժին փաստը բանի մը պէտք է ծառայէր· պէտք է ըսած ըլլար թէ յստակ ծրագրի ու լուրջ հաշուետուութեան բացակայութեան, համբաւ կամ ճառ ու քարոզ գրեթէ ոչ մէկ ազդեցութիւն կը գործեն: Սակայն կ'երեւի նոր փաստերու սպասելու համբերութիւն կայ տակաւին...:

Հիմնադրամի գաղափարը ինքնին, առնուած ամէնէն դրական քայլերէն մէկն է, յատկապէս Հայաստան -- Սփիւռք ամբողջութիւն մը փորձելու ուղղութեամբ: Այս մտահոգութիւնը կը ցոլանայ նաեւ հոգաբարձուներու խորհուրդին կազմէն· հոն առնուած են Հայաստանէն պաշտօնական անձնաւորութիւններու հետ Սփիւռքէն դէմքեր:

Մնացածը, այսօրուան ձեւով, կը կարօտի քիչ մը աւելի լրջութեան ու մանաւանդ գործնականացումի, իրապաշտութեան· որպէսզի արդար հարցումներ գոհացուցիչ պատասխաններ ունենան· որպէսզի որպէս «Ազգ· տուրք» ներկայացուած մասնակցութիւնը գտնէ իր անհրաժեշտ ու ճիշդ իմաստը, վասն՝ համահայկական հարցերու եւ մտահոգութիւններու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 1992

Ուսումնական տարին կը հասնի իր աւարտին:

Քննութիւններու տենդը կը համակէ բոլոր անոնք, լիսէներէն համալսարաններ, որոնք վճռական հանդրուանի մը առջեւ կը գտնուին:

Եւ պաքալօրէան, որպէս անհրաժեշտ անցագիր երկրորդականէն բարձրագոյն ուսումները եւ հակառակ որ պարբերաբար ու մանաւանդ ամէն նոր ազգային կրթութեան նախարարի նշանակումին բանավէճի առարկայ կը դառնայ իր ձեւին մէջ որպէս քննութիւն եւ ի մասնաւորի իր ներկայացուցած ուսումնական ու ընդհանուր զարգացումի մակարդակին համար, կը մնայ սակայն միշտ ամէնէն ժողովրդականը, կը պահէ որոշ լուսապսակ մը, փառք մը որովհետեւ ամէնէն ժողովրդականացած եւ տարածուած քննութիւնն է, որովհետեւ ունի 183 տարուան պատմութիւն մը, Նափոլէոնէն մինչ թէրան:

Քիչ մը պատմութիւն:

1809-ին, Նափոլէոնն է որ ստեղծած է պաքալօրէան, ինչպէս նաեւ համալսարանական այլ երկու վկայականները՝ «Լիսանս»ը եւ «Տոքթորա»ն:

Առաջին նստաշրջանին թեկնածուներու թիւը եղած է 1054, եւ քննութիւնը յատկապէս բերանացի: Այդ շրջանին «Պաշըլիէ» ըլլալ կը նշանակէր քաջ ծանօթ ըլլալ յոյն եւ լատին հեղինակներուն: Գիտական նիւթերը, պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը աւելցուած են 1821-ին: 1861-ին է որ քննութիւնը կը բացուէր նաեւ աղջիկներուն համար: Պաքալօրէան իր արդիական ձեւին մէջ կը մտնէր 1902-ին զանազան ճիւղերով՝ գրական, գիտական, իմաստասիրական...: Թեկնածուներուն թիւը յաջորդաբար աւելցած է, մանաւանդ 1980-էն ասդին: Չորս հազար «պաշըլիէ» 1860-ին, 15 հազար 1931-ին, 32 հազար 1950-ին, 67 հազար 1970-ին, իսկ 1980-էն յետոյ անը արագօրէն բարձրացած է· 222 հազար «Պաշըլիէ» 1980-ին, 384 հազար 1990-ին, այսինքն տարիքի դասակարգի մը 44,4 առ հարիւր:

Այս տարի աւելի 620 հազար թեկնածուներով պաքալօրէան դարձած է զանգուածային քննութիւն մը, ոչ այլեւս վերապահուած ընտրանիի մը: Իր կազմակերպութիւնը ծանր է եւ բարդ ու կը խանգարէ երրորդ եռամեայը: 1995-ի համար նախատեսուած է նոր կազմակերպութիւն մը, հիմնական բարեփոխումներով: Թերեւս դէպի քննութեան ջնջումը, եւ հաստատումը շարունակական ստուգումի մը, տարածուած ամբողջ տարուան վրայ:

Նափոլէոն ամէն բան չէր նախատեսած:

***

1992-ի պաքալօրէայի քննութիւնները արդէն սկսած են: Յունիս 15-ին տեղի ունեցաւ իմաստասիրութեան քննութիւնը, եւ ապա Յունիս 24-ին եւ 25-ին այլ գրաւոր նիւթերը, ըստ «սեռի»ներուն: Բերանացի նիւթերը տեղի կ'ունենան Յունիս 29-էն Յուլիս 3: Արդիւնքները նախատեսուած են Յուլիս 6-ին: Միջին, այսինքն 10-ը, եւ աւելի ստացողները վերջնականապէս կը յաջողին: 8-էն 10-ը ստացողները հրաւիրուած են ներկայանալու երկրորդ խումբի նիւթերուն (բերանացի) որոնք տեղի պիտի ունենան Յուլիս 8-էն 10-ը: Իսկ 8-էն պակաս նիշ առնողները Սեպտեմբերին դարձեալ պիտի սկսին ուսարտական դասարան մը:

***

Իսկ, հայերէն լեզուի քննութեան համար էջս -- Մարսէյլ Ակադեմիի մէջ, այս տարի, թեկնածուներու թիւն է՝ 45: 31 աշակերտ արձանագրուած են, հայերէնը առնելով որպէս ընտրովի նիւթ (օփսիոն) եւ որոնցմէ 21-ը միայն ներկայացած են, Յունիս 3-ին: Այս վերջիններուն մէջ երկու աշակերտ եկած են Նիսի Ակադեմիէն, առաջին անգամ ըլլալով:

Արդարացիօրէն, Ռոպէր Տէր -- Մերկերեան՝ փրոֆէսօր հայերէն լեզուի էքս -- Ան -- Փրովանսի գոլութեան համալսարանը, կը յայտնէ իր յուսախաբութիւնը եւ վրդովումը: Ի՞նչպէս կարելի է տար հոգի մէկէն չներկայանալ քննութեան մը: Անիկա լրջութեան եւ գիտակցութեան պակաս է, որուն մէջ աշակերտ, ծնողք եւ ուսուցիչ (եթէ թեկնածուն հետեւած է դասընթացքներու) հաւասարապէս յանցաւոր են: Ռոպէր Տէր -- Մերկերեան ամէն ջանք կը թափէ Ակադեմիի իշխանութիւններուն մօտ հայերէն լեզուի ուսուցումը արժեւորելու, ընդհանրացնելու: Կը կատարէ դիմումներ նոր դասարաններ բանալու, առաւել ժամեր ձեռք ձգելու, հայերէն լեզուի «Ք·Ա·Փ·Է·Ս·» հաստատելու: Պէտք չէ որ նման դէպք կրկնուի:

14 թեկնածու ալ կայ որոնք հայերէնը կը ներկայացնեն որպէս Ա· Բ· կամ Գ· լեզու, համաձայն «սեռի»ներու: Անոնցմէ 13-ը բերանացի, Յունիս 29-ին, իսկ մէկը գրաւոր՝ Յունիս 24-ին:

Հայերէնի ուսուցման գոլէժներէն եւ լիսէներէն ներս, կ'անդրադառնանք առանձին:

ՆԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գերմանահայ նամականի

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

(ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵԼՈՅԹԸ

Շաբաթ, Մայիս 30-ին, Քէօլնի Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նորակազմ Կոմիտաս երգչախումբի առաջին ելոյթը:

Բացման խօսքը կատարեց Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գարեգին Ծ· Վրդ· Պեքճեանը, որ շեշտեց ընդհանրապէս մշակոյթի եւ այս առթիւ մասնաւորաբար երգի ու երաժշտութեան կարեւորութիւնը հայ ժողովուրդի պարագային:

Երգչախումբի անդամուհիներէն՝ Տիկին Նունիկ Վիթուս ներկայացուց Կոմիտաս Վարդապետի կեանքն ու գործը, հակիրճ եւ հիմնական գիծերու մէջ:

Այնուհետեւ հրաւիրուեցաւ 30 հոգինոց երգչախումբի վարիչը՝ Ցելգօ Անթունեան, որ մեծ ճարտարութեամբ ղեկավարեց քառաձայն երգչախումբի ընտրուած եր-

գերով կոկիկ յայտագիրը. -- «Ձիւ վրցի», «Կիլիկիա», «Ով մեծասքանչ դու լեզու», «Երազ» եւ «Մեր Հայրենիք»: Երգչախումբին դաշնակով կ'ընկերակցէր Ֆրանք Տէյմերը, որ նաեւ վարիչի օգնական է:

Վերոյիշեալ յայտագրին յաջորդեցին՝ հայկական համազամ ուտելիքներով ճոխ մը եւ Կոմիտաս Վրդ. Ցոլնանեանի կամը տարողութեամբ խանդավառ նուագն ու երգերը:

Ուրախ երեկոյթին փակման խօսքը կատարեց, Հալէպէն գաղութս հիւրաբար գտնուող Աստղ Աւագ Քահանայ Քէհեանը, որ շնորհաւորեց նորակազմ Կոմիտաս երգչախումբը եւ անոր վարիչը խնկալը, գնահատեց Գերմանիոյ համայնքին եւ անոր ժրաջան Առաջնորդին կազմակերպչական աշխատանքները ու մաղթեց, որ մշակութային ձեռնարկները միշտ քաջալերուին գաղութի հայութեան կողմէ:

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Նարաթ, Յունիս 13--ին, Միւնհայմի Աւետարանական Պօղոս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բարեսիրական համերգ մը, կազմակերպութեամբ Տուիսպուրկի Հայ Համայնքին. այս ձեռնարկի ման հասոյթը պիտի յատկացուէր Հայաստանի եւ Արցախի օգնութեան:

Հետաքրքրական եւ ճաշակաւոր յայտագիր մը պատրաստուած էր Ճամպազեան ընտանիքի անդամներուն կողմէ: Յայտագիրը կազմուած էր երաժշտական եւ տեղեկատուական բաժիններու նախապայմար համադրումով:

Ընտանիքի հայրը, Յակոբ Ճամպազեան, սահիկներու շարքերով ներկայացուց Հայաստանը, երկրաշարժի եւ պատերազմի աւերները, ինչպէս նաեւ տարուած օգնութեան աշխատանքները:

Երաժշտական երրեակը՝ Տիկին Քնարը (դաշնակ) եւ երկու զաւակները Րաֆֆի (սրինգ) ու Պարոյր (ջութակ) յաջողութեամբ ներկայացուցին հայ եւ օտար հեղինակներէ դասական եւ ժողովրդական կտորներ: Օրուան յայտնութիւնն էր ընտանիքի կրտսեր անդամը, 11--ամեայ Տրդատը, որ դաշնակի մենանուագով լաւագոյնս մեկնաբանեց Ա. Խաչատրեանէն, Վ. Ա. Մոցարթէն եւ Լ. Պեթհովէնէն ընտրուած կտորներ: Փոքրիկն Տրդատ վերջերս շահեցաւ Գերմանիոյ Հեսըն նահանգի պատանիներու մրցոյթի առաջին մրցանակը:

Հայ եւ գերմանացի հետաքրքրուողներով լեցուած էր սրահը: Ներկաները մեծ գոհունակութեամբ բաժնուեցան շատ յաջող այս ձեռնարկէն:

ՍԱՐԳԻՍ ՔԷՀԵԱԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 7--ին Հոգեգալուստի տօնին, որ Կ. Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքէն շրջանաւարտներու Եւրոպայի Միութեան տարեկան հաւաքի օրն է, Գերմանիոյ Նոյվիտ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ ապա սիրոյ ճաշ:

Այս տարի պատարագը մատուցանեց Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական փոխանորդն ու Կրօնական Ժողովոյ ատենապետը՝ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Գերմանահայոց Առաջնորդին կողմէ:

Գերշ. Մեսրոպ Սրբազան պատարագի ընթացքին կատարեց դպրութեան ու կիսասարկաւագութեան ձեռնադրութիւն, գերմանահայ համայնքներու մէջ ծառայելու համար: Դպրութեան աստիճան ստացան՝ Ոսկեան Քէօսէ, Հայկ Քէօսէ, Գէորգ Քէօքսէմիր, Նազարէթ Աքյիւզ, Բողէր Թիւլէք, Սայաթ Պօյաճը, Նշան Զատու, Գորգ Զարըգճեան, Օննիկ Գարանֆիլ, Արսէն Տէրտէրեան, Արա Էօգնազգաշեան, Խաչիկ Բարլար, Նշան Բարլար, Կարօ Նահապետեան, Գարեգին Էմիրզէ, Օհաննէս Տէմիրճի, Սեւան Զատու,

Իսկ կիսասարկաւագ ձեռնադրուեցան Պետրոս Էրզուրումլու, Պետրոս Զագըր, Գէորգ Շէնեար, Իսկէնտէր Հալըգճը, Արման Փիլիպոսօղլու, Խաչիկ Փիլիպոսօղլու:

Սրբազանը խօսեցաւ նաեւ օրուան քարոզը, խունկերամ ներկայ ժողովուրդին բացատրելով հոգեգալուստի տօնին իմաստը: Քարոզի աւարտին Գերաշնորհ Սրբազանը հանդիսաւոր կերպով յանձնեց երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանի մանիշակագոյն փիլոնը Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Տ. Գարեգին Ծ. Վրդ. Պեքճեանին, որ հոգեւոր զաւակն էր հանգուցեալ Պատրիարքին եւ որ 15 օրեր առաջ Կ. Պոլսոյ այժմու Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Գարեգին Արք. Գազանճեանէն ստացած էր Ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճան, Պատրիարք Սրբազան Հօր Քէօլն տուած այցելութեան առթիւ, Մայիս 17--ին:

Մեսրոպ Սրբազան իր խօսքին մէջ յայտնեց, թէ ինք եւս Շնորհք Պատրիարքի հոգեւոր զաւակն ըլլալով Գարեգին Հայր Սուրբի հետ հարազատ եղբայրներ կը նկատուին եւ առ այդ փիլոնի յանձնումով քաղցր պարտականութիւն մը կատարած կ'ըլլայ:

Գերաշնորհ Մեսրոպ Սրբազան ընդառաջելով Գարեգին Ծ. Վարդապետի առաջարկին, յաջորդ օրերուն տակաւին ներկայ գտնուեցաւ Քէօլնի, Պրաունշվայկի եւ Պրէմէնի համայնքներուն մէջ եւ խօսեցաւ ժողովուրդին Ս. Գրքի գանազան դրուագներու մասին, մեկնաբանելով զանոնք ժողովուրդին հասկնալի կերպով:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱՀԻՐԷ ժամանած է, Մայիս 27--ին Անրի Վէրնէօյլ, իր կնոջ հետ եւ այս առթիւ, տեղւոյն «Ալ Ահրամ» օրաթերթը կը հաղորդէ որ ան կը հիւրասիրուի Ֆրանսական մշակութային կեդրոնի կողմէ: Նոյն իրիկունը ներկայ կ'ըլլար իր ֆիլմերուն «Մայրիկ», 588 ռիւ Փարատի» ներկայացումներուն: Մայիս 29--ին ալ, Գահիրէի Ազգային Առաջնորդարանը Հելիոպոլսոյ Նուպարեան Ազգային Վարժարանի «Պըլըքսանեան» սրահին մէջ ընդունելութիւն մը կուտար ի պատիւ Աչոտ Մալաքեանի: Այս առթիւ, հաճոյքով պատասխանած է եղած հարցումներուն:

⁂

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մայիս 26--ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Լոս -- Անճըլըսի մասնաճիւղին, դասախօսութիւն մը տուած է Մոնրէալէն հիւրաբար քաղաքս գտնուող «Հորիզոն»ի խմբագիր՝ Վրէժ Արմէն, նիւթ ունենալով «Հայ մամուլը եւ դաշնակցական մամուլը»:

⁂

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ, Մայիս 27--ի իրիկունը չքերթ տեղի ունեցած է ի նշում Մայիս 28--ի 74--րդ տարեդարձին, Համազգային մասնակցութեամբ: 1918--ի անկախութեան 74--ամեակը ոգեկոչուած է Իրանի բոլոր հայաշատ կեդրոնները:

⁂

ԼԱ ՎԷՐՆ համալսարանի շրջափակին մէջ, Մայիս 30--ին բացումը կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.--ի Նաւասարդեան 17--րդ մարզախաղերուն: Օրուան հանդիսավարը՝ եղբ. Րաֆֆի Ցնծալեան նախ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել տուած է յիշատակը բոլոր այն ազատամարտիկներուն, որոնք նահատակուած է Ղարաբաղի ազատագրական պայքարի ընթացքին: Շրջ. Վարչութեան անունով՝ եղբ. Գոգօ Պալեան պաշտօնապէս բացուած յայտարարելով 17--րդ խաղերը ներկայացուցած է Հ. Բ. Ը. Մ.--ի, ԵՈՒԷՅ -- ՍԻ -- ՍԻ--ի, Հ. Մ. Մ.--ի հիւր խումբերը, այս 17--րդ խաղերու պատւոյ նախագահը՝ Ժիրայր Սարգիսեան 50 հազար տոլար նուիրած է այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ. Միացեալ -- Նահանգներու արեւմտեան շրջանին: Աւարտական մրցումները տեղի կ'ունենան Յուլիս 2 -- 5 շաբաթավերջին:

⁂

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Թ. Մ. Մ. Արշակ Տիգրանեան Վարժարանը Յունիս 6 -- 7--ի շաբաթավերջին զոհ գացած է կողոպուտի: Աւազակները 30 հազար տոլար արժողութեամբ համակարգիչներու կազմածներ գողցած են:

⁂

ՊՈՍԹԸՆԻ Համազգային Հայ կրթական եւ մշակութային Միութեան մաս կը կազմէ նաեւ Թատերական գործունէութիւնը: Այս առընչութեամբ, վերջին երկու տարիներուն, Զաւրաստ Թատերախումբը կարգ մը ներկայացումներ տուած է Պարոնեանէն, Մուշեղ Իշխանէն, Շիրվանզադէէն:: Վերջինը տեղի ունեցած է Ապրիլ 11--ին Ուաթըրթաունի Հայ մշակութային և կրթական կեդրոնի «Յովնանեան» սրահին մէջ եւ ներկայացուած է Շիրվանզադէի «Ազգային գործիչը»:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնի Պապայեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան, Յունիս 4--ին, տեղի ունեցած է հայկական ժողովրդական, ազգային եւ ազգագրական երգերու երեկոյթ մը:

⁂

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ (Ռումանիա) ձայնասփիւռին համար, Հարի Դաւիթեան կը շարունակէ շաբաթական իր հաղորդումները, ներկայացնելով հայ պատմութեան ու մշակոյթին վերաբերեալ նիւթեր:

⁂

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Տալլէս» սրահին մէջ, Ապրիլ 17--ին, Տիգրան Տէր -- Գրիգորեան, հայ քաղաքակրթութեան պատմութեան նուիրուած դասախօսութիւններու շարքին, ներկայացուած է Արցախի պատմութիւնը եւ հարցը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ. -- Կամք մարզադաշտին մէջ, Յունիս 6-ին տօնակատարուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 74--րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան Կոմիտէին: Օրուան բանախօսը եղած է, Հայաստանէն՝ ընկերուհի Ալվարդ Պետրոսեան: Խօսք առած է նաեւ Միհրան Փափազեան Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Վիգէն Սարգիսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ՄԹԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Առանց մարդու ուշադրութիւն ընելու, սահեցաւ դուրս, ձեռքերը խրեց գրպաններուն մէջ ու կիրակին իր ուսերուն վըրայ ձգեց իր ծիրանի պարեգօտը: Ամէն ինչ գիւրին կը թուէր այժմ ու կը ծիծաղէր, մինակը, նախորդ գիշերուան միջադէպին վրայ: Մեծ մօրը խօսքերը աւելի քան անիմաստ ու անտեղի էին անշուշտ եւ իր բարկութիւնը զուր էր: Բոլոր զինքը շրջապատողներէն լաւ կը ճանչնար ինքզինքը ու գիտէր թէ Հայլազ մը չէր ինչպէս կ'ըսէր այդ ծերունի կինը: Այլ իր հոգւոյն խորը գղջումի հետքն իսկ չկար արտասանած խօսքերուն պատճառաւ: Իր պատասխանը, որ շրթունքներուն ծայրը եկած էր, նոյն երկվայրկեանին իսկ, կը բխէր իր էութեան խորէն: Ու գրեթէ երջանիկ էր մեծ մօրը բրտօրէն պատասխանած ըլլալուն համար:

Առաւօտը ոսկեայ դրասանգներ կը հիւսէր ծառերուն տանիքներուն վրայ: Մոլորած ճնճղուկներ պատերուն քուեւէն կը սահէին ու ծեր վաճառորդ մը կը յառաջանար դէպի հարուստ թաղերը: Հայ ընտանիք մը արագաքայլ անցաւ: Գրեթէ երիտասարդ կին մըն էր, աղջնակ մը ու անոր ձեռքէն կախուած մանչուկ մը: Եկեղեցի կ'երթան, մտածեց ու մէկէն, հայրենի քաղաքին կիրակնօրեայ ատուն ծածանեցաւ վրան: Ու այդ առաւօտը եկաւ ու գրկեց զինքը: Կը քալէր այս քաղաքին պողոտաներէն, այլ իր հոգին հոն էր, հայրենի պարտէզի մէջ: Ու վերստին նոյն անոյշ սոյլը եկաւ թառեցաւ շրթունքներուն վրայ, ինչպէս մեղու մը կը թառի ծաղկի բաժակի մը վրայ: Բերանը կլորցուց ու սկսաւ սուլել: Հոգին այնքան թեթեւ էր, որ կարծես չէր զգար մարմնին ծանրութիւնը: Կրնա՞ր պատահիլ միթէ, որ վերստին կեանքը բարախուն ու գեղեցիկ ըլլար:

-- Մտի՛կ ըրէ, ըսաւ Արշամ, եթէ իրապէս որոշած ես որբանոց մտնել, քեզի հետ եմ: Այսօրուընէ շուտը չկայ: Հօրս բարեկամը, որ խոստացած էր հարկ եղածը ընել, մօտակայ փողոց մը կ'ապրի...

-- Երթա՛նք, ըսաւ ինք անվարան:

Ու երջանիկ էր հին օրերու վճռականութիւնը վերագտած ըլլալուն համար: Սեղանի վրայի տուփէն գլանիկ մը վերցուց ու վառեց զայն, ծուխը արձակելով օդը ու սպասելով, որ ընկերը պատրաստուի: Ողջ մարմնին մէջ հաճելի ջերմութիւն մը կար ու երգելու զօրեղ փափաք մը կոկորդին մէջ,

-- Եթէ երգես, տանտիրուհիդ չի՛ ներմար, հարցուց մեղմօրէն:

Ընկերոջը խոշոր ու զուարթ խնդուքը պատասխանեց իր հարցումին ու ճիշդ նոյն պահուն դուռը բախեցին: Երկու տարիքի միջեւ՝ հաճելի արտաքինով կին մը մտաւ ներս, նախաճաշի ափսէն ձեռքը:

-- Տիկին Շնորհիկ, ըսաւ Արշամ, ահա ընկերս, որուն մասին կը խօսէի, անունը Բարգէն է: Իրար աքսորի մէջ ճանչցած ենք...

Կինը հաճութեամբ գլուխ զինքը ու ինք ժպտեցաւ: Իրեն թուեցաւ թէ մեղսակից բան մը կար իր հոյեացքին մէջ: Ցեռոյ եկեղեցիէ մը զանգակներ սկսան հնչել ու աստիճանաբար քաղաքին աղմուկը խորունկ ալիքներով ելաւ վեր: Մօտակայ շուկայէ մը միօրինակ ու հաճելի վվլուկ մը կը տարածուէր միջոցին մէջ: Ձմրան կիրակին ոչ միայն զուարթ էր ու տօնական, այլ եւ գրեթէ գաղջ: Ցայնժամ միայն անդրադարձաւ, թէ Արշամ համաձայն իր հին սովորութեան, պատուհանը բաց ձգած էր:

Կոթնեցաւ բազրիքին ու երկարօրէն դիտեց քաղաքը: Երրորդ յարկէն այդ եռուզեռը ոչ միայն հաճելի, այլեւ նկարագեղ էր: Ու այդ բազմութիւնը հագիւ թէ կը նմանէր Բերլինոյ խայտաբղէտ ամբոխին: Երբեմն ակնարկը կառչած կը մնար գեղեցիկ կնոջ մը, որ շնորհալիօրէն կը կորսուէր իր հետքերուն վրայ ձգելով անորոշ յուզումներ: Մերթ ընդ մերթ համաձայնական սպաներու եւ զինուորներու համազգեստներ յաւելուածական երանգ մը կ'ընծայէին տեսարանին, Առաւօտը իրապէս կը ծածանէր վըրան՝ անդայտ զուարթութեամբ մը: Բանաստեղծութեան փշուրներ կը ծլէին շրթունքներուն վրայ, երգի թռչուն նոթերու հետ պարանցիկ: Ու երեւակայութիւնը ոստոստելէն կը վազէր տարիէ -- տարի ու քաղաքէ -- քաղաք: Գարունը մերձ կը թուէր:

-- Կը յիշե՞ս, ըսաւ Արշամ, Արմինէն, որուն երկուքս ալ սիրահարած էինք: Անցեալ օր պատահմամբ հանդիպեցայ իրեն, բայց չհամարձակեցայ մօտենալ: Եթէ չեմ սխալիր, Ամերիկեան վարժարանը կ'երթայ...

Քիչ մնաց պիտի բողոքէր վերստին: Ամբողջ վեց ամիս տեւած էր այդ սիրուն վէճը, հոն, Բերլինոյ մէջ: Տանիքը, սաստղազարդ, աստղածորան երկինքին տակ, երբ վերջապէս հարաւի լոյծ գիշերը կը պարուրէր ողջ քաղաքը, երբ վերջին երգերը կը լռէին, Արշամ՝ որ իր անկողնի դրացին էր, կը սկսէր մեղմօրէն խօսիլ Արմինէի մասին, որ աղախին էր գերման բարձրաստիճան սպայի մը տունը: Կը խօսէր ջերմ ու խանդավառ ձայնով մը ու ինք, որ չէր պատասխաներ բնաւ, լռութեամբ կը տառապէր, այդ նորածագ սիրոյն պատճառաւ: Արշամի հին յանկերգըն էր տակա: Առաջին օրէն իսկ վստարթութեամբ գիտցած էր, թէ երկուքով սիրահարած էին նոյն աղջկան վրայ ու հակառակ իր յամառ լռութեան, երբեք չէր ուզած տարհամոզուիլ: Ու ինչ որ, այդ վեց ամիսներու ընթացքին, փայրացուցած էր զինքը, Արշամի պնդումներուն ճշմարիտ ըլլալն էր: Իրեն կը թուէր թէ՝ իր զգացումները շատ աւելի խորունկ էին՝ քան իր ընկերոջ ուրախ եւ չէն սէրը, որ աղջկան շուրջ, երիտասարդ անասունի մը պէս կը ցատկռտէր:

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը եւ լաւ տեղեկանալ անցուդարձին» : Ռուս փոխ — նախագահն ալ՝ Ռուցկոյ (ծայրայեղ ազգայնական) յայտնեց թէ մտադիր է վերջ տալ «բնակչութեան զանգուածային սպանդներուն» ամբաստանելով Շեւարնածէն (Վրաստանի համար) եւ Սնեգիւր (Մոլդովայի) որ ցեղասպանութեան ձեռնարկած են :

ԳԻՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄԻ հողագործները, Յունիս 22-ին, հրաժարած չէին Փարիզի մուտքի բոլոր ուղիները փակելու իրենց որոշումէն, հակառակ Ներքին նախարար Քիլէսի տուած հրահանգին բոլոր նահանգապետներուն : Արդարեւ, նախարարը արգիլեց բոլոր համախմբումները, բայց գիւղացիները միշտ վճռած էին շուրջ 2000 թրաքթէօրներով արգելքի պատնէշներ հաստատել, Յունիս 22-էն 23 : Աւանդական սենտիքաները չեն մասնակցիր այս շարժումին, ցոյցերը շարունակելով հանդերձ : Ծանօթ է որ Ֆրանսայի գիւղացիները իրենց համար մահացու կը նկատեն հողագործական եւրոպական քաղաքականութեան վերջին կարգադրութիւնները :

ԱՐԵԱՆ ոճիրներու դատավարութիւնը բացուեցաւ Փարիզի պատժական ատեանին առջեւ Երկուշաբթի, Յունիս 22-ին : կը դատուին 4 բժիշկներ՝ Մ. Կառէթա (նախկին տնօրէն արեան սրսկումներու Ազգ. կեդրոնին), Ժ. Փ. Ալէն, իր կցորդը, Ժ. Ռու, Արդարութեան Նախարարութեան Առողջապահութեան նախկին տնօրէն եւ Ռ. Նեթթէր, առողջապահութեան ազգային տարրալուծարանի նախկին տնօրէն : Այս դայթակղութեան մանրամասնութիւնները այլեւս ծանօթ են, թէեւ ինչ որ կատարուած է բաւական հին է, քանի 1985-ին է : Այդ թուականին է որ սպառելու համար պահեստները, հեմոֆիլներու ներարկուած է վարակուած արիւն եւ 1500 հոգի, գլխաւորաբար մանուկներ սիտայէն վարակուած են, 150 հոգի ցարդ մեռած է : Հեմոֆիլին արեան ժառանգական հիւանդութիւն մըն է, որ միայն կիներէն կ'անցնի իրենց տղոց եւ որու յատկանիշն է արեան թանձրացման բացակայութիւնը : Արեան ներարկումները ցարդ փրկած են այս հիւանդներուն կեանքը : Զոհերու ընտանիքները կամ ցարդ ողջ, բայց սիտայէ վարակուածները բաւարարութիւն չեն ստանար այս դատավարութենէն, երբ մանաւանդ գլխաւոր պատասխանատուն՝ Կառէթա առաւելագոյնը՝ չորս տարի բանտարկութեան կրնայ դատապարտուիլ որպէս մէկը որ «խաբած է ապրանքի մը պարունակութեան որակին մասին» : Այնքան, երբ եղածը այն է որ դրամի համար, մարդիկ, ան ալ բժիշկ (ո՞ւր ես Հիպոկրատ...) վտանգած են կեանքեր, մանուկներ մանաւանդ :

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ մէջ խաղաղութիւն չի հաստատուիր, ոչ իսկ հրադադար մը, հակառակ անոր որ ՄԱԿ-ը 48 ժամուան դադար մը կը պահանջէ ապառազմականացնելու համար օդակայանը եւ պատրաստելու մարդասիրական առաքումներու կարելիութիւնը : Ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ : Զոհերու եւ նիւթական վնասներու ծաւալը շատ մեծ է :

ԻՍՐԱՅԷԼ իր հիմնադրութենէն (1948) ի վեր 13-րդ անգամ ըլլալով, երեսփոխանական ընտրութիւններու կը դիմէ Յունիս 23-ին, բաւական լարուած մթնոլորտի մը մէջ : 120 երեսփոխան պէտք է ընտրեն եւ հարցախոյզերը ոչ Լիքուտին (Շամիր, ազգայնական աջ) ոչ ալ աշխատաւորներուն առաւելութիւն մը կուտան : 3,4 միլիոն Իսրայէլացիներ պիտի դիմէին քուէատուփ եւ դեր կրնան խաղալ Խորհրդային Միութենէն գաղթած Հրեաները : Միւս կողմէ, թաքցնելու համար իրենց տարակարծութիւնները, ծայրայեղ ուղղափառ հոսանքները (Սեփերատ՝ արեւելեան հրեայ եւ Ագքենազ՝ արեւմտեան) որոշած են յարձակիլ աշխարհական մշակոյթին» վրայ եւ կը պահանջեն օրինակ որ մեծ քաղաքներու մէջ, տարբեր հանրակառքեր ըլլան այրերու եւ կիներու համար :

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետ նշանակուեցաւ ընկերվարական մը՝ Ճուլիանօ Ամաթօ նախագահ Սքալֆարոյի կողմէ :

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ազգերու Եւրոպայի բաժակին առաջին կէս — աւարտականին, որ դէմ դիմաց կը հանէր Գերմանիա եւ Շուէտ, առաջինը յաղթեց 2-ի դէմ 3 կէտով :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Արտաշամ Ալաճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գեւորգեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

**

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Խորէն Ուլուսեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեանին, իրենց մօր, քրոջ եւ զաւակներուն Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան առթիւ եւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը Փետրուար, Մարտ, Ապրիլ եւ Մայիս ամիսներու ընթացքին ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, —

Պր. Մաքինաճեան 200, Պր. Լորիս Մաթէոսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ա. Փուշուճեան 200, Ռմն 200, Պր. Ուզունեան 500, Տիկին Էլիզ Եակոբեան 15.000 Ֆր., Պր. Ժան Փելըթիէ 1411 Ֆր., Պր. Պէրպէօք Նորպէր 400, Պր. Փաթրիք Խալիլ 100, Պր. Ժան — Փիէռ Նիյօ 465 Ֆր., Պր. Օ— Հաննէս Ուզունեան 500, Պր. Ժան Փելըթիէ 941 Ֆր., Պր. Ժան — Փիէռ Նիյօ 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 150 Ֆր., Օր. Մարի—Լուիզ Պօյաճեան 150, Տիկին Լիւսի — Լուիզ Պօյաճեան 150, Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 300, Տիկին Մոնիք Քասարեան 200, Պր. Ալպէր Ներսէսեան 250, Տիկին Ս. Խասյեան 300, Տիկին Ալիս Նէօպուրկէր 500, Պր. Ռընէ Աղապէկեան 190, Պր. Ժորժ Ասլանեան 500, Օր. Մարի — Լուիզ Պօյաճեան 250, Պր. Ժան — Փիէռ Նիյօ 460, Տիկին Էլիզապէթ Արթինեան 300, Տիկին Տիգրանուհի Գարակէօզեան 1300, Տիկին Ռէն Տէօքմէճեան 300, Տիկին Սէսիլ Հաթայեան 500 Ֆր. :

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան առթիւ. —

Տիկին Եօժէնի Յովսէփեան եւ զաւակները, Տիկին Արփիկ Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան, Խաչիկեան ընտանիքներ (Վալանս) 1000-ական Ֆրանք, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժօ Յովսէփեան եւ ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօլաքեան 500-ական Ֆր., Սէն — Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գաբրիէլեան 300 Ֆր., Աւտոյեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Դաւիթեան եւ ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Էօրտէքեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէտէեան, Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլաոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժօժօ Տէրոյեան, Պր. Գրիգոր Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Առաքելեան 200-ական Ֆր., Ճառայեան ընտանիք 150 Ֆր., Պր. Արտաշ Պօղոյեան, Տիկին Հերմինէ Թիրէքեան, Սոնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան, Պր. Վրէժ Ստեփանեան, Պր. Վարդան Տէր — Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթոթեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան, Տիկին Պերճ Վարդանեան, Տիկին Շուշանիկ Նոնոյեան, Տիկին Վարդանոյշ Զուգուրեան, Տիկին Թագուհի Մուրատեան, Հայ Արենոյշներու Միութիւն, Տիկին Անի Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Բամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Ութուճեան 100-ական Ֆր., Տիկին Տամօզ 50 Ֆր. :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55938
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

լրատու — տեղեկատու

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԼԱ ՌՈՇԷԼԻ 20-ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

— ՅՈՒՆԻՍ 26 / ՅՈՒԼԻՍ 6 —

Այս փառատօնին ընթացքին կը ներկայացուին նաեւ հայկական հետեւեալ ֆիլմերը. -

PANORAMA DU CINEMA ARMENIEN

David Safarian, Le Paradis Perdu (1991), **Robert Saakiants** (Film d'animation) La Leçon **(1987)**, Le Bouton (1989), Tout va très bien madame la Marquise (1991), **Stepan Galstian**, Le Corridor (1989), **Rouben Gevorkiants**, Requiem (1989), **Gennadi Melkonian**, Le Mûrier (1979), **Souren Babaian**, Le Sang (1990), Le 13ème apôtre (1987), **Frounze Dovlation**, Nostalgie (1990), **Artavazd Pelechian**, Début (1967), Nous (1969), Les Habitants (1970), Les Saisons (1972) Notre siècle (1982).

Tous les films présentés cette année seront sous-titrés en français.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝
Festival International du Film
de la Rochelle
77, rue du Cardinal Lemoine, 75005 Paris
Tél. : 43 26 08 26

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեանէ 300 Ֆր. իրենց մօրաքրոջ՝ Տիկին Մագմանեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

**

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 2500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարդարաթճեան 2500, անանուն նուիրատու մը՝ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պալըգճեան 500, Պր. Գրիգոր Շահինեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէրտէրեան (Միացեալ — Նահանգներէն) 25 տոլար, Պր. Ֆիլիփ Աւթիէ՝ 2000 Ֆր., Պր. Ֆապրիս Խաչատուրեան 300, Օր. Ռոզա Արմաղանեան 100 Ֆր., Տէր և Տիկին Նազարէթ Սահաթճեան, իրենց զաւկին՝ Յակոբ — Թիլոյի մկրտութեան առթիւ՝ 1000 Ֆր., Պր. Յակոբ Կիրիճեան եղբօր մահուան առթիւ՝ 1000 Ֆր., Պր. Զարեհ Գալֆաեան, Յովհաննէս Զօպանեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր. :

**

Սէն — Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Նաէէ Նահապետեանի թաղման առթիւ՝ Աւետիս Նահապետեան, Ժեռար Նահապետեան, Ժ. Ժ. Աղամեան, Ժան եւ Անտրէ Կէտիքեան, բժիշկ Ժորժ Թադոյեան 2000, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Պարոնեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկին Զարեհ Գասեան 200-ական Ֆրանք, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւն 250, Տիկին Տի Լօրէնցօ 150 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Աչճիպաշեան, Տիկին Ա. Կիրոնէ, Պր. Գլօտ Ֆրանսիս, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆր., Տիկին Պօլէտօ 50 Ֆր. :

U.G.A.B.
le Comité de Paris

Stephan Toptchian
(STEPHAN)
de Erevan
et
Abraham Torosyan
(APO)
de Boston
(peintures)

au Centre Culturel Alex Manoogian
118 rue de Courcelles, Paris 17e

Exposition du 11 juin au 25 juin
Heures d'ouverture : de 18 h à 22 h.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :

1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր միօրեայ դպրոցին 1992-1993 տարեշրջանին համար կը փնտռէ հայերէն դասաւանդող մը, ֆրանսերէն լեզուին ալ ծանօթ :

Հեռաձայնել. —
45 — 84 — 57 — 18
ժամը 19-էն 21 :

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԻԷՌ ՊՈԻՍ. — ԳՈԼՈՄՊԻ ԵՒ ԳՈԼՈՄՊԻ
ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Միօրեայ Վարժարանի

Կիրակի, Յունիս 28, ժամը ճիշդ 16-ին
Salle Municipale de Bois-Colombes
« Jean Renoir »
Villa des Aubépines,
35, rue du Général Leclerc
Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ ուսուցչուհիներ՝
Տիկին Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
եւ
Տիկին Պ. ԵՏԷՔՃԵԱՆԻ

**

ՊԱՆԵԼՕ — ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ — Քաշանի Միօրեայ Վարժարանի ամավերջի հանդէսը՝
Յունիս 28, ժամը ճիշդ 14.30-ին
Մասնակցութեամբ՝
ՄԱՐԹԻՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
Théâtre Victor Hugo
14, ave. V. Hugo, 92220 Bagneux

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍ 24
MERCREDI 24 JUIN 1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.825 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17 825

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՇԱՆ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆ դատավարութիւնը որ պիտի բացուէր Երկուշաբթի, Յունիս 22–ին, հազիւ մէկ ժամ տեւեց եւ յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան, ընդհանուր շփոթութեան եւ մանաւանդ՝ վրդովումի մէջ։ Դատավարութեան սրահը շատ փոքր էր եւ զոհերու փաստաբաններն ու բազմաթիւ վկաներ չէին կրցած իսկ տեղ գտնել։ Կարգադրութիւններ պէտք է ըլլային, որ Յունիս 23–ին, ամէն մարդ տեղ գտնէ։ Բողոքները չէին դադրիր սակայն այս դատավարութեամբ, որ շատերու համար պէտք է ռճրային ատեանի առջեւ տեղի ունենար, ոչ թէ պատժական։ Գըլխաւոր մեղադրեալն ալ՝ տոքթոր Կառէթա բաւական ընդվզեցուցած է զոհերու ընտանիքները, երբ մուտք գործած է պատըւոյ լէգէոնի շքանշանը կուրծքին։ Քաղաքական պատասխանատուներու ալ բացակայութիւնը այս դատավարութենէն այլ վրդովում մը կը ստեղծէ։ Այսօր 256 մեռեալ կայ եւ 1250 վարակուած, այսինքն՝ մահուան դատապարտուած։ Ուրեմն անհասկնալի կը մնայ որ դատավարութիւնը պատժական ատեանի առջեւ տեղի ունենայ։ Արդարութեան պալատին առջեւ ալ ցոյցեր տեղի ունեցան Յունիս 22–ին, հսկայ պաստառներով, ուր պատասխանատուներու անուններու քով մէկ բառ գրուած էր՝ մարդասպան։

ՍՎՈԲՈՑԻԼի (Մոլդովա) ռուսական 14–րդ բանակի հանքերու պահեստանոցի մըղձիմ ռճրափորձ մը կատարուած է, որուն հետեւանքով առնուազն 20 մեռեալ կայ։ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան ներկայացուցիչը յայտարարած է որ յարձակումը գործած է «ահաբեկիչներու խմբակ մը»։ Բուռն բախումներ կան միշտ Դնեստրի ափերուն։ Անկախապաշտներու համաձայն 200 մեռեալ եւ 300 վիրաւոր կայ։ Մոլդաւ բանակը պատերազմի իսկ պատրաստ է։ Անգլին, Ռուսաստանի, Մոլդաւիոյ, Ուկրանիոյ եւ Ռումանիոյ Արտաքին գործոց — նախարարները բանակցութեան նստած են միշտ (բանակցութիւնները սկսած էին Ապրիլի կէսին), այս անգամ՝ Կիշինեւ։

ՔՍԱՆ ՔԻՒՐՏԵՐ եւ վեց Թուրք ոստիկաններ սպաննուած են Երկուշաբթի օր, Յունիս 22–ին Եիւքսէք օվայի մօտ, երբ Քիւրտերը յարձակում գործած են Թուրք բանակի ոստիկանութեան սահմանապահ (Իրան – Իրաք) կայանի մը վրայ։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Եւրոպայի Ազգերու Բաժակի երկրորդ կէս – աւարտականին յաղթանակը միայն երկարաձգումով կարելի եղաւ ճշդել, քանի Դանիա եւ Հոլանտա խաղը վերջացուցին 2 – 2 հաւասար արդիւնքով։ Բերդին ուղղակի նշանաւորութեամբ է որ ի վերջոյ Դանիա յաղթական կէտը նշանակեց եւ 4–ի դէմ 5 կէտով ապահովեց իր մասնակցութիւնը աւարտականին, Գերմանիոյ դէմ, Ուրբաթ օր։

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ նախագահ վերընտրուեցաւ Սափարմուրատ Նիազով, ազգայնական դարձած նախկին համայնավար մը, որ արդէն միակ թեկնածուն էր եւ ստացաւ ձայներու 99,5%–ը...։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Թրքական «Անատոլու» գործակալութեան հարցումներուն պատասխանելով Ադրբեջանի նախագահը շեշտած է թէ վճռած են ոչ մէկ երկրի ազդեցութեան ենթարկուիլ ու ապրիլ լիակատար անկախութեամբ։

Էլչիպէյի համաձայն պիտի կազմուի ազգային համաձայնութեան կառավարութիւն մը։ Ան ծանրացած է ազգային բանակ կազմելու անհրաժեշտութեան վրայ, յայտնելով որ եթէ հարկաւոր նկատեն Թուրքիայէն, Միացեալ – Նահանգներէն մասնագէտներ պիտի հրաւիրեն որպէս խորհրդատու, նաեւ տնտեսական հարցերու համար։ Ադրբեջանի նախագահը ըսած է թէ Յուլիսին դեսպանատուներ պիտի բանան Իրանի, Թուրքիոյ եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ։

Էլչիպէյ խօսելով Ղարաբաղի մասին, կը մերժէ ինքնապաշտպանական հայկական տեղական ուժերու գոյութիւնը, աւարկելով որ Հայաստանի բանակն ու հրոսակները մտած են ադրբեջանական հողը ու կը գրաւեն։ Ինք կողմնակից է հարցին համար հաշտարար լուծումի մը, սակայն Հայաստան կ'ընդդիմանայ։ Իր կարծիքով պէտք է նախ բախումի շրջաններէն զինեալ ուժերը ետ քաշուին, ապա Հայաստան – Ադրբեջան սահմանագծին վրայ ՄԱԿ–ի խաղաղարար ուժեր զետեղուին, ապա ՍԷ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի շրջանակին մէջ քաղաքական լուծում մը գտնուի։

Էլչիպէյ ըսած է թէ երկրին ծանրակշիռ կացութեան պատճառաւ հաւանաբար պիտի չմասնակցի Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցութեան ժողովին, որ կը գումարուի Յունիս 25–ին Պոլիս։

Ադրբեջանի նախագահը կը մտածէ 3 ամիս ետք գումարել Ժողովրդական Ճակատի համագումարին հրաժարիլ Ճակատի Նախագահութեան պաշտօնէն։ Իսկ Խորհրդարանի ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան 6 – 8 ամիսէն. արդէն սկսած է Նոր Սահմանադրութեան պատրաստութեան աշխատանքը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՇԱՆԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ
ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ...

ՀԱՊ–ի միջհանրապետական կազմակերպութիւններէն մարզականն է որ, երեւութապէս, ամէնէն աւելի կանոնաւոր գործունէութեան մէջ ըլլալ կը թուի։ Արդարեւ, ներկայիս, այդ մակդիրին տակ, մարզիկներ կը պայքարին, երկրագունդի զանազան կողմերը, միջազգային հանդիպումներու ընթացքին։ Ու այդ պիտի տեւէ մինչեւ յառաջիկայ Ողիմպիական խաղերու փակումը՝ որմէ վերջ կը նախատեսուի որ իւրաքանչիւր հանրապետութիւն պիտի ճանչցուի, միջազգային մակարդակի վրայ, զանազան մարզաձեւերու իր սեփական դաշնակցութիւններով եւ իր մարզիկները պիտի մրցին իբրեւ ներկայացուցիչներ իրենց հայրենիքին։

Մինչ այդ, այս օրերս, կը պատահի որ Հայեր եւս երեւին – թէեւ հազուադէպօրէն – ՀԱՊ–ի կազմերուն մէջ եւ փայլին ալ։

Այսպէս, Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած Նշանառութեան Եւրոպայի առաջնութեան մրցումներուն, Երջանիկ Աւետիսեան շահած է ախոյենուհիի տիտղոսը թրափ – սքիթ մրցման մէջ (նշանառութիւն թռչող արուեստական աղաւնիներու վրայ)։

Բնականաբար, Երջանիկ Աւետիսեան նորեկ մը չէ այս մարզաձեւին մէջ։ Եղած է Խորհրդային Միութեան ախոյենուհի։ Կը բնակի Հայաստան, Արտաշատի շրջանի Այգեպատ գիւղը։ Հոն, ինչպէս այդ շրջանի քանի մը գիւղերուն մէջ, նշենք մօտիկ Այգեզարդը, հրացանաձգութիւնը, նշանառութեան փորձերը, կ'երեւի, աղջիկներու դրօսանքին մաս կը կազմեն։ Այդ գիւղերէն, կը յիշուին, աւելի ցած մակարդակի մրցումներու մէջ, Անուշիկ Մանուկեան, Նունէ Բալայեան եւ ուրիշներ։

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՄԻՆՍԿԻ ԺՈՂՈՎԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Հռոմի ժողովը քաղաքին նման յաւիտենական բնոյթ սկսած է առնել, քանի անգամ մը եւս ընդհատուեցաւ, վերսկսելու համար Երկուշաբթի, Յունիս 29–ին։ Այսինքն Մինսկ յետաձգուած է Ծռազատկին։ Սկզբունքով Հռոմ գումարուած այս երկրորդ ժողովն ալ կոչուած էր պատրաստելու Մինսկի հանդիպումը որ նախատեսուած էր Յունիս 23-ին։ Կը թուի որ ձգձգումներով ժամանակ կը շահուի, բայց հարց է թէ ո՞վ կը նպաստէ այդ ժամանակ շահիլը. ամէն պարագայի մէջ, ոչ անշուշտ տուն – տեղ կորսնցուցած, տեղահան բնակչութիւններուն, որոնք կ'ապրին – եթէ ապրիլ է – ռումբերու սպառնալիքին տակ։

Արդարեւ, Ադրբեջան չի դադրեցներ իր ռմբակոծութիւնները, ռումբեր ինկած են – եւ կ'իյնան – Կոռնիձոր, Կապան, ուր երկու վիրաւոր կայ (չորս՝ ըստ ոմանց)։ Աձերիները 30 գրադ ալ նետած են Մեղրիի վրայ, բայց ոմանք Իրանի հողամասի վրայ ինկած են...։ Միշտ կռիւներ կան Մարտակերտի շուրջ, Ասկերանի ուղղութեամբ ազերի յարձակումները ետ մղուած են։

Յունիս 22–ի Գերագոյն Խորհուրդի նիստը շատ բուռն եղած է, ինչ որ նորութիւն ալ չէ։ Առաջին ելոյթը ունեցած է, ինչպէս գրեցինք Երէկ, Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, որ կրկին շեշտած է քաղաքական լուծումի անհրաժեշտութիւնը, սխալ գտած է Ղարաբաղի պատուիրակութեան բացակայութիւնը Հռոմ, առաջնահերթ նկատած է Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութիւնը։ Ըստ իրեն զինուորական յաղթանակին չհետեւեցան քաղաքական համապատասխան քայլեր։ Խօսք առած է Գէորգի Պետրոսեան որ Ղարաբաղի պատուիրակութեան Հռոմ չերթալը արդարացուցած է շրջանի իրավիճակով եւ շեշտած թէ պէտք է համագործակցական քաղաքականութիւն վարել ի շահ Ղարաբաղի եւ հայ ժողովուրդին։

Նիստը փոթորկալից եղած է, քանի մը կուսակցութիւններ (Հ.Յ.Դ., Ռ.Ա.Կ., Ա.Ժ.Մ., եւայլն) կը շարունակեն պահանջել կառավարութեան հրաժարականը, Ռ.Ա.Կ.–ը թէեւ, նոյնքան բացարձակ չէ եւ առաւելաբար լուրջ փոփոխութիւններ անհրաժեշտ կը նկատէ կառավարութեան մէջ։ Անձնապէս ալ, Տիգրան Սարգսեան (ԱԺՄ՝ Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն) աւելի հեռու կ'երթայ եւ կը պահանջէ մինչեւ իսկ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հրաժարականը։

Ի դէպ, Հանրապետութեան Նախագահը Պոլիս կը մեկնէր Երեքշաբթի իրիկուն, Յունիս 23–ին, մասնակցելու համար Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցական ժողովին։ Երեւան կը վերադառնայ Ուրբաթ օր։ Հոն հանդիպումներ պիտի ունենայ այլ մասնակցողներու հետ, ինչպէս՝ Շիվարնաձէ, Ելցին եւայլն։

ԳՐԱԳԷՏ

ՎԻՐԺԻԼ ԿԷՕՐԿԻՈՒԻ ՄԱՀԸ

Փարիզի մէջ, 75 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է ռումանացի ծանօթ գրագէտ՝ Վիրժիլ Կէօրկիու։

Ծնած էր 1916–ին Մոլդաւիա եւ Ֆրանսա գաղթած աւելի քան քառասուն տարի առաջ։ Եթէ նոյնիսկ, ինչպէս կը գրէ «Մոնտ»ի աշխատակիցը իր գործերուն մեծ մասը անծանօթ կը մնայ, հասարակական յիշողութեան մէջ իր տեղն ունի «25–րդ ժամը» զոր շարժանկարի վերածած է Աշոտ Մալաքեան (Անրի Վէրնէօյլ)։ Գիրքը լոյս տեսած է Փարիզ, 1949-ին, եւ այն ատեն իսկ ծանօթացած էինք իրեն հեղինակի իրաւունքները խնդրելու համար, յանուն «Հայրենիք» օրաթերթի, որ կ'ուզէր թարգմանաբար հրատարակել որպէս թերթօն։ Սիրով տրամադրած էր, հրատարակիչին մօտ ալ բարեխօսելով։ Գիրքը պոռթկում մըն էր բռնատիրական վարչակարգին դէմ, ուր հեղինակը գըլխաւորաբար կը դատապարտէր ինչ որ այն ատեն կը կոչուէր. – «Արդի աշխարհին անմարդկայնացումը»։ 25–րդ ժամը այն ժամն է որ յապաղած է եւ այդ յապաղած ժամն է, զոր կ'ապրի արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը։ Գիրքը մեծ արձագանգ կը գտնէր։

Յաջորդ գիրքին՝ «Երկրորդ բախտը» հրատարակութիւնը նոյն ջերմ ընդունելութեան չարժանանար եւ կը պատահի միջադէպ մը, որ կը մթագնէ այլեւս գըրագէտին դիմագիծը։ Կը յայտնուի որ իր մէկ ուրիշ գործին մէջ, որ չէ թարգմանուած ֆրանսերէնի, Կէօրկիու քովքը կը հիւսէ հիթլերական զինուորին։ «Դնե՛ստրի ափերը բոցերու մէջ են» խորագրուած այս հատորը գրուած է, երբ ռումանական բանակը կը կռուէր Վէհրմախթի կողքին եւ հոն կը նախատուի նաեւ «չարագործ Հրեան»։ Կապրիէլ Մարսէլ որ նախաբանը գրած էր «25–րդ ժամ»ուն կը պահանջէ որ վերնայ յետագայ հրատարակութիւններէն։ Ոչ ոք կ'ուզէ նաեւ նշմարել թէ Կէօրկիու հրեայ ընտանիքի մը աղջկան հետ ամուսնացած է։ Կէօրկիու կը ձգէ Ֆրանսան, կ'երթայ Արժանթին, բայց, շուտով կը վերադառնայ։ Եւ 1954–ին լոյս կ'ընծայէ ինքնակենսագրական վէպ մը՝ «Մարդը, որ առանձին ճամբորդեց»։ Այս մէկն ալ գէշ ընդունելութիւն կը գտնէ քննադատներու մօտ, որոնք կ'առարկեն թէ ի վիճակի չեն զանազանելու ծուռն ու շիտակը։

1963–ին քահանայ կը ձեռնադրուի եւ 1971–ին Փարիզի ռումանական Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ առաջնորդ կը դառնայ։ Իր հայրենակիցներն ալ կը սպասեն իսկական խոստովանութեան մը, բայց, էօկար Ռայշմանի հետ գրոյցն ալ («Լը Մոնտ», 1986) գոհացում չի տար։ Իր բուն խոստովանութիւնը կը գտնուի ուրիշ տեղ մը, բացայայտ կերպով ինքնակենսագրական՝ «Յիշողութիւններ, 25–րդ ժամուն վկան», որու համար կ'ըսէ. – «Գլխաւոր գործս, ըստ որուն պիտի դատուիմ գալիք սերունդներու եւ վերջին դատաստանին Աստուծոյ կողմէ»։

Ընդհանուր կարծիքն այն է սակայն, որ իրմէ կը մնայ միայն «25–րդ ժամը»։

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԱՐԱ ԳԱՉԱՆՃԵԱՆ

«Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Երբ կա՛յ հոգի:
Երբ կա՛ն հովեր՝ հոգիս է պատրաստ:
Երբ զա՛ն հովեր կը մեկնիմ անդարձ,
– Մնաս բարեաւ ոչ ոքի»:

Եւ հոգին գոյութիւն ունէր: Կային եւ հովերը, որոնք 1979–ին, օր մը սաստիկ եւ ահեղ եկան ու տարին բանաստեղծի հոգին անվերադարձ, առագաստի մը նրման մաքուր ու անեղծ: «Զինապրիտակ Նորվեկուհին» ոչինչ կրցաւ ընել հովերը կեցնելու համար: Բանաստեղծը գնաց, առանց մնաք բարով ըսելու ոչ ոքի, ինչպէս ի՛նքն էր խոստացած:

Յարութ Կոստանդեան ծնած է Նոր Ջուղա՝ 1909–ին: Իր նախահայրերը Պարսկաստան գաղթած են Հնդկաստանէն: Կոստանդեան սորված է անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները, տասը տարեկանին մեկնելով Հնդկաստան եւ յաճախելով Պոմպէյի անգլիական համալսարանը: 1926–ին անցած է Իտալիա, ապա՝ Անգլիա ու տարի մը ետք՝ 1927–ին Ֆրանսա, հոն անցրնելով իր կեանքին մնացեալը: Մեռած է ու թաղուած Փրովանսի մէջ, 1979–ին:

Կոստանդեան շատ քիչ արտադրած է. սակայն այդ քիչն ալ, իր որակով, վաւերական բանաստեղծ մը ըլլալու վկայութիւն մըն է: Ան՝ որ իր ժամանակակիցներէն ամէնէն քիչը արտադրեց, եղաւ նաեւ ամէնէն քիչ ճանչցուած բանաստեղծը, որովհետեւ խուսափելով ժողովրդային ու հրապարակային ամէն տեսակ ներկայութենէ, իր կեանքին մեծ մասը անցուց մարդոցմէ հեռու, հարաւային – Ֆրանսայի՝ Փրովանսի լեռներուն մէջ:

1927 – 1979 ժամանակամիջոցին Կոստանդեան իր էջերը ունեցաւ Փարիզի «Անահիտ»ի, «Մենք»ի, «Անդաստան»ի եւ «Յառաջ»ի մէջ: Իսկ 1935–ին, 25–ի շուրջ իր բանաստեղծութիւններն ու արձակները հաւաքեց հատորի մը մէջ, որ կոչուեցաւ «Օրերի իմաստութիւնը»: Մինչեւ 1974 ոչ մէկ ձեւով ուզեց առանձին հատորով մը հրապարակել իր գործերը: Աւելի՛ն. ան նոյնիսկ չսիրեց իր առաջին հատորը եւ յաճախ ուրացաւ զայն: Այդ մէկը՝ պատգամի մը պէս՝ իր տեղը գրաւեց բանաստեղծութեան մէջ.

«Աստուծոյ պէս եղիր գործերդ ուրացող»:

Ինք մնաց իր խոստումին տէրը: Սակայն անոնք որ իրական արժէքը բանաստեղծին մէջ գտան, 1970–ի առաջին տարիներուն հազիւ կրցան համոզել զինք, որ իրենց վստահի իր բանաստեղծութիւնները, հատորի մը վերածելու համար: Կոստանդեան դժուարաւ կը համաձայնի, այսուհանդերձ տարակարծութիւններ կը ծագին հատորի անուան շուրջ: 1972 Մարտ 5–ին, Բարգէն Թոսունեանին ուղղուած նամակի մը մէջ Կոստանդեան հետեւեալը կը գրէ. «քերթուածներիս հրատարակութեան մասին անշուշտ համաձայն եմ ձեզ հետ – միայն թէ վերնագիրը անպայման պէտք է լինի «Բանաստեղծութեամբ» եւ ուրիշ ոչինչ»:

Այս տարակարծութիւնը, սակայն, կը շարունակուի եւ երկու տարի ետք՝ 1974 Մայիս 8–ին, դարձեալ Բարգէն Թոսունեանին ուղղուած նամակի մը մէջ Կոստանդեան կը գրէ. – «Զուլալի երկտողը ստացայ անշուշտ, եւ դժբախտաբար պատասխան չունի: Ես արդէն, եւ վաղուց, յայտնել եմ իմ կարծիքս եւ ցանկութիւնն այդ մասին. քերթուածներիս վերնագիրը կ'ուզեմ որ լինի «Բանաստեղծութեամբ»: Ես երբեք չեմ կարող հանդուրժել որ իմ մէկ քերթուածիս մէկ տողը՝ վերնագիր ծառայէ՝ բանաստեղծութիւններիս հաւաքածոյին. նոյնիսկ եթէ այդպիսով հաստատած լինեմ ճաշակիս «միջնադարեան տափակութիւնը»:

Արդարեւ, 1974–ին Պէյրութի մէջ լոյս կը տեսնէ Յարութ Կոստանդեանի «Բանաստեղծութեամբ» խորագրուած հատորը, որ կը պարունակէ 42 քերթուածներ:

1988–ին, Հայաստանի մէջ, Ալեքսանդր Թոփչեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսան Յարութ Կոստանդեանի ամբողջական երկերը (նաեւ նամակներէն մաս մը), 238 էջով: 1989–ին եւ 1990–ին, Զուլալ Գազանճեանի խմբագրութեամբ, Արդ. Մատենաշարը լոյս ընծայեց «Օրերի իմաստութիւնը» եւ «Նամակներ» գիրքերը:

Կոստանդեանի լեզուն արեւելահայերէն է, աւելի ճիշդ՝ պարսկահայերէն, որ սակայն շաղախուած է արեւմտահայերէնի որոշ գեղեցկութիւններով: Ան ստեղծած է ի՛ր լեզուն, ի՛ր հայերէնը, որ պարծանք մըն է սփիւռքեան մեր մշակոյթի:

Իր լեզուին չափ ու աւելի գեղեցիկ, զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, «Յառաջ» օրաթերթի 1974 Յուլիս 27–ի թիւին մէջ, Սփիւռքի հայ գրականութեան ամենակարկառուն դէմքերէն մին՝ Շահան Շահնուր, իր մահուընէն քանի մը օր առաջ ստորագրած էր Կոստանդեանը լաւագոյնս բընորոշող, իր ամէնէն գեղեցիկ յօդուածներէն մէկը՝ «Բայց երազն էր գերհզօր» խորագրով: Որքան որ ճակատագիրը դաժան էր եղած Շահնուրի համար, նոյնքան եւ քաղցր էր կեանքի վերջին օրերուն՝ Սփիւռքի ամէնէն մեծ դէմքին, հայ մշակոյթի անունով իր պարտքը տալ Կոստանդեանի: Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ Շահնուր. «Մակարդակը բարձրադիր է՝ Յարութ Կոստանդեանի մօտ: Իր երգը կը ժայթքի ընդերքէն եւ կ'երթայ քերել բարձրագոյն կատարներ եւ հպանցնել խորհուրդը ամրափակ դռներու: Իրեն համար բանաստեղծութիւնը ո՛չ մտաւորական խաղ է եւ ոչ ալ միջոց՝ զգացումներու յաւելեալ փրփուրը արտաքսելու: Իրեն համար, ինչպէս ամէն ճըշմարիտ ներշնչեալի, ան որոնումի եղանակ մըն է, ապահովաբար միակ կարելին միստիքականութեան հետ եւ անկէ առաջ, որով բանաստեղծը պիտի տիրանայ իր ամբողջական ինքնութեան»:

Արդարեւ, Կոստանդեանի արժանիքը խակական մտաւորականի մը վաստակն է, զոր ընկալելը բնական եւ հաճելի է, սակայն՝ ոչ դիւրին: Այսպէս, անոր բանաստեղծութիւնը այնքան բարդ է, որքան՝ պարզ: «Համանուագ» վերնագրըւած բանաստեղծութեան նախաբանն իսկ այդ վկայութեան փաստը կը հանդիսանայ.

«Սանձում է յոյզերն իր այստեղ՝
ուղղահայեաց ռնեին –
Ունկնդիր, ունկնդի՛ր, բանաստեղծ,
Բարդութեան պէս պարզ այս ռնին, –
որ ծղրիթներ կ'օրրէ...»:

Անկախ այստեղ խարշափող ծառերու համանուագէն, բնութիւնը իր կարեւոր տեղը կը գրաւէ բանաստեղծին ներաշխարհին մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ՈՒԿՐԱՆԻԱ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր այնպէս կը թուի թէ Մոսկուա յօժարած է ՀԱՊ–ի համար Ուկրանիոյ կորուստին ու նոյնիսկ դրական տուեալներ կը նշմարէ հոն: Ամէն բանի մեկնակէտը կը նկատուին Ղրիմի եւ Սեւ Ծովու նաւատորմին հարցերը: Ռուսական վերնախաւին մէջ տկսած է բացէ ի բաց խօսուիլ Կիեւի վարած քաղաքականութեան ռուսական դաշնակցութեան ապահովութեան պատճառած վնասին և ռուսական աշխարհաքաղաքական շահերու ուղղուած սպառնալիքներուն մասին: Կ'ըսուի թէ Ուկրանիա յատկապէս Արեւելեան Եւրոպայի մէջ գործօն է եւ նոյնիսկ կը փորձէ զինուորական յարաբերութիւն հաստատել Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ հետ: Ան մօտէն շահագրգռուած է նաեւ ՀԱՊ–ի երկիրներուն, մանաւանդ Բելոռուսիոյ հետ ինչ որ չի կրնար անտարբեր ձգել Ռուսաստանը: Այս նշումները ըսել կուտան թէ ուկրանական իշխանութիւնները հետամուտ են Սեւ Ծովէն Պալթիկեան ափը երկարող դաշնակցութիւն մը ձեւաւորելու ինչ որ աշխարհաքաղաքական մարզին մէջ որպէս հակակշռող ծանրութիւն պիտի ներկայանայ Ռուսաստանի, դժուարացնելով Եւրոպայի հետ անոր կապերը: Այդ քայլը պատճառ պիտի ըլլայ նաեւ պաշտպանութեան նախկին ռազմավարական համակարգին, մինչ Ռուսաստան իր սահմաններուն վրայ պաշտպանութեան նոր համակարգ մը գործի լծած չէ:

Կան նաեւ այլ պատճառներ որոնք Ռուսաստանի զգուշութիւն կը թելադրեն. նախագահութեան շրջանակներու համաձայն, Կիեւ զօրավիգ է Ռուսաստանի դաշնակցութեան անջատողական ներքին հոսանքներուն եւ ուղղակի յարաբերութիւն կը հաստատէ շրջաններու կամ հանրապետութիւններու հետ որոնք դաշնակցութեան համաձայնագիրը չեն ստորագրած, ինչպէս՝ Չէչէնիան եւ Թաթարստանը:

Միաժամանակ ատոմական խաղաքարտը շահարկելով, Կիեւ այս մարզին մէջ Խորհրդային Միութեան միակ ժառանգորդը ըլլալու մենաշնորհէն կը զրկէ Ռուսաստանը, այս ձեւով միջամուխ ըլլալով Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններուն: Ատիկա ազդակ մը եղած է որ ռուսեւուկրանական ընդդիմութեան միջազգայնացումի առաջին քայլերը առնուին եւ ստեղծուին հարկաւոր պայմանները որպէսզի Միացեալ – Նահանգներ իրաւարար կանգնին Ռուսաստանի եւ Ուկրանիոյ միջեւ:

Ռուսաստան Ուկրանիոյ հետ յարաբերութիւններու մարզին մէջ տակաւին որոշ մարտավարութիւն մը ճշդած չըլլալով հանդերձ, կարգ մը ձեռնարկներ ունի. դիպուածի արդիւնք չէ, օրինակ, որ ռուսական Ապահովութեան Նախարարութեան մէջ Ուկրանիան ուշադրութեան կիզակէտն է: Վստահաբար Ռուսաստան արեւմըտեան հանրային կարծիքին վրայ ազդելու համար պիտի չվարանի Կիեւի արտաքին քաղաքականութիւնը վարկաբեկելու, մասնաւորապէս յիշեցնելով զէնքի փոխանցումները զորս կ'ենթադրուի թէ կատարած է Իրանի եւ Միջին – Արեւելքի երկիրներուն, քարիւղի փոխարէն:

Ասկէ զատ, Կիեւի Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն ուղղուած ձեռնարկները չէզոքացնելու համար մասնագէտները կ'առաջարկեն գործ տալ Ռուսաստանի չփումներուն, Լեհաստանի ու Չեխոսլովաքիոյ հետ, նաեւ Բելոռուսիոյ օժանդակութեան դիմել սեփական զօրք կազմելու համար:

Նոյն մասնագէտները չեն բացառեր երկու երկիրներուն միջեւ տնտեսական պատերազմի մը հաւանականութիւնն ալ, ատոր համար հարկաւոր նկատելով երկու երկիրներու միջեւ փոխանցուած ապրանքներու հակակշիռ մը ու վարչամիջոցներ՝ այն ձեռնարկատէրերուն դէմ որոնց գործունէութիւնը կը հակասէ Ուկրանիոյ հանդէպ ռուսական քաղաքականութեան:

Կ'առաջարկուի նաեւ բանակցութեան համակարգ ստեղծել, կարեւոր բոլոր մարզերուն համար — տնտեսութիւն, զօրք, Ղրիմի հարց – ատոր նպատակը պիտի ըլլայ հակադրութիւններու նուազումին հետ չափաւոր ազդեցութիւն մը բանեցնել Կիեւի վրայ:

Եթէ այս բոլորը չյաջողին, ռուսական քաղաքական ուժերը կրնան քարիւղի արտածումին միջոցով խիստ ճնշում մը կիրարկել Կիեւի վրայ: Այս մէկը կարեւոր է, որովհետեւ Ուկրանիոյ ուժանիւթի պահանջքը լայն չափով գոհացում կը գտնէ ռուսական քարիւղով:

Նախատեսումներու համաձայն, ուկրանական տնտեսական որոշ մարզեր, ինչպէս՝ ածուխ, մետաղագործութիւն եւայլն աշունէն առաջ տագնապ մը պիտի անցընեն: Ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ քաղաքական եւ ազգային հարցերու արծարծումին: Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, Ռուսաստան այդ պահը կընայ ընտրել, ցուցադրելու համար իր ուժը: Մանաւանդ ցոյց տալու համար թէ Կիեւի համար կայուն ընթացք մը մեծապէս կախում ունի Մոսկուայէն:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒՈՅԹԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Օգտուելով Հայաստանի Նախագահի խորհրդականներէն Վահան Փափազեանի ու երեսփոխան եւ Հ.Հ.Շ.–ի փոխ – նախագահ Դաւիթ Շահնազարեանի Փարիզ ներկայութենէն, տեղեկատուական երեկոյթ մը կազմակերպուած էր Եան'ց ակումբին մէջ Յունիս 16–ի երեկոյեան:

Կ. Տաքէսեանի բացման խօսքէն ետք նախ արտայայտուեցաւ Դաւիթ Շահնազարեան: Ան նախ թուական եւ տեղական մանրամասն ներկայացուց ազրպէջանական վերջին յարձակումներուն պատկերը, շեշտելով որ անոնք անակնկալ մը չէին, այլ անակնկալ էր անոնց տարողութիւնը: Ապա մեկնելով գործածուած զէնքերու եւ զինամթերքի ռուսական ըլլալու պարագայէն, հետեւցուց թէ Ազրպէջանի մէջ բանակած զօրաբաժիններն էին որոնք զինեալ գործողութիւնները կը կատարէին:

Դաւիթ Շահնազարեան խօսելով նաեւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն վրայ գործուած յարձակումներուն մասին եւ նկատի առնելով Քելպաջարի մէջ ռուսական զօրաբաժիններու մեծ կուտակումները, ըսաւ թէ կարեւոր յարձակումներ կ'ենթադրուէին Լաչինի շրջանին վրայ: Հաստատեց թէ Ազրպէջանցիները դիմած էին քիմիական զէնքի գործածութեան: Թէեւ հակառակ այս բոլորին հայկական կողմին կորուստները թիւը այնքան բարձր չէր որքան կը ներկայացնէին Ազրպէջանցիները: Կրատուական մասէն ետք, Հ.Հ.Շ.–ի փոխ – նախագահը ըսելով հանդերձ թէ այսօր դժուար էր ճըշգրիտ արժեւորում մը կատարել այս բոլորին համար, ազրպէջանական այս յարձակողականներուն գլխաւոր դրդապատճառներէն նկատեց Ղարաբաղի հարցի բանակցութեան չմասնակցելու երեւոյթը: Ատիկա հակասած էր Ռուսաստանի քաղաքականութեան որ կերպով մը ուզած էր պատժել Ղարաբաղը: Կար տակաւին Թուրքիոյ միջոցաւ Միացեալ – Նահանգներու եւ Ռուսաստանի կատարուած թելադրութիւններու պարագան:

Արտաքին տագնապալի այս իրավիճակին վրայ աւելցուց ան Հայաստանի ներքին քաղաքական ընթացքն ալ հունէն հանելու ջանքերը որոնք յատկապէս վերջին օրերուն իրենց արտայայտութիւնը գտած էին Հ.Յ.Դ.–ի կողմէ կատարուած ցոյցերով ու իշխանութեան ուղղուած մեղադրանքներով, հրաժարման պահանջքով:

Ռուսական դիրքորոշումին մասին խօսք առնելով Վ. Փափազեան եւս, աւելցուց թէ կը յուսան որ Մինսկի յառաջիկայ ժողովին Ղարաբաղի ներկայացուցիչները մասնակցութիւն կը բերեն: Ըսաւ նաեւ թէ Ազրպէջանի նորընտիր նախագահին հեղինակութեան ապացոյց տալու պարագան ալ իր դերը ունեցած էր դէպքերու վերջին զարգացումին մէջ: Իր արտայայտութեան մէջ տխուր էր լսել թէ Շուշիի գրաւումէն ետք, մինչ յաջողելու վստահութիւն մը խանգարեց զօրային կարգ ու կանոնը, մինչ հարկաւոր էր յաղթանակի գինովութեան ներկայութեան իսկ կանոնաւոր բանակի անվթար ըմբռնում: Հանրապետութեան Նախագահին խորհրդ–

...գախանը շեշտեց թէ լաւագոյնը քաղաքական լուծում մը գտնելը պիտի ըլլայ, թէեւ հայկական կողմը քանի մը անգամ փախցուցած է յարմարագոյն առիթները: Այս առումով Հայաստան, ինչպէս մինչեւ այսօր, պիտի շարունակէր կարելին ամէն բան ընել Ղարաբաղի հարցը պաշտպանելու համար, համոզելով որ ներկայացուցիչները մասնակցին բանակցութիւններու:

Ան արտայայտուեցաւ նաեւ քաղաքական ներքին կացութեան մասին ըսելով որ կուսակցութիւններու ներկայութիւնը հանրապետութեան ժողովրդավարութեան, սակայն անընդունելի էր ընդդիմութեան կողմէ իշխանութեան ուղղուած շարժումը, երբ երկիրը պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուէր: Վ. Փափազեան ցաւ յայտնեց որ Հայաստան չունէր ընդդիմութիւն մը որ գիտակցութիւնը ունենար թէ կուսակցական շահերը կարելի չէր համեմատել ազգային շահերու հետ: Ան յետոյ պարագաներ յիշեց որոնք Հ.Հ.Շ.-ը մղած էին գործակցութեան, միասնականութեան քայլեր առնելու դէպի Հ.Յ.Դ.-ը, եւ որոնք սակայն փափաքելի արդիւնքին յանգած չէին:

Երկու ելոյթներուն յաջորդեց հարցումներու բաժին մը, զոր վարեց Կարպիս Քորթեան: Հոն եւս շեշտուեցաւ Ղարաբաղի իշխանութեան կողմէ գործօն արտաքին քաղաքականութիւն վարելու անհրաժեշտութիւնը որուն առաջին քայլը պիտի ըլլար բանակցութիւններու մասնակցութիւնը:

Հարց տրուեցաւ թէ ինչո՞ւ մինչեւ այսօր Հայաստան պաշտօնապէս ճանչցած չէր Ղարաբաղի հանրապետութիւնը: Գ. Նահնազարեան բացատրեց թէ ատիկա զուտ քաղաքական քայլ էր ու ոչինչ կը փոխէր դէպքերու ընթացքին մէջ: Կարեւորը այն էր որ այդ քայլը առնուէր այն պահուն որ յարմարագոյնը կ'ըլլար, քաղաքական առաւելագոյն օգուտը ապահովելով:

Այլ հարցումներով շօշափուեցան Սահմանադրութեան պատրաստութեան, Իրանի հետ քաղաքական յարաբերութիւններու վերաբերող մարզեր:

Տեղական անփութութեան ու անհեթեթութիւններու ընդհանուր կացութեան մէջ որուն ներկայի տագնապալի իրավիճակով ճարահատութեան ու շուարումի երանգ մըն ալ խառնուած էր, ապահովութիւն ներշնչող էր Յունիս 16-ի երեկոյթը. ան առիթ տուաւ լուրջ, արդամաբանող ու ամէնէն ծանրակշիռ հարցերուն մասին իսկ առանց կիրքի կամ ամբոխավարութեան արտայայտուելու հայրուա-դէպ յատկանիշին տէր պատասխանատուներու ներկայութիւնը վայելելու. բան մը որ չափազանցութիւն չըլլար ըսել թէ արժանիքներու մեծագոյններէն մէկը պէտք է նկատել ամէն առնման ու չափանիշ չփոթած մեր ներկային մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

M. A. P. E. S. A.
(Mission d'Aide Psychologique aux Enfants Sinistrés d'Arménie)

RETOUR D'ARMENIE

Je viens de rentrer d'Arménie où j'étais invité par le Ministre de la Sécurité Sociale et du Travail à un symposium qui s'est déroulé du 20 au 26 mai 92 sur le thème de : «*La réhabilitation médicale, sociale et professionnelle chez les handicapés après le séisme du 7 décembre 88*».

J'étais programmé pour intervenir lundi 25 mai sur le thème «*Théorie Psychosomatique et prise en charge des enfants traumatisés par le séisme du 7/12/88*». La discussion a été animée dans la mesure où beaucoup demandaient des précisions sur la prise en charge, le suivi et les résultats. Le Ministre notamment, Monsieur Achod Yessaian, a demandé à nous voir avec le groupe de tous ceux qui avaient collaboré avec nous lors de la mission Médecins du Monde et nous a promis la réouverture de nos centres de Léninakan et de Spitak, avec mise en place d'une rotation des psychothérapeutes de Erévan et la collaboration des thérapeutes locaux. Les deux collègues que nous avons formés en France cette année sont très attendus pour cette collaboration.

Grâce aux dons des particuliers, recueillis après la série d'articles dans «*Haratch*», nous avons pu aller jusqu'au bout du stage 91-92. Par contre si nous ne disposons pas de la même somme pous 92-93 nous serons obligés de clore notre mission faute de moyens pour continuer!...

Le Symposium nous a permis de prendre contact avec tous ceux qui œuvrent dans le même sens et dans le même esprit.

A signaler la découverte par des intervenants français de Médecins Sans Frontière, qui sont encore sur place, d'institution-ghettos pour orphelins handicapés mentaux où les conditions sont pires qu'en Roumanie! L'Educateur belge de MSF qui s'en occupe nous a affirmé que ces centres existaient depuis longtemps et, que depuis le séisme il y a eu un afflux d'enfants ou de jeunes abandonnés. Les enfants en bas âge notamment étaient entravés sur leur lit depuis des mois à tel point que leurs membres inférieurs se sont atrophiés et qu'ils sont devenus des infirmes définitifs de ce fait. La plupart subsissaient des sévices corporels de la part d'un personnel absolument incompétent et sous-payé, qui jouait en réalité le rôle de garde-chiourne. Le handicap mental est toujours considéré en Arménie, par beaucoup de familles, comme une tare honteuse à cacher !

J'ai rencontré également un des jeunes psychiatres affecté à l'un de ces établissements et qui, devant ma réaction outrée face à une telle situation, réaction dont j'ai fait part devant tout le symposium, m'a dit que faute de moyens ils étaient obligés d'accepter un tel personnel et que la plupart des psychiatres qui étaient affectés à ce genre d'établissements démissionnaient au bout de trois mois!...

Par ailleurs comme nous l'a précisé l'Educateur de MSF, la plupart des enfants qu'il avaient vus n'avaient rien à faire dans ce genre d'institution, leur seule «tare» étant d'être orphelins!...

J'en ai profité pour clamer haut et fort que notre mission de formation des thérapeutes, pour la prise en charge des enfants avec des méthodes efficaces, s'avérait indispensable pour éviter que les enfants abandonnés, faute de soins, n'échouent dans de telles institutions, qui heureusement sont appelées à disparaître.

Du fait de l'arrêt de la mission MDM la prise en charge des enfants des zones sinistrées a dû effectivement s'interrompre et le Ministre a lui-même souligné que celà a constitué un deuxième traumatisme pour ces enfants qui, à nouveau, ont présenté des signes de désorganisation!...

Il pense que l'envoi de deux stagiaires par an en France est très bénéfique et doit se poursuivre autant que faire se peut pour avoir un personnel suffisamment compétent en Arménie et éviter les abérrations des institutions-ghettos que nous avons signalées...

Doit se poursuivre également la venue d'intervenants français sur place pour superviser le travail des thérapeutes.

Le Ministre a précisé, sur proposition de l'équipe déjà en place, que les thérapeutes qui travailleraient dans les centres de Erévan devront fournir obligatoirement des vacations, à la charge de l'Etat, dans les dispensaires des zones sinistrées.

Il faut à tout prix que nous les soutenions par tous les moyens.

Le Ministre nous a promis un article à faire paraître dans les journaux de la diaspora pour soutenir notre action.

Espérons que tout celà portera ses fruits et que nous pourrons continuer à accueillir des stagiaires et aller nous-mêmes sur place. Il y va de l'avenir de toute une génération d'enfants traumatisés aussi bien par le séisme que par les massacres de Soumgaït, de Bakou et des zones frontalières : plus de 60.000 d'après les statistiques du Ministre lui-même!

Dr. Vahan YEGHICHEYAN
Trésorier de la M.A.P.E.S.A
8, rue des Déportés
23200 AUBUSSON

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ

Հայաստանի մէջ կը շարունակուի մէկ կրամ ոսկիի հանգանակութիւնը՝ ի նպաստ «Հայաստան» հիմնադրամին: Արդէն հաւաքուած է 3 քկ. 910,25 կրամ ոսկի, որ այլ արժէքներու հետ կը կազմէ 4 միլիոն 90 հազար 312 ռուբլիի գումար:

***

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻՆ

Վրաստանի Ախալքալաքի շրջանի 16 գիւղերու բնակիչները Արցախ ղրկած են մեծ քանակութեամբ ալիւր, հացահատիկ, գետնախնձոր եւ մաղութ: Անոնք զոհերու եւ վիրաւորներու ընտանիքներուն ֆոնտին ալ փոխանցած են 20 հազար ռուբլի:

***

«ԲԱՔՈՒԻ ՋԱՐԴԵՐԸ» ԳԻՐՔԸ

Երեւանի «Նարեկացի» հրատարակչութենէն լոյս տեսած է «Բաքուի ջարդերը» գիրքը, որ 1990 Յունուար 13 – 19-ին կատարուած ջարդերուն առնչուող վաւերագիրներ, ականատեսներու պատմածներ, մամուլի արձագանգներ կը մեկտեղէ: Գիրքը պատրաստած են Իրինա Մոսեսովա ականատես) եւ Ալլա Յովնանեան:

***

ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ ԳՈՒՊԱ

«Նոյի Տապան» ընկերութեան նախաձեռնութեամբ եւ «Փիւնիկ» միութեան օգնութեամբ աղէտի գօտիէն հաշմանդամ երախաներ Գուպայի Խոսէ Մարտի մանկական միջազգային ճամբարը մեկնած էին եւ Գուպայի մասնագէտ – բժիշկներ փրոթէզներ պատրաստած էին անոնց: Այս տարի եւս խումբ մը երախաներ կը հանգստեան եւ կը բուժուին վերոյիշեալ ճամբարին մէջ:

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Սէր մը, որ ան կը գտնէր տանիքներուն ու ճամբաներուն վրայ, ծանօթին ու անծանօթին: Գուցէ քիչ մըն ալ կը նախանձէր, վասնզի Արշամ ծայր աստիճան ազատութեամբ կը խօսէր Արմինէի հետ, մինչդեռ ինք կը գոհանար զայն դիտելով, երկար ակնարկի մը մէջ սիրելով անոր նուրբ երիտասարդութիւնը:

– Մտի՛կ ըրէ, ըսաւ յանկարծ Արշամ, գործերնիս յաջողածին պէս՝ աշխատանքս կը ձգեմ ու քանի մը օր կը պտըտինք ու կը զուարճանանք: Քիչ մը դրամ ունիմ՝ կը ծախսենք: Շարժանկարի երբեք գացա՞ծ ես...

– Ո՛չ, պատասխանեց անփոյթ, բայց մտքերը այլուր էին:

– Զարմանալի՛ է, պէ, յարեց Արշամ, ուրեմն քեզ տեղ մը չեն տանիր: Ամբողջ օրը ի՞նչ կ'ընես տունը...

– Կը կարդամ, կը գրեմ, ըսաւ մեղմօրէն ; էն քիչը հարիւր գիրք կարդացի գալէս ի վեր: Եթէ ձանձրանամ՝ քիչ մը դուրսերը կը պտըտիմ...

– Անմիջապէս նկատեցի, որ ամբողջովին փոխուած ես, աւելցուց Արշամ՝ յեղակարծ լրջութեամբ մը դիտելով զինքը, տարեց մարդու պէս ծանրախոհ ես, խընդալը ի՛նչ է չես գիտեր: Մարդ երկու անգամ երիտասարդ չըլլար, գիտցած ըլլաս...

– Ծերերու խօսք է ատիկա, ըսաւ ինք, ամէն մարդ իր ուզած ձեւով կը գործածէ իր երիտասարդութիւնը: Ընդհակառակն երիտասարդը ես եմ, ըսաւ բուռն ձայնով մը ու զարմացաւ իր ըսածին վրայ, քու բոլոր շարժումներդ ու խօսքերդ պատանեկան ոչինչ ունին: Շատ աճապարանքը լաւ չէ, մարդը կանուխէն կը ծերացնէ: Մինչդեռ դուն, յարեց յամառութեամբ նայելով անոր աչքերուն, արդէն միւսներուն հետ ես, անոնց որ այլեւս ոչինչի կը հաւատան ու ամէն ինչի կ'ուզեն արագութեամբ տիրանալ...

Ու անգամ մը եւս զարմացաւ իր իսկ արտասանած խօսքերուն վրայ: Տեղ մը կարդացած ըլլալու եմ, ըսաւ մտովի: Կորանցուցած ըլլալով բարձրաձայն իր մտածումները բանաձեւելու սովորութիւնը, ամիսներէ ի վեր լռութեամբ որոճացած ըլլալով իր սպասումներն, յուզումներն ու անձկութիւնները, – իրապէս տարօրինակ կը գտնէր, որ բառերը այդ դիւրութեամբ ու ճշգրտութեամբ կը հոսէին: Մէկէն հոգին խախտած էր իր թմբիրէն ու մտածումը կ'արշաւէր: Երբեք չէր կրցած երեւակայել թէ իր ընթերցումները կրնային այդ աստիճան ազդած ըլլալ վրան:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Արշամ վարանելով ու ինք զգաց թէ արագութեամբ կը վերատանար անոր ներքին կեանքին վրայ՝ իր ունեցած հեղինակութիւնը, պարզապէս քեզի պէս հըպարտ չեմ ու չեմ արհամարհեր միւսները...

Այլ ձայնը կը մատնէր հոգւոյն անձկութիւնը: Հապճեպով փողկապը կապեց, խոզանակեց բաճկոնն ու վերարկուն ու գլանիկ մը վառելէ առաջ դիտեց զինքը: Ու առանց փոխանցումի էր, որ սկսաւ պատմել, հազիւ փողոց իջած: Կը քալէր գլուխը հակ, երկու ուսերուն միջեւ ու բառերը դժուարութեամբ կը քակուէին շրթունքներէն,

– Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հասնելէն յետոյ՝ դուն մէջտեղը չկայիր, ըսաւ մեղմօրէն: Կիլիկեցի Պետրոսին հետ Ֆրանսական հիւանդանոցը աշխատանք մը գտանք: Հայ երիտասարդ հիւանդապահուհի մը կար, որ մօրը հետ կ'ապրէր: Այս վերջինը եւս կ'աշխատէր հարուստ սուրիացիի մը տունը: Ու ուշ գիշերներուն միայն տուն կը վերադառնար...

Ինք բացարձակապէս չէր հարցուցած թէ ի՞նչպէս տեղի ունեցած էր այդ դէպքը: Խուլ լռութեամբ մը մտիկ կ'ընէր զայն ու սիրտը զանգակի մը պէս կը հնչէր: Ու տերեւի մը պէս սկսաւ դողդողել՝ երբ անիմանալի խաղով մը իր երեւակայութիւնը Արուսեակին դէմքը տուաւ այդ հիւանդապահուհիին:

– Երկրորդ յարկը սենեակ մը վարձած էինք, Պետրոսին հետ, նոյն տանը մէջ: Երբ Յոլակը գիշերային հսկողութիւն չունենար՝ երեկոները միասին տուն կը դառնայինք: Բայց կիլիկեցի Պետրոսը շուտով ձգեց մեզ հայրենակից ընտանիքի մը պատճառաւ, որոնց տունը կ'ընթրէր: Յոլակ ինծմէ քանի մը տարու մեծ էր թէեւ, բայց այնքան չէն ու տղայական բնաւորութեամբ, որ այդ տարիքի տարբերութիւնը չէր նեղեր զիս...

Վայրկեան մը կանգ առաւ ճամբուն մէջտեղը ու քիչ մնաց, որ նայէր անոր աչքերուն: Այլ վերստին ակնարկը խոնարհեց, կարծես թէ յանցապարտ ըլլար:

– Անոյշ եւ ուշիմ աղջիկ մըն էր: Ու լաւ համբաւ մը ունէր թէ՛ հիւանդանոցին եւ թէ՛ թաղին մէջ: Ու արդէն ամէն մարդ զիս տղու տեղ կը դնէր, Յոլակը առաջինը: Երբ իրիկունը հաճելի ըլլար՝ միասին պարտէզներուն կողմը կ'երթայինք ու մանուկներու պէս կը վազէինք իրարու ետեւէ: Վերադարձին առանձին տուն կու գայինք սակայն: Մայրը սկսած էր կասկածիլ արդէն: Բայց ես սկիզբները գէշ մտածում չունէի: Մեծ հաճոյք մը կը զգայի անոր ներկայութենէն ու այդքան միայն...

– Միշտ այդպէս կը սկսի հաւանաբար, ըսաւ ինք մտովի:

(Շար. 30)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Աշոտ Սերճանեան, Պր. Յովհ. Սերճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Սերճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Սերճանեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խտըշեան)

մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Սերճանեան, Խտըշեան, Յովհաննէսեան, Նարբեան, Շահրիկեան, Ճիւհերեան, Սահակեան եւ Պերթոլոծի գերդաստաններու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Կիրակի, Յունիս 28, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75002 Paris
Tél. : 42 77 30 00

PAPIERS D'ARMENIE

ŒUVRES SUR PAPIER

Karen AGHAMIAN
Ararat PETROSSIAN
Evguenia SARKSSIAN

Vernissage le Mardi 30 Juin à 19h

Exposition du 30 Juin au 26 Juillet ouvert du mardi au samedi de 14h à 18h30

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUÉ

En décembre dernier, la Croix Bleue des Arméniens de France déclenchait «l'opération Arménie» afin de venir en aide pendant la période hivernale au peuple d'Arménie et du Karabagh. Cette action d'envergure, à travers toute la France, a permis de récolter la somme de 1.300.000 Frs. Rapidement l'Arménie et le Karabagh bénéficient de vivres et de médicaments. Le premier avion affrêté en janvier dernier comprenait 17 tonnes de nourritures. Entre Février et Avril 68 tonnes de denrées alimentaires, de médicaments, et de matériels médicaux, devaient permettre à la population du Karabagh de «tenir» jusqu'au printemps. Le dernier avion affrêté par la Croix Bleue a décollé de Roissy le 12 juin dernier, à son bord, farine, sucre, chocolat, fruits secs, médicaments et vêtements, pour un total de 33 tonnes. Ce dernier envoi, clôture le compte d'aide alimentaire de «l'opération Arménie». La Croix Bleue des Arméniens de France remercie toutes les personnes qui ont apporté leur contribution à cette opération.

Sachant que l'Azerbaïdjan continue d'imposer un blocus à l'Arménie et au Karabagh depuis de nombreuses années en ruinant totalement le pays et mettant ses habitants dans un état de sous-nutrition alarmant, la Croix Bleue des Arméniens de France dans un souci permanent s'emploie de continuer ses actions envers ses frères d'Arménie et du Karabagh.

Elle déploie toute son énergie pour récolter fonds et denrées alimentaires auprès des ministères, conseillers régionaux, entreprises et particuliers. Un peuple entier se bat contre la faim et la guerre. En continuant de soutenir la Croix Bleue des Arméniens de France vous permettrez à trois millions et demi d'habitants de «vivre».

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Յունիս 28, կը պատարագէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Նոր Հովեւը Հոլիւ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Զինքը ժողովուրդին պիտի ներկայացնէ եւ ծանօթացնէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Շաւիլի հայ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint-Bazile, Marseille

Ուրբաթ, Յունիս 26, ժամը 20.30-ին

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի պատիւ Երեւան քաղաքի պատուիրակութեան գլխաւորութեամբ քաղաքապետ՝
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան հեռաձայնել Մշակոյթի Տուն, ժամը 13-էն 19.-

91-50-15-09

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ովսաննա Ուլուսուզեանին՝ իր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Աբրահամ Ուլուսուզեանի մահուան առթիւ։

Այս տխուր առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի՝ Պր. Կորիւն Բարխեանէ 500 Ֆր., Օր. Ժաննա Զիլինկիրեանէ 200 Ֆր.։

**

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն — Թ'Անթուանի Սուրբ Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Մարիամ Պաքքալեանի (ծնեալ՝ Հելվաճեան) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Ազատնի Մորուքեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պիւքիճեան 400, Տէր եւ Տիկին Ժան Սարգիսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Գալընպաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Քիզիրլեան 100, Պր. Զենոբ Պաթթալեան 100 Ֆ.։

Յովհաննէս - Ժան Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Յակոբ Կիւզէլիւքիմեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան եւ Լուիզ Գեպէճեան եւ զաւակները 200 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine, pour la période du 10 Juillet au 02 Août 1992 :

1 *ASSISTANT SANITAIRE*
ou 1 *ETUDIANT EN MEDECINE*
3e *Année validée*
(1ère année 2ème cycle)
ou 1 *ASSISTANT SOCIAL*
ou 1 *INFIRMIER DIPLOME D'ETAT*
Envoyer votre candidature au:
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր միօրեայ դպրոցին 1992-1993 տարեշրջանին համար կը փնտռէ հայերէն դասաւանդող մը, ֆրանսերէն լեզուին ալ ծանօթ։

Հեռաձայնել. —
45-84-57-18
ժամը 19-էն 21։

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	1050 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	2100 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions
Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 28-ին

- Ճաշի սպասարկութիւն՝ ժամը 13-էն սկսեալ.
- Մրցանակաբաշխութիւն՝ ժամը 15-ին։

Երաժշտական յայտագրին կը մասնակցի
Մ Ա Ր Թ Է Ն Ե Ո Ր Կ Ա Ն Ց

1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
ACCES : Autoroute A3 Sortie Villemomble — Le Raincy
SNCF : Gare de l'Est — BONDY — Pavillon s/Bois

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԽՕ — ՔԱՇԱՆ

Պանեխօ — Քաշանի Միօրեայ Վարժարանի ամավերջի հանդէսը՝

Յունիս 28, ժամը ճիշդ 14.30-ին

Մասնակցութեամբ՝
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

Théâtre Victor Hugo
14, ave. V. Hugo, 92220 Bagneux

**

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ — ԳՈԼՈՄՊԻ ԵՒ ԳՈԼՈՄՊԻ ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Միօրեայ վարժարանի

Կիրակի, Յունիս 28, ժամը ճիշդ 16-ին
Salle Municipale de Bois-Colombes
« Jean Renoir »
Villa des Aubépines,
35, rue du Général Leclerc

Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ ուսուցչուհիներ՝
ՏԻԿԻՆ Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
եւ
ՏԻԿԻՆ Պ. ԵՏԷՔՃԵԱՆԻ

HISTOIRE DES RELATIONS entre la France et l'Arménie

COLLOQUE

le Samedi 27 Juin

à la Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN
18, rue Louis Tourte
69410 CHAMPAGNE-au-Mont-d'Or

Journée animée par Janine PALOULIAN
— Journaliste —

PROGRAMME :

9h Accueil, 9h15 Ouverture, 9h30 Arméniens et Français dans l'histoire : des valeurs partagées. *Gérard DEDEYAN - Historien*, 10h15 Débat, 10h45 Pause, 11h Les relations arméno-franques à l'époque des Croisades. *Claude MUTAFIAN «La Cilicie au Carrefour des Empires» Ed. Les Belles Lettres*, 11h45 Débat, 12h15 Déjeuner, 13h30 Les négociants arméniens en France au XVIIème siècle : *Raymond H. KEVORKIAN*, 14h15 Débat, 14h45 Pause, 15h15 La communauté arménienne en France : *Martine HOVANESSIAN - Anthropologue. «Le lien communautaire». Ed. Armand Collin*, 16h Débat, 16h30 Clôture et signature des livres par les auteurs-intervenants.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 25

JEUDI
25 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.826
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNEE — No 17.826

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՊՈԼԻՍ ԺԱՄԱՆԵՑ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը Պոլիս կը մեկնէր մասնակցելու համար Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցութեան ժողովին:

Ստորեւ ժամանումին մանրամասնութիւնները («Մարմարա», Յունիս 24):

*

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Երեքշաբթի (Յունիս 23) իրիկուն ժամը 20.30-ին Հայաստանի նախագահական սաւառնակով Պոլիս ժամանեց, իրեն հետ ունենալով Արտաքին փոխ-նախարար Արման Նաւասարդեանը, նախագահական խորհրդական Կարէն Սարդարեանը, Արտաքին նախարարութեան Թուրքիոյ բաժնի պատասխանատու Մուրատ Պուճուլեանը, Հայաստանի Մոսկուայի ներկայացուցիչ Ֆէլիքս Մամիկոնեանը, Նախագահի օգնական Ռուբէն Շուգարեանը: Հայաստանի Նախագահը Եշիլգիւղի օդակայանը դիմաւորուեցաւ կարճ ու պարզ հանդիսութեամբ մը, ապա ուղղաթիռով առաջնորդուեցաւ Չըրաղան պանդոկ:

«Մարմարա», խմբագրապետ Ռ. Հատտէճեանէ, լուսանկարիչներ Այք. Հատտէճեանէ եւ Գէորգ Պ. Յակոբեանէ բաղկացեալ երեք հոգինոց կազմով մը մօտէն հետեւեցաւ այս պատմական այցելութեան: Տեղական մամուլի թղթակիցներուն ու լուսանկարիչներուն համար իսկ ծայր աստիճան հետաքրքրական ու անսովոր տեսարան մըն էր որ պարզուեցաւ, երբ ժամը 20.30-ին դանդաղ կշռոյթով վայրէջք կատարեց ու պատուոյ շէնքին դրան առջեւ մօտեցաւ «Հայաստան» շքեղ սաւառնակը: Հանդիսութիւնը կը կատարուէր մեծ պատուոյ դահլիճին առջեւ, որ հիանալի կառոյց մըն է:

Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը դիմաւորելու համար օդակայան եկած էին Պոլսոյ կուսակալ Հայրի Գոզաքճըօղլու եւ Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը: Պատուոյ սրահին առջեւ, երկու անջատ վայրեր, Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան Միութեան մասնակից միւս երկիրներու կողքին, պարզուած էր Հայաստանի Նախագահինը:

Հայաստանի սաւառնակը երբ վայրէջք կատարեց, շրջան մը ըրաւ օդակայանին մէջ, ապա դանդաղ մօտեցաւ կարմիր գորգերու ծայրը զետեղուած սանդուխին: Սաւառնակին մէկ կողմը խոշոր լատինական տառերով «Armenia», միւս կողմն ալ հայկական հսկայ տառերով Հայաստան գրուած էր: Երկուքին առջեւ կը տեսնուէր Հայաստանի զինանշանը, իսկ պոչին վրայ ալ Հայաստանի դրօշակին երեք գոյները:

Երբ սաւառնակը կանգ առաւ, բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը սաւառնակ բարձրացաւ ու բարի գալուստ մաղթեց: Ապա դուրս ելան երկու հայ հոթէսներ, նարնջագոյն բաճկոն ու կապոյտ փէշ հագած: Երկու հոթէսներուն մէջտեղէն երեւցաւ Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ ձեռքով ողջունեց զինքը դիմաւորողները, ապա դանդաղ իջաւ սանդուխէն: Կուսակալ Գոզաքճըօղլու բարի գալուստ մաղթեց Նախագահին, որուն ետեւէն կարգաւ կ'իջնէին միւս պատուիրակները: Ծանօթացումի արարողութենէն վերջ, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան սկսաւ քալել դէպի Պատուոյ Դահլիճ, իր երկու կողմերը ունենալով Խորհրդական Կարէն Սարդարեան ու Մուրատ Պուճուլեանը, որուն քովէն կը քալէր Պոլսոյ կուսակալը:

Երբ ներս մտան, Հայաստանի Նախագահը պահ մը առաջնորդուեցաւ դէպի պատուոյ սրահ, ուր տեղի ունեցաւ կարճ հանդիսութիւն մը: Այս ընդունելութեան ընթացքին, մամլոյ ներկայացուցիչները ներս չառնուեցան: Նախագահը բազմեցաւ Կուսակալին հետ կողք-կողքի ու քաղաքավարական քանի մը նախադասութիւններ փոխանակուեցան: Հայաստանի Նախագահը կը խօսէր հայերէն ու իր խօսքերը թրքերէնի կը թարգմանուէին Մուրատ Պուճուլեանի կողմէ:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտնեց, թէ շատ գոհ է, որ կը գտնուի Պոլիս, որուն գեղեցկութեան համբաւը լսած է արդէն: Կուսակալ Հայրի Գոզաքճըօղլու փոխանցեց Պետական Աւագանիին ու Արտաքին նախարարին բարեմաղթութիւններն ու ողջոյնները եւ նմանապէս յայտնեց, թէ շատ ուրախ է Հայաստանի Նախագահը Պոլսոյ մէջ տեսնելէ:

Մինչ թէյ կը հրամցուէր, Կուսակալը հարցուց, թէ Նախագահը թրքերէն գիտէ՞: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պատասխանեց թէ շատ քիչ գիտէ: Ապա հայերէն արտայայտուելով ըսաւ, որ Հայաստան գոհ է Սեւ Ծովեան Գործակցութեան համաձայնագիրը ստորագրելէ եւ կը հաւատայ, թէ այս նախաձեռնութիւնը շատ օգտակար պիտի հանդիսանայ երկու երկիրներու միջեւ գործակցութեան մը առաջին քայլերը հաստատելու գործին մէջ: Տնտեսական յարաբերութիւնները մեզ իրարու պիտի մօտեցնեն, յետոյ կրնանք ամրապնդել մեր միւս յարաբերութիւններն ալ, ըսաւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Հայաստանի Նախագահը աւելցուց, որ վստահ է թէ մօտ օրէն հաճոյքը պիտի ունենայ Երեւանի մէջ ողջունելու Թուրք քաղաքագէտներ ու գործարարներ, ինչպէս նաեւ Թուրք քաղաքացիներ:

Կուսակալը պատասխանեց, որ ամէն ինչ փոխադարձ կը կատարուի: Աւելցուց որ Պոլիս 9 միլիոննոց հսկայ քաղաք մըն է ներկայիս եւ Թուրքիոյ արտածումին ու ներածումին քառասուն տոկոսը կը կատարուի այս քաղաքէն: Պոլիսը սակայն բաց է մեր բոլոր դրացի երկիրներուն, շարունակեց կուսակալը եւ յիշեցուց, որ այս պատճառաւ այս պատմական քաղաքը միշտ եղած է ժամադրավայրը էթնիք հաւաքականութիւններու եւ ունի էթնիք ճոխութիւն մը:

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ապա Մուրատ Պուճուլեանէն խնդրեց, որ մի առ մի ներկայացնէ իր ընկերակիցները: Պուճուլեան կարգաւ ներկայացուց Հայաստանի պատուիրակները, սկսելով Արտաքին փոխ-նախարար Արման Նաւասարդեանէ, թուելով իւրաքանչիւրին հանգամանքն ու պաշտօնը: Երբ կարգը եկաւ Հայաստանի Մոսկուայի ներկայացուցիչ Ֆէլիքս Մամիկոնեանի, Նախագահը միջամտեց ու ըսաւ, որ այս անձը իրեն հետ եկած է անոր համար, որ ան Մոսկուայի մէջ մօտիկ յարաբերութիւններ ունի Մոսկուայի Թուրքիոյ դեսպանատան հետ:

Այս հանդրուանին վրայ կուսակալը ողջունեց բոլորը եւ հարց տուաւ, թէ անոնց մէջ կա՞ն թրքերէն գիտցողներ: Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ժպտելով ու այս անգամ թրքերէնով յայտնեց, թէ երկուքը գիտեն եւ միւսները չեն գիտեր:

Այս կարճ արարողութենէն վերջ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտնեց, թէ կրնան ճամբայ ելլել: Երբ Կուսակալն ալ հաւանութիւն յայտնեց, Նախագահը ժպտելով կանգնեցաւ «օլտու» ըսելով:

Նախագահը եւ իր երեք ընկերակիցները դարձեալ օդակայան առաջնորդուեցան ու հոնկէ յատուկ ուղղաթիռով մը ճամբայ ելան դէպի Չըրաղան պանդոկ: Իսկ երկու պատուիրակներ ալ, Խորհրդական Կարէն Սարդարեան եւ Ռուբէն Շուգարեան ինքնաշարժով առաջնորդուեցան:

Երբ պանդոկ հասան, լրագրողներ շրջապատեցին Կարէն Սարդարեանը, որ գոհացում տուաւ անոնց հարցումներուն: Ապա Նախագահը եւ ընկերակիցները տեղաւորուեցան իրենց տրամադրուած վեց սենեակներու մէջ: Հանգիստի կարճ դադար մը ետք, հիւրերուն ընթրիք մը սարքուեցաւ:

Արտակարգ եռուզեռ կը տիրէր Չըրաղան պանդոկի մէջ, ուր պատրաստութիւններ առաջ կը տարուէին Հինգշաբթիի հանդիսութեան համար: Պանդոկը կը գտնուէր ապահովութեան շատ խիստ հսկողութեան տակ ու կը խուզարկուէին մինչեւ իսկ օտար զբօսաշրջիկներ, որոնք պանդոկին յաճախորդներն էին:

Վերջին վայրկեանին ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, մեծայարգ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ ընկերակիցները Չորեքշաբթի, (Յունիս 24), ժամը 11-ին կարճ այցելութիւն մը պիտի տան Պատրիարքարան, ուրկէ վերջ պիտի երթան Սկիւտար, այցելելու անմահ բանաստեղծ՝ Պետրոս Դուրեանի շիրիմը: Նախագահը փափաքած է ծաղկեպսակ մը զետեղել Պետրոս Դուրեանի դամբարանին վրայ:

Այսօր կէսօրէ ետք ծրագրուած է, որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան տեսակցութիւններ ունենայ Հանրապետութեան Նախագահ Թուրկութ Էօզալի եւ վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլի հետ:

ԱՐՑԱԽ, ՄԱԿ ԿԱՄ ԱՃԱՊԱՐԵԼՈՒ ՀԱՐԿ ՉԿԱՅ...

Ապահովութեան Խորհուրդը Յունիս 22-ին քննած է ՄԱԿ-ի Ղարաբաղէն վերադարձած բանագնացին գաղտնի տեղեկագիրը եւ յայտնած թէ թերեւս կրնայ նախատեսել «երկու շաբաթէն» զինուորական դէտերու առաքումը տեղւոյն վրայ: Բայց, նախ հարկ է սպասել տեսնել թէ ի՞նչ արդիւնք կու տան Մինսկի ժողովին նախապատրաստական նիստերը: Այլ խօսքով, քիչ մը ջարդուեցէք, քիչ մըն ալ արիւն թող հոսի, աճապարելու ի՞նչ հարկ կայ...: «Լը Մոնտ»ի այս լուրին (Յունիս 24) կցուած է թղթակցութիւն մը Ստեփանակերտէն ստորագրուած՝ Գայեանէ Արփիկեան (ծածկանո՞ւն մը) որ բաւական ցնցիչ նկարագրութիւն կու տայ տեղահան բնակիչներու վիճակին: Քսան հազար գաղթական: Մարդ մը՝ Արկադի Ակոնց, 60-ի շուրջ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ մայրը մեռցուցած է «որովհետեւ այլեւս չէր կրնար քալել եւ չէի ուզեր տեղւոյն վրայ ձգել»:

*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յունիս 23-ին, անգամ մը եւս շատ բուռն վէճեր եղած են Խորհրդարանը եւ 7-8 կուսակցութիւն եւ հոսանք (Հ.Յ.Դ., ՀՌԱԿ, ԱԻՄ, ԱԺՄ, Հանրապետական եւայլն) արտայայտուած են եւ նոյնիսկ միացեալ ճակատ մը կազմելու տրամադրութիւն ցուցաբերած: Կը քննադատուի կառավարութեան արցախեան քաղաքականութիւնը եւ Հայաստանի պատուիրակութիւններու զիջողական դիրքը միջազգային ժողովներու մէջ (օրինակ՝ փաստաթուղթեր ստորագրել ուր Ղարաբաղ Ատրպէյճանի մաս կը ճանչցուի): Հ. Յ. Դ. միշտ կը պահանջէ Արցախի Հանրապետութեան ճանաչումը եւ կառավարութեան հրաժարումը:

Ըստ Էնթէրֆաքսի Ատրպէյճանի իշխանութեան գլուխ գտնուող Ժողովրդական Ճակատի մէկ բանբերը յայտարարած կ'ըլլայ, որ իրենք կը նախընտրեն Հայաստանի մէջ Հ. Յ. Դ.-ի իշխանութեան գլուխ գալը, խորհելով թէ աւելի դիւրին լեզու կրնան գտնել: Եթէ ճիշդ է նման

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ»

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ... ԲԱՐԻ՛ ԵԿԱՐ ՎԱՐԴԱՆ

Ձայնը հեռուէն կուգար. երբ կրկնեց զարմացական շեշտով՝ գիտէ՞ք ձեր պաշտպանեալը մրցանքի վերջին հանգրուանին հասաւ, չէ՞ք փափաքիր վերջին ասպարէզին ներկայ գտնուիլ՝ ուրախ սրտով ես ալ նոյնքան զարմացայ:

Քանի մը ամիսներ առաջ, երբ իբրեւ վստահելի թեկնածու, լա՛ւ դաշնակահար, ներկայացուցած էի զինքը, վերապահութեամբ ընդունած էր արձանագրութիւնը կազմակերպիչը: Մոնաքոյի մէջ կայանալիք այս երրորդ համաշխարհային փարպետներու դաշնակի մրցոյթը յատկացուած պիտի ըլլար տասնեւվեց նախապէս ստիճանաւորուած մրցանակակիրներու:

Կանխարգելիչ բնոյթ մ'ունէր ակամայ սկզբնական զգուշը: Ուստի զգացի թէ կասկածամտութեամբ ընդունեցաւ արձանագրութիւնը՝ Վարդան Մամիկոնեան՝ քսանեւմէկ տարու:

Ըստ աւեալներուն յիշուած պայմանները կը լրացնէր, բայց կային ընտրեալներու մէջ աւելի փայլուն աստղեր: Հարկ կա՞ր ընդունելու այս նորեկը. կարծեմ ամենաերիտասարդը:

Արձանագրեց այդ օր, առանց համոզման, սակայն այսօր անժխտելի արհեստավարժ արուեստագէտի արժանիքները կը յիշէր մի առ մի հեռաձայնէն:

Վերջին մենամարտը պիտի մղէր քանի մը ժամ ետք հունգար արուեստագէտի մը դէմ: Հրաւիրեց ներկայ գտնուիլ:

Ջկրցի երկար խօսիլ՝ յուզումս արգիլեց: Ու յաջորդ գիշերն իսկ պիտի լսէի այդ դժուարին մրցանքին բարձրագոյն աստիճանը:

Տրամադրելի միակ մրցանակը: Առաջինը:

Բոլորը ապրեցնելով: Դատական կազմ թէ արուեստասէր ժողովուրդ:

Հաղորդակից դարձնելով զանոնք քու Մոցարթի, Լիսթի թէ Բաբաջանեանի վըճիտ ու վիպական մեկնաբանութիւններուն:

Գիտակից Հայոց աշխարհը մեծապէս պիտի հրճուի քու այս յաղթանակովդ: Արդար յաղթանակ, որ արդիւնքն է ո՛չ միայն ընդոծին, ձիրքերու, այլ առաւելապէս նաեւ ստուգիչ տրամաբանութեան, երաժշտական բարձր զգայնութեան, արհեստավարժի յատուկ յամառ աշխատութեան, ճշգրիտ ընտրութիւններու ու խրոխտ եւ անզուսպ կամքի:

Բոլորը կրցիր միացնել: Եղար կրքոտ առաջին օրէն իսկ, երբ ուշադրութեանդ յանձնեցի սոյն կարելիութիւնը: Յաջողութեան չափաւոր յոյսով: Բայց դո՛ւն ամբողջ էութեամբդ հաւատացիր անոր:

Մշակոյթի ու արուեստի կալուած՝ ուր Հայը միշտ ներկայ է համաշխարհային չափով:

Կեցցե՛ս Վարդան. պարգեւեցիր մեզի արուեստի լորձուն ռազմադաշտին վրայ՝ ոչ նուազ կարեւոր քան միւսները՝ հաղուագիւտ շահուող հզօրիչ յաղթանակ մը:

Գուրգուրոտ ուշադրութեան ու պաշտպանիչ ձեռքերու յանձնելի նուէր մը:

Նուէր էր Հայու այս մրցանակը Թմրկահար Քաթրային որ տեսաւ Վարդան Մամիկոնեանի մօտ՝ անողոք ասպետը՝ իր դաշնակովն ասպարակիր՝ որ պիտի կրնար ուժեղ ոգի մը յայտնաբերել ու պաշտպան հանդիսանալ հայ արուեստի աշխարհին: Ապահովելով հայկական յաղթանակ:

Մաղթանքս՝ նոյնը մնալ:

Լո՛յս, սէ՛ր, կեանք բերելով այն երկար ոլորապտոյտ ուղիին ընդրած զոր պիտի պեղէ անդադար:

Ծրագրեալ նոր յաջողութիւններու մարմաջովն հրկիզուած կամքով:

Բարի՛ եկար Վարդա՛ն, ըսելու միշտ՝ ողջո՛յն յաղթանակ:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, Յունիս 22

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԱՐԱ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Բանաստեղծութեամբ» գիրքին առաջին քերթուածով, որ կը կոչուի «Աշուն», Յարութ Կոստանդեան երկնած է վերջին շրջանի գերիրապաշտ ըմբռնումի, մտածելակերպի ամէնէն յատկանշական կողը: Այսպէս, երբ Փրանսական եւ առհասարակ եւրոպական մշակոյթը իրապաշտ մտածելակերպը մէկ կողմ նետելով գերիրապաշտ գրականութեան հիմերը կանգնեցուց, Կոստանդեան հայկական տունը շինեց այդ հիմերուն վրայ, երբ իր արուեստն ալ բխեցաւ ներաշխարհի ընդերքէն եւ ենթագիտակիցի պոռթկումը եղաւ: Տակաւին շատ երիտասարդ՝

«— Ձիւնի տակ թաղուած որպէս
հունտն անմեռ,
Ապագան այստեղ դեռ չունի՛ անուն՝
Կոչւում է ե՛ւ սէր, ե՛ւ լոյս
վարարուն.
Եւ արդ, սպասո՛ւմ եմ դեռ»:

Ձիւնը հալեցաւ ու Կոստանդեանի հոգիին մէջ թաքնուած ապագան տուաւ արեւուն եւ հայ իրականութեան, իր անունը, եւ եղաւ կոչում, եղաւ բանաստեղծ: Այժմ կարգը մե՛րն է սպասելու նորերուն: Այս մէկը անշուշտ բանաստեղծութեան վերջին փանկն է, իսկ սկիզբը՝

«Աշունն որ անցաւ ոսկեզօծ էր
բոսոր,
Առաւօտները խնկում էին սերկեւիլ.
Վերջին միրգերը քաղեցին այսօր՝
Թուփերին դեռ կան հատիկներ բիլ
Մորմերի որ տրտմութիւն են
բուրում:
— Ես կթե՛լ եմ ամէն քաղցրութիւն՝
Եւ ամբարել եմ անբաժան լեզի՛ն.
Եւ արդ ընդէ՞ր եմ տրտում»:

Ի՛նչ հրաշալի ապրում: Ահա թէ ո՛ւր կրնայ հասնիլ կատարեալին ձգտումը բանաստեղծութեան մէջ: Կոստանդեան՝ որ շատ մը արուեստագէտներու նման եւս նետած է մեկդի ու անով չի տագնապիր, իր մտածումները կը բիւրեղանան դառնալով տիեզերական ու յատկապէս ժայթքելով բնութեան խորքէն: Քաղցրութիւնը անցած է ու մնացած՝ լեզին իր օրերու ասպնեակին մէջ: Կոստանդեանի համար կատարեալին հասնիլը բանաստեղծութեան տուած իր պարտքն է: Ան ոչ մէկ առեն թոյլ տուած է, որ միջակութիւնները տեղ գտնեն իր տողերուն մէջ: Միշտ խոյանք մը կայ դէպի բացարձակն ու կատարեալը.

«Ո՛վ սիգապանծ, սաւառնաթեւ
վեհութիւն,
Թեւերուդ թափը կշռական ու թեթեւ
Չունի՛նք թէպէտ — բայց երազն է
գերիզօր»:

Անկարելիին հասնելու երազային ձըգտումը, ան՝ որ մարդը արծիւի նման իր կռնակին վրայ չի կրեր, որով կարենայ նուաճել աշխարհը, լոյսը, կեանքը, ունի իր բանականութեան ամբողջութեան մէջ: Կայ միտքը, մանաւանդ երեւակայութիւնն ու երազը, որոնց դիմաց ոչ մէկ զօրութիւն բարձրաթիռ է ու նուաճող:

Այո՛, լոյսը նուաճելու եւ ոգջունելու ո՛չ մէկ ցանկութիւն այնքան խոր է, որքան այստեղ՝

«Քանզի գիտեմ անհունօրէն դո՛ւ
միայն կաս

Օրերիս մէջ զերդ բերկրութիւն
արեւադէմ,
Ձի ձայնիս մէջ ճշմարտախօս որպէս
վկաս՝
Կանչեցիր ինձ բսպասումի
խորխորատէն
— Ողջո՛յն քեզ լոյս որ պիտի գաս»:

Կոստանդեան բառին խակական առումով Սփիւռքի հայ այն արուեստագէտն է, որուն թափառականի կեանքը իր գլխաւոր թեմաներէն մէկը եղած է: Ճամբաներու, ճամբորդելու արկածախնդրութիւն մը զոյավիճակ կը դառնայ, վերածուելով իմացական պոռթկումի մը: «Ճամբորդի երգը» բանաստեղծութիւնը մէկդի կը նետէ մարդու մը արկածախնդրական երեւակայութիւնը եւ անորոշութեան վարագոյրին տակ, դեռ անանուն ապագայի մարտահրաւէրը մէջտեղ կը դնէ.

«Ճամբան անվե՛րջ, շուքիս նման՝
Մերթ ետ, առաջ գալիս է ման,
Ճամբան ուրա՛խ, ճամբան տըխո՛ւր,
Որ տանում է — ո՛վ գիտէ ո՞ւր...»:

Ասոր կը յաջորդէ տան մէջ իրական հայրենիք մը գտնելու միակ խարուսիկ երեւակայութիւնը, որ ամոքիչ է նաեւ բանաստեղծին համար, որ մարդոցմէ հեռու եւ օձապտոյտ ճամբաներու աւարտին իր հանգիստը կ'որոնէ միայն իր հարազատ վայրին մէջ՝ տա՛ն.

«Մըթին ու նեղ սանդուխներով՝ ութը
յարկեր երբ բարձրանամ,
Նրբանցքներով նեղ ու մըթին շէնքի
սըրտումն երբ խորանամ,
Ես կը խորհեմ, սենեակիս դուռն
հազիւ բացած,
— Այս է իմ տուն, իմ հայրենիք,
ա՛յս է բոլոր իմ ունեցած...»:

Այսքան պարզ ձեւով նկարագրելով վայրի աշխարհագրական կառոյցն ու ամբողջական իմաստը, Կոստանդեան իր սերընդակիցներու վայրի (տեղի) սարսափը կ'ապրի: Սարսափ՝ որ ամէն սփիւռքահայ գրագէտի մեծագոյն տագնապը եղած է: Այսուհանդերձ, նոյն «Այս է իմ տուն» բանաստեղծութենէն սկսելով, Կոստանդեան՝ սիրոյ եւ երազի (այն՝ թէ առօրեայ իրականութենէն վեր կայ բուն իրականութիւնը անիրականին, որ երազին մէջ խրած է, եւ թէ տեսիլքի աշխարհը աւելի իրական է արուեստագէտին համար) թեմաներէն զատ, մեծ կեդրոնացում ունեցած է հայրենիքի թեմային վրայ.

«Ու քարտէզը Հայաստանի —
Ծովի՛ց ի ծով —
Դէմս է փռում խոցուած սրտին
թոյն ու զօրով...
Սակայն մտքումս քարտէզն հազար
մասի պատռած՝
Որոնում եմ մի հայրենիք, ուր մարդը
չէ մարդից ատուած...»:

Դարձեալ՝ սահեցնել վայրը, նո՛ր վայր մը մարդկային արժէքները բնութագրող: «Աղօթքի պէս սովորական» բանաստեղծութեան մէջ աւելի խօսուն է հայրենիքի թեման, այն մարդուն համար՝ որուն նըշանաբանն էր «Աստուծոյ պէս եղիր զօրծերդ ուրացող»: Սակայն ուրանալ Հայաստանը՝ անկարելի էր.

«Ձի ոչ մի յոյս, եւ ո՛չ մի սէր,

Ո՛չ վեհագոյն վայելչութիւնն այս
վայրերի,
Եւ ո՛չ հեշտանքը քնաքեր,
Ո՛չ մեղեդին ոսկենուագ լոյս լարերի,
Եւ շռայլուած ոչ մի շնորհ,
Ոչ մի հանգիստ ու ապաստան,
Պիտի յուսամ որ մոռանամ քե՛զ
իմ կրօն,
Որ ուրանամ քեզ՝ Հայաստան»:

Հոս Հայաստանը աշխարհագրական այն վայրը չէ, որուն պաշտամունքը խորն է, այլ ան Սփիւռքի Հայու ոգեկա՛ն հայրենիքն է:

Խօսելով Կոստանդեանի նամակներուն մասին, պէտք է յիշել որ հոն նոյնքան հարազատ է տագնապը որքան գրականութեան մէջ: Արդարեւ, միշտ Հայու (անձի) կարօտը ունի, ինք՝ որ կամաւ հեռացաւ միջավայրէն: 1957 Դեկտեմբեր 15-ին, Բարգէն Պօտոսեանին ուղղուած նամակի մը մէջ ան կը գրէ. — «Գիտես արդէն, որ ես Փիզիքապէս զօրեղ չեմ, եւ իմ ունեցած ուժերս արդէն մեծագոյն մասով սպառում են գրական աշխատանքի մէջ — որից վերջ, նամակ գրել իսկական չարչարանք է, իսկ չգրելը՝ նոյնքան տաժանելի խղճի խայթ՝ մանաւանդ երբ բարեկամ եւ սիրելի մի անձի խօսքն է անպատասխան մնացել: Գուցէ դու այս բոլորը աւելորդ բարդութիւններ համարես, այդ պարագային կ'ուզեմ որ մասնաւորապէս ու մանրամասնօրէն յիշես թէ ինչ ասել է՝ լինել մենա՛կ, անհունօրէն մենակ, զգալ ինքզինքն անընկեր, լքուած, դատապարտուած մեկուսացման: Չունենալ մէկը որի հետ կարելի լինի երկու վայրկեան լըջօրէն խօսել, միտքեր փոխանակել, հրճուել ու խանդավառուել մէկը միւսի աշխատանքով, փոխադարձ անկեղծութեամբ, հասկացողութեամբ. փոխադարձ համակրանքով համակուել»:

Ասկէ 35 տարիներ առաջ գրուած նամակը մէկ արդարացում ունի միայն, այն՝ թէ այդ մինակութիւնը եղաւ բեղնաւոր ու բերրի, եւ հովերը երբ եկան, ապագան իր անունը լսած էր:

Յարութ Կոստանդեան, որ առանց մնաք բարով ըսելու 13 տարի առաջ ընդմի՛շտ բաժնուեցաւ մեզմէ, վայրը գտնելու վըճռականութեամբ իր պատգամը փոխանցեց եկող սերունդներուն.

«Դուք պիտի գաք — գալիքի մէջ
հասուն մի օր՝
Ու վայելէք վաղուց ազատ
հող ու երկիր.
Երբ մենք արդէն անդորրութեան
մէջ անսովոր՝
Լինենք լուսէ մի յիշատակ. կամ
լոկ մոխի՛ր»:

Լոս — Անճըլըս

ՁԳԱՑԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ ԻՐԱՊԱՇՏ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

«Հայաստանի օժանդակութիւն» բացատրութիւնը այնքան բազմաբնոյթ գործունէութիւն մը բնորոշելու համար կը գործածուի որ, առհասարակ դադրած է նոյնիսկ բառացի իմաստը արտայայտելէ. «օժանդակութիւն» պիտակը կը տրուի անձնական զբօսաշրջական այցելութիւններէ մինչեւ առեւտուրի ախորժակով հասակ առած ձեռնարկներու: Հայաստան ինչպէս շատ մը մարզերու, «գործ անենող»ի, «բարերար»ի անկատար տենչեր գոհացնելու եւս բաց դաշտ է: Ոչ ոք կը հետաքրքրուի թէ «օժանդակութիւն» ի՛նչ կը նշանակէ մէկուն կամ միւսին համար եւ ոչ մէկ հակակշռի կ'ենթարկուին այդ գործունէութիւնները: Ա՛լ աւելորդ է ըսել թէ ոչ ալ — ներսէն կամ դուրսէն — հոգ տարուեցաւ յիշեալ ձեռնարկները կարգաւորելու, կազմակերպելու: Ու այս տառացիօրէն «լքուած» դետնին վրայ ամէն մարդ կ'ընէ ի՛ր ճիշդ ու օգտակար նկատածը... իրե՞ն թէ Հայաստանի կամ Հայաստանցիին համար, տարօրինակ է այդ ալ ոչ ոք սիրտ ունի հետաքրքրուելու: Կատարուածին — նոյնիսկ երբ իսկապէս դրական է — հանդէպ անտարբերութիւնը սնուցանողներն ալ, կամայ թէ ակամայ, նոյն ոլորտին ներկայացուցիչները կ'ըլլան յաճախ. անոնք որոնք կը յաջողին երեւակայել մինչեւ ամէնէն անհեթեթ ծրագիրները — միշտ ի սէր Հայաստանի —, կամ անոնք որոնք կը պարտադրեն երկարաբաղատում ճառեր մտիկ ընել իրենց օգտաշատ գործունէութեան մասին որոնց ոչ ապացոյցը կրնայ ունենալ խօսակիցը, ոչ ալ դիմացինին լրջութենէն կասկածելու պատճառներ. այդ պատճառները կամաց մը կը յայտնուին ընդհանրապէս հայրենասիրական ելոյթին վերջին մասին մէջ, երբ որեւէ տեսակի գործունէութեան վերաբերող արտայայտութիւն կը կապուի Սփիւռքէն Հայաստանի կատարուելիք օժանդակութեան պարագայի մը. անպայման իրենք կ'ըլլան անոր լաւագոյն, ամենավստահելի, ամենագործօն, ամենա..., ամենա... միջնորդները. ու ամէն ճառի եւ հայրենիքին, իր ժողովուրդին օգնելու մարմաջով յորդուն այս կարգի ամէն ելոյթի հետ կը շեշտուին ափսոսանքը, յուսախաբութիւնը եւ նոյն համեմատութեամբ նաեւ անվստահութիւնը, անտարբերութիւնը:

Ձկա՞ն «օժանդակութիւն» հասկացութիւնը իր նախնական իմաստին մէջ պահելու յաւակնողներ. չկա՞ն այդ նպատակին ուղղուած գործունէութեան մը օրակարգին վրայ նախ եւ առաջ անհրաժեշտը պետեղողներ ու յետոյ միայն իրենց անձերը: Կա՛ն անշուշտ: Բայց խժաձայնութեան ընդհանուր տիրապետութեան մէջ, դժուարաւ կը յաջողին — կամ չեն յաջողիր — տեղ հասցնել իրենց ձայնը:

Այս բոլորին անդրադառնալու պատճառ եղաւ երեւոյթ մը որուն հրաւէր ուղղած էր «Քոմիէ բասիոն Արմէնի» կազմակերպութիւնը. անոնց գործունէութեան մասին հատ ու կենտ տեղեկատուութիւններ կարելի չէ որ կատարուածին մասին լրիւ գաղափար մը տուած ըլլան Հայաստանի օժանդակութեան կարօտ մարդերուն հանդէպ տակաւին անկեղծ հետաքրքրութիւն ունեցողներուն:

Ցիշեալ կազմակերպութեան մտահոգութեան առարկայ է յատկապէս աղէտի գօտին. առաջին օրերու թափով կը շարունակուի գործը, հակառակ անոր որ երկրաշարժէն ետք շատ ու շատ տաք ու պաղեր անցան Հայաստանի ու անով հետաքրքրուողներու խանդավառութեան վրայէն: Ասոր առաջին ապացոյցութիւնը կը գործեն Հայաստանցի երախաներու, պատանիներու գունաւոր նկարներով թափանցիկ բազմաթիւ թղթապանակներ ուր խըտացուած են ենթակային մասին ամփոփ տեղեկութիւններ. այդ թղթապանակները Յունիս 18-ի երեկոյեան Եան'ց ակումբի սրահի մուտքին սեղանի մը վրայ ցրուած, կը սպասէին հետաքրքիր ակնարկներու եւ մնայուն հետաքրքրութիւններու: Հարկ կա՞յ ըսելու թէ այդ թղթապանակները լեցուն էին խրարմէ ախուր, սիրտ ցնցող նշումներով, որոնք սակայն յուսաբեկութեան ոչ մէկ հետք կը մատնէին: Հոն ամփոփ, շատ ամփոփ տողերով պատմըւած էին ամբողջ ողբերգութիւններ որոնց բոլորին մեկնակէտը 1988 Դեկտեմբեր 7 թուականն էր: Այդ տողոց ամէն մէկուն պարագան լուռ հրաւէր մըն էր հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ կամուրջներ երկարելու ու տէր, հովանաւոր կանգելու անտէր ու նեղ կացութեան մէջ մնացածներու: Անդին, ուրիշ սեղանի մը վրայ նոյնպիսի թղթապանակներէ բաղկացած հսկայական թղթածրար մը ամ-

փոխած էր արդէն խնամակալ մը դառած -- ներու թերթիկները: Այդ հովանաւորներուն միջեւ կային հայկական ու ֆրանսական անուններ: Անոնք ստանձնած էին ամսական որոշ գումարի մը յատկացումով կարելին չափ թեթեւցնել յետերկրաշարժեան Գիւմրիին մէջ ապրող ծնողազուրկ կամ ընտանեզուրկ երախաներու կեանքը: Այդ կամուրջները հաստատելու կամքով շարժման անցած էր «Քոոփէրասիոն Արմէնի»ն որ խմբած էր տասնեակ մը երիտասարդներ:

Անոնց երեկոյթին բացումը կատարեց Ֆրետերիք Նշանեան որ ամիս մը առաջ վերադարձած էր Հայաստանէն, հինգ-վեց հոգինոց խմբակով մը: Կազմակերպութիւնը մանուկներու խնամակալութեան հարցէն զատ, իր պայմաններուն ներած չափով կը փորձէր սատարել Գիւմրիի ու օժանդակութեան կարօտ այլ շրջաններու գործի ու անով ալ տնտեսական կեանքի բարելաւումին: «Գթութիւն» կազմակերպութեան հետ գործակցաբար հաստատուած էր օրինակ կարի աշխատանոց մը Գիւմրի, իսկ սահմանամերձ Վարդենիսի շրջանին Կուտական գիւղին մէջ ուր կ'ապրին Գեղաշէնէն ու Խանլարէն գաղթականներ, զարկ կը տրուէր գործագործութեան: Այս մասին տեսագրութիւն մը ներկայացուեցաւ ուր լայն տեղ տրուած էր Գիւմրիի բնակիչներուն դժուարին առօրեային. բազմաբնոյթ դանդաղներու հիմնական հարցերը ուժանիւթի տագնապն էին ու ապրելու փողոցներու մէջ կուտակումը որ առողջական լուրջ հարցեր կը ստեղծէր, մինչեւ իսկ համաճարակի վախ ներշնչելով: Տպաւորիչ էր տարեց գիւմրեցիի մը հետեւեալ արտայայտութիւնը ուր կ'ար թէ՛ զայրոյթ, թէ՛ վիշտ. «մենք ոչի՛նչ. բայց մեր երեխաները պիտի տարբեր պայմանների մէջ ապրէին: Մեր շրջանի թոքախտի հիւանդանոցը լիքն է թոքախտաւոր երեխաներով»:

Ցուցադրուեցան նաեւ Ֆրանսական հեռատեսիլէն ցոյց տրուած տեսագրութիւններ Ստեփանակերտի նկուղները ապաստանած բնակիչներու կեանքին ու մաքառող ֆէտայիներու մասին: Իսկ վերջին տեսերիզը (40 վայրկեան) որ արձանագրուած էր կազմակերպութեան հիմնադիր-նախագահուհիին՝ Լիլիան Տարօնեանի կողմէ Շուշիի ազատագրումին վաղորդայնին, կը ներկայացնէր շիրակցի երիտասարդներու զօրամասէն ութ զոհերու յուղարկաւորութիւնը: 1988-ի առաջին ցոյցերու հոծ բազմութիւն մը Գիւմրիի հրապարակին վրայ հաւաքուած էր որպէս յուղարկաւոր հրաժեշտ տալու իր քաջորդիներուն:

Ցուցումի, սրտաբեկումի ու գոհունակութեան իրերախառն զգացումներ արթնցնող երեկոյթ մըն էր «Քոոփէրասիոն-Արմէնի»ի պատրաստածը որ վերջ գտաւ խնամակալներու, համակիրներու միասնական ընթրիքով մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՐԱՆԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերոյիշեալ նիւթին շուրջ, Յունիս 6-ին Պրաունշվայկի մէջ խօսեցաւ Հանովրի համալսարանի քաղաքական գիտութիւններու փրոֆէսէօր Պարսիկ Ահմատ Մահրատ՝ տեղւոյն Հոենոս-Արաքս Միութեան հրաւէրին ընդառաջելով:

Գիտնականը որ հազիւ քանի մը օր առաջ վերադարձած էր Իրանէն, ուր կը գտնուէր՝ նիւթեր հաւաքելու համար, նախ տուաւ Միջին Ասիոյ՝ պարսկական մշակոյթի դրոշմը կրող, բայց մեծամասնութեամբ Թրքական ցեղերէ բաղկացած հանրապետութիւններու մէջ Թուրքիոյ եւ Իրանի տարած մրցակցութիւնը՝ հիմնական գիծերով: Յատկապէս կրօնամոլութիւնը կը նսեմացնէ Իրանի կշիռը, ընդգծեց ան: Կրօնամոլութիւնը վախ կը պատճառէ ո՛չ թէ միայն Արեւմուտքին, այլ նաեւ շրջանի պետութիւններուն՝ նոյնաեւ Հնդկաստանին եւ Չինաստանին, տրուած ըլլալով որ այս վերջինները ունին ստուար մահմետական փոքրամասնութիւններ: Նոյնիսկ Ռուսիա վերապահութեամբ կը մօտենայ հարցին, նկատի ունենալով որ շրջանի հանրապետութիւններուն մէջ ապրող ռուս բնակչութիւնը կրնայ վնաս կրել կրօնամոլութեան յետադայ զարգացումէն:

Գալով օրուան նիւթին՝ հիւր գիտնականը խօսեցաւ Իրանի մէջ ապրող Հայերու եւ Ազերիներու ունեցած նշանակութեան մասին: Համեմատաբար փոքր հայ համայնքը կը վայելէ համակրանք ո՛չ թէ միայն մշակութային հնադոյն կապերու, այլ նաեւ Իրան-Իրաք պատերազմին Հայերու բերած նպաստին եւ հայ բժիշկներու այդ առթիւ ցուցաբերած ժրաջան մասնակցութեան բերմամբ: Իսկ Ազերիները՝ թիւով շատ աւելի հզօր քան թէ Հայերը, ունին որոշ կշիռ տնտեսական կարգ մը բնագաւառներու մէջ (ի մէջ այլոց Թեհրանի այսպէս կոչուած բազարականները մեծամասնութեամբ Ազերիներ են), կշիռ որ կ'արթնցնէ բացի գնահատականէ նաեւ նախանձի զգացումներ բնակչութեան որոշ խաւերուն մէջ: Նաեւ բարձրաստիճան հոգեւորականներու՝ այաթոլլաներու շարքերէն ներս կան Ազերիներ եւ Խոմէյնիին յաջորդող Խամենէին ազգութեամբ ազերի մըն է:

Իրանի ներկայ կովկասեան քաղաքականութիւնը բնորոշող ազդակը վերոյիշեալ երկու հաւաքականութիւններու նշանակութիւնը չէ, շեշտեց բանախօսը: Հիմնական ազդակը Հայաստանի հարաւային հատուածին, այսինքն Զանգեզուրին ունեցած ռազմավարական մեծ նշանակութիւնն է Իրանի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան համար: Ըստ երեւոյթի Իրանի քաղաքական շրջանակներուն մտահոգութիւն պատճառած է Պիւլէնտ Էճէվիթի (նախքան Շուշիի եւ Լաչինի անկումը առաջ քշած) յայտնի առաջարկը, ըստ որուն Հայերուն պիտի տրուէր Ղարաբաղին մեծ մէկ մասը՝ ներառեալ ցամաքային նրբանցք մը, որուն փոխարէն Հայաստան պիտի տար Զանգեզուրէն հատուած մը, որով Նախիջեւան եւ անոր հետ Թուրքիա պիտի միանային Ազրբէջանին: Ըստ երեւոյթի նման լուծում մը բոլորովին անընդունելի է Իրանի համար եւ կը հակասէ իր շահերուն:

Հիմնաւորելու համար Իրանի այս դիրքորոշումը՝ փրոֆէսէօր Մահրատ ըրաւ կարճ մէկ պատմականը այսօրուան (հիւսիսային) Ազրբէջանի անուանումին: Այդ շրջանը պարսկական Առրան նահանգն էր եւ երբ մուսաւաթականները 1918-ին անուն մը կը փնտռէին իրենց դեռ ստեղծուելիք հանրապետութեան համար, յարմար տեսած էին ընտրել Իրանի Ազրբէջան նահանգի անունը՝ կարգ մը պատճառներով, որոնց հիմնականը անունին՝ ատենի տակայ պան-Թուրանական ծրագիրներուն բերելիք նպաստներն էին: Անոնք ունէին այն յոյսը որ Երիտթուրքերուն սլացքը դէպի Արեւելք առիթ պիտի հանդիսանար նորաստեղծ Հանրապետութեան միացումին Իրանի Ազրբէջան նահանգին հետ: Երբ համայնավարները իշխանութեան գլուխ կ'անցնէին, հարց կը ծագէր թէ որ անունը պէտք է տրուէր այդ խորհրդային հանրապետութեան: Յարմար կը տեսնուէր պահել «Ազրբէջան»ը, քանի որ այդ մէկը կրնար նպատակայարմար ըլլալ՝ խորհրդային հեռանկարներու համար: Իրանն ալ երբ վերջերս դիւանագիտական կապեր կը հաստատէր Ազրբէջանի հետ՝ իր կարգին չէր պահանջած որ ան ընդունի երբեմնի Առրան անունը, խորհելով որ «Ազրբէջան» անունը նպաստաւոր կրնար ըլլալ իր սեփական հեռանկարներուն համար...:

Ըստ երեւոյթի Իրանի իշխանութիւնները Էճէվիթի առաջարկին ետեւը կը տեսնեն նման հեռանկարներ, ինչպէս 1918-ին: Աւելցնենք որ Ազրբէջանի նորընտիր նախագահ Էլչիպէյին մամուլի յայտարարութիւնները՝ թէ ինքը զօրավիգ պիտի կանգնի Իրանի մէջ ապրող Ազրբէջանցիներուն ազատագրման պայքարին, եւ իր՝ Թուրքեւազերի մերձեցման հեռանկարները յարմար են Իրանի նման մտահոգութիւններ յառաջիկային եւս հիմնաւորելու: Փրոֆ. Մահրատ կը կանխատեսէ նոյնիսկ զինեալ բախումներ Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ, որոնցմէ շրջանի միւս ուժերն ալ խոյս պիտի չկարենան տալ: Ի՞նչ կը պատահի, եթէ Էլչիպէյ Թուրքեւազերի մերձեցումը փորձէ վերածել՝ հողային մերձեցումի: Ի՞նչ կը պատահի, եթէ նոյնինքն Էլչիպէյը եւ իր ժողովրդական ճակատը փորձեն իրենց սեփական ուժերով Ղարաբաղը իրենց հակակշռին տակ առնել եւ չյաջողելու պարագային խնդրեն Թուրքիոյ զինուորական օժանդակութիւնը՝ այս անգամ մերձեցման ծիրէն ներս: Այս եւ ասոր նման հարցումներ կը ցցուէին ունկնդիրներուն ուղեղին մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, իր մահականացուն կնքած է «Ժամանակ» օրաթերթի երկարամեայ խմբագիր եւ քրոնիկագիր՝ Գրիգոր Խիտտավէրեան, որ տասնամեակներ ծառայած է հայ մամուլին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 10-ին Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցին:

**

ՊՈԼՍՈՅ Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, աւանդական շուքով տօնուած է Հոգեգալուստը Յունիս 7-ին: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Նարեկեան սրահին մէջ, նախագահութեամբ Գարեգին Պատրիարքին: Բացման եւոյթն ունեցած է Եկեղեցւոյ քարտուղարը՝ Վազգէն Զիլճեան: Կարդացուած է տարեկան տեղեկագիրը Թաղային Խորհուրդի անդամներէն՝ Նշան Պապահանի կողմէ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Ուղերձ մը արտասանած է Արամ Ֆընտըք, ապա՝ «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, ծանրացած է մայրենի լեզուի կարեւորութեան վրայ, դատապարտելով հայերէնի անտեսումը ընդհանրապէս այլ սիրոյ սեղաններու ատեն մասնաւորապէս: Հուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքը:

·Միայն վերջերս ազերի ծագումով իրանցի այաթոլլա մը հրապարակաւ աւելի սերտ վերաբերմունք խնդրած է հանրութենէն՝ ի նպաստ Ազրբէջանի, խոստանալով հակահայ արտայայտութիւններէ: Իսկ Իրանի մամուլը տպած է ուրիշ՝ (ըստ երեւոյթի ոչ-ազերի) այաթոլլայի մը ցասումը ի տես Մութալիբովի մայիսեան «դահընկէցութեան», զայն որակելով իբրեւ Թուրքերու կողմէ կազմակերպուած պետական հարուած՝ ի դէմ «ժողովուրդին կողմէ ընտրուած նախագահին»: Իրանի հանրութիւնը տեղեակ կը պահուի Ազրբէջանին տրուող մարդասիրական օգնութենէն, ըսաւ փրոֆէսէօր Մահրատ, իսկ գրեթէ ոչինչ կը լսուի Հայաստան ղրկուած ապրանքներուն մասին: Փափուկ է Իրանի դիրքը, եզրակացուց օրուան բանախօսը, ան ստիպուած է որոշ չափով տուրք տալ երկրին մէջ ապրող Ազերիներուն եւ իր վիճակը աւելի պիտի դժուարանայ, եթէ շարունակուին ղարաբաղեան բախումները: Մենք կ'ուզէինք աւելցնել որ Էլչիպէյին Իրանի եւ հոն ապրող ազերի փոքրամասնութեան հանդէպ որդեգրելիք քաղաքականութիւնն ալ պիտի ունենայ իր ուրոյն ազդեցութիւնը Իրանի կողմնորոշման մէջ՝ այս կամ այն կերպով:

ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

– Իրիկուն մը՝ բաւական հեռացած էինք քաղաքէն, կայարանին միւս կողմը, պարտէզի մը եզերքն էինք: Առանց պատճառի սկսանք վերստին իրար հետապնդել: Երբ, տաք խոտերուն վրայ՝ Ցոլակ ինկաւ: Ես եւս հաւասարակշռութիւնս կորսնցուցի ու ինկայ վրան: Կը ջանար ազատիլ, երբ ձեռքերս հանդիպեցան իր մերկ ազդրերուն: Այն ատեն ես ալ քեզի պէս էի: Խայթուածի պէս ելայ ոտքի ու [illegible]ութեամբ տուն դարձանք...

Ձայնը յուզումէն թեթեւօրէն դողաց ու ինք կը զգար թէ չէր ուզեր շարունակել, այլ չէր կրնար նաեւ կանգ առնել: Տրտմութեամբ աչքերը բարձրացուց դէմքին ու ինք վերստին խստութեամբ լռեց:

– Եթէ այդ կիրակի առաւօտը Պետրոսը տունը ըլլար ու եթէ իր մայրը եկեղեցի գացած չըլլար՝ անշուշտ այդ բանը տեղի պիտի չունենար: Քանի մը օր յետոյ մեծ եղբայրս եկաւ, եւ ես ալ մեկնեցայ: Բայց դժուար է մոռնալ զինքը...

Իսկ իր հետաքրքրութիւնը չէր գոհացած: Ու արտակարգ անձկութիւն մը կար մարմնին խորը: Ինք մինակը չէր կրնար միթէ այդ ամբողջ պատմութիւնը երեւակայել: Ինչ որ կը սպասէր իր ընկերոջմէն՝ մնացեալն էր, ինչ որ դիւրութեամբ չըսուիր: Բայց Արշամ իր բեռէն թեթեւցած կը քալէր այժմ նոյն արական վայելչութեամբ ու գլանիկ մը շրթունքին:

Կիրակի առաւօտը հետզհետէ կը պայծառանար: Յառաջիկայ գարունը կարծես հեռուն բլուրներուն վրայ էր ու քիչ յետոյ պիտի իջնէր քաղաք: Քայլերը արագացուց ու խորին ցաւով մտածեց թէ ինչո՛ւ կարգ մը արարքներ ոմանց համար այդքան դիւրին էին ու ուրիշներու համար այդքան դժուար: Ու ատիկա իր հեռաւոր մանկութենէն ի վեր: Կը քալէր ու կը յիշէր ողջ անցեալը: Դեռ մանուկ, մանկապարտէզի գրասեղաններուն վրայ նըշմարած էր ատիկա: Պզտիկ ընկերներ կային, պուպրիկի պէս ժպտուն, շխացած, գորովալի: Մանկապարտիզպանուհին կը ծռէր վրանին ու կը համբուրէր զանոնք: Իսկ իրեն, – «Տօ՛ Բարգէն, գրիչդ ծայրը մի՛ խածներ. տօ՛, Բարգէն, մատդ քթիդ ծակէն դուրս հանէ: Տօ՛ Բարգէն»... Տան մէջ եւս նոյն կատակերգութիւնը կը շարունակուէր: Կին հիւր մը չկար, որուն վիզը չնետուէր եղբայրը ու կը սկսէր աղմկարար համբոյրներուն տարափը, մինչդեռ ինք ծառի մը կռթնած, կօշիկներուն ծայրերը կը դիտէր: Երբեք պարզութեամբ շնորհ մը ընդունիլ կամ պարզութեամբ խնդրանք մը ընել չէր գիտցած: Ու որքա՜ն անարդար էին մարդիկ: Իր անուշ բառերով՝ եղբայրը ընդունակ էր ուրիշին բաժինը անգամ խնդրել, իսկ ինք կը սպասէր միշտ, որ մարդիկ արդարութիւն ընէին իրեն եւ կամ կը բարկանար ու պոռալով կ'ուզէր ուզածը: Մայրը անգամ լրիւ չէր զգար զինքը:

Գուցէ իր բոլոր անկարգութիւններուն պատճառը ատիկա էր, – իր կանխահաս հպարտութիւնը, որ ամէն վայրկեան գլուխ կը ցնցէր, երիտասարդ նոխազի մը պէս կոտոշ կը թօթվէր աջ ու ձախ:

**

Առանց երկվայրկեան մը վարանելու, առանց մտածելու փոթորիկին, որ կրնար պայթիլ, երբ ամէն ինչ կարգադրուած ու վերջացած էր արդէն, իրիկուն մը ցըրտութեամբ յայտարարեց, առանց խօսքը մասնաւորաբար ոեւէ մէկուն ուղղելու, թէ ընկերոջը հետ որբանոց ընդունուած էին ու Կեդրոնական արձանագրուած: Որպէսզի ոեւէ տարակուսանք չմնայ, ըսաւ նաեւ օրը, – Երկուշաբթի: Ու ընդհանուր լռութեան մէջ՝ գնաց իր սովորական տեղը ու վերսկսաւ իր ընթերցումը, առտուն ընդհատած տեղէն:

Յետոյ գլուխը չբարձրացուց անգամ, երբ յեղակարծօրէն բոլորը միասին սկսան խօսիլ, անօրինակ մեղադրանքներ ուղղել իրեն ու անօրինակ ենթադրութիւններ ընել: Կ'ուզէր ամբողջ թաղին ու բոլոր հայրենակիցներուն առջեւ զիրենք խայտառակել, աւելի, մեծ անարգանք մը կարելի չէր երեւակայել: Այսինքն՝ ի՞նչ կը նշանակէր այդ ընթացքը: Դեռ ի՞նչ կըրնային ընել արժանի ըլլալու համար իր սիրոյն: Իրե՞նցն էր յանցանքը, եթէ վերադարձած էր առանց ահի, առանց Աստծոյ, առանց սրտի: Հա՛ փայտի կոճղ մը դրեր ես անկիւնը՝ հա զինքը: Քարերը անգամ աւելի զգայուն էին իրմէն: Ա՜խ այդ պատերազմը, որ տակնուվրայ ըրած էր աշխարհը: Որո՞ւն մտքէն կ'անցնէր թէ պիտի վերադառնար այս քէնով, այս ատելութեամբ դէպի իր ազգականները: Աշխարհը եթէ շուրջը փլէր անգամ ընդունակ էր գլուխը չբարձրացնելու: Առաջին օրն իսկ զգացած էին, թէ զաւակ չէր, որ ներս կը մտնէր, այլ թշնամի: Աւելի դիւրին էր վայրի գազան մը զսպել քան զինքը:

Յետոյ մեծ մայրը սկսաւ բարձրաձայն հեկեկալ: Ու այդ մեծաղմուկ լացը չէր վայլեր ոչ իր տարիքին, ոչ ալ իր հեղինակութեան: Ու ինք սկսաւ այս բոլորը յոգնեցուցիչ ու ընդվզեցուցիչ գտնել: Կրնար ըլլալ, որ յանկարծ ելլէր ոտքի ու ահարկու ձայնով մը պոռթկար իր ողջ դառնութիւնը: Ու քանի աղմուկը կը շատնար շուրջը՝ զայրոյթը այնքան ուժգնութեամբ կը խարազանէր թիկունքները: Գէշ հայհոյութիւն մը եկաւ շրթունքներուն ծայրը: Ու ձեռքերը սկսան դողդողալ՝ ինչպէս հօրը ձեռքերը զայրոյթի ժամուն: Հոգւոյն խորէն՝ մթին տրտմութեամբ մը կը սպասէր, որ վերջ գտնեն այս բոլորը ու ինք վերադառնայ իր ընթերցումին: Բայց ոչ մէկ յետին զիջում ընելու տրամադիր էր: Խորապէս գիտէր թէ իրաւունք ունէր ու սկսած էր ոչ միայն արդարացնել իր ընթացքը, այլ եւ մեղադրել շուրջինները:

(Շար. 31)

(Շար. Ա. էջէն)

յաստարարութեան մը լուրը, պարզ է որ Հ. Յ. Դ.-ի նկատմամբ «համակրութեան» արտայայտութիւն չի կրնար ըլլալ այլ պարզապէս՝ փափաք մը տակն ու վրայ տեսնելու Հայաստանը, ապակայունացած եւ հակամարտութիւններու դաշտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՐՍԱՅԼԻ համագումարը (Ազգ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի միացեալ նիստ) վաւերացուց սահմանադրական բարեփոխման օրինագիծը լայն մեծամասնութեամբ մը: Արտօնյայտուած են 665 խորհրդարանական, անհրաժեշտ մեծամասնութիւնն էր՝ 399, թեր քուէարկած են 592, դէմ՝ 73 խորհրդարանական: Կուսակցական դեռնի վրայ հետեւեալ պատկերը կը պարզուի. — Ընկերվարական (271) թեր՝ 261, դէմ՝ 5: էՓ — Փէ — էՌ. — Ճիրաք յայտարարած էր թէ Վերսայլ կ՚երթան ու չեն մնար. այլ խօսքով քուէարկութեան չեն մասնակցիր: 125 խորհրդարանականներէն սակայն 4-ը թեր քուէ տուած են, որոնց մէջ՝ Փաթրիք Տէվէճեան, երկու ուրիշներ դէմ քուէարկած են, 119 չեն մասնակցած: Իւ — Տէ — էՖ (89), թեր՝ 79, դէմ՝ 7, ձեռնպահ՝ 3: Այս կը վերաբերի Ազգ. Ժողովին, ուր 26 համայնավարներն ալ դէմ քուէարկած են: Ծերակոյտին մէջ ալ 16 համայնավարներէն 15-ը դէմ քուէարկեցին, 91 էՌ — Փէ — էՌ-ները չմասնակցեցան, 66 ընկերվարականներէն թեր քուէ տուին 64, դէմ՝ երկու, նւայլն, նւայլն:

ԻՍՐԱՅԷԼ 15 տարուան աջակողմեան վարչակարգէ մը ետք, ձախ կը թեքի, ան ալ զգալի կերպով, քանի որ աշխատաւորականներու յաղթանակը երեսփոխանական ընտրութիւններուն բացարձակ մեծամասնութիւն մը կ՚ապահովէ Իցաք Ռապինի, որ, ըստ Զորեքշաբթի տրուած լուրերուն հաւանաբար 120 աթոռներուն 62-ը ձեռք կը ձգէ 58-ն ալ թողլով Լիքուտին եւ անոր մօտ աջ հոսանքներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արտաշամ Ասլանեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն. —

«Յառաջ»ի բարգաւաճման. —
Արմէն Մութաֆեան, Մարի Տուֆլօ, Փիէր Տուֆլօ 500 Ֆր.:

***

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 400 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. — Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 1000 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 500 Ֆր. Համազգայինի Դըպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տիկին Սիրանոյշ Գաշքճեանի մահուան առթիւ՝ Գաշըքճեան ընտանիք 100 Ֆր., Պօմոնի Եկեղեցւոյ 60-ամեակին առթիւ՝ Պր. Գէորգ Քիւրտօղլեան 100, Զատկուան տօնին առթիւ՝ Պր. Արզումանեան 50 Ֆր., Պր. Տիգրան Ասլանեան 150 Ֆր.:

Պր. Վարդգէս Փափազեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ասլանեան 100, Ֆր., Պր. Տիգրան Ասլանեան 100 Ֆր.:

Հայաստանի որբերուն համար. —
Վարդգէս Փափազեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Տամլամեան 200 Ֆր., Տիկին Զարդար Կիւլեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժերար Աղամեան 200 Ֆր., Տիկին Մելինէ Փափազեան 100 Ֆր., Զաքարեան ընտանիք 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Առաքելեան 200 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Յովհաննէս Յովսէփեանի թաղման առիթով, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուէրները «Յառաջ»ի բարգաւաճման. —

Տիկին Ժօժէնի Յովսէփեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Միրաքեան 1000-ական Ֆր., Պր. Արամ Շէխիկեան 500 Ֆր., Սէն — Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի 400 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը, Հ. Բ. Ը. Մ. 250-ական Ֆր., Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պօղոսեան, Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնճեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Բամպուքեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Տիկին Հայկուհի Ճալճեան եւ զաւակները 200-ական Ֆր., Սոնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսքիճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տիկին Փարիզ Արմաղանեան, Տիկին Թուրֆանտա եւ Օր. Լիւսէթ Բամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Տիկին Արմէն Ութուզեան, Պօյաճեան ընտանիք 100-ական Ֆրանք, Ծառայեան ընտանիք 150 Ֆր.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Յունիս 28, կը պատարագէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ նոր հոգեւոր հովիւ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Զինք ժողովուրդին պիտի ներկայացնէ եւ ծանօթացնէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Սիրով կը հրաւիրուի Շաւիլի հայ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille

Ուրբաթ, Յունիս 26, ժամը 20.30-ին

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Ի պատիւ Երեւան քաղաքի պատուիրակութեան գլխաւորութեամբ քաղաքապետ՝
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ

Մասնակցիլ փափաքողները կրնան հեռաձայնել Մշակոյթի Տուն, ժամը 13-էն 19. —
91 — 50 — 15 — 09

Մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.:

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

« ՀԱՅԱՍՏԱՆ »

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « ՀԱՅԱՍՏԱՆ » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :
- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : .... J'envoie un don de :
Prénom : .... ☐ 300 francs ☐ 600 francs
Adresse : .... ☐ 900 francs
.... ☐ Autre .... francs
.... + 30 F de frais d'envoi recommandé
Code postal : .... **TOTAL :** .... F
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier. soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

UN EVENEMENT EXCEPTIONNEL

Paris accueille le

5e Congrès Médical Mondial Arménien

organisé par
L'UNION MEDICALE ARMENIENNE DE FRANCE (U.M.A.F.)
en présence de *M. ARA BABLOYAN*
Ministre de la Santé d'Arménie
et avec la participation de nombreuses délégations en provenance d'Arménie et de 15 pays de la Diaspora
avec en particulier une importante délégation nord-américaine

JEUDI 16 AU DIMANCHE 19 JUILLET
CONGRES MEDICAL
Hôtel Méridien de Paris
Renseignements : 43. 68. 42. 04

VENDREDI 17 JUILLET A 20 H 30
SPECTACLE DE CHANTS ET DANSES
avec
Les Chœurs Mixtes Arméniens SIPAN - KOMITAS
et
l'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART
au *Casino de Paris,* 16, rue de Clichy, 75009 PARIS
Réservations au *Casino de Paris* (49 95 99 99) ainsi qu'auprès des membres de l'U.M.A.F., de Sipan - Komitas (47 20 71 10) et de Navasart.
PRIX DES PLACES : 150 F. et 100 F.

SAMEDI 18 JUILLET A PARTIR DE 20 H
DINER DE GALA
Dans les Salons de l'*Hôtel Méridien*
Réservations : 43 68 42 04

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 28-ին
- Ճաշի սպասարկութիւն՝ ժամը 13-էն սկսեալ.
- Մրցանակաբաշխութիւն՝ ժամը 15-ին:

Երաժշտական յայտագրին կը մասնակցի
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

1, Boulevard du Nord, 93340 LE RAINCY
ACCES : Autoroute A3 Sortie Villemomble — Le Raincy
SNCF : Gare de l'Est — BONDY — Pavillon s/Bois

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 26

VENDREDI
26 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.827 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.827

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑ ԱՊԱ՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ ԴՐԱՒ Պ. ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

«Մարմարա» Յունիս 25-ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները, կուտայ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Չորեքշաբթի, Յունիս 24-ին կատարած այցելութիւններուն մասին. —

**

Թուրքիոյ Հայոց պատմութեան մէջ առաջին անգամ 74 տարի առաջ էր, որ Հայաստանի Հանրապետութեան (Պատուիրակութեան) Նախագահ մը այցելած էր Պատրիարքարան: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան երէկ հանդիսացաւ այն երկրորդ Հանրապետութեան Նախագահը, որ կ'այցելէր Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանը: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ իր ընկերակիցները երէկ պաշտօնական այցելութիւն մը տուին Պատրիարքարան եւ այս այցելութիւնը առիթ դարձաւ, որպէսզի անմոռանալի յուզումներ ապրին այն սակաւաթիւ ազգայինները, որոնք մէկ ժամուան նման կարճ ժամանակի մը մէջ կրցան տեղեակ պահուիլ եւ փութացին Պատրիարքարան, ներկայ գտնուելու համար պատմական այս այցելութեան:

Երէկ առաւօտ Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտնեց, թէ իր առաջին փափաքը կը ցանկայ այցելել Պատրիարքարան: Տրուած ըլլալով, որ շատ կարճ ժամանակամիջոց մը կար, Պատրիարքարանի դիւանապետութիւնը գործի լծուեցաւ Պատրիարքարան հրաւիրելու համար խորհրդականական մարմնի անդամներ, մամուլի եւ համայնական գլխաւոր մարմիններու ներկայացուցիչներ, քանի մը մտաւորականներ եւ բնակաւորո հոգեւորականներու դասը: Պատրիարքարանի դրան մուտքի երկայնքին կարմիր գորգ մը փռուած էր եւ դրան առջեւ կը սպասէին ազգայինները, որոնք ակնյայտ յուզումի մատնուած էին ընծայուած այս պատեհութեան առիթով: Իսկ վերը, դահլիճին մէջ, Պատրիարքը կը սպասէր, իր քովն ունենալով Պատր. փոխանորդ՝ Նահան Արք. Սվաճեանը, Կրօնական ժողովի ատենապետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեանը, Դիւանապետ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեանը եւ մեծ թիւով քահանայ հայրեր եւ սարկաւագներ:

Ժամը ճիշդ 11-ին, ապահովութեան պաշտօնեաներու առաջնորդութեամբ, Պատրիարքարան ժամանեցին Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ ընկերակիցները: Նախագահական թափօրին եւսէն Պատրիարքարան հասան նաեւ մեծ թիւով Թուրք մամուլի ներկայացուցիչներ, որոնք իրարու հետ մրցումի ելած էին լուսանկարելու համար հիւր Նախագահը:

Նախագահը Պատրիարքարանի արտաքին դրան առջեւ դիմաւորուեցաւ Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի բժշկապետ՝ Տոքթոր Մարտիրոս Ենիեօրկանի կողմէ: Ապա, Նախագահը առաջնորդուեցաւ դէպի մեծ դահլիճ եւ պատրիարքարանի սանդուխներուն վրայ դիմաւորուեցաւ Պատրիարքին եւ միւս հոգեւորականներուն կողմէ:

Կեդրոնը բազմեցան Հանրապետութեան Նախագահն ու Պատրիարքը, իրենց քով ունենալով Շահան եւ Մեսրոպ եպիսկոպոսները, Հայաստանի փոխ-Արտաքին Նախարար Արման Նաւասարդեանը, Հայաստանի Նախագահական Խորհրդական՝ Ռուբէն Շուգարեանը, Թրքագէտ՝ Ռուբէն Սաֆրաստեանը, Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան Թուրքիոյ Բաժնի պատասխանատու՝ Մուրատ Պուճուլեանը, Հայաստանի Մոսկուայի Ներկայացուցիչ՝ Ֆելիքս Մամիկոնեանը: Արտաքին փոխ-նախարարին հրաւէրով, պատուոյ կարգին վրայ տեղ հրամցուեցաւ նաեւ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան Հայաստանի Բաժնի Պատասխանատու Տիկին Շուլէի, որուն պատասխանատուութեան եւ խնամքին յանձնուած է Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի այցելութիւնը:

Երբ բոլոր Թուրք լրագրողները վերջացուցին իրենց գործը, մամլոյ ներկայացուցիչները դուրս ելան, ապա Պատրիարքը արտասանեց հետեւեալ ուղերձը...

Յարգելի Նախագահ Տէր-Պետրոսեան,

Մեր Պատրիարքութեան պատմութեան մէջ ձեր այցելութիւնը որպէս Նախագահ Հայաստանի՝ երկրորդն է: Առաջինը պատահած է 1918 թուին, Ահարոնեանի այցելութեամբ:

Ձեզ, յանուն մեր եկեղեցական դասուն, համայնքային մարմիններու, մեր ժողովուրդին եւ մեր մամուլին եւ մեր մտաւորական դասուն, բարի գալուստ կը մաղթենք: Ճիշդ է, որ մենք կ'ուզէինք այլ ձեւով ձեզ ընդունիլ եւ պատուասիրել, բայց ժամանակը, որ մեզի տրուեցաւ, շատ կարճ էր:

Ցանենայնդէպս մենք շատ ուրախ ենք, որ Ձեր առաջին փափաքը եղաւ այս տունը այցելել: Բայց մեզի համար գեղեցիկ առիթ մըն էր, որ մենք ձեզ ընդունէինք: Ճիշդ է, որ անցեալ Մայիսին մենք ձեզի այցելեցինք վեհափառ Հայրապետի ընկերակցութեամբ եւ այժմ դուք մեզի փոխ-այցելութեան է, որ կուգաք, վստահ եմ:

Դուք եկած էք հոս ժողովի մը համար, որ, կը մաղթենք, Ձեր Հանրապետութեան համար մեծապէս նպաստաւոր երեւոյթ մը առնէ: Իբր այդ, կրկին բարի գալուստ կը մաղթեմ ձեզի:

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ իր քաղցր ժպիտով եւ համակրական արտայայտութիւններով արդէն գրաւած էր բոլոր ներկաներուն սիրտը, կանգնեցաւ եւ պատասխանեց Պատրիարքին ուղերձին:

Սրբազան Հայր,

Ես նախ պէտք է ձեզի շնորհակալութիւն յայտնեմ այսպիսի ջերմ ընդունելութեան համար: Ես իսկապէս Պոլսում եմ գտնուում կարեւոր առիթով: Վաղը ստորագրուելու է մի համատեղ պայմանագիր, որով փաստօրէն մեր երկրամասում հիմք է դրւում ժողովուրդների եւ պետութիւնների լուրջ տնտեսական համագործակցութեան, որ վստահ եմ կ'առողջացնի նաեւ քաղաքական մթնոլորտը, հող կը նախապատրաստի հարթելու եղած եւ անցեալում գոյութիւն ունեցած հակադրութիւնները:

Իմ այս այցելութիւնը թերեւս չի կարելի համարել որպէս երկկողմանի այցելութիւն Թուրքիա, ես վստահ եմ դա նոյնպէս շուտով յառաջիկայում կը լինի, Հայաստանը եւ Թուրքիան լինելով հարեւան Պետութիւններ, հարեւան ժողովուրդներ, վստահ եմ, չնայած անցեալի բոլոր հակասութիւններին, փոխադարձ կշտամբանքներին, բայց այսօր գոյութիւն ունեցող իրողութիւնները յայտնի են դարձնում որ մեր երկու Պե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

Ազրպէյճանական յարձակումները կը շարունակուին. Յունիս 23-ին ազրպէյճանական զօրամասեր աւելի քան 50 հրասայլով, տասնեակ զրահակառքերով, վեց ուղղաթիռներով եւ ռազմական օդանաւի մը պաշտպանութեամբ երեք ուղղութեամբ յարձակած են Մարտակերտի շրջանային կեդրոնին վրայ: Հայկական ջոկատները կասեցուցած են անոնց յառաջխաղացքը մեծ կորուստ պատճառելով: Հայ պաշտպաններէն 11-ը սպաննուած են, կայ 16 վիրաւոր:

Ազրպէյճանական այլ յարձակում մըն ալ եղած է Մարտունիի Աւզուտ եւ Նորշէն գիւղերու շրջակայքը:

Ղարաբաղի ղեկավարութիւնը ամէն կարելին կ'ընէ Շահումեանի եւ Մարտակերտի հազարաւոր գաղթականներուն օգնելու համար: Անոնց մէջ կան 3 հազար Ռուսեր: Օգնութեան գործը դժուարութեամբ յառաջ կը տարուի որովհետեւ ոչնչացուած է շրջանի տնտեսական կարողութեան 80 տոկոսը:

**

Չեն դադրիր նաեւ Հայաստանի ուղղուած յարձակումները. Յունիս 24-ի առաջին ժամերուն հրետակոծուած են Սիսիանի Շաղատ գիւղը ուր երկու վիրաւոր կայ, ապա Կապանի Շենիկ, Գեղանոյշ, Սրաշէն եւ Ներքին Հանդ, Վայքի շրջանի Խնձորուտ, Բարձրունի, Գորիսի Կոռնիձոր, Տեղ գիւղերը:

Վարդենիսցիները յաջողած են ետ բերել երկու օր առաջ Ազերիներու կողմէ առեւանգուած հայր ու որդի անասնապահները, ինչպէս նաեւ գողցուած նախիրը:

Լարուած է յատկապէս Մեղրիի կացութիւնը որուն սահմաններուն վրայ երկու կողմէն կը շարունակուին ազրպէյճանական ռազմական ուժի կուտակումները: Վերջին հրետակոծութեան ժամանակ վտանգուած էր Նոր կամուրջը, բայց բարեբախտաբար արկերը հեռու ինկած էին, մէկ քանին պայթած Իրանի սահմանին վրայ, ինչ որ այս երկրին կողմէ բողոքի պատճառ եղած էր:

Կացութիւնը թէ՛ ռազմական եւ թէ կեանքի պայմաններու տեսակէտով ծանր է Նոյեմբերեանի շրջանին մէջ, ուր Կիթի, Ոսկեպար, Ոսկեվան գիւղերը հրետակոծութեան տակ են:

*

Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կ'ամբաստանէ Ազրպէյճանը, որ զանգուածային յարձակում մը կը պատրաստէ ու դիմած է ՀԱՊ-ի, որպէսզի ան «իր պարտականութիւնը կատարէ պաշտպանելու համար Հայաստանի տարածքի ամբողջականութիւնը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախկին նախագահ Գամսախուրդիայի կողմնակիցներ փորձեցին պետական հարուածով մը — Յունիս 24 — վերահաստատել նախկին իշխանութիւնը եւ պահ մը (ժամ մը) յաջողեցան գրաւել հեռատեսիլի կայանը, բայց, այնքան անճարակներէ կազմուած խմբակ մը եղած է, որ չեն իսկ յաջողած բանեցնել եւ գոհացած են ձայնասփիւռով: Օրինաւոր ուժերը գլխաւորաբար ազգային պահակախումբը շրջապատած են շէնքը եւ յարձակած: Սկիզբը 40 մեռեալի եւ հարիւրաւոր վիրաւորներու խօսք կար, բայց, յետագային 3 մեռեալ եւ 23 վիրաւորներ կային միայն, պաշտօնական հաշուեկշիռի համաձայն: Ապստամբները, որոնք յայտարարած էին թէ օրուան մէջ Գամսախուրդիա Թիֆլիս կը ժամանէ, ձերբակալուած են գլխաւորութեամբ Գամսախուրդիայի աջ բազուկին՝ Վալթէր Շուրկայայի: Ձերբակալուածներու թիւը 3-էն 400 է: Շեվարնաձէ սախպուեցաւ յապաղումով Դակոմիս երթալ, ուր ժամադրուած էր Ելցինի հետ Օսեթիոյ հարցին կապակցութեամբ: Ի դէպ, այս ձախողած պետական հարուածին մէջ, ոմանք Ռուսաստանի մատը կը տեսնեն: Հարաւային — Օսէթիոյ Խորհրդարանը կը պնդէ որ Վրացիները զանգուածային յարձակում մը կը պատրաստեն եւ Ռուսիոյ դիմած է որ զօրաբաժին մը ղրկէ եւ հրադադար մը հաստատէ...: Ի վերջոյ Շեվարնաձէ գացած է Դակոմիս, ուր Ելցինի կ'ընկերանար փոխ-նախագահ՝ Ռուցկոյ, որու «Մեծն Ռուսաստանի» մը ախորժակներն ալ ծանօթ են: Դեռ կան հիւսիսի Օսէթները (Ռուսաստանի Դաշնակցութեան մէջ) որոնք կ'ուզեն որ իրենց կցուի հարաւային — Օսէթիան...:

ԻՍՐԱՅԷԼ դեռ վերջնական արդիւնքները չէր հրապարակած, բայց, հաւանական կը նկատուէր որ տրուած թիւերը փոփոխութիւն չկրեն: Այսպէս Ռաբինի աշխատաւորականները 45 աթոռի կը տիրանան (նախապէս 39) եւ իրենց մօտ, ձախ հակում ունեցող, Մերեցը 12 (10) եւ արաբական կուսակցութիւնները 5 (6), այսինքն 62 աթոռ 120-ի վրայ: Աջը, գլխաւորութեամբ Լիքուտի 58 աթոռ ունի, հետեւեալ բաշխումով. — Լիքուտ 32 (40), կրօնաւորներ 17 (18), ծայրայեղ աջ 9 (8): Ռաբին յայտարարած է թէ մտադիր է կայուն կառավարութիւն մը մէջտեղ դնելու, ոչ միայն ձախ, այլեւ այլ հոսանքներէ ալ կազմուած: Իր անմիջական ծրագիրն է պաղեստինեան ինքնավարութեան գործադրութիւնը (Քէմփ Տէյվիտ) եւ խաղաղութեան գործընթացին շարունակութիւնը (Մատրիտ):

ԵՐԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հրաւէրով Մարսէյլ քաղաքի, մէկ շաբթուան համար Մարսէյլ ժամանեց յատուկ թռիչքով մը, Երեւանի քաղաքապետարանէն պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ քաղաքապետ՝ Համբարձում Գալստեանի: Իրեն կ'ընկերանան՝ Փոխադրութեանց նախարար՝ Հենրիկ Քոչինեան, ակադեմական՝ Աբել Աղանբէկեան, քաղաքապետի կցորդներ՝ Ա. Ասլանեան եւ Վ. Թադեւոսեան եւ գիւղատնտես՝ Վ. Մարգարեան:

Պատուիրակութիւնը հասաւ, Չորեքշաբթի, Յունիս 24-ին:

Յայտագրին մաս կը կազմեն պաշտօնական բացումը, Ֆարոյի պալատին մէջ, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու կեդրոնի մը, Հինգշաբթի, Յունիս 25-ին: Երկուշաբթի, Յունիս 29-ին զետեղումը եւ պաշտօնական բացումը, Պարելլի գդեակը, խաչքարի մը (11-րդ դար) նուէր Երեւան քաղաքի: Այլ օրերուն հանդիպումներ յատկապէս տնտեսական շրջանակներուն հետ, եւ զբօսաշրջիկութիւն:

Իսկ, հայկական գաղութէն ներս, ընդունելութիւն մը կը կազմակերպէ Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը, Յունիս 25-ին, եւ նոյն օրը երեկոյեան Հայ Մշակոյթի Տունը կը սարքէ հացկերոյթ մը ի պատիւ պատուիրակութեան: Կիրակի, Յունիս 28-ին, պատուիրակութիւնը հիւրը պիտի ըլլայ Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ: Յուսկ, Երկուշաբթի, Յունիս 29-ին յատուկ ընդունելութիւն մը կը կազմակերպէ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդը, ժամը 20.30-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ Հայաստան Յուլիս 1-ին, Լիոն հանդիպելէ ետք:

Այս այցելութեան մանրամասնութիւնները կուտանք յաջորդաբար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՃՈՒՆՋՆ Է ԱՀԱ...»

Տասնամեակներ տեւած խորհրդային ձմեռէն ետք ազգային կեանքին ծիլեր սկսան երեւիլ երբեմն ճոխ մեր գաղութներուն մէջ, ուր հայ մշակոյթը մեռած կը թուէր դէթ վերջերս:

Ռուսիոյ Հարաւի Նոր — Նախիջեւանի հայաշատ գաւառը, որ ծնունդ տուած էր Մք. Նալբանդեանի, Գաբրիէլ ու Ռափայէլ Պատկանեանի, Սիմոն Վրացեանի, Մարտիրոս Սարեանի եւ այլոց, սկսաւ հրատարակել իր պարբերաթերթը՝ Անի: Գաւառին ծագումով անեցի Հայերը Տոն գետին ափերը գաղթած են Ղրիմէն ԺԸ. դարու կէսերուն, այնպէս որ թերթը ժառանգած է հեռաւոր հայրենի քաղաքին անունը:

Ձեռքիս տակ են Ա. եւ Բ. թիւերը՝ լոյս տեսած անցեալ տարուան Յունիսին եւ Սեպտեմբերին: Թերթը երկլեզու է, հայերէն եւ ռուսերէն: Հայախօս այդ գաւառին բոլոր բնակիչները չէ, որ կը ճանչնան մեսրոպեան գիրերը: Խմբագիրը Ղեւոնդ Հայրապետեանն է՝ Երեւանի համալսարանէն վկայուած տղայ մը:

Առաջին թիւը խմբագրականով կը պատմէ գաղութի ներկայացուցիչներուն Վեհափառին հետ հանդիպման մասին: Գիտելիքներ կան Մկրտութեան Խորհուրդի վերաբերեալ: Շարունակելի այդ նիւթին մէջ վկայակոչուած է Յովհաննէս Երզնկացին: Պզտիկ տեղեկութիւն մը զետեղուած է առաջին էջին նախորդ տասնամեակներուն հայ բնակավայրերուն մէջ այլազգ բնակչութեան աճին մասին, որ ըստ Անի-ի ծրագրուած գործողութիւն մըն էր:

Ամբողջ էջ մը նուիրուած է խորհրդային լրատու միջոցներու հակահայ քարոզչութեան, ընդ որում հալածումի մը, որ ուղղուած էր յատկապէս Նոր - Նախիջեւանցի Հայերուն դէմ: Ռուսերէն յօդուած մը կայ Չալթր գիւղի ծնունդ Մարտիրոս Քաջքինեանին մասին, որ Անդրանիկի զինուորներէն էր:

Ծաւալուն է հայ լեզուին նուիրուած բաժինը, որ կը պարունակէ դասական ուղղագրութեան սկզբունքները պարզող քառուածք մը: Ուշագրաւ է խմբագրին տեսակէտը՝ շարադրուած Բ. թիւին երկու էջ բռնող ռուսերէն յօդուածին մէջ: Ղ. Հայրապետեան կ'առաջարկէ գաւառին դպրոցներուն մէջ դասաւանդել արեւմտահայերէնը, եւ ոչ արեւելահայերէնը: Անիի խօսուածքը արեւմտահայ բարբառ մըն է, եւ գիւղական դպրոցներուն մէջ շաբաթական երեք պահ միայն դասաւանդուող արեւելահայերէնը պարզապէս անըմբռնելի է աշակերտներուն: Ղ. Հայրապետեան խօսքէն գործի կ'անցնի՝ խմբագրականը, «Յօրենի Հատիկն Ու Լեզուն» պատմուածքը, ինչպէս նաեւ հարցազրոյց մը տպագրելով տեղական բարբառով, որ թուրք — թաթար եւ ռուսերէն բառեր գտած՝ կը մօտենայ արեւմտահայերէնին՝ տեղ — տեղ նոյնանալով անոր:

Ի տարբերութիւն Ռուսահայոց այլ թերթերու, Անին չեչտուած տեղական երանգ ունի: Նոր — Նախիջեւանցին հպարտ է իր աւանդներով, ժառանգութեամբ ու երկրացիներով: Թերթին էջերուն վրայ կը գտնենք Ռափայէլ Պատկանեանի տողերը եւ միտքերը, Մեծ Սալա գիւղը ծընած Սիմոն Վրացեանի «Կեանքի Ուղիներով» գիրքէն հատուած մը: Ահա դրուագ մը Ղազար Կուրուզեան անունով գիւղացիի մը հետ հարցազրոյցէն. — Սիմոն Վրացեան անունով մարդ կը ճանչնա՞ք: — Ինչպէ՞ս չիմ ճանչնայ, Սիմոնը մեծ պապայիս տղան է: Վերջի անգամս նարա տեսայ մեծ մամայինցս տունը, Նոր — Նախիջեւան, 1920 թուականներուն: Նացա հիւր էր ան օրը:

«Անի» զոյգ թիւերուն մէջ առատ են լուսանկարները: Թուղթը ճինեղէն է ու տպագրութիւնը՝ մաքուր: Ցուցիչ պահիկ մը եւս. տեղւոյն տպարանին մէջ պահպանուեր են հին — հին գեղեցիկ տառատեսակները, որոնք վաղնջական, տեսակ մը աղուորական հմայք կը հաղորդեն թերթին: Գիւղական այս լրագիրը ճաշակով ու բովանդակութեամբ կը գերազանցէ մայրաքաղաքները լոյս տեսնող շատ հայ պարբերականները:

Եթէ 10 տարի առաջ ըսուէր, թէ Չալթր գիւղին մէջ հայ թերթ պիտի լոյս տեսնէ՝ պիտի չհաւատայի: Համալսարանի ուսանող եղած ատենս՝ 1982-ին մեկներ էի Նոր — Նախիջեւանի գաւառը տեղւոյն խօսուածքը ուսումնասիրելու համար: Կատարեալ արկածախնդրութիւն մըն էր, վասնզի առաջին իսկ հանդիպած ազգակիցս պատասխանեց ինծի հայերէնով մը, որմէ բառ մը իսկ չկրցայ հասկնալ: Տարաթ մը պէտք է անցնէր, որ սկսէի գլուխ ելլել:

Նոր — Նախիջեւանցին չափազանց հայասէր է, միշտ կը չեշտէ իր արեւմտահայ ծագումը ու կը ջանայ անջրպետուիլ «կովկասցի» Հայէն:

Գաւառին հայ եկեղեցիները հեռաւոր իսկ նմանութիւն չունին մեր ճարտարապետութեան հետ: Գիւղացիին կերակուրները զուտ ռուսական են: Ազգագրական պրպտումի ամէն փորձ կը բախի արգահատելի՝ չքաւորութեան: Նուագները արեւելեան սազանտարութիւն մըն է՝ խուժ ու անճաշակ: Տերունիները կը յիշէին լաւ երգերը, որոնցմէ ոչ բոլորը կ'երգէին ազատ — համարձակ: Վրացեանին տուները կը յածէր տակաւին փողոցէ — փողոց, տունէ — տուն:

Կայ մարզ մը, ուր Նախիջեւանցին թիզ մը իսկ չէ նահանջած անուանացանկը: Սիրած անուններն են Մայտիրոս, Աստուածատուր ու մանաւանդ՝ Շահէն:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Երուսաղէմ

ԻԶՄԻՐԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐԷՍ

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Եթէ չեմ սխալիր 1985 Հոկտեմբերին ներկայ գտնուեցայ հայ գրքի ցուցահանդէսին որ կազմակերպուած էր Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ Մարսէյլ քաղաքին մէջ: Մուտքին գնեցի գիրքը «Le Livre Arménien à Travers les Ages»: Երբ տուն հասայ, դրի դարակիս մէջ: Ճամբորդութիւններու եւ տխուր պայմաններու բերմամբ գիրքը հոն մնաց: Այսօր է որ դարակէն հանելով մեծ հետաքրքրութեամբ սկսայ կարդալ: Երբ հասայ թիւ 150 էջին, հոն կար հպանցիկ ակնարկութիւն մը Իզմիրի գրական կեանքին մասին որ գիս տարաւ դէպի մանկութենաս հին օրերուն: Ակնարկուած երկու յայտնի գրագէտներու անունները — Մատթէոս Մամուրեան եւ Գրիգոր Ջիլինկիրեան — բարեկամներ էին ընտանիքիս: Մայրիկս իր դպրոցական տարիքէն կը յիշէր այն հանդիսաւոր յոբելեանը որ կատարուեցաւ Մատթէոս Մամուրեանի հանգըստեան կոչման առիթով ընտրանի հանդիսականներու ներկայութեամբ: Խորապէս տպաւորուած կը պատմէր որ իրեն եղած այս պատիւին եւ ճառերուն առընթեր յոբելեարին նուիրուեցաւ ոսկի մատանի մը եւ ընտիր բաճկոն մը, որպէսզի հագնի թիկնաթոռին մէջ հանգչած ժամանակ:

Այրի Տիկին Իսկուհի Հրանտ Մամուրեան որ իր ծերութեան օրերը կ'անցընէր Փարիզ, ցոյց տուաւ ինծի այդ մատանին: Ունէր Մ. Մ. սկզբնատառերը վրան: Նըպատակ ունէր զայն փոխանցելու իր քրոջ աղջկան արժանաւոր մանչուն՝ ճարտարագէտ Միհրան Մխիթարեանին:

Ես ճանչցայ Մատթէոս Մամուրեանի միակ որդին Հրանտը, որ «Արեւելեան Մամուլ» օրաթերթին խմբագրապետն էր:

Գալով Գրիգոր Ջիլինկիրեանին, իմ կնքահայրս էր: Այդ օրերուն Արշակ Զօպանեան «Անահիտ» գրական ամսագիրը նոր կը հրատարակէր, որով անունս եղաւ Անահիտ: Անգամ մը երբ մեր տունը կուգայ, կը տեսնէ որ ականջներս նոր ծակուած էին: Մայրս ըսեր է. — «Չէի ուզեր, սակայն ինծմէ գաղտնի ծակել տուեր են»: Կնքահայրս զոյգ մը օղ կը նուիրէ: Այդ օղերով Իզմիրի աղէտէն յետոյ եկայ Աթէնք: Սակայն ականջէս հանուելով, նժարին վրայ դրուելով դրամափոխներու վերածուեցան: Մօրս բոլոր զոհարեղէնները մնացին մեր տան բոցերուն մէջ:

Կնքահայրս անզաւակ էր: Կ'ապրէր Իզմիրի Կէօզթէփէ արուարձանին մէջ: Հակառակ որ մեր տունը մեծ էր, ունէր ընդարձակ պարտէզ, սակայն երկու եղբայրներս եւ ես շատ կը սիրէինք կնքահօրս տունը երթալ, որովհետեւ եռեւի պարտէզին մասը կը միանար ծովուն հետ: Ջուանով կապուած նաւակ մը ունէին ծովեզերքը: Կար նաեւ փայտաշէն կրպակ մը: Մայրիկս սանդուխներէն վար իջնելով ծովու լողանք կ'առնէր: Մեզի արգիլուած էր մօտենալ նաւակին եւ կրպակին:

Կը յիշեմ մասնաւոր օր մը մայրիկս գիս կնքահօրս տան հիւրանոցը մտցուց եւ ցոյց տուաւ պատէն կախուած շրջանակի մէջ առնուած թուղթ մը: Բազմոցին վրայ գիս բարձրացուց եւ շրջանակը վար առնել տուաւ: Նամակ մըն էր ֆրանսերէն լեզուով գրուած: Մայրիկս բացատրեց որ կնքահայրս Վիկտոր Հիւկոյի «Թշուառները» հայերէնի հարազատօրէն թարգմանած ըլլալուն, ֆրանսացի գրագէտը ուղարկած էր գնահատական այդ սիրուն նամակը: Ես կարողացայ կարդալ Վիկտոր Հիւկոյի ստորագրութիւնը: Երբ տուն վերադարձանք, մայրիկս ցոյց տուաւ հայերէնի թարգմանուած գիրքը եւ ինծի կարդացնել տուաւ առաջին էջին վրայ:

Victor Hugo
Les Misérables
Աւելի վար՝
Հայերէնի թարգմանեց
Գրիգոր Ջիլինկիրեան

Իզմիրի դէպքէն քիչ առաջ էր որ մայրիկս կը կարդար կնքահօրս մէկ նոր գրած գիրքը: Անունը չեմ գիտեր: Մայրիկս տպաւորուած էր գրքէն առնուած մէկ նախադասութիւնով, «Մարդուս ընթացքը իր արժէքը կ'արտադրէ» պարզաբանեց ինծի այս խօսքը որպէսզի ես ալ երբ մեծնամ իմ վարմունքովս, արարքներովս յայտնաբերեմ իմ հոգեկան արժէքս եւ խորունկ ապրումներս որպէս հայուհի եւ կին:

Երբ մայրիկս «Կին» բառը նշեց, ցոյց տուաւ ինծի «Հայ Կին» ամսաթերթը զոր կը ստանար Պոլսէն եւ երկարօրէն խօսեցաւ Հայկանոյշ Մառքի մասին: Մինչեւ հիմա կը գտնուիմ այդ գմայլելի տիկնոջ հմայքին տակ:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

ՎԱԼԵԶԱ — ՍՈԼԻՏԱՐՆՈՍՔ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԽԶՈՒՄԸ

Կոանուքի մէջ Սոլիտարնոսքի համագումարին պատուիրակներու հետ հանդիպումէն ետք Վալեզա կրկնեց թէ ոչ ոքէ կը վախնար բացի Աստուծմէ: Իսկ երբ հարցուցին թէ որքան ատեն կը մտածէր քաղաքականութիւն վարելու համար օգտուիլ արհմիութենական կառոյցներէն, պատասխանեց. «մինչեւ երէկ»: Սոլիտարնոսք ալ վրէժ լուծելու համար հրապարակեց փաստաթուղթ մը որով ցաւ կը յայտնէր նախագահին քաղաքականութեան մասին:

Ինչպէս Բ. աշխարհամարտէն առաջ անկախ Լեհաստանի խորհրդանիշ դարձած Ժոզէֆ Փիլսուտսքիին համար կ'ըսուի որ Ընկերավարական կուսակցութեան կարմիր հանրակառքէն իջած էր անկախութեան կայանը, Վալեզա եւս իր կարգին կ'իջնէ Սոլիտարնոսքի կառախումբէն:

Զարմանալի չէ անոր այս ընթացքը. պատուիրակները նախագահին ուշադրութեան յանձնեցին շարժումին մէջ ի յայտ եկած անբաւարարութեան վիճակները. այնքան յուսալի տնտեսական հրաշքը կատարուած չէր անոր իշխանութեան գլուխ անցնելէն ետք եւ որպէս քաղաքական որոշումներու կեդրոն Սոլիտարնոսքի դերը զերոյի հաւասարեցաւ:

Յատկանշական է այն երեւոյթը որ Սոլիտարնոսքի պատկանելիութիւն հռչակող քաղաքական դէմքերէն ոչ մէկը ներկայ էր համագումարին, որպէսզի նեցուկ փնտռէր իրեն մղիչ ուժ հանդիսացած կազմակերպութենէն:

Վալեզայի եւ Սոլիտարնոսքի խզումը կրնայ դրական ու ժխտական երկու հետեւանք ունենալ: Դրական է վերջապէս տեսնել որ ոչ մէկ արհմիութիւն ժողովրդավար երկրի մը մէջ կեդրոնն է քաղաքական որոշումներու, եթէ նոյնիսկ Սոլիտարնոսքի նման լուսապսակ մը ունի: Միւս կողմէ մտահոգիչ կրնայ ըլլալ տեսնել որ դժգոհութիւնները տեղափոխուած են դէպի Սոլիտարնոսքի շարքերը:

Անոնք ներկայիս կը խմբուին Ժան Օլսեւսկիի շուրջ. հազուադէպ դիւանագէտներէն մէկը որ կը ջանայ ունենալ համագումարին նեցուկը, նախագահին դէմ ձեռնարկած իր քարոզչութեան համար: Պէտք է ըսել թէ Օլսեւսկիի ջանքը որոշ յաջողութիւն մը գտած է:

Անկախ այս բոլորէն, ամէնէն այժմէական հարցումը այն է թէ ո՞վ է աւելի վնասողը. առանց Վալեզայի Սոլիտարնոսքը՞, թէ առանց Սոլիտարնոսքի Վալեզան...:

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ ԿԵԴՐ. ԱՍԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի Անգարայի նախկին դեսպանին հետ կատարուած հարցազրոյց մը աւելի կ'ըլլայ որ ծանօթ ենթադրութիւններու զուգահեռ, այլ հեռանկարներ յայտնուին կեդրոնական Ասիոյ ապագային մասին: Հարցազրոյցը կատարուած է «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր» շաբաթաթերթին կողմէ ու լոյս տեսած Յունիս 4/10-ի թիւին մէջ:

Էրիք Ռուլօ նախ կը խօսի մահմետական հանրապետութիւններու Մոսկուայէն լրիւ անկախանալու ախորժակին մասին: Կը կրկնէ այն համոզումը թէ մահմետական աշխարհը ալեկոծումի մը մատնուած է. Ղազախստանի տափաստաններէն մինչեւ հիւսիսային Ափրիկէ, անցնելով Ծոցէն եւ Սուէզէն: Իր կարծիքով, յառաջիկայ տասը տարուան փոթորիկներու գլխաւոր գօտին ատիկա պիտի ըլլայ:

Ներկայիս ամէն բան ենթադրել կու տայ թէ հոն ազդեցութեան իր գօտին տարածելու ամէնէն հաւանական թեկնածուն Թուրքիան է որ կը մարմնաւորէ արդիական ընկերութեան ու լաիք մահմետականութեան մը տիպարը: Արդարեւ տասը տարուան ընթացքին Թուրքիա կրցաւ նըկատելի բարգաւաճումի հունի մը մէջ դնել իր տնտեսութիւնը, ինչ որ մտածել կու տայ նախկին խորհրդային Թուրքերուն թէ նոյն օրինակով կրնան թօթափել համայնավարութեան լուծը: Այս ընթացքին յայտարար նշան կը նկատուի Թրքախօս երկիրներու կողմէ լատինական այբուբենին որդեգրումը ու Միացեալ — Նահանգներու գործօն ներկայութիւնը:

Է. Ռուլօ յիշեալ շրջանին մէջ ազդեցութեան գօտի ծաւալելու մրցումին միւս մասնակիցներն ալ չի մոռնար. ինչպէս Իրանը եւ Սաուտի - Արաբիան: Առաջինը երկու գլխաւոր խոչընդոտ ունի. նախ Միացեալ — Նահանգներու թրքամէտ կեցուածքը, երկրորդը՝ չեչտուած կրօնական հանգամանքները: Իսկ Սաուտի — Արաբիա հսկայական գումարներ յատկացնելով հանդերձ կեդրոնական Ասիոյ թրքախօս հանրապետութիւններուն եւ վայելելով հանդերձ Միացեալ — Նահանգներու նեցուկը, յաջողելու մեծ յոյսեր չունի, որովհետեւ իր ունեցած անձնակազմը սահմանափակ է, չի կրնար ամէն կողմ հասնիլ:

Զրուցավարը կը չեշտէ այն պարագան որ Ռուսաստան Նախիջեւանի հարցին վերաբերող ազդարարութենէն զատ, շատ չեշտուած բողոք մը ձեւակերպած չէ մինչեւ այսօր Թուրքիոյ հասցէին, ուղղուած՝ անոր կեդրոնական ասիական քաղաքականութեան: Ֆրանսայի նախկին դեսպանը կը բացատրէ թէ Ռուսաստան ներկայիս շատ տկարացած է. լայնօրէն կախում ունի Միացեալ — Նահանգներէն ու Եւրոպայէն: Անոնց դէմ ոչ մէկ քայլ կրնայ առնել: Այսուհանդերձ, ինչ գնով որ ալ ըլլայ, պիտի չընդունէր որ իր մէկ հանրապետութիւնը կցուէր հզօր դրացիի մը: Ռուսաստանի տկարացումը կը բացատրուի անով որ չի կրնար բաւարարել մահմետական հանրապետութիւններուն տնտեսական պահանջքները. այսօր նաւթամուղի, կազամուղի ծրագիրները կը յանգին Թուրքիոյ կամ Իրանի, շրջանցելով Ռուսաստանը: Պատճառն այն է որ Ռուսաստան կորսնցուցած է թէ՛ տնտեսական եւ թէ ռազմավարական լծակները. չի կրնար, օրինակ, ուժանիւթի փոխադրութեան գիծերը իր հակակշռին ենթարկել ու ատով ճնշում բանեցնել:

Է. Ռուլօ շատ հաւանական չնկատելով հանդերձ մահմետական հանրապետութիւններու մէջ կրօնական մոլեռանդութեան մը տիրապետութիւնը, ալեկոծումի բազմաթիւ պատճառներ կը տեսնէ հոն. անոնցմէ գլխաւորը բնակչութեան աճի համեմատութիւնն է որ յաճախ կը գերազանցէ տնտեսական աճը: Այդ բնակչութիւնը կը տառապի հողամշակումի ու ճարտարարուեստի անբաւարարութենէն: Իսկ ամէնէն ծանրակշիռը կը նկատէ գաղափարական բացակայութիւնը: Մարքսականութեան անհետացումէն ի վեր ամէնէն յայտնի գիծը մնացած է կրօնականը: Ու հոս բոլորովին անհաւանական չէ տարուիլը Թուրքիոյ եւս այդ յորձանքէն: Ճիշդ է որ ներկայիս Թուրքիա կռնակ դարձուցած է արաբական աշխարհին, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ ի վերջոյ տնտեսական եւ քաղաքական դրդապատճառներով մաս կազմեց Իսլամական ժողովին զոր երկար ատեն գրեթէ արհամարհած էր: Վտանգը հոն է որ վաղը, միւս օր, խզուի Եւրոպայէն որ զինքը անընդունելի կը նը-

«ՏԱԹԵՒ»ի հաւաքոյթը

Մոնմորանսիի «Տաթեւ» Վարժարանը որ կը գոյատեւէ չորս տարիներէ իվեր, Յունիս 14, Կիրակի օր, ծնողներու եւ գաղութակիցներու ներկայութեան կրկին անգամ մէկտեղուեցաւ ու ներկայացուց իր աշակերտները: Անոնցմէ շատեր արտասանեցին ու ոմանք կարդացին Ղազարոս Աղայեանէ, Սիլվա Կապուտիկեանէ, Միքելէ, Սարգիս Ջանդուէ, Վահան Թէքէեանէ, Հրանդ Նազարեանցէ, Մատթէոս Զարիֆեանէ քերթուածներ: Տնօրէնուհի Տիկին Սօնա Մոմճեան ըսաւ թէ թութակի պէս արտասանութիւնը իմաստ մը չի ներկայացներ, կարեւորը թափանցումն է նիւթին, կարեւորը գիտակցիլն է հայ լեզուի քերականական եւ լեզուական ճըրկանութիւններուն. ապա աւելցուց ըսելով թէ երբ չորս տարի առաջ մտածած էր վարժարանը պարբերաթերթով մը օժտել, նպատակն էր հոն գրուած տեսնել իր աշակերտներուն շարադրութիւնները իրենց իսկ տառադրութեամբ որ պիտի խթանէր զիրենք. բայց յաւ յայտնեց ըսելով թէ անոնք որքան կը դժկամակին շարադրութիւն գրելու -- որ այնքան կարեւոր է լեզուի մը համար -- առարկելով թէ շատ դաս ունին: Այս պայմաններու տակ, ըսաւ ան, յառաջիկայ տարի թերեւս դըժուար պիտի ըլլայ բազմածախք այս հրատարակումը շարունակել: Տնօրէնուհին հաճոյքով աւելցուց թէ իր առաջին աշակերտուհիներէն Նայիրի Կէվրէկեանը որ 12 տարի հետեւած էր հայուսոյց դաստիարակութեան, Յունիս ամսոյն 29-ին պիտի անցնէր իր պաշօն:

Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

կատէ, երբ արդէն անտեսապէս ու մշակոյթով մաս կազմած է Ջինաստանէն մինչեւ Պալքանեան թերակղզի երկարած թըրքախօս աշխարհին: Այն ատեն բոլոր պայմանները գոյութիւն ունեցած պիտի ըլլան որպէսզի քաղաքական աշխարհին մէջ յայտնուի իսլամ -- թրքական պոռթկում մը: Եթէ Թուրքիա մաս կազմած ըլլայ իսլամական անծայրածիր ամբողջութեան, իրեն համար շատ դժուար պիտի ըլլայ մնալ համիսլամական ու ծայրայեղ ազգայնական շարժումները: Իսկ նման պարագաներու մէջ դիւրին չէ որոշել քաղաքական այն ուժը որ կրնայ պատուար կանգնիլ կրօնական -- յետադիմական յորձանքի մը, դէպի կեդրոնական Ասիա:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԵՒ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՎԵՆԵՏԻԿԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ
ԵՒ
ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ

○ ՏԵՒՈՂՈՒԹԻՒՆ. -- Չորս տարիներու ծրագիր. տարեկան մէկ ամիս, Երկուշաբթիէն մինչեւ Ուրբաթ:

○ ԹՈՒԱԿԱՆ. -- Օգոստոս 1 -- 30, 1992:

○ ՎԱՅՐ. --
United Armenian Congregational
Church Center
3480 Cahuenga Bl., Los Angeles

○ ԾՐԱԳԻՐ. -- Հայագիտական այս ճոխ ծրագիրը հիմնականօրէն կ'ընդգրկէ Հայ Քաղաքակրթութեան Պատմութեան գրեթէ ամբողջական համապատկերը, ա՛յն իմաստով՝ որ այս ծրագրին մաս կը կազմեն հայ ժողովուրդի նիւթական, իմացական եւ հոգեւոր Մշակոյթի Պատմութեան գըրեթէ բոլոր եւ կարեւորագոյն կալուածները. -- Հայերէն Լեզու (Գրաբար եւ Աշխարհաբար), Հայ Պատմագրութիւն, Հայ Բանաստեղծութիւն, Նոր Գրականութիւն, Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւն, Հայ Արուեստի Պատմութիւն, Ազգային Սահմանադրութիւն, Հայ Գաղութներու եւ Վաճառականութեան Պատմութիւն, Հայ Թատրոն, Հայ Բժշկագիտութեան Պատմութիւն, Հայ Փիլիսոփայութեան Պատմութիւն, Հայկական Տպագրութեան եւ Մամուլի Պատմութիւն, Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայ Վանականութեան Պատմութիւն, Հայ Ծէսը, Հայ Դաստիարակութեան Պատմութիւն, Հայ Եկեղեցական եւ Քաղաքական Օրէնսդրութիւն, Հայ Կրօնական Գրականութիւն, Հայկական Հոգեկանութիւն եւայլն:

○ ՆՊԱՏԱԿ. -- Մխիթարեան Հայագիտութեան այս եզակի ձեռնարկը մշակուած է բոլոր անոնց համար, որ պէտք ունին իրենց հայագիտական ամբողջական հմտութիւնը զարգացնելու կամ հասցնելու բարձրագոյն մակարդակներու: Միաժամանակ, անիկա կը միտի նաեւ ուսումնագիտական գետնի վրայ պատրաստել մշակուած դասակարգ մը ուսուցիչ -- ուսուցչուհիներու, հայ գաղութներու ազգային, մշակութային, կրթական եւ իմացական կեանքը ղեկավարող ներհուն գործիչներու:

○ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐ. -- Վարդապետներ՝ Վենետիկի Մխիթարեան Հայկական Ակադեմիայէն եւ այլ մասնագէտ դասախօսներ Միացեալ -- Նահանգներէն:

○ ՍԱԿ. -- 520 տոլար 1992-ի դասընթացքներուն համար:

○ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. -- Դիմումնագիրներ կ'ընդունուին մինչեւ Յուլիս 20, 1992:

○ Յաւելեալ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեան համար անմիջապէս դիմել ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ Գրասենեակին՝

(818) 546 -- 1967,
առաւօտեան՝ 9 -- 12 եւ կէսօրէ ետք՝ 2 -- 6 ժամերուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆԸ

ԴԱՆԻԱ ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Այս իրիկուն, Յունիս 26, Կէօթպորկի մէջ, վերջ կը գտնէ Եւրոպայի առաջնութեան մրցաշարքը: Կը պայքարին Գերմանիոյ եւ Դանիոյ Ազգային խումբերը, ի խնդիր ախոյեանի տիտղոսին:

Յունիս 10-էն ի վեր, Շուէտ, չորս քաղաքներու մէջ, ամէն անգամուն, տասնեակ հազարաւոր հանդիսատեսներ քաջալերեցին իրենց ազգակից մարզիկները, աղմուկով, խանդավառութեամբ: Հիասթափութիւններ, անակնկալներ շատ եղան: Նոյնիսկ Գերմանիա, աշխարհի ներկայ ախոյեանը, ունեցաւ դժուարութիւններ եւ իր մասնակցութիւնը աւարտական հանդրուանին արդիւնքն է, պարզապէս, Սկովտիոյ անսպասելի յաղթանակին (3 -- 0) ՀԱՊ-ի կազմին վրայ՝ որ, այդ իրիկունը հաւանաբար, իր վերջալոյսը ապրած եղաւ:

Ութ երկիրներ որակուած էին Եւրոպայի այս 9-րդ ախոյենութեան վերջնական փուլին: Առաջին մրցումները, ընդհանրապէս, անհամ անցան, բացի Հոլանտա -- Գերմանիա (3 -- 1) հանդիպումէն՝ ուր Հոլանտացիք, ճերմակ եւ սեւամորթ, Եւրոպայի տիտղոսակիր 1988-էն ի վեր, սքանչելի խաղարկութիւն մը ցոյց տըւին:

Ընդհանրապէս, պաշտպանողական դըրութիւնները այնքան լաւ կազմակերպըւած էին որ կոլ նշանակելը կը դառնար համարժէք հրաշքի: Ազատ հարուածներ եւ անոնց հետեւանքները միայն քանի մը հազուադէպ առիթներ տուին գնդակը տեսնելու ցանցերուն մէջ:

Առաջին հանդրուանին ինկան երկու «մեծ»եր՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա: Ֆրանսան, յաջորդաբար, Շուէտի (1 - 1) եւ Անգլիոյ հետ (0 - 0) հաւասարութիւններ ձեռք ձգելէ յետոյ, պարտուեցաւ Դանիայէն (1 - 2):

Նախնական յաջողութիւններու երկար շարքէ մը վերջ, այս ձախողութիւնը --մինչ ամբողջ մարզական Ֆրանսան մեծ յոյսերով կը սպասէր Շուէտի մրցաշարքը-- վերագրուեցաւ խաղացողներուն մեծ մասին անփորձութեան այս մակարդակի մրցակցութեան մը համար: Իրականութիւն է նաեւ Ֆրանսացիներուն անհատական թէքնիքի տկարութիւնը: Ակումբներուն մէջ մարզիչները շատ աւելի կարեւորութիւն կու տան ռազմավարական (թաքթիք) խնդիրներու բացատրութեան, քան անհատական կարողութիւններու բարելաւման:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ընկրկումէն վերջ, կէս -- աւարտականին մնացին դէմ յանդիման Հոլանտա եւ Դանիա, Գերմանիա եւ Շուէտ: Գերմանական յաղթանակը (3 -- 2) անսպասելի չէր: Բոլորովին անակնկալ էր որ Դանիա դէմ դնէր Հոլանտայի (2 -- 2):

Պէտք եղաւ, ուրեմն, փէնալթիներ քաշել, որոշելու համար Գերմանիոյ մրցակիցը աւարտականին: Հոլանտա պարտըւեցաւ, որովհետեւ Վան Պասթէն, իր միլիոնատէր «աստղ»երէն մէկը, չկրցաւ կոլի վերածել իր քաշած փէնալթին...

Յիշենք որ Դանիա կը պարտի իր մասնակցութիւնը այս մրցաշարքին Եուկոսլաւիոյ քաղաքական դէպքերուն: Եուկոսլաւիան էր որ որակուած էր երթալու Շուէտ: Դանիա փոխանակեց զայն եւ, ահա, մէկ խաղ միայն հեռու է ախոյեանի տիտղոսէն: Պիտի յաջողի՞ Ուրբաթ իրիկուն զսպել Գերմանիան, աշխարհի ախոյեանը. կը նախատեսուի բուռն պայքար մը՝ որ մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի դիտուի հեռատեսիլէն (Անթէն 1):

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Ի՞նչպէս չէին զգար թէ ամէն ոք երկրի վրայ իր ընտանիքը ունէր ու ամէն ընտանիք իր կլիման: Իր ընտանիքը որբանոցն էր այլեւս: Որբանոցը իր ազատութիւնն էր ու իր ուրախութիւնը: Ամէն ինչ պարզ ու մաքուր էր իր շուրջը, երբ Արշաւին հետ կը դեգերէր քաղաքին փողոցներուն մէջ: Նոյնիսկ երբ լռութեամբ կը քալէին կողք -- կողքի՝ կը հասկնային իրար ու կեանքը կը խայտար իրենց երակներուն մէջ: Հակառակ իրենց սիրոյն ու գորովին, որ այդքան ազնուկով կը ցուցաբերէին, ամիսներէ ի վեր չէին յաջողած շահիլ իր սիրտը, բայց Արուսեակէն, որ նոյնպէս չէր պատկաներ այս ընտանիքին եւ որ պիտի մեկնէր արդէն: Ու մէկէն սիրտը ելաւ ու մէկէն գտաւ բուն շարժառիթը իր վճռական որոշման: Նայուածքը բարձրացուց ու փնտռեց զայն՝ հոգին անդոհանքով ու անհուն գորովով լի: Ու յեղակարծօրէն արտասուելու սարսռան յուզուեցաւ՝ զգալով անոր սըրտում աչքերուն լոյսը դէմքին վրայ:

Անկիւն մը նստած էր՝ արմունկները ծունկերուն ու գլուխը ափերուն մէջ: Երբ իրենց նայուածքները հանդիպեցան իրարու, Արուսեակ մեղմօրէն ժպտեցաւ ու անոր ակնարկին մէջ ոչ դժգոհանք կար, ոչ ալ այպանք: Լոկ անոր ճոխ կուրծքերն էին, որ կ'ելեւէջէին կարծես յուզումէն: Իրեն թուեցաւ թէ Արուսեակ կը բաժնէր իր տառապանքն ու դառնութիւնը: Ուզեց ոտքի ելլել ու մօտենալ անոր, բայց թարթիչներուն եզերքէն զգաց դաւադիր արտասուքի կաթիլ մը: Ակռաները սեղմեց ու գլուխը դարձուց անդին: Բայց հոգին կը թրթռար գորովէ, նուագարանի մը պէս, որուն վրայ սրտառուչ մեղեդի մը կը նուագէն, գողահար մատներով:

*

Կրնա՞ր միթէ գիտնալ այդ տարիքին թէ լռութիւնը սահմռկեցուցիչ ու թունաւոր զէնք մըն էր: Կը գործածէր զայն բնազդաբար, մանկութեամբ գրեթէ: Բոլոր բանաձեւուած դժգոհութիւնները, բարձրաձայն արտասանուած մեղադրանքներն ու ամբաստանութիւնները մասամբ կը կորսնցնեն իրենց զօրութիւնը: Այս եւս կը զգար բնազդաբար: Ու իր վէրքերուն արդէն ոչ ոք կրնար մերձենալ:

Վիրաւոր էր խորունկէն՝ իր որբութեան պատճառաւ: Ու ոչ ոք կրնար իրեն վերադարձնել՝ ինչ որ կորուսեալ էր առ յաւէտ: Զօրեղ են միայն լուռ վիշտերն ու լուռ որոշումները: Զօրեղ են միայն լուռ գորովները: Այլեւս խոյսապէս կը զգար, թէ իր վէրքերը բուժում չունին: Վիրաւոր էր իր մանկութեան պատճառաւ՝ որ իր քաղցր, անհման յիշատակներով կը յապաղէր մարմնին մէջ, վիրաւոր էր՝ իր կորուսեալ սիրելիներով, որ յեղակարծօրէն կը վերադառնային օրուան ու գիշերուան որեւէ ժամուն ու իր ակնարկին մէջէն կը քալէին հին օրերու իրենց գեղեցկութեամբ ու ինքնատպութեամբը: Կրնա՞ր գիտնալ միթէ, այդ տարիքին, թէ երկրի վրայ ոչ ոք կար առանց վէրքի, թէ մարդիկ կը շարունակեն ապրիլ, այդ վէրքերով, որ ներսէն կ'արիւնին, կ'երգեն այդ վէրքերով ու երբեմն խորին տառապանքով կը ստեղծագործեն, այդ վէրքերուն իսկ պատճառաւ:

Ա՞յս էր կեանքը միթէ: Վերադարձի քանի մը ամիսները բաւած էին, որպէսզի խոշոր քայլերով հեռանար մարդոցմէն, ապաստանելու համար ներքին տուայտանքներու ու ներքին հրճուանքներու: Այժմ լռութեամբ կը սիրէր երկիրը ու լռութեամբ իր հոգին կ'ընդունէր կեանքին պարգեւած ժլատ հրճուանքները: Կրնա՞ր միթէ գիտնալ, այդ տարիքին, թէ ոչ ոք կ'ապրի ուրիշին նման: Ամէն ոք ունի իր տառապելու, սիրելու եւ երգելու եղանակները: Դոդոշը կը կրկնայ ու օձը կը սուլէ, շները նուալով կը յայտնեն իրենց սէրը ու սոխակը վարդի փուշերէն արիւնելով կը գեղգեղէ: Ամէն ոք ու ամէն էակ իր օրէնքն ունի ու իր ներքին ճակատագրական կշռոյթը, իր ներքին մեքենականութիւնը: Դրսէն պարտադրուած օրէնքներն ու կարգապահութիւնը կրնան որոշել ու մեղմել իր արարքները, բայց իր արարչական պատկերը կը մնայ նոյնը, իր էական գծերուն մէջ: Ան ոչ ոքի բոլորովին կը նմանի, ոչ ոքի հետ բոլորովին կը նոյնանայ:

Կը քալէր գիշերուան մէջէն ու մտովի կ'ըսէր, -- ա՞յս է միթէ կեանքը: Օճառի պղպջակներու պէս՝ իր ափերուն մէջ պայթած էին, անաղմուկ, իր բոլոր յոյսերն ու ակնկալած բոլոր հրճուանքները: Դեռ շատ երիտասարդ էր՝ ինքզինքը կարենալ աղքատ զգալու համար, այլ ոչ հարկ եղածին չափ՝ չզգալու համար թէ՝ կեանքը գէշ կը սկսէր, իր որբ պատանութեան դիմաց: Կը քալէր գիշերուան մէջէն՝ ոչ մէկ լոյս նշմարելով հեռուն, աշխարհի ճամբաներուն վրայ:

Յետոյ ձիւնի առաջին փաթիլները սկըսան ծածկել ուսերը: Օդը գրեթէ գաղջ էր ու քաղաքը ընկղմած խորին լռութեան մէջ: Երկու օրէ ի վեր տուն կը վերադառնար բոլորին քուն մտնելէն յետոյ, ջանալով խուսափիլ նոր միջադէպէ: Ու ո՛ր ժամուն ալ որ գար՝ կը գտնէր Արուսեակը, վարը, խոհանոցին մէջ: Հապճեպով կտոր մը բան կ'ուտէր ու կը սպրդէր անկողնին մէջ, կը վերադառնար իր աշխարհին, իր երազներուն, իր գիշերին որ կը ծագէր այնքան հեռուն ու մերթ հայրենի քաղաքին պատերն ի վեր, մերթ Արեւելքի աստղածորան երկինքին տակ:

Իր քայլերն անգամ կը մերժէին այս տունը, երբ այս բոլոր մտածումներուն բեռան տակ մտաւ ներս: Ակնարկն անգամ հմայաթափ էր ու լի անձկութեամբ միաժամանակ, վասնզի կրակի չնչին նշոյլ մը կը բաւէր զինքը հրդեհելու համար:

Լռութեամբ տեղաւորուեցաւ ու լռութեամբ սկսաւ ճաշել: Մօրաքոյրը կը դիտէր զինքը ժպտուն, բազուկները կուրծքերուն տակ: Ու իրեն թուեցաւ թէ ան մեծ կարեւորութիւն մը չի տար այս բոլոր պատահածներուն: Գուցէ աւելի երիտասարդ ըլլալով միւսներէն՝ աւելի դիւրութեամբ կ'ըմբռնէր իր հոգւոյն փոթորիկը:

(Շար. 32)

(Շար. Ա. էջէն)

տութիւնների եւ ժողովուրդների յարաբերութիւնները միա՛յն կարող են նպաստել ժողովուրդների բարգաւաճմանը, փոխադարձ բարեկամութեան յարաբերութիւնների հաստատմանը:

Ես այստեղ ոչ մի կասկած չունեմ, որ գալու է այդ օրը, երբ Հայաստանը եւ Թուրքիան որպէս հարեւան պետութիւններ պէտք է համագործակցեն բոլոր բնագաւառներում, պէտք է բացուեն մեր սահմանները, մենք ազատ ելք եւ մուտք պէտք է ունենանք եւ իմ այս այցելութիւնը, վստահ եմ, որ դնում է այդ յետագայ մեր բնականոն յարաբերութիւնների հիմքը: Ես կարծում եմ մի փոքր համբերութիւն եւս, եւ ապա մեր բոլոր հակասութիւնները կը հարթուեն. մենք խնդրի պէս կը դառնանք ջերմ, մտերիմ հարեւաններ, ինչ որ, նորից եմ կրկնում, միա՛յն կը ծառայէ ի շահ երկու ժողովուրդների, երկու պետութիւնների: Եւ վստահ եմ Թուրքիոյ հայ համայնքն է, մասնաւորաբար Պոլսի համայնքն էլ, որը արդէն 500 տարուց աւելի փաստօրէն պահպանում է շէն կերպով իր ազգային, մշակութային հոգեւոր կեդրոնները, որի վկայութիւնն է նաեւ այս Պատրիարքարանի այսօրուան գործունէութիւնը. եւ վստահ եմ, թէ հայ գաղութն էլ կը ծառայի որպէս կամուրջ մեր երկու պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւնների հաստատման ճանապարհին:

Ես ձեզ մաղթում եմ ամենայն երջանկութիւն, յաջողութիւններ ձեր առօրեայ կեանքում, եւ այն հաւատարմութիւնը, զոր դուք միշտ ունեցել էք մեր ազգային աւանդների, լեզուի, կրօնի, հաւատքի նկատմամբ, ես ցանկանում եմ յարատեւումի:

Խորին շնորհակալութիւն:

Նախագահին այս խօսքերը ողջունուեցան շատ ջերմ եւ երկարատեւ ծափահարութիւններով, որմէ վերջ Պատրիարքը րսաւ, որ Պոլսոյ մէջ տակաւին ունինք քանի մը շատ արժէքաւոր ոսկերիչներ եւ արծաթագործներ, որոնք կը շարունակեն հին հայ արծաթագործներու աւանդութիւնը: Այս վարպետներէն մէկուն, յայտնի արծաթագործ Գրիգոր Ինճէեանի կողմէ պատրաստուած մեծահասակ, խաչողի ոսկոյցներով եւ որթատունկի ճիւղերով զարդարուն շատ գեղեցիկ արծաթեայ ծանր պտղամանը իբր յիշատակի նուէր Պատրիարքարանի կողմէ յանձնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին:

Ապա հրամցուեցաւ քոնիաք եւ սուրճ: Նախագահը եւ Պատրիարք Հայրը բաժակ բարձրացուցին իրարու կենաց: Մինչ այդ, Պատրիարք Հայրը Պատրիարքարանի շէնքին եւ պատէն կախուած Պատրիարքական գիմանկարներուն մասին տեղեկութիւններ կուտար Հիւր Նախագահին: Ապա Պատրիարք Հայրը մի առ մի ծանօթացուց ներկաներէն որոշ դէմքեր, որոնց կարգին Թերթին խմբագրապետ Ռ. Հատտէճեան, Ս. Փրկիչ Ազգ. Հիւանդանոցի Բժշկապետ Տոքթոր Մարտիրոս Ենիեօրկան, բանաստեղծ Զահրատը:

Տրուած ըլլալով, որ Հիւր Նախագահին ժամանակը կարճ էր, հիւրերը կանգնեցան եւ մեկնելէ առաջ Նախագահը Պատրիարքարանի յուշամատեանին մէջ, դասական ուղղագրութեամբ գրեց հետեւեալը.—

Կ. Պոլսի Պատրիարքարանի այս հիւրընկալ կտուրի տակ ես հաղորդակցուեցի հայ ժողովրդի յարատեւութեան ոգուն, որի առջեւ գլուխ խոնարհելով՝

որդիաբար
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Նախագահ
Հայաստանի Հանրապետութեան
Յունիս 24, 1992

Հիւրերը հոգեւորականներու ընկերակցութեամբ առաջնորդուեցան Մայր Եկեղեցի եւ գանգակներու երկարատեւ ղօղանջներուն ներքեւ մուտք գործեցին Մայր Եկեղեցէն ներս, յառաջացան դաւիթէն մինչեւ խորան: Խորանին առջեւ Պատրիարքը տեղեկութիւններ տուաւ եկեղեցւոյ մասին: Հոն եւս տասնեակներով Թուրք լրագրողներ կը լուսանկարէին այս պատմական այցելութիւնը: Այս բացատրութիւններէն վերջ հոգեւորական դասը երգեց «Գովեա՛ Երուսաղէմ զՏէր» շարականը եւ աւելի վերջ միաբերան երգուեցաւ Տէրունական Աղօթքը, որուն յատուկ կերպով մասնակցեցաւ նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Յատկանշական էր, որ մեծ թիւով հայ հաւատացեալներ, անմիջապէս յետոյ Նախագահին այցելութիւնը, երջանկօրէն փութացած էին եկեղեցի, որուն մուտքի դրան առջեւ արդէն ծափահարութիւններով ողջունած էին Հիւր Նախագահը: Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, արարողութենէն վերջ, ելքի ճամբուն վրայ, մեծ ուրախութեամբ սեղմեց անոնցմէ շատերուն ձեռքը, եւ հետաքրքրուեցաւ անոնց ուրախութեամբ, մինչ կրկին կը ղօղանջէին եկեղեցւոյ զանգակները, խորհրդաւոր արձագանգներով:

Գումգաբուէն վերջ Հիւր Նախագահը եւ ընկերակիցները, ապահովութեան պաշտօնեաներու ընկերակցութեամբ, ուղղուեցան դէպի Պալըգլըճըի Հայոց գերեզմանատունը, ուր Նախագահը փափաքած էր երթալ եւ այցելել Պետրոս Դուրեանի շիրիմը: Այս այցելութեան ընթացքին Նախագահին որպէս հոգեւորական՝ ընկերացան Շահան Արք. Սվաճեան եւ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կատարեց իր ուխտը եւ ծաղկեպսակ մը զետեղեց անմահ բանաստեղծին շիրիմին վրայ: Հոգւոյ մը արտասանուեցաւ հոգեւորականներու կողմէ: Ապա շքախումբը շրջեցաւ գերեզմանատունը եւ այցելեց յայտնի բազմաթիւ դէմքերու գերեզմանները:

Ելքին, Հանրապետութեան Նախագահը անակնկալ փափաք յայտնեց այցելելու Այա Սոֆիա Թանգարանը: Ապահովութեան պաշտօնեաներն ու կազմակերպիչ պատասխանատուները, գովելի ճարտարութեամբ մը, անմիջապէս փոխեցին ծրագիրը եւ խիստ կարգապահ երթեւեկով, ամենակարճ ժամանակի մէջ եւ ամենահանգիստ պայմաններու տակ Նախագահը հասցուցին Այա Սոֆիա: Հոն Նախագահը դիմաւորուեցաւ Այա Սոֆիայի Թանգարանի տնօրէն՝ Էրտէմ Եիւճէլի կողմէ, որ պտըտցուց Թանգարանը, պատմական տեղեկութիւններ տալով Թանգարանին մասին: Բոլոր այս տեղեկութիւնները յաջորդաբար հայերէնի կը թարգմանուէին Մուրատ Պուճուլեանի կողմէ: Ուշագրաւ էր, որ Հայաստանի պատմաբէտ Նախագահը յատուկ հետաքրքրութիւն ունէր պատմական հնութիւններու նկատմամբ եւ կը կարդար հին Թրքերէն վերտառութիւններն ու մարգարէներու անունները, ինչպէս նաեւ հիանալի մօզայիքներու մէջ արձանագրուած հին յունարէն գրութիւնները: Հիւրերը մանրամասն կերպով քննեցին Թանգարանի վերնամասն ալ ու ելլելէ առաջ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան իր մատը դպցուց «ըղձանքներու քար»ին: Թանգարանի ելքին, ձեռամբ տնօրէնին՝ Այա Սոֆիայի մասին նկարազարդ գիրքեր նուիրուեցան Նախագահին, որպէս յիշատակ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան թղթատեց գիրքերը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց:

Այա Սոֆիայէ վերջ Նախագահը ցանկացաւ տեսնել նաեւ Նշանաւոր Սուլթան Ահմէտ մզկիթը, ուր գնաց հետիոտն: Հոնկէ եւս մուտք գործեց իր կօշիկները հանելով եւ ներսը՝ քննեց մզկիթին հիանալի ճարտարապետական կառոյցը:

***

Նոյն իրիկունը, Չըրաղան պանդոկին պարտէզին մէջ, ճոխ ընդունելութիւն մը կու տար Արտաքին Նախարար՝ Հիքմէթ Չեթին Սեւ ծովեան տնտեսական համագործակցութեան ժողովին մասնակցողներուն ի պատիւ: Մարմարա կը շեշտէ որ առաւելագոյն ուշադրութեան առարկայ եղած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, այն աստիճանի որ նեղացուցիչ եղած է, ու պահ մը Նախագահը ստիպուած է մեկուսանալ խուսափելու համար լրագրողներու հարցումներու տարափէն:

Այս ընդունելութեան ալ ներկայ եղած է Մարմարա, երեք հոգիէ բաղկացած կազմով մը:

Հայաստանի Նախագահը բազմաթիւ զրոյցներ ունեցած է, նաեւ փոխ-վարչապետ Էրտալ Ինէօնիւի հետ (Թրքերէն եւ ֆրանսերէն):

Տիկին Վահրամ Խանճեան,
Տիկին Նշան Փամպուքեան,
եւ համայն ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ԽԱՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 22–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յունիս 29, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին 15, rue Jean Goujon, Paris 8e *ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կանեփի* Centre de Gagny *գերեզմանատունը:*

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

1 bis, Place de la Gare, 93250 Villemomble

Տէր եւ Տիկին Պերճ Գավաֆեան եւ զաւակը,
Օր. Գոհարիկ Սէլթէկեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սէլթէկեան,
Տիկին Վարդանոյշ Մաղաա,
Տէր եւ Տիկին Լըքուէնթ,
Տիկին Արմենուհի Տէր – Մարգարեան եւ զաւակները (Էքս – Ան – Փրովանս),
Պր. Գրիգոր Պապիկեան (Պուէնոս – Այրէս),
Տիկին Զարուհի Անթապլեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, կնքահօր, զարմիկին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԷԼԹԷԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 24–ին, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յունիս 29, ժամը 14.15–ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին

6, Ավրնիւ Պուրկէն

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ – Քոմինալի գերեզմանատունը (ժամը՝ 15.45–ին) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Գավաֆեան ընտանիքին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն:

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75002 Paris
Tél. : 42 77 30 00

PAPIERS D'ARMENIE
ŒUVRES SUR PAPIER
Karen AGHAMIAN
Ararat PETROSSIAN
Evguenia SARKSSIAN

Vernissage le Mardi 30 Juin à 19h

Exposition du 30 Juin au 26 Juillet
ouvert du mardi au samedi
de 14h à 18h30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Raymond H. Kévorkian et Paul. B. Paboudjian

LES ARMÉNIENS
DANS L'EMPIRE OTTOMAN
à la veille du Génocide

Les Editions d'Art et d'Histoire
ARHIS

Beau volume relié sous jaquette couleur.
***608** pages, format **24 x 32 cm. 925** documents photographiques anciens. **30** cartes géographiques. Index de **7000** noms.*

Une image arrêtée et un bilan du Monde arménien
à la veille de sa disparition
Un ouvrage d'art et de référence comprenant
925 documents photographiques
dont les deux tiers sont totalement inconnus ou inédits

OFFRE VALABLE JUSQU'AU 31 JUILLET 1992
389 F, puis 485 F
Parution 4e trimestre 1992

SOUSCRIPTION

BON DE COMMANDE
à adresser, avec votre règlement, à ARHIS
54, avenue d'Iéna, 75 116 Paris - Tél. (1) 47 20 66 76, fax 47 23 68 81
Nom...
Adresse:...
Code postal:....................*ville:*....................*Pays*....................
Désire recevoir: ..... exemplaire(s) du livre *Les Arméniens dans l'Empire ottoman à la veille du Génocide,* au prix unitaire de souscription de 389 F + 39 F de frais de port et d'emballage pour la France, la Belgique et la Suisse, 389F + 67F pour envoi par avion pour le Canada et les Etats-Unis.
Je joins mon règlement de ....F par:
chèque bancaire ou eurochèque à l'ordre d'ARHIS, 54 avenue d'Iéna, 75116

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Աշոտ Սերճանեան, Պր. Յովհ. Սերճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Սերճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Սերճանեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խտըշեան)

մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Սերճանեան, Խտըշեան, Յովհաննէսեան, Նարլեան, Շահրիկեան, Ճիւհերեան, Սահակեան եւ Պերթոլծի գերդաստաններու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Կիրակի, Յունիս 28, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

***

Այս առթիւ, Պր. Աշոտ Սերճանեան կը նուիրէ 500 Ֆր. Համազգայինի Դպրոցին (Մարսէյլ), 500 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Յունիս 28, կը պատարագէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Նոր Հոգեւոր Հովիւ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ձեռքը ժողովուրդին պիտի ներկայացնէ եւ ծանօթացնէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի Շաւիլի հայ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան ամավերջի հանդէսը, Կիրակի, Յունիս 28, ժամը 15–ին Իսի-ի քաղաքապետարանի սրահը 25, rue Victor Cresson
100 *աշակերտներու ելոյթներ երգով, պարով, նուագով եւ արտասանութեամբ:*

***

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ – Քաշանի Միօրեայ Վարժարանի ամավերջի հանդէսը՝
Յունիս 28, ժամը ճիշդ 14.30–ին
Մասնակցութեամբ՝
ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

Théâtre Victor Hugo
14, ave. V. Hugo, 92220 Bagneux

***

ԱՆԻԷՌ ՓՈՒԱ – ԳՈԼՈՄՊԻ ԵՒ ԳՈԼՈՄՊԻ ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Միօրեայ վարժարանի
Կիրակի, Յունիս 28, ժամը ճիշդ 16–ին
Salle Municipale de Bois-Colombes
« Jean Renoir »
Villa des Aubépines,
35, rue du Général Leclerc
Հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
Գեղարուեստական բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ՝ ղեկավարութեամբ ուսուցչուհիներ՝
Տիկին Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
եւ
Տիկին Պ. ԵՏԷՖՃԵԱՆԻ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue Section de Vienne organise sa Fête champêtre annuelle le Dimanche 28 Juin de 10h à 21h dans le Parc de Gemens à Vienne
Ambiance assurée par l'Orchestre « Arax »
— Buffet — Buvette — Tombola —

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 JUIN
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.828
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNEE — No 17.828

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

— ՅՈՒՆԻՍ 23 —

«ԲԱՅՑ, ՓԱՌՔ ԱՍՏԾՈՅ, ԵՍ ՏԵՍՆՈՒՄ ԵՄ, ՈՐ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԱՅՍ ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՀԱՍՆՈՒՄ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ»

Հայաստանի Խորհրդարանին պարզած պատկերը խրախուսիչ չէ եւ դեռ հեռուէն կը հեւենք: Բուռն վէճերը չեն դադրիր, ընդհակառակն կը սաստկանան եւ օրէ օր Հ.Հ.Շ.-ի եւ այդ ճամբով իշխանութեան դէմ ընդդիմութիւնը կը ծաւալի: Յունիս 24-ի նիստին «Ազգ. Դաշինք» կազմած էին. — ՀՅԴ., ԱԺՄ. (Ազգային ժողովրդավարական Միութիւն — Վազգէն Մանուկեան), Ա.Ի.Մ. (Ազգ. Ինքնորոշման Միութիւն), Հ.Ռ.Ա.Կ. (Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն), Հանրապետական Կուսակցութիւն, Քրիստոնեայ Դեմոկրատներու Միութիւն, Ս.Ի.Մ. (Սահմանադրական Իրաւունքի Միութիւն), Արցախի պատգամաւորական խմբակ, Անկախ ժողովրդավարներ (Պարոյր Հայրիկեանի մէկ նոր հոսանքը): Ըստ երեւոյթին բոլորովին կը մեկուսացուի Հ.Հ.Շ.-ն: Հոս սակայն ծուռ բան մը կայ, զոր մատնանշած էինք իր ատենին ալ: Խորհրդարանական ի՞նչ սկզբունքի վրայ, յանկարծ կարգ մը երեսփոխաններ, ընտրուած որոշ ցանկերու վրայ — ընդհանրապէս Հ.Հ.Շ. — ելան եւ օրին մէկը յայտարարեցին թէ Հ.Յ.Դ. կամ Ռամկավար կամ այլ կուսակցութեան մը երեսփոխաններն են: Երբ երեսփոխան մը տարակարծիք է իր ներկայացուցած կուսակցութեան հետ, կը հրաժարի եւ կրկին կը ներկայանայ իր ընտրաշրջանը եւ կը դիմէ քուէարկողներուն նոր ցանկի վրայ: Անիկա տարրական պարկեշտութիւն է հանդէպ ժողովուրդին: Այսպէս ըրին, անցեալ տարի Միշէլ Նուար եւ Միշէլ Պարզաք, առաջինը վերընտրուեցաւ, երկրորդը՝ ոչ: Երկուքն ալ քաշուեցան երբ Էր-Փէ-Էռ-էն որու հետ տարակարծիք էին: Այսպէս չեղաւ Հայաստան, ու մէկ օրէն միւսը հրապարակ իջան կուսակցութիւններ, որոնք ցանկ իսկ չունէին երեսփոխանական ընտրութեանց ատեն եւ խմբաւորումներ ալ ստեղծեցին: Անկէ ծագեցաւ ոչ թէ բազմակուսակցական դրութիւն մը, որ ժողովրդավարութիւն կը նշանակէ, այլ խառնիճաղանճ մը (Տը Կոլ պիտի ըսէր» (la chienlit), որ անիշխանութեան խորհրդանիշ է եւ արգելք խորհրդարանական որեւէ շինիչ աշխատանքի:

Վերադառնալով ներկայի կացութեան, ինչպէս գրեցինք, շրջափակումով, պատերազմով արդէն առաւելագոյնս լարուած ու ծանրակշիռ առօրեան թատերաբեմ է նաեւ քաղաքական տագնապի մը: Ընդդիմութեան ուժերու խմբաւորումով ստեղծուած ճակատին թիրախն են կառավարութիւնը եւ Հանրապետութեան Նախագահը, իսկ որպէս գործունէութեան մղիչ ուժ անոնք կը ներկայացնեն Արցախեան պայքարը: Արցախի հարցին մէջ իշխանութեան գործընթացը դժգոհութեան գլխաւոր պատճառն է:

Մեկնելով այս իրավիճակէն, Գերագոյն Խորհուրդի Յունիս 23-ի նիստին, նախքան Պոլիս մեկնումը Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ելոյթով մը անդրադարձած է ճակատումին ու յստակօրէն պարզած իր տեսակէտները: Ելոյթը ամբողջութեամբ լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան», Յունիս 25-ի թիւին մէջ:

Նախագահը նախ կը մեկնաբանէ ընդդիմութեան կեցուածքը. «փորձ է արւում իշխանութիւններին, ընտրեալ իշխանութիւններին քաղաքականութիւն թելադրել ոչ սահմանադրական միջոցներով»: Ապա ընելով նման կեցուածքի վտանգը, կը բացատրէ սահմանադրական ելքը. «Որպէսզի հակասութիւնը չվերածուի անցանկալի երեւոյթների, նախագահը պէտք է հնարաւորութիւն ունենայ համաժողովրդական հանրաքուէի միջոցով լուծարելու խորհրդարանը, իսկ խորհրդարանը որպէս հակակշիռ, պէտք է իրաւունք ունենայ պահանջելու Հանրապետութեան Նախագահի հրաժարականը, դարձեալ հանրաքուէի միջոցով»:

Գալով ճակատումի հիմնական կէտին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ակնարկելով ընդդիմութեան կողմէ եկած գլխաւոր քննադատութեան որ բանակցութիւններու ընթացքին վրայ կը տեղացնէ շանթերը, հարց կու տայ. — «Արդեօք այն մարդիկ որոնք կոչ են անում մշտական, անվերջ պատերազմի Ադրբեջանի հետ, հաշուարկե՞լ են մեր կարողութիւնները, համաշխարհային եւ շրջանային բոլոր քաղաքական յարաբերութիւնները, հաշուարկե՞լ են մեր եւ Ադրբեջանի հնարաւոր բոլոր քաղաքական դաշնակիցների միջամտութեան հնարաւորութիւնները: Հաշուարկե՞լ են տնտեսական կարողականութիւնը»: Այս բաժնին մէջ Նախագահը նաեւ ամբաստանական որոշ շեշտով կու տայ այսօրուան ընդդիմութենէն անուններ, յիշելով անոնց երէկուան կեցուածքը. անոնցմէ է օրինակ Վիգէն Խաչատրեանը (ՌԱԿ) «որը 88 թուականին Զարենցաւանում կեղծում էր Ռաֆայէլ Ղազարեանի ընտրութիւնների արդիւնքները: Ֆերտինանտ Ղազարեանը որ Ջերմուկի քաղխորհրդի նախագահն էր: Երկու-երեք անգամ ես եղել եմ Ջերմուկում երբ նա հալածում էր «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամներին»:

Ապա Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հարկաւոր կը նկատէ յստակօրէն ներկայացնել իշխանութեան մօտեցումը Ղարաբաղի հարցին: Ան կ'ըսէ. — «Ես վստահ եմ. եթէ մենք չհաշուարկենք բոլոր հնարաւոր տարբերակները եւ գլխապատառ մղուենք պատերազմի մէջ, մենք կը կրկնենք նոյն արկածախնդրութիւնը որը տեղի ունեցաւ 1920 թուականին, մենք կը կորցնենք մեր հայրենիքի կէսը: ... Եթէ մեզ կոչ է արւում արհամարհել միջազգային վարուելակերպի արժեչափերը, յոյս դնել մեր ուժերի վրայ, անտեսել ամբողջ աշխարհը եւ վարել, այսպէս կոչուած, ազգային քաղաքականութիւն, ես կարծում եմ աւելի կարճ ճանապարհ դէպի ազգային կործանում՝ գոյութիւն չունի»: Կ'անդրադառնայ նաեւ ժողովուրդին կողմէ ընդդիմութեան տրուած արժեւորումին, ի՞նչ արձագանգ կը գտնեն իշխանութիւնը վարկաբեկելու ջանքերը. «Բայց, փառք Աստծոյ, ես տեսնում եմ, որ ընդդիմութեան այս ծայրայեղութիւնը չի հասնում մեր ժողովրդին: Դա մեր ժողովրդի զգօնութեան, իմաստութեան արտայայտութիւնն է: Իմ ամբողջ յոյսը մեր ժողովրդի այս իմաստութիւնն է, որովհետեւ մեր ժողովուրդն արդէն այնքան արկածախնդրութիւն է տեսել, այնքան փորձանքների, դառնութիւնների միջով է անցել որ իսկապէս իմաստնացել է: Դա վերաբերում է եւ՛ Հայաստանին, եւ՛ Սփիւռքին»:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի համար Արցախի հարցին մէջ հետեւելի ճամբան երկու հանգրուանէ կը բաղկանայ. Արցախի ինքնապաշտպանութեան հզօրացումը եւ բանակցութեամբ խաղաղ լուծումներու որոնումը. Նախագահը կանգ կ'առնէ այս երկու կէտերուն վրայ. — «Մօտեցումը պարզ է. ամէն գնով, ամէն ինչով ամրապնդել Լեռնային Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութիւնը: Եւ սա էլ պէտք է ասել որ այդ ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպել, իրագործել եւ իրագործում են ոչ այն ուժերը որոնք պահանջում են այս ամէնը, ոչ այն ուժերը, որոնք անվերջ պատերազմ են քարոզում, այլ հէնց այն ուժերը, որոնք ձգտում են խաղաղ լուծման, քանի որ սա է խաղաղ լուծման լծակներից մէկը: Եթէ չլինէր ինքնապաշտպանութիւնը՝ ոչ ոք մեզ հետ բանակցութիւնների չէր նստի: Ուրեմն, հարկ է ամէն ինչով աջակցել, ամրապնդել Լեռնային Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութիւնը եւ այն հող դարձնել բանակցութիւնների միջոցով խաղաղ լուծումներ գտնելու համար»:

Գալով բանակցութիւններու, ամենայարմար պահ, կը նկատէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան «յաջողութիւնների ժամանակաշրջանը որը մենք կորցրինք: Գուցէ յետագայում նոյնպէս այդպիսի պահեր ստեղծուեն: Մենք պիտի ձգտենք դրան: Չպէտք է սակայն մոռանալ որ հակառակորդն էլ է ձգտում նոյնին: Եւ սա անվերջ չի կարող շարունակուել»:

Հայաստանի մէջ յայտնուած անվերջ պատերազմի — բանակցել երկուութիւնը կայ նաեւ Ղարաբաղի մէջ: Առաջինը՝ «միջազգային արժեչափերն արհամարհելու, Ղարաբաղի՝ բանակցութիւններին չմասնակցելու մեթոդն է» կը բացատրէ Նախագահը, աւելցնելով՝ «որը ես մերժում եմ քանի որ համարում եմ կործանարար»: Ապա ան կը հրաւիրէ իրեն աջակցելու, ելոյթին վերջին մասին մէջ անդրադառնալով այս ուղղութեամբ իր կատարած բազմաթիւ փորձերուն. «Պրն. Վիգէն Խաչատրեանը քանիցս կրկնեց որ Նախագահը խոստացաւ անվտանգութեան խորհրդին կից ստեղծել կուսակցութիւններից կազմուած համապատասխան մարմին: Ես իսկապէս ուզեցի ստեղծել: Բայց դա մերժուեց Ա.Ժ.Մ.-ի (Ազգ. ժողովրդավարական Միութիւն) կողմից, որովհետեւ նրանք չեն ուզում այդպիսի խորհրդակցական մարմին ստեղծել, նրանք ուզում են ստեղծել անվտանգութեան խորհուրդ, այն դարձնել սահմանադրական մի մարմին որը պէտք է որոշումներ կայացնի եւ դառնայ նախագահից եւ Գերագոյն խորհրդից վեր կանգնած մի մարմին»:

... «Ես Վազգէն Մանուկեանին սրանից երկու ամիս առաջ առաջարկել եմ դառնալ անվտանգութեան խորհրդի անդամ, առաջարկել եմ դառնալ նախագահի խորհրդական, գնահատելով նրա մտաւոր կարողութիւնները, քաղաքական միտքը, վճռականութիւնը: Ես նրա օգնութեան կարիքն ունիմ եւ կարծէք թէ Վազգէն Մանուկեանը համաձայն էր: Բայց ես վստահ եմ՝ Ա.Ժ.Մ.-ն քննարկելով՝ թոյլ չտուեց որ Վ. Մանուկեանը օգնի մեզ: Նոյն առաջարկը արել եմ Դաշնակցութեանը, գնահատելով Կարօ Արմէնեանի ընդունակութիւնները, տնտեսական գիտելիքները, նրան առաջարկել եմ պետական նախարարի պաշտօն, որպէսզի զբաղուէր Հայաստանի ռեֆորմների հարցերով՝ օգտագործելով նաեւ իր միջազգային կապերը: Նրանք չհամաձայնեցին: Ես առաջարկեցի այլ բան. եթէ չէք ուզում գործադիր պատասխանատուութիւն վերցնել՝ ոչինչ, թող գայ, որպէս նախագահի տնտեսական գծով խորհրդական...: Բայց Դաշնակցութիւնը չուզեց մեզ օգնել: Սա է իրականութիւնը եւ ուզում եմ որ մեր ժողովուրդն այն իմանայ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԸ

Յունիս 26, Ուրբաթ առտու մեր առած լուրերը կը հաստատէին թէ չափ բուռն մարտեր կը շարունակուին Մարտակերտի շրջանը (Կարմիրաւան): Ազերիները 80 մեռեալ ունին, հայկական կողմը միայն վիրաւորներ կան: Տաւուշի շրջանը կատարուած յարձակումներու հետեւանքով ելեկտրական սարքաւորումներ վնասուած են եւ հոսանքը դադրած:

— Շուրջ 3000 Շահումեանցիներ Գորիս անցած են, հոն ապաստանելու համար:

— Հինգշաբթի, Յունիս 25-ին, նոր խօսակցութիւններու շնորհիւ, հիւսիսային Օսէթիոյ Խորհրդարանը որոշեց բանալ կազամուղը, Ուրբաթ, տակաւին արդիւնքը չէր տեսնուած Հայաստան, բայց, յոյս կար որ մինչեւ իրիկուն կամ Շաբաթ օր կազի հայթայթումը վերսկսի:

— Մարտակերտի կռիւներու ընթացքին զոհ գացած է հրամանատար՝ Լէոնիտ Ազգալդեան, որու թաղումը կատարուած է Երեւան, Յունիս 24-ին:

***

ՊՈԼԻՍ

Պոլսոյ մէջ, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պատրաստակամութիւն յայտնած է տեսնուելու Էլչիպէյի հետ, բայց այս վերջինը յայտնած է թէ նախ Արտաքին Նախարարները թող տեսնուին, հող պատրաստելու համար...: Երկուքն ալ մամուլի ասուլիսներ տուած են, առանձին — առանձին: Էլչիպէյ ըսած է որ բանակցութիւններ չեն կրնար ըլլալ ցորչափ Ազերիները ետ չեն առած Հայերու գրաւած 118 գիւղերը...: «Մարմարա» հետեւեալ տեղեկութիւններն ալ կու տար Յունիս 26-ին. —

***

ՏԷՄԻՐԷԼ - ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Վարչապետ Տէմիրէլ, Հինգշաբթի (Յունիս 25), ժամը 16.30-ին ընդունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն ու հայ պատուիրակները եւ անոնց հետ տեսակցեցաւ 35 վայրկեան: Այս տեսակցութենէն վերջ Վարչապետի Մամլոյ Խորհրդական Իլնուր Չեվիք տուաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Ինչպէս գիտէք, աւելի առաջ վարչապետը Ռիոյի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ: Այս մէկը այդ տեսակցութեան շարունակութիւնը կը նշանակէ: Դիտել տրուեցաւ, որ Թուրքիա կ'ուզէ իր մասնակցութիւնը բերել Ղարաբաղի հարցին լուծման համար: Ելցին իրենց նախկին հանդիպումին ընթացքին յայտնած էր, որ գոհ էր որ Թուրքիա հաւասարակշռեալ քաղաքականութիւն մը կը մշակէ Ղարաբաղի հարցին մէջ: Վարչապետը Լ. Տէր-Պետրոսեանին փոխանցեց Ելցինի այս արտայայտութիւնը եւ ըսաւ որ Թուրքիա կ'ուզէ շարունակել նոյն գծին վրայ: Յիշեցուց նաեւ որ Հայաստանն ալ պէտք է կարգ մը դիւրութիւններ ընծայէ, եւ Շուշիի ու Լաչինի պարպումը իսկապէս պիտի դիւրացնէ այս գործը: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պատասխանեց, որ արդէն Պոլսի մէջ իրեն ներկայութիւնը զարգացում մըն է: Իսկ վարչապետն ալ պատասխանեց, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

Ո՞Վ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Բաւական անհեթեթ պիտի նկատուէր նման հարցում մը, եթէ դէպքերը մեր մօտ ընկալեալ ամէն չափանիշի յամառօրէն հակասող ընթացքով մը զարգացած չըլլային վերջին երկու — երեք տարուան ընթացքին: Ո՞վ կը ներկայացնէ երկիր մը, ո՞վ պէ՛տք է ներկայացնէ. ամէնէն նախնական ու անմիջական առումով՝ դայն լաւագոյնս ճանչցող մը որ մտային կարողութիւններէ մինչեւ վստահութիւն, ընտրելի կ՚ըլլայ այդ երկրին իշխանութեան կողմէ: Այս ընդհանուր ու նուազագոյն կանոնին վրայ աւելցած ենթակայական պարագաները ամէն մէկ երկրին համար կուտան ներկայացուցիչի տիպարին կաղապարը:

Մե՞ր մօտ. կան արդէն Հայաստանի ներկայացուցիչի հանգամանքը պաշտօնապէս ստացածներ որոնք ասենէ մը ի վեր կը գործեն: Այսպէս են, Միացեալ — Նահանգներու, Անգլիոյ ներկայացուցիչներուն պարագաները: Սակայն մնացեալ շրջանները կը սպասեն տակաւին որ անձի ու յարակից ազդակներու հարկաւոր յատկանիշերը գումարուին իրարու. իսկ այդ սպասումը, այլ խօսքով պաշտօնական ներկայացուցիչի բացակայութիւնը, արդէն բաւական ատենէ ի վեր սկսած է ի վնաս ըլլալ Հայաստանի, գոնէ մեր շրջապատին — Արեւմտեան Եւրոպայի, յատկապէս Ֆրանսայի — մէջ պարզուած պատկերէն դատելով: Ինչպէս բազմութիւն դասարանի մը մէջ ուսուցչի կամ հսկիչի բացակայութիւնը ինքնակամ կառավարիչներու խմբակ մը երեւան կը բերէ, պաշտօնական նշանակուած ներկայացուցիչի չգոյութեան եւս նոյն բանը կը պատահի. պատահեցաւ: Միայն թէ այս վերջիններս — ինչպէս ինքնակամ կառավարիչները — ամէնէն եաք անդրադարձողը կ՚ըլլան որ աններելի ախորժակներու բախումին ադմուկը անհանդուրժելի մթնոլորտ մը կը ստեղծէ. հոն այլեւս դրական բան գտնել անկարելի կ՚ըլլայ, թէ՛ ներսին, թէ՛ դուրսին համար:

Վերջերս այս ա՛լ հինցած ցաւին կրկին անդրադարձող նոր պարագաներու զուգահեռ, Հայաստանեան մամուլէն մեկնաբանական անկիւն մը պատճառ եղաւ որ հարցը յօդուածի մը նիւթը ըլլայ. «Հայք»ի Յունիս 10-ի թիւին մէջ «Ով է ներկայացնելու Հայաստանը» խորագրուած էջ մը այս հարցը կը շօշափէ: Գերագոյն Խորհուրդի Արտաքին յարաբերութիւններ հարցերի յանձնաժողովէն Շահէ Պետրոսեան կը մեկնաբանէ «Արտասահմանում Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչների կարգավիճակի մասին» օրէնքին կողմէ անտեսուած սկզբունքի երկու կէտեր. առաջինը դեսպանի թեկնածութեան Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ քննարկուելու պարագան է: Շահէ Պետրոսեան հարց կուտայ «Գերագոյն խորհուրդն իրաւունք չի վերապահում անգամ նախարար նշանակելու. ինչո՞ւ ուրեմն պիտի դեսպան նշանակելու իրաւունք ունենայ». կ՚աւելցնէ թէ նախարարի մը ընթացքը միշտ կարելի է վերահսկել, ան գործելով երկրին մէջ. իսկ դեսպանի պարագային «ցանկացած անզգոյշ խօսք կարող է փնացնել մեր յարաբերութիւնները տուեալ երկրի հետ»: Այս առարկութեամբ Շահէ Պետրոսեան նպատակայարմար կը գտնէ դեսպանի ընտրութիւնը կատարել արտաքին յարաբերութիւններու սերտ շրջանակի մը կողմէ:

Երկրորդ սկզբունքը կը վերաբերի դեսպանութեան թեկնածուներու քաղաքացիութեան: Շ. Պետրոսեանի եւ Արկադի Սարգսեանի յայտնած կարծիքով «ներկայացուցչական դիւանագիտական կորպուսի անդամ պիտի լինի Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացին: Չէ՞ որ Հայաստանի քաղաքացին պատասխանատուութիւն է կրում իր պետութեան առջեւ»: Այս կարծիքին դէմ կը բերուի Գերագոյն Խորհուրդին պատճառաբանութիւնը որ կը միտի արդարացնել այդ պաշտօններուն Սփիւռքահայերու նշանակումը. այդ քայլը կը բացատրուի մեծ ծախքերու անտեսումով:

Ճիշդ է որ նիւթական միջոցներու տեսակէտով Հայաստանի իշխանութիւնը պարտաւոր է հաշուելու ամէն մէկ կոպէկը, սակայն այս հրամայականը կարելի չէ միանշանակ կիրարկել անխտիր բոլոր պարագաներուն. երբ խնդիրը կը վերաբերի պետութեան մը վարկին ու շահերուն, կա՛ն ազդակներ որոնք ակամայ կը մոռցնեն նիւթականին լուծը. ատոնցմէ մէկն է ներկայացուցչական խնդիրը: Շ. Պետրոսեանի խօսքերուն մէջ այս թէզը պաշտպանող մէկ պատճառաբանութիւն կայ. «եթէ դիւանագիտական անձնակազմի անդամը Հայաստանի քաղաքացի չէ, ապա նրա անձը անձեռնմխելի չի կարող լինել օտար երկրում եւ ամէն պահի կարող են մինչեւ անգամ ձերբակալել նրան»: Այս բացատրութիւնը կը յանգի հետեւեալ տրամաբանական արտայայտութեան. «եթէ դեսպանի կամ դեսպանատան ցանկացած անդամի նկատմամբ Հայաստանն իրաւունքներ չունենայ, այդ դեսպանութեան գոյութիւնը ձեւական բնոյթ կը կրի»:

Շահէ Պետրոսեան այսքանով կը գոհանայ, ցաւ յայտնելով որ «դժբախտաբար, Գերագոյն խորհուրդի բեթեւ ձեռքով այս երկու սկզբունքները մերժուեցին եւ օրէնքում տեղ չգտան»: Իրեն հետ զրոյցը կ՚աւարտէ այն յոյսէ յայտնելով որ «նախագահը չի ստորագրի այդ օրէնքը»:

Շահէ Պետրոսեանի հարցը ներսէն դիտողի առարկութեան վրայ կ՚արժէր աւելցնել դուրսէն դիտողներու փորձառութիւնն ալ. Ֆրանսայի մէջ, օրինակ, Հայաստանի պաշտօնական ներկայացուցիչի բացակայութեան դեսպանութեան տակաւին տեսական աթոռը արդէն ունի բազմաթիւ ինքնակոչ աթոռակալներ որոնց միջեւ սուր մրցակցութիւն մըն ալ ծայր տուած է:

Շ. Պետրոսեանի առարկութիւնները որքան ալ տրամաբանական, տեսական մակարդակի վրայ են. իսկ դուրսէն դիտողներու այս մասին աւելցնելիքը ապրուած փորձառութեան բնոյթ կրելով, ունի փաստացի արժէք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՀԱԼԷՊ

ՀԱԼԷՊԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 1991 _ 92 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանը, հիմնուած 1936-ին գաղութի պատասխանատու անձերու յատուկ դիմումին վրայ, եղած է Միջին — Արեւելքի առաջին երկրորդական հայ վարժարանը որ մինչեւ 1967 փայլուն գործունէութենէ մը վերջ, 10 տարի փակ մնացած է, երկրին ընկերվարական յեղումներու շրջանին եւ 1977-ի աշնան, ներկայ ղեկավարներու ձեռնտու պայմանները ստեղծելէն վերջ, վերստին բացուած իր սեփական նոր շէնքին մէջ, որ Սուրիոյ ընդարձակագոյններէն եւ գեղեցկագոյններէն մին է: Բաղկացած է 24 դասարաններէ, ուր կը դասաւանդեն շուրջ 75 տեւական եւ ժամական ուսուցիչներ 850 — 900-ի միջեւ օրօրուող աշակերտութեան մը: Հաստատութիւնը կը պատկանի Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան որուն ներկայացուցիչն ու տեսուչն է ներկայիս Մխիթարեան Միաբան Հ. Յարութիւն Ծ. Վրդ. Պզտիկեան, որ ասկէ առաջ, երկար տարիներ պաշտօնավարած է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան եւ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարաններուն մէջ:

Մխիթարեան Վարժարանի աշակերտութիւնը բաղկացած է գրեթէ հաւասարապէս ունեւոր եւ չքաւոր ընտանիքներու զաւակներէ, որոնցմէ շուրջ 400-ը ձրիաբար կ՚ուսանին, սակայն շնորհիւ նուիրատուութիւններու, դպրոցական հանդէսներու եւ Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկի օժանդակութեանց կը յաջողի ամէն տարի ամբողջութեամբ բաւարարել իր պահանջները եւ երբեմն արտաքոյ կարգի նուիրատուութիւններով նորոգութիւններ եւ բարեփոխութիւններ ալ կատարել:

Վարժարանին ուսումնական եւ կրթական վարկը բարձր է ոչ միայն հայ գաղութին մէջ, որուն կը ծառայէ, այլ նաեւ տեղացիներու. տարուէ — տարի պետական քննութեանց մասնակցող աշակերտութեան յաջողութեան քանակն ու որակը կը բարձրանայ, մրցանիշերու սահման հասնելով:

1991 — 1992 դպրոցական տարեշրջանի բացումը կատարուեցաւ Սեպտ. 7-ին:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10-ին, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առիթով (արձակուրդի օր) տեղի ունեցաւ աշակերտական կոկիկ հանդէս մը:

1992, Հինգշաբթի, Փետրուար 27-ին, Վարդանանց տօնին առիթով, եղան երգեր, արտասանութիւններ, պատարագ եւ հոգեշունչ քարոզ մը Հ. Եփրեմ Տէր — Ղազարեանի կողմէ, որուան խորհուրդը բացատրող:

Ուրբաթ, Ապրիլ 24-ին, Յիշատակ Մեծ Եղեռնի Հայ Նահատակներու, փակ էին բոլոր հայ դպրոցներն ու հաստատութիւնները. Վարժարանի աշակերտութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, ոգեկոչեց օրուան յիշատակը հանդիսաւոր պատարագով, խմբերգներով եւ արտասանութիւններով եւ մասնակցեցաւ միջ — դպրոցական միացեալ հանդիսութեան որ տեղի ունեցաւ Ազգային Ճեմարանի բակին մէջ, ուր խօսք տրուեցաւ Հ. Յ. Վ. Պզտիկեանի եւ փակումը կատարեց Հալէպի առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան:

Ապրիլ 25 — Մայիս 4, Մխիթարեան Վարժարանը բացառիկ տասնօրեակ մը ապրեցաւ, քանի Միաբանութեան Ընդհանուր Նորընտիր Աբբահայր Հ. Գէորգ Ծ. Վրդ. Պալեան, կատարեց իր անդրանիկ հովուական այցելութիւնը Հալէպ: Նոյն օրերուն զուգադիպեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի այցելութիւնը Սուրիա (Դամասկոս եւ Հալէպ):

Բաց աստի, Մխիթարեան Վարժարանը միշտ ներկայ է միջ — վարժարանային մրցանքներու, հայերէնի, շարադրութեան, մարզական եւ ընդհանուր գիտելիքներու որուն առաջինը հանդիսացաւ:

Այս տարի ստացաւ նաեւ յատուկ բարենիշ մը Կրթական տնօրէնութեան կողմէ, որպէս տիպար վարժարան:

Շաբաթ, Մայիս 30-ին տեղի ունեցաւ մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը, վարժարանիս բացօթեայ սրահին մէջ, ուր 50 փոքրիկները ծաղիկ դասարանի, ապշեցուցին հազարի մօտ հանդիսատեսները իրենց մանկական երգերով, պարերով, արտասանութիւններով եւ տրամախօսութիւններով: Յայտնի էր որ Մանկապարտէզի նուիրեալ 10 ուսուցչուհիները, գըլխաւորութեամբ Նիրի Թադէոսեանի եւ Սիլվա Թիմպալեանի բացառիկ աշխատանք տարած էին իրենց փոքրիկներուն վրայ:

Շաբաթ մը վերջ, Կիրակի, Յունիս 7-ին նոյն բակին մէջ, տեղի ունեցաւ Նախակրթարանի աւարտական դասարանի 56 աշակերտներու հանդէսը որու ընթացքին խօսք առնելով տեսուչ՝ Հ. Պզտիկեան 1500 ներկայ ծնողներու ուղղելով ըսաւ. — Եկեղեցին կրնայ դաւանանք ունենալ եւ հռչակել, ակումբները կրնան ընկերային գաղափարախօսութիւն ունենալ եւ պայքարիլ, բայց ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ՄԻ Է, Այր, Բէյն Գիմ-ի դպրոցը, Մեսրոպ Մաշտոցի դպրոցը, որ ունի բազմաթիւ մասնաճիւղեր աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ, եւ նոյնիսկ նոյն քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ (ինչպէս է Հալէպի կամ Պէյրութի պարագային). Հայ դպրոցը չի կրնար ըլլալ Առաքելական, Կաթողիկէ կամ Բողոքական, Ռամկավար, Հնչակ կամ Դաշնակ, այլ միայն ՀԱՅ. Հայ դպրոցը Այրուբենի տաճարն է, չշփոթել եկեղեցին, որ խղճին ձայնն է, ակումբը որ գաղափարախօսութեան ընտրութիւն մըն է եւ հայ դպրոցը որ ցեղին յաւերժութիւնն է. ամէն հայ դպրոց սուրբ պէտք է ըլլայ ամէն Հայու:

Հանդիսութեան յատուկ ուշադրութիւն գրաւեցին խմբավար Ժիրայր Իսկէնեանի պատրաստած երգերը Այէմշահէն, Կոմիտասէն, Մարիա Մարօնեանի մենապարը, Միրէյ Մակարեանի եւ Մարիա Սէֆէրեանի տրամախօսութիւնը, նոյնպէս Յարութիւն Զուլամեանի բացառիկ երկխօսութիւնը Նուպար Արսլանեանի հետ, զոյգ կատարներն ալ ներշնչուած Հալէպի հայ կեանքէ:

Այժմ Մխիթարեան Վարժարանի բակը եղած է ընտանեկան պարտէզ ուր երեկոյեան մօտ կը բարձրանան բազմաթիւ ծնողներ իրենց զաւակներով, հայ երգերու մեղմ հնչիւններու տակ, կրնան զովացուցիչներ եւ թեթեւ ճաշեր ապսպրել Հալէպի տաք գիշերները մեղմելու պատրանքով:

ՑԻՊԷ

ԳԱՆԿԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Ռասըլ Փէրօ երեսուն տարիէ ի վեր ժամագործի մը մանրակրկիտ աշխատանքով կը քննէ գանկերու քունքի ու ճակատի ոսկորները: Պարզ նայուածքով մը ան կրնայ անանուն գանկի մը տիրոջը սեռը, տարիքը, հասակը որոշել: Հագուագիւտ անձ մըն է ան: Ջինքը փնտռելու կերթան բոլոր այն դատաւորները որոնք չեն կրնար անհրաժեշտ փաստերը ճարել, ոճիրի թղթածրար մը փակելու համար: Վերջերս, լիոնցի այս մասնագէտին յանձնուեցաւ անանուն գանկ մը որ գտնուած էր շրջանի ամբարտակի մը մէջ. դիագրընութիւնը բաւած էր միայն թէ անոր տէրը սպաննուած է 22-նոց ատրճանակով մը, ապա ջուրը նետուած: Ուրիշ ոչինչ: Եւ որովհետեւ մարմինը գրեթէ տարրալուծուած էր, դատական բժիշկն ալ որեւէ ձեւով չկրցաւ օգնել հետաքննութեան: Նոյնիսկ յայտնի չէր թէ գանկը կնո՞ջ մը կը պատկանի, թէ այր մարդու մը:

Փէրօ քննեց գանկը. խոշոր էր, անկիւնաւոր: Վարի կզակը չէջտուած: Վճռեց թէ այր մարդու մը կզակն էր: Բաւական երիտասարդ մէկուն. հազիւ քսան տարեկան: Այսքանը գոհացուցիչ չէր սակայն դատաւորին. ան աւելի գիտնալ կ՚ուզէր այդ զոհին ինքնութեան մասին: Այդ տուեալներուն համապատասխանող ոչ մէկ անհետացում տեղեկացուած էր: Ո՞վ էր այդ երիտասարդը: Այն ատեն Փէրօ երկու օգնականներուն հետ որոշեց շարունակել աշխատանքը: Գանկէն մեկնելով «պիտի շինէր» անձին դէմքը: Որպէս միակ ուսուցիչ ունէր բաղդատական գործ մը. 1860-ին գլխատուած Տիմոլար անուն մահապարտի մը դատապարտումէն առաջ դէմքին կաղապարը առնուած էր. կարելի էր անոր գանկին ու այդ կաղապարին բաղդատականէն յանգիլ մեթոտի մը որ առիթ պիտի տար վերստեղծելու անյայտ զոհին դէմքը: Կար նաեւ Կերասիմովի 1955-ին հրատարակուած գործը ուր ռուս գիտնականը կը բացատրէր թէ թաղման դիակներու դէմքին որոշ կէտերուն ասեղներ խոթելով կ՚որոշուէր դէմքին միսին հաստութիւնը:

Երբեակը գործի սկսաւ. օրերով ուսումնասիրեցին իրենց տրուած գանկը, մինչեւ ամենայետին մանրամասնութիւնը: Մէկը կեդրոնացաւ գանկի ոսկորներուն, միւսը կզակին վրայ:

Քայլ առ քայլ սկսաւ ուրուագծուիլ զոհին դէմքը. նիհար, երկարաձեւ դէմք մըն էր, նեղ, երկար քիթով մը: Անորոշութեան միակ կէտը կը կազմէին ականջները. ոչինչ ունէին նաեւ որոշելու համար մազերուն եւ աչքերուն գոյնը: Բարեբախտաբար մազի խուրձ մը կառչած, մնացած էր գանկին վրայ: Անկէ դատելով վճռեցին որ աչքերը պէտք է սրճագոյն եղած ըլլային: Փէրօ վերջին սրբագրութիւններն ալ ըրաւ, մտածելով որ արդեօք անգոյ մէկուն գլուխը չէ՞ր ձեռք ձգածը:

Քանի մը ամիս ետք, ոստիկան մը տօնավաճառի մը մէջ այդ գլխուն լուսանկարին հանդիպեցաւ: Իսկոյն ճանչցաւ տարեկան այն Մագրէպցին որ բազմաթիւ անդամներ ձերբակալուած էր փոքր յանցանքներու համար: Ինքնութիւնը ճշդուելէ ետք կը մնար գտնել ոճրագործը: Հարցաքննելէ ետք զոհին շրջանակի անձերը, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պոլ անուն մէկը: Ան խոստովանեցաւ որ զոհին յարձակումէն պաշտպանուելու համար ակամայ սպաննած էր զայն:

Դատարանին մէջ Փէրօ նստած էր ըսպաննուած Մագրէպցիին եղբօր քովը: «Իրենց նմանութիւնը գրեթէ սարսափազդու էր. կը կարծէի թէ շինած գլուխս քովս նստած էր» կ՚ըսէր ան երբ ատեանէն դուրս կ՚ելլէր: Անկէ ի վեր Փէրօ եւ իր գործընկերները շրջապատուած են անանուն գանկերով որոնց դէմք ու ինքնութիւն պէտք է տան, որպէսզի լուսարանուին մութ մնացած առեղծուածներ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԻՒ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Շաբաթ, Յունիս 7--ին, Խասեան Ս. Մխիթեան հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է Խասեան լիսէի նախակրթարանի բաժնի ամավերջի հանդիսութիւնը ճոխ յայտագրով մը։ Բացումը կատարած է լիսէին տնօրէնուհին՝ Սաթենիկ Նշան, որմէ ետք աշակերտութեան կողմէ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Հանդիսութիւնը վերջ գտած է վկայականներու եւ վիճակացոյցերու բաշխումով։

**

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Մայիս 24--ին, կազմակերպութեամբ Պօ -- Արաքս Մշակութեային Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին, հայ Նազովրեցիներու Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած է Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեանի քահանայական ձեռնադրութեան եւ հայագիտական վաստակին 25--ամեայ յոբելեանը։ Բացումը կատարած է վարչութեան նախագահ՝ տոքթոր Մարքօ Բոռմպլյա, հանդիսութիւնը վարած է Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի նախագահ՝ Տոքթոր Կարպիս Տէր -- Եղիայեան։ Ցուցադրուած է Հ. Լեւոն Վ. Զէքիեանի կեանքն ու գործունէութիւնը բնութագրող տեսերիզ մը, պատրաստուած՝ տոքթ. Յովսէփ Ֆիտանեանի կողմէ։ Վարդապետին մասին խօսած են Տոքթոր Սրբուհի Հայրապետեան, Նաւասարդի խմբագիր՝ Արմէն Տօնոյեան, Արթիւր Կարապետեան։ Յարգանքի եւ գնահատանքի յուշատախտակներ ներկայացուած են Փասատինայի Լա Վըրնի եւ Կլէնտէյլի քաղաքապետներուն կողմէ։ Ներկայ եղած ու խօսք առած է հիւսիսային -- Ամերիկայի հայ Կաթողիկէ առաջնորդ՝ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեան։ Յուսկ՝ շնորհակալութեան խօսք րսած է յոբելեարը՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան։ Յոբելենական յանձնախումբը այս առթիւ հրատարակած էր մեծարեալին կեանքին ու գործին նըւիրուած չքեղ գրքոյկ մը։

**

ԳՆԱԼԸԻ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 14--ին, ամրան եղանակի բացումը տեղի ունեցած է։ Պատարագը մատուցանած է կըզեւց տեսուչ՝ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, քարոզած է Գարեգին Պատրիարք եւ այս առթիւ ցաւ յայտնած որ անաքանդ մարդիկ ջանացած են արգելք հանդիսանալ Եկեղեցւոյ յարակից եւ օգտակար մասերու նորոգութեան եւ շընորհաւորած Գնալը կղզին Թաղային խորհուրդը, որ ոգի ի բռին կ'աշխատի եկեղեցին եւ շրջափակը պայծառացնելու։

**

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Հայական գրադարան եւ Թանգարանին մէջ, Մայիս 9--ին, բացումը կատարուած է գալիֆորնիաբնակ Ուալթըր Քարապեանի Քէօթահիոյ խեցեգործութեան հաւաքածոյին, զոր Տէր եւ Տիկին Քարապեան նուիրած են ԱՀԳԹ --ին։ Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած է ծերակուտական Էտուըրտ Քէննըտի, որ իր խօսքին մէջ գնահատանքով արտայայտուած է նուիրատուամոլին եւ բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք զօրավիգ են գրադարանին։ Խօսք առած են նաեւ ԱՀԳԹ --ի ատենապետ Հայկ Տէր -- Մանուէլեան եւ փոխ --- ատենապետ՝ Հայկ. Տիտանեան։

**

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Յունիս 11--ին տեղի ունեցած է Լ. եւ Ս. Յակոբեան Վարժարանի մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի ամավերջի հանդէսը, որու ներկայ եղած են գաղութին եկեղեցական եւ աշխարհական ներկայացուցիչները։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 12--ին տեղի ունեցաւ Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական ժողովին 35 աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը, որուն արդիւնքը հրապարակուեցաւ 1992 Ապրիլ 26--ին։

Նորընտիր ներկայացուցչական ժողովը իր անդրանիկ նիստը գումարեց Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ Մայիս 5--ին, ընդ նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Բարձրաշնորհ Տ. Գիւտ Արք. Նագդաշեանի, որու ընթացքին ներկայացուցչական ժողովը ամբողջացուց իր կազմը՝ ընտրելով հոգեւորական իր վեց անդամները։ Ներկայացուցչական ժողովը ընտրեց իր դիւանը՝ ըստ հետեւեալին. --

Պր. Սարգիս Պետոյեան (Ատենապետ),
Պր. Կարպիս -- Ռօժէ Զրբաշեան (Փոխ -- ատենապետ),
Պր. Շաւարշ Մարտիրոսեան (Ատենադպիր),
Աւետիս Քհնյ. Պալըգեան (Բ. Ատենադպիր)։

Նոյն նիստին, ներկայացուցչական ժողովը ընտրեց նաեւ՝ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը։

**

Նորընտիր Վարչական Խորհուրդը անդրանիկ իր նիստը գումարեց Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Հինգշաբթի, Մայիս 14--ին՝ ընդ նախագահութեամբ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Բարձրաշնորհ Տ. Գիւտ Արք. Նագդաշեանի, որու ընթացքին կազմեց իր Դիւանը՝ ըստ հետեւեալին. --

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Պր. Համազասպ -- Կապրիէլ Մոմճեան (Ատենապետ),
Պր. Գեղամ Թորոսեան (Փոխ -- ատենապետ),
Պր. Օննիկ Ժամկոչեան, (Ատենադպիր),
Պր. Յակոբ Կէվրէկեան (Գանձապահ),
Պր. Տելեմաք Գավէզեան (Բ. գանձապահ)։

Անդամներ. -- Տ. Նարեկ Եպիսկ. Շաքարեան, Տ. Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան, Տ. Միւռոն Վրդ. Գըվըրդեան եւ Տ. Մեսրոպ Ա. Քահանայ Ժամկոչեան, Պր. Արմէն Գույումճեան, Պր. Ժագ Գույինեան, Պր. Արթօ Համբարձումեան, Պր. Րաֆֆի Պապըրճեան, Պր. Մանուէլ Տէյիրմէնճեան։

Նորընտիր վարչական խորհուրդը յաջորդական քանի մը նիստերու ընթացքին քննարկեց առկախ մնացած բոլոր խնդիրները և պատրաստեց աշխատանքի իր ծրագիրը ու զայն ներկայացուց Յունիս 16ին գումարուած ներկայացուցչական ժողովին, որ կ'ամփոփուի հետեւեալ կերպով. --

1.- ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ.

ա. -- Վարչական Յանձնախումբ. --

Դիւանատուն -- գրասենեակ, պատրաստութեան ընթացքի մէջ եղող գրադարան, համակարգիչի գործածութիւն, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ցուցակը, Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին գործունէութիւնը։

Պատասխանատուներ՝ Պարոններ Արթօ Համբարձումեան եւ Օննիկ Ժամկոչեան։

բ. -- Կրօնական եւ Դաստիարակչական Յանձնախումբ. --

Դպրոցներ, հայկական եւ քրիստոնէական ուսուցում եւ դասախօսութիւններ, փարիզեան շրջանի եկեղեցիներու հոգաբարձութիւններու հետ յարաբերութիւն, Ֆրանսայի մեր Եկեղեցիներուն հետ յարաբերութիւն, Միջ -- Եկեղեցական էքիւմէնիք յարաբերութիւններ, կազմութիւն կրօնական խորհուրդի։

Պատասխանատուներ՝ Պարոններ Գեղամ Թորոսեան եւ Ժագ Գույինեան։

գ. -- Արտաքին Յարաբերութիւններու Յանձնախումբ. --

Հայաստանի ներկայացուցիչներուն հետ, ֆրանսական եւ օտար քաղաքական ու պետական իշխանութիւններուն հետ, հայ ընկերակցութիւններու հետ։ Նաեւ մամուլի եւ մաս -- մետիային հետ ընդհանրապէս։

Պատասխանատուներ՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Սրբազան Հայրն ու Ներկայացուցչական ժողովի եւ Վարչական Խորհուրդի ատենապետները։

դ. -- Գանձապահութիւն, Պիւտճէ, Տընտեսութեան Յանձնախումբ. --

Պատրաստութիւն հաշուեկշիռի, պիւտճէի, շինարարական ծրագիրներու յատկացումներու, նորոգութեան աշխատանքներու, օգնութեան, կտակ -- ժառանգութեանց։

Պատասխանատուներ՝ Պարոններ Յակոբ Կէվրէկեան, Տելեմաք Գավէզեան, եւ Րաֆֆի Պապըրճեան։

2. -- ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՐՑԵՐՈՒ.

ա. -- Նշանակում փարիզեան շրջանի եկեղեցիներու հոգաբարձութիւններուն։

բ. -- Վարչական Խորհուրդը պիտի քաջալերէ ամէն լուծումներն ու առաջադրութիւնները, որոնք պիտի նպաստեն դպրոցներու յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման։

Արդէն իսկ, Ներկայացուցչական Ժողովի հաւանութեամբ, վարչական խորհուրդը իր համաձայնութիւնը տուած է եւ որոշած գնել հող մը՝ անոր վրայ շէնքով՝ Ալֆորվիլի մէջ, որ կը գտնուի յարակից Հայր Սուրբին ծխատան եւ Եկեղեցւոյ ու Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի դիմաց։

գ. -- Վերանորոգութիւն՝ Կրօնական Ընկերակցութեան կապակուած անոր սեփականութիւնը դարձած Պանեէօյի մէջ գտնուող շէնքի մը, այնտեղ սարքաւորելով ընդունարան մը, 3 սթիւտիօ բնակարաններ, յարկաբաժին մը, ժողովասրահ մը՝ պաշտօնավարող կուսակրօն հոգեւորականներու ու այցելելու հիւր եկեղեցականներու բնակութեան և կեցութեան համար։

դ. -- Ինչ կը վերաբերի Ազգային Տան վիճակին, ժողովը վերահաստ դարձաւ նախապէս ներկայացուած տեղեկագրին եւ յաջորդիւ պիտի ներկայացնէ այսօրուան պատկերը՝ անոր տեղեկագրին միջոցաւ։

3. -- ԺՈՂՈՎՆԵՐ -- ՄՇՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ -- ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ.

Ներկայացուցչական ժողովն ու Վարչական Խորհուրդը յաճախակի պիտի գումարուին։

Վարչական Խորհուրդի մշտական ներկայութիւն մը պիտի ապահովուի Եկեղեցին՝ Երեքշաբթի օրերը, ժամը յետ -- միջօրէի 5--էն մինչեւ 7։ Նոյնպէս Շաբաթ օրեր՝ ժամը առաւօտեան 10--էն մինչեւ 12։

Մօտ օրէն հանդիպումներ նախատեսուած են ֆրանսական պետական իշխանութիւններուն, քաղաքական պատասխանատուներուն եւ Հայ ընկերակցութիւններու ատենապետներուն հետ։

Վարչական Խորհուրդը պարտականութիւն կը նկատէ իր գործունէութեան շուրջ տեղեակ պահել համայնքը՝ ինչպէս նախորդ վարչութեան օրով։ Ըստ այժմ, վարչական խորհուրդը կը յուսայ ամբողջ համայնքին համախմբումը ապահովել՝ Կրօնական Ընկերակցութեան եւ անոր հոգեւոր առաջնորդին շուրջ։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Փարիզ
Յունիս 23

ՄԹԻՆ ՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

-- Մեծ մայրիկդ շատ ազդուած է, ըսաւ մեղմօրէն, ամբողջ օրը լալէ վերջ՝ անկողին մտաւ։ Արուսեակը բարձին քովն է։ Եթէ աղէկ աղայ ըլլաս՝ չես ձգեր, որ գիշերանց մինակ տուն դառնամ ... Գիշերը մեղի կ'անցընես ու վաղ առտու կը հաշտըւիս մեծ մօրդ հետ։ Ծեր կին է, մեղք է...

Քիչ մնաց գլխով հաւանութեան նշան պիտի ընէր, բայց լռեց։

-- Մայրդ եթէ ողջ ըլլար, բնաւ պիտի չձգէր որ այդպէս վարուէիր մեծ մօրդ հետ։ Իր արիւնէն ես, միսէն միս ու ոսկորէն ոսկոր...

Կրնար ըլլալ, բայց աշխարհը նոյն աշխարհը չէր, մարդիկը նոյն մարդիկը չէին, կեանքը նոյն կեանքը չէր։ Իսկ Վերժինէ մօրաքոյրը՝ վերջին դէպքէն ի վեր գեղեցիկ կին մըն էր միայն, որմէ ինք կ'ամչնար, որմէ ինք կ'երկնչէր։ Հոգւոյն խորը՝ վերստին յիշեց զայն, այնպէս որ էր այն օրը, իր հայելիին առջեւ, յիշեց անոր ճոխ թիկունքներն ու շքեղ երանը։ Կը բաւէր, որ մօրաքոյրը տեղափոխուէր, քայլ մը ընէր՝ աջ ու ձախ, որպէսզի այդ պատկերը վերստանար իր բարախուն կենդանութիւնը։ Ակնարկը խոնարհեց՝ զայն չտեսնելու համար ու ոտքի ելաւ միայն, երբ ան պատրաստ կը սպասէր իրեն։

Խոնարհութեամբ հետեւեցաւ անոր, չմտածելով կեանքին սարքած խաղերը, չմտածելով այդ յանցապարտ հաճոյքը՝ ուրկէ կը դիտէր անոր քալուածքը, գիշերուան մէջ, զուլունի։ Ձիւնի հաստ խաւ մը նստած էր արդէն տանիքներուն վրայ ու փողոցին մէջ։ Զատելու համար՝ մօրաքոյրը մտաւ իր թեւը, ողջ ծանրու -- թեամբը ինկաւ վրան։ Կողերուն վրայ կը զգար անոր կուրծքը։ Անոր բուրումը կը հպէր ռունգերուն։

Ու որքա՜ն գոլը հաճելի էր սենեակին մէջ։ Մօրաքրոջը կեսուրը պառկեցուցած էր պզտիկները։ Լուռ տան մէջ կը լսուէր ծերունի կնոջ կանոնաւոր շնչառութիւնը, նաեւ պատի ժամացոյցին թիք--թաքը։ Մօրաքոյրը նստաւ վառարանին մօտ, բազմոցին անկիւնը, գլանիկ մը վառեց ու սկսաւ դիտել ձիւնին տակ ծածկուած փողոցը։ Ոտքի՝ կը տեսնէր անոր վարսերն ու ճերմակ պարանոցը, ձախ թիկունքն ու սրունքները, որ կախուած էին բազմոցն ի վար։ Ոչ միայն գեղեցիկ, այլ եւ գրաւիչ էր այդ երիտասարդ կինը, գիշերուան այդ ժամուն։ Դարձուց գլուխը անդին, վերստին, չդիտելու համար զայն։ Բայց մարմինը կը դողար ջերմէ։

-- Գիտե՛մ, որ կը ծխես, ըսաւ մեղմօրէն մօրաքոյրը, ա՛ռ հատ մըն ալ դուն վառէ...

Տատանելով մօտեցաւ ու նստաւ բազմոցին վրայ, ձեռքերը ծունկերուն, գլանիկը շրթունքին, դիտելով վառարանին փայլարէ պատուհանիկը։

-- Եթէ մեր աղջիկ եղած ատենը տեսնէիր մեծ մայրիկդ՝ օր մը իսկ տունը չէիր կենար։ Բոլորս ալ կը դողայինք դիմացը։ Տանը էրիկմարդը եղած է միշտ, նոյնիսկ խեղճ հայրիկին ողջ եղած ատենը։ Հիմա՝ նորէն տանելի է ու քեզ շատ կը սիրէ, կիտցած ըլլաս...

Սիրուն շարժումով մը փէշը քաշեց ծունկերուն վրայ ու ոտքերը երկնցուց։

-- Դուն ալ քիչ մը երկնցիր, ըսաւ դրսեւը պատելէն վրադ հալ չէ մնացած։ Եթէ չվախնայի մայրիկը վշտացնելէ՝ քեզ քովս կ'առնէի...

Մօրաքրոջը աչքերուն մէջ եւս մառախուղ կար։ Իսկ ինք կը կարծէր թէ միշտ երջանիկ եղած էր ան՝ իր ամուսնին, իր երկու զաւակներուն հետ։ Գլուխը այնքա՛ն ծանր էր ուսերուն վրայ, որ որոշեց հանգչիլ քիչ մը։ Երկննալու վրայ էր, երբ մօրաքոյրը մեղմօրէն բռնեց իր գլուխը ու դրաւ ծունկերուն վրայ։

-- Կը յիշե՞ս, յարեց, մայրդ ի՜նչ անոյշ ձայն ունէր։ Երբ դեռ աղջիկ էինք՝ միասին կը նստէինք պատուհանին առջեւ ու ցած ձայնով կ'երգէինք։ Մինչեւ որ մայրիկը պոռար ու յանդիմանէր մեզ։

Ժամացոյցը կը շարունակէր հեգել իր հինաւուրց, իր անկարեկիր երգը։ Ու խորին լռութեան մէջէն՝ մեղմօրէն կ'ելլէր մօրաքրոջը հաճելի ձայնը։ Աչքերը փակեց ու իրեն թուեցաւ թէ ամէն ինչ կրնար վերստին խաղաղութեամբ վերջանալ։

(Շար. 33)

(Շար. Ա. էջէն)

Իրենց այս մասնակցութիւնը միաժամանակ Հայաստանի շահերուն ի նպաստ է։ Երկու կողմերն ալ յայտնեցին, թէ ամէն ձեւ պիտի փնտռեն մէկզմէկու օժանդակելու համար։

Լրագրող մը հարց տուաւ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան ի՞նչ հակազդեցութիւն ցոյց տուած է, երբ վարչապետը յիշեցուցած է, թէ խաղաղութեան գործընթացը կը գլխովնայ եթէ Հայերը քաշուին Լաչինէ ու Շուշիէ։ Բանբերը պատասխանեց որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան լուռ մնացած է այդ հարցին մէջ։

Դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու հարցը խնդրոյ նիւթ չէ դարձած երէկուան հանդիպումին։

«Սապահ» թերթը կը գրէ որ վարչապետին այն յայտարարութեան դիմաց, թէ Թուրքիա հաւասարակշռեալ քաղաքականութիւն մը կը վարէ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պատասխանած է որ ինք գոհ չէ Թուրքիոյ խաղացած դերէն։ «Կը սպասեմ որ Թուրքիա աւելի անկողմնակալ կեցուածք մը ցուցաբերէ», ըսած է Լ. Տէր-Պետրոսեան։

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան թուրք լրագրողի մը այն յիշեցումին դիմաց, թէ Էլչիպէյ պայմաններ դրած է Պետրոսեանի հետ խօսելու համար, պատասխանեց. «Ատիկա իր խնդիրն է»։

«Սապահ»ի քրոնիկագիր, յայտնի լրագրող Ճէնկիզ Չանտար իր այսօրուան յօդուածին մէջ կը գրէ, որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ու Էլչիպէյ ունեցան մէկմէկ ճառախօսութիւն, ուր անոնք ցուցաբերեցին պետական մարդու այնպիսի հասունութիւն մը, որ թերեւս չէր սպասուեր անոնցմէ։

Յունիս 25, Հինգշաբթի գիշեր ջնջուեցաւ այն հացկերոյթը, որ ըստ յայտագրի պիտի սարքուէր Նախագահ Էօզալի կողմէ։ Ատոր փոխարէն վարչապետը հացկերոյթ մը սարքեց զբօսանաւու մը մէջ, որու ընթացքին պտոյտ մը կատարուեցաւ Վոսփորի վրայ։

Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ու ընկերակիցները այս կէսօր ժամը 13-ին պիտի բաժնուին Պոլիսէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ» ծնունդ առած է Պոլիս, Յունիս 25-ի վեհաժողովի աւարտին միացեալ յայտարարութեամբ մը, որ հիմնադրութիւնը կը նուիրագործէ։ Երկիրներու երկու դասակարգ կայ մասնակցող. — ա) Այն երկիրները որոնք ծովին եզերքն են, ինչպէս Թուրքիա, Ռուսաստան, Ուկրանիա, Վրաստան, Ռումանիա եւ Պուլկարիա եւ բ) Ալպանիա, Հայաստան, Ազրպէյճան, Յունաստան եւ Մոլտովա, իբրեւ մերձաւոր երկիրներ։ Վեց ամսուան համար Նախագահը Թուրքիա է։ Քննարկուած է նաեւ «Վոսփորի յայտարարութիւն մը», ուր ստորագրողները կը շեշտեն կնճիռները խաղաղօրէն լուծելու իրենց կամքը։ Շեւարտնածէ «Սեւ ծովու աւազանին երկիրներու զինակցութեան մը» գաղափարը նետած է, տնտեսականէն գործակցութիւնը քաղաքականի անցնելու համար։ Այս «Ս.Ծ.Տ.Գ.» (ՍԷՆ, ֆրանսերէն) չուզեր եւրոպական տնտեսական հասարակակցութեան մրցակից մը ըլլալ այլ ամբողջացում մը, շեշտած է Տէմիրէլ։

ԿԻՊՐՈՍԻ հարցին լուծման յոյս մը ծագած է առաջին անգամ ըլլալով, իբրեւ հետեւանք այն բանակցութիւններուն, որոնք կը տարուին ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան ներքեւ։ Երկու համայնքներու ղեկավարները վճռական հանդիպում մը պիտի ունենան Նիւ-Եորք, Յուլիս 15-ին։ ՄԱԿ կ'առաջարկէ ամբողջական լուծում մը, երկհամայնական դաշնակցային միակ Պետութեան մը ծոցը։ 1974-էն ի վեր Թուրքերը (Կղզիին բնակչութեան 18%-ը) կը գրաւեն հիւսիսային մասը (37% տարածքին)։ Հողային «զիջում»ի փոխարէն, Թուրքերու ղեկավարը՝ Տենքթաշ զիջումներ կ'ուզէ, ինչ կը վերաբերի Թուրք համայնքին դերին ապագայ դաշնակցային կառավարութեան մէջ։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, բաւական աղմուկ բարձրացած է Չորեքշաբթի օր (Յունիս 24) երբ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ երեսփոխան Ռ. Փանտրօ հարց տուած է թէ ի՞նչ պատճառաւ Հանրապետութեան Նախագահը ներում շնորհած է Հարլէմ Տէզիրի Սօս-Ռասիզմին, ջնջելով 80 հազար ֆրանք տուգանք։ Պէրէկովուայի պատասխանը խուսափողական է՝ «Կարելի չէ ոգեկոչել պայմանները ըստ որոնց Հանրապետութեան նախագահ մը գործածած է ներումի իրաւունքը զոր իրեն կը շնորհէ Սահմանադրութիւնը»։ Նախկին ոստիկանապետը շարունակած է՝ «հանրօգո՞ւտ ձեռնարկ է ՍՕՍ-Ռասիզմը» եւայլն, եւայլն, նախարարապետին եզրակացութիւնը սա է «այս հարցը պէտք է փակ դրուէր»...։

Տիկին Հայկուհի Թորոսեան եւ զաւակը՝ Ժան-Փիէր,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թորոսեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Տիւլկէրեան,
Տէր եւ Տիկին Լեւոն Օհաննէսեան եւ զաւակները՝ Անդրանիկ, Արա, Ժան-Ժագ,
Նազար-Միհրան Օհաննէսեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՊՕՂՈՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 24-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Յունիս 29, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին 15, rue Jean Goujon, Paris 8e եւ մարմինը կը փոխադրուի Բրեմլէն-Պիսէթրի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, Ռիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, Կիրակի, Յուլիս 5, յաւարտ պատարագի, ժամը 12.30-ին, հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ...ի

Տիկին Մարիա Սողոմոնեանցի եւ Օր. Սիլվա Էրմաճեանի աշակերտ-աշակերտուհիները պիտի ներկայացնեն իրենց մէկ տարուան աշխատանքներէն ճաշակ մը՝ երգերով, արտասանութիւններով, պարերով եւ մանկական տրամախօսութիւններով։

Մուտքը ազատ է։ Կը հրաւիրուի հանրութիւնը ներկայ գտնուելու, վայելելու եւ քաջալերելու մեր նոր սերունդին ներկայացուցիչները։

***

Այս առթիւ, հասարակութեան ուշադրութեան կը յանձնուի, թէ 1992-1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին։

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43-59-67-03
(Տիկին Սողոմոնեանց)
45-25-87-67
(Օրիորդ Էրմաճեան)
43-02-29-65

***

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մանկաճիւղի դպրոցին եւ Հայ Մշակոյթի Տան երաժշտական բաժնի աշակերտներու դպրոցի ամավերջի հանդէսը Շաբաթ, Յուլիս 4, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ։

Եկէք միասնաբար վայելելու եւ քաջալերելու ձեր մանուկներուն աշխատանքն ու արուեստը։

Դադարի ընթացքին խաչուհիները կը հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներ։ Եւ շնորհիւ Թօմպոլայի կրնաք արժանանալ գեղեցիկ նուէրներու։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue *Section de Vienne* organise sa Fête champêtre annuelle le Dimanche 28 Juin de 10h à 21h dans le Parc de Gemens à Vienne
Ambiance assurée par l'Orchestre « Arax »
—— Buffet —— Buvette ——
—— Tombola ——

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour 4600 Frs
Aller ou retour simple 2750 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	1050 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	2100 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 15 au 29 Juillet
Du 12 au 26 Août
Du 02 au 16 Septembre
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

« SOLIDARITE FRANCO - ARMENIENNE »
lance une souscription exceptionnelle

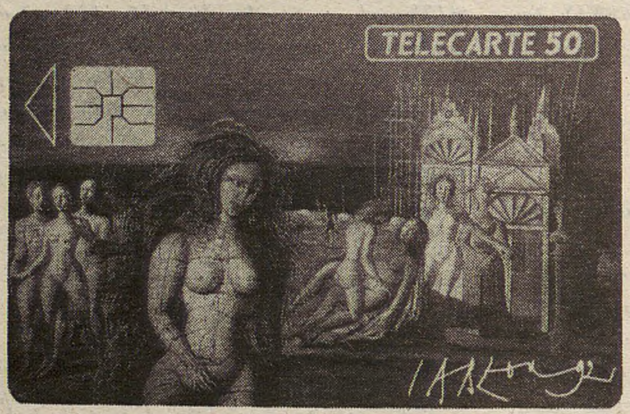

(recto)

La République d'Arménie a annoncé par décret présidentiel du 3 Mars 1992 l'ouverture d'un fonds de soutien pour l'Arménie

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

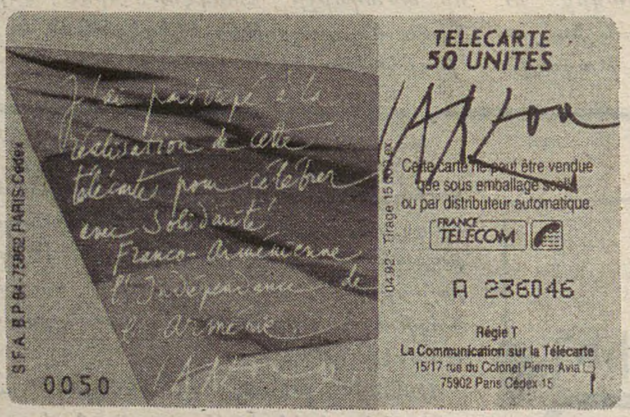

(verso)

IL DOIT BENEFICIER
DE LA PARTICIPATION DE TOUS

S. F. A. soutient le fonds « *ՀԱՅԱՍՏԱՆ* » et contribue à son financement en éditant avec la participation du peintre *Jean CARZOU* une télécarte illustrée d'un détail de la fresque de «l'Apocalypse» (exposée à l'église de Manosque).

Cette télécarte vous sera offerte pour un don minimum de :
- 300 francs, cartes numérotées de 81 à 5000
- 1000 francs, cartes numérotées de 21 à 80 et signées de la main de *Jean CARZOU* (épuisées).

Un bilan de l'opération — SFA-FONDS POUR L'ARMENIE sera publié.

Renvoyez ce coupon à : S.F.A. — B.P. 84 — 75862 Paris Cedex 18 — Tél. : (1) 47 82 46 23

Nom : ....
Prénom : ....
Adresse : ....
....
....
Code postal : ....
Ville : ....
Un bon **Cerfa** vous sera adressé par retour de courrier.

J'envoie un don de :
☐ 300 francs ☐ 600 francs
☐ 900 francs
☐ Autre .... francs
+ 30 F de frais d'envoi recommandé
TOTAL : .... F
soit ...... cartes numérotées de 81 à 5000

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 30
MARDI
30 JUIN
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.829 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.829

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՐԱՅԵՒՕՅԷՆ ԱՐՑԱԽ

Անգամ մը եւս Նախագահ Միթերան անակնկալի բերելով քաղաքական շրջանակները «կը խաղարկէ», շուարումի կը բերէ ընդդիմութիւնը եւ անկասկա՛ծ հիացում ալ կը պատճառէ, որովհետեւ որոշ քաջութիւն պէտք էր նման քայլ մը առնելու համար:

Կարելի է դէմ ըլլալ Նախագահին վարած քաղաքականութեան, պայքարիլ անոր դէմ, բայց, ի՞նչպէս «չափօ՛» չըսել, երբ կը համարձակի հոգեչահ խօսքերէ գործի անցնիլ եւ եղերական տարեդարձի մը օրն իսկ, երթալ Սարայեւօ: Արդարեւ Յունիս 28-ի մըն էր (1914) որ հոն կը սպաննուէր արքայազն Ֆրանսուա Ֆերտինան եւ քիչ ետք կը ծագէր առաջին աշխարհամարտը:

Լիզպոնէն է, ուր Եւրոպացիները վեհաժողով գումարած էին, որ Նախագահ Միթերան կողքին ունենալով Ֆրանսայի Մարդասիրական Գործունէութեան ուխտաւորը՝ նախարար Պէրնար Քուշնէր, համբայ կ'ելլէր դէպի Սարայեւօ, ուր սակայն պիտի չկարենար հասնիլ, օդակայանը միշտ փակ պահուելով Սերպերուն կողմէ: Յաջորդ օրը, սակայն, գիշերելէ ետք Սփլիթ, Նախագահը վեց ժամ պիտի անցնէր այդ նահատակ քաղաքին մէջ, որ 83 օրէ ի վեր շրջափակման ենթակայ է եւ ուր ամբողջ բնակչութիւն մը, անօթի-ծարաւ կը տուայտի ռումբերու տարափի մը տակ, երբեմն ալ, կը մեռնի:

Անկասկա՛ծ, Նախագահին այս այցելութիւնը առաւելաբար խորհրդանշական բնոյթ ունի, որոշ «փանաշ» մըն ալ բացակայ չէ, բայց եւ այնպէս ժամը հասած էր որ մէկը բան մը ընէ, երբ Եւրոպայի սրտին վրայ իսկ ամբողջ ժողովուրդ մը կը ջարդուէր: Առաւելաբար գնահատելի է Ֆրանսայի Նախագահի մը այս արարքը, քանի Ֆրանսան շատ քննադատուեցաւ վերջերս իր հին աէրէրուն համար հանդէպ Սերպերուն եւ բնական է, որ այսօր, Պելկրատի մէջ Միթերան դաւաճան որակուի:

Ի՞նչ դրական հետեւանք կրնայ ունենալ այս այցելութիւնը, թերեւս, ոչ մէկ: Թերեւս միայն ծառայէ բնակիչները մխիթարելու, քանի փոքր ժողովուրդները, շատ եւ շատ կը յուզուին երբ մեծերը իրենցմով զբաղին, թէկուզ յետին մտքերով: Ո՛վ մեզմէ լաւ գիտէ այս իրողութիւնը եւ կը բաւէր հեռատեսիլէն դիտել Սարայեւօյի սա պառաւ կնոջ ճառագայթող դիմագիծը Միթերանի ներկայութեան, հասկնալու համար ժողովուրդներու անսրբագրելի միամտութիւնը:

Ստեփանակերտը միայն երկու ժամ չէ Փարիզէն եւ հաւանական չէ որ Ֆրանսայի Նախագահը դիմագրաւելով այլ վտանգներ, ուզէ Ղարաբաղցին ալ մխիթարել բսել անոր՝ առանձին չէք:

Բայց, Ղարաբաղցին առանձին է, ինչպէս այն ժողովուրդը որուն կը պատկանի եւ հոս է արդէն մեր ամբողջ ողբերգութիւնը:

Երբ ցոյց կ'ընենք՝ մենք կը խօսինք, մենք կը լսենք եւ օրէ օր ունկնդիրներն ալ կը նուազին: Չունեցանք Պէրնար-Անրի Լեւի մը որ շունչը Արցախ առնէր ու վերադարձին Միթերանի յանձնէր Նախագահի մը օգնութեան կանչը: Ոչ ալ Ֆրանսայի մտաւորականներու խումբը, որ ցոյցը ինք կազմակերպէր:

Յոռետեսութի՞ւն ի տես մեր անճարակութեան: Թերեւս: Այլ մանաւանդ դառն հաստատումը իրողութեան մը որ կ'երթայ Սարայեւօյէն Արցախ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ՍԱՐԱՅԵՒՕ ԳՆԱՑ - ԵԿԱՒ

Շաբաթավերջի սէուփը, իսկական, գրեթէ անհաւատալի սէուփ էր: Լիզպոնէն, ուր եւրոպայի ղեկավարները կ'որոշէին զօրավիգ ըլլալ զինուորական միջամտութեան Պոսնիոյ մէջ, Նախագահ Միթերան յանկարծ, ինքնագլուխ, (կ'ըսուի թէ միայն Փորթուկալի Նախագահը տեղեակ պահուած է վերջին պահուն) կը փորձէր Սարայեւօ երթալ: Օդանաւը սակայն կը ստիպուէր էջք կատարել Սփլիթ, 160 քիլոմեթր անդին եւ յաջորդ առտու է, կիրակի, Յունիս 28-ին, որ թռանով, Քուշնէրի եւ թիկնապահներու հետ Միթերան կը ժամանէր Սարայեւօ: Պէտք է ըսել թէ 76 տարեկան անձի մը համար, նման քայլ մը ողջունելի է, քանի ամէն վտանգ հարկ էր աչք առնել, ինչպէս փաստուեցաւ ալ, երբ վերադարձի պահուն, օդանաւը վնասուեցաւ եւ Նախագահը կը ստիպուի նոյն ձեւով վերադառնալ, միշտ ՄԱԿ-ի ուժերու պաշտպանութեան տակ:

Հաւանական է, որ Միթերանի այս արարքը գեղեցիկէն անդին ճարպիկ ալ նկատուի, ինչ որ զարմանալի չէ, անոնց համար որոնք ծանօթ են այս «Ֆլորանթէն»ին քաղաքական վարպետութիւններուն: Ինք, երբ ժամանած է Սարայեւօ յայտարարած է թէ եկած է՝ «Դուռ մը բանալու», համախոհութեան վկայութիւն մը բերելու ժողովուրդին, այլ խօսքով իր այցելութիւնը միայն մարդասիրական բնոյթ ունի: Պէտք է ըսել թէ Միթերան, առաջին անգամ ըլլալով, «յարձակող» որակած էր Սերպիան, Լիզպոնի ժողովին, ինչ որ ցոյց կու տար Ֆրանսական քաղաքականութեան փոփոխութիւնը:

Կը մնայ անշուշտ սպասել, տեսնելու համար թէ ի՞նչ դրական արդիւնք պիտի տայ այս այցելութիւնը: Հակառակ այն յայտարարութեան թէ սերպ ուժերը քաշուած են օդակայանէն, Երկուշաբթի առտու հաստատուած չէր այս լուրը եւ ՄԱԿ-ի ուժերը չէին կրցած տէր դառնալ օդակայանին, որպէսզի սնունդ եւ դեղօրայք հասնի: Ֆրանսական երկու օդանաւեր ճամբայ ելած էին եւ Երկուշաբթի ալ, Յունիս 29-ին, վերջ կը գտնէր ՄԱԿ-ի քարտուղարին՝ Պութրոս Պութրոս Ղալիի վերջնագիրը սերպ ուժերուն:

Կը մնայ սպասել ու տեսնել: Այս է նաեւ ընդդիմութեան դիրքը, որ չի կրնար «քաջ», «օգտակար» չգտնել Նախագահին արարքը, նոյնիսկ եթէ «պրաւօ»ին՝ «բայց մը» կը կցէ, ինչպէս Տեռիօ որ գնահատանքի արտայայտութենէն ետք, չի վարանիր ըսելու. — «Հանրապետութեան նախագահի մը եւ կառավարութեան մը պարտականութիւնը ափիբին եւ ցոյեն հայթայթել չէ, այլ լուծումներ գտնել քաղաքական եւ զինուորական հարցերուն»: Յիշենք որ Տեռիօ ալ վերջերս Սարայեւօ գացած էր: Ժան Մարի Լը Փէն, անշուշտ, չի կրնար պըֆ չորակել Միթերանի արարքը, որ աւելի. — շօ պիզնէսի թէքնիքին կը վայելէ քան մեծ դիւանագիտութեան...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԻ գիւղի մը մէջ -Հօթման- քաղաքապետը (նախկին ընկերվարական, այժմ՝ անկուսակցական) հանրաքուէ մը կազմակերպած էր գաղթողներու հանդէպ իր վարած քաղաքականութեան մասին, ինչ որ անօրինական նկատուած էր: 18 հազար բնակիչներու այս գիւղը սարսափի տակ կ'ապրի, իրիկուան 8-էն ետք վախ կայ դուրս ելլելու, կողոպուտ, յարձակում եւ թմրամոլը գաղթողներն են: Արդիւնքը անսպասելի եղած է, քանի

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԵՒ ԾՈՎԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎ

ԷԼՉԻՊԷՑԻ ԽՕՍԱԿԻՑԸ՝ Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը լայն արձագանգներով կ'անդրադառնայ Սեւ ծովու տնտեսական համագործակցութեան Պոլսի համագումարին. ինչպէս գրած էինք, հոն ամէնէն մեծ հետաքրքրութիւնը վայելող ղեկավարներէն եղած է Լ. Տէր-Պետրոսեան: Թերթերը յաճախ տեղ կու տան իր նկարներուն, արտայայտութիւններուն ու հանդիպումներուն: Վոսփորի ափին շրջագայութեան ընթացքին ան տեսակցութիւն ունեցած է Ելցինի հետ ինչ որ Թրքական օրաթերթերը կ'որակեն «հրահրող խօսակցութիւն մը Ղարաբաղի մասին»: Տեղեկատուութիւնը կ'անդրադառնայ նաեւ մանրամասնութիւններու, ինչպէս օրինակ երբ կ'ըսուի թէ 11 ղեկավարներէն ծխողները եղած են միայն Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահները, ինչ որ մասնակիցներու ուշադրութիւնը գրաւած է: Էլչիպէյ չէ ծափահարած Լ. Տէր-Պետրոսեանը երբ ան աւարտած է իր ելոյթը, մինչդեռ այս վերջինս ծափահարած է Էլչիպէյը, եւն.:

Գալով լուրջ լրատուութեան, թերթերը տեղ կու տան Լ. Տէր-Պետրոսեան — Տէմիրէլ հանդիպումին ու Հայաստանի նախագահին հետեւեալ արտայայտութեան. «Հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մէջ Ղարաբաղ որոշ տեղ մը ունի: Թուրքիա Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն մէջ պէտք չէ պայման դնէ Ղարաբաղը: Երկու երկիրներու կապը անկէ անկախ պէտք է զարգանայ: Պէտք է մեզ իրարու մօտեցնող հարցեր գոյութիւն ունենան»:

Թուրք մամուլին մէկ լուրին համաձայն ԱՄՆ նախկին խորհ. Հանրապե-

որ մասնակցողներու համեմատութիւնը 68,12% էր ինչ որ շատ բարձր համեմատութիւն մըն է եւ «այո»ները 87,18%-ի հասած են: Իշխանութիւնները կ'ուզեն չեղեալ համարել տալ այս հանրաքուէն, որ սակայն խօսուն փաստ մըն է, թէ հարց մը կայ եւ խուսափիլը չի բաւեր:

ԻՏԱԼԻԱ, յետ պատերազմեան 51-րդ կառավարութիւնը ունեցաւ, գլխաւորութեամբ ընկերվարական Ճուլիանօ Ամաթոյի, 24 նախարարներով, նախորդ 33-ի փոխարէն:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ մէջ շատ զօրաւոր երկու ցնցումներ տեղի ունեցան (7,4 Ռիխթէրի վրայ որ 9 է) 30 երկվայրկեան տեւողութեամբ, Յունիս 28-ին: Մէկ մեռեալ կայ եւ վնասներն ալ թեթեւ են: Շուրջ 100 վիրաւորներ ալ կան, բայց, համեմատաբար ուժգնութեան, վնասները մեծ չեն: Պէտք է ընդունիլ թէ հին փորձառութիւնը պատճառ եղած է որ չինութիւնները տոկուն ըլլան:

ԴԱՆԻԱ, որ «անկոչ հիւրի» պէս բան մըն էր Ֆութպոլի Եւրոպայի Ախոյեանութեան Բաժակին, տիրացաւ անոր 0-ի դէմ երկու կէտով պարտութեան մատնելով աշխարհի ախոյեանը՝ Գերմանիա: Արդարեւ Եուկոսլաւիան պատժելու համար է, որ մեծասասներորդ ժամուն Դանիան հրաւիրուեցաւ մասնակցելու այս մրցաշարքին, որու ընթացքին անակնկալի բերաւ բոլորը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ԱԶԵՐԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՆ

Ազրպէյճանցիները լայնածաւալ յարձակումներու անցած են ընթացիկ կէտերէն զատ (Ասկերան, Մարտակերտի գիւղերը) նաեւ Մարտունի եւ գլխաւորաբար՝ Կարմիր Շուկայ, ուր շատ ծանր եղած է յարձակումը Կիրակի օր (Յունիս 28): Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը յաջողած են ետ մղել, փճացնել 4 – 5

(Շար.ը Դ. էջ)

տութիւններու կատարուելիք օժանդակութեան ծրագրին մէջ տեղ չէ տուած Ազրպէյճանի, ինչ որ կը նկատուի ամերիկահայ լոպիին յաջողութիւնը: 12 միլիոն տոլարի ամերիկեան օժանդակութիւնը որ վաւերացուած է Ներկայացուցիչներու ժողովին ու Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութիւններու Յանձնախումբին կողմէ, հետեւեալ պայմանը ունի Ազրպէյճանի համար. «Օժանդակութենէն բաժին կը ստանայ միայն այն ատեն երբ վերջ տայ Ղարաբաղի շրջափակումին»:

Ազրպէյճանի նախագահին ցոյց տրուած հետաքրքրութիւնը գլխաւորաբար կը հիմնուի Թրքական ազդակին վրայ. տեղ կը տրուի նաեւ Ղարաբաղի կամ Հայաստանի մասին իր արտայայտութիւններուն. ան կը կրկնէ ազգ. բանակ կազմելու իրենց մտադրութիւնը, ըսելով որ արդէն աւելի քան 10 հազար զինուոր ու 50 հազար կամաւոր ունին:

Էլչիպէյ վստահելի անձնաւորութիւն մը չի նկատեր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը զոր չի փափաքիր խօսակից ունենալ, առարկելով որ «ժողովրդավար չէ»: Ազրպէյճանի նախագահը կ'ըսէ թէ Հայաստանի իր խօսակիցը ընդդիմութեան ներկայացուցիչ Պ. Հայրիկեանն է, որովհետեւ ան գիտակից է թէ «Հայն ու Թուրքը իրարու կոտորել տուողը ռուսական աշխարհակալութիւնն է»: Էլչիպէյ Թուրքիոյ մէջ ամէնէն ջերմ վերաբերումը տեսած է ազգայնամոլ ճակատի պարագլուխ Թիւրքէշէն:

Էլչիպէյ, ինչպէս Թրքական ձայնասփիւռն ալ հաղորդեց Յունիս 27-ին, վճռապէս յայտարարած է Պոլսէն Պաքու վերադառնալէ առաջ թէ Ղարաբաղի քաղաքական ինքնավարութիւն տալու հարց մը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ եւ թէ Ազրպէյճան միաւորուած պետութիւն մը պիտի ըլլայ: Իսկ մամուլի արձագանգներու համաձայն, ըսած է թէ Հայաստանի հետ եղածը միայն Ղարաբաղի հարցը չէ. դիւրին է շրջանի 150 հազար հայութեան տալ մարդկային բոլոր իրաւունքները: Հարցը հոն է որ Հայաստան կը մերժէ թէ իրեն կը պատկանին հրոսախումբերը:

Էլչիպէյ խօսելով նաեւ ապագայի իրենց ծրագիրներուն մասին, կ'ըսէ. — «Կասպից ծովու միջոցով Թուրանի դուռները Եւրոպայի վրայ պիտի բացուին: Իրանի մէջ 23 միլիոն Թուրք կայ: Ցանցա՞նք է անոնց իրաւունքներուն տէր կանգնիլ: Ինծի համար երազ մըն են նաեւ Թաւրիզի ճամբաները»: Ան կ'աւելցնէ թէ ինք հակառակ չէ Իրանի, սակայն հոն կրօնքը չէ որ կը տիրապետէ, այլ՝ մոլեռանդութիւնը: Կրօնքի միջոցաւ իշխանութեան գլուխ անցած իրանցի ղեկավարները կը շահագործեն մահմետականութիւնը:

ԽՆԿԱՐԿԵ՞Լ ՅԱՒԻ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

Մայիսի սկիզբի օրերուն Պոլսոյ մամուլէն տեղեկացանք թէ Վիէննական Մխիթարեաններու լիսէին բարձրագոյն բաժինը փակուելու հեռանկարի մը դէմ - յանդիման կը գտնուէր ։ Լուրը տեղական բընոյթ ունենալով հանդերձ, կարելի չէ գաղութային ընթացիկ արձագանգի մը վերաբերումը ունենալ անոր հանդէպ ու անցնիլ ։ Աւելին ։ Ան ակամայ առիթ մը կու տայ Սփիւռքի ցաւերէն ամենամեծին թղթածրարը հպանցիկ թերթատումէ մը անցընելու ։ Այս մասին որ կրթական հարցն է, հանգամանաւոր ու լման պատկեր մը ունենալու համար թէեւ անհրաժեշտ է մանրազննական մօտեցումով լուրջ ուսումնասիրութիւն մը, սակայն մամուլի զանազան արձագանգներով ալ կարելի է եզրակացութեան մը յանգիլ ։ Անկէ ետք կը մնայ այդ եզրակացութեան անուն մը ընտրել · համաձայն՝ արդարացնելու, հասկնալու կամ դատապարտելու ախորժակներու, կարելի է «ցաւ»էն մինչեւ «աղէտ» երկարող տարբերակումներէն մէկը ընտրել, անցնելով «նահանջ»ի կայանէն ։

Վերադառնալով Պոլիսէն հասած լուրին որ մղեց անդրադառնալու այս հարցին, նախ զարմանք կը պատճառէ, Մխիթարեան վարժարանին լիսէին բաժինը փակելու դիմում ներկայացուած էր Մխիթարեան վարդապետներու կողմէ, կրթական նախարարութեան ։ Անոնց տուած պատճառաբանութիւնը կը հիմնուէր մասնակարգման դժուարութեան վրայ որմէ պէտք էր հասկնալ նիւթական դժուարութիւններու ներկայութիւն մը ։ Ինչ որ կրկին կ'ամփոփուի զարմանալիին բաժինին մէջ ։ Ու ատիկա առնուազն երկու պատճառով ·

ա — Մխիթարեան լիսէն որ Պոլսոյ նոյն տարիքանի հայկական հինգ վարժարաններէն մէկն է, իր գտնուած շրջանին ու տանտամեակներու աւանդութեան բերումով միշտ ունեցած է համայնքին տնտեսապէս ամէնէն բարգաւաճ դասակարգին աշակերտութիւնը ։ Պէտք է թերեւս սպասել այն առարկութեան թէ այսօր նոյնիսկ ամենաբարձր մակարդակի աշակերտական վճարումներով կարելի չէ ինքնաբաւ դարձնել սփիւռքեան հայկական վարժարան մը ։ Արդարացի ըլլայ հաւանաբար այս առարկութիւնը, սակայն հոս կը միջամտէ երկրորդ պատճառը՝

բ — Պոլսոյ մէջ սրբապղծութեան համարժէք բան է դպրոց փակելու գաղափարն իսկ · այս այնպէս է որ դպրոցական աշակերտ ունեցողին, ունենալիքին կամ չունեցողին համար հաւասարապէս ։ Վիէննական Մխիթարեան լիսէին աւարտականներէն շա՞տ հեռաւոր դիրքերու վրայ գտնուող, միայն 20 — 30 աշակերտով նախակրթարաններ իսկ անկարելին կ'ընեն գործնական պահելու իրենց դռները չփակելու համար ։ Երբ այս է կացութիւնը, ցաւ ու զարմանք առաջ կ'անցնի այդպանելու տրամադրութիւն մը ։ Այս կեցուածքը յենակէտ կ'առնէ մանաւանդ այն իրողութիւնը որ Պոլսոյ Մխիթարեան հայրերը Անգարա դիմելէ առաջ ոչ իսկ դիմած են համայնքին, գոնէ խորհրդակցութեան մը համար ։ Ծանր բեռէ մը ժամ առաջ փրկուելու փութկոտութիւն մը չէ՞ մատներ այս կացութիւնը · մանաւանդ այս կացութիւնը · մանաւանդ նոյնիսկ ոչ պոլսեցիի մը իսկ յայտնի է թէ Անգարա ի՛նչ սիրով կ'ընդառաջէ նման դիմումներու ... ։

Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեաններով բացուած Մխիթարեան կրթական գործունէութեան փշոտ թղթածրարին մէջ երկրորդ «փառաւոր» էջ մըն է Փարիզի Սամուէլ — Մուրատ Վարժարանին պարագան ։ Հոս ճիշդ է որ Պոլսոյ պայմանները չկան · դպրոցի մը փակումը ոչ թէ սրբապղծութիւն, այլ նոյնիսկ անհանդստութիւն պատճառող երեւոյթ չէ գաղութի մը մէջ որ արդէն առհասարակ կորսնցուցած է նման բաներով անհանգիստ ըլլալու սովորութիւնը ։ Ճիշդ է, ո՛չ աշակերտութեան վճարումով դպրոց կը պահուի այս ափերուն վրայ, ո՛չ ալ կարելի է գաղութէն բան յուսալ ։ Այսուհանդերձ, դարաւոր կրթական հաստատութեան մը փակումը՝ լուութենէ ու անոր յաջորդած կալուածական չահարկումներու տարաձայնութիւններէն աւելին արժանի չէ՞ր ։

Մխիթարեան կրթական պատրին երրորդ ճեղքը գոյացած է Վենետիկի մէջ · դարաւոր ու փառաւոր Մուրատ Ռափայէլ — եանը եւս մատներու վրայ համրուած աշակերտներու թիւով մը կը ճգնի բաց մնալ ։ Դպրոցին մատնուած անմխիթար վիճակին չափ ցաւ կը պատճառէ զարմանի միջոցներու մէջ խորականութիւն չգնող մտայնութիւնը ։ Վենետիկ գտնուող վարժարանի մը գոյատեւումին համար շատ բան ներելի է, բայց ո՛չ Հայաստանի ազէտեալ շրջանէն պատանիներու որպէս յատ գործածութիւնը ։

Հայաստանի երկրաշարժէն երեք տարի ե՞տք միայն Մուրատ Ռափայէլեանը յիշեց աղէտի գօտիի պատանիները ։ Պէտք էր ուրախանա՞լ իսկապէս, կարդալով օրինակ «Կանչ» թերթին 1991 Դեկտեմբեր 11–ի թիւին մէջ թէ կիրովականցի 12 պատանիներ հինգ տարի պիտի ապրէին եւ ուսանէին Վենետիկի մէջ ։ Առաջարկը եկած էր դպրոցի տնօրէնութենէն որ «Ինտէրկապ» կազմակերպութեան միջոցաւ «խնդրում էր հնարաւորին չափ շուտափոյթ 12 հայ պատանիներ ուղարկել Վենետիկ՝ ուսանելու վարժարանում» ։ Աղէտեալ գօտիի պատանիներուն «բարիք»ով կամ անոնց ճակատագրէն մտահոգութեամբ կը յօժարէի՞ք բացատրելու «հնարաւորին չափ շուտափոյթ»ը ... ։

Քօղարկումի փորձերու ըմբոստացող այս տաղնապին պատճառած ցաւին չափ մեծ է ափսոսանքը տեսնելուն որ դարմանի համար ա՛յս հանդրուանին իսկ կը բացակային իրապաշտ քայլերը · Կիրովականէն աշակերտ ներածելուն չափ անզօր քայլ էր — նոյնիսկ երեւոյթ փրկելու անկարող — տնօրէնութեան այն հրապարակումը որ կէս — յայտարարութիւն, կէս — կոչի բնոյթ ունէր · ան լոյս տեսաւ մեր մամուլին մէջ, յայտնապէս վարժարանին բարեմասնութիւնները յիշեցնելու համար հայ ծնողքներու ։ Ուշագրաւ էր հոն որ այս նպատակով առաջին բաւածը կը վերաբերէր հաստատութեան անցեալի փառքին, յետոյ չէնքին չքեղութեան, ապա միայն կրթա — դաստիարակչական գործունէութեան բարենիշերուն ։ Հետաքրքրական պիտի ըլլայ վերամուտին գիտնալ թէ ԵՐԵԿՈՒԱՆ մեծութեան գրաւականով միայն առաջարկ իջած այդ յայտարարութիւնը քանի՛ աշակերտով թեկնածութիւն ունեցած է ... ։

Մուրատ — Ռափայէլեանը անկախ՝ կրթական գործունէութեան մակարդակէն, ուսուցչական կազմին պատկերէն եւ անշուշտ նիւթականի ծանր հարցէն, ժըխտական ազդեցութիւնը կը կրէ նաեւ արտաքին ազդակներու · մինչեւ վերջին տասնամեակը, անոր աշակերտ հայթայթող գաղութները առաւելապէս արեւելեաններն էին · Պարսկաստանը, Սուրիան, Պոլիսը եւայլն ։ Այսօր այդ շրջանին վերիվայրումները փակած են հաւանական թեկնածուներու ճամբան ։ Կը մնայ Արեւմուտքը ուր սակայն այժմէականութեան պահանջքներուն մօտէն գիտակ ծնողքներու խրատմբ, ոչինչ կ'ըսեն Մուրատ Ռափայէլեանի «Վենետիկի պէս գեղարուեստական քաղաքի մը մէջ» գտնուելու պարագան կամ այն հաւաստումը թէ «մէկուկէս դարէ աւելի պատրաստած է փաղանգ մը հայ մտաւորականներու որոնք իրենց դերը խաղացած են ազգային զանազան խաւերուն մէջ՝ հրապարակագրութեամբ, բարձր գրականութեամբ, քաղաքական գործունէութեամբ, արթնցնելով ամէն կողմ անկեղծ ու նշմարիտ հայրենասիրութեան զգացումը, սէրը ազնիւ, բարիին ու գեղեցիկին» ։ Արեւմուտքի մէջ ապրող ծնողքը որ ամէն օր իր մորթին վրայ կը զգայ հայերէնի ուսուցիչի, հայ խմբագրի, հայ կրօնականի որակի եւ նաե՛ւ թիւի տաղնապը, կրնա՞յ համոզուիլ Մուրատ — Ռափայէլեանի զգացական կոչով ։ Ատիկա հակադարձ ներգործութեամբ մը չազդարարե՞ր հայ ծնողքին այն մտածումը թէ Մուրատ — Ռափայէլեանի վարիչները այս աշխարհին հետ շատ գործ չունին ։ Լուծումներու ամէնէն ճիշդը ու կարելին որոշելու հանդրուանէն առաջ, անհրաժեշտ է հարցին գոյութեան մատնանշումը · չկայ տառը քաջութի՞ւնը, թէ փափաքը ։ Սակայն, չե՞ն բաւեր օրինակները այն մասին թէ փայլուն հեռանկարներու խոստումներով կամ անցեալի փառքին ոգեկոչումով դըպրոց բաց չի պահուիր, երբ կը բացակայի միջին օղակը՝ ներկան · ներկան որուն մասին պայման է որ վկայեն ապրո՛ղ իրականութիւններ ։

Անկարելի է որ ճար ու լուծում չունենան այս խնդիրները, ինչպէս այն բոլոր միւսները որոնք իրենց թաքստոցներէն պարբերաբար կ'ելլեն մեր մամուլին մէջ ։ Ծանրակշիռը այն է որ ոչ լուծումները որպէս հացէ «գեղարուեստական քաղաքներ» ունին, ոչ ալ իրենց առաջնորդող ճամբան «հայրենասիրութեան», կամ «բարիին, ազնիւին, գեղեցիկին սիրոյն» կայաններէն կ'անցնի ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ՍԻՐՈՅՆ

Հնդիկները սիրահար են մրցանիշներու · ամէնէն տարօրինակ ու անհեթեթ բաներու կը ձեռնարկեն մրցանիշ մը հաստատելու համար ։ Մրցանիշերու «Կինէս» հատորը տարեկան ամէնէն մեծ թիւով դիմումները Հնդկաստանէն կը ստանայ ։

Հնդիկ խոհարարի մը կը պատկանի դդմալ կլլելու մրցանիշը ։ Ան տասներեօթը դդմալ կլլած է ու ակռայի խոզանակ մը, որոնք յատուկ գործողութեամբ մը հանուած են իր հաստ աղիքէն ։

«Կինէս»ի խմբագրութիւնը ստացած է բազմաթիւ դիմումներ կիներու մասին որոնք, օրինակ, հինգ սերունդէ ի վեր երբեք եղբայր ունեցած չեն · կամ դիմումներ մարդու մը մասին որ իր աջ քանչիր ոտքին վրայ վեցական մատ ունի ։

Հնդկաստան առանց ասոնց, կրնայ հըպարտանալ պաշտօնապէս արձանագրուած իր մրցանիշներով · 57 ամ · հասակով աշխարհի ամէնէն կարճ անձը հնդիկ մըն է · հնդիկ է նաեւ Շրիտար Շիլատը որուն ոտքի մատներուն եղունգներուն երկարութիւնը 4·25 մեթր է ... ։ Մրցանիշներու աշխարհին ծանօթ ուրիշ հնդիկ մըն է Քարնա Ռամ Պհէլը որ կարողով ու մանանեխի իւղով կ'օծէ 2·38 մեթրնոց իր պեխերը, հակառակ անոր որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով բանտը կը գտնուի ։ Կայ Տիփաք Սիալը որ յաջողած է հինգ ռուբինոց մը ուղղահայեաց կեցնել ու վրան 253 մէկ ռուբինոց շարել ...

Ուրիշ հնդիկ մը դիմած է «Կինէս»ին, պահանջելով որ նշուի անունը որպէս նուազագոյն ոսկիով ամէնէն երկար շըղթան պատրաստող ոսկերիչը ։

Փաքիստանցի մը կը հպարտանայ թէ կը պատկանի ընտանիքի մը որ 12 զաւակները կըցած է տեղաւորել քրիքէթի ծանօթ խումբի մը մէջ ։

Կան աւելի լուրջ մրցանիշներ ալ · Տէլհիէն մէկը հպարտ է որ կաւիճի վրայ ամենափոքր արձանը շինած է · ուրիշ մը պրոնզէ արձան մը պատրաստած է 3·34 մ · × 4·26 մ · չափերով զոր մրցանիշ կը նկատէ իգական սեռին համար ։ Պոմպէյի երիտասարդ ցիկլիստներու խումբ մը խեղանդամ լեռնագնացներու խմբակ մը կազմած է որ կը բաղկանայ բոլորովին կոյր եօթը հոգիէ եւ յամր խուլէ մը · խմբակը պիտի փորձէ Հիմալայաններու մէկ գագաթը նուաճել ։

Մարդիկ ինչո՞ւ նման ձեռնարկներու կ'ելլեն, յաճախ ի գին իրենց կեանքին · հնդիկ հոգեբոյժի մը բացատրութիւնը այն է որ ատիկա ծագում կ'առնէ միակ ու յատուկ պարագայ ըլլալու մարդկային մարմաջէն ։ Բնական ճամբով այդ մարմաջը պէտք է գոհացում գտնէ անձին ընտանեկան կամ գործի շրջանակին մէջ, սակայն Հնդկաստան այդ միջավայրերը բաւարար չափով չեն սեւեռիր եղակի ըլլալու մարդկային փափաքին վրայ ։ Հետեւաբար, հնդիկ հոգեբոյժին համաձայն, այդ մարմաջը գոհացնել կարելի է ծանօթ քրիքէթ խաղացող մը, չարժանկարի աստղ մը ըլլալով, կամ 30 մեթր երկարելով ձեռքի ու ոտքի եղունգները ... ։

ՄԱՄՈՒԼ

«GRANDS REPORTAGES»

LA VIE EN CE JARDIN

«Après le sang et les larmes, les champs de la prospérité ? Tout semble possible en Arménie, ce miniscule verger du Caucase, béni par l'un des plus beaux lacs du monde. Instruit, joyeux et dur au travail, un grand peuple très ancien renaît et veut vivre».

(Texte : Jacques Brunel. Photos : Armineh Johannes).

Վերոյիշեալ խորագրով եւ ենթախորագրով, «Կռան Րրփորթաժ» պարբերականի Յունիսի թիւը տպաւորիչ նկարներով (Արմինէ Եոհաննէս) ճոխացած չահեկան գրութիւն մը (Ժաք Պրիւնէ) նուիրած է Հայաստանի ։ Առաջին տողերով յօդուածագիրը կ'ոգեկոչէ երբեմնի պատմական Հայաստանը՝ «Իր օրրանը, իր մշակոյթին սիրտը» որ այսօր քրտական անկիւն մըն է Թուրքիոյ ծայրը ։ 1895–ի եւ 1915–ի ցեղասպանութեան անդրադառնալէ ետք, կը հասնի այսօրուան Հայաստանին՝ «ինքնիրմէ այրի» եւ սակայն ամէն տեղ է՝ Նիւ — Եորք, Փարիզ, Մարսէյլ, Պէյրութ, Սպահան ... ։

Պրիւնէլ կը խօսի Ղարաբաղի մասին, նուէր տրուած Ազրպէյճանի Ստալինի կողմէ եւ ուր չորս տարի է, երկու ժողովուրդ զիրար կը բզկտեն ու կը պատմէ թէ ինչ պայմաններու տակ լուսանկարչութեան հեղինակը Ա · Եոհաննէս գացած է Հայաստան · ենթակային պարսկահայ ծագումը առիթ կու տայ խօսելու նաեւ պարսկահայ գաղութի մասին, հասնելու համար Նախագահ Լ · Տէր — Պետրոսեանի իրատես քաղաքականութեան, Ազրպէյճանի հաստատած շրջափակման եւայլն, եւայլն · ։

Յօդուածագիրը դեռ կը նկարագրէ այսօրուան Երեւանը, մէջբերումներ կ'ընէ Վասիլի Կրոսմանի հատորէն («լա փէ սուա ալէֆ վու»), չի մոռնար գիւղերու կեանքը, վերջացնելու համար Էջմիածնով ։

**

« NICE - MATIN »

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ MONTE-CARLO PIANO MASTERS-Ի ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐԸ

Արդէն կրկնակի անդրադարձանք Վարդան Մամիկոնեանի փայլուն յաղթանակին այս մրցումին, որու կը մասնակցին միայն միջազգային մրցումներու դափնեկիրները ։

«Նիս — Մաթէն» Յունիս 20–ի իր թիւին առաջին էջին վրայ հրատարակելէ ետք երիտասարդ արուեստագէտին նկարը, վերջին էջին վրայ ալ, երկրորդ նկար մը կցած է գրուատալից յօդուած մը, զոր ստորագրած է Ֆիլիփ Տէփէթօյս ։

Ծայրէ ծայր լեցուն սալ Կառնիէի մէջ է որ Իվ Մուրուզի ներկայացուցած է աւարտականին հասած երկու արուեստագէտները Հունգարուհի՝ Ատրիէն Քրաուց եւ Վարդան Մամիկոնեան, ադնաջան չարաթէ մը ետք (16 մասնակցողներ էին սկիզբը) · Վ · Մամիկոնեան նուաճած է «ուժականութեամբ եւ երաժշտագիտութեամբ տպաւորիչ Լիսթ մը եւ մրցումը վերջացուցած է, յողնատանջ, Մոցարթի թիւ 23 քոնչերթոյով» ։ Ու յօդուածագիրը կ'աւելցնէ · — «Վայելուչ յաղթական մըն է, երկարօրէն ծափահարուած, այս երիտասարդը ծնած Երեւան, 1970 Օգոստոս 27–ին, որ իր ուսումը ըրած է Մոսկուայի Չայքովսկի Երաժշտանոցը եւ արդէն ստացած էր Իվոն Լըֆէպիւր մրցումին առաջին մրցանակը 1990–ին ։ Վարդան Մամիկոնեան, մտատանջ դիմագիծով,

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՇՔԱՆՇԱՆ ԽՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

Ուրբաթ իրիկուն, Յունիս 20–ին, անսովոր բազմութիւն մը հաւաքուած էր Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ՝ պատուելու համար Խսահակ Խչկր. Քահանայ Հէքիմեանը՝ որուն կը տրուէր փալմ դ'Աքատեմիքի շքանշանը։

Եկած էին ո՛չ միայն քաղաքէն, այլ նաեւ՝ շուրջերէն. Կային քաղաքապետութիւններու ներկայացուցիչներ, հայկական միութիւններու գլխաւոր վարիչները, աւետարանական համայնքէն՝ վեր. Ժան Ցակոբեան եւ տոքթոր Արի Թօփուզխանեան, խմբագիր «Բաճբեր» ամսաթերթին, Անդրաա Ցգուեան քոյրեր։

Հանդիսութիւնը բացաւ Ազգային Միութեան նախագահ Ռիչար Ղազարեան։ Ընդգծեց Քահանայ Հօր կատարած բեղուն աշխատանքը ի նպաստ համայնքին, ժողովուրդին, գնահատելով անոր անձնուիրութիւնը։ Նշեց երէցփոխը՝ միշտ նկատի իր ամուսնոյն գործնէութեան։ Ազգային Միութեան կողմէ ծաղկեփունջ

անքան գիւրաբեկ սիլհուէթով, որ ուժականութեան եւ զօրութեան տեսակ մը հսկայի կը վերածուի, երբ Լիոն կը հասնի, նետուած է ուրեմն մենակատարներու միջազգային աշխարհին մէջ»։

Վերջաւորութեան, Վարդան Մամիկոնեան, երիտասարդ վարպետը, կը գրէ Տէփէթրիս, ղաշնակին առջեւ անցաւ իր երկրին յօրինողի մը մէկ կտորը ներկայացնելու համար, ապա՝ փայլատակող մեկնաբանութիւն մը տուաւ Խաչատրեանի Թոքաթային։ «Նոր աստղ մը ծնած է»։

Աւելորդ չէ, թերեւս յիշել նաեւ թէ դաշնակին կողմը բազմած էր համաշխարհային ամէնէն մեծ անուններէն, որոնց բծախնդրութիւնը համբաւաւոր է։

մը տուաւ անոր, մինչ Խսահակ Քահանայ կը ստանար յուշանուէր մը։

Սեպուհ Սարեան, Միութեան նախկին նախագահը, իր խօսքին մէջ, Ֆրանսերէն, յիշեց տասնեւհինգ տարիներ եա, երբ Հայր Խսահակ, գալով, Պոլսէն, ոտք կը դնէր Լիոնի կայարանը։ «Ձէի կրնար երեւակայել որ, ըսաւ, համեմատաբար այդքան կարճ ժամանակի մը մէջ, մեր նորեկ քահանան պիտի արժանանար, իր աշխատասիրութեամբ, պետական ուշադրութեան։

Տեղին է նշել որ Պր. Սարեան, այժմ պատուոյ նախագահ, գիտցած է, եւ կրցած է յաճախ, յաջողութեամբ միջնորդել, այսպիսի պարագաներուն, պետական շրջանակներու մօտ։

Նորվան Եպիսկոպոս պարտականութիւն սահմանած էր իր ձեռքով տալու շքանշանը։ Ան եւս շեշտը դրաւ վարձատրեալին հետ իր ունեցած գործակցութեանը վրայ ի նպաստ Թեմին եւ դըպրոցին կենսունակութեանը եւ հակիրճ կենսագրականը բրաւ։ Խսահակ Խաչակիր Քահանայ ծնած է Պոլիս 1942 Յունուար 30–ին, օծուած է, հոն, 1976 Յունիսին Հոփիսիմեանց տօնին օրը, երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի ձեռամբ։

Եպիսկոպոսը Հայ համայնքին երախտագիտութիւնը յայտնեց Ֆրանսական պետութեան եւ իր խօսքը վերջացուց գոչելով՝ «Կեցցէ՛ Ֆրանսան»։ Ծափահարուեցաւ։ Ի վերջոյ, Նորվան Եպիսկոպոս, շրջապատուած Վրթանէս Ա. Քահանայ Տէրտէրեանէ եւ Ղեւոնդ Ա. Քահանայ Յարութիւնեանէ, յանուն Կրթական նախարարին՝ զետեղեց տապետի շքանշանը իր անմիջական գործակիցին կուրծքին։

Խսահակ Քահանայ, իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ, Հայերէն եւ Ֆրանսերէն, իր երախտագիտութիւնը յայտնելէ յետոյ Ֆրանսայի եւ ներկայ ժողովուրդին, ակնարկեց Մարգարեան ամոլին եւ Նորվան Եպիսկոպոսի նախաձեռնութեամբ հիմնուած Փափազեան ամէնօրեայ Վարժարանին տարուէ – տարի յառաջդիմութեան, ըսաւ որ գտած է միշտ հասկացողութիւն եւ օժանդակութիւն Եպիսկոպոսին մօտ։ «Հայ կրօնաւորին պարտականութիւնն է ծառայել թէ՛ Եկեղեցւոյ եւ թէ՛ ազգին ու պատիւը՝ որուն կ'արժանանամ այս իրիկուն, միայն իմս չէ, այլ ամբողջ համայնքինն է» աւելցուց։

Երեկոյթը շարունակուեցաւ, ուրախ մթնոլորտի մէջ, ճոխ հիւրասիրութեամբ մը՝ պատրաստուած Տիկնանց Միութեան կողմէ՝ որուն անդամուհիները չեն ընկրկիր երբեք յոգնութեան առջեւ, երբ պէտք ըլլայ այսպիսի հաւաքոյթներ ոգեւորել։

Վ. Ս.

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԸ

Թուրքիա մերժած է Հայաստանի կառավարութեան Անգարայի ուղղած բողոքագիրը որ կը վերաբերէր Հայաստան գիմող օդանաւերու ստուգումին։ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը նշած է թէ իր երկիրը կը շարունակէ այդ գործելակերպը որ համաձայն է ՄԼ – ԽՄ – ՄԼ – Ը–ի որոշումներուն եւ միջազգային քաղաքացիական օդային փոխադրութեան կարգավիճակին։

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՒԺԱՆԻՒԹ ՈՒՆԻ՞

Հայաստանի ուժանիւթի եւ վառելիքի նախարարութիւնը փորձառու երկրաբաններու եւ ուժանիւթի աղբիւրներու հետազօտութեամբ զբաղող այլ մասնագէտներու հետ հանդիպումներ կը կազմակերպէ, պատասխան ունենալու համար այն հարցումին թէ ո՞րքանով կարելի է հիմնուիլ սեփական բնական պաշարներուն վրայ։ Արդէն քննարկուած են նաւթի ու կազի հետախուզութեան ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները։ Եզրակացութիւնը այն եղած է որ հողի ընդերքին նուաճելի խորութիւններուն մէջ բացառուած չէ այս ուժանիւթերուն մեծ կուտակումներու գոյութիւնը։

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՒՆԵՍՔՕ–Ի ԱՆԴԱՄ

Հայաստան դարձաւ Միացեալ Ազգերու կրթական, գիտական եւ մշակութային կազմակերպութեան (ԻՒՆԵՍՔՕ) անդամ։ Հայաստանի անդամակցութիւնը ստորագրած է Հայաստանի Մեծն – Բրիտանիոյ ներկայացուցիչ՝ Արմէն Սարգսեան, Լոնտոնի մէջ։

⁂

ԿԱԶԻ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ

«Հայկազարդ» միաւորումէն խումբ մը շինարարներ Վրաստան մեկնած են, ձեռնարկելու համար կազամուղին լրացուցիչ 7 քմ.նոց հատուածի շինութեան։ Այդ հատուածին կառուցումով կազի օրական մատակարարումը կը հասնի շուրջ 30 միլիոն խորանարդ մեթրի, փոխարէն ներկայի 10 – 11 միլիոն խորանարդ մեթրին։ Յաւելեալ այս հատուածին շինութեան աւարտումը կը նախատեսուի աշնան, սակայն անոր շինարարական աշխատանքները կը խոչընդոտեն բնական բարդութիւնները եւ աւազակային յարձակումները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԿՈՏՈՅԵԱՆԻ

«Երեկոյեան Երեւան»ի Յունիս 12–ի թիւէն կը տեղեկանանք որ մահացած է երգահան Վաղարշակ Կոտոյեանը։ Ստեղծագործողին զուգահեռ իր մէջ յայտնի էր հանրային գործիչը որ ամբողջ կեանքին ընթացքին աշխատեցաւ ի նպաստ հայ երաժշտական մշակոյթին։

Ծնած էր Թիֆլիս. աւարտած Երեւանի երաժշտանոցը։ Ունի տարբեր տեսակի ստեղծագործութիւն. սէնֆոնիկ, սենեկային, ձայնային։ Իր յօրինումներէն են նաեւ «Փեսացուներ», «Սոֆիկի սխալը» եւ այլ երաժշտական կատակերգութիւններ։ Երկար տարիներ գլխաւորած է ժողովրդական ստեղծագործութեան տունը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԷՆ ԴԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ժրնեւում տեղի ունեցաւ Հայաստանի եւ Թուրքիայի բարեգործների գործարար հանդիպում։ Հայկական պատուիրակութեան կազմում էին 4 ՀՀՇ–ական, 3 դաշնակցական, 1 ռամկավար, 1 հնչակեան եւ 1 ալաշկերտցի։ Թուրքական կողմից մասնակցում էր 10 Թուրք։

⁂

Աւարայրի ճակատամարտում հայ ժողովրդի տարած բարոյական յաղթանակի մէջ իրենց խաղացած դերի շուրջը բուռն եւ երկարատեւ վէճերից յետոյ հայ ազգային կուսակցութիւնները վիճաղադար վերցրին. այն բանից յետոյ, երբ ՀՀՇ–ի պատմիչները ապացուցեցին որ այդ ճակատամարտում Հայերը պարտութիւն են կրել։ Վէճերը տեղափոխուեցին Տիգրան Մեծի դարաշրջան։

ՄԹԻՆ ՊԱՏՈՒՀԱՆ

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Առաւօտը ծաղածին պէս՝ ամէն դժուարութիւն կրնար հարթուիլ։ Ու յետոյ դաշտը պիտի գար ու ինք պիտի կարենար հայրենի քաղաք երթալ, բարեւելու ծովն ու արտօրայքը, կեռասենիներն ու աղբիւրները։ Օ՜ այդ երգը որ ալիք – ալիք կը բախէր մարմնին, որ կը ցնցէր գինքը։ Չէր զգար անգամ թէ աչքերը թրջած էին ու թէ իր ձեռքը մօրաքրոջը ձեռքին մէջ էր, անոր ազդրին վրայ։ Չէր զգար անգամ թէ մարմինը ջերմի մէջ էր ու կը դողար։

Վերջալոյսը կը ճըւագի, յոգնած եմ,
մա՛յր անուշիկ,
Կուրծքիդ վրայ գլուխս յենած
թո՛ղ որ հանգչիմ ալ յուշիկ...

Մօրը ձայնին ոլորումներն էին, մօրը անույշ տրտմութիւնն էր՝ ձմրան երկար գիշերներուն, երբ ան կ'երգէր մեղմօրէն, մինչ պարտէզին վրայ հովը կ'ոռնար ու ձիւնը դրասանքներ կը հիւսէր ապակիներն ի վար։

Հովը ծառերը կը սարսէ, կը մըսիմ
ես մութին մէջ...

Այտերուն վրան ու բերնին շուրջը արտասուքի կաթիլներ կային ու սիրտը կը հնչէր մեծ բախիւններով։ Մօրաքոյրը ծռեցաւ վրան, գլուխը բարձրացուց ու աչքերը սրբեց։ Յետոյ համբուրեց զանոնք ու իրեն թուեցաւ թէ մօրը համբոյրն էր աչքերուն վրայ, մօրը շունչն էր դէմքին վրայ։ Մանուկի մը պէս կը ձգէր, որ օրօրեն գինքը։ Ու չզգաց անգամ թէ ի՛նչպէս քունը խաղաղեցուց իր անձկութիւնը։ Նոյն այդ ծաղկած ծառերուն հետ էր, որոնց ճիւղերէն, որոնց տերեւուտքէն՝ թռչուններու երգեցիկ խումբեր կը փըրթէին ու կը սլանային երկինք։ Նոյն այդ ծաղկած ծառերուն, որ տարիներ յետոյ իսկ պիտի շարունակէին ծաղկիլ հայրենի այդ եզակի, խորունկ, այդ երազային պարտէզին մէջ։

Յաջորդ օրերը սահեցան անզգալիօրէն, տեսակ մը թմրութեան մէջ։ Վերջին պահուն սակայն, անգամ մը եւս ու Արշամի ներկայութեան, ապրուեցաւ լռութեամբ ընդունիլ բառերու այդ ամբողջ հեղեղը։ Գլուխը քաշեց ուսերուն մէջ ու լռեց։ Կը զարմանար թէ ի՛նչպէս կրնար զսպել ինքզինքը ու չորոտալ։ Ու մօրաքրոջը պըզտիկները, որ սրունքներուն շուրջ կը թափէին իրենց զանգուր գլուխներովը, որ երբեմն կը փաթթուէին իրեն՝ մանկական քաղցր բացագանչութիւններ արձակելով, – աւելի քան կը յուզէին գինքը։ Հայեացքը բարձրացուց ու դիտեց Վերգինէ մօրաքոյրը, որ վերստին տրտում էր ու լուրջ։ Անտարակոյս, ան եւս երջանիկ չէ, մտածեց իւրովի, – հակառակ իր երիտասարդութեան, իր գեղեցկութեան, այդ երկու չքնաղ մանուկներուն։

Ատտուած թող դատաւորդ ըլլայ, տըղա՛ս...

Վերջացուց մեծ մայրը շնչարեկ ու ինք աւիծէն օգտուելով՝ կ'ուզէր փախիլ դուրս վերջապէս, երբ Վերգինէ մօրաքոյրը գրկեց գինքը ու համբուրեց։ Անոր թարթիչներուն եզերքը արցունքի կաթիլներ կային։ Բուռն շարժումով մը ինքզինքը ազատեց այդ սեղմումէն ու նետուեցաւ դուրս։ Կողերը կ'այրէին կարծես ու սիրտը կը նեղէր գինքը։ Ո՛չ, աշխարհը նոյն աշխարհը չէր ու վերադարձը յաղթական ոչինչ ունէր։ Վերարկուին օձիքը բարձրացուց ու մեղմօրէն ըսաւ.

– Արշա՛մ, հատ մը տուր ծխենք...

– Ա՛ռ, ըսաւ միւսը գրեթէ զուարթ, վաղը նոր կեանք մը պիտի սկսինք։ Նոր ընկերներ պիտի ունենանք։ Մտքէդ կ'անցնի՞ր թէ վերստին որբանոց պիտի իյնայինք։ Շիտակը եթէ կ'ուզես՝ մեր բնատանիքը այլեւս որբանոցն է...

Տրտմութեամբ նայեցաւ իր ընկերոջը աչքերուն, զարմանալով թէ ի՛նչպէս ան եւս նոյն մտածումը ունեցած էր, գրեթէ իր բառերը գործածած։ Տարբեր ճամբաներէ՝ անհատաբար կը յանգէին նոյն հանգրուանին, նոյն հասարակաց երգիքին ու յանկարծ յիշեց Բերիոյ բոլոր գիշերները, աստղազարդ երկինքն ու գիշերուան ակօսներուն մէջ ծուէն – ծուէն արեւելեան տրտմաթաթաւ մեղեդիները։ Կրնա՞ր ըլլալ միթէ, որ երջանկութիւնը եւեւ ձգած ըլլար, աքսորի ճամբաներուն վրայ։ Կրնա՞ր ըլլալ՝ միթէ, որ կեանքը նոր ու լուսաթաթախ դարուններ վերապահած չըլլար իրեն։ Ու ինչո՞ւ այդ տըղան կը շարունակէր խօսիլ գործածելով իր բառերը, պատասխանելով իր ներքին անդոհանքին, իր տրտմութիւններուն, իր հմայաթափութեանց։

– Կը կարծէինք թէ, յարեց Արշամ, պատերազմէն վերջ արար – աշխարհ պիտի ղուրգուրար մեր վրայ։ Կը կարծէինք թէ մեր բոլոր զրկանքները վերջ պիտի գտնէին, բոլոր ուրախութիւնները մերը պիտի ըլլային։ Տղայ էինք, խելքերնիս չէր հասներ աշխարհի գործերուն...

Ու տարօրինակը այն էր, որ ան՝ արտասանելով հանդերձ այդ դառն բառերը, կը շարունակէր ժպտիլ։ Ու ինք, առաջին անգամ ըլլալով նկատեց, որ վէրի մը՝ թունքին վրայ բուսածը այլեւս աղուամաղ չէր։ Հաճելի, հասուն լրջութիւն մը կար ընկերոջ դէմքին վրայ, հակառակ այդ ժպիտին։

– Մարդիկն ու աշխարհը լաւ չէինք ճանչնար, աւելցուց պարզութեամբ, չէինք գիտեր թէ մեր կորսնցուցածը ոչ ոք կրնար վերադարձնել մեզի...

(Շար. 34)

(Շար. Ա. էջէն)

հրասայլ եւ ծանր կորուստներ պատճառել հակառակորդին։ Գինիի գործատունը, սակայն, քարուքանդ եղած է։ Ռմբակոծուած է նաեւ ակպանի գործարանային արուարձանը։ Դաւիթ Բեկ եւ Գեղանոյշ գիւղերու մէջ երկու երախայի վրայ կրակ բացուած է, առաջին տեղը 12 տարեկան տղայ մը սպաննուած է, երկրորդին՝ 14 տարեկան ծանրօրէն վիրաւորուած։

***

Հայաստանի պատուիրակութիւնը (3 հոգի) Կիրակի օր մեկնած է Հռոմ, ուր Յունիս 29-ին կը բացուէր ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախապատրաստական ժողովին շարունակութիւնը (3-րդ)։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 21-ին, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ Հայաստանի հարաւային շրջաններու գրաւման եւ անոր Իրանի հետ սահմանը ջնջելու ցայսօր մշակուած ազրբէջանական ծրագիրը բարձրացած է պետական քաղաքականութեան աստիճանի եւ ըստ տեղեկութեանց, Մեղրիի սահմանակից Նախիջեւանի՝ Օրտուպատի եւ Ազրբէջանի՝ Զանգելանի շրջաններուն մէջ Ազրբէջանի ռազմական ուժերը կը կատարեն մեծ քանակութեամբ կուտակումներ, որոնք փաստօրէն կը սպառնան Հայաստանի ապահովութեան։ Նախագահը կը յիշեցնէ որ Հայաստանի դէմ յարձակումի մը պարագային ՀԱՊ-ի զինուած ուժերու պարտքն է երաշխաւորել անոր պաշտպանութիւնը, համաձայն կնքուած ապահովութեան պայմանագրին։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հրամանագրով մը շարք մը միջոցառումներ հրապարակած է Հայաստանի պաշտպանութեան մարտերուն հաշմանդամ դարձած մարտիկներու ինչպէս նաեւ սպաննուածներու ընտանիքներուն նկատմամբ։ Մարտերուն զոհ գացած մարտիկներու ընտանիքներուն կը տրուի 100 հազար ռուբլի, իսկ առաջին աստիճանի հաշմանդամներուն 50 հազար ռուբլի, Բ. աստիճանին՝ 40 հազար, Գ. աստիճանին՝ 30 հազար։ Հաշմանդամ մարտիկներուն կը վերապահուին նաեւ ընկերային շարք մը ուրիշ իրաւունքներ, ինչպէս անվճար հանրային փոխադրամիջոցներ, դեղօրայք, 50% զեղչ՝ անձային վարձքի, հեռախօսային սակերու եւայլն։ Գերագոյն Խորհուրդին առաջարկուած է նաեւ հաշմանդամ մարտիկներուն եւ զոհ գացած մարտիկներու ընտանիքներուն իբր կենսաթոշակ սահմանել նուազագոյն աշխատավարձքի կրկնապատիկը։

***

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Յունիս 21-ին, Զուիցերիոյ մէջ գումարուող Քրանս-Մոնթանա Ֆորումը վերջ գտաւ։ Միջազգային այս ատեանը նոյն օրը քննարկած էր Ղարաբաղի հարցը։ Եռօրեայ այս ֆորումի ընթացքին Հայաստանի Արտաքին նախարարը տեսակցութիւններ ունեցած է նորվեկիացի, ալպանացի, բելառուս եւ ռոմանացի իր պաշտօնակիցներուն, ինչպէս նաեւ Իրանի Արտաքին նախարարի տեղակալ Վելայաթիի հետ։ Ր. Յովհաննէսեան հեռաձայնային խօսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Պէյքըրի հետ։

***

ՀԱՅ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Անցեալ շաբթուան վերջաւորութեան Կիրովականի մէջ հանդիպում ունեցան Հայաստանի եւ Վրաստանի արդիւնաբերութեան նախարարութեան ղեկավարները եւ մեծ ձեռնարկութիւններու տնօրէններ։ Ներկայացուած են երկկողմանի հնարաւորութիւնները յետագայ համագործակցութեան համար, շեշտուած է նախկին կապերը պահելու եւ նորեր ստեղծելու տնտեսական անհրաժեշտութիւնը։ Երկու նախարարները ստորագրած են համագործակցութեան համաձայնագիր։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Արտաշամ Ալաճեանի յիշատակին «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. – Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազազեան 500 Ֆր.։

***

Սիրելի ժիրայր Տամլամեանի յիշատակին՝ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան կը նուիրէ 200 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆրանք «Յառաջ»ին։

***

ՔԱԼԻՒԻՌ. – Մամաս – Վահէ Քիթապճեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի ժիրայր Տամլամեանի յիշատակին։

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Հաքիմեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Ճէնտիկեան 200 Ֆր.։

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 77-րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Հոկտեմբեր 4, 1992 առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիտրա-Մերիոթ պանդոկին մէջ, Աթէնք, Յունաստան։

Սոյնը 77-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Սեպտեմբեր 15, իրենց փոխանորդագրերը,- Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործածուած եւ վաւերացուած, – հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2. – Ներկայացում եւ վաւերացում 1990 եւ 1991 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3. – Մասնակի ընտրութիւն Տնօրէններու (Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու)։

4. – Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5. – Քննարկում վերոնշեալներուն առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6. – Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց՝
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԼՈՒԻՋ – ՍԻՄՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

Մայիս 15, 1992

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԸ ՔՐԵՄԼԷՆ – ՊԻՍԷԹՐ. – Տիկին Վ. Գորգիկեան 200 Ֆր.։

***

ՔԼԱՄԱՐ.– Տիկին Սարխոշեան 100 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 200 Ֆր., Օնոսեան եղբայրներ ժիրայր եւ Յովհաննէս 500 Ֆր., Տիկին Իսկուհի Չիպուքճեարեանի մահուան առթիւ։ Պր. Փիէռ Թերկանեան 1000 Ֆր., Տիկին Էլիզ Շահինեանի մահուան առիթով։

Մասնաճիւղս իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալներու ընտանեկան պարագաներու։

GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy, 75002 Paris
Tél. : 42 77 30 00

PAPIERS D'ARMENIE
ŒUVRES SUR PAPIER

Karen AGHAMIAN
Ararat PETROSSIAN
Evguenia SARKSSIAN

Vernissage le Mardi 30 Juin à 19h

Exposition du 30 Juin au 26 Juillet
ouvert du mardi au samedi
de 14h à 18h30

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ
ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ
1992 - 1993 տարեշրջանին

– Կը բացուի 3-րդ դասարանը։
– Կրթական Նախարարութեան ճշդուած ծրագրի կողքին՝
– Հայերէն՝ շաբաթը չորս ու կէս ժամ (միջին)։
– Նախակրթարանի բոլոր դասարաններուն մէջ անգլերէնի ուսուցում եւ ծանօթացում՝ տեղեկագիտութեան (էնֆորմաթիք)։
– Գերմաներէնը՝ երկրորդ օտար լեզու միջնակարգի 4-րդ եւ 3-րդ դասարաններուն մէջ։
– Վարժարանի փոխադրամիջոցները, բացի Ռէնսիի մերձակայ շրջանները՝ կը սպասարկեն նաեւ Իսի, Կոնէս, Առնուվիլ, Վիլիէ – Լը – Պէլ եւայլն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ներկայիս աշակերտութեան թիւը 158 է։ Դպրոցի շէնքին սահմանափակ յարմարութիւնները կը թոյլատրեն առաւելագոյն 180 աշակերտի արձանագրութիւնը միայն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Հասցէ. –
Collège «TEBROTZASSERE»
1, Bd. du Nord — 93340 Le Raincy
Tél. : 43 81 01 72

le CRDA
ORGANISE

Le lancement du Club
«*Le Paris des Arméniens*»
le Jeudi 2 Juillet à 20 heures

grand dîner

à la Mairie du IXe arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
avec la participation d'artistes de la scène parisienne et le soutien de Michel Legrand, Charles Aznavour, Claude Piéplu, Dan du groupe Bratsch, etc.
Tombola d'une œuvre offerte par la Galerie Basmadjian.
Piano et chant de Anaïd Kotcharian d'Arménie.
Prix symbolique du meilleur article de la presse.
Cuisine Noura.
Objectif : Création d'un Club de sponsoring pour l'organisation de manifestations artistiques et culturelles de solidarité.
Réservation au CRDA au 42 46 05 58
(10h - 15h30)
36, rue de Trévise, 75009 Paris
Prix des places : 350 F.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, Ռիւ ժան Կուժօն, Փարիզ 8-րդ, Կիրակի, Յուլիս 5, յաւարտ պատարագի, ժամը 12.30-ին, հովանաւորութեամբ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ.-Ի

Տիկին Մարիա Սողոմոնեանցի եւ Օր. Սիլվա Էլմաճեանի աշակերտ – աշակերտուհիները պիտի ներկայացնեն իրենց մէկ տարուան աշխատանքներէն ճաշակ մը՝ երգերով, արտասանութիւններով, պարերով եւ մանկական տրամախօսութիւններով։
Մուտքը ազատ է։ Կը հրաւիրուի հանրութիւնը ներկայ գտնուելու, վայելելու եւ քաջալերելու մեր նոր սերունդին ներկայացուցիչները։

***

Այս առթիւ, հոգաբարձութեան ուշադրութեան կը յանձնուի, թէ 1992 – 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3 – 12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին։
Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 – 59 – 67 – 03
(Տիկին Սողոմոնեանց)
45 – 25 – 87 – 67
(Օրիորդ Էլմաճեան)
43 – 02 – 29 – 65

***

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղի դպրոցին եւ Հայ Մշակոյթի Տան երաժշտական բաժնի աշակերտներու դպրոցի ամավերջի հանդէսը Շաբաթ, Յուլիս 4, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ։
Եկէք միասնաբար վայելելու եւ քաջալերելու ձեր մանուկներուն աշխատանքն ու արուեստը։
Դադարի ընթացքին խաչուհիները կը հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներ։ Եւ շնորհիւ թոմպոլային կրնաք արժանանալ գեղեցիկ նուէրներու։